

Csécsy–Fézer–Hajnal–
Károlyi–Petkó–Törő

**A GAZDASÁGI
SZFÉRA
ÜGYLETEI**

DEBRECENI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
NEMZETKÖZI JOGI TANSZÉK

*Csécsey György – Fézer Tamás – Hajnal Zsolt – Károlyi Géza –
Petkó Mihály – Törő Emese*

A GAZDASÁGI SZFÉRA ÜGYLETEI

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2009

Lektorálta:

Prof. Dr. Prugberger Tamás
professor emeritus, egyetemi tanár

© Csécsy György – Fézer Tamás – Hajnal Zsolt –
Károlyi Géza – Petkó Mihály – Törő Emese, 2009
© Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press, 2009,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is

ISBN 978-963-473-323-2

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press
Felelős kiadó: Dr. Virágos Márta főigazgató
Felelős szerkesztő: Bálint Ágnes
Készült: a DE sokszorosítóüzemében, 2009-ben
Terjedelem: 38,61 A/5 ív
09-397

Szerzők:

Dr. CSÉCSY GYÖRGY (CSc)	egyetemi tanár <i>VIII/1-11. fejezet</i>
Dr. KÁROLYI GÉZA (PhD)	egyetemi docens <i>I/3.1., II., XIV., XV/1-3. fejezetek</i>
Dr. TÖRŐ EMESE (PhD)	egyetemi adjunktus <i>VII., XV/9. fejezetek</i>
Dr. PETKÓ MIHÁLY (PhD)	egyetemi adjunktus <i>IV-VI., XVI. fejezetek</i>
Dr. FÉZER TAMÁS (PhD)	egyetemi adjunktus <i>I/1-2., 3.2., III., VIII/12., IX-XIII., XV/4-8. XVII/4. fejezetek</i>
Dr. HAJNAL ZSOLT	egyetemi tanársegéd <i>XVII/1-3., 5-7. fejezetek</i>

Szerkesztők:

Dr. Károlyi Géza és Dr. Fézer Tamás

A szerzők a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszékének munkatársai

Kézirat lezárva: 2009. október 10.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	15
I. SPECIÁLIS ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉSEK.....	17
1. Az adásvétel különös nemei	17
1.1. Létrehozáshoz fűződő hatalmasságok.....	17
1.2. Specialitások az akaratnyilatkozat hatályosulása szempontjából	19
1.3. A teljesítés speciális vonásai	20
2. Speciális alanyú adásvételi szerződések	20
2.1. Az állami vagyon elidegenítésének szabályai	21
2.2. Az állami, önkormányzati lakások értékesítése.....	23
3. Speciális tárgyú adásvételi szerződések.....	25
3.1. Az ingatlanok átruházása vonatkozó szabályok	25
3.1.1. Az ingatlanok Ptk-beli szabályozása.....	25
3.1.2. Az ingatlan-nyilvántartás szabályai	29
3.1.3. A termőföldre vonatkozó különös rendelkezések	31
3.1.4. Az ingatlan átruházáshoz kapcsolódó adószabályok	37
3.1.5. A termőföldre vonatkozó speciális adószabályok.....	38
3.1.6. Az ingatlan megszerzéséhez kapcsolódó illetékszabályok.....	39
3.2. Társasági tagsági jogok átruházása	44
3.2.1. A korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek átruházása	44
3.2.2. Tagsági jogok átruházása a közkereseti és a betéti társaságban	46
II. A KÖZBESZERZÉSI ELJÁRÁS	49
1. A közbeszerzés alapelvei	49
1.1. A verseny tisztasága.....	49
1.2. A nyilvánosság elve	50
1.3. Esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód	50
1.4. Környezetvédelmi szempontok érvényesítése.....	51
2. A közbeszerzési eljárás alanyai	51
2.1. Az ajánlatkérők.....	51
2.2. Az ajánlattevők	52
3. A közbeszerzési eljárás tárgya	53
4. A közbeszerzési eljárás értékhatára	54
5. A közbeszerzési eljárás fajtái	55
5.1. Nyílt eljárás.....	56
5.2. Meghívásos eljárás.....	58

5.3. Versenypárbeszéd	58
5.4. Tárgyalásos eljárás	59
6. Egyszerű eljárás	60
7. Különleges közbeszerzési eljárások	60
7.1. Gyorsított eljárás	60
7.2. Keretmegállapodásos eljárás	60
7.3. Tervpályázati eljárás	61
8. Jogorvoslat	61
III. CSERESZERZŐDÉSEK	65
1. A csereszerződés fogalma, jelentősége	65
2. A csereügylet fajtái	66
2.1. Barter	66
2.2. Kompenzációs ügylet	66
2.3. Viszontvásárlás (ellenügylet)	67
2.4. Visszavásárlás	67
2.5. Offset ügylet	67
IV. SZÁLLÍTÁSI SZERZŐDÉS	69
1. A szerződés alanyai	69
2. A szerződés alakja	69
3. A szerződés tárgya, minőség, mennyiség szabályozása	70
4. A szerződés tartalma	70
4.1. Objektív elállás	71
4.2. Készrejelentés	72
5. A teljesítés	72
5.1. Tranzitjog	75
V. MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKÉRTÉKESÍTÉSI SZERZŐDÉS	77
1. A szerződés fogalma	77
2. A szerződés alanyai	77
3. A szerződés létrehozatala	78
4. A szerződés tárgya, minőség, mennyiség meghatározása	78
5. A szerződés tartalma	79
5.1. Termeltetési kapcsolat	80
5.2. Együttműködési kötelezettség	81
5.3. Törvényi tolerancia	82
5.3.1. Teljesítés ideje	82
5.3.2. Teljesítés mennyisége	83
5.3.3. A teljesítés helye	84
6. A teljesítés	84

7. Több évre kötött szerződések	84
8. A szerződés megszüntetése	85
VI. KÖZÜZEMI SZERZŐDÉS	87
1. A szerződés fogalma	87
2. A szerződés alanyai	87
3. A szerződés tárgya	87
4. A szerződés megkötése	88
5. Szerződéskötési kötelezettség	88
5.1. Az egyes szerződéskötésre kötelezett szolgáltatók	88
5.2. A fogyasztó szerződéskötési kötelezettsége	89
6. A szerződés tartalma és teljesítése	89
7. Áramszolgáltatás	89
8. Távhőszolgáltatás	93
9. Gázszolgáltatás	95
VII. GONDOSSÁGI KÖTELMEK	99
1. A megbízás	99
1.1. Fogalom	99
1.2. A szerződés alakja	99
1.3. A szerződés alanyai	99
1.4. A jogviszony tartalma	99
1.4.1. A megbízott kötelezettségei	99
1.4.2. A megbízott jogai	101
1.4.3. A megbízó jogai	102
1.4.4. A megbízó kötelezettségei	103
1.5. A megbízás megszűnése	103
1.5.1. A felmondással történő megszüntetés	103
1.5.2. A megszűnés hatályosulása	105
2. Megbízás nélküli ügyvitel	105
2.1. Fogalma	105
2.2. Jogkövetkezmények	106
2.3. Idegen ügy sajátkénti ellátása	106
3. A bizományi szerződés	107
3.1. Fogalom	107
3.2. Elhatárolás más szerződésektől	107
3.3. A szerződés alakja	108
3.4. Alanyok	108
3.5. Tárgya	108
3.6. A felek jogállása	108
3.6.1. A bizományos kötelezettségei	108

3.6.2. A bizományos jogai.....	110
3.7. A bizományos felelőssége	111
3.8.1. A megbízó jogai	112
3.8.2. A megbízó kötelezettségei.....	112
3.9. A bizományi szerződés megszűnése	112
4. A szállítványozás.....	113
4.1. Fogalom.....	113
4.2. Elhatárolása más szerződésektől.....	113
4.3. A szállítványozási szerződés fajtái	114
4.4. A szerződés alakja.....	114
4.5. A szerződés alanyai.....	114
4.6. A szerződés tárgya	114
4.7. A szállítványozó jogállása.....	115
4.7.1. A szállítványozó kötelezettségei.....	115
4.7.2. A szállítványozó jogai	116
4.8. A megbízó jogállása	117
4.8.1. A megbízó kötelezettségei.....	117
4.8.2. A megbízó jogai	117
4.9. A szállítványozó felelőssége	118
4.9.1. A szállítványozási tevékenység körében bekövetkezett károkért való felelősség.....	118
4.9.2. A fuvarozás körében bekövetkezett kárért való felelősség	118
4.9.3. Igényérvényesítés elmulasztásából eredő kárfelelősség... 119	
4.9.4. Közreműködőért való felelősség.....	119
VIII. EREDMÉNYKÖTELMEK.....	121
1. A vállalkozási szerződés fogalma.....	121
2. A vállalkozási szerződés alanyai	122
3. A vállalkozási szerződés tartalma.....	123
4. Egyéb jogok és kötelezettségek.....	124
5. Teljesítési határidő előtti szerződésszegés	127
5.1. A vállalkozó szerződésszegő magatartásai.....	127
5.2. Lehetetlenülés	128
5.3. A kárveszély	128
6. Beruházási szerződések és egyéb speciális vállalkozási szerződések elméleti háttere	129
6.1. A beruházás fogalma, szabályozása.....	129
6.2. A beruházások szerződési konstrukciói	129
7. A fővállalkozási szerződés	131
8. Tervezési szerződés	133

9. Építési szerződés.....	136
10. Szerelési szerződés	140
11. A kutatási szerződések	141
11.1. A kutatási szerződések szabályozása, fogalma és fajtái.....	141
11.2. A kutatási szerződések fontosabb tartalmi elemei	142
11.3. Kockázat és felelősség a kutatási szerződésekben.....	144
12. Utazási szerződés.....	145
IX. FUVAROZÁSI SZERZŐDÉS.....	149
1. A fuvarozási szerződés általános szabályai.....	149
2. A fuvarozás felelősségi rendszere	152
2.1. A fuvarozó szerződésszegő magatartása	152
2.1.1. A fuvarozó késedelme	152
2.1.2. A fuvarozó árukárokét fennálló felelőssége	153
2.1.3. A feladó és a címzett szerződésszegései.....	154
2.1.4. Harmadik személyek kárigényei.....	155
3. Speciális fuvarfajták	155
3.1. A közúti árufuvarozás speciális szabályai (KÁSZ)	155
3.2. A vasúti árufuvarozás (VÁSZ)	157
3.3. A légi árufuvarozás (LSZ).....	159
X. ATIPIKUS SZERZŐDÉSEK.....	161
1. Az atipikus szerződések fogalma, jellemzői	161
2. A lízing.....	165
2.1. A lízingügylet és a lízingszerződés elkülönítése	165
2.2. A lízingszerződés fogalma	166
2.3. A lízingfajták	168
2.4. A lízingszerződés alanyainak jogállása.....	170
2.5. Az ellenérték: lízingdíj	173
2.6. A lízing adózási szabályai	174
2.7. A lízingszerződés megszűnése	175
3. A koncessziós szerződés	176
3.1. A koncesszió jellemzői.....	176
3.2. A koncessziós szerződés alanyai, tárgya.....	177
3.3. A koncessziós szerződés megkötésének folyamata	178
3.4. A koncesszió alanyainak jogállása.....	180
3.5. A koncessziós szerződés megszűnése	181
4. A franchise szerződés	182
4.1. A franchise szerződés és a franchise rendszer sajátosságai	182
4.2. A franchise alanyai és tárgya, a szerződés megkötése.....	183
4.3. Franchise-típusok.....	184

4.4. A felek jogállása	185
4.5. A franchise szerződés megszűnése	186
5. Üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződés.....	186
6. Távollévők között kötött szerződések.....	190
6.1. A távollévői minőség értelmezése, a szerződés fogalma	190
6.2. Az értékesítő tájékoztatási kötelezettsége	191
6.3. A teljesítés szabályai	193
6.4. A fogyasztót megillető elállási jog szabályai	194
6.5. A fogyasztó elállásának hatása a fogyasztási kölcsönszerződésre	196
7. Önálló kereskedelmi ügynöki szerződés.....	196
7.1. Szerződéskötés önálló kereskedelmi ügynök útján.....	196
7.2. A szerződés megkötése és tartalma.....	197
7.3. A szerződés megszűnése	199
8. Timesharing szerződés.....	201
8.1. A timesharing célja, a szerződés fogalma	201
8.2. A szerződés létrejötte és tartalma	202
9. Konzorciós szerződés.....	204
XI. ELEKTRONIKUS KERESKEDELEM	209
1. Az információs társadalom.....	209
2. Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások közös szabályai	211
2.1. A törvény hatálya	211
2.2. Alapfogalmak	211
2.3. Az előzetes engedélyezést kizáró elv.....	212
2.4. Adatszolgáltatási kötelezettség az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások kapcsán.....	213
3. Szerződéskötés elektronikus úton.....	214
3.1. A szerződő felek	214
3.2. Felhívás ajánlattételre és az ajánlat; a one-click-order tilalma	215
3.3. A szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség	216
3.4. A szerződés létrejöttének időpontja	217
4. Az elektronikus úton kötött szerződések teljesítése	218
4.1. A szolgáltatás teljesítése.....	218
4.2. Az ellenérték megfizetésének módjai	219
5. A szolgáltató és a közvetítő szolgáltató felelőssége	220
6. Hirdetések elektronikus úton.....	222
7. Az elektronikus okiratok, elektronikus aláírás	223
7.1. Az elektronikus dokumentum és az elektronikus okirat	223
7.2. Az elektronikus aláírás típusai.....	224
7.3. Az elektronikus aláíráshoz kapcsolódó szolgáltatások	225

8. Betárcsázós számok	227
XII. A HELYISÉGBÉRLETI SZERZŐDÉS	229
1. A helyiségbérleti szerződés fogalma, a szerződés jellemzői	229
2. A jogviszony keletkezése, tartalma	230
3. A helyiségbérleti jogviszony megszűnése	232
XIII. BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉS	235
1. A biztosítási szerződések közös szabályai (általános rész).....	235
1.1. A biztosítás rövid története.....	235
1.2. A biztosítási szerződés fogalma, csoportosítása.....	237
1.3. A biztosítási jogviszony alanyai	240
1.4. A biztosítási szerződés létrejötte.....	243
1.5. A biztosítási szerződés hatálybalépése.....	246
1.6. A biztosítási díj jogi természete, specialitásai	247
1.7. A biztosítási szerződés tartalma.....	249
1.8. A biztosítási szerződés megszűnése.....	251
2. Vagyont biztosítási szerződés	252
2.1. A vagyont biztosítás alanyai, a kockázati kör	252
2.2. A biztosítási összeg meghatározása	253
2.3. A felek jogai, kötelezettségei.....	256
3. Az életbiztosítás.....	258
4. A balesetbiztosítás	260
5. A felelősségbiztosítás.....	261
6. A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás.....	263
XIV. BANKJOGI ISMERETEK	269
1. A jegybank	269
1.1. A jegybank feladatai	269
1.2. A jegybank szervezeti felépítése.....	270
2. A pénzügyi intézmények jogi szabályozása.....	271
2.1. A pénzügyi intézmények rendszere	272
2.2. Betétbiztosítás és intézményvédelem.....	273
2.3. A pénzügyi intézmények állami felügyelete	273
3. A (pénz)szolgáltatási ügyletek	274
3.1. A hitelügyletek.....	274
3.1.1. A pénzhitelek	274
3.1.2. A kötelezettségvállalási hitelek.....	279
3.1.3. Eladói hitelek (Factoring).....	281
3.2. Betétügyletek	286
3.2.1. Betétszerződés.....	286

3.2.2. Takarékbetétszerződés.....	287
4. A pénzforgalmi szolgáltatás	288
4.1. Fizetési számla.....	289
4.1.1. A keretszerződés	289
4.1.2. A fizetési számla megnyitása.....	290
4.1.3. Rendelkezés a fizetési számla felett	291
4.1.4. A fizetési műveletek lebonyolításának általános szabályai	292
4.1.5. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő fizetési műveletek különös szabályai.....	293
4.2. Fizetési módok.....	296
4.2.1. Fizetési számlák közötti fizetési módok.....	296
4.2.2. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési módok.....	300
4.2.3. Fizetési számla nélküli fizetési módok.....	300
XV. ÉRTÉKPAPÍRJOG	301
1. Az értékpapírjog általános szabályai	301
1.1. Az értékpapírok fogalma: az értékpapírok és az okiratok kapcsolata.....	301
1.2. Az értékpapírok jogi szabályozása.....	301
1.3. Az értékpapírok fogalmi ismérvei	302
1.4. Az értékpapírok csoportosítása.....	306
1.5. Az értékpapírok megsemmisítése	311
1.5.1. Az értékpapírok jogi megsemmisítése	311
1.5.2. Az értékpapírok fizikai megsemmisítése.....	311
2. A váltó.....	312
2.1. A váltó fogalma és kellékei	312
2.2. A váltó fajtái	314
2.3. A váltó átruházása.....	314
2.4. A váltókövetelés érvényesítése.....	315
2.4.1. A váltó bemutatása elfogadás végett.....	315
2.4.2. A váltó bemutatása fizetés végett.....	315
2.5. A váltó óvatolása.....	315
2.6. Váltóadások.....	316
2.7. Váltóper.....	316
2.8. Elévülési idő	317
3. Csekk.....	317
3.1. Fogalma	317
3.2. A csekk működése	317
3.3. A csekk kellékei.....	318
3.4. A csekk elfogadása, bemutatása	318

3.5. A csekk fajtái	319
3.6. Megtérítési igény	319
4. A kötvény	320
5. Kincstárjegy.....	321
6. Letéti jegy.....	322
7. Jelzáloglevél	323
8. A közraktározási szerződés és a közraktári jegy	323
9. A részvény	327
9.1. A részvény fogalma	327
9.2. A részvény névértéke	328
9.3. A részvény előállításának módja.....	328
9.4. A részvény átruházhatósága	330
9.5. A részvényfajták	331
9.5.1. A törzsrészvény.....	332
9.5.2. Elsőbbségi részvény	332
9.5.3. Dolgozói részvény	335
9.5.4. Kamatozó részvény	336
9.5.5. Visszaváltható részvény	336
9.6. A részvényutalvány és az ideiglenes részvény	337
XVI. TŐZSDEI ÜGYLETEK.....	339
1. A tőzsde.....	339
1.1. A magyar tőzsde kialakulásának története	339
1.2. A tőzsde fogalma, funkciói.....	341
1.3. Tőzsdei tevékenység	342
1.4. A tőzsde szervezete, létrejötte	343
1.5. A tőzsde tulajdonosaira és a tulajdonszerzésre vonatkozó szabályok.....	345
1.6. Összeférhetetlenség.....	346
1.7. A tőzsde működése, a tőzsdei kereskedelem	346
1.8. A tőzsde jogállása	347
1.9. A tőzsdei kereskedési jog megszűnése	348
1.10. A tőzsde szabályzatai	348
1.11. Tőzsdei ügylet.....	349
1.12. A tőzsdei forgalom elszámolása	351
1.13. A tőzsde gazdálkodása, befektetési korlátozások	351
1.14. A tőzsde működésének nyilvánossága	352
1.15. A tőzsde jogutód nélküli megszűnése	352

2. Befektetési alapok.....	353
2.1. Befektetési alapok létrehozatala	353
2.2. A befektetési alapok osztályozása	354
2.3. Az ügylet tartalma.....	354
2.4. A jogviszony keletkezése	355
3. Befektetési jegy	355
3.1. A befektetési jegyek kibocsátása, forgalomba hozatala.....	356
3.2. A nyílt végű befektetési alap által kibocsátott befektetési jegyek folyamatos forgalmazása.....	357
3.3. Az ügylet alanyai és jogállásuk	358
3.4. A jogviszony megszűnése	360
3.5. Befektetési alap megszűnése	360
4. Tőzsdei ügyletek, befektetési szerződés, a befektetési szolgáltatók és árutőzsdei szolgáltatók tevékenységi szabályai	362
4.1. A tőzsdei ügyletek szabályai	362
4.2. Befektetési szerződés	363
4.3. Árutőzsdei ügyletek	376
XVII. FOGYASZTÓVÉDELEM.....	379
1. A fogyasztóvédelmi jog célja	379
2. A fogyasztóvédelmi jog fejlődésének története	380
2.1. Az európai integráció szerepe a fogyasztóvédelem kialakításában	380
2.2. A fogyasztóvédelmi jog megjelenése Magyarországon.....	383
2.3. A fogyasztóvédelmi jog hazai reformja	383
3. A fogyasztóvédelmi törvény általános szabályai	384
3.1. A fogyasztó fogalma	384
3.2. A fogyasztó életének, egészségének és biztonságának védelme	385
3.3. A termékekkel, szolgáltatásnyújtással kapcsolatos követelmények.....	386
3.3.1. A használati és kezelési útmutató	387
3.3.2. Megfelelőség értékelése	387
3.3.3. Az ár feltüntetése.....	387
3.3.4. Csomagolás	388
3.3.5. Különös felelősségi szabályok.....	388
3.3.6. A gyermek- és fiatalkorúak védelmét szolgáló különös rendelkezések.....	389
3.4. A fogyasztók oktatása	389

4. Termékfelelősség	390
4.1. A termékfelelősség lényege	392
4.2. A gyártó fogalma	392
4.3. A termék fogalma	393
4.4. A termékhiba meghatározása	394
4.5. Felelősség és bizonyítási teher	395
4.6. A kár fogalma	395
4.7. A gyártó mentesülésének esetei	396
4.8. Az igényérvényesítés szabályai	397
5. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma	398
5.1. A 2005/29 EK irányelv megalkotásának előzményei	398
5.2. Az irányelv hazai átültetése: a fogyasztóvédelmi jog reformja	399
5.3. A törvény hatálya	401
5.4. Alapfogalmak	401
5.5. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma	402
5.5.1. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma	402
5.5.2. Megtévesztő és agresszív kereskedelmi gyakorlat	403
5.5.3. A három kereskedelmi gyakorlat egymáshoz való viszonya	406
5.6. Felelősség a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértése miatt	406
5.7. Eljáró hatóságok	407
6. A fogyasztási hitel szabályozása	408
6.1. A fogyasztási kölcsön fogalma, formái	408
6.2. A fogyasztói kölcsönszerződés az Fgytv. alapján	409
6.3. A fogyasztási kölcsönre vonatkozó reklámszabályok	409
6.4. Előtörlesztés	410
6.5. A fogyasztási kölcsön, mint a hitelügyletek speciális típusa ..	410
6.6. A fogyasztási kölcsönszerződés, mint egy alapügylet finanszírozására szolgáló járulékos ügylet	412
6.6.1. Visszatartási jog	412
6.6.2. Elállási jog gyakorlása	412
6.7. Fogyasztási hitel az EU-ban	413
7. A fogyasztói jogok érvényesítése	414
7.1. A békéltető eljárás szabályozásának előzményei	414
7.2. A békéltető eljárás célja, jellege	414
7.3. A békéltető testület hatásköre és illetékessége	415
7.4. A békéltető testület szervezeti felépítése	416
7.5. A békéltető testület tisztségviselői: elnök és elnökhelyettes ...	417

7.6. A békéltető testület eljárása.....	418
7.6.1. Háromtagú békéltető tanács megalakítása.....	418
7.6.2. Egyedül eljáró tag.....	418
7.6.3. Eljárás megindítása, lefolytatása.....	419
7.6.4. A felek értesítése, meghallgatás kitűzése	420
7.6.5. A békéltető eljárás lefolytatása	421
7.6.6. Az eljárás megszüntetése, érdemi határozatok	422
7.6.7. Jogkövetkezmények, a jogkövetés kikényszerítése	424
7.6.8. Jogorvoslatok	424
7.7. Panaszkezelés, ügyfélszolgálat	425
7.7.1. Valamennyi vállalkozásra vonatkozó szabályok	426
7.7.2. A közüzemi, a pénzügyi, a biztosítási, illetve a pénztári szolgáltatási tevékenységet folytató vállalkozásra vonatkozó szabályok	427
7.8. Keresetindítás (közérdekű kereset/popularis actio)	428
7.8.1. A közérdekű keresetek kialakulásának története	428
7.8.2. A közérdekű kereset megjelenése a magyar jogrendszerben	429
7.8.3. A közérdekű kereset szabályozása	429
7.8.4. Keresetindításra jogosultak.....	429
7.8.5. Érvényesíthető igények és jogkövetkezmények	430
 IRODALOMJEGYZÉK	 431

ELŐSZÓ

A gazdasági életben a hagyományos polgári jogi kontraktusok és ügyletek sajátos tartalommal és jelentéssel bővülnek. A hazai és nemzetközi kereskedelem dinamikus fejlődése nemcsak a Polgári Törvénykönyv szerződési alaptípusain lépett túl, hanem a klasszikus szerződések megkötését, lebonyolítását, teljesítését, az esetlegesen ehhez kapcsolódó igényérvényesítések módszerét tekintve is új megoldásokat hozott. A cél az ügyletkötés és teljesítés egyszerűsítése és gyorsítása a felek szemszögéből, ugyanakkor az ellenőrizhetőség és biztonság racionális és a kereskedelem fejlődését nem gátló követelményeinek érvényre juttatása az állam jogalkotó és jogalkalmazó szerveinek nézőpontjából. A két cél nem hat egymás ellenében. A kereskedelem igényei fejlesztik a jogot: a jogalkotó és a jogalkalmazó reagál az egyre növekvő és szélesedő üzleti paletta újabb kihívásaira.

Magyarországon az Európai Unióban való teljes jogú tagállami státusz elnyerése óta felgyorsult a jogalkotás a kereskedelmi ügyletek területén is. Ennek nem elsősorban a magánjog területére is betörni látszó közösségi jogalkotás és annak irányelvekben és rendeletekben megjelenő termékei adják indokát, hanem a szélesre nyílt gazdasági színtér, a kereskedelem földrajzi, gazdasági lehetőségeinek soha nem látott méretekben való bővülése. Számos ügylet annyira tipizálhatatlan és annyira megfoghatatlan formában virágzik hazánkban is (franchise szerződés, konzorción szerződés, stb.), hogy a jogalkotásnak még lehetősége sem volt reagálni az új helyzetre.

A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Polgári Jogi Tanszéke a Kereskedelmi jog tantárgy körében a Kar újraindítása óta egy szemeszterben oktatja a kereskedelmi szerződések, a bankügyletek, az értékpapírok és tőzsdei kontraktusok, valamint a fogyasztóvédelem jogát. Az elmúlt időszak oktatási tapasztalatainak és kutatási eredményeinek lenyomata ez a kiadvány. Újdonsága nemcsak a tantárgy struktúrájához hűen igazodó komplex szemléletmódjában és a hatályos jogi rendelkezések, valamint a bírói gyakorlat egybegyűjtésének és rendszerezésének megvalósításában keresendő, hanem abban a tényben is, hogy olyan fiatal és fejlődésben lévő – akár kodifikált, akár kodifikálatlan formában létező – területeire is kitér a tárgyalt témakörnek, mint az atipikus szerződések joga és természete, az elektronikus kereskedelem és

az elektronikus aláírás jogi háttere, valamint a fogyasztóvédelmi jog legújabb intézményeinek vizsgálata.

A negyedik kiadás a joganyag változásainak követése mellett több példával, hipotetikus és valós jogesettel segíti a megértést. Kitekint továbbá a polgári jogi rekodifikáció során feltárt problémákra, az új Polgári Törvénykönyv tervezett jogintézményeire is.

A kiadványt a joghallgatók mellett ajánljuk a szélesebb szakmai közönségnek is, remélve, hogy a jogalkotás, a bírói gyakorlat és a gazdasági szereplők joggyakorlatának, jogfelfogásának párhuzamos bemutatásával a könyv a gazdasági szféra ügyleteinek mélyebb megértésében és megismerésében hasznos segítséget nyújt majd.

Debrecen, 2009. október 10.

A Szerzők

I. SPECIÁLIS ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉSEK

1. Az adásvétel különös nemei

Az adásvételi szerződés különös nemei körében röviden át kell tekintenünk a szerződés létrehozásához kapcsoló hatalmasságokat (elővásárlási jog, vételi jog, visszavásárlási jog), az akaratnyilatkozat hatályosulása szempontjából speciális szerződési nemeket (megtekintésre vétel, próbára vétel), valamint a teljesítési létszakasz specialitásához kapcsolódó differenciákat (részletvétel, tulajdonjog fenntartás, minta szerinti vétel).

1.1. Létrehozáshoz fűződő hatalmasságok

Az adásvételi szerződés létrehozása a szerződés főszabálya szerint a felek konszenzusával történik. Amint a vevő és az eladó minden lényeges kérdésben megegyezett, a szerződés köztük létrejön, formájától függetlenül. A Ptk. azonban szabályoz olyan egyoldalú alakító jogokat, melyek konszenzus hiányában is létrehozhatják a vevő egyoldalú nyilatkozata folytán a felek között a szerződést.

Az **elővásárlási jog** olyan *alakító jog* (hatalmasság), amely konszenzus hiányában is a szerződés elővásárlási jog jogosultjával való létrehozására szorítja az eladót, amennyiben az a dolgot el kívánja adni. Az elővásárlási jog alapulhat jogszabályon (pl. közös tulajdon esetén a tulajdonostársak elővásárlási joga), szerződésen (a két fél előzetesen szerződésben állapodik meg arról, hogy elővásárlási jogot alapítanak) és hatósági vagy bírósági határozaton. Az alapítás tekintetében az a *sorrendiség* érvényesül, hogy a jogszabályon alapuló elővásárlási jog mindig megelőzi a szerződéssel biztosított elővásárlási jogot. Az elővásárlási jog gyakorlása azonban feltételhez kötött. A feltétel az, hogy az elővásárlási jogosult csak akkor élhet jogával, ha a dolgot a tulajdonos el kívánja adni. Az „eladás” szó ebben az esetben hangsúlyos, hiszen az elővásárlási jog gyakorlására csak a dolog visszterhes elidegenítése során van lehetőség. Amennyiben a tulajdonos pl. elajándékozza a dolgot, az elővásárlási jog nem gyakorolható. Az elővásárlási jog gyakorlása során a **PK 9.** – mely alapvetően a közös tulajdonnal kapcsolatos elővásárlási jog szabályait rendezi – ad értelmező rendelkezéseket. A tulajdonos a dolog elidegenítése körében a kapott – kívülről érkező – *vételi ajánlatot köteles*

teljes terjedelmében *közölni* a jogosulttal. Ez a kötelezettség csak akkor nem terheli, ha teljesítése a jogosultak tartózkodási helye vagy más körülményei (pl. jogosultak nagy száma) miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna. Amennyiben az elővásárlási jog jogosultja a külső vételi ajánlat tartalmát magáévá teszi, a szerződés létrejön közte és az eladó között. Az ajánlat magáévá tétele azonban nem feltétlen. A bírói gyakorlat szerint pl. ha a tulajdonos részletfizetési kedvezményt nyújtana a külső potenciális vevőnek, ezt a bizalmi alapon biztosított kedvezményt már nem köteles megadni az elővásárlási jogosultnak. Amennyiben az elővásárlásra jogosult a szerződési ajánlat elfogadására általában megszabott határidőben nem tesz elfogadó nyilatkozatot, a tulajdonos a dolgot az ajánlatnak megfelelően vagy annál magára nézve kedvezőbb feltételekkel (pl. magasabb vételárért) eladhatja. Az elővásárlási jog *átruházása semmis*, gazdálkodó szervezet azonban kijelölheti azt a személyt, aki az elővásárlási jogot gyakorolja. Az elővásárlási jog *nem örökölhető*. A legújabb bírói gyakorlat szerint nem hivatkozhat az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságára az a jogosult, akivel ugyan a tulajdonos nem közölte a vételi ajánlatot, azonban arról más módon ő mégis tudomást szerzett (rosszhiszemű jogosult).

A **vételi jog (opció)** alapján a jogosult a dolgot *egyoldalú nyilatkozatával megvásárolhatja*. Az erre vonatkozó megállapodás csak írásban érvényes. A felek vételi jogot határozott és határozatlan időre egyaránt alapíthatnak, azonban a határozatlan időre szóló vételi jog 6 hónap elteltével megszűnik, a határozott idő pedig legfeljebb 5 évre szólhat. A vételi jog – szemben az elővásárlási joggal – már *feltételek nélkül gyakorolható*, azaz akkor is megvásárolhatja a jogosult a dolgot, ha a tulajdonosnak azt nincsen szándékában elidegeníteni. A bíróság a tulajdonost a vételi jogból eredő kötelezettsége alól mentesítheti, ha a tulajdonos bizonyítja, hogy a vételi jog engedése után körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a kötelezettség teljesítése tőle nem várható el (*clausula rebus sic stantibus*). A vételi jog alapításának tipikus módja a szerződés, azonban előfordulhat, hogy jogszabály alapít vételi jogot.

A **visszavásárlási jog** a *korábbi eladó számára biztosított vételi jog*. Visszavásárlási jog alapján a jogosult a visszavásárlási jog fennállása alatt a dolgot egyoldalú nyilatkozatával visszavásárolhatja. E jogot kikötni csak a dolog eladásával egyidejűleg írásban lehet. A *visszavásárlási ár* egyenlő az eredeti vételárral; az eredeti vevő azonban a visszavásárlási áron felül követelheti azt az összeget, amellyel a dolog értéke hasznos

ráfordításai folytán a visszavásárlás időpontjáig gyarapodott, a visszavásárló pedig levonhatja a dolog időközi romlásából eredő értékcsökkenést. Az eredeti vevő felelős a visszavásárlási jog megghiúsításáért vagy csorbításáért; ha azonban a dolog neki fel nem róható okból megsemmisült, a visszavásárlási jog megszűnik. Egyebekben a visszavásárlási jogra az elővásárlási jog szabályait kell alkalmazni.

1.2. Specialitások az akaratnyilatkozat hatályosulása szempontjából

Az adásvételi szerződésnek nem csupán létrehozása, hanem a létrejövetel időpontja tekintetében is találunk speciális megnyilvánulási formáit. A megtekintésre és a próbára vétel elhatárolásánál kulcskérdés, hogy a vevő vásárlásra vonatkozó akaratnyilatkozata mikor hatályosul, azaz mikor jön létre a szerződés a felek között.

A **megtekintésre vétel** lényege abban áll, hogy a vevő a dolog megtekintésekor nyilatkozata megtételére határidőt kér, és amennyiben a határidő alatt elfogadó nyilatkozatot tesz, úgy a szerződés közöttük létrejön. A vevő tehát ajánlati kötöttségének idejét határozza meg, és a határidő eredménytelen letelte az ajánlati kötöttség megszűnését eredményezi mind a vevő, mind az eladó oldalán. A dolog - birtokállapotát tekintve - az ajánlati kötöttség időtartama alatt az *eladó birtokában marad*.

A **próbára vétel** esetén a helyzet pont fordított. Próbára vételnél a dolog a potenciális vevő birtokába kerül, aki elfogadó nyilatkozata megtételére határidőt kér. Amennyiben azonban a határidő alatt nem tesz egyértelmű elutasító nyilatkozatot, és ezzel egyidejűleg a dolgot nem szolgáltatja vissza az eladónak, úgy hallgatásával az adásvételi szerződés létrejön. Az ajánlati kötöttség időtartama alatt tehát a szerződés létrejövetelének megghiúsítása érdekében a vevőnek nyilatkoznia kell, és a dolgot vissza kell szolgáltatnia, ellenkező esetben a szerződés közöttük hatályosul.

A két speciális módozat közötti **fő különbség** tehát a *hallgatás kötelemekeletkeztető voltának* megítélésében áll. Megtekintésre vételnél a hallgatás megakadályozza a szerződés létrejöttét, míg próbára vétel esetén a hallgatás létrehozza a szerződést, azaz a vevő részéről elfogadásnak minősül.

1.3. A teljesítés speciális vonásai

Részletvétel esetében a *dolog ellenértékét* a vevő *későbbi időpontban szolgáltatja több részletben*. Ilyenkor az eladónak érdeke, hogy a vételár teljes kifizetéséig saját maga számára **biztosítékokat** iktasson be a szerződésbe. Ilyen biztosítékok lehetnek a tulajdonjog fenntartása, az elállás jogának kikötése a vevő nem teljesítése esetén, elidegenítési és terhelési tilalom biztosítása az adásvétel tárgyára, valamint a részletfizetés kedvezményének megvonása a vevő szerződésszegő magatartása esetén. Ha az eladó az elállás jogát kötötte ki (írásban), akkor az elállási jog gyakorlásának következménye, hogy a vevő köteles *használati díjat* fizetni, valamint köteles annak a kárnak a megtérítésére, amely a dolog rendeltetésszerű használatával járó értékcsökkenést meghaladja.

A **tulajdonjog fenntartása** tipikusan hitelezővédelmi eszköz. Az eladó *legfeljebb a dolog vételárának teljes kifizetéséig*, a dolog tulajdonjogát a maga számára fenntarthatja. A tulajdonjog fenntartását csak *írásban* lehet érvényesen kikötni. Az adásvételi szerződés ilyen esetben feltételes, hiszen a vevő a dolog tulajdonjogát annak birtokállapotától függetlenül csak akkor szerezheti meg, amikor a vételárat teljes egészében megfizette.

A **minta szerinti vétel** alapján az eladó köteles olyan dolgot szolgáltatni, mely a *vevő által korábban megismert és elfogadott mintának megfelel*. Az eladó a dolog fel nem ismerhető hibájáért (*rejtett hiba*) akkor is szavatossággal tartozik, ha e hiba a mintában is megvolt. Ha a vevő a mintát nem mutatja fel, őt terheli annak bizonyítása, hogy a dolog a mintának nem felelt meg. *Nyílt hiba* esetén, ha a vevő elfogadja a teljesítést, utóbb hibás teljesítésre eredményesen nem hivatkozhat.

2. Speciális alanyú adásvételi szerződések

Az adásvételi szerződések speciális fajtáit az ügyletben résztvevő alanyok alapján is differenciálhatjuk. Amennyiben ugyanis állam, állami szerv vagy önkormányzat szerepel a szerződés eladói oldalán, úgy a köztulajdon védelme, a köztulajdon kezelésének nyilvánossága, a korrupció lehetőségének minimálisra szorítása és a közérdekű feladatok megfelelő ellátása érdekében hatályos jogunk eltérő szabályokat állapít meg a Ptk. adásvételi szerződésekre irányadó általános rendelkezéseitől. Az állami és önkormányzati szerepkör okán két speciális alanyú adásvételt különböztetünk meg: az *állami vagyon elidegenítését* és az

állami, önkormányzati tulajdonban álló lakások elidegenítésére vonatkozó szerződést.

2.1. Az állami vagyon elidegenítésének szabályai

A privatizáció anyatörvénye a már hatályon kívül helyezett 1995. évi XXXIX. törvény volt. A törvény megfogalmazta az *állam értékesítési kötelezettségének* körét: a törvény hatálya alá tartozó vagyon (állam tulajdonában álló részvények és üzletrészek, valamint egyéb vagyon) csak időlegesen képez állami tulajdont. Az ÁPV Rt. (Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaság) feladata volt e vagyon magántulajdonosok részére történő értékesítése. Ezt a folyamatot neveztük **privatizációnak**.

Az ÁPV Rt. egyszemélyes részvénytársaság formájában működött, alapítója a Kormány volt. A részvényesi jogokat az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter gyakorolta. Szervezetét tekintve az ÁPV Rt. vezető testülete az igazgatóság volt, amelynek tagjait a miniszterelnök nevezte ki és mentette fel.

A 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról (Vtv.) rendezi az állami vagyon elidegenítésének feltételeit, folyamatát. Az **állami vagyon tárgya ingó és ingatlan dolog** (ideértve a termőföldet is), **értékpapír, társasági részesedés** és egyéb **vagyoni értékű jog**. Az állami vagyon felett a tulajdonosi jogokat és kötelezettségeket a Magyar Állam nevében a *Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács* gyakorolja. A Tanács ügyvezető szerv a *Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.*-ben (MNV Zrt.), és e társaságon keresztül fejt ki tevékenységét.

A **Tanács hét tagú** testület, melynek tagjait a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki hat évre. A miniszterelnök személyi javaslatának kialakítását a Tanács elnöke és két tagja vonatkozásában az *állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter*, két tag tekintetében a *gazdaságpolitikáért felelős miniszter*, egy tag esetében pedig az *agrárpolitikáért felelős miniszter* segíti.

Garanciális szabály, hogy az **állami vagyon tulajdonjogának átruházására**, valamint annak gazdasági társaság részére apportként (nem pénzbeli szolgáltatásként) való nyújtására **kizárólag az MNV Zrt. jogosult**. Amennyiben az MNV Zrt. harmadik személynek kíván megbízást adni az értékesítés lebonyolítására, ezt a harmadik személyt

csak a közbeszerzési eljárás szabályainak megtartásával választhatja ki. Értelmszerűen **nem kell az MNV Zrt. közreműködése** az értékesítés során, ha a központi *költségvetési szervek működéséhez már nem szükséges tárgyi eszközök* (tipikusan berendezési tárgyak, gépek) értékesítése történik (gyakorlatilag selejtezés), és ezen eszközök egyedi könyv szerinti bruttó értéke az éves költségvetési törvényben meghatározott értékhatárt (2009-ben ez az értékhatár 25 millió Ft) nem haladja meg. Ilyen esetben az érintett költségvetési szerv maga intézkedhet az értékesítés iránt.

A Vtv. az állami vagyon **értékesítésének két formáját** szabályozza. Az értékesítés történhet *közvetlenül* vagy *közvetetten*.

A **közvetlen értékesítés** formái a következők:

- nyilvános vagy zártkörű *pályázat* (attól függően, hogy az ajánlattevők köre előre meghatározott-e vagy sem);
- nyilvános *árverés*;
- kivételes esetben versenyeztetés nélkül.

A nyilvános vagy zártkörű pályázatot, valamint az árverést együtt **versenyeztetésnek** nevezzük. Az állami vagyon értékesítésének elsődlegesen módszere a versenyeztetés. A versenyeztetés az az értékesítési forma, amelynek során a nyilvánosság és esélyegyenlőség elvei a leginkább érvényesülnek. Éppen ezért a törvény csak kivételes esetekben teszi lehetővé a *versenyeztetés mellőzését*:

- az állam tulajdonában lévő társasági részesedés vagy ingatlan cseréje;
- állami vagyon gazdasági társaság részére, nem pénzbeli hozzájárulás (apport) formájában történő rendelkezésre bocsátása;
- helyi önkormányzatnak történő értékesítés;
- nemzetközi szerződés végrehajtása érdekében történő értékesítés, stb.

A **közvetett értékesítés** formái:

- nyilvános vagy zártkörű *forgalomba hozatal*;
- nyilvános vagy zártkörű *értékesítésre történő felajánlás*;
- *szabályozott piacon* történő értékesítésre adott megbízás.

Állami vagyon tulajdonjogának **ingyenesen történő átruházására** csak törvény felhatalmazása esetén van lehetőség. Ingyenes átruházásra olyan esetekben kerülhet sor, mint pl. amikor katasztrófák és súlyos

szerencsétlenségek megelőzése, következményeinek elhárítása vagy enyhítése okán válik szükségessé az állami tulajdon átruházása. Az ingyenes átruházás megengedett továbbá akkor is, ha többcélú kistérségi társulás feladatainak ellátását segíti az átruházás. Látható, hogy az ingyenes átruházás kivételes, és az állam feladatainak megvalósítását szolgáló eszköz, amely önkényesen nem gyakorolható.

Az **állami tulajdonú gazdasági társaságok elidegenítésére** sajátos szabályok vonatkoznak. A társasági részesedés elidegenítése során ugyanis a *munkavállalók kedvezményesen szerezhetik meg* az állami tulajdont. Ezzel a rendelkezéssel a törvény a korábbi állami vállalatok átalakulásakor, a többségi állami tulajdon átruházásakor a munkavállalók, mint érdekelt személyek kezébe kívánja elsősorban juttatni a társasági részesedést. A munkavállalóknak nyújtott kedvezmény személyenként az éves minimálbér 150%-a lehet maximum, és az így megszerzett társasági részesedések összege nem haladhatja meg a társaság jegyzett tőkéjének a 15%-át. A munkavállalók kedvezményes tulajdonszerzésére való törekvés *akkor mellőzhető*, ha olyan, a munkavállalók körén kívüli többségi befektető szerzi meg a többségi részesedést, aki a munkavállalók foglalkoztatására, munkakörülményeinek javítására megfelelő biztosítékokkal alátámasztott szerződéses kötelezettséget vállal.

A társasági részesedés megszerzésének sajátos formája a **Munkavállalói Résztulajdonosi Program (MRP)** keretében, szervezett formában történő tulajdonszerzés. Az MRP a munkavállalók által az őket foglalkoztató társaságban tulajdoni részesedés szerzése és a tulajdonosi jogok együttes gyakorlása céljából önkéntesen létrehozott, önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy. MRP-ben olyan munkavállaló vehet részt, akinek munkaviszonya min. 6 hónapja fennáll. Egy munkavállaló egyidejűleg csak egy MRP-ben vállalhat tagságot. Az MRP az általa megszerzett társasági részesedést az alapszabályában foglalt feltételekkel a résztvevők tulajdonába adja.

2.2. Az állami, önkormányzati lakások értékesítése

Az állami lakások, valamint az állam tulajdonából az önkormányzat tulajdonába került lakások elidegenítésére a lakásbérleti törvény (1993. évi LXXVIII. tv.) különös szabályokat állapít meg. Az állami, önkormányzati lakásokat első elidegenítésük előtt **társasházzá kell alakítani**. A társasházzá alakítás alól egyedül az egyalakos, valamint az egy helyiségből álló állami, önkormányzati tulajdonú épületek képeznek

kivételt. A társasház alapító okirata vonatkozásában azonban a törvény előírja a leendő **tulajdonostársak érdekeinek figyelembe vételét**. Ennek kivitelezése úgy történik, hogy a társasházi *alapító okirat tervezetének elkészítésébe a leendő tulajdonostársakat* (azokat a személyeket, akik megvásárolják a leendő társasház egyes lakásait) *be kell vonni*, és maga az alapító okirat is csak akkor fogadható el, ha az megfelel a leendő tulajdonostársak többségi akaratának.

A törvény **elővásárlási jogot** biztosít az állami, önkormányzati lakások vonatkozásában más személyeket megelőzően a bérlőnek, a bérlőtársaknak (egyenlő arányban), valamint a társbérlőnek, akit az elővásárlási jog az általa kizárólagosan használt lakóterület arányában illet meg. Amennyiben a bérlő, bérlőtársak, társbérlő hozzájárul, az elővásárlási jog megilleti ezek egyenesági rokonát és örökbe fogadott gyermekét is. Az elővásárlási jog gyakorlása esetén a felek *a szerződés megtámadásának jogáról nem mondhatnak le*, illetve a megtámadás jogát megerősítéssel nem zárhatják ki. Az ilyen tartalmú jognyilatkozatot a törvény semmisnek minősíti.

A törvény **szociális szempontokat** is mérlegelve tovább korlátozza a tulajdonos jogosultságait és szerződési szabadságát azzal, hogy annak a bérlőnek a lakását, aki *nyugdíjas* vagy nyugdíjszerű rendszeres szociális ellátásban részesül, és *nem kíván élni elővásárlási jogával*, a bérleti szerződés tartama alatt csak a bérlő írásbeli hozzájárulásával lehet elidegeníteni. A rendelkezés a rászoruló személyek otthon nélkülivé válását előzi meg.

A lakás **vételára** tekintetében is megkötések tartalmaz a jogszabály, elsősorban a vételár kialakításánál irányadó szempontok és küszöbök meghatározásával. A vételár alapja a *hasonló adottságú lakások helyi forgalmi értéke*. Ebből kiindulva a feleknek figyelembe kell venniük különösen az épület településen belüli fekvését, az épületben lévő lakások számát, a lakás alapterületét és komfortfokozatát, stb. A vételár megállapításakor le kell vonni a forgalmi értékéből a bérlőnek a lakásra fordított és meg nem térített értéknövelő beruházásainak az értékét.

Amennyiben az **elővásárlási jogosultak valamelyike vásárolja meg** a lakást, őt további **kedvezmények** illetik meg. Kérelmére 15 év részletfizetési kedvezményt köteles az eladó állam vagy önkormányzat biztosítani. A jogosult kérelmére a szerződésben megállapított vételár legfeljebb 20 százalékának egyösszegű megfizetését lehet a vevőtől

követelni. A törvény kimondja, hogy amennyiben az elővásárlási jogosult vevő a *vételár egyösszegben való megfizetését* vagy az előírtnál *rövidebb törlesztési időt* vállal, akkor őt árengedmény, illetve a vételárhátralékból engedmény illeti meg.

3. Speciális tárgyú adásvételi szerződések

3.1. Az ingatlanok átruházása vonatkozó szabályok

A tulajdonjog tárgyainak, a dolgoknak a legáltalánosabb felosztása a dolgoknak ingókra és ingatlanokra történő megkülönböztetése. Az ingatlan kiemelt helyet foglal el a jogi szabályozásában, ezért az erre vonatkozó speciális ismeretek összefoglalása nem célszerűtlen. E kérdés kapcsán a Ptk-beli szabályozáson túl olyan területekre koncentrálnunk, amelyekre vonatkozó jogi szabályozás rendelkezései érintik az ingatlanokkal összefüggő ismereteket. Ingatlan megszerzése esetén például különbséget kell tenni, hogy milyen ingatlant kíván a vevő megszerezni, illetve abban a vonatkozásban is, hogy belföldi vagy külföldi személy óhajt-e vevői pozícióban szerepelni. A fejezet érinti az ingatlanokhoz kapcsolódó adó és illetékfizetési szabályokat is.

3.1.1. Az ingatlanok Ptk-beli szabályozása

A polgári jog **ingatlan**nak tekinti a *földet és mindazt, ami vele alkotórészi kapcsolatban áll*, illetve *kétség esetén annak tartozékaira is kiterjed* a földre vonatkozó tulajdonjog. Az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.

A föld tulajdonjoga a *föld méhének kincseire* és a *természeti erőforrásokra* **nem terjed ki**. Úgyszintén nem terjed ki az *ország területe feletti légtérre*, mert a föld méhének kincseivel együtt azok kizárólag az állam tulajdonában vannak.

Az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg (*aedificium solo cedit elve*). Ezen általános alapelv alól akkor található kivétel, azaz az építkezőt akkor fogja megilletni az épület tulajdonjoga, ha törvény vagy a földtulajdonossal kötött *írásbeli megállapodás* így rendelkezik. Ha az épület tulajdonjogát az építkező szerzi meg az épület tulajdonosát az épület fennállásáig a földre (földrészletre) *használati jog* illeti meg. A földhasználati jogánál fogva az épület tulajdonosa jogosult a föld (földrészlet) használatára és hasznai szedésére, valamint köteles viselni az ennek fenntartásával járó terheket. Az épület tulajdonjogának örökléssel

vagy átruházással történő megszerzése esetén az épület új tulajdonosát a földhasználati jog változatlan feltételekkel illeti meg. A földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát pedig a földre elővásárlási jog illeti meg.

Az ingatlanok használatára vonatkozó **szomszédjogi szabályok** (lásd *PK. 3. sz. is!*) közül kiemelést érdemel, hogy:

- A tulajdonos nem foszthatja meg a szomszédos épületet a szükséges földtámasztól anélkül, hogy más megfelelő rögzítésről ne gondoskodnék.
- A tulajdonos a földjére áthajló ágakról lehullott gyümölcsöket megtarthatja, ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi; az áthajló ágak és átnyúló gyökerek levágására nem jogosult, kivéve, ha azok a föld rendes használatában gátolják, és a fa tulajdonosa azokat felhívás ellenére sem távolítja el.
- Ha közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.
- A tulajdonos a szomszédos földet kártalanítás ellenében használhatja, amennyiben ez a földjén való építkezéshez, bontási, átalakítási vagy karbantartási munkálatok elvégzéséhez szükséges.
- Ha a földeket kerítés (sövény) vagy mezsgye választja el egymástól, ennek használatára a szomszédok közösen jogosultak. A fenntartással járó költségek a szomszédokat olyan arányban terhelik, amilyen arányban őket a jogszabály a kerítés létesítésére kötelezi. Ha jogszabály erről nem rendelkezik, a költségek őket a határolt földhosszúság arányában terhelik.
- A föld határvonalán álló fa vagy bokor és annak gyümölcse egyenlő arányban a szomszédokat illeti. A fenntartással járó költségeket a szomszédok ugyanilyen arányban viselik.
- Ha a határvonalon álló fa vagy bokor valamelyik föld rendeltetésszerű használatát gátolja, e föld tulajdonosa követelheti, hogy azt közös költségen távolítsák el.
- A tilosban talált állatot a föld használója mindaddig visszatarthatja, amíg az általa okozott kárt tulajdonosa meg nem téríti.

Ingatlan tulajdonosa másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély (*szükséghelyzet*) esetében köteles túrni, hogy dolgát a szükséghelyzet

megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják, illetőleg abban kárt okozzanak. *Más vagyont fenyegető szükséghelyzet* esetében ez a kötelezettség a tulajdonost csak akkor terheli, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében érheti. A tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől kártalanítást, attól pedig, aki a szükséghelyzet megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, kártérítést követelhet.

Az ingatlan tulajdonosa túrni köteles, hogy az erre külön jogszabályban feljogosított szervek - a szakfeladataik ellátásához szükséges mértékben - az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek, vagy a tulajdonjogát egyébként korlátozzák (*közérdekű használati jog*). Ebben az esetben az ingatlan tulajdonosát az akadályoztatás (korlátozás) mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg. Ha a használat vagy egyéb korlátozás az ingatlan rendeltetészerű használatát megszünteti vagy jelentős mértékben akadályozza, a tulajdonos az ingatlan megvásárlását, illetőleg kisajátítását kérheti.

Ha a tulajdonos jóhiszeműen földjének határain túl építkezett (*túlépítés*), a szomszéd - választása szerint - követelheti, hogy a túlépítő a beépített rész használatáért és a beépítéssel okozott értékcsökkenésért adjon kártalanítást, vagy a beépített részt vásárolja meg, ha a föld megosztható, vagy az egész földet vásárolja meg. A szomszéd az egész földjének megvásárlását akkor követelheti a túlépítőtől, ha a föld fennmaradó része a túlépítés következtében használhatatlanná válik, vagy a földdel kapcsolatos valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása a túlépítés következtében lehetetlenné vagy számottevően költségesebbé válik. Ha a túlépítő rosszhiszemű volt, vagy ha a szomszéd a túlépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a túlépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást, a szomszéd választása szerint – azt is követelheti, hogy a túlépítő saját földjét és az épületet a gazdagodás megtérítése ellenében bocsássa tulajdonába, vagy az épületet bontsa le. A szomszéd az épület lebontását akkor követelheti, ha ez az okszerű gazdálkodás követelményeivel nem ellenkezik. A lebontás és az eredeti állapot helyreállításának költségei a túlépítőt terhelik; megilleti azonban a beépített anyag elvitelének a joga.

Ha valaki idegen anyaggal saját földjére vagy a használatában álló földre épít, beépítéssel megszerzi az anyag tulajdonjogát, de az anyag értékét köteles megtéríteni (*beépítés*).

Ha valaki anélkül, hogy erre jogosult lenne, idegen földre épít (*ráépítés*), az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni. A bíróság a földtulajdonos kérelmére a ráépítőt kötelezheti a földnek, illetőleg - ha a föld megosztható - a föld megfelelő részének a megvásárlására. A ráépítő szerzi meg a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének tulajdonjogát, ha az épület értéke a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja. A bíróság a földtulajdonos kérelmére azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő csak az épület tulajdonjogát szerezte meg; ebben az esetben a ráépítőt a földön használati jog illeti meg. Ha valaki a más tulajdonában levő épületet bővíti, ahhoz hozzáépít vagy azt átépíti, vagy ha az idegen földön már épület áll, a ráépítéssel - a felek eltérő megállapodása hiányában - közös tulajdon keletkezik. A ráépítő tulajdoni hányadát az egész ingatlan értékéből a ráépített részre eső érték aránya alapján kell megállapítani. A ráépítő tulajdonszerzésére vonatkozó fenti szabályokat nem lehet alkalmazni, ha a ráépítő rosszhiszemű volt, vagy ha a földtulajdonos a ráépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást. Ha a ráépítő szerzi meg a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének tulajdonjogát, köteles annak forgalmi értékét a földtulajdonosnak megtéríteni; ha pedig a ráépítő földhasználati jogot szerzett, a föld használatáért köteles ellenértéket fizetni. Ha a ráépítő nem szerzi meg az egész föld tulajdonjogát, a ráépítéssel okozott értékcsökkenésért is köteles a földtulajdonosnak kártalanítást fizetni. A ráépítés kapcsán megemlítendő a PK. 7. is.

Ingatlan tulajdonjogát *elbirtoklás* (lásd PK. 4 és PK.6. is) útján is meg lehet szerezni, ha azt valaki sajátjaként tizenöt éven át szakadatlanul birtokolja. Az ingatlan tulajdonjogát elbirtoklás útján akkor sem lehet megszerezni, ha az elbirtoklás feltételei csak a föld egy részére vonatkozólag állnak fenn, és a föld nem osztható meg.

Az *ingatlanok átruházásával* összefüggésben kiemelendő szabály, hogy ha az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg, az épület tulajdonjogát csak a föld tulajdonjogával együtt lehet átruházni és megterhelni. Ingatlan átruházásával összefüggő szerződések érvényességéhez a **szerződés írásba foglalása** is szükséges. Az ingatlan-adásvétel hatálya a mezőgazdasági felszerelésre és jószágra csak akkor terjed ki, ha ebben a felek kifejezetten megállapodtak. Ingatlan tulajdonjogának az átruházásához az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a tulajdonosváltásnak az ingatlan-nyilvántartásba való

bejegyzése is szükséges. Többszöri eladás esetén az a vevő követelheti a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését, aki elsőnek jóhiszeműen birtokba lépett, ha pedig ilyen nincs, a korábbi vevő, kivéve, ha a későbbi vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni többszöri ajándékozás esetén is. Ingatlan átruházási szerződés érvényességéről lásd a XXV. sz. *Polgári Elvi Döntést* is.

3.1.2. Az ingatlan-nyilvántartás szabályai

Az ingatlan-nyilvántartás szabályait külön törvény, az 1997. évi CXLI. tv. szabályozza. Az ingatlan-nyilvántartás településenként tartalmazza az ország valamennyi ingatlanának e törvény szerint meghatározott adatait (a település neve, az ingatlan fekvése (belterület, külterület megjelölése), a belterületen lévő ingatlannál az utca (tér, krt. stb.) neve és házszáma, a helyrajzi száma és területnagysága, művelési ágát és a művelés alól kivett terület elnevezését, minőségi osztályát, kataszteri tisztajövedelmét) az ingatlanhoz kapcsolódó jogokat és a jogosultak adatait (tulajdonjog, vagyonkezelői jog, földhasználati jog, haszonélvezeti jog, használat joga, a telki szolgálmi jog, a jelzálogjogot (önálló zálogjogot), tartási-, életjáradéki jog, végrehajtási jog stb.) és jogi szempontból jelentős tényeket (pl. gondnokság alá helyezés, a jogosulttal szemben megindított felszámolási eljárás, végelszámolás, zárlat, zár alá vétel, tulajdonjog fenntartással történt eladás, a törölt zálogjog ranghelyének fenntartása).

Az ingatlan-nyilvántartás közhiteles nyilvántartás (***közhitelesség elve***), amely azt jelenti, hogy a bejegyzett jogok és a feljegyzett tények fennállását hitelesen tanúsítja. Ha valamely jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, illetve, ha valamely tényt oda feljegyezték, senki sem hivatkozhat arra, hogy annak fennállásáról nem tudott. Az ellenkező bizonyításáig az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogról és feljegyzett tényről vélelmezni kell, hogy az fennáll, és az ingatlan-nyilvántartás szerinti jogosultat illeti meg. *Érvénytelen okiraton alapuló bejegyzés alapján* a jóhiszemű harmadik személy javára *bejegyzett jog*, illetőleg feljegyzett tény a ranghelyére irányadó időponttól számított három év eltelte után az ingatlan-nyilvántartásból *nem törölhető*. Az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett adatokkal szemben a bizonyítás azt terheli, aki az adatok helyességét, valósággal egyezőségét vitatja.

Az ingatlan-nyilvántartás nyilvános, az ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lap tartalma korlátozás nélkül megismerhető: azt bárki megtekintheti,

arról feljegyzést készíthet, hiteles vagy nem hiteles másolatot kérhet. *Teljes másolat*, amely valamennyi bejegyzést tartalmaz szó szerint, *szemle*, amely a fennálló bejegyzéseket tartalmazza szó szerint, *részleges másolat*, amely csak a kívánt bejegyzéseket tartalmazza szó szerint. (*nyilvánosság elve*).

A földhivatal a beérkezett kérelmeket (ügyvéd, vagy közjegyző által ellenjegyzett okirati formában (*okiratiság elve*) iktatja. Az okiratnak - ahhoz, hogy az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés alapjául szolgálhasson - tartalmaznia kell:

- az érdekelt magánszemély családi és utónevét, ideértve a születési családi és utónevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, lakcímét, továbbá a személyi azonosítóját;
- a statisztikai számjellel rendelkező szervezet megnevezését, statisztikai azonosítóját, székhelyét, a bírósági, illetőleg cégbírósági bejegyzésének számát;
- az érintett ingatlan pontos megjelölését (település neve, helyrajzi szám) és a bejegyzéssel érintett tulajdoni hányadot;
- a jog vagy tény pontos megjelölését;
- a jogváltozás jogcímét;
- az érdekeltek megállapodását, a bejegyzett jogosult bejegyzést engedő nyilatkozatát;
- a szerződő felek állampolgárságra vonatkozó nyilatkozatát;
- az előírt egyéb formai követelményeket (pl. tulajdonjog, hasznélvezeti jog, a használat joga, telki szolgálmi jog, vételi jog, jelzálogjog (önálló zálogjog) keletkezésére, módosulására, illetve megszűnésére vonatkozó bejegyzésnek közokirat, ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat alapján van helye, kitűnik belőle a keltezés helye és ideje, a több lapból álló okirat esetén a szerződő felek, a készítő és az ellenjegyző, illetőleg a tanúsító személyek kézjegyét minden lapon tartalmazza.).

Ha a magánokiratot külföldön állították ki, és nemzetközi megállapodás másként nem rendelkezik, vagy eltérő viszonyossági gyakorlat nem áll fenn, a nyilatkozattevő aláírását (kézjegyét) a *magyar külképviseleti hatósággal kell hitelesíttetni*, illetőleg az aláírás (kézjegy) hitelesítésére jogosult külföldi szerv által történt hitelesítést kell a magyar külképviseleti hatósággal hitelesíttetni (diplomáciai hitelesítés, illetve felülhitelesítés). Nincs szükség a külföldön kiállított magánokirat diplomáciai hitelesítésére, illetőleg felülhitelesítésére, ha az okiratot hitelesítési záradékkal (*Apostille*) látták el.

Az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett bármilyen adat, jog, vagy tény változtatás joghatása akkor áll be, ha a változás a nyilvántartásban átvezetésre került (*bejegyzés elve*).

Az ingatlan-nyilvántartásban egy-egy bejegyzés ranghelyét és ezzel a bejegyzések rangsorát a bejegyzés, feljegyzés iránt benyújtott kérelem iktatási időpontja határozza meg (*rangsor elve*). Ranghelyet csak olyan kérelemmel lehet alapítani, amelyhez a bejegyzés alapjául szolgáló okiratot is mellékeltek. A ranghely előzetes biztosításának, a *ranghely fenntartásának* ténye a jogosultak kérelme alapján az ingatlan-nyilvántartás tulajdoni lapján legfeljebb egy évi időtartamra, a törvényben meghatározott módon feljegyezhető.

3.1.3. A termőföldre vonatkozó különös rendelkezések

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény speciális rendelkezéseket (korlátozásokat) tartalmaz azokra az ingatlanokra, amelyek termőföldnek minősülnek. **Termőföld** az a földrészlet, amelyet a település külterületén az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület művelési ágban vagy halastóként tartanak nyilván. A termőföld fogalmába *nem tartozik bele a tanya*, amely a település külterületén lévő mezőgazdasági termelés (növénytermesztés és állattenyésztés, továbbá az ezekkel kapcsolatos termékfeldolgozás és terméktárolás) céljára létesített lakó- és gazdasági épület, épületcsoport és az azonos helyrajzi szám alatt hozzá tartozó, legfeljebb 6000m² területű föld együttese.

A tulajdonszerzési korlátozásba ütköző szerződés semmis. Előírás, hogy a szerző félnek a tulajdonjog bejegyzése iránti kérelemben nyilatkoznia kell arról, hogy tulajdonszerzése nem ütközik szerzési korlátozásba. A nyilatkozat valóságtartalmát a körzeti földhivatal az ingatlan-nyilvántartás alapján ellenőrizheti.

Belföldi magánszemélyek tulajdonszerzése

A tulajdonszerzés kapcsán fontos annak hangsúlyozása, hogy a termőföld megszerzése szempontjából tulajdonszerzésnek kell tekinteni a termőföld tulajdonjogának - ideértve a részarányként meghatározott tulajdont is - **bármilyen jogcímen** (szerzésmódon) **történő megszerzését**, kivéve a törvényes örökléssel, az *elbirtoklással*, *ráépítéssel*, *kisajátítással* és a

kárpótlási célú árverés során történő tulajdonszerzést. A kivételekben szabályozott módon történő tulajdonszerzés alapján valamennyi jogalany (akár belföldi, külföldi) korlátlanul szerezhethet termőföldet.

Belföldi magánszemély termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerezhethi meg, hogy a tulajdonában **legfeljebb 300 hektár** nagyságú vagy **6000 aranykorona (AK)** értékű termőföld legyen. Ezen mérték megállapításánál a termőfölddel együtt önálló ingatlant (földrészletet) képező művelés alól kivett föld területét is figyelembe kell venni, de figyelmen kívül kell hagyni a legfeljebb 6000m² területtel önálló ingatlanként (földrészletként) kialakított tanya területén levő termőföldet. A belföldi magánszemély termőföld tulajdonszerzésének másik korlátja, hogy, ha a termőföld fekvése szerinti településen az **ő és közeli hozzátartozója** (Ptk. 685. § *b*) pont) **tulajdonában lévő termőföld mennyisége** a megszerezni kívánttal együtt **meghaladná** a település **összes termőföld területének egynegyedét** vagy az **ezer hektárt**.

Amennyiben valamely belföldi magánszemély a megszerezhető termőföld mennyiségénél a törvény hatálybalépése előtt nagyobb mennyiséget szerzett, akkor azt megtarthatja, vagy az ilyen termőföld tulajdonát legfeljebb annak területnagyságát és AK értékét meg nem haladó területnagyságú és AK értékű termőföldre cserélheti. Az is megengedett, hogy a törvény hatálybalépésekor meglévő termőföld kisajátítása folytán kapott kártalanítás összegéből vásárolt termőföld vagy a közös tulajdonának megszüntetésével tulajdonba kerülő termőföld területnagysága és AK értéke a megszerezhető szerinti mértéket meghaladhatja.

Belföldi jogi személyek tulajdonszerzése

Belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet termőföld tulajdonjogát - a *Magyar Állam, az önkormányzat és a közalapítvány kivételével* - **nem szerezhethi meg**.

Egyházi jogi személy *végintézkedés*, illetőleg *ajándékozási, tartási* vagy *gondozási szerződés* alapján termőföldre tulajdonjogot szerezhethet.

Jelzálog-hitelintézet a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvényben foglalt korlátozásokkal és időtartamra termőföldet szerezhethet.

Meg kell azonban jegyezni, hogy számos olyan belföldi jogi személy van, aki még a törvény hatálya lépése előtt földtulajdont szerzett, ez továbbra is tulajdonolható.

Külföldiek tulajdonszerzése

A külföldi magánszemély és jogi személy termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. *Külföldi magánszemélynek* a nem magyar állampolgár minősül, kivéve a bevándorolt vagy menekültként elismert személy *külföldi jogi személynek* a külföldi székhelyű jogi személy vagy az ilyen székhelyű jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet.

Az egyéni vállalkozóként (egyéni cégeként) vagy önfoglalkoztatóként mezőgazdasági tevékenységét Magyarországon folytató tartozó tagállami állampolgár (az Európai Unió tagállamának állampolgára, az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgára, valamint a nemzetközi szerződés alapján velük egy tekintet alá eső állam állampolgára), mint önálló vállalkozó, feltéve, hogy már legalább három éve folyamatosan, jogszerűen Magyarországon lakik és folytat mezőgazdasági tevékenységet a belföldi magánszemélyre vonatkozó szabályok szerint szerezhethet termőföldet. Ebben az esetben a tulajdonszerzési képesség bizonyításához a következő hatósági igazolásokat kell beszereznie a tagállami állampolgárnak:

- a lakóhelye, illetve tartózkodási helye szerint illetékes területi idegenrendészeti hatóság által kiállított hatósági bizonyítványt arról, hogy legalább három éve folyamatosan és jogszerűen lakik Magyarországon;
- a letelepedési engedéllyel nem rendelkező tagállami állampolgárnak érvényes tartózkodási engedélyt, illetőleg az eziránti kérelem benyújtását tanúsító igazolást;
- a tevékenység végzésének helye szerint illetékes megyei földművelésügyi hivatal (a továbbiakban: FM hivatal) igazolását arról, hogy a tulajdonszerzést megelőző három évben saját nevében, saját kockázatára folyamatosan mezőgazdasági tevékenységet folytatott Magyarországon.

A tagállami állampolgárnak teljes bizonyító erejű magánokiratba, vagy közokiratba foglalt nyilatkozatot kell tennie arról, hogy Magyarországon önálló vállalkozó mezőgazdasági termelőként letelepszik és kötelezi magát, hogy a termőföldet más célra nem hasznosítja a mezőgazdasági

termeléshez szükséges lakó- és gazdasági épületek létesítésén kívül, továbbá hogy a termőföld használatát másnak csak olyan mértékben engedi át, hogy az *ebből származó bevétele nem haladja meg a mezőgazdasági tevékenységből származó bevétele 25%-át*;

A meghatározott feltételek betartását a *helyi birtokhasznosítási bizottság*, ennek hiányában a *települési önkormányzat jegyzője* és a *földhivatal* bevonásával a termőföld fekvése szerint illetékes FM hivatal ellenőrizheti. Az FM hivatal megkeresheti adatszolgáltatás kérése céljából a termőfölddel összefüggő nyilvántartásokat vezető hatóságokat, és az adóhatóságot. Ha az önálló vállalkozó nem tartotta be a vállalt kötelezettségeket a tulajdonost írásban felszólítja a jogszerű állapot helyreállítására. Ha a felszólítás az adott határidő elteltével eredménytelen, az FM hivatal a tulajdonosra bírságot szab ki, amely a termőföld szerzés kori aranykorona-értéke húszszoros szorzatának megfelelő forintösszeg. A bírság ismételtén kiszabható mindaddig, amíg a jogsértő állapot fennáll, illetve amíg a tulajdonos a termőföldet el nem idegeníti. Nincs tiltva a külföldi személy (akár magán, akár jogi) részére az önálló ingatlanként (földrészletként) legfeljebb 6000 m² területtel kialakított tanya tulajdonjogának a megszerzése. Külföldi az ilyen ingatlant a termőföldnek nem minősülő más ingatlanokra vonatkozó külön jogszabályok rendelkezései szerint szerezheti meg (lásd e fejezet 4. pontja).

Elővásárlási jogok

Termőföld vagy tanya eladása esetén elővásárlási jog illeti meg az alábbi **sorrendben** (az elővásárlásra jogosultak egymás közötti viszonyában is):

- a *haszonbérlet, felesbérlet és részesművelőt*; jogi személy vagy jogi személyiség nélküli más szervezet haszonbérlet esetén annak helyben lakó természetes személy tagját, illetve helyben lakó részvényesét, ha a haszonbérleti jogviszony (felesbérlet, részesművelés) illetve a tagi, illetve részvényesi jogviszony legalább három éve fennáll;
- a *helyben lakó szomszédot* (az a helyben lakó, akinek a tulajdonában vagy használatában lévő termőföld vagy tanya közvetlenül szomszédos az adásvétel, illetve a haszonbérlet tárgyát képező termőfölddel vagy tanyával).

E két kategóriában meghatározott jogosulti csoportokon belül az elővásárlási jog gyakorlására sorrendben a családi gazdálkodó; a nyilvántartási (regisztrációs) számmal rendelkező őstermelő, illetőleg egyéni mezőgazdasági vállalkozó; a jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli más szervezet esetén annak helyben lakó természetes személy tagja vagy helyben lakó részvényese jogosult.

- a helyben lakót (lakóhelye legalább három éve azon a településen van, amelynek közigazgatási területén a termőföld vagy tanya fekszik, vagy legfeljebb 15 km távolságra van);
- a magyar államot a Nemzeti Földalapról szóló törvényben foglaltak szerint.

Nem áll fenn elővásárlási jog a közeli hozzátartozók (Ptk. 685. § b) pont) és a tulajdonostársak közötti adásvétel esetén, a mezőgazdasági termelők nyugdíj előtti támogatása feltételeként megvalósuló termőföld vásárlása esetén (mellékelve a támogatás elnyerését igazoló okiratot), valamint olyan külterületi földrészlet eladása esetén, amely a törvény hatálybalépéséig zártkertinek minősült.

Az elővásárlási jog gyakorlása során **családi gazdálkodó** a családi gazdaságot a földművelésügyi hivatal nyilvántartásába bejegyeztető személy, aki a családi gazdaság vezetőjeként annak tevékenységi körében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A családi gazdálkodó *élethivatásszerűen folytat mezőgazdasági tevékenységet*, rendelkezik mezőgazdasági vagy erdészeti *szakirányú képzettséggel* (ennek hiányában igazolja, hogy legalább 3 éve folytat a mezőgazdaság tevékenységét és ebből árbevétele származik) és legalább 3 év óta a bejelentett állandó lakhelye a családi gazdaság központjaként megjelölt településen van. A családi gazdaság legfeljebb 300 hektár nagyságú termőföld tulajdon, illetőleg haszonbérlet, használat, az ahhoz tartozó leltárban megjelölt vagyontárgyak hasznosításával, a családi gazdálkodó teljes foglalkoztatásán és a többi családtag /házastárs, élettárs, kiskorú gyermek, nagykorú bejelentkezett gyermek, szülője/ közreműködésén alapuló gazdálkodási forma.

Külföldi személy termőföldnek nem minősülő ingatlanszerzése

A külföldiek ingatlanszerzéséről a termőföldről szóló 1994. évi LV. tv. és a 7/1996. (I. 18.) Korm. rendelet rendelkezik. A külföldi fogalmát a termőföldről szóló 1994. évi LV. tv. határozza meg. *Külföldi*

magánszemélynek a nem magyar állampolgár minősül, kivéve a bevándorolt vagy menekültként elismert személyt, *külföldi jogi személynek* a külföldi székhelyű jogi személy vagy az ilyen székhelyű jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet. Kiemelendő, hogy termőföldnek nem minősülő ingatlan tulajdonjogának megszerzése esetén a külföldi fogalma szűkebb, mert a tagállami állampolgár a belföldi személyekkel azonos feltételekkel (engedély nélkül) szerezheti meg a termőföldnek nem minősülő ingatlan tulajdonjogát, amennyiben a szerzés **elsődleges lakóhelynek** minősül. Elsődleges lakóhely az a lakás, vagy lakás céljára szolgáló egy vagy több lakóhelyiségből álló épület vagy épületrész, továbbá belterületen lakásépítés céljára kialakított telek, ahol a tagállami állampolgár életvitelszerűen kíván tartózkodni. **Másodlagos lakóhely** (az, az ingatlan, amely nem minősül elsődleges lakóhelynek) megszerzéséhez a hivatal vezetőjének engedélye szükséges a csatlakozástól számított öt évig. Ha a tagállami állampolgár legalább négy éve folyamatosan és jogszerűen Magyarországon tartózkodik, a másodlagos lakóhelyül szolgáló ingatlan tulajdonjoga engedély nélkül megszerezhető. Ha a tagállami állampolgár elsődleges lakóhelyül szolgáló ingatlannal már rendelkezik, nem szerezhethet ugyanezen a címen újabb ingatlant az átmeneti időszak alatt (csatlakozástól számított 5 évig). Ha a hivatal vezetője az ellenőrzés során megállapítja, hogy a tagállami állampolgár nem tartotta be az engedélyhez nem kötött ingatlanszerzés feltételeit, felhívja a tulajdonost az engedély iránti kérelem benyújtására.

Külföldi jogi vagy magánszemély általi - öröklésen, valamint a fentebb meghatározott tagállami állampolgáron kívüli - megszerzéséhez **szükséges engedélyt** az illetékes fővárosi, illetőleg megyei **közigazgatási hivatal vezetője adhatja meg**, ha az önkormányzati vagy egyéb közérdeket nem sért. A hivatal vezetője abban a kérdésben, hogy az ingatlanszerzés sért-e önkormányzati érdeket, az ingatlan fekvése szerint illetékes települési (fővárosi kerületi) önkormányzat polgármesterének nyilatkozatát kéri, s annak figyelembevételével megtagadhatja az engedélyt. A polgármester köteles a nyilatkozatot 15 napon belül megadni. Műemlék, műemléki terület vagy régészeti lelőhely, továbbá a védett természeti területen fekvő épület tulajdonjogának megszerzésével kapcsolatos eljárásban az ingatlan védettsége szerint illetékes hatóságnak, mint szakhatóságnak a nyilatkozata is szükséges.

Ha a tulajdonjogszerzés önkormányzati vagy egyéb közérdeket nem sért, akkor a hivatal vezetője mérlegelés nélkül engedélyezi a szerzést, ha előzőleg a külföldi már meglévő ingatlanának tulajdonjoga kisajátítás

útján szűnt meg, vagy a külföldi a tulajdonában lévő belföldi ingatlant másik belföldi ingatlanra cseréli, vagy a tulajdonszerzés célja közös tulajdon megszüntetése, vagy a külföldi munkavégzés céljából igazoltan legalább öt éve életvitelszerűen Magyarországon tartózkodik.

Az ingatlanszerzést **engedélyezni kell** az *önálló vállalkozóként* Magyarországon *letelepedő külföldi természetes személy számára*, ha ez közvetlenül szükséges annak a gazdasági tevékenységnek a folytatásához, amelyre letelepedett. Nem minősül a gazdasági tevékenység folytatásához szükséges ingatlannak az ingatlanközvetítés (adásvétel, csere, bérbeadás) céljából megszerezni kívánt ingatlan. Az önálló vállalkozó tevékenységének megszűnését (vállalkozói igazolvány, vállalkozói engedély visszaadása, bevonása) követő 1 éven belül köteles az ingatlant elidegeníteni, vagy tulajdonjogának - az fenntartását – az általános feltételek szerint - a hivatal vezetőjénél kérelmezni.

Külföldiek termőföldnek nem minősülő **védett természeti terület tulajdonjogát nem szerezhetik meg.**

3.1.4. Az ingatlan átruházáshoz kapcsolódó adószabályok

Ingatlan átruházásából származó jövedelem jogszabályi háttérét a személyi jövedelemadóról szóló törvény tartalmazza. A jövedelem meghatározása úgy történik, hogy az értékesítésből származó **bevételeből le kell vonni** a fentiek megszerzésére fordított összeget, a szerzéssel és az átruházással **felmerült költségeket**, valamint az értéknövelő **beruházásokra fordított kiadásokat**. Értéknövelő beruházás a szokásos piaci értéket növelő ráfordítás.

Ha az ingatlannak a megszerzésre fordított összeg nem állapítható meg, akkor a *bevétel 25%-át kell jövedelemnek tekinteni*.

Az ingatlan átruházásából származó jövedelem után az adó **mértéke 25%**. Az adót a magánszemélynek kell megállapítania, és az adott évről szóló adóbevallásával egyidejűleg megfizetnie. E rendelkezések akkor alkalmazhatóak, ha a vagyontárgyak átruházása nem üzletszerűen történik. Üzletszerűség esetén az összevonásra eső, önálló tevékenységből származó jövedelmekre vonatkozó szabályok szerint kell eljárni.

Ingatlan átruházása kapcsán fontos szabály a **jövedelemcsökkentési lehetőség**. A jogszabály különbséget tesz lakás és egyéb ingatlan között.

Lakás esetén az átruházásból eredő jövedelem csökken

- a megszerzés évében és az azt követő évben 0%-kal;
- a megszerzés évét követő 2. évben 10%-kal;
- a megszerzés évét követő 3. évben 40%-kal;
- a megszerzés évét követő 4. évben 70%-kal;
- a megszerzés évét követő 5. évben 100%-kal.

Ez azt jelenti, hogy lakásnak a megszerzését követő 5. és azon túli éveken történő eladása esetén nincs adókötelezettség.

Egyéb ingatlan esetén, ha az átruházás a megszerzés évében vagy az azt követő öt évben történik, a jövedelmet úgy kell megállapítani, hogy a számított összeget csökkenteni kell, ha az átruházás - a megszerzés évét követő évet első évnek tekintve -

- a hatodik évben történik, a számított összeg 10 százalékkal;
- a hetedik évben történik, a számított összeg 20 százalékkal;
- a nyolcadik évben történik, a számított összeg 30 százalékkal;
- a kilencedik évben történik, a számított összeg 40 százalékkal;
- a tizedik évben történik, a számított összeg 50 százalékkal;
- a tizenegyedik évben történik, a számított összeg 60 százalékkal;
- a tizenkettedik évben történik, a számított összeg 70 százalékkal;
- a tizenharmadik évben történik, a számított összeg 80 százalékkal;
- a tizennegyedik évben történik, a számított összeg 90 százalékkal;
- a tizenötödik évben vagy később történik, a számított összeg 100 százalékkal.

3.1.5. A termőföldre vonatkozó speciális adószabályok

Adómentes a termőföld átruházásából származó jövedelem összegéből az évi 200.000.-forintot meg nem haladó rész, ha a magánszemély éves összes jövedelme a 3.400.000.-forintot nem haladja meg és a termőföldet regisztrációs számmal rendelkező olyan magánszemélynek adja el, aki azt egyéni vállalkozóként, mezőgazdasági őstermelőként legalább 5 évig hasznosítja, vagy a termőföldet regisztrált mezőgazdasági társas vállalkozás olyan alkalmazottjának adja el, aki azt az öt alkalmazó mezőgazdasági társas vállalkozásnak legalább 10 évre bérbe adja.

Ugyancsak **adómentes** a termőföld átruházásából származó jövedelem (az éves jövedelemhatártól függetlenül), ha a magánszemély a

termőföldet *regisztrációs számmal rendelkező állattenyésztést folytató olyan magánszemélynek adja el*, feltéve, hogy a vevő magánszemély a termőföldet egyéni vállalkozóként, mezőgazdasági östermelőként legalább 5 évig az állattartó telep takarmánytermelése céljából használja, vagy azt az őt alkalmazó mezőgazdasági társas vállalkozásnak az állattenyésztés takarmánybiztosítása érdekében legalább 10 évre bérbé adja.

Ugyancsak **adómentes** a *termőföld átruházásából származó jövedelem* (az éves jövedelemhatártól függetlenül), ha az átruházás a magánszemély részére birtok-összevonási céllal, vagy települési önkormányzat részére külön jogszabályban meghatározott szociális földprogram céljából, vagy a Nemzeti Földalap javára történik.

Az adómentességre vonatkozó rendelkezéseket az eladó akkor alkalmazhatja, ha rendelkezik a vevő közjegyző által készített vagy ügyvéd által ellenjegyzett okiratba foglalt nyilatkozatával, amely tartalmazza a vevő természetes azonosító adatait, adóazonosító jelét, valamint a vevő kötelezettségvállalását arra vonatkozóan, hogy az adómentesség feltételeinek megfelel. A vevő nyilatkozatát az eladó az adó megállapításához való jog elévüléséig köteles megőrizni. A valótlan tartalmú nyilatkozat miatt keletkező adóhiányt és jogkövetkezményeit az adóhatóság a vevő terhére állapítja meg.

3.1.6. Az ingatlan megszerzéséhez kapcsolódó illetékszabályok

Az ingatlan szerzésével összefüggésben **a szerző félnek** az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. Tv. alapján **illetékfizetési kötelezettsége keletkezik**. A szerzés történhet ingyenesen (öröklés, ajándékozási szerződés) vagy visszterhesen (adásvétel-, csere-, életjáradéki-, tartási-, öröklési szerződés folytán).

Az öröklési illeték

Az öröklési illeték alapja

Az öröklési illeték **alapja** az öröklés tiszta értéke, amely a megszerzett vagyon forgalmi értékének (amennyiért az örökhagyó halála napján a vagyontárgyat értékesíteni lehetne) a hagyatékot terhelő tartozásokkal (Ptk. 677.§) csökkentett értéke. A hagyatékot terhelő tartozások: az örökhagyó illő eltemetésének költsége; a hagyatéki költségek (a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó költségek), a hagyatéki

eljárás költsége; az örökhagyó tartozása; a kötelesrészen alapuló kötelezettségek; a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségek.

Az öröklési illeték mértéke:

Az öröklési illeték **mértéke ahhoz kapcsolódik**, hogy az örökös az örökhagyó halálának időpontjában **milyen rokonságban állt** az örökhagyóval, illetve, hogy a hagyaték tárgya lakás vagy egyéb dolog, illetve az örökölt vagyontárgynak mekkora az értéke. A progresszivitás (magasabb értékre a magasabb mérték) csúsztatottan érvényesül.

		Egyéb		Lakás	
I. csoport:	gyermek-szülő-házastárs csoport	18M-ig	11%	18M-ig	2,5%
		18-35	15%	18-35	6%
		35M-tól	21%	35M-tól	11%
II. csoport:	unoka-nagyszülő-testvér csoport	18M-ig	15%	18M-ig	6%
		18-35	21%	18-35	8%
		35M-tól	30%	35M-tól	15%
III. csoport:	minden más	18M-ig	21%	18M-ig	8%
		18-35	30%	18-35	12%
		35M-tól	40%	35M-tól	21%

Mentesség:

- az I. csoportjába tartozó örökös által megszerzett örökrész tiszta értékéből 20 millió forint;
- lakástulajdon haszonélvezetének, használatának a túlélő házastárs általi öröklése;
- az örökség, ha az örökhagyó kiskorú és a hagyatékát szülője - ide értve az örökbefogadó, a mostoha és a nevelőszülőt is - öröklí;
- a lakóház építésére alkalmas telektulajdonnak (tulajdoni hányadnak), valamint az ilyen ingatlanra vonatkozó vagyoni értékű jognak az öröklése, ha az örökös az örökölt ingatlanon a hagyaték jogerős átadásától számított 4 éven belül lakóházat épít, és a felépített lakóházban a lakás(ok) hasznos alapterülete eléri a településrendezési tervben meghatározott maximális beépíthetőség legalább 10%-át. Lakóházépítési szándékáról az örökös legkésőbb az illetékfizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig nyilatkozhat az állami adóhatóságnál;

Kedvezmény:

Termőföld öröklése esetén az egyébként járó öröklési illeték felét kell megfizetni; ha az örökös családi gazdálkodó, akkor az egynegyedét.

Az ajándékozási illeték

Az ajándékozási illeték alapja

Az ajándékozási illeték **alapja** csakúgy, mint az öröklési illeték esetén az ajándék tiszta értéke. Nagyon lényeges eltérés az örökségi illetékhez képest, hogy míg az öröklési illeték esetén a megszerzett vagyon forgalmi értékéből levonandó esetleges tartozás mentes az illeték alól, addig ajándékozási illeték esetén – bár a megszerzett vagyont terhelő tartozásokat itt is le kell vonni a megszerzett vagyon forgalmi értékéből – a levonásra kerülő adóság és egyéb terhek után – ide nem értve az ajándékot terhelő vagyoni értékű jogot – visszerhes vagyónátruházási illetéket kell fizetni.

Az ajándékozási illeték mértéke

Az ajándékozási illetéknél tartalmilag ugyanaz a csoportosítás él, mint az öröklési illetéknél, csak annak mértékei térnek el, amennyiben lakástulajdon-szerzésről van szó.

		Egyéb		Lakás	
I. csoport:	gyermek-szülő-házastárs csoport	18M-ig	11%	18M-ig	5%
		18-35	15%	18-35	8%
		35M-tól	21%	35M-tól	12%
II. csoport:	unoka-nagyszülő-testvér csoport	18M-ig	15%	18M-ig	8%
		18-35	21%	18-35	10%
		35M-tól	30%	35M-tól	16%
III. csoport:	Minden más	18M-ig	21%	18M-ig	10%
		18-35	30%	18-35	21%
		35M-tól	40%	35M-tól	30%

Mentesség, kedvezmény:

A lakóház építésére alkalmas telektulajdonnak (tulajdoni hányadnak), valamint ilyen ingatlanon alapított vagyoni értékű jognak a megszerzése, ha a megajándékozott az ingatlanon a szerződés illetékkiszabásra történő bemutatásától számított 4 éven belül lakóházat épít, és a felépített lakóházban a lakás(ok) hasznos alapterülete eléri a településrendezési tervben meghatározott maximális beépíthetőség legalább 10%-át. A

megajándékozott lakóházépítési szándékaról legkésőbb az illetékfizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig nyilatkozhat az állami adóhatóságnál; Termőföld ajándékozása esetén az egyébként járó ajándékozási illeték felét kell megfizetni.

A visszterhes vagyonátruházási illeték

Visszterhes vagyonátruházási illeték alapja, mértéke

Visszterhes vagyonátruházási illeték **alapja** a megszerzett vagyon forgalmi értéke, mértéke pedig ennek **10%-a**. Ingatlanok tulajdonjogának cseréje esetén a cserével megszerzett ingatlan forgalmi értéke, mértéke pedig ennek 10%-a.

Lakástulajdon szerzése esetén az illeték alapja a lakástulajdon forgalmi értéke, mértéke *4millióFt-ig 2%*, az ezt meghaladó *rész után pedig 6%*.

Amennyiben lakás résztulajdonának a megszerzéséről van szó, úgy a 4millióFt-nak a szerzett tulajdoni hányaddal arányos összegére alkalmazható a 2%-os illeték, a forgalmi érték ezt meghaladó része után 6%-ot kell fizetni.

Lényeges szabály lakástulajdon vásárlása esetén, hogy ha a vevő a másik lakástulajdonát a vásárlást megelőző vagy az azt követő *egy éven belül eladja*, az illeték alapja a vásárolt és az eladott lakástulajdon forgalmi értékének különbözete.

Ha lakástulajdonok egymás közötti cseréje történik az alap az elcserélt legnagyobb és legkisebb forgalmi értékű ingatlanok különbözete.

Ingatlanhoz kapcsolódó vagyoni értékű jog illetéke

Ha az ingatlan megszerzésével egyidejűleg az ingatlanra vagyoni értékű jogot is alapítanak, akkor a **vagyoni értékű jog szerzése után is van illetékfizetési kötelezettség**. Számítása akképpen történik, hogy meg kell határozni a vagyoni értékű jog egyévi értékét, amely nem más, mint az ingatlan forgalmi értékének **1/20-ad része**.

Ha a vagyoni értékű jog határozott ideig áll fenn, akkor a vagyoni értékű jog értéke az egyévi érték és a kikötött évek szorzata. Ha határozatlan ideig áll fenn, akkor a vagyoni értékű jog értéke, ha személy életének, házasságának vagy özvegyiségének idejére terjed ki, akkor az illető személy életkorához képest az egyévi érték 10-szerese 25 éves korig, 8-szorosa 25-50 éves kor között, 6-szoros 51-65 éves életkor között, 4-szeres 65 év felett. Ha nem magánszemély javára áll fenn határozatlan

időre a vagyoni értékű jog, akkor a vagyoni értékű jog értéke az egyévi érték ötszöröse.

Az így kiszámított értékek után a szerzés jogcímének megfelelő vagyonszerzési illetéket kell fizetni.

Ingatlanforgalmazással, továbbá ingatlanok pénzügyi lízingjével főtevékenységként foglalkozó vállalkozó a megszerzett ingatlan forgalmi értéke után fizet 2% illetéket, feltéve, hogy a megszerzett ingatlant 2 éven belül elidegeníti.

Hitelintézet a pénzügyi veszteség mérséklése, illetve elhárítása érdekében a hitel-ingatlan csereügylet kapcsán, továbbá felszámolási, végrehajtási eljárás útján - legfeljebb 3 éves időtartamra – megszerzett ingatlan után az illeték mértéke az ingatlan forgalmi értékének 2%-a.

Ingatlan közös tulajdonának megszüntetése esetén vagyonszerzési illetéket akkor kell fizetni, ha a megosztás folytán valamelyik tulajdonostárs a korábbi tulajdoni hányadának megfelelő értéknél nagyobb értékhez jut. A vagyonszerzési illetéket az értékkülönbözet alapulvételével kell kiszabni. Házastársi vagyonközösség (illetve élettársak közös tulajdonának) megszüntetése esetén az értékkülönbözetet a közös vagyon értékének figyelembevételével kell megállapítani. Az értékkülönbözet után a vagyonszerzés jogcímének megfelelő vagyonszerzési illetéket kell fizetni. Ha valamelyik fél csak azért kap a közös vagyonból nagyobb részt, mert a közös tartozásból is többet vállalt át, és az átvállalt tartozás összege az értékkülönbözetet kiegyenlíti, illeték kiszabásának nincs helye.

Mentesség, kedvezmény

Illetékmentes a visszerthes vagyonátruházási illeték alól a lakóház építésére alkalmas telektulajdonnak a megszerzése, ha a vagyonszerző az ingatlanon a szerződés illetékkiszabásra történő bemutatásától számított 4 éven belül lakóházat épít.

Illetékmentes a vállalkozó által értékesítés céljára újonnan épített, építetett 15 millió forintot meg nem haladó forgalmi értékű új lakás tulajdonjogának, ilyen lakás tulajdoni hányadának megvásárlása. Amennyiben az új lakás forgalmi értéke nem haladja meg a 30 millió forintot és a vagyonszerző másik lakástulajdon eladását nem igazolja, akkor az illetékből nem kell megfizetni azt az összeget, amely akkor járna, ha a lakás forgalmi értéke 15 millió forint lenne. Ilyen lakás tulajdoni

hányada esetén a kedvezmény a 15millió forintnak a szerzett tulajdoni hányaddal arányos részére illeti meg a vagyonszerzőt.

Illetékmentes a birtok-összevonási célú önkéntes földcsere keretében létrejött megállapodáson alapuló termőföldtulajdon szerzése.

Az egyébként fizetendő illeték 50%-át, de maximum 40.000.-Ft-tal kell kevesebbet fizetnie annak a 35 életévét be nem töltött fiatalnak, aki az első lakástulajdonát szerzi, feltéve, hogy az egész ingatlan forgalmi értéke a 8millió Ft-ot nem haladja meg. Ilyen forgalmi értékű lakás részaránytulajdonának megszerzése esetén a vagyonszerzőt a szerzett tulajdoni hányaddal arányos mértékű kedvezmény illeti meg.

3.2. Társasági tagsági jogok átruházása

3.2.1. A korlátolt felelősségű társaság üzletrészeinek átruházása

A **korlátolt felelősségű társaság** (kft.) olyan gazdasági társaság, mely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben csak törzsbetétjének szolgáltatására és a szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulás szolgáltatására terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – törvényben meghatározott kivétellel – a *tag nem felel* (2006. évi IV. tv. a gazdasági társaságokról, röviden: Gt.) A kft-ben a tagsági jogokat az **üzletrész** testesíti meg. Az üzletrész a *tag részesedése a társaság vagyonából*, a tag társaság feletti *tulajdonosi jogainak megtestesítője*. Az üzletrész nem minősül értékpapírnak. Sajátossága abban áll, hogy bár oly mértékben magába olvasztja a tagsági jogokat, hogy a társaságtól megválni csak ennek elidegenítése esetén lehetséges, azonban még csak dologként sem funkcionál. A fiktív fogalom, eszmei dolog jellegből következően **minden tagnak csak egy üzletrésze lehet**. Ha valamelyik tag meg is szerez egy másik önálló üzletrészt, úgy saját üzletrészeinek csak értéke, nem pedig a száma növekszik.

Az **üzletrész átruházása** során a tagoknak érdeke fűződik ahhoz, hogy a társaságban rejlő személyegyesítő jellemzők miatt beleszólhassanak abba, ki kerül új tagként a társaságba, ki szerzi meg a távozó tag üzletrészt. Éppen ezért az átruházás kapcsán **három esetkört** különíthetünk el:

- **Tagra történő átruházás:** Az üzletrészt a társaság tagjaira korlátozás nélkül át lehet ruházni. Ebben az esetben ugyanis nem

kerül új tag a társaságba, csupán egy tag üzletrésze az értéke növekszik. A tagoknak azonban ebben az esetben is van arra lehetőségük, hogy a társasági szerződésben egymásnak elővásárlási jogot biztosítsanak.

- **Társaságra történő átruházás:** Erre az esetre a saját üzletrész kialakítására irányadó szabályok alkalmazandók. A társaság általi megszerzés indoka lehet, ha a távozó tag üzletrészt egyik tag sem képes megvásárolni pénzügyi problémák miatt, azonban nem kívánják új tag bekerülését a társaságba, és ideiglenesen (a saját üzletrész szabályainál tárgyalásra kerülő legfeljebb 1 évig) a társaság szerzi meg az üzletrészt.
- **Kívülálló általi megszerzés:** Az üzletrész kívülálló személyre való átruházása két alapfeltételhez kötött:
  - Csak akkor lehet az üzletrészt kívülállóra átruházni, ha a törzsbetét teljes összegét befizette a tag, és
  - Az elővásárlásra jogosultak nem élnek elővásárlási jogukkal. Törvényen alapuló elővásárlási joga van a tagoknak, a társaságnak és a taggyűlés által kijelölt személynek. A felsorolás egyben jogosultsági sorrendet is jelent. Az elővásárlási jog a jogosultakat az adásvételi szerződéssel átruházni kívánt üzletrészre illeti meg. Ezt a jogukat csak a társasági szerződésben lehet kizárni vagy korlátozni. A tag a vele közölt vételi ajánlat bejelentésétől számított 15 napon belül, a társaság és a kijelölt személy 30 napon belül (szintén a bejelentés időpontjától számítva) élhet az elővásárlási joggal. Amennyiben a fenti határidőn belül a jogosult nem nyilatkozik, azt úgy kell tekinteni, hogy elővásárlási jogával nem kívánt élni. Az elővásárlási jog átruházása semmis. Az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságának megállapítása iránt azonban egy viszonylag rövid, 1 éves jogvesztő határidőn belül lehet pert indítani.

Az üzletrész kívülálló által történő megszerzését a tagok a társasági szerződésben *egyéb módon is korlátozhatják*, vagy *feltételhez köthetik*. Ilyen korlátok lehetnek a kívülálló általi megszerzés társaság beleegyezéséhez kötése (a beleegyezésről a taggyűlés dönt), vagy az adásvétel jogcímén kívüli átruházás kizárása vagy korlátozása. Ez utóbbi korlát azt hivatott biztosítani, hogy az elővásárlási jogot ne lehessen kijátszani.

Az üzletrész átruházása **írásbeli szerződés** alapján történik. Az átruházással az átruházó tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át, kivéve a mellékszolgáltatási kötelezettséget (valamilyen vagyoni értékű szolgáltatás, melyet a tag a társasági szerződésben vállalt), mely csak kifejezett elvállalás és társasági elfogadás esetén terheli az új tagot. Az üzletrész átruházása folytán bekövetkezett tagváltás nem igényli a társasági szerződés módosítását, elegendő a tagjegyzék hatályosítása.

Sajátos fajtája az üzletrésznek a társaság által tulajdonolt **saját üzletrész** lehetősége. A saját üzletrész jellemzően szükségmegoldás a társaság életében, és éppen ezért a törvény is csak szigorú követelmények mellett engedi a társaságnak saját üzletrészei megszerzését. A feltételek a következők:

- csak a társaság saját tőkén felüli vagyonából vásárolható meg a saját üzletrész;
- csak olyan üzletrészeket vásárolhat meg a társaság, amelyekre vonatkozóan a törzsbetét teljes összegét befizették;
- nem szerezhet a társaság saját üzletrészt, ha osztalékfizetésről sem határozhatna;
- a társaság a megszerzett üzletrészek után nem gyakorolhat szavazati jogot, így ezt az üzletrészt a taggyűlés határozatképességének megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni;
- a saját üzletrészt a megvásárlástól számított 1 éven belül köteles a társaság elidegeníteni, vagy a tagoknak törzsbetéteik arányában térítés nélkül átadni, vagy a törzstőke leszállításával egyidejűleg bevonni;
- a saját üzletrész után járó osztalékot az osztalékra jogosult tagokat megillető juttatásként kell törzsbetéteik arányában kifizetni.

3.2.2. Tagsági jogok átruházása a közkereseti és a betéti társaságban

Közkereseti társaság esetében a társasági szerződésben a tagok arra vállalnak kötelezettséget, hogy *korlátlan és egyetemleges felelősségük* mellett üzletszerű közös gazdasági tevékenységet folytatnak, és az ehhez szükséges vagyoni hozzájárulást a társaság rendelkezésére bocsátják.

Betéti társaság: a társasági szerződésben a tagok üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására vállalnak kötelezettséget oly módon, hogy legalább egy tag (*beltag*) *felelőssége korlátlan* és a többi beltageval *egyetemleges*, míg legalább egy másik tag (*kültag*) csak a bevitt vagyoni betétje szolgáltatására köteles, a társaság tartozásaiért egyébként *nem felel*.

A kkt. és a bt. jogi személyiség nélküli gazdasági társaságnak minősül. A társaságokban a **személyegyesítő jelleg** dominál, azaz a tagoknak érdeke fűződik ahhoz, hogy kontrollálni tudják a tagok személyét azért, hogy ne kerüljön olyan tag a társaságba, akivel nem kívánnak együttműködni. A tag jogait és kötelezettségeit ebben az esetben sem értékpapír, sem egy üzletrészhez hasonló fiktív fogalom nem testesíti meg.

A Gt. ismeri azt a lehetőséget, hogy a tag a **társasági részesedését** (tagsági jogait és kötelezettségeit) írásban megkötött szerződéssel a társaság más tagjára vagy harmadik személyre **átruházhatja**. Az átruházás jogcímét (ajándékozás, adásvétel, stb.) a felek szabadon választhatják meg. Az átruházás azonban csak a társasági szerződés módosításával válik hatályossá, így válik ellenőrizhetővé a társaság alanyi köre.

A **részvénytársaságban** a tagsági jogokat a részvény testesíti meg. A részvény értékpapír, ezért átruházásának szabályairól külön fejezetben, az értékpapírjog körében ejtünk szót.

II. A KÖZBESZERZÉSI ELJÁRÁS

Speciális módon kerülnek megkötésre a közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény alapján létrejövő szerződések. A közbeszerzési eljárás célja a közpénzek ésszerű felhasználásának és széles körű nyilvános ellenőrizhetőségének a megteremtése.

A **közbeszerzés** olyan *jogilag szabályozott eljárás*, melynek keretében a törvényben meghatározott szervezetek *visszterhes szerződés megkötése céljából* megadott tárgyú és értékű *beszerzéseiket megvalósítják*. Ezen beszerzések során a cél elérését a törvény kógens szabályaival igyekszik elérni, amelyektől **eltérni csak a törvény kifejezett megengedő rendelkezése esetén lehetséges**.

1. A közbeszerzés alapelvei

1.1. A verseny tisztasága

A verseny tisztasága alapelvi követelménye közé sorolható, hogy

- az eljárás minden mozzanatában – az előkészítéstől a az eljárás alapján kötött szerződés teljesítésig - az *írásbeliség* előírás, s az eljárás dokumentumait a teljesítéstől számított 5 évig meg kell őrizni;
- *átláthatósági megállapodás* ajánlatkérő és ajánlattevők között független szakértő bevonásával
- a közbeszerzési eljárás valamennyi szakaszában a közbeszerzési eljárásba bevont személyeknek a közbeszerzés tárgya szerinti *közbeszerzési és pénzügyi szakértelemmel* kell rendelkeznie;
- a közbeszerzési eljárásban beérkező ajánlatok elbírálására legalább *háromtagú bírálóbizottságot* kell létrehozni, amely írásbeli szakvéleményt és döntési javaslatot készít a döntést meghozó személy vagy testület részére;
- közösségi értékhatárt elérő vagy meghaladó, továbbá Európai Unióból származó forrásból támogatott közbeszerzések esetén az eljárásba kötelező névjegyzékben szereplő *hivatalos közbeszerzési tanácsadót* bevonni. Hivatalos közbeszerzési tanácsadó az a felsőfokú végezettséggel és legalább hároméves szakmai gyakorlattal rendelkező személy lehet, aki legalább hároméves igazolt közbeszerzési gyakorlattal rendelkezik;

- *összeférhetetlenségi szabályok alapján* az eljárásban nem járhat el, illetve nem vonható be (erőforrást nyújtó szervezetként sem) olyan személy vagy szervezet, amely az érdekelt gazdálkodó szervezettel munka, vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll, illetve az érdekelt gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, vagy felügyelő bizottságának tagja, illetve aki az érdekelt gazdálkodó szervezetben tulajdoni részesedéssel rendelkezik, illetve valamennyi esetben az ilyen személy hozzátartozója.

1.2. A nyilvánosság elve

A nyilvánosság elve az alábbiakban nyilvánul meg:

- Valamennyi közbeszerzést érintő eljárást az ajánlatkérők által minden évben elkészített *összesített közbeszerzési tervéről* szóló tájékoztatót (a terv közzététele nem jelent tényleges kötelezettséget; utóbb módosítható), a közbeszerzési eljárások hirdetményeit, az eljárások eredményének hirdetményeit, az esetleges módosításokat a *Közbeszerzési Értesítőben*, mint a közbeszerzések hivatalos lapjában meg kell jelentetni. Közösségi értékhatár elérése esetén a hirdetmények még az EU hivatalos lapjában is megjelennek.
- Valamennyi hirdetmény megjelentetése előre megadott *hirdetményminták* alkalmazásával történik. A hirdetmények kitöltésére külön útmutató is készült a 2/2006. (I. 13.) IM rendeletben szabályozva.
- Valamennyi hirdetmény *azonos kódokat és szójegyzékeket* – Közös Közbeszerzési Szójegyzék „CPV” - alkalmaz, hogy mindenki számára teljesen egyértelmű legyen.
- A közbeszerzési tervet, a közbeszerzési eljáráshoz kapcsolódó valamennyi hirdetményt, a teljesítéshez, valamint módosításhoz kapcsolódó információkat *az ajánlatkérő* (ennek hiányában a Tanács) *honlapján közbeszerzési eljárásonként csoportosítva közzé kell tenni.*

1.3. Esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód

Az esélyegyenlőséget és az egyenlő bánásmódot az ajánlatkérők valamennyi ajánlattevő számára kötelesek biztosítani. Nemzeti elbánást kell biztosítani az Európai Unió ajánlattevői számára is.

1.4. Környezetvédelmi szempontok érvényesítése

Az ajánlatkérőnek a beszerzés megvalósítása során törekednie kell a környezetvédelmi szempontok figyelembevételére.

2. A közbeszerzési eljárás alanyai

A közbeszerzési eljárás alanyai egyik oldalon az ajánlatkérő a másik oldalon az ajánlattevő.

2.1. Az ajánlatkérők

Az ajánlatkérők, ha beszerzéseiket a közbeszerzési törvény alapján bonyolítják **kötelesek** ennek tényét főszabály szerint **bejelenteni** a **Közbeszerzések Tanácsának**, aki az ajánlatkérők személyéről *listát* vezet. Az ajánlatkérők lehetnek klasszikus ajánlatkérők és közszolgáltatók.

A.)

A **klasszikus ajánlatkérők** közé sorolhatóak mindazon szervezetek, amelyek az *államháztartás bármely alrendszeréből részükre juttatott forrásokból gazdálkodnak*. Így többek között valamennyi minisztérium, központi költségvetési szervek, elkülönített állami pénzlapok kezelői, a társadalombiztosítás költségvetési szervei, a helyi önkormányzat, helyi kisebbségi önkormányzat és költségvetési szervei, a közalapítvány, az MNB, az MNV Zrt., MFB Rt., MTI Rt., bármilyen formájú jogképes szervezet, ha működésére meghatározó befolyást a költségvetésből gazdálkodó szervezet gyakorol.

A klasszikus ajánlatkérők *másik nagy csoportja* az előzőektől függetlenül bármilyen más jogképes szervezet (kivéve az egyéni vállalkozót és az egyéni céget), ha beszerzéseiket az előzőekben bemutatott klasszikus ajánlatkérői oldal közvetlenül támogatja, vagy beszerzéseik költségvetési forrásból történnek, vagy a beszerzést Európai Unióból származó forrás többségi részben támogatja.

B.)

Az alanyi kör másik nagy területe a **közszolgáltatók**. A vízügy, az energia, a közlekedés, a postai ágazatban működő cégeknek is a közbeszerzéseiket a törvény szerint eljárva kell lebonyolítani.

2.2. Az ajánlattevők

Ajánlattevő a közbeszerzési eljárásban **bárki lehet, ha ajánlatot tesz**. Az ajánlattevők **elnevezése meghívásos és tárgyalásos eljárásban** részvételre jelentkező, tervpályázati eljárásban pályázó.

Minősített ajánlattevők azok az ajánlattevők, akik a Közbeszerzési Tanács által meghatározott és *meghirdetett minőségi szempontoknak megfelel* és azt megfelelő módon *igazolja*, majd kérelmére a *Tanács nyilvántartásba veszi*. A minősített ajánlattevőnek a közbeszerzési eljárásban az előírt igazolások tekintetében elegendő a jegyzék szerint igazolását becsatolni.

Az ajánlattevőknek a sikeres pályázat érdekében *meg kell felelniük azon kritériumoknak*, amit a jogszabály, vagy az ajánlatkérő pénzügyi-gazdasági alkalmasságként, vagy műszaki-szakmai alkalmasságként előír.

Törvényi kizáró okok az ajánlattevőkkel illetve alvállalkozókkal szemben különösen:

- *csőd eljárás, végelszámolás, felszámolás* hatálya alatt áll;
- *tevékenységét felfüggesztette* vagy felfüggesztették;
- gazdasági, szakmai tevékenységével kapcsolatban jogerős bírósági ítéletben megállapított *bűncselekményt* követett el;
- közbeszerzési eljárástól *jogerősen eltiltásra került*;
- egy évet meghaladó *adó, vám vagy társadalombiztosítási járulék tartozása* áll fenn;
- korábbi közbeszerzési eljárásban *hamis adatok szolgáltatása* miatt zárták ki;
- foglalkoztatásra irányuló jogviszony létesítésére, bejelentésére vonatkozó jogszabálysértést követett el, melyet *bírsággal sújtottak*;
- jogerős bírósági ítéletben megállapított, a törvény által meghatározott *bűncselekményeket* követett el (pl. vesztegetés, bünszervezetben részvétel, pénzmosás, stb.);
- *egyenlő bánásmód követelményének megsértése* miatt jogerős közigazgatási vagy bírósági határozatban bírsággal sújtották.

Pénzügyi-gazdasági alkalmasság igazolása:

- számviteli jogszabályok szerinti beszámoló benyújtásával;
- nyilatkozat a legfeljebb előző három évi teljes forgalmáról és közbeszerzési tárgyának forgalmáról;
- pénzügyi intézmény nyilatkozatával;
- meghatározott biztosíték (felelősségbiztosítás) fennállásáról szóló igazolással;

Műszaki-szakmai alkalmasság igazolása:

- előző három év referenciái;
- műszaki-technikai felszereltség leírása
- szakemberek bemutatása
- elismert tanúsító szervezettől származó tanúsítvány bemutatás (ISO).

3. A közbeszerzési eljárás tárgya

A közbeszerzés tárgya lehet:

- ***Árubeszerzés:*** visszterhes szerzőse alapján forgalomképes és birtokba vehető ingó dolog és ingatlan (nemzeti értékhatárt elérő értékhatár esetén) tulajdonjogának, vagy használatára illetőleg hasznosítására vonatkozó jognak a megszerzése, amely magába foglalja ingó esetén a beállítást és az üzembe helyezést is.
- ***Építési beruházás:*** építmény bármilyen eszközzel illetőleg módon való kivitelezése, továbbá építmény tervezése és kivitelezése együtt.
- ***Szolgáltatás megrendelés:*** bármilyen visszterhes árubeszerzésnek és építési beruházásnak nem minősülő szerződés, különösen a valamely tevékenység megrendelése az ajánlatkérő részéről.
- ***Építési koncesszió:*** olyan építési beruházás, amelynek ellenszolgáltatása az építmény hasznosítási jogának meghatározott időre történő átengedése, vagy e jog átengedése pénzbeli ellenszolgáltatással együtt.
- ***Szolgáltatási koncesszió:*** olyan szolgáltatás-megrendelés, amelynek ellenértéke a szolgáltatás nyújtásával összefüggő hasznosítási jog meghatározott időre történő átengedése vagy e jog átengedése pénzbeli ellenszolgáltatással együtt. (csak nemzeti értékhatárt meghaladó, de közösségi értékhatárt el nem érő eljárásban).

Ha a szerződés **több egymással összefüggő közbeszerzési tárgyat foglal magába**, akkor a meghatározó értékű közbeszerzési tárgy szerint kell minősíteni.

Bizonyos, jogszabály által nevesített esetekben **nem kell a közbeszerzési eljárást lefolytatni**.

- Kifejezetten katonai, védelmi, rendészeti célú áruk (pl. lőszer) beszerzésénél.
- Államtitkot, szolgálati titkot érintő beszerzések.
- Nemzetközi együttműködési eljárásban meghatározott külön eljárás szerinti beszerzésnél.
- Az ún. „*in-house*” beszerzéseknél, amikor az ajánlatkérő és olyan 100%-ban a tulajdonában lévő gazdálkodó szervezet köt egymással, amely felett ajánlatkérő a stratégiai és az ügyvezetési feladatok kapcsán teljes körű irányítás és ellenőrzési jogokkal rendelkezik és a gazdálkodó szervezet éves nettó árbevételének legalább 90%-a az egyedüli tag ajánlatkérővel kötött szerződésből származik.

4. A közbeszerzési eljárás értékhatára

A közbeszerzési eljárások kapcsán attól függően, hogy a beszerzés milyen értékhatára történik, beszélhetünk:

- *közösségi értékhatárt* elérő beszerzésekről,
- *nemzeti értékhatárt* elérő, de a közösségit el nem érő beszerzésekről (egyszerű közbeszerzési eljárás),

Az egyes értékhatárok aszerint változnak, hogy mi a beszerzés tárgya, illetve ki az ajánlatkérő. A közösségi értékhatárokat EURO-ban kifejezve maga a törvény tartalmazza, a nemzeti értékhatárokat az éves költségvetési törvény.

Az egyszerű eljárást el nem érő értékhatár alatti beszerzések esetén közbeszerzési eljárást nem kell lefolytatni.

A **közbeszerzés értékén** a közbeszerzés megkezdésekor a *tárgyának ÁFA nélküli (nettó) legmagasabb összegű teljes ellenszolgáltatását* kell érteni. Ezt az értéket a közbeszerzés becsült értéknek nevezi. Ha a közbeszerzés tárgya valamely dolog használatára, vagy hasznosítására vonatkozik és a szerződés határozatlan időre kötik, vagy a szerződés időtartama kétsége, akkor a becsült érték a havi ellenszolgáltatás 48szorososa. Ha a beszerzés

több részből áll, akkor mindegyik becsült rész értékét egybe kell számítani. Egybeszámítási kötelezettség áll fenn az egy költségvetési évben olyan beszerzések esetén is, amelyek rendeltetése azonos vagy hasonló, vagy felhasználásuk egymással összefügg. **Tilos a közbeszerzést részekre bontani**, azért, hogy ezzel az értékhatárok megkerülhetővé váljanak! Ha a beszerzés több tárgyú beszerzést egyaránt érint, akkor a meghatározó tárgyra vonatkozó eljárás szerint kell eljárni, azzal, hogy építési beruházás esetén a megvalósításhoz nem szükséges árubeszerzés és szolgáltatásnyújtás becsült értékét az építési beruházás becsült értékébe nem lehet beleszámítani azzal a céllal, hogy ilyen módon megkerüljék a törvény alkalmazását ezen árubeszerzésre vagy szolgáltatásnyújtásra.

5. A közbeszerzési eljárás fajtái

A közbeszerzési eljárások általános **fajtái**:

- Nyílt eljárás
- Meghívásos eljárás
- Tárgyalásos eljárás
- Versenypárbeszéd

Tárgyalásos eljárást és versenypárbeszédet csak akkor lehet alkalmazni, ha a törvény megengedi. A közbeszerzési eljárás során **nem lehet áttérni egyik eljárási fajtáról a másikra**.

A *meghívásos*, a *hirdetmény közzétételével induló tárgyalásos eljárás*, továbbá a *versenypárbeszéd két szakaszból áll*. Az eljárás első szakaszában a részvételi szakaszban a ajánlatkérő a jelentkezőnek a szerződés teljesítésére való alkalmasságáról illetve alkalmatlanságáról dönt. Ha a részvételi szakasz eredményes, akkor az ajánlatkérő köteles ennek eredményhirdetésétől számított 5 munkanapon belül a 2. szakaszban, az ajánlattételi szakaszban, az alkalmasnak minősített jelentkezőknek írásbeli ajánlati felhívást küldeni.

5.1. Nyílt eljárás

A nyílt eljárás a leggyakoribb eljárási forma. Ajánlatkérő **ajánlati felhívást** tesz közzé hirdetmény útján, mely tartalmazza többek között: a közbeszerzés tárgyát; mennyiségét; az ellenszolgáltatás feltételeit; a biztosítékokat, a bírálat szempontjait; az eredményhirdetés időpontját; a szerződéskötés időpontját; a dokumentáció rendelkezésre bocsátásának módját, határidejét, feltételeit.

Ajánlatkérő a megfelelő ajánlattétel elősegítése érdekében **dokumentációt** köteles készíteni. Ajánlatkérő előírhatja, hogy a dokumentáció megvásárlása vagy átvétele az eljárásban való részvétel feltétele. A dokumentáció tartalmazza a közbeszerzés tárgyának részletes műszaki leírását, a részletes szerződési feltételek vagy szerződéstervezet.

Az ajánlatkérő az eljárásban való részvételt **ajánlati biztosíték** adásához is kötheti. Ajánlati biztosíték lehet előírt pénzösszeg befizetése az ajánlatkérő bankszámlájára, bankgarancia nyújtása, készfizető kezességvállalást tartalmazó biztosítási szerződés alapján kiállított kötelezvény. Ha az ajánlattevő az ajánlati kötöttségének ideje alatt ajánlatát visszavonja, vagy a szerződés megkötése az érdekkörében felmerülő okból hiúsul meg, a biztosíték az ajánlatkérőt illeti, egyébként az ajánlattevő részére vissza kell fizetni.

Az ajánlattevő a fentiekén túl írásban **kiegészítő tájékoztatást** kérhet az ajánlati felhívásban és a dokumentációban foglaltakkal kapcsolatban az ajánlattételi határidő lejárta előtt legkésőbb 10 nappal kérhető és a kiegészítő tájékoztatást az ajánlattételi határidő lejárta előtt legalább 6 nappal kell megadni.

Az ajánlattevő az ajánlati felhívásban és a dokumentációban meghatározott tartalmi és formai követelményeknek megfelelően kell az **ajánlatát** elkészítenie és benyújtania. Az ajánlat benyújtására vonatkozó határidő a hirdetménytől számított legalább 52 nap (hacsak a jogszabály lehetőséget nem ad a rövidebb határidő alkalmazására), amely határidő egy alkalommal meghosszabbítható, de azt rövidíteni nem lehet. Ajánlatkérő a felhívását az ajánlattételi határidő lejártáig visszavonhatja, illetve módosíthatja. Az ajánlati kötöttség a határidő lejártával kezdődik.

Az **ajánlatok felbontását** csak az ajánlattételi határidő lejártának időpontjában lehet megkezdeni. Az ajánlatok felbontásánál az ajánlatkérő,

az ajánlattevők, valamint az általuk meghívott személyek lehetnek jelen. A borítékbontásról jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet 5 napon belül meg kell küldeni az összes ajánlattevőnek.

Az **ajánlatok elbírálása** során az ajánlatkérőnek meg kell vizsgálnia, hogy az ajánlatok megfelelnek-e az ajánlati felhívásban és a dokumentációban, valamint a jogszabályokban meghatározott feltételeknek. Amennyiben az ajánlatnak hiánypótoltható hiányosságai vannak (alkalmasság, kizáró ok fenn nem álltának igazolása, formai hiányosságok) úgy **hiánypótlásra** kerül sor. A hiánypótlást követően megállapítja, hogy az ajánlatok nem érvénytelenek-e, illetve van-e olyan ajánlattevő, akit az eljárásból ki kell zárni, továbbá, hogy az ajánlat nem tartalmaz-e kirívóan alacsonynak értékelt ellenszolgáltatást, vagy más kötelezettségvállalást. A **bírálati szempontok** vagy a legalacsonyabb összegű ellenszolgáltatás, vagy az összességében legelőnyösebb ajánlat. Összességében legelőnyösebb ajánlat esetén ajánlatkérőnek meg kell határoznia előzetesen a bírálat részszerzőpontjait, az egyes szempontok súlyozását, az értékelés pontrendszerét és a pontszámítás módszerét.

Az eljárás nyertese az, aki a legkedvezőbb érvényes ajánlatot tette.

Ha *nem nyújtottak be ajánlatot*, ha *kizárólag érvénytelen ajánlatot nyújtottak be*, ha több ajánlatot nyújtottak be, de a benyújtott ajánlatok között *csak egyetlen érvényes ajánlat van*, ha *egyik ajánlattevő sem tett* az ajánlatkérő rendelkezésére álló anyagi fedezet mértékére tekintettel *megfelelő ajánlatot*, ha *ajánlatkérő* által előre nem látható és elháríthatatlan ok következtében *a szerződés megkötésére, illetve annak teljesítésére nem képes*, ha valamely *ajánlatkérő megsértette az eljárás tisztaságát* az **eljárás eredménytelen**.

Ajánlatkérő eredménytelennek nyilváníthatja az eljárást akkor is, ha *csak egyetlen érvényes ajánlatot nyújtottak be*.

Az eljárás eredményét a felbontástól számított 30 napon – építési beruházás esetén 60 nap – belül, az ajánlati felhívásban meghatározott eredményhirdetési időpontban nyilvánosan **ki kell hirdetni**. Az eredményhirdetés során az ajánlatkérő köteles ismertetni az előírt **írásbeli összegzésbe** foglalt adatokat. Az írásbeli összegzést a jelenlévőknek át kell adni, a távollévőknek 2 munkanapon belül meg kell küldeni.

Szerződéskötésre csak az eredményhirdetéstől számított 8. és 30. (építési beruházás esetén: hatvanadik) nap között kerülhet sor az ajánlati felhívásban megjelöltek szerint.

5.2. Meghívásos eljárás

A meghívásos eljárásban az ajánlatkérő által előzetesen (első szakasz) kiválasztottak tehetnek ajánlatot. A második ajánlattételi szakaszban az ajánlatkérő meghatározhatja az ajánlattevők **keretlétszámát** azzal, hogy a részvételre jelentkezők közül a keretszám felső határáig terjedő számú alkalmas jelentkezőnek küld majd ajánlattételi felhívást. A keretszám **nem lehet kevesebb 5 ajánlattevőnél**. Ha keretszámot határoz meg az ajánlatkérő, akkor a részvételi felhívásban meg kell adnia az alkalmas jelentkezők közötti rangsorolás módját arra az esetre, ha a keretszámot meghaladja az alkalmas jelentkezők száma. A kiválasztott jelentkezőket az ajánlatkérő közvetlenül és írásban hívja fel ajánlattételre.

5.3. Versenypárbeszéd

A versenypárbeszéd során az ajánlatkérő az általa kiválasztott részvételre jelentkezőkkel **párbeszédet folytat a közbeszerzés tárgyának**, illetőleg a szerződés típusának és feltételeinek **pontos meghatározása érdekében**, majd ajánlatot kér.

Akkor kerülhet sor erre az eljárásra, ha az ajánlatkérő a közbeszerzés tárgyára vonatkozó *műszaki leírás meghatározására nem képes, vagy nem a nyílt és meghívásos eljárásban megkívánt részletességgel képes, vagy a szerződés típusának vagy jogi, illetve pénzügyi feltételeinek meghatározására nem, vagy nem a nyílt, illetve meghívásos eljárásban szükséges részletességgel képes.*

Versenypárbeszéd esetén a **bírálati szempont kizárólag** az összességében legelőnyösebb ajánlat kiválasztása lehet.

A **párbeszéd célja**, hogy az *ajánlatkérő képes legyen* a szerződéskötéshez szükséges *részletességgel meghatározni* a műszaki leírást, valamint a szerződés típusát, pénzügyi, jogi feltételeit. Az ajánlattételi szakaszban az ajánlattevők először megoldási javaslatokat készítenek, amelyekről az ajánlatkérő egy vagy több fordulóban párbeszédet folytat velük. Csak ezt követően kerül sor a végleges ajánlatok benyújtására.

A párbeszédet akkor lehet valamennyi ajánlattevővel együttesen lefolytatni, ha ehhez minden ajánlattevő hozzájárult.

5.4. Tárgyalásos eljárás

A tárgyalásos közbeszerzési eljárás során az ajánlatkérő az **általá kiválasztott egy vagy több ajánlattevővel** egy vagy több fordulóban **tárgyal**, azért, hogy ajánlatkérő a legkedvezőbb érvényes ajánlatot tevővel, illetőleg a legkedvezőbb feltételekkel köthessen szerződést. Tárgyalásos eljárásra csak kivételesen kerülhet sor és lehet kétszakaszos (hirdetmény közzétételével induló eljárás), vagy egyszakaszos (hirdetmény közzététele nélküli eljárás).

Hirdetmény közzétételével induló eljárásra akkor van mód, ha:

- nyílt vagy meghívásos eljárás vagy a versenypárbeszéd *eredménytelen* volt;
- építési beruházás és szolgáltatás megrendelés esetén, ha az *ellenszolgáltatás előzetes átfogó meghatározása* a szerződés tárgya miatt *nem lehetséges*;
- szolgáltatás megrendelése esetén, ha a *szolgáltatás meghatározása nem lehetséges olyan pontossággal*, mit a nyílt vagy meghívásos eljárás megkövetel;
- építési beruházás esetén *kutatási, fejlesztési célból* történik a megrendelés.

Hirdetmény közzététele nélkül induló tárgyalásos eljárásra akkor van mód, ha:

- nyílt vagy meghívásos eljárás azért volt eredménytelen, mert *kizárólag érvénytelen ajánlatot nyújtottak be*;
- *egy meghatározott személy* vagy szervezet *képes teljesíteni*;
- *rendkívüli sürgősség esete* áll fenn (nem lehet felróható az ajánlatkérőnek).

A tárgyalásos eljárásban az eljárási határidőket úgy kell megállapítani, hogy elegendő időtartam álljon rendelkezésre. Ajánlati kötöttség csak a tárgyalások befejezésével jön létre, de a tárgyalás nem eredményezheti a bírálati szempontok megváltoztatását.

6. Egyszerű eljárás

A költségvetési törvényben meghatározott *nemzeti értékhatárt elérő*, de a *közösségi értékhatárt el nem érő* értékű közbeszerzések esetén **egyszerű közbeszerzési eljárást kell** lefolytatni. Az egyszerű eljárások tárgyai (azzal a kivétellel, hogy itt megjelenik a szolgáltatás koncesszió is) és fajtái megegyeznek a közösségi eljárásokkal és ebben az eljárási rendben is találunk általános (klasszikus) és különös (közszolgáltatók) eljárási szabályokat.

Az egyszerű eljárás is **hirdetménnyel** (ajánlati felhívás helyett ajánlattételi felhívásnak nevezzük) **indul**, de bizonyos feltételek esetén (a beszerzés értéke nem éri el az értékhatár másfélszeresét és a korábbi hirdetménnyel lezárult eljárás eredménytelen volt, vagy rendkívüli sürgősség esete áll fenn, vagy a kedvező feltételek csak rövid ideig állnak fenn) itt is lehetőség van hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárás lefolytatására is.

7. Különleges közbeszerzési eljárások

Az általános eljárások mellett ismertek egyéb *speciális eljárások*:

- Gyorsított eljárás
- Keretmegállapodásos eljárás
- Tervpályázati eljárás

7.1. Gyorsított eljárás

Az ajánlatkérő a meghívásos és a hirdetmény közzétételével induló tárgyalásos eljárásban gyorsított eljárást alkalmazhat, ha a **rendkívüli sürgősség miatt** az ilyen eljárásokra előírt **határidők nem lennének betarthatók**. Ennek indokát ajánlatkérőnek az eljárást megindító hirdetményben meg kell adnia. A részvételi határidő *meghívásos eljárásban* nem lehet 15, *tárgyalásos eljárásban* 10 napnál rövidebb.

7.2. Keretmegállapodásos eljárás

A keretmegállapodásos eljárás **két részből áll**. Az első rész egy *nyílt vagy meghívásos eljárás*, a keretmegállapodás megkötése céljából. A keretmegállapodás olyan egy vagy több ajánlatkérő és egy vagy több ajánlattevő között létrejött megállapodás, amelyben legfeljebb 4 évre

rögzíti egy adott időszakban közbeszerzésekre irányuló, egymással meghatározott módon kötendő szerződések lényeges feltételeit, különösen az ellenszolgáltatás mértékét, és ha lehetséges, az előirányzott mennyiséget.

A *második szakaszban* ajánlatkérő jogosult a megkötött keretmegállapodásban meghatározott mennyiség, valamint beszerzési tárgyak egy-egy részére a teljes mennyiség keretein belül egyedi szerződést kötni.

Ha a keretmegállapodást több ajánlattevővel kötötte meg, akkor a második szakaszban vagy az első szakasz szerint megállapított rangsorolást követve köti meg az egyedi szerződést, vagy ennek hiányában közvetlen írásbeli felhívást küld az ajánlattevőknek.

7.3. Tervpályázati eljárás

A tervpályázati eljárás a benyújtott pályaművek alapján a **tervező kiválasztását szolgálja**. Az eljárás *nyílt vagy meghívásos* lehet. Nyílt tervpályázati eljárás esetén valamennyi érdekelt nyújthat be pályázatot (pályaművet). Meghívásos tervpályázat eljárásban a kiíró meghatározhatja a pályázók keretszámát, amelynek alsó határa 5 ajánlattevővel nem lehet kevesebb. Az eljárás tervpályázati kiírással nem pedig ajánlati felhívással indul. A pályázatokat egy zsűri bírálja el, melynek tagjai a pályázóktól független természetes személyek lehetnek. Ha a kiírásban a pályázókkal szemben szakmai követelményeket, képzettséget határozott meg a kiíró, akkor a *zsűri tagjai 2/3-nak rendelkeznie kell a pályázóktól megkövetelt képzettséggel*.

8. Jogorvoslat

A közbeszerzésekkel, a közbeszerzési eljárás szabályainak megsértésével kapcsolatos eljárások a **Közbeszerzési Döntőbizottság** elé tartoznak.

A Közbeszerzési Döntőbizottság eljárása kérelemre és hivatalból is indulhat. Kérelmet nyújthat be az ajánlatkérő, az ajánlattevő (részvételre jelentkező), ha jogát vagy jogos érdekét valamely tevékenység vagy mulasztás sérti. A kérelem a jogsértés megtörténtétől számított tizenöt napon belül, a közbeszerzési eljárást lezáró jogsértő döntés esetében pedig az eredményhirdetéstől számított nyolc napon belül nyújtható be. Ha a jogsértés a kérelmezőnek később jutott tudomására, a határidő a tudomásra jutással veszi kezdetét. A jogsértés megtörténtétől számított

kilencven napon túl kérelmet előterjeszteni nem lehet. E határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.

Közbeszerzési Döntőbizottság kérelemre indult eljárásáért *igazgatási szolgáltatási díjat* kell fizetni.

A Döntőbizottság **3 tagú tanácsban** jár el. Az eljárás során a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. Tv (Ket.) szabályai alkalmazandóak a Kbt.-ben foglalt eltérésekkel.

A Közbeszerzési Döntőbizottság **határozatában**:

- az alaptalan kérelmet *elutasítja*;
- a hivatalból indított eljárásban *megállapítja a jogsértés hiányát*;
- megállapítja *a jogsértés megtörténtét*;
- a jogsértés *megállapítása mellett*:
  - a közbeszerzési eljárás befejezése előtt felhívja a jogsértőt e törvénynek megfelelő eljárásra, illetőleg az ajánlatkérő döntésének meghozatalát feltételhez köti;
  - megsemmisíti az ajánlatkérőnek a közbeszerzési eljárás folyamán hozott vagy azt lezáró döntését, ha e döntés alapján a szerződést még nem kötötték meg;
  - ajánlattevőt eltilthatja (6 hónap – 3 év) a közbeszerzési eljárásban való részvételtől
  - eltiltja ajánlattevőt a közbeszerzési eljárásban való részvételtől, ha hamis adatot szolgáltatott, vagy hamis nyilatkozatot tett, vagy a jogsértő magatartást két éven belül legalább két alkalommal megállapította.
  - bírságot szabhat ki a szervezettel vagy a jogsértésért felelős személlyel szemben.
- rendelkezik az *igazgatási szolgáltatási díj* és a jogorvoslati eljárás költségeinek *viseléséről*.

A Közbeszerzési Döntőbizottság érdemi határozata ellen **fellebbezésnek, újrafelvételi és méltányossági eljárásnak helye nincs**. Akinek jogát vagy jogos érdekét a Közbeszerzési Döntőbizottság érdemi határozata sérti, **keresettel** kérheti a **Fővárosi Bíróságtól** annak felülvizsgálatát. A keresetlevelet a határozat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül kell benyújtani a Közbeszerzési Döntőbizottsághoz. A keresetlevélben nyilatkozni kell arról is, hogy a felperes kéri-e tárgyalás tartását. A keresetnek a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs, azonban a

bíróság a határozat végrehajtásának felfüggesztését az eljárás folyamán bármikor akár hivatalból, akár kérelemre elrendelheti. A bíróság eljárására a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) XX. fejezete az irányadó.

III. CSERESZERZŐDÉSEK

1. A csereszerződés fogalma, jelentősége

A pénz megjelenését megelőzően a szükségletek kielégítése alapvetően **cserekereskedelem** formájában valósult meg. Amíg az általános egyenértékes (pénz) nem játszott vezető szerepet a kereskedelmi életben, addig az emberek egymás között cserélték ki felesleges és szükséges portékáikat. A csere ebben a formában az adásvételi szerződés előfutárának tekinthető, azonban erre a korra még a *naturális csereügyletek* voltak jellemzők, amikor a felek a kicserélt dolgok értékét nem határozták meg pénzben. A csere nemcsak a régi korok letűnt szerződése, ugyanis a XX. század során is sok esetben előtérbe került pénzhiányos helyzetekben, gazdasági válságokban, inflációs szituációkban, amikor a pénz elveszítette jelentőségét, vagy éppen teljesen felhígult. Az ilyen pénzhiányos helyzeteken túlmenően a csereszerződés alapját képezi a nemzetközi árukereskedelem néhány modern ügyletének is (lásd később az offset ügyletet), ahol a csereügylet tárgya különösen nagy értékkel bíró dolog.

A csereszerződést a Ptk. definiálja. Ha a szerződő felek **dolgok tulajdonjogának kölcsönös átruházására** vállalnak kötelezettséget, az *adásvétel szabályait* megfelelően alkalmazni kell. Ebben az esetben mindegyik fél eladó a saját szolgáltatása, és vevő a másik fél szolgáltatása tekintetében. A Ptk. a cserét tehát a pénz megjelenése nélkül végbemenő *tiszta árucseré* ügyletnek tekinti. A felek szolgáltatásai kiegyenlítik egymást. Ez az egyenértékűség azonban eltér az adásvételi szerződés dolog és vételár kapcsolatától, hiszen a csere esetében jóval nagyobb hangsúly van a **szükségleteken**. A csereügyletben lehet, hogy a tulajdonost váltó dolgok pénzben kifejezett forgalmi értéküket tekintve nem egyenértékűek, azonban a szerződő felek szükségletei miatt a felek mégis azonos értékűnek fogadják el őket.

A csereügyletek kapcsán meg kell határoznunk a **barter** fogalmát. A barter két értelemben használatos. A csere fent említett, ún. *naturális* formáját is barternek nevezzük, azonban a barter tágabb értelemben az alap-csereügyletből kinövő számos cseretípus gyűjtőelnevezése is.

A **csereügyletek alanyai** napjainkban elsősorban *államok, nemzetközi kereskedők és bankok*. A cserét leginkább olyan termékek/árúk esetében alkalmazzák, amelyek nagy értékűek, és pénzben való megfizetésük vagy óriási terhet jelent, vagy értékük pénzben nehezen kifejezhető (pl. haditermékek, energiahordozók, stb.). A csere – akárcsak az adásvétel – **konszenzuál szerződés**.

2. A csereügylet fajtái

2.1. Barter

A barter *klasszikus árucserét* takar. Dolgok cserélnek gazdát, és az adásvételi szerződés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a felek jogállása kettős, hiszen eladók és vevők is egyben, attól függően, hogy melyik szolgáltatást vizsgáljuk. A gazdát cserélő **dolgok/árúk itt pénzérték kifejezése nélkül váltanak tulajdonost**. Az egyenértékűséget a felek a mennyiséggel biztosítják (pl. 1 disznóért 2 mázsa liszt). A barter jellemzője, hogy *prompt ügylet*, tehát mindkét fél azonnali teljesítése mellett megy végbe.

2.2. Kompenzációs ügylet

A bartertől fejlettebb forma a kompenzációs ügylet. Bár ebben az esetben sem történik a felek között pénzmozgás, azonban a cserére kerülő **árúk értékét már pénzben kifejezik**. Erre azért van szükség, hogy most már ne csupán a mennyiség biztosítson egyenértékűséget az ügylet két szereplőjének szolgáltatása között, hanem az általános értékmérő figyelembe vételével tudják a felek eldönteni, melyikük miből mennyit köteles szolgáltatni. A kompenzációs ügyletnek két formája terjedt el:

- *Teljes kompenzációs ügylet* esetén a felek szolgáltatásai teljes mértékben fedik egymást, azaz bár az árúk értékét pénzben is kifejezik, azonban egyik félnek sem keletkezik pénzfizetési kötelezettsége, hiszen a gazdát cserélő árúk értékazonosak. A nemzetközi kereskedelemben ezt úgy fogalmazhatjuk meg, hogy az exportőr az áru teljes értékéért árut vásárol.
- *Részleges kompenzáció* esetén az árúk értéke nem áll arányban egymással, így az egyik fél a másik árujának csak egy részéért fogad el árut, a fennmaradó árurész tekintetében pedig pénzfizetést kér. Ez tehát már adásvétellel vegyes csere.

2.3. *Viszontvásárlás (ellenügylet)*

A barter és a kompenzációs ügylet egyetlen szerződés keretében lebonyolítható ügyletek. A viszontvásárlás (más néven ellenügylet) azonban már **két adásvételi szerződést feltételez**. Az egyik szerződésben a felek áruszállításban állapodnak meg, aminek értékét pénzben térítik meg. A másik szerződésben pedig az exportőr kötelezettséget vállal arra, hogy az általa leszállított áru ellenértékéért ugyancsak árut fog vásárolni a másik féltől. Az első szerződés tehát szimpla adásvétel, amiben az eladó értékesíti áruját, a vevő pedig azt kifizeti. Itt már nemcsak elméletben, de gyakorlatban is megvalósul pénzmozgás. A második szerződés, amely a viszontvásárlás kötelezettségét tartalmazza, arra irányul, hogy a korábbi eladó a kapott vételár egészéért vagy annak egy részéért a vevőtől árut fog vásárolni. Időben tehát eltolódva valósul meg a csere, két adásvételi szerződés együtthatásaként. A nemzetközi szóhasználatban a viszontvásárlást ezért párhuzamos ügyletnek (*parallel trading*) is nevezik.

2.4. *Visszavásárlás*

A visszavásárlási ügylet (*buy back*) jellemzően valamely gép, berendezés speciális csereügyletben történő értékesítése. A berendezés, gép gyártója ugyanis úgy adja el a dolgot a másik félnek, hogy a **vevő az ellenértéket a géppel később előállított eredménnyel fizeti meg**. A „vevő” szolgáltatása, az ellenérték a csereügylet közvetett tárgyát képező berendezés eredményterméke. Az ügylet *hosszúlejáratú*, hiszen az eredménytermékkel való fizetés időt vesz igénybe. A tartós jogviszony megkívánja, hogy az értékállandóságot biztosítsák a felek, így a szerződésbe jellemzően olyan klauzulákat építenek be, amelyek bizonyos időközönként az értékarányok felülvizsgálatát irányozzák elő (*valorizáció*).

2.5. *Offset ügylet*

A csere legmodernebb formája az offset ügylet. Az ügylet tárgyát valamilyen *hadiipar, űripar, számítástechnika tárgykörébe eső dolog* vagy dolgok alkotják (tipikus példája a hadiipar eszközei, pl. vadászgépek). Az offsetben szereplő dolgok értéke olyan nagy, hogy azt a vevő nem, vagy csak jelentős terhek árán tudná megfizetni. Az exportőr ezért ellentételezésként speciális szolgáltatásokat kér.

A **direkt offset** sajátossága, hogy a felek az ügylet tárgyának ellentételezésekképpen sajátos kapcsolatrendszert alakítanak ki egymás

között, pl. közös beruházásokat valósítanak meg, esetleg a vevő állam know-how-t ad át az exportőrnek. A **indirekt offset** esetében a vevő segít az exportőr termékeinek piacot találni (pl. Magyarország vadászrepülőket vásárol egy másik államtól, és cserébe a másik állam nemzeti termékeinek piacra jutását segíti Magyarországon). Az offset ügyletek alanyai a szerződés tárgyának speciális volta miatt legtöbbször államok.

IV. SZÁLLÍTÁSI SZERZŐDÉS

A szállítási szerződés a **tulajdon-átruházási szerződések** elkülönült fajtája, az adásvétel, a csere, illetve a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés mellett. A szerződés tehát dolog átadására (*dare*) irányuló kötelelem. A szállítási szerződés jogcímet biztosít a dolog átadására. A szerződés teljesítését ki lehet kényszeríteni, végső soron bírói út igénybevételeivel.

A szállítási szerződés az adásvételi szerződés alaptípusból fejlődött ki. Az alaptípustól alapvetően az különbözteti meg, hogy a szerződés megkötésétől a teljesítésig hosszabb időtartam telik el, ezért szokás **„halasztott adásvételnek”** nevezni. A szállítási szerződés tehát az adásvételi szerződés önálló, nevesített alakzata. A szállítási szerződés alapján a felek között tartós jogviszony keletkezik.

A szerződés **fogalmát** a Polgári Törvénykönyv a következőkben adja meg: „Szállítási szerződés alapján a szállító köteles a szerződésben meghatározott dolgot a kikötött későbbi időpontban vagy időszakban a megrendelőnek átadni, a megrendelő pedig köteles a dolgot átvenni és az árát megfizetni.” (Ptk. 379. § (1) bek.)

1. A szerződés alanyai

Korábbi jogszabályunk a szállítási szerződést úgy definiálta, hogy „vétel, eladás szándékával”, ami utal arra, hogy tipikus kereskedelmi ügyletről révén szó, a jogalanyok körében mindkét oldalon ennél a szerződésnél általában kereskedők állnak. A feleket a Ptk. **szállítónak és megrendelőnek** nevezi. Mindkét pozícióban elvileg a polgári jog bármely jogalanya állhat, azonban tipikusan gazdálkodó jogalanyok, viszonteladók fordulnak elő.

2. A szerződés alakja

A szállítási szerződés alakszerűségére vonatkozóan előírás nincs, így a felek megállapodhatnak írásban, szóban és ráutaló magatartással is. Néhány jogszabály azonban a szállító számára szerződéskötési kötelezettséget ír elő, így pl. a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény 43. § (2).

3. A szerződés tárgya, minőség, mennyiség szabályozása

A szerződés **tárgya ingó dolog lehet**. A szerződés tárgya lehet a szállító által termelt, de a mástól beszerzett dolog, termék is.

A felek a dolog minőségét, a *minőség és a mennyiség megvizsgálásának módját*, a minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják szabványra, műszaki feltételre, más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással, mintával vagy részletes leírással. A szabványra, műszaki feltételre, más előírásra, illetve a mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra elegendő utalni. A jogszabályi felsorolás nem tartalmaz sorrendiséget, a felsorolt módok bármelyike alkalmazható a szerződésben.

Ha a felek a szerződésbe a kötelező hatályú szabványtól eltérő feltételt - az erre vonatkozó engedély ellenére - nem vettek fel, az engedély tartalmára tekintet nélkül a szabványt kell kikötöttnek tekinteni. (GKT 68/1973. szám)

4. A szerződés tartalma

A felek a szállítási szerződés tartalmát főszabály szerint szabadon állapíthatják meg, kógens, illetve imperatív szabályok ma már a szállítási szerződések körében is csak kivételként léteznek.

Mint a *dare* típusú szerződéseknél általában a szállító (kötelezett) fő kötelezettsége a korábban meghatározott dolog, meghatározott időpontban történő átadása, a megrendelőé pedig az ellenérték megfizetése. A feleket ezen kívül számos más mellékkötelezettség terheli, melyek közül általánosságban az *együttműködési kötelezettséget*, valamint a *tájékoztatási akadályközlési kötelezettséget* lehet kiemelni. Ezeket a mellékkötelezettségeket azonban nem sorolja fel tételesen a Ptk., a szerződés ezen tartalmát a szokásos kereskedelmi, szakmai gyakorlat alakítja ki, valamint a szerződés tárgyát képező dolog befolyásolhatja alapvetően. A felekre van tehát bízva hogyan szabályozzák a szállítások rendjét, a minőségi kifogásokkal kapcsolatos eljárási kérdéseket, a fizetési feltételeket, a szerződés megszüntetésének lehetőségeit, valamint kötnek-e ki *titoktartási kötelezettséget* vagy sem.

A fogyasztóvédelem által előírt szempontokat célszerű már a szerződés szövegezésekor figyelembe venni, különösen az alábbi jogszabályokat:

- 11/1985. (VI. 22.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-BkM együttes rendelet, az egyes épületszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről,
- 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról,
- 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról,
- 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet a használati, kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról.

4.1. Objektív elállás

A kötelmi jogban gyakori az objektív elállási jog biztosítása a felek részére. A szállítási szerződésben a *megrendelő* a szerződéstől *bármikor* elállhat, köteles azonban a szállító kárát megtéríteni. Ennek jogpolitikai indoka, hogy a jogalkotó nem akarja a feleket mindenáron a szerződés teljesítésére kényszeríteni. Amennyiben a szerződéskötés kori helyzet, vagy a felek akarata megváltozott, a törvény lehetőséget biztosít az indokolás nélküli (objektív) elállásra, azonban e jog gyakorlása a szállítási szerződés esetén korlátok közé van szorítva:

- csak a *megrendelő* gyakorolhatja;
- csak *teljesítés* (GK. 16. átadás-átvétel) *előtt*;
- a jog gyakorlásából eredően *kártalanítani* kell a szállítót.

A megrendelő általános elállási joga nincs feltételhez kötve, érdekmúlást nem kell bizonyítani. Ugyanakkor a jogszabály védi a szállítót is, mert ha a szerződéskötés után a megrendelő elállásáig a teljesítés érdekében költségei, kiadásai keletkeznek, bizonyos munkát már elvégzett az nem maradhat ellenszolgáltatás nélkül. Ezeket a költségeket *kártalanítás* címén igényelheti a megrendelőtől. A szállítónak bizonyítania kell, hogy milyen összegű kára keletkezett.

Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, vagy ha ezt nemzetgazdasági érdek vagy különös méltánylást érdemlő egyéb érdek indokolja, a bíróság a megrendelő elállása esetében - bármelyik fél kérelmére - a szerződést a jövőre nézve (*ex nunc*) szünteti meg. A megrendelő ilyenkor is köteles a szállító kárát megtéríteni.

4.2. Készrejelentés

A szállító köteles a megrendelőt a teljesítés idejéről **legalább három nappal előbb** értesíteni, hogy a szállító fel tudjon készülni a teljesítés fogadására.

5. A teljesítés

A szállítási szerződés esetén a legtöbb vitára adó okot az **átadás-átvételi eljárás** szolgáltathatja, ugyanis ekkor derül ki, hogy a megvásárolt dolog kielégíti-e a megrendeli igényeit vagy sem, illetve nem szenved-e egyéb hibában (pl. sérült). A Ptk. erre tekintettel meghatározza azokat az alapvető cselekményeket, melyeket szükségszerű a feleknek elvégezniük. Eltérő szakmai szokás hiányában a szállító a dolgot *csomagolva és mérlegelve* adja át. A csomagolásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a dolog épségét a fuvarozás és a tárolás időtartama alatt megóvja.

Amennyiben a szállító a szolgáltatása tárgyát csomagolva és mérlegelve adja át a megrendelőnek, elég, ha a megrendelő az átvételkor a nettó súlyt és a darabszámot *ellenőrzi*. Ez a szabály irányadó akkor is, ha a szállító juttatja el a dolgot a megrendelőhöz, vagy ha a küldemény továbbítása fuvarozó útján történik. A részletesebb mérést a megrendelő a telephelyén jogosult elvégezni. A minőségi ellenőrzés is a megrendelő telephelyén történik.

Nem kell csomagolni és mérlegelni azokat a termékeket és árukat, amelyek tekintetében eltérő szakmai szokás alakult ki.

Amennyiben a *szállító fuvarozó útján juttatja el az árut* a megrendelőhöz, annak csomagolásával kapcsolatban a fuvarozási szerződés szerinti szabályokat is be kell tartania. Eszerint a küldeményt úgy kell csomagolni, hogy az a dolgot megóvja és a küldemény mások személyét vagy vagyonát ne veszélyeztesse. Amennyiben felismerhető, hogy a csomagolás ezeket a követelményeket nem elégíti ki, a fuvarozó a küldemény továbbítását csak a feladó írásbeli kívánságára és csak akkor vállalhatja, hogyha az mások személyét vagy vagyonát nem veszélyezteti. Amennyiben a nem megfelelő csomagolás miatt a szolgáltatás tárgya megsérül vagy tönkremegy, az ezzel okozott kárt a szállító viseli.

A szállító az átadáskor nemcsak a darabszám szerint meghatározhatatlan mennyiségű, hanem a csomagolási egységekben nagy mennyiségben

elhelyezett és egyébként darabszám szerint meghatározható termékeket is - csomagolási egységenként - köteles mérlegelni. Ha a szállító közbeni intézkedést mulaszt el - azaz nem közli a megrendelővel a szállítmánynak a feladáskori mérlegelési adatait, amelyet csomagolva és mérlegelve kell átadni -, *kötbérfelelősséggel* tartozik a megrendelő felé. Ezt azonban ma már csak akkor kell irányadónak tekinteni, ha a felek a szerződésükben kötbért kikötöttek. A mulasztás megalapozhatja a szállító kártérítési felelősségét is.

A *teljesítés helyét* a szerződésben a felek szabadon állapíthatják meg. Amennyiben ez elmaradt, a teljesítés helyére a kötelmi általános szabályok az irányadók.

Amennyiben *fuvarozó közbejöttével történt a teljesítés*, a teljesítési hely a rendeltetési állomás.

A törvény értelmében a szállító kötelessége az is, hogy a dolgot mérlegelve adja át. A mért súlyt fel kell tüntetni a szállítólevélen, vagy - ha a szállítás fuvarozó közbeiktatásával történik - a súlyt a fuvarokmányokon kell feltüntetni.

A csomagolás és mérlegelés költségeit a szállító viseli.

A csomagolt és mérlegelt dolgot a szállító vagy a fuvarozó jelenlétében elegendő bruttó súly és darabszám szerint átvenni. Tömegcikk átvétele alkalmával - ha a szállítási szerződésben a megvizsgálás módja nem volt kikötve - a megrendelő a dolog minőségét csak a szokásos és elvárható mértékben - általában szűrőpróbaszerűen - köteles megvizsgálni.

A *minőségmegvizsgálás helye* a megrendelő telephelye. Amennyiben azonban indokolt, a felek megállapodhatnak abban is, hogy a minőség vizsgálata a gyártó telephelyén történjen meg. Amennyiben a felek a szerződésükben nem kötik ki a minőség megvizsgálásának módját, ez nem jelenti azt, hogy a szállítási szerződés ne jött volna létre a felek között, mert a minőségvizsgálat módjában való megállapodás nem tartozik a minimális tartalmi elemek körébe.

Amennyiben a szállítási szerződés tárgya tömegcikk, ilyen esetben elegendő a minőséget *szűrőpróbaszerűen* megvizsgálni.

A mennyiségi és minőségi vizsgálat helye elválhat egymástól. Például a csomagolt és mérlegelt áru kiszolgáltatása a fuvarozás esetén a

rendeltetési állomáson történik meg, ilyenkor bruttó súlyra és darabszám szerint kell a mennyiségi mérést elvégezni. A részletesebb mérés pedig a megrendelő telephelyén történhet.

Elválhat egymástól a teljesítés helye és a minőségvizsgálat, valamint a mennyiségi vizsgálat helye is. Megtörténhet, hogy a teljesítési hely a szállító telephelye, ugyanakkor a minőséget a megrendelő telephelyén vizsgálják meg.

A megrendelő a mennyiségi ellenőrzés még el nem végzett részét, valamint a minőségi vizsgálatot köteles haladéktalanul, de legkésőbb az átvételtől számított nyolc nap alatt megkezdeni és azt a megvizsgáláshoz szükséges idő alatt folyamatosan elvégezni. Tehát amikor a csomagolt és mérlegelt dolog bruttó súly és darabszám szerinti átvétele az áru átadásakor megtörtént, a részletesebb mennyiségi vizsgálatra ezt követően kerülhet sor, amit a megrendelő a telephelyén végez el.

Az ellenőrzésre szabott határidő vonatkozásában a törvény konkrét időtartamot nem szab a megvizsgálás határidejére, a vizsgálatához szükséges időt a szakmai szokásoknak megfelelően kell figyelembe venni.

A törvény közvetlenül nem szankcionálja a megrendelő esetleges mulasztását, illetve késlekedését. Amennyiben azonban a késlekedés miatt a hibás teljesítést bizonyítani nem tudja, szavatossági igényét nem fogja tudni érvényesíteni. A késedelem, illetve a mulasztás következtében kár is keletkezhet, melyet a megrendelő köteles viselni.

A minőség- és mennyiségvizsgálat az átvétel keretébe tartozik, az átvétel költségei pedig - más jogszabályi rendelkezés vagy megállapodás hiányában - a megrendelőt terhelik. A megrendelő az észlelt minőségi hibát annak felfedezése után a szállítóval haladéktalanul közölni és egyben szavatossági igényét megjelölni köteles.

A törvény nem tartalmaz szankciót a megrendelő mulasztása, illetve késedelme esetére. Ebből az következik, hogy a kötelmi jog általános szabályait kell alkalmazni, tehát a megrendelő szavatossági igényét az elévülési időn belül érvényesítheti a szállítóval szemben.

Fuvarozó közbenjöttével történő szállítás esetén a megrendelő köteles - a szállító érdekében - a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez

szükséges intézkedéseket megtenni, és erről a szállítót haladéktalanul értesíteni.

A rendelkezés arra az esetkörre vonatkozik, amikor a szállításra fuvarozó közbejöttével került sor és a küldemény a fuvarozás során sérült meg, ment tönkre vagy veszett el. A megrendelő a fuvarozási szerződés alapján az igényeit a fuvarozóval szemben érvényesítheti, nem pedig a szállítóval szemben a szállítási szerződés alapján. A törvény maga is tartalmazza, hogy a szállító érdekeit védő szabályról van szó és ugyancsak a szállító érdekeit védi az a kitétel is, miszerint a fuvarozóval szemben megtett intézkedésekről a megrendelő köteles haladéktalanul értesíteni a szállítót.

Az előírt intézkedések elmulasztása esetén a megrendelő nem követelheti a szállítótól azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felel azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.

5.1. Tranzitjog

A megrendelő a dolgot az átvételtől számított három napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül *továbbküldheti*.

Ha a szállítónak közvetlenül harmadik személy részére kell a szolgáltatást teljesítenie, a mennyiségi és minőségi vizsgálatot ennek kell elvégeznie. Ha a harmadik személy az átvételkor mennyiségi vagy minőségi hibát észlel, köteles erről a szállítót és a megrendelőt haladéktalanul értesíteni.

A közreműködő hibás teljesítése alapján a szállító vele szemben mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni tartozik, feltéve, hogy a szállító a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

Közreműködő például a termék gyártója; eladója; másik szállító, akitől szállítási szerződéssel szerezte be az árut (e relációban a szállító a megrendelő).

V. MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKÉRTÉKESÍTÉSI SZERZŐDÉS

1. A szerződés fogalma

Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő meghatározott mennyiségű, **maga termelte terményt, terméket vagy saját nevelésű, illetőleg hizlalású állatot** köteles kikötött későbbi időpontban a megrendelő birtokába és tulajdonába (kezelésébe) adni, a megrendelő pedig köteles a terményt, terméket, illetőleg állatot átvenni és az ellenértéket megfizetni.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés több tartalmi variánsát szabályozza a törvény, így ilyen szerződések még:

- A szerződés tárgya valamely terméknek meghatározott területen megtermelése, továbbá állat nevelése vagy hizlalása is lehet.
- **Gazdálkodó szervezet** a nem maga termelte termény, termék és a nem saját nevelésű, illetve hizlalású állat továbbadására is köthet mezőgazdasági termékértékesítési szerződést.

2. A szerződés alanyai

A *termelő* és a *megrendelő*. Mindkét pozícióban bárki alanya lehet a szerződésnek, tehát természetes személy és jogi személy egyaránt. A mezőgazdasági termelő tevékenységhez és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatáshoz nem kell bejelentés és vállalkozói igazolvány sem [1990. évi V. törvény 4. § (2)]. Tipikusan azonban gazdálkodó jogalanyok állnak mindkét oldalon, termelői pozícióban kisebb tőkeerejű családi gazdálkodók, egyéni vállalkozók, mezőgazdasági őstermelők, megrendelőként pedig a felvásárlók állnak, pl. malmok, konzervgyárak, feldolgozó üzemek stb.

Más által termelt termény, termék, más által hizlalt vagy nevelt állat csak akkor lehet a szolgáltatás tárgya, ha a termelő gazdálkodó szervezet. Természetes személy tehát más által termelt terményt, terméket, hizlalt vagy nevelt állatot mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel nem értékesíthet, az ilyen ügylet adásvételi szerződésnek minősülhet.

3. A szerződés létrehozatala

A törvény a szerződés érvényességéhez annak **írásba foglalását** kívánja meg. Ennek hiányában a szerződés semmis. Az írásba foglalás elmulasztásához fűződő jogkövetkezményt azonban orvosolhatja bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségek teljesítésével (*kollaudáció*). Ez esetben a szerződést írásba foglalás nélkül is érvényesnek kell tekinteni. Nemcsak a főkötelezettségek teljesítése teszi érvényessé a szóban vagy ráutaló magatartással kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződést, hanem bármelyik mellékkötelezettség (például a vetőmagvaknak, szaporító anyagoknak, tápnak a termelő részére való átadása) teljesítése is.

Mindig az eset összes körülményeinek figyelembevételével kell eldönteni, hogy a fél egyes kötelezettségeinek teljesítése olyan mérvű-e, amely az alakszerűség megsértésének orvoslásaként értékelhető.

Amennyiben a szerződés nincs írásba foglalva és még egyik fél sem teljesített, annak teljesítését bírói úton nem lehet kikényszeríteni, ilyen esetben a semmisség jogkövetkezményeit kell alkalmazni.

4. A szerződés tárgya, minőség, mennyiség meghatározása

A szerződés **tárgya**: *maga termelte termény, termék vagy saját nevelésű, illetőleg hizlalású állat* lehet (zártfajú szolgáltatás).

A felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést köthetik úgy is, hogy a szolgáltatás tárgyát oly módon határozzák meg, hogy a termelő köteles a megrendelőnek átadni mindazt a terményt, ami meghatározott területen megtermett, függetlenül attól, hogy annak mennyi lesz a mennyisége. Ugyanez vonatkozik az állatok nevelésére, hizlalására is. Az ilyen típusú szerződésben tehát a szolgáltatás mennyiségének kevésbé van jelentősége. Fontos ugyanakkor a szerződésben kikötött **minőség**. Abban az esetben ugyanis, ha a szerződésben kikötötnél rosszabb minőségű a termény vagy az állat túlsúlyosra hízik, a megrendelő nem köteles a szolgáltatást átvenni. Ez esetben a felek módosíthatják a szerződést és a minőség tekintetében eltérhetnek a korábbi megállapodástól vagy a termelő másnak értékesítheti, illetve saját maga használhatja fel a terményt, állatot.

Ha a szerződésben meghatározott területen nem terem annyi termény, mint amire a felek számítottak, a termelő nem köteles a hiányzó mennyiséget máshonnan beszerezni.

A szolgáltatást mennyiség, minőség és választék szerint meg kell határozni a szerződésben.

A felek a mennyiséget meghatározhatják a mezőgazdasági termék sajátosságának megfelelő mértékegységben vagy meghatározott terület teljes termésében, illetőleg meghatározott állat teljes hozamában vagy ezek hányadában. A minőséget, a minőség és a mennyiség megvizsgálásának módját, a *minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét* meghatározhatják szabványra vagy más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással vagy szabatos leírással.

A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 6. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a nemzeti szabvány alkalmazása önkéntes, kivéve, ha jogszabály kötelezően alkalmazandónak nyilvánítja. Ha a szabvány figyelembevétele nem kötelező az adott mezőgazdasági terméknel, akkor a törvény szerinti felsorolás nem tekinthető meghatározott sorrendnek, tehát a felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy szabványra, más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalnak-e vagy szabatosan leírják a minőség meghatározását, a minőségi és mennyiségi vizsgálat módját, illetve a kifogásolás rendjét.

Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (9) bekezdése - annak ellenére, hogy e törvény a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendeletet hatályon kívül helyezte - lehetővé tette, hogy a szerződő felek a mindkét fél által ismert szokvány vagy mintaszabályzat hiányában a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét a rendeletnek a mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó - már nem hatályos - rendelkezéseire történő utalással határozzák meg a jövőben is. E szabályokról lásd a fenti MT rendeletet.

5. A szerződés tartalma

A szerződésben meg kell határozni a **szolgáltatás ellenértékét** konkrét összegben, vagy olyan számítási mód alapján, amelyből utólag megállapítható az ellenszolgáltatás konkrét összege (például kilogrammonkénti-, mázsánkénti-, hektoliterenkénti-, darabonkénti ár stb.).

A bírói gyakorlat elegendőnek tartja a szerződés létrejöttéhez, hogy a felek a szerződésben a szabadpiaci átlagára utaljanak.

Miután a szerződésnek fogalmi eleme az ellenszolgáltatás, ezért a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés csak visszerhes lehet, ingyenes alakzata nincsen.

A **teljesítési határidő** a szerződéskötés időpontjánál mindig későbbi időpont. Ha a termelő a szerződéskötéskor azonnal átadja a terméket, terményt, állatot a megrendelőnek, az ügylet nem mezőgazdasági termékértékesítési szerződés, hanem adásvételi szerződés.

Amennyiben a mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel száll át a tulajdonjog a termelőről a megrendelőre, ez a dolog átadásakor következik be.

5.1. Termeltetési kapcsolat

A szerződő felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben kötelezettséget vállalhatnak arra, hogy a megrendelő a termelő - illetve a termelő a megrendelő - részére a teljesítést elősegítő szolgáltatást nyújt és ezzel kapcsolatban tájékoztatást ad, a másik fél pedig a szolgáltatást az adott útmutatásnak megfelelően igénybe veszi.

Teljesítést elősegítő szolgáltatás lehet a *vetőmag, szaporítóanyag átadása*, műtrágya biztosítása, táp, gyógyszer, különleges növényvédő szer átadása vagy ezek beszerzésére vonatkozó igény, technológiai utasítás adása, előfeldolgozással kapcsolatban adott útmutató stb. Amennyiben a szolgáltatás hibás vagy hiányos, ezért *a szolgáltatást nyújtó felelősséggel tartozik*, s az ebből eredő kárt köteles megtéríteni.

A szolgáltatást átvevő félre e körben is vonatkozik a teljesítés mielőbbi gondos *megvizsgálási kötelezettsége*. Ha ezt elmulasztja, a mulasztásból eredő kárért felelőssé tehető, ha a megvizsgálással a szolgáltatás hibáját vagy hiányosságát felismerhette volna. Így előfordulhat, hogy a bíróság a felek között kármegosztást alkalmaz.

Ha a *vetőmagot vagy más szaporítóanyagot* a megrendelő szolgáltatja, a termelő csak ezt használhatja fel. Nem használható fel azonban az a vetőmag, szaporítóanyag, amellyel kapcsolatban a termelő minőségi kifogással élt, és azt a megrendelő elfogadta, vagy a minőség meghatározására jogosult szerv a minőségi hibát megállapította.

A megrendelő által elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások visszafizetését a termelő nem tagadhatja meg azon az alapon, hogy azok a termelés eredményéből nem fedezhetők.

A kialakult gyakorlat szerint a szolgáltatások ellenértékét a termelő teljesítésébe szokták beszámítani. Elszámolásra adott szolgáltatás lehet például a vetőmag, szaporítóanyag, táp, gyógyszer, növényvédő szer stb. A termelő köteles az előleget, illetőleg az elszámolásra adott szolgáltatás ellenértékét az eredmény elmaradása esetén is visszafizetni a megrendelőnek. Amennyiben a termelő által nyújtott teljesítés az előleget vagy az elszámolásra adott szolgáltatás ellenértékét csak részben fedezi, a termelő a különbözetet köteles a megrendelőnek megfizetni. Előfordulhat olyan eset is, hogy a megrendelő szerződésszegése miatt tartozik a termelőnek (például késedelem miatti kártérítéssel vagy a megrendelő által nyújtott egyes szolgáltatás hibás teljesítésével okozott kártérítés összegével). Ilyenkor a termelő e követelésébe beszámíthatja az általa átvett előleget vagy az elszámolásra átvett szolgáltatás ellenértékét.

Az átvételi **késedelem** ideje alatt a szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenés a késedelemért felelős fél terhére esik, kivéve, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős (*rábizonyítás*).

A jelen szabály kizárólag a szolgáltatás tárgyának természete miatti értékcsökkenésért való felelősségről rendelkezik. A szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenésről van szó például akkor, ha a termés megromlik, megfonnyad, a termés beszárad, az állat túlsúlyos lesz, megbetegszik vagy elpusztul. Főszabály szerint az értékcsökkenés annak a félnek a terhére esik, aki a késedelemért felelős, azaz a késedelem bekövetkeztében vétkes magatartást tanúsított. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős [például mert elmulasztotta a felelős őrzőtől elvárható gondosság tanúsítását és az értékcsökkenés ennek a következménye.

Átvételi késedelembe nemcsak a megrendelő eshet, hanem a termelő is, például ha késlekedik a megrendelő által nyújtott szolgáltatás átvételével, a tápot vagy a technológiai utasítást nem veszi át időben.

5.2. Együttműködési kötelezettség

Ha a szerződésben vállalt valamely kötelezettség teljesítése előreláthatóan akadályba ütközik, erről a felek kötelesek egymást értesíteni, kivéve ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett.

A rendelkezés mind a két fél által vállalt kötelezettségre, illetve a fő- és mellékkötelezettség teljesítésére egyaránt vonatkozik. Például a felek a szerződésben úgy állapodnak meg, hogy a termelőnek kell a megrendelő telephelyére szállítani a terméket, a megrendelő pedig a teljesítési határidő előtt tudja, hogy a kikötött időben a terméket nem tudja fogadni, köteles erről a termelőt értesíteni. Abban az esetben pedig, ha a termelő által tenyésztett állatok megbetegednek és előre látható, hogy emiatt a kikötött teljesítési időben nem fog tudni teljesíteni, a termelő köteles erről a megrendelőt értesíteni. Ha a megrendelő a vetőmagot nem tudja időben szállítani, mert azt valamilyen oknál fogva nem tudta időben beszerezni, ez is az **akadályközlési kötelezettség** körébe tartozik.

Amennyiben a fél az akadályközlési kötelezettségének nem tesz eleget és arra hivatkozik, hogy ennek az az oka, hogy az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett volna, ezt a körülményt az arra hivatkozó félnek kell bizonyítania. Előfordulhat ugyanis az, hogy a közismert tényről valami oknál fogva a fél nem szerez tudomást. Ez esetben a közlés hiánya a közlést elmulasztó fél terhére esik.

Az akadályértesítési kötelezettség elmulasztását a szerződésszegés elbírálása során figyelembe kell venni.

5.3. Törvényi tolerancia

5.3.1. Teljesítés ideje

A termelő a **teljesítési határnap, illetve határidő kezdete előtt is teljesíthet** (az *előszállítás* tehát *megengedett*), köteles azonban a teljesítés megkezdéséről a megrendelőt az átvételhez szükséges felkészülési idő biztosításával előzetesen értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a termelő felelős.

Amennyiben értesítés nélkül történik az előteljesítés és ebből eredően a megrendelőt kár éri, a termelő köteles azt részére megtéríteni.

Lehet, hogy az átvételi késedelmet éppen a termelő mulasztása idézi elő és a termékben emiatt keletkezik értékcsökkenés. Ilyen esetben a kárt e szabály alapján a termelő viseli. Előfordulhat az is, hogy az értesítés hiányában a megrendelő nem tud felkészülni a feldolgozásra vagy az értékesítésre, a feldolgozással, illetve az értékesítéssel kisebb árbevételre tesz szert, mint amit a felkészülési idő biztosítása esetén a szükséges

intézkedések megtételével elérhetett volna. A megrendelőt ért ilyen kár megtérítésére a termelő köteles.

Az értesítési kötelezettség elmulasztására alapított kártérítési perekben a bíróságnak körültekintéssel kell vizsgálnia az eset összes körülményét. Megtörténhet ugyanis, hogy a megrendelőnek az értesítés hiányában is tudomása van a termék korábbi éréséről, az állat gyors súlygyarapodásáról (például azért, mert megbízottja rendszeresen ellenőrzi a termelés vagy a tenyésztés folyamatát, illetve gyakran tartózkodik a termelő telepén vagy földjén). Ilyenkor tőle is elvárható, hogy az értesítés nélkül is megtegye a szükséges intézkedéseket az előteljesítés fogadása érdekében.

5.3.2. Teljesítés mennyisége

A termelő jogosult a szerződésben kikötött mennyiségnél **tíz százalékkal kevesebbet** teljesíteni.

Az ún. mennyiségi eltérés (*tolerancia*) azt eredményezi, hogy a teljesítést szerződésszerűnek kell tekinteni akkor is, ha a mennyiség a kikötöttnél 10%-kal kevesebb. A megrendelő a teljes szolgáltatás ellenértékét köteles megtéríteni, nem pedig az ellenértéknek a 10%-ával csökkentett összegét. A szerződéses szabadság elvéből következik, hogy a felek e rendelkezéstől eltérhetnek és a mennyiségi tolerancia lehetőségét a szerződésben kizárhatják, vagy ellenkező irányban – 10 %-kal többel is lehet teljesíteni – is kiköthetik. A szabály tehát minden irányban diszpozitív.

Ennek az a magyarázata, hogy a mezőgazdasági munkák természetnek fokozottan kiszolgáltatott volta miatt a termelő mindig gyengébb pozícióban áll a megrendelővel (felvásárlóval) szemben. Abban az évben, amikor kevesebb terem az árak magasabbak lesznek, míg bő termés esetén nincs értéke a termésnek. A feleket tehát a mennyiség meghatározásakor ezek a szempontok irányítják.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre is irányadó, hogy aki fajta szerint meghatározott maga termelte dolog szolgáltatására köteles, de azt egészben vagy részben nem képes szolgáltatni, nem köteles arra, hogy a teljesítés érdekében a hiányzó dolgot mástól szerezze be - de a szerződésszegésért való felelősség alól nem mentesül.

Amennyiben a felek megállapodása alapján meghatározott területen termelt termék a szolgáltatás tárgya, a termelő az e területen megtermelt azt a teljes termékmennyiséget köteles a megrendelő részére átadni, ami a

szerződésben kikötött minőségnek megfelel. Amennyiben a megtermelt termék minősége vagy a termék egy részének minősége nem felel meg a szerződésben foglalt kikötésnek, a megrendelő jogszerűen tagadhatja meg annak átvételét, s azt a termelő másnak értékesítheti vagy saját maga felhasználhatja. Amennyiben meghatározott területen megtermelt termék túl sok ahhoz képest, mint amire a szerződés megkötésekor számítottak, a megrendelő ez okból nem tagadhatja meg a teljes termékmennyiség átvételét. Ha a megrendelő a teljes mennyiséget nem képes fogadni, csak a felek kölcsönös akaratán múló szerződésmódosítás lehetséges, ennek hiányában az átvétel megtagadásával megrendelői szerződésszegés következik be.

5.3.3. A teljesítés helye

A teljesítés helye a **termelő telephelye**.

A teljesítés helyének szabálya megegyezik a Ptk.-ban foglalt főszabállyal. A törvényi toleranciát e helyütt az jelenti, hogy a törvény nem tesz különbséget a szerződő felek tekintetében természetes személy és gazdálkodó jogalany között. A gazdálkodó szervezetek közti szerződés esetén ugyanis a teljesítés helye a jogosult telephelye lenne, ami jelen szerződésnél többletterhet jelentene a termelőnek.

6. A teljesítés

Fuvarozó közbenjöttével történő szállítás esetén a megrendelő köteles - a termelő érdekében - a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket megtenni, és erről a termelőt haladéktalanul értesíteni.

Ezen intézkedések elmulasztása esetén a megrendelő nem követelheti a termelőtől azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felel azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.

7. Több évre kötött szerződések

A törvény lehetővé teszi a felek számára, hogy több évre előre megállapodjanak, ezáltal *tartós jogviszonyt* létesítsenek. A szerződés köthető határozott és határozatlan időre egyaránt.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződést több évre is meg lehet kötni; ebben az esetben a felek az árban nem kötelesek megállapodni. Ez

esetben is utalhatnak a felek a *szabadpiaci átlagár*ra vagy az *évenként kötött szerződésükben* határozzák meg az arra az évre irányadó árakat.

Több évre szóló szerződésben a felek arra is vállalkozhatnak, hogy a termelést, a feldolgozást vagy az értékesítést **közös kockázatviselés** mellett végzik; illetve úgy is, hogy mindegyik fél a saját kockázatára cselekszik, de lehet úgy is, hogy a tevékenységet közös kockázatviselés mellett végzik és az elért **nyereséget vagy veszteséget megosztják** egymás között.

8. A szerződés megszüntetése

A szerződés megszüntetésére vonatkozóan speciális szabályozás nincs, így az általános szabályokat kell alkalmazni. A felek a szerződést közös megegyezéssel bármikor megszüntethetik.

VI. KÖZÜZEMI SZERZŐDÉS

1. A szerződés fogalma

A közüzemi szerződés a szállítási szerződéssel rokon nevesített szerződés. Amíg azonban a szállítási szerződés funkciója a gazdálkodó szervezetek közötti áruforgalom lebonyolítása, a közüzemi szerződés rendeltetése az, hogy a fogyasztók alapvető közszolgáltatásokkal való ellátását biztosítsa. Közüzemi szerződés alapján a szolgáltató köteles meghatározott időponttól a felhasználó számára *folyamatosan és biztonságosan* a fogyasztó igénye szerint meghatározott *közüzemi szolgáltatást* - így különösen gázt, villamos energiát és vizet - *nyújtani*, a felhasználó pedig köteles időszakonként *díjat fizetni*

Korábban közszolgáltatási szerződés volt a jogviszony elnevezése. fogyasztó jogalannyal, ma azonban közüzemi szerződés, felhasználó elnevezéssel. A szerződés szabályozása ma a Ptk. keretszabályain túl, az ágazati törvényekben és az azok alapján megalkotott üzletszabályzatokban történik

2. A szerződés alanyai

A közüzemi szerződés alanyai a *felhasználó* és a *szolgáltató*. A felhasználó bármely jogalany lehet, aki a közüzemi szolgáltatást igénybe veszi, tehát természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezet vagy egyéb szervezet. Szolgáltató a közszolgáltatási tevékenység folytatására jogosult gazdálkodó szervezet vagy egyéni vállalkozó lehet.

3. A szerződés tárgya

A fent idézett törvényi meghatározás a szerződés tárgyát képező közüzemi szolgáltatás fogalmát csak példálózó jelleggel adja meg (közüzemi szolgáltatásnak minősül különösen a gáz- villamos energia- és vízszolgáltatás), ebből is látszik azonban, hogy **közüzemi szolgáltatás** alatt az *alapellátás részét képező szükségletek* értendők. Ennél bővebb meghatározással találkozhatunk a fogyasztóvédelemről szóló törvényben, amely szerint közüzemi szolgáltatásnak minősül a *villamos energia-, a gáz-, a hő-, a víz-, a szennyvíz-, a hulladékkezelési, a köztisztasági és a közcélú távbeszélő szolgáltatás*.

4. A szerződés megkötése

A közüzemi szerződés **alaki kötöttségek nélkül** szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is megköthető, sőt az egyes közüzemi szolgáltatásokra vonatkozóan jogszabály kimondhatja, hogy a szerződés a szolgáltatás igénybevételével jön létre. Így pl. az átalánydíjas távhőszolgáltatási közüzemi szerződés létrejöhet a szolgáltatásnak az épület tulajdonosa, bérlője vagy használója által történő igénybevételével és az igénybevétel bejelentésével.

5. Szerződéskötési kötelezettség

A közüzemi szerződés szolgáltatóját - eltérően a szerződési jogban általánosan érvényesülő szerződési szabadság elvétől - törvényen alapuló szerződéskötési kötelezettség terheli. Ennek indoka az, hogy a közüzem olyan közszükségletet elégít ki, amelynek általában kizárólagos szolgáltatója, ezért minden felhasználó számára köteles biztosítani ezeket a mindennapi élethez szükséges, máshonnan nem beszerezhető szolgáltatásokat. A közüzemi szolgáltatót akkor terheli szerződéskötési kötelezettség, ha a szolgáltatás nyújtásának *műszaki feltételei adottak* (gerincezeték), vagy ha ezek hiányában a *felhasználó a kiépítés költségeit vállalja*.

Emiatt a szolgáltató a szerződés megkötését csak jogszabályban meghatározott esetekben tagadhatja meg, illetőleg a szerződés tartalmát csak jogszabályban meghatározott feltételektől teheti függővé.

5.1. Az egyes szerződéskötésre kötelezett szolgáltatók

A közüzemi felhasználó részére történő folyamatos és biztonságos földgázszolgáltatásra a közüzemi szolgáltatót közüzemi szerződéskötési kötelezettség terheli. A közüzemi szolgáltatót a villamos energia szolgáltatására a közüzemi fogyasztókkal szemben szerződéskötési kötelezettség terheli. A szolgáltató köteles a víziközmű hálózatba bekötött ingatlan tulajdonosának, vagy használójának (fogyasztó) ivóvizet szolgáltatni, illetőleg az ingatlanon keletkező szennyvizek összegyűjtését, elvezetését és tisztítását elvégezni. Erre a szolgáltatásra a szolgáltatónak a fogyasztóval szerződést kell kötnie.

5.2. A fogyasztó szerződéskötési kötelezettsége

Sajátos esete a szerződéskötési kötelezettségnek, amikor nemcsak a szolgáltatót, hanem a fogyasztót is szerződéskötési kötelezettség terheli. A hatályos szabályozás szerint ilyen kötelezettség csak a *kéményseprő-ipari közszolgáltatás* tekintetében terheli a fogyasztót. A helyi önkormányzat rendeletben állapítja meg a közüzemi szerződés lényeges tartalmi elemeit, így a szerződés megkötésének módját, a helyi közszolgáltatás megnevezését, a közszolgáltatással ellátott terület határait, a közszolgáltatást végző megnevezését, a közszolgáltatás ellátásának módját, a szolgáltató, illetőleg a fogyasztó jogait és kötelezettségeit, a szolgáltatás igénybevételének, korlátozásának, megtagadásának feltételeit, a díj mértékét.

6. A szerződés tartalma és teljesítése

A szolgáltató köteles a felhasználó igénye szerint *folyamatosan és biztonságosan közüzemi szolgáltatást nyújtani*, a felhasználó pedig időszakonként köteles a szolgáltatás igénybevételéért járó díjat megfizetni. A közüzemi szerződéssel tartós jogviszony jön létre a felek között, amelynek meghatározó eleme a szolgáltató folyamatos és biztonságos teljesítése.

A felhasználó a közüzemi szolgáltatás *díját* főszabályként időszakonként *utólag*, a felhasznált energiamentiség vagy egyéb szolgáltatás alapján köteles megfizetni. Jogszabály vagy felek megállapíthatnak más elszámolási módot, pl. lakásnagysághoz vagy a felhasználók számához igazodó átalányárat is. A közüzemi szolgáltatások díját - a felhasználók védelme érdekében - országos vagy helyi jogszabályok határozzák meg, legmagasabb ár formájában. Maximált ár esetében a szolgáltató csak a jogszabályban meghatározott limitáron vagy az alatt határozhatja meg a közüzemi szolgáltatás díját.

7. Áramszolgáltatás

Építkezés, a meglévő energiaforrások bővítése (hálózatfejlesztés), csökkentése, illetve tulajdonosváltozás esetén *bejelentést* kell tenni a területileg illetékes áramszolgáltatónál. A szolgáltató 30 napon belül köteles *tájékoztatást* adni a szerződéskötés feltételeiről. A gyakorlatban mind a bejelentés, mind a szerződéskötés előtti tájékoztatás a szolgáltatók

üzletszabályzata alapján kidolgozott formanyomtatványon történik. Ha az igénylő teljesíti a tájékoztatóban szereplő feltételeket, kérésére a szolgáltató 30 napon belül **szervezőtervezet** készíti. A fogyasztónak további 30 nap áll rendelkezésére a tervezet áttanulmányozására. Ha a fenti határidőn belül nem fogadja el a tervezetet, a szolgáltató ajánlati kötöttsége megszűnik.

A szolgáltatót a villamosenergia "vételezésére" **szervezőkötési kötelezettség** terheli a fogyasztóval szemben. A legtöbb esetben általános közüzemi szerződés jön létre a felek között, de lehetőség van egyedi szerződés megkötésére is. A két szerződéstípus fő jellemzőit az alábbi táblázat foglalja össze:

Általános közüzemi szerződés	Egyedi közüzemi szerződés
Határozatlan időre jön létre	Határozott időre jön létre
Bármely lakossági vagy közületi fogyasztó lehet szerződő fél	Kizárólag a szolgáltató üzletszabályzatában meghatározott fogyasztói kör lehet csak szerződő fél
A szolgáltatás ára hatósági ár	Az ár tekintetében a felek megállapodása irányadó
A fogyasztó harmincnapos felmondási idővel bármikor felmondhatja a szerződést	A fogyasztó az év végére mondhatja fel a szerződést
A szolgáltató csak a fogyasztó szerződésszegése esetén, illetőleg akkor mondhatja fel a szerződést, ha tudomást szerez arról, hogy a fogyasztó megszüntette a fogyasztási helyen a villamos energia vételezését.	A szolgáltató csak a fogyasztó szerződésszegése esetén, illetőleg akkor mondhatja fel a szerződést, ha tudomást szerez arról, hogy a fogyasztó megszüntette a fogyasztási helyen a villamos energia vételezését.

Minden fogyasztási helyre külön szerződést kell kötni, kivéve, ha van olyan felhasználó, aki a fogyasztó mért hálózatán vételez (a fogyasztó adja tovább a villamos energiát a felhasználónak). Ugyancsak egy szerződés jön létre az egy fogyasztásmérőn keresztül, tulajdonostársakként, haszonélvezőkként, társbérletként vagy

bérlőtársakként közösen vételező lakossági fogyasztók és a szolgáltató között. A közös fogyasztókat egyenlő jogok illetik meg, és egyetemlegesen felelősek a fogyasztás díjának megfizetéséért is. Ha a közös fogyasztók fogyasztói vezetékálózatukat saját költségükön szétválasztják, a szolgáltató köteles az önállóvá vált fogyasztókkal külön-külön új szerződést kötni.

A **szerződés**nek egyebek mellett **tartalmaznia** kell:

- a szolgáltató és a szerződést kötő irodája megnevezését, székhelyét, a fogyasztó nevét, az azonosításához szükséges adatokat, címét, a fizetés módját, banki átutalásos fizetésnél a pénzügyintézet és a számlaszám megjelölését;
- a fogyasztási hely (helyek) megjelölését, ezen belül a nem összefüggő területek meghatározását;
- a csatlakozás módját;
- a szolgáltatott villamos energia műszaki jellemzőit;
- a szolgáltatói kötelezettségek rögzítését, a szerződött teljesítményt az üzletszabályzatban meghatározandó feltételekkel, a megegyezés szerinti díjfizetési módot;
- a számlázás alapjául szolgáló fogyasztásmérő berendezés és tartozékainak felsorolását;
- a számlázási időszakokat;
- a számlázás és a számla kiegyenlítésének módját és feltételeit;
- a szolgáltatás és vételezés megkezdésének az időpontját;
- a határozott időre kötött szerződés lejárata;
- a szerződésszegés következményeit,
- a fogyasztói panasz bejelentésének rendjét, valamint az elintézés módját a szolgáltatónál, és - amennyiben annak eredményét a fogyasztó sérelmesnek tartja - annak közlését, hogy panaszával a Magyar Energia Hivatalhoz fordulhat.

A szolgáltató a tulajdonában lévő és általa hitelesített **fogyasztásmérő berendezéssel méri** a felhasznált villamos energia mennyiségét és teljesítményét. (Saját költségén a fogyasztó is felszerelhet ellenőrző fogyasztásmérőt, ennek a mérési adatai azonban nem szolgálhatnak alapul a felek közötti elszámoláshoz.) A fogyasztó kérésére a szolgáltató köteles a helyszínen ellenőrizni és saját költségén kicserélni a meghibásodott fogyasztásmérőt. Ha a berendezés hibája a hibahatár alatt van, a költségek a fogyasztót terhelik.

A villamosenergia-szolgáltatás **hatósági maximált áras szolgáltatás**, azaz a szerződésben nem köthető ki érvényesen a hatósági árnál magasabb ár, ha pedig a szerződés árat nem tartalmaz, a hatósági árat kell irányadónak tekinteni. A szolgáltató az általa kimunkált és a Magyar Energia Hivatal által jóváhagyott árszabásban állapítja meg az egyes napszakok díjfizetés szempontjából eltérő díjtételeit. Az elszámolási időszak általában egy hónap, amelyre a szolgáltató a szerződésben meghatározott gyakorisággal állítja ki a számlát.

A **fogyasztói panaszok kivizsgálására** első fokon a regionális szolgáltatók szervezeti egységei jogosultak. Számla elleni kifogás esetén a szolgáltató köteles a panaszt megvizsgálni, amelynek eredményéről a kifogás benyújtásától számított 15 napon belül értesíteni kell a fogyasztót. A kifogásnak a számla kiegyenlítésére halasztó hatálya nincs, kivéve ha annak összege az előző év azonos időszakára vetített díj kétszeresét meghaladja.

Ha **visszatérítés** illeti meg a fogyasztót, erről külön értesítést kell küldeni, a kifizetést pedig az értesítés közzésétől számított 8 napon belül kell teljesíteni. E határidő túllépése esetén a fogyasztó **késedelmi kamatot** és a **költségei megtérítését** követelheti.

Szerződésszegésnek minősül, ha a fogyasztó

- túllépi a szerződésben meghatározott villamos teljesítményt, pótbefizetést kell teljesítenie;
- olyan terhelési, illetve feszültségviszonyokat vagy zavart idéz elő, amelynek következtében megszakad a szolgáltatás, illetve veszélyezteti más fogyasztó szerződészerű vételezését, kötbért kell fizetnie és a szolgáltató fel is függesztheti az áramszolgáltatást;
- szándékosan vagy vétkes gondatlansággal megrongálja a csatlakozóberendezést vagy a fogyasztásmérőt, illetve eltávolítja a zárópecsétet, a kötbéren felül felemelt díjat kell fizetnie és felfüggeszthetik a szolgáltatást;
- a fogyasztásmérő befolyásolásával vagy megkerülésével vételez áramot, felemelt díjat kell fizetnie, s a szolgáltató kikapcsolhatja az áramot;
- késedelmesen fizeti a díjat, késedelmi kamatot kell fizetnie;
- 90 napon túl nem fizeti a díjat, a szolgáltató kikapcsolhatja az áramot, és felmondhatja a szerződést;

- a villamos energiát a szolgáltató hozzájárulása nélkül viszi át a fogyasztási helyen kívüli területre, illetve adja tovább a fogyasztási helyen kívüli más felhasználónak, felemelt díjat kell fizetnie, és a szolgáltató kikapcsolhatja az áramot.

Ugyancsak *szereződésszegés*nek kell tekinteni, ha a szolgáltató:

- a szerződésben meghatározott időpontban nem kezdi meg a szolgáltatást vagy nem a szerződésben meghatározott, illetve nem a tőle elvárható módon szolgáltatja a villamos energiát és a szerződésszegés felróható neki, kötbért köteles fizetni a fogyasztónak;
- felróható magatartása miatt megszakad a szolgáltatás, illetve jogellenesen szünetelteti vagy korlátozza azt, köteles visszafizetni az arányos díjat a fogyasztónak.

A szerződésszegő fél köteles a másik fél kötbérrel nem fedezett kárát megtéríteni.

8. Távhőszolgáltatás

A hazai távhőszolgáltató rendszerek országosan egységes rendszer hiányában helyi jellegűek. Eltérések mutatkoznak a felhasznált tüzelőanyag fajtáiban és a hőforrásokban is. Különböznek a szolgáltatás műszaki feltételei, és településenként eltérőek a díjak is. Törvényi követelményként a fogyasztást minél több helyen mérhetővé kell tenni, hogy a díjfizetés alapja a tényleges fogyasztás legyen. Ez a jelenlegi viszonyok mellett csak ott valósul meg, ahol a szolgáltató és a fogyasztó ebben állapodnak meg, a fogyasztói rendszerek állapota miatt a mérés azonban az a legtöbb esetben még mindig a hőközpontokban történik. Jövőbeni célkitűzés, hogy ha a műszaki feltételek ehhez adottak, épületrészenként (helyiségenként, lakásonként) mérjék és számolják el a fogyasztást. A települési önkormányzatok kötelesek biztosítani a távhőszolgáltatásba bekapcsolt lakóépületek, egyéb épületek távhőellátását. A képviselőtestület állapítja meg az árakat (előtte ki kell kérnie azonban a fogyasztóvédelmi szervek és a fogyasztói érdekképviselők véleményét), szabályozza a távhőszolgáltatónak a fogyasztóvédelmi szervekkel és a fogyasztói érdekképviselőkkel történő együttműködési kötelezettségét, jelöli ki azokat a területeket, ahol területfejlesztési, környezetvédelmi és levegőtisztaság-védelmi szempontok alapján célszerű a távhőszolgáltatás fejlesztése.

Szerződéskötés előtt a távhőszolgáltató köteles az igény kielégítésének műszaki-gazdasági feltételeiről **előzetes tájékoztatást** adni, illetve együttműködni az igénylővel a legkedvezőbb vételezési mód meghatározásában. A tájékoztatóban a műszaki-gazdasági feltételek között a csatlakozási díjat is meg kell határozni. A szolgáltatót a lakossági fogyasztókkal szemben szerződéskötési kötelezettség terheli. Az egyéb fogyasztókkal azonban - a polgári jog általános szabályai szerint - egyedi közüzemi szerződést köt. A távhőszolgáltató nem köteles a lakossági fogyasztókkal szerződést kötni, ha az előzetes tájékoztatóban foglalt feltételeket nem teljesítik.

A szolgáltatott távhőt hőmennyiségmérés, átalány szerinti távhőszolgáltatásnál pedig **átalány szerint számolják el**. (A technikai feltételek miatt jelenleg az átalány szerinti elszámolás a gyakoribb.) A mérés szerinti elszámolásnál a távhőszolgáltató a fogyasztói hőközpontban, illetve a szolgáltatói hőközpontban és a hőfogadó állomáson méri és számolja el a szolgáltatott távhő mennyiségét. A távhő mennyisége épületrészenként is mérhető és elszámolható, amennyiben a fogyasztó az épület valamennyi részében viseli a mérőműszernek és felszerelésének, valamint a fogyasztói berendezés szükséges átalakításának költségét.

Amennyiben a távhővel ellátott épületnek, **épületrészeknek több tulajdonosa van**, a mért fogyasztás díjának kiegyenlítése a tulajdonosok egymás közötti megállapodása szerint együttesen vagy épületrészenként külön is történhet. Megállapodás hiányában a díjfizetés feltételeire a települési önkormányzatnak a díjalkalmazási feltételekről szóló rendelete az irányadó.

Az elszámolás alapjául szolgáló és a távhőszolgáltató költségén felszerelt **mérőeszköz a szolgáltató tulajdona**, annak karbantartása, időszakos újrarahitelesítése, cseréje is az ő kötelessége. A fogyasztó kérheti a szolgáltatótól az alkalmazott mérőeszköz mérésügyi felülvizsgálatát. Amennyiben a vizsgálat indokolt volt, annak költsége a szolgáltatót terheli, ellenkező esetben azonban a fogyasztó köteles viselni azt.

A szolgáltatott távhő **elszámolásával, a díjfizetéssel**, valamint a szabályozatlan vételezéssel kapcsolatos szabályokat az önkormányzat határozza meg. A díjalkalmazási feltételek az átalány szerinti távhőszolgáltatás esetére tartalmazzák a szolgáltatás fajtáját, mértékét, minőségét, időtartamát és helyét, valamint a díjelszámolás alapját.

Szerződésszegésnek minősül, ha a szolgáltató

- a közüzemi szerződésben meghatározott időpontban nem kezdi meg a távhőszolgáltatást;
- nem a közüzemi szerződésben meghatározott, illetőleg nem a tőle elvárható módon szolgáltatja távhőt;
- nem értesíti a fogyasztót a távhőszolgáltatás előre tervezhető munkák miatti szüneteltetéséről;
- felróható magatartása folytán megszakad a távhőszolgáltatás, illetőleg szabálytalanul szünetelteti vagy korlátozza azt.

Szerződésszegésnek minősül, ha a fogyasztó

- túllépi a szerződésben meghatározott hőtéljesítményt;
- zavarja vagy veszélyezteti a távhő folyamatos és biztonságos szolgáltatását, illetve más fogyasztó szerződészerű vételezését;
- szándékosan vagy vétkes gondatlansággal megrongálja a mérőeszközt, illetve nem jelenti be a távhőszolgáltatónak a mérőeszköz sérülését;
- a mérőeszköz befolyásolásával vagy megkerülésével vételez távhőt;
- nem vagy nem a szerződésben meghatározott időben fizeti meg a távhődíjat;
- nem tesz eleget a korlátozási rendelkezéseknek.

A ***szerződésszegés következménye*** a díjvisszatérítés, illetve pótdíjfizetés, a felemelt díj, a kötbér, a kártérítés, a távhőszolgáltatás felfüggesztése, végső esetben a közüzemi szerződés felmondása. A jogkövetkezményeket *együttesen* is lehet alkalmazni.

9. Gázszolgáltatás

A szolgáltató a települések és a fogyasztók gázellátásba való bekapcsolása érdekében az előírt műszaki-biztonsági és pénzügyi feltételek megléte esetén gázelosztó rendszert létesít. A csatlakozni kívánó fogyasztók ***hálózatfejlesztési hozzájárulást*** kötelesek fizetni a gázszolgáltatónak, ami a gáz hatósági árával nem fedezett fejlesztési költségeinek fedezésére szolgál. A csatlakozó vezeték és a fogyasztói berendezés elkészítése az ingatlantulajdonos feladata és költsége. A gázszolgáltató - szerződéskötési kötelezettségéből eredően - köteles a fogyasztói igények kielégítésére, a folyamatos és biztonságos gázszolgáltatásra. E kötelezettsége alól csak akkor mentesül, ha a

fogyasztó nem fizeti be a hálózatfejlesztési hozzájárulást vagy hiányzik a vezetékkelésítéshez szükséges engedélyek valamelyike.

A fogyasztó bekapcsolásához **csatlakozó vezetéket és fogyasztói berendezést kell építeni**. Miután a szolgáltató jóváhagyta a kiviteli tervet, 2 éven belül el kell végezni a munkálatokat. A fogyasztó vagy a gázszerelő köteles bejelenteni a szolgáltatónak a munkálatok elkészültét, szerelési nyilatkozat formájában. A bejelentést követő 15 napon belül a szolgáltató - még a bekapcsolás előtt - ellenőrzi a kivitelezést. Az igénybejelentés elfogadása esetén a szolgáltatót szerződéskötési kötelezettség terheli.

A villamosenergia-szolgáltatáshoz hasonlóan a gázszolgáltatásra is lehet **általános és egyedi közüzemi szerződést** is kötni. A közüzemi szerződés feltételeit és tartalmi előírásait, valamint a szolgáltató és a fogyasztó közötti jogviszonyt a gázszolgáltatásról szóló törvény mellékletét képező Gázszolgáltatási Közüzemi Szabályzat tartalmazza.

A közüzemi szerződés sok tartalmi **hasonlóságot** mutat a **villamosenergia-szolgáltatásra kötött szerződéssel**, ezért ezzel kapcsolatban csak az alábbi eltéréseket emeljük ki:

- ha a fogyasztó a fogyasztási helyről elköltözik, köteles a szolgáltatónak bejelenteni azt az időpontot, amelytől kezdődően nem veszi igénybe a gázszolgáltatást, ellenkező esetben a legközelebbi mérőleolvasásig ő köteles a fogyasztás díját megfizetni;
- ha a fogyasztó olyan helyiségbe költözik, ahol gázszolgáltatás működik, és ezt igénybe akarja venni, bejelentést kell a szolgáltatónak tenni. A bejelentéssel egyidejűleg a korábbi fogyasztóval kötött feltételek szerint jön létre az új fogyasztóval a gázszolgáltatási szerződés;
- be kell jelenteni azt is, ha az új fogyasztó nem tart igényt a gázszolgáltatásra, ezzel egyidejűleg kérni kell a mérő leszerelését, ellenkező esetben a fogyasztót terheli a berendezések bérleti díja is.

A **gázelosztó vezetéket** csak a **gázszolgáltató tarthatja üzemben**. A csatlakozó vezeték és a fogyasztói berendezések üzembe helyezését is a gázszolgáltató végzi el. A gázfogyasztó készülék üzembe helyezésére a készülék gyártója vagy az arra feljogosított megbízottja is jogosult.

A szolgáltató feladata a gázelosztó rendszer **üzemzavarainak elhárítása**, erről azonban előzetesen tájékoztatnia kell a fogyasztókat. A csatlakozó vezeték és a fogyasztói berendezés, valamint a gázkészülékekhez kapcsolódó égéstermék-elvezető rendszer üzemképes és biztonságos állapotban tartása az ingatlan tulajdonosának, használójának a feladata. Amennyiben veszélyhelyzetet észlel, azt azonnal be kell jelentenie a gázszolgáltatónak, amely haladéktalanul köteles gondoskodni a hiba elhárításáról. A hibaelhárítás keretében jogosult a gázszolgáltatást mindaddig szüneteltetni, amíg a veszélyhelyzet fennáll.

Az átalánydíjas fogyasztók kivételével a felhasznált **gáz mennyiségének és teljesítményének méréséről** a szolgáltató a tulajdonában lévő gázmérővel vagy mérési rendszerrel gondoskodik. Ennek megfelelően az ő feladata a mérő felszerelése, karbantartása és időszakos újrahitelítése is. A fogyasztó köteles lehetővé tenni a mérő leolvasását és ellenőrzését, továbbá köteles a leolvasott adatok alapján elszámolt díjat megfizetni. Ha a gázmérő nem vagy rosszul jelzi a fogyasztást, a szolgáltató az előző év azonos időszakának fogyasztása alapján, amennyiben pedig ez nem állapítható meg, a megelőző három mérőleolvasási időszakra egy időszakra eső átlagát alapul véve számláz.

Az elfogyasztott földgázért **gázdíjat** vagy gázdíjat és teljesítménydíjat kell fizetni. A gázdíjat az elfogyasztott földgázmennyiség után, annak fűtőértékével arányosan kell megfizetni, a teljesítménydíjat a téli fogyasztási időszakban (október 15-től április 15-ig) lekötött legnagyobb teljesítmény után, egész évre vonatkoztatva számítják fel. Az elszámolás alapja a hitelesített mérőműszeren mért, a gázszolgáltató által a mérési időszakra meghatározott átlagos fűtőérték.

Az **árképzés és áralkalmazás** részletes szabályait - az árak szabályozásáról szóló törvény keretein belül - a Magyar Energia Hivatal alakítja ki. Az árszabályozási éven belül, negyedévenként olyan árkiigazítást hajtanak végre, amely figyelembe veszi az előző negyedévre hivatalosan megállapított forintleértékelés mértékét. Az éves árkorrekciót a negyedéves árkiigazítások hatásának figyelembevételével valósítják meg.

A **számla elleni kifogásnak** a számla kiegyenlítésére halasztó hatálya nincs, kivéve, ha annak összege az előző év azonos időszakra vetített díj kétszeresét meghaladja. A szolgáltató köteles a számla ellen benyújtott kifogást megvizsgálni és 15 napon belül értesíteni a fogyasztót a vizsgálat

eredményéről. Amennyiben a vizsgálat alapján a fogyasztó részére visszatérítés jár, erről a szolgáltató köteles értesítést küldeni. Az értesítés közzétételétől számított 8 napon belül ki kell fizetni a visszajáró összeget. A határidő túllépése esetén a fogyasztó késedelmi kamatra és költségei megtérítésére jogosult. Amennyiben a szolgáltatót illeti meg díj vagy díjkülönbözet, a fogyasztónak lehetősége van a részletekben történő kiegyenlítésre.

A **szervőésszegő magatartások** és azok szankciói nagyrészt megegyeznek a villamosenergia-szolgáltatási szerződések szabályaival az alábbi eltérésekkel. A fogyasztó szerzőésszegő magatartásának minősül az is, ha a *műszaki-biztonsági követelményeknek nem megfelelő gázfogyasztó berendezést, készüléket, illetve csatlakozó és fogyasztói vezetéket használ.*

A szolgáltatott **gáznak szigorú minőségi követelményeknek** kell megfelelnie, ezért a szolgáltató szerzőésszegésének minősül és kötbérfizetési kötelezettséget von maga után, ha a szolgáltatott gáz nem felel meg a szerződésben, műszaki előírásban vagy szabványban meghatározott követelményeknek.

A szerzőésszegéshez kapcsolódó hátrányos jogkövetkezmények azonosak a villamosenergia-szolgáltatási szerződés megszegéséhez fűződő szankciókkal, azzal, hogy a gázszolgáltatás kapcsán lehetőség nyílik a szankciók együttesen alkalmazására is.

VII. GONDOSSÁGI KÖTELMEK

1. A megbízás

1.1. Fogalom

A megbízási szerződés alapján a megbízott **köteles a rábízott ügyet ellátni.**

1.2. A szerződés alakja

A szerződés főszabály szerint bármilyen alakban létrejöhet, azonban ha a megbízás szerződéskötésre irányul, a *megkötendő szerződés alakszerűségi szabályai a megbízási szerződésre is irányadóak* (például egy ingatlan adásvételi szerződésének megkötésére adott megbízást is ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni).

1.3. A szerződés alanyai

A megbízó és a megbízott pozíciójában a jogalanyok közül bárki lehet, azonban abból a sajátosságból kiindulva, hogy a megbízó az „ügy ura”, csak olyan természetes személy szerepelhet **megbízóként**, aki cselekvőképes, míg a **megbízott** lehet korlátozottan cselekvőképes személy is. Cselekvőképtelen személyek megbízási szerződés alanyai nem lehetnek.

1.4. A jogviszony tartalma

1.4.1. A megbízott kötelezettségei

A rábízott ügy ellátása

A megbízott köteles a rábízott ügyet *alapos gondossággal, szakszerűen és a megbízó utasításai szerint és érdekének megfelelően* ellátni. A megbízás szólhat egy vagy több ügy ellátására, illetve tartós megbízás adható meghatározott ügyek folyamatos ellátására. A megbízott eljárása akkor szerződésszerű, ha megtett mindent, ami az adott helyzetben általában elvárható. Az **eredmény bekövetkezése nem fogalmi elem**, azonban jogszerűen állapodhatnak meg a felek *sikerdíj* kikötésében a megbízás eredményes teljesítése esetére.

Közreműködő igénybevétele

A megbízás bizalmi jellegéből adódóan a megbízott *személyes eljárásra* köteles. Meghatározott feltételek mellett azonban közreműködőt is igénybe vehet, s az ezért való felelőssége attól függ, hogy jogszerűen vagy jogosulatlanul vette igénybe.

Közreműködő jogszerű igénybevételére akkor kerülhet sor, ha

- ehhez a megbízó hozzájárult, vagy
- hozzájárulás nélkül is, ha ez a megbízás jellegével együtt jár, vagy
- a megbízó károsodástól való megóvása érdekében szükséges.

A megbízott az igénybe vett személyért úgy felel, mintha a rábízott ügyet *maga látta volna el*. A kárveszély elhárítása érdekében igénybe vett közreműködőért való felelősség alól a megbízott kimentheti magát, ha bizonyítja, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ha nem tudja kimenteni magát, akkor úgy felel, mintha saját maga járt volna el.

Természetesen akkor is jogszerű a közreműködő igénybe vétele, ha azt a **megbízó jelöli ki**. Ebben az esetben a megbízott e személyért nem felelős, ha bizonyítja, hogy utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A fentiekén kívüli minden más esetben a megbízott jogosulatlanul vesz igénybe harmadik személyt. **Közreműködő jogosulatlan igénybe vétele** esetén a megbízott azokért a károkért is felel, amelyek e személy igénybevétele *nélkül nem következtek volna be*.

A megbízó utasításainak teljesítése

A megbízott a megbízó utasításaihoz kötve van, a megbízást az utasítások szerint köteles teljesíteni. Ha a megbízó *célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást* ad, köteles őt erre figyelmeztetni. Amennyiben a megbízó a *figyelmeztetés* ellenére továbbra is ragaszkodik az utasításhoz, a megbízott választhat az utasításnak a megbízó kárveszélyére történő végrehajtása és a megbízás felmondása között.

A Ptk. nem szabályozza a megbízott kötelezettségét a jogszabályba ütköző, valamint az élet-, testi épség-, és vagyónbiztonság veszélyeztetésével járó utasítások teljesítésével, illetve megtagadásával kapcsolatban. A bírói gyakorlat azonban a vállalkozási szerződésekhöz hasonlóan tiltja az ilyen utasítások végrehajtását, tehát a vállalkozóval megegyezően a megbízottnak is **meg kell tagadnia** ezen utasítások végrehajtását.

Ha a megbízott az **utasításoktól való eltérést** látja indokoltnak, akkor kezdeményeznie kell a korábbi utasítások módosítását. Amennyiben a sürgősség miatt erre nincs lehetőség, de a megbízó érdeke feltétlenül megköveteli, a megbízott eltérhet a kapott utasításoktól, ha a megbízó előzetes értesítésére nincs mód. Ilyen esetben a megbízót haladéktalanul értesíteni kell.

Tájékoztatási kötelezettség

A megbízott köteles a megbízót kívánságára tájékoztatni a tevékenységéről és az ügy állásáról. A tájékoztatást kérés nélkül, szükség esetén is meg kell tenni, különösen ha más személy igénybevétele vált szükségessé, vagy ha a felmerült új körülmények az utasítások módosítását teszik indokolttá.

Elszámolási kötelezettség

A szerződés megszűnésekor a megbízott köteles elszámolni és ennek keretében a megbízónak mindazt kiadni, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eredményeképpen jutott.

1.4.2. A megbízott jogai

Megbízási díj iránti igény

A megbízásnak **ingyenes és visszterhes** formája is lehetséges, nem fogalmi eleme a megbízó díjfizetési kötelezettsége. A visszterhesség vélelme alapján azonban a megbízó díj fizetésére köteles, kivéve, ha a felek közötti viszonyból vagy az ügy természetéből arra lehet következtetni, hogy a megbízott ingyenesen vállalta az ügy ellátását. A megbízási szerződésnek nem lényeges eleme a díjban való megállapodás. A díj ugyanis nemcsak akkor jár a megbízottnak, ha a felek kikötötték, hanem akkor is, ha nem lehet feltenni, hogy az ügy ellátására ingyenesen vállalkozott (BH 2001. 387.).

A megbízott a díját akkor is követelheti, ha **eljárása nem vezetett eredményre**. Nincs akadálya annak, hogy a felek a megbízási díjon felül

sikerdíjban is megállapodjanak az ügy eredményes ellátása esetére. A *sikerdíj* az eredmény meghatározott százalékában, jutalék formájában kikötött díjazás, amely független attól, hogy a megbízott mennyi munkával éri el a kívánt eredményt. A bírói gyakorlat szerint nem támadható meg a megbízási szerződés feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással amiatt, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal (BH 2002. 643.).

Ha az eredmény elmaradása részben vagy egészben a megbízott felróható magatartására vezethető vissza, vagyis nem az általában elvárható szakszerűséggel, gondossággal és körültekintéssel járt el a rábízott ügy ellátása során, akkor a megbízó a *díjat csökkentheti*, illetve a *kifizetését megtagadhatja*. A bizonyítási teher a megbízón van.

A díj a szerződés megszűnésekor *esedékes*. Amennyiben a szerződés a megbízás teljesítése előtt szűnt meg, a megbízott a díjnak a tevékenységével arányos részét követelheti.

Törvényes zálogjog

A megbízottat *költségei és díjkövetelése biztosítására* törvényes zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek a birtokába. A zálogjog a vagyoni értékkel bíró dolgokra vonatkozik, tehát az okiratok kiadását díj nem fizetése esetén a zálogjogra való hivatkozással nem tagadhatja meg a megbízott.

1.4.3. A megbízó jogai

Utasításadási jog

A megbízó az ügy ura, az ő nevében és érdekében jár el a megbízott, így a megbízó az ügy ellátására vonatkozóan széles körű utasítási joggal rendelkezik.

Tájékoztatáshoz való jog

A megbízás fennállása alatt a megbízó bármikor tájékoztatást kérhet az ügy állásáról, a megbízott tevékenységéről. Kérés nélkül is köteles őt tájékoztatni a megbízott, ha új körülmények merülnek fel az ügy ellátása kapcsán.

Közreműködő kijelölésének joga

1.4.4. A megbízó kötelezettségei

Megbízási díjfizetési kötelezettség

Költségek előlegezése és viselése

Az ügy ellátásával felmerült szükséges és hasznos *költségek* előlegezésére és *viselésére a megbízó köteles*. Amennyiben a megbízott előlegezett költségeket, azoknak a megtérítését azonnal követelheti a megbízótól. A ki nem fizetett költségekre is vonatkozik a megbízott törvényes zálogjoga.

1.5. A megbízás megszűnése

A megbízás megszűnhet:

1. teljesítéssel, a rábízott ügy szerződés szerű ellátásával, függetlenül az eredmény bekövetkeztétől;
2. közös megegyezéssel, amely során a felek egybehangzó akaratukat fejezik ki a megbízás teljesítés előtti jövőbeni megszüntetéséről;
3. bármelyik fél felmondásával;
4. bármelyik fél halálával, jogi személy jogutód nélküli megszűnésével, ez a megszűnési ok a megbízás bizalmi jellegéből, személyhez kötöttségéből adódik;
5. a megbízó cselekvőképtelenné vagy korlátozottan cselekvőképessé válásával;
6. ha a megbízott cselekvőképtelenné válik;
7. ha a megbízás tárgytalanná válik.

1.5.1. A felmondással történő megszüntetés

A felmondással *mindkét fél* jövőre nézve egyoldalúan megszüntetheti a megbízást, azonban különböző feltételek mellett élhetnek a felmondás jogával.

A megbízó felmondási joga

A megbízó **azonnali hatállyal, indoklás nélkül bármikor** gyakorolhatja a felmondás jogát. A felmondás a másik féllel való *közléssel hatályosul*, s a közlés időpontjában meg is szünteti a megbízást. Az azonnali hatályú felmondás két kötelezettséget is ró a megbízóra: egyrészt köteles helytállni a megbízott által már elvállalt kötelezettségeikért, másrészt pedig, ha alapos ok hiányában történt az azonnali hatályú felmondás,

köteles a megbízott kárát megtéríteni. A 3/2006. Polgári jogegységi határozat szerint az alapos ok nélkül gyakorolt felmondás miatt fennálló *kártérítési felelősséget* az indokolja, hogy az alapos ok nélküli jog gyakorlása nem felel meg annak az általános jogelvnek, hogy a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Amennyiben az ilyen magatartás a megbízottnak kárt okoz, a megbízó köteles azt megtéríteni.

A fentiekre tekintettel a kártérítési kötelezettség alól akkor *mentesül* a megbízó, ha a megbízás ingyenes volt, vagy alapos okkal került rá sor (a megbízott szerződésszegő magatartása miatt) vagy megfelelő felmondási idő elteltével szűnik meg a megbízás.

A megbízott felmondási joga

Rendes felmondás: a megbízott is jogosult arra, hogy a szerződést bármikor indoklás nélkül felmondja, de ellentétben a megbízó felmondási jogával, nem azonnali hatállyal, hanem a **felmondási idő** leteltével szűnik meg a jogviszony. A felmondási idő mértékét napokban nem határozza meg a törvény, azonban előírja, hogy elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodhasson.

Azonnali hatályú felmondás: a megbízott a megbízó súlyos szerződésszegése esetén élhet vele.

A megbízott részéről is fennáll a kártérítési felelősség, ha a felmondás alapos ok nélkül történt, kivéve ha ingyen vállalta a megbízást és elegendő felmondási időt biztosított a megbízónak, hogy az ügy intézéséről gondoskodni tudjon. Alapos okkal történik a felmondás, ha a megbízó szakszerűtlen vagy célszerűtlen utasítása miatt, vagy szerződésszegő magatartása végett kerül rá sor.

Semmis a feleknek az a megállapodása, amely a felmondási jog korlátozására vagy kizárására irányul.

Folyamatos megbízás felmondása

Folyamatos (tartós) megbízás esetén a felmondási jog eltérően gyakorolható, a felek a *felmondás jogának korlátozásában* állapodhatnak meg. Például ilyen korlátozást jelenthet annak a kikötése, hogy csak alapos okkal mondhatják fel a felek (indoklás nélkül nem), vagy mindkét fél csak felmondási idővel (azonnali hatállyal nem) gyakorolhatja a felmondás jogát.

A felmondási jogot kizárni folyamatos megbízás esetén sem lehet.

1.5.2. A megszűnés hatályosulása

Ha a megbízás a megbízó személyében rejlő okból (halál, cselekvőképesség elvesztése) szűnik meg, a megszűnés abban az időpontban következik be, amikor *a megbízott a megszűnés okáról hitelt érdemlően tudomást szerez*. Ezekben az esetekben a szerződés megszűnése után is köteles a megbízó érdekének védelmében a halaszthatatlan intézkedéseket mindaddig megtenni, amíg a megbízó vagy jogutódja az ügy intézéséről gondoskodni nem képes.

2. Megbízás nélküli ügyvitel

2.1. Fogalma

Aki valamely ügyben más helyett eljár anélkül, hogy arra megbízás alapján vagy egyébként jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

Fogalmi elemek:

1. *idegen ügy ellátása*, az ügyvivőnek tisztában kell lennie azzal, hogy nem a saját, hanem idegen ügyben jár el,
2. a *beavatkozásra harmadik személy érdekében* kerül sor,
3. a harmadik személy és az ügyvivő között *nincs olyan jogviszony*, amely alapján jogosult lenne az eljárásra.

A beavatkozás jogi következményei alapvetően attól függenek, hogy a beavatkozás helyénvalónak minősül-e vagy sem, ezért elsődleges kérdés a helyénvalóság kategóriájának meghatározása.

Helyénvalónak kell tekinteni a beavatkozást:

1. ha az megfelel a másik érdekének és feltehető akaratának. Különösen fenn áll ez a helyzet, ha a beavatkozás károsodástól óvja meg a harmadik személyt;
2. ha az ügy ura utólag jóváhagyja a beavatkozást. Ebben az esetben ténylegesen megbízási szerződéssé alakul át a megbízás nélküli ügyvitel.
3. ha a *törvény alapján jogszerű és helyénvaló*: ilyen az életveszély, széles körben fenyegető veszély megelőzése vagy elhárítása, illetve tartási kötelezettség teljesítése végett történő beavatkozás, amely esetekben az ügy urának a tiltakozása mellett is jogszerűnek minősül a beavatkozás.

2.2. Jogkövetkezmények

Helyénvaló beavatkozás esetén: az ügyvivőt a megbízott jogai illetik meg, függetlenül attól, hogy beavatkozása sikerrel járt-e. Ennek alapján díjazásra és költségei megtérítésére tarthat igényt.

Nem helyénvaló beavatkozás esetén: az ügyvivő díjazást nem követelhet, költségeinek megtérítését csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti, s felelős mindazért a kárért, amely beavatkozása nélkül nem következett volna be.

2.3. Idegen ügy sajátkénti ellátása

Ha valaki tudja, hogy nincs hozzá joga, idegen ügyet sajátjaként lát el, vele szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat lehet érvényesíteni. Ha e jogokat érvényesítik, az eljáró személy a *jogalap nélküli gazdagodás szabályai* szerint költségeit beszámíthatja.

Ez a tényállás annyiban különbözik a megbízás nélküli ügyviteltől, hogy míg ott más nevében, más helyett jár el a beavatkozó, addig itt saját nevében, sajátjaként látja el az idegen ügyet, s minden esetben **rosszhiszeműséget** tételez fel, hiszen tudnia kell, hogy nincs joga az eljáráshoz.

Az eljáró személynek önálló jogai nincsenek, eljárása nem tekinthető helyénvalónak, így vele szemben a sérelmet szenvedett fél a nem helyénvaló beavatkozás jogkövetkezményeit alkalmazhatja azzal az eltéréssel, hogy az eljáró személy a ténylegesen felmerült költségeit nem követelheti, hanem azokat a vele szemben támasztott követelésbe beszámíthatja a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.

3. A bizományi szerződés

3.1. Fogalom

A bizományi szerződés alapján a bizományos díjazás ellenében köteles a **megbízó javára a saját nevében** adásvételi szerződést kötni. Bizományi szerződés az a szerződés is, amelynek alapján a bizományos saját nevében nem adásvételi, hanem más szerződés megkötésére vállal kötelezettséget.

3.2. Elhatárolás más szerződésektől

A bizományos főkötelezettsége harmadik személlyel való szerződéskötés, ezért elsősorban azoktól a szerződésektől kell megkülönböztetnünk, amelyek szerződéskötésre irányulnak.

Megbízástól való elhatárolás: a megbízott feladatai közé tartozhat harmadik személlyel való szerződéskötés, azonban a megbízás nem feltétlenül irányul szerződéskötésre. A szerződést a megbízott a megbízó nevében és javára köti meg, amely azt eredményezi, hogy szerződő félként a megbízó jelenik meg, így ő válik a jogviszony közvetlen jogosultjává és kötelezettjévé, s az igényérvényesítés joga is a megbízót illeti. Míg a megbízás a felek megállapodása alapján lehet ingyenes vagy visszerthes, addig a bizománynak csak visszerthes formája létezik.

Szállítmányozástól való elhatárolás: a szállítmányozó a bizományoshoz hasonlóan a saját nevében, de a megbízó javára köti meg a szerződést. Alapvető különbség azonban a harmadik személlyel kötendő szerződés fajtája, ugyanis a szállítmányozó csakis a küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződések megkötésére vállalhat kötelezettséget (fuvarozási bizomány).

Önálló kereskedelmi ügynöki szerződéstől való elhatárolás: az ügynök főszabály szerint az adásvételi vagy más szerződések közvetítésére, előkészítésére jogosult, a jogviszony közvetlenül a megbízó és a harmadik személy között keletkezik, a megbízó aláírásával.

3.3. A szerződés alakja

A Ptk. a bizományi szerződésre külön **alakszerűségi előírást nem tartalmaz**, azonban azáltal, hogy mögöttes joganyagként a megbízás szabályait rendeli alkalmazni, a bizományi szerződésre is olyan alakszerűségek vonatkoznak, amelyeket a jogszabály a bizományos által kötendő szerződésekre előír.

3.4. Alanyok

1. *Megbízó*: bárki lehet, azonban tekintettel a háttérszabályként alkalmazandó megbízásra, ha természetes személy szerepel ebben a pozícióban, teljes cselekvőképességgel kell rendelkeznie.
2. *Bizományos*: bármely jogalany lehet.

3.5. Tárgya

A bizomány közvetlen tárgya a megbízó által meghatározott feltételek alapján az adásvételi vagy más szerződés megkötése a harmadik személlyel.

A közvetett tárgya maga a megkötött adásvételi (vagy más) szerződés okirata.

3.6. A felek jogállása

3.6.1. A bizományos kötelezettségei

A bizományos alapvető kötelezettsége az adásvételi (vagy más) szerződés megkötése a saját nevében, de a megbízó javára.

A bizományos a szerződéskötés során köteles a megbízó által meghatározott feltételeket, így különösen a limitárra vonatkozó kikötéseket betartani. A *limitár* eladási bizomány esetén azt a legalacsonyabb árat jelenti, amelyen a bizományos még értékesíthet, vételi bizománynál pedig a legmagasabb vételi árra vonatkozik, amelyen a bizományos még vásárolhat.

A limitártól való eltérés következményei

Ha a bizományos a megbízóra *kedvezőbb* feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, akkor az ebből *eredő előny a megbízót illeti*.

Eladási bizomány esetén ha *áron alul* ad el, köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni. Ez alól egyetlen esetben, három feltétel egyidejű fennállása esetén mentesül a bizományos. A **mentesülés konjunktív feltételei**:

- az adásvételi szerződést a megállapított áron megkötni nem lehetett és
- az eladással a megbízót kártól óvta meg és
- a megbízót idejében értesíteni nem tudta.

Vételi bizomány esetén ha a bizományos a megbízó feltételeitől lényegesen eltér, a megbízó a megkötött adásvételi szerződést *visszautasíthatja* (a szerződés visszautasításának joga csak a vételi bizomány esetén illeti meg a megbízót!). Nem illeti meg a megbízót a visszautasítás joga, ha a bizományos a megállapított árnál ugyan drágábban vásárolt, de az árkülönbözetet megtéríti.

A bizományost a megbízó felé együttműködési kötelezettség terheli a bizományi szerződés fennállása alatt. A megfelelő, fizetőképes partner kiválasztása, a szerződés előkészítése és megkötése, valamint a szerződéses biztosítékok kikötése terén úgy köteles eljárni, ahogyan az az adott helyzetben elvárható.

Az adásvételi szerződés megkötését követően köteles figyelemmel kísérni a szerződés teljesítését, s annak elmaradása esetén köteles a megbízó igényeit érvényesíteni a harmadik személlyel szemben. Fontos hangsúlyozni, hogy a megbízó közvetlenül nem léphet fel a harmadik személlyel szemben, a felmerült igényeket – mint szerződő félnek – a bizományosnak kell és lehet érvényesíteni. Ezt a képviseleti jogát, ideértve a keresetindítás jogát is, a bizományi szerződés alapozza meg.

A bizományos által érvényesítendő igények körébe tartozik a harmadik személynek a bizományossal szemben tanúsított jogellenes magatartásból eredő, szerződésen kívül okozott kár megtérítése is (EBH 2004. 1039.).

A bizományos köteles a harmadik személy teljesítése során a birtokába került és a megbízót megillető dolgok őrzésére és kiadására. Ezen dolgok védelmet élveznek a bizományos hitelezőivel szemben, akik nem támaszthatnak igényt

- a bizományossal szerződő féllel szemben fennálló és a megbízót megillető követelésekre,

- vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgokra,
- a bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott olyan pénzüsszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a megbízót illetik.

Ezen túlmenően a bizományost a megbízóval szemben elszámolási kötelezettség terheli.

3.6.2. A bizományos jogai

A bizomány fogalmi elemét képezi a visszterhesség, tehát a bizományos a szerződésben meghatározott díjra tarthat igényt.

A bizományi díjat úgy határozzák meg, hogy az fedezetet nyújtson a bizomány ellátásával rendszerint együtt járó, előre kalkulálható költségekre is.

Nem tartozik a bizományi díj összegébe:

- az áru fuvarozási költsége, illetőleg
- olyan utólag felmerült költség, amellyel előre nem lehetett számolni.

Főszabály szerint a **költségek előlegezésére nem köteles** a bizományos, de a felek ettől eltérhetnek.

A bizományosnak díj csak annyiban jár, amennyiben az általa megkötött adásvételi szerződést teljesítették. Ha a szerződés nem teljesül, a bizományos nem jogosult a díjra és a benne foglalt költségekre sem. Ez utóbbi csak egyetlen esetben követelhető, mégpedig akkor, ha a teljesítés a megbízó érdekkörében felmerült okból nem történt meg.

A díjban benne nem foglalt szükséges és hasznos költségek megtérítését a bizományos az adásvételi szerződés teljesítésétől függetlenül, minden esetben követelheti.

Önszerződés joga

A bizományost megilleti az a jog, hogy **harmadik személy helyett saját maga kösse meg az adásvételi szerződést** a megbízóval. Ebben az esetben a bizományi szerződés mellett egy adásvételi szerződés is létrejön a megbízó és a bizományos között. Az önszerződés jogának gyakorlása

nem érinti a bizományos díj iránti igényét, amennyiben teljesíti a szerződést.

Törvényes zálogjog

A bizományos költségei és díjkövetelése biztosítására törvényes zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a bizomány következtében kerültek a birtokába.

3.7. A bizományos felelőssége

A bizományos megbízóval szembeni felelőssége kétirányú: egyrészt felel a saját magatartásáért, hogy a bizományi szerződésben foglaltaknak elvárható módon eleget tett, másrészt speciális felelősség terheli a harmadik személy szerződésszerű teljesítéséért.

Ügyviteli mulasztásért való felelősség

Más polgári jogi szerződések alanyaival megegyezően a bizományos a szerződéses kötelezettségeit úgy köteles teljesíteni, ahogyan az *az adott helyzetben általában elvárható*. Az általában elvárható magatartásnak kell érvényesülni különösen a harmadik személy kiválasztása terén, az adásvételi szerződés megkötése, tartalmának meghatározása, a mellékkötelezettségek kikötése esetén. Ha a bizományos felróható módon jár el, a Ptk. általános kártérítési szabályai szerint felel károkozása esetén.

Del credere felelősség

A bizományos azonban nemcsak a saját felróható magatartásáért felel, hanem a megbízónak *felelősséggel tartozik mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért is, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik*. Ez egy mögöttes felelősség, a bizományosnak helytállási kötelezettsége van a harmadik személy teljesítéséért. Ebből is következik, hogy a bizományos nem akkor teljesíti a bizományi szerződésben foglalt kötelezettségeket, ha megköti az adásvételi szerződést, hanem akkor, ha azt a harmadik személy teljesíti, s a bizományi díjra is csak ekkor jogosult.

A *del credere* felelősséggel kapcsolatosan a Ptk. szövegezése nem egyértelmű. Ezt a szigorú helytállási kötelezettséget ugyanis értelmezhetjük kimentést nem tűró felelősségi formának, egyfajta helytállásnak. A másik felfogás szerint a kimentés ugyanazon okok alapján adott a bizományos számára, amilyen okok alapján a vele szerződő harmadik fél az adásvétel szabályai szerint kimentethetné magát. Az *új Ptk.* várhatóan úgy rendezte a helyzetet, hogy a *del credere* felelősség csak akkor terheli majd a bizományosot, ha ezt **külön díj ellenében elvállalta**.

3.8. A megbízó jogállása

3.8.1. A megbízó jogai

1. A szerződés tárgyának meghatározása.

A megbízó határozza meg a szolgáltatást, a limitárat és egyéb feltételeket a megkötendő szerződés vonatkozásában.

2. Tájékoztatáshoz való jog.

A bizományostól bármikor tájékoztatást kérhet a szerződés megkötését és teljesítését illetően.

3. Kedvezőbb feltételekkel kötött szerződés esetén az előny a megbízót illeti, azonban nincs akadálya annak, hogy a felek másképp állapodjanak meg.

4. A teljesítést követően kérheti a dolog kiadását (vételi bizomány), illetve a befolyt összeg kifizetését (eladási bizomány).

5. Vagyona védelmet élvez a bizományos hitelezőivel szemben, végrehajtás keretében nem foglalható le a bizományos birtokában lévő dolog, illetve befolyt pénzösszeg.

6. A teljesítés visszautasításának joga is megilleti vételi bizománynál, ha a bizományos lényegesen eltér a megbízó által szabott feltételektől.

3.8.2. A megbízó kötelezettségei

1. Díjfizetési kötelezettség, amennyiben a megkötött szerződést a harmadik személy teljesítette.

2. A díjban nem kalkulált szükséges és hasznos költségek megfizetése.

3.9. A bizományi szerződés megszűnése

A bizományi szerződés megszűnik:

- *Teljesítéssel*, ami akkor következik be, ha a harmadik személy teljesíti az adásvételi szerződésben foglaltakat.
- *Közös megegyezéssel*.

- *Felmondással.* A felmondási jog kizárólag az adásvételi szerződés megkötése előtt illeti meg a feleket, eltérő feltételekkel: a megbízó azonnali hatállyal, a bizományos tizenöt napos felmondási idővel szüntetheti meg a bizományt. Indoklási kötelezettsége egyik esetben sincs a feleknek. A felmondási jog korlátozása vagy kizárása semmis.
- *A felek halálával.* A bizomány személyhez kötött jogviszony, így bármelyik fél halála, jogutód nélküli megszűnése megszünteti a szerződést.
- Ha a bizomány *tárgytalanná válik.*
- Ha a megbízó *cselekvőképtelenné* vagy korlátozottan cselekvőképesé válik, vagy pedig a bizományos cselekvőképességét elveszti.

4. A szállítványozás

4.1. Fogalom

A szállítványozási szerződés alapján a szállítványozó köteles valamely **küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződéseket a saját nevében és a megbízója számlájára megkötni**, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket elvégezni, a megbízó pedig köteles az ezért járó díjat megfizetni.

4.2. Elhatárolása más szerződésektől

Elsősorban a bizományi és a fuvarozási szerződésektől kell megkülönböztetnünk a szállítványozást.

A bizomány és a szállítványozás elhatárolása: a szállítványozás egy fuvarozási bizomány, hiszen a szállítványozó fuvarozási szerződés megkötésére köteles, míg a bizományos a legtöbbször adásvételi vagy más szerződést (de nem fuvarozási szerződést) köteles kötni. A szerződéskötésen kívül a szállítványozó köteles ellátni a küldemény továbbításával kapcsolatos teendőket (csomagolás, raktározás, be- és kirakodás) is.

A szállítványozó szerződéseire és más jogcselekményeire **mögöttes joganyagként a bizomány**, illetve a **megbízás szabályait** kell alkalmazni.

A fuvarozás és a szállítványozás elhatárolása: a fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó a küldemény rendeltetési helyére történő továbbítására, a szállítványozó pedig ilyen szerződés megkötésére és a feladót terhelő feladatok elvégzésére köteles. A szállítványozás esetében a küldemény kezelésére, megóvására és továbbítására háttérjogszabályként a fuvarozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

4.3. A szállítványozási szerződés fajtái

A. *Tipikus* szállítványozási szerződésről beszélünk, ha a szállítványozó a saját nevében és a megbízója javára köti meg a fuvarozási és egyéb szerződéseket.

B. *Atipikus* szállítványozás valósul meg, ha a szállítványozó **nem a saját, hanem a megbízó nevében köti meg** a fuvarozási szerződést. Ebben az esetben a szállítványozó közvetítőként jár el. Akkor is atipikus szállítványozásról beszélünk, ha **a szállítványozó küldemény átvételére kap megbízást**, amikor felelősséggel tartozok azért, hogy a címzett érdekei ne szenvedjenek sérelmet.

4.4. A szerződés alakja

Az ajánlat és az elfogadó nyilatkozat megtételére a törvény **nem ír elő alakszerűséget**, tehát a szállítványozási szerződés létrejöhet írásban, szóban és ráutaló magatartással. A szerződés a megbízás elfogadásával jön létre.

4.5. A szerződés alanyai

A szerződés a megbízó és a szállítványozó között jön létre. Mindkét pozícióban **bármely jogalany** részt vehet, természetes személy, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság. Azonban figyelemmel kell lenni a megbízás háttérszabályaira, amelynek értelmében a természetes személyek közül csak a cselekvőképességgel rendelkezők szerepelhetnek megbízóként.

4.6. A szerződés tárgya

A közvetlen tárgy a fuvarozási és egyéb szerződés megkötésére, valamint a küldemény továbbításához szükséges teendők ellátására irányuló magatartás.

4.7. A szállítványozó jogállása

4.7.1. A szállítványozó kötelezettségei

1. A szállítványozó főkötelezettsége, hogy harmadik személlyel a saját nevében és a megbízó javára, számlájára fuvarozási és egyéb szerződéseket kössön. Egyéb szerződés lehet egy újabb szállítványozási szerződés, hiszen a megbízó hozzájárulása nélkül közreműködőként más szállítványozót is igénybe vehet. Köthet biztosítási szerződést is a küldeményre, azonban erre csak a megbízó kifejezett utasítására köteles.

A szállítványozónak a fuvarozó vagy más szállítványozó személyének megválasztásában, az útirány megállapításában és egyéb kötelezettségei teljesítésében a gazdaságosság és a küldemény biztonságának figyelembevételével kell eljárnia.

2. A szállítványozó köteles ellátni a küldemény továbbításával kapcsolatos teendőket is. Ide elsősorban olyan kötelezettségek tartoznak, amelyek a fuvarozási szerződés feladóját terhelik. Így a szállítványozónak kell gondoskodnia a küldemény megfelelő csomagolásáról, a fuvarszközbe történő berakodásról, de az ő feladata a küldemény raktározása, kezelése, illetve az egyébként címzettet terhelő kirakodás is.

3. Az ügy ura a megbízó, így a szállítványozó köteles a megbízó utasításait követni.

Figyelem felhívási kötelezettsége van a megbízó felé, ha az a küldemény gazdaságos és biztonságos továbbítását veszélyeztető szakszerűtlen utasítást ad. Ha azonban a megbízó írásban megismétli az utasítást, köteles azt a megbízó költségére és veszélyére végrehajtani.

4. Igényérvényesítési kötelezettség alapján a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben a szállítványozó köteles érvényesíteni. Ha ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, akkor polgári jogi általános felelősséggel tartozik a megbízó felé minden ebből eredő kárért. A megbízó – ellentétben a bizományi szerződés megbízójával – azonban felléphet a fuvarozóval szemben, s a törvény alapján maga érvényesítheti az igényét, annak ellenére, hogy nem állnak egymással jogviszonyban.

A szállítványozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt évülnek el, ugyanúgy, mint a fuvarozási szerződések esetében. Az elévülés kezdő időpontja az az időpont, amikor a küldeményt a fuvarozónak át kellett adni, ha pedig átadták, az az időpont amikor a fuvarozó felelősségének elévülése megkezdődött.

4.7.2. A szállítványozó jogai

1. A szállítványozó jogosult szállítványozási díjra (a szállítványozás csak visszterhes szerződés lehet). A Ptk. nem ad eligazítást a díj összetételére vonatkozóan, azonban a törvény indoklása szerint a díj tartalmazza a szállítványozó munkadíját, hasznát és az előre kalkulálható költségeket.
2. A szállítványozó követelheti a megbízótól a szállítványozásra szükséges és hasznosan fordított, előre nem látható, így a szállítványozási díjban nem meghatározott költségek megtérítését.
A szállítványozó nem tarthat igényt azokra a költségekre, amelyek a felróható magatartásának következtében merültek fel vagy szükségtelenek, illetve haszontalanok voltak a szállítványozási feladatok teljesítése során.
3. A szállítványozót megilleti az önszerződés joga, amely a bizományos ugyanilyen jogához hasonlóan azt jelenti, hogy a fuvarozó helyébe lépve a fuvarozást maga is elláthatja.
4. A szállítványozó jogosult más szállítványozó közreműködését a megbízó hozzájárulása nélkül igénybe venni. Az alszállítványozók a megbízóval nem kerülnek jogviszonyba, így egymással szembeni igényérvényesítésre sincs lehetőség. A szállítványozó közvetlenül felel az általa választott más szállítványozó magatartásáért.
Abban az esetben viszont, ha a megbízó ad utasítást más szállítványozó igénybevételére, akkor a szállítványozók közvetlenül felelnek a megbízónak saját tevékenységükért.
5. Előfordulhat, hogy a szállítványozó a fuvarozótól is díjazásban részesül arra tekintettel, hogy a szállítványozási tevékenysége során rendszerint az adott fuvarozóval köt szerződést. Ezt a fuvardíjkedvezményt vagy üzletszerzési

jutalékot nevezzük *refakciónak*, amely a szállítványozót illeti, hiszen a tömeges fuvaroztatás miatt kapja, s nem az adott fuvarfeladat ellátása végett. Azonban nincs annak akadálya, hogy a felek megállapodása alapján a szállítványozó erre tekintettel kedvezményben részesítse a megbízót.

6. *Privilegizált törvényes zálogjog* illeti meg díjai és költségei erejéig mindazon a dolgokon, amelyek a megbízással kapcsolatosan kerültek a birtokába, illetőleg amelyek felett a birtokában lévő okmányok révén rendelkezik. A szállítványozó a követelését a zálogtárgyból a fuvarozó után, de más jogosultakat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki. Ha több szállítványozó vesz részt a jogviszonyban, az utolsó szállítványozó nemcsak a saját, hanem az őt megelőző szállítványozók általa ismert követeléseinek biztosítására is köteles érvényesíteni a zálogjogot. Ha ezt elmulasztja szemben az ugyanilyen helyzetben lévő fuvarozó sortartó kezesi felelősségével -, az előző szállítványozókkal szemben közvetlen felelősséggel tartozik.

4.8. A megbízó jogállása

4.8.1. A megbízó kötelezettségei

1. Szállítványozási *díjfizetési*, valamint a szükséges és hasznos költségek megtérítési kötelezettsége.
2. *Együttműködési, tájékoztatási* kötelezettség a megbízót elsősorban az áru tulajdonságával, a továbbítása során felmerülő speciális igényekkel kapcsolatban terheli.

4.8.2. A megbízó jogai

1. Utasításadási jog illeti meg, amelynek külön nevesített esete a küldemény biztosítására való utasítás.
2. Alszállítványozók kijelölésének joga.
3. Igényérvényesítési jog az általa kijelölt alszállítványozókkal és a fuvarozóval szemben.

4.9. A szállítmányozó felelőssége

A szállítmányozó helytállási kötelezettsége több részre bontható annak alapján, hogy milyen tevékenység körében következik be a károkozás. Meg kell különböztetnünk a saját szállítmányozási tevékenység, illetve a küldemény fuvarozása közben keletkezett kárért való felelősséget, valamint az igényérvényesítés elmulasztásából eredő helytállási kötelezettséget, és speciális szabályok vonatkoznak arra az esetre, ha több szállítmányozó vesz részt a jogviszonyban.

4.9.1. A szállítmányozási tevékenység körében bekövetkezett károkért való felelősség

A szállítmányozási tevékenység során keletkezett károkért való felelősség aszerint alakul, hogy a kár a szállítmányozó birtokában lévő küldeményben következett-e be vagy más jellegű kár merült fel.

- A küldeményben bekövetkezett kárért a szállítmányozó fuvarozó módjára felel. Az árukárokért – ami akkor következik be, ha a küldemény elvész, megsemmisül vagy megrongálódik - a szállítmányozó is *custodia* felelősséggel tartozik.
- Más jellegű károkért az *általános szabályok* szerint felel. Ez akkor következhet be, ha a szervezés, az ügyintézés, a fuvarozó vagy alszállítmányozó kiválasztása során nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A szállítmányozó felróható magatartásával okozott károkért teljes felelősséggel tartozik.

4.9.2. A fuvarozás körében bekövetkezett kárért való felelősség

A fuvarozás során keletkezett károkért a szállítmányozó főszabály szerint nem felel, hanem a **fuvarozó köteles helytállni** a fuvarozási szerződés szabályai szerint.

A szállítmányozó két esetben tartozik felelősséggel:

- Egyrészt, ha az önszerződés joga alapján maga fuvarozta a küldeményt,
- Másrészt pedig, ha gyűjtőforgalomban továbbította az árut és a kár ennek során keletkezett. Gyűjtőforgalomban való továbbításnak minősül, ha a küldeményt mások küldeményeivel együtt egy fuvarszöveggel, elkülönítés nélkül fuvaroztatják.

4.9.3. Igényérvényesítés elmulasztásából eredő kárfelelősség

A szállítványozó saját nevében köti meg a fuvarozási szerződést, így a megbízó **igényeit a fuvarozóval szemben a szállítványozó köteles érvényesíteni**. Ha ezt elmulasztja, felelős minden kárért, amely e kötelezettségének megszegése folytán a megbízót éri.

A törvény felhatalmazása alapján – ellentétben a bizomány szabályaival - a megbízó maga is érvényesítheti igényét a fuvarozóval szemben, ez azonban nem érinti a szállítványozó felelősségét.

Eltérő szabályok érvényesülnek az **atipikus szállítványozás** vonatkozásában, hiszen ebben az esetben a *szállítványozó csak akkor érvényesítheti a megbízó igényeit, ha erre kifejezetten feljogosította*.

A szállítványozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt évülnek el. Az egy éves határidő egyaránt vonatkozik a szállítványozó megbízóval szembeni és a megbízónak a szállítványozóval szembeni felelősségének érvényesítésére.

4.9.4. Közreműködőért való felelősség

Az alszállítványozók igénybevétele esetén a felelősségi szabályok aszerint alakulnak, hogy **ki jelölte ki őket**. Amennyiben a szállítványozó maga választotta ki a közreműködő alszállítványozókat, tevékenységükért közvetlenül felel a megbízóval felé. Nem áll fenn a felelőssége, ha a megbízó nevezi meg az alszállítványozókat, ilyenkor valamennyi szállítványozó közvetlenül felel saját tevékenységéért a megbízónak.

VIII. EREDMÉNYKÖTELMEK

1. A vállalkozási szerződés fogalma

Vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó valamely dolog tervezésére, elkészítésre, feldolgozásra, átalakításra, üzembe helyezésre, megjavításra vagy **munkával elérhető más eredmény létrehozására**, a megrendelő pedig a szolgáltatás átvételére és díjfizetésre köteles. (Ptk. 389. §)

A vállalkozási szerződés lényege tehát: munkával elérhető eredmény produkálása. Hogy ennek elérésében mennyi munkát és kiadást fektetnek be, az a megrendelő számára közömbös. A vállalkozó a munkát saját költségén végzi el: a magas költség csökkenti, az alacsony pedig növeli a vállalkozó nyereségét. A vállalkozó a maga ura, a vállalkozási szerződés pedig eredménykötelem.

A fuvarozás és a kiadói szerződés már önállósult, nevesített vállalkozási formák. Emellett a vállalkozásokon belül is nagyszámú olyan szerződésfajta van, amelynek a vállalkozás közös vonásain kívül speciális szabályai vannak (ezek egy részét a Ptk. a vállalkozásokról szóló XXXV. fejezete mutatja be, valamint különféle alsóbb szintű jogszabályok is tartalmaznak előírásokat speciális vállalkozásfajtákra).

A Ptk. rendelkezései tartalmazzák a vállalkozás általános szabályait, ezt követi a speciális vállalkozási fajták joganyaga, amelynek mögöttes joganyagát az általános szabályok adják. A speciális vállalkozási szerződéseket a következőképpen **csoportosíthatjuk**:

- 1) Beruházási célú vállalkozási szerződések:
  - a) fővállalkozási szerződés
  - b) tervezési szerződés
  - c) építési szerződés
  - d) szerelési szerződés
- 2) Kutatási szerződés
- 3) Utazási szerződés

A vállalkozás általános szabályai a felek jogviszonyában számos esetben kínálják az egyediesítés lehetőségét, így e kontraktusok szabályanyaga meglehetősen részletesen van a Ptk-ban felvázolva.

A szerződés létrehozásának sajátos módja, amikor a vállalkozó ajánlatát már konkrét műszaki és gazdasági adatokat tartalmazó formában tárja a megrendelő elé.

„Ptk. 390§ (1) A felek megállapodhatnak abban, ahogy a vállalkozó **részletes műszaki és gazdasági adatokat tartalmazó ajánlatot** készít, a megrendelő pedig díjat fizet és az ajánlatot átveszi.”

Itt tehát voltaképpen olyan külön vállalkozási szerződés jön létre, amelynek tárgya: egy részletesen kidolgozott ajánlat készítése egy megkötni tervezett másik vállalkozási szerződés céljára.

Az ilyen részletes műszaki és gazdasági adatokat tartalmazó ajánlat nagy munkát és költségráfordítást igényel, ezért – amint az a fenteből is kitűnik – a gazdasági forgalomban önálló áruként szerepelhet. Ez abban is megnyilvánul, hogy az ilyen ajánlatot a megrendelő – eltérő rendelkezés vagy megállapodás hiányában – felhasználhatja még akkor is ha, nem köti meg a vállalkozási szerződést azzal a vállalkozóval, aki a részletes ajánlatot készítette (Ptk. 390. § 2) bek.).

2. A vállalkozási szerződés alanyai

A vállalkozási szerződés alanyai a *megrendelő és a vállalkozó*.

Mindkét pozícióban a polgári jog bármely alanya megjelenhet, ám a vállalkozói pozíció gyakorta szakképzettséghez, hatósági működési engedélyhez, ill. gyakorlathoz kötött. A speciális vállalkozási szerződések (pl. beruházások körében) a gyakorlatban tipikusan gazdálkodó szervezetek között jönnek létre.

A szakképzettséget igénylő vállalkozási tevékenységek kapcsán szót kell ejtenünk a **kontárszerződésekről**. Kontárszerződésnek minősítjük az olyan vállalkozási szerződéseket, ahol a vállalkozó a jogszabályban előírt szakképesítéssel, engedéllyel nem rendelkezik. A korábbi bírói gyakorlat az ilyen szerződéseket semmisnek tekintette, jogkövetkezményként pedig *in integrum restituitot* alkalmazott. A kontár díjának megállapítása előbb a szakmunkás és a betanított munkás óradíjának alapulvételével történt, majd a vállalkozói díjból levonták a vállalkozói hasznot és rezsiköltséget. Ez utóbbi megközelítésnek az az elgondolás volt az alapja, hogy a kontárnál ezek a költségek egyébként sem merülnek fel. Az újabb bírói gyakorlat (BH 1994.186) alapján már nem tekinthetjük önmagában a

képesítés vagy engedély hiánya miatt semmisnek a vállalkozási szerződést, hiszen ennek szankcionálására közjogi jogkövetkezmények léteznek (jellemzően bírságok). A szerződés így csak akkor minősül semmisnek, ha:

- jogszabály a szolgáltatás tárgyát tiltja, vagy
- maga az ágazati jogszabály kifejezetten a semmisség jogkövetkezményét fűzi a kontárszerződéshez.

3. A vállalkozási szerződés tartalma

A vállalkozó főkötelezettsége: az **eredmény létrehozása** (a mű előállítás), a megrendelő főkötelezettsége: a **díj megfizetése**.

Minthogy a vállalkozó az eredmény előállítására vállal kötelezettséget, a szerződést csak akkor teljesítette, ha az eredményt ténylegesen produkálta. Ha az eredmény elmarad, nem mentheti ki magát azzal a hivatkozással, hogy ő a legteljesebb gondossággal járt el, és az eredmény elmaradása rajta kívül eső okra vezethető vissza. Ez másképpen azt jelenti, hogy a vállalkozó az eredmény bekövetkezésért szavatossággal tartozik.

Mivel a vállalkozó az **eredményért szavatol**, elvileg közömbös a megrendelő számára, hogy a munkát milyen módon végzi el. Köteles azonban a vállalkozó a **munkavégzést úgy megszervezni**, hogy biztosítsa a munka gazdaságos és gyors befejezését. (Ptk. 391. § (1) bek.)

A vállalkozó saját gazdasági tevékenysége körében a munkát **saját költségére végzi el**.

A megrendelő főkötelezettsége a **vállalkozói díj megfizetése**. A vállalkozói díj nem pusztán a vállalkozó tevékenységéért, hanem e tevékenység eredményéért nyújtott ellenszolgáltatás. Ebből következik, hogy a megrendelő csak akkor köteles a díjat szolgáltatni, ha a vállalkozói tevékenység eredményeként a mű létrejött, azt a vállalkozó szolgáltatta. A vállalkozói díj magában foglalja, nemcsak a vállalkozó szorosabb értelmében vett tevékenységének, munkavégzésének díját, hanem az annak során felhasznált anyagok, alkatrészek, értékét, az eredményelérése érdekében tett szükséges ráfordításait.

Külön díjazás csak akkor jár, ha megállapítható, hogy a felek a díj meghatározásánál valamilyen szolgáltatásra nem voltak tekintettel.

A Ptk. meghatározása (403. § (4) bek.) szerint a **többletmunka** egyrészt a tervdokumentációban szereplő, de a költségvetésbe egyáltalán nem, vagy nem kellő mértékben felvett munkát jelenti, másrészt azokat a tervben sem szereplő munkákat, melyek nélkül a létesítmény rendeltetészerűen nem használható. A bírói gyakorlat többletmunkának tekinti a költségvetésben nem szereplő, de a terv mellékletét képező azon munkát is, melyeket tűzvédelmi vagy más szakhatósági rendelkezés ír elő. A jogalkalmazás által meghatározott **pótmunka** ezzel szemben olyan megrendelői igényt jelent, mely a szerződés kötést követően merül fel – így a tervben eleve nem szerepelhet –, és amelyet akár ráutalásként is elfogadhat a vállalkozó; ez tehát egyfajta szerződésmódosítást jelent. Kiemelendő, hogy míg a pót- ill. többletmunka is lehetőséget nyújt a vállalkozó számára díjkövetelésre, az átalányáron kötött szerződések esetén a többletmunkához nem kapcsolódik külön díjazás, hiszen ilyenkor a vállalkozó magára vállalja az esetlegesen felmerülő többletmunkához kapcsolódó kockázatot (BH 1996.651.).

Ha a vállalkozó a szerződés kereteit meghaladó szolgáltatást is nyújtott a megrendelő részére, az ilyen szolgáltatás tekintetében a felek jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kel megfelelően alkalmazni. (XXXII. PED)

4. Egyéb jogok és kötelezettségek

A vállalkozó **alvállalkozót** vehet igénybe az eredmény létrehozásához. A Ptk. diszpozitív jelleggel szabályozza az alvállalkozó igénybevételének lehetőségét, így természetesen a felek ettől eltérően is megállapodhatnak.

A főszabály, hogy a vállalkozó alvállalkozó igénybevételére jogosult. A vállalkozó a jogosan igénybe vett alvállalkozóért *úgy felel, mintha a munkát maga végezte volna el*. Az alvállalkozó jogosulatlan igénybevétele esetén felelős minden olyan kárért is, amely az igénybevétel nélkül nem következett volna be (Ptk. 391. § (2) bek.).

Ha a vállalkozó nem alvállalkozót, hanem **más minőségben eljáró személyt** (pl. megbízottat) vesz igénybe, ilyen esetben felelősségére a *teljesítési segédért való felelősségnek* az a szabálya az irányadó, mely szerint: aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához más személyt vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős (Ptk. 315. §).

A vállalkozó köteles a ***megrendelő utasításai*** szerint eljárni. A megrendelő utasításai azonban nem terjedhetnek ki a munka megszervezésére, és nem teheti a teljesítést terhesebbé. Ezért a megrendelő utasításai jellemzően az eredmény tulajdonságaira vonatkozhatnak, azaz közel állnak a minőségi kikötésekhez. A megrendelő szakszerűtlen utasítást is adhat. A szakember vállalkozó az ilyen nem hajthatja közömbösen végre, hanem *köteles az utasítás szakszerűtlenségére a megrendelőt figyelmeztetni.* A figyelmeztetés elmulasztásából eredő kárért a vállalkozó felelős. Ha a megrendelő a figyelmeztetés ellenére fenntartja utasítását, a vállalkozó elállhat a szerződéstől. Ha a vállalkozó elállási jogával nem él, köteles a megrendelő kockázatára, az ő utasításai szerint eljárva megkísérelni az eredmény létrehozatalát. A vállalkozó azonban köteles elállni a szerződéstől abban az esetben, ha a munka folytatása jogszabály, hatósági rendelkezés megsértésére, vagy az élet- és vagyónbiztonság veszélyeztetésére vezetne. (Ptk. 392. § (3)-(4) bek.). Hasonló a helyzet akkor is, ha a megrendelő a vállalkozás céljára *alkalmatlan anyagot ad,* és figyelmeztetés ellenére sem szolgáltat helyette megfelelőt.

A ***megrendelő ellenőrizheti*** – szerződésben és jogszabályban meghatározott esetekben pedig köteles ellenőrizni - a munkát és a felhasználásra kerülő anyagot. A felelősség alól azonban nem mentesül a vállalkozó csupán azzal a hivatkozással, hogy a megrendelő nem élt vagy nem megfelelően élt az ellenőrzés lehetőségével. Az ellenőrzés tehát főszabály szerint csak jogosultságot jelent a megrendelőnek, azonban elmulasztása sosem vezethet az esetleges hibás teljesítés jogkövetkezményei alóli mentesüléshez.

Amennyiben azonban a vállalkozó egyes ***munkarészeket beépít vagy eltakar,*** és ezután az ellenőrzés gyakorlása a munka egy részének újbóli elvégzését tenné szükségessé, a vállalkozó köteles előzetesen megfelelően időben értesíteni erről a megrendelőt. Az ellenőrzés elmulasztásának következményei a megrendelőt terhelik, így később a beépített munkarészt csak akkor ellenőrizheti, ha az újból végzett munkával kapcsolatos költségeket megfizeti a vállalkozónak. Fontos megjegyezni, hogy a beépített, eltakart munkarészek ellenőrzésének elmulasztása sem a hibás teljesítés alóli felelősség mentesüléseként jelentkezik a vállalkozónál. Csupán arról van szó, hogy ha a megrendelő utólag mégis gyakorolni kívánja az ellenőrzéshez való jogát, úgy az esetleges kibontás, újra betakarás költségeit kell viselnie.

A vállalkozó köteles a megrendelőt minden olyan **körülményről haladéktalanul értesíteni**, amely a **vállalkozás** eredményességét vagy kellő időre való **elvégzését veszélyezteti** vagy gátolja. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért felelősséggel tartozik (Ptk. 392. § (2) bek.).

Ha a vállalkozási tevékenységet meghatározott helyen kell teljesíteni, a megrendelő a **munkahelyet munkavégzésre alkalmas állapotban** köteles a vállalkozó rendelkezésére bocsátani. Ellenkező esetben jogosulti késedelem áll elő. A vállalkozó ugyanis a munkavégzést mindaddig megtagadhatja, amíg a megrendelő nem tesz eleget e kötelezettségének. Ha a vállalkozó a munkahely rendelkezésre bocsátására határidőt tűz, és ezt a megrendelő elmulasztja, ez a magatartás megalapozza a vállalkozó elállási és kártérítési jogát.

Vállalkozási szerződések kereteiben a **felek együttműködési kötelezettsége** különös jelentőségű. Az együttműködési kötelezettség tulajdonképpen már a szerződéskötéskor, sőt gyakran még az előtt megkezdődik. A feleknek egymás céljait és munkáját elősegítő kötelessége elvileg a szerződés létrejöttétől annak megszűnéséig tart, egyes vonatkozásokban ezt követően fennmarad.

Az együttműködésnek egy speciális változata valósul meg akkor, ha ugyanazon a létesítményen több vállalkozó tevékenykedik. Ebben az esetben a megrendelő a munkának gazdaságos és gyors, a vállalkozókkal összehangolt elvégzéséhez szükséges feltételeket köteles megteremteni, a vállalkozók pedig kötelesek a munkavégzést összehangolni. A munka nem megfelelő megszervezésével okozott kárt a mulasztó fél köteles megtéríteni.

A vállalkozási *szerződések teljesítésével* kapcsolatban az általános szabályok irányadók. A vállalkozó a vállalkozási szerződés tartalma szerint köteles teljesíteni: tehát azon a helyen, abban az időben és olyan módon, ahogyan a megrendelővel megállapodott.

A vállalkozót a díj biztosítására **törvényes zálogjog** illeti meg a szerződés következtében birtokába került, de a megrendelő tulajdonát képező dolgokon. A szerződés alanyai közül a megrendelőt a teljesítésig (átadás-átvételig) a kártalanítás ellenében való - indoklás nélküli, objektív - *elállás joga* illeti meg.

A Ptk. rendelkezik arról az esetről is, amikor a megrendelő a vállalkozó tevékenységével összefüggésben **új elgondolásról**, megoldásról vagy

műszaki ismeretről (know-how) szerez tudomást. A szellemi alkotásokhoz fűződő jogvédelem kapcsán ezeket az ismereteket a megrendelő mással a vállalkozó hozzájárulása nélkül nem közölheti.

5. Teljesítési határidő előtti szerződésszegés

5.1. A vállalkozó szerződésszegő magatartásai

- a) Már a teljesítési határidő előtt nyilvánvalóvá válhat, hogy a vállalkozás **határidőre nem lesz teljesíthető**. Ebben az esetben merőben felesleges és káros a megrendelőt arra kényszeríteni, hogy várja meg a teljesítési határidőt, hiszen ha korábban levonják a bizonyosan bekövetkező késedelem jogi következményeit, akkor a felek kára is csökken, mert a megrendelő korábban gondoskodni tud szükséglete más forrásból történő kielégítéséről, valamint illetőleg kisebb értékű anyag és munka vész kárba. Ezért, ha a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik, hogy olyan késedelem fog bekövetkezni, amely miatt a teljesítés a megrendelőnek már nem fog érdekében állni, a megrendelő a kötelezett késedelme miatt elállhat, és a szerződésszegésre vonatkozó szabályok szerint kártérítést követelhet (Ptk. 395. § (3) bek.). Az elállásnak tehát nem feltétele az, hogy a vállalkozó késedelme felróható legyen: ez a jog objektív késedelem esetében is gyakorolható. Nem gyakorolható azonban akkor, ha maga a megrendelő okozta a késedelmet, mert ebben az esetben az ő – jogosulti - késedelme kizárja a vállalkozó egyidejű késedelmét.
- b) A **teljesítési határidő előtt** nemcsak a késedelem válhat **nyilvánvaló**vá, de a munka végzése során elkövetett mulasztások alapján felmerülhet az a gyanú is, **hogy a teljesítés hibás lesz**. Ebben az esetben sem kell feltétlenül megvárni, amíg újabb munka befektetésével és további anyag felesleges felhasználásával valóban létre is jön a hibás szolgáltatás. A megrendelő az előre látható, nyilvánvaló hibás teljesítés esetén köteles a vállalkozónak megfelelő határidőt tűzni a már felfedezett hiányosság kiküszöbölésére. Ennek elmaradása ismét megnyitja a megrendelő számára a hibás teljesítésből következő jogai gyakorlásának lehetőségét.

5.2. Lehetetlenülés

- a) A vállalkozó **senkinek fel nem róható ok** következtében elpusztult mű újbóli előállítására, a megrendelő pedig annak átvételére nem köteles. A jog tehát ebben az esetben nem ismer egy a „*genus perire non potest*”- hez hasonló elvet, mert egy ilyen elv alkalmazása adott esetben mindkét fél számára aránytalanul terhes lehet.
- b) A vállalkozói díjak vonatkozásában a törvény az objektív - senkinek fel nem róható - lehetetlenülés veszélyét az érdekköröknek megfelelően osztja me:.
- ha tehát a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, és – a lehetetlenné válás oka a **vállalkozó érdekkörében** merült fel, díjazásra nem tarthat igényt (más kérdés hogy a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint lehet alapos igénye a megrendelővel szemben);
  - ha a **megrendelő érdekkörében** merült fel a lehetetlenné válás oka, a vállalkozót a díj megilleti, de a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetetlenné válás folytán költségben megtakarított, továbbá melyet a felszabadult időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna;
  - végül, ha a lehetetlenné válás oka **mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül** merült fel, a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg. (Ptk. 399. §)

5.3. A kárveszély

A kárveszély a megkezdett, valamint a befejezett, de át nem adott mű tekintetében a teljesítés *lehetetlenné válására vonatkozó szabályok* szerint oszlik meg a vállalkozó és a megrendelő között.

A szerződés teljesítéséhez szükséges anyagokban és eszközökben esett kár viselésére viszont az általános szabályokat kell alkalmazni, vagyis a kárveszélyt az anyagtulajdonos viseli. Arra az anyagra nézve, amelynek feldolgozását a vállalkozó már megkezdte, az objektív lehetetlenülés „hármasszabályát” kell alkalmazni.

6. Beruházási szerződések és egyéb speciális vállalkozási szerződések elméleti háttere

6.1. A beruházás fogalma, szabályozása

A magyar gazdaság átalakítása során megváltoztak a tulajdonviszonyok, megváltozott a gazdasági irányítás rendszere, csökkent a piaci mechanizmusba való központi beavatkozás. Mindezek pedig a kialakuló piacgazdaság következményeinek megfelelő új intézményi rendszer létrehozását igényelték.

Beruházásnak minősül a tárgyi eszközök beszerzése, létesítése, saját vállalkozásban történő ellátása, a beszerzett tárgyi eszköz üzembe helyezése érdekében az üzembe helyezésig, a raktárba történő beszállításig végzett tevékenység (szállítás, alapozás, üzembe helyezés, vámkezelés, közvetítés stb.), továbbá mind az a tevékenység, amely a tárgyi eszköz beszerzéséhez egyedileg hozzákapcsolható, ideértve a hitel igénybevételét és a biztosítást is.

A beruházás komplex jellegű: műszaki, gazdasági és jogi tevékenységet egyesít.

A beruházások jogi szabályozásának körébe a gazdasági élet alanyainak beruházási tevékenysége, annak eszközei és módszerei, irányítása, valamint felelősségi kérdések tartoznak. A beruházási jogszabályokról általánosságban megállapítható, hogy azok komplex jellegűek, pénzügyi jogi, polgári jogi, államigazgatási jogi elemekből tevődnek össze, sőt a munkajog, a nemzetközi magánjog és a büntetőjog egyes szabályait is tartalmazzák.

6.2. A beruházások szerződési konstrukciói

A beruházási tevékenységhez sokféle, különböző profilú vállalat együttműködésére és tevékenységük összehangolására van szükség. Ettől a tevékenységtől rendkívül nagymértékben függ a beruházás időben, gazdaságosan és jó minőségben való lebonyolítása.

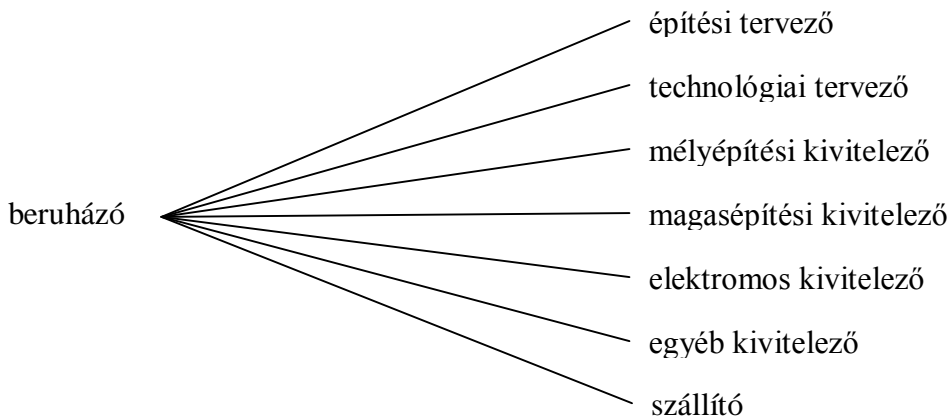
A beruházási szükségletek megvalósítása érdekében különféle szerződéseket kell megkötni (szállítási, tervezési, építési, szerelési stb. szerződést). A beruházások megvalósításához fűződő fontos gazdasági érdekre tekintettel, különös jelentőséggel bírnak azok a szerződések,

amelyek a beruházási célok realizálásában elsődleges szerepet kapnak. Valamennyi egyéb, a beruházások lebonyolításában alkalmazható szerződés csupán kapcsolódó jellegű, és célja nem egyéb, mint az elsődleges szerződések valamelyike megvalósításának elősegítése.

Látható tehát, hogy egy beruházás megvalósításához a szerződéses partnereknek az együttműködése elengedhetetlen. Ezek együttműködését különféle szerződési konstrukciók igénybevételével lehet megszervezni. E konstrukciók alapkérdése az, hogy az együttműködés szervezését, a tevékenység összehangolását melyik fél végzi, viselve az ezzel járó kockázatot.

A) Az 1950-es évek beruházásinak megvalósításánál többé-kevésbé az **egy generálkivitelező** elvével és gyakorlatával találkozhattunk.

B) A technikai fejlődés és a munkamegosztás kiszélesedése változást hozott a beruházó-vállalkozó kapcsolatrendszerében. A beruházó már nem egy, hanem több vállalkozóval állt szemben, egy-egy létesítményen több generálkivitelező is dolgozott. Az úgynevezett **tiszta párhuzamos vállalkozási rendszerben** a beruházó maga kötötte meg külön-külön a szükséges szerződéseket a tervezővel, a kivitelezővel, a technológiai szerelővel. Ennek sémáját a következők szerint írhatjuk le.

A felvázolt rendszerből világosan kiolvasható, hogy a megvalósítási oldalon szereplők tevékenységének összessége nem azonos a beruházó által kívánt eredménnyel, tevékenységük összessége nem esik egybe a beruházási cél megvalósításával, csak akkor, ha a beruházó szerteágazó koordinációs tevékenységet fejt ki.

C) E nehézségek megoldására vetődött fel az az elképzelés, hogy célszerű a megvalósítási oldal szétaprózott tevékenységét összehangolni. Ezt az alapvető célkitűzést úgy lehetett elérni, hogy csökkent a megvalósítási oldal résztvevőinek a száma. Az új megoldás a **generálevl** alkalmazása volt.

A beruházó egy tervezővel vagy kivitelezővel köt szerződést abban az esetben is, ha a tervezéshez, kivitelezéshez több vállalkozó közreműködése szükséges.

7. A fővállalkozási szerződés

A beruházó-kivitelező kapcsolatrendszerében meglévő ellentmondások hívták életre azt a felismerést, hogy a beruházásoknál tekintettel kell lenni a felelősség és kockázat célszerű megosztására, azaz lehetővé kell tenni, hogy az önálló feladat megoldására alkalmas berendezéseket, létesítményeket fővállalkozások keretei között hozzák létre. A fővállalkozás a generálevlhez képest annyiban jelent haladást, hogy a fővállalkozó átvállalja a megvalósítási oldal jelentős részét, s mentesíti a beruházót mindazoktól a nehézségektől, melyek a beruházás megvalósításából adódnak.

Fővállalkozás esetében tehát a **beruházó csak a fővállalkozóval köt szerződést**, és az eredmény esetleges elmaradása esetén a megrendelő felé egyértelműen és kizárólag a fővállalkozó tartozik felelősséggel. A fővállalkozás *fogalmát* a Ptk. a következőképpen határozza meg:

„A fővállalkozási szerződés olyan vállalkozási szerződés, amelyben a fővállalkozó *önálló feladat ellátásra alkalmas, összetett gazdasági-műszaki egység megvalósítására vállal kötelezettséget* úgy, hogy köteles a munka gyors és gazdaságos, az ugyanazon a létesítményen dolgozó más vállalkozókkal összehangolt elvégzéséhez szükséges feltételeket megteremteni, valamint a többi vállalkozóval az együttműködés módjának és feltételeinek meghatározásához szükséges szerződéseket megkötöni.”

A fővállalkozó felelőssége a szerződésben kikötött gazdasági-műszaki mutatók teljesítéséért abban az esetben is fennáll, ha a teljesítéshez szükséges tervet egészében vagy részben nem maga készítette.

A fővállalkozó úgy is szerződhet, hogy a beruházás megvalósítása során csupán a szervezés, koordinálás feladatát látja le a generálvállalkozók tevékenységével kapcsolatban, de lehetősége van arra is, hogy az

eredményt részben (vagy egészben) maga valósítsa meg, közreműködők nélkül.

A fővállalkozás lényege és legfőbb ismérve tehát a **komplex eredményfelelősség**. Az eredményfelelősség kifejezés jogi tartalma két kritérium megfelelő és együttes teljesítésében jelenik meg.

Az egyik a vállalkozás eredményének, a szerződésben rögzített gazdasági és műszaki paraméterek teljesítésének igazolása. A fővállalkozó azt tartozik biztosítani és bizonyítani, hogy az általa megvalósított létesítmény rendelkezik azokkal a műszaki-gazdasági paraméterekkel, amelyek teljes üzemvitel esetén lehetővé teszik — adott költségtényezők mellett - a tervezett gazdasági eredmény elérését.

A vállalkozói felelősség fővállalkozás estében sem terjedhet ki az átadás-átvételi eljáráson túli szakaszra, az üzembe helyezett beruházás működtetésére, az üzemeltetés megfelelő és helyes szervezésére, a kapacitások gazdaságos kihasználására, az önköltségi mutatók betartására és csökkentésére. A gazdaságos üzemeltetéssel kapcsolatos teendők tehát beruházói, illetve üzemeltetői feladatok.

A másik kritérium: az előzőekben írt paraméterek teljesítése a szerződésben írt határidőben kell, hogy megtörténjék. Ebben a vonatkozásban a fővállalkozó felelőssége nem tér el az általános vállalkozói felelősségtől. Annyi különbség azonban van, hogy a fővállalkozás körében okozott határidő elmulasztásának konzekvenciái anyagi vonatkozásban súlyosabbak, mint a vállalkozás egyszerű formája körében.

A teljesítés késedelméhez kötbér és kártérítési igény kapcsolódik. A kötbér és kártérítési igény kapcsolta azonos a szerződések általános szabályi során megismert fogalmakkal: a kötbérnek kárátalány jellege van, a kártérítés ezt meghaladó igényként jelentkezik.

A **fővállalkozói díj**, mint a szolgáltatás ellenértéke, szabad megállapodás tárgya (a korábbi hatósági megkötések megszűntek), de magában foglalja egyrészt a megvalósítás költségeit, másrészt a fővállalkozás hasznát, kockázatát, költségeit is. A fővállalkozás kétségtelenül a beruházás költségeinek növekedésével jár, azonban a beruházó számára egyértelműen előnyösebb a generál-konstrukcióval szemben:

- a fővállalkozó eredményfelelősséggel tartozik, így a bonyolult szervező-intézkedő tevékenység során döntéseit gyorsan, a legkedvezőbb módon kényszerül meghozni;

- egy kézben összpontosul a feladat, így szükségképpen meggyorsul a megvalósítás;
- a fővállalkozó az egész komplett eredmény szolgáltatását vállalja, s a kockázat is nála csapódik le.

A fővállalkozási szerződés specifikuma tehát abban áll, hogy **több vállalkozó tevékenységet szervezi** (esetleg a megvalósításban maga is részt vesz), a fővállalkozó komplett eredményfelelősséget vállal a minőségért, paraméterért és határidőért.

Mindezek után kérdésként merül fel: *vannak-e a fővállalkozási szerződésnek eltérései a vállalkozás általános szabálytól?* Jelentkeznek-e eltérések ma, amikor „kívülről ráakódott” speciális jegyek (pénzügyi kedvezmények) megszűntek? Megállapíthatjuk, hogy számottevő eltérés a jogviszony tartalmát illetően nincs: vállalkozási szerződésnél is szűk körű a megrendelő utasításadási joga, s ugyanakkor a vállalkozó is jogosult alvállalkozót igénybe venni, akinek magatartásáért ugyanúgy felel, mint a fővállalkozó.

8. Tervezési szerződés

A tervezési szerződés szabályait a Ptk. 408-411. §-ai állapítják meg. „Tervezési szerződés alapján a vállalkozó **műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére**, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

A szerződés közvetett tárgya a **terv**. A terv olyan **szellemi alkotás**, amely gyakran tartalmaz oltalom alatt álló műszaki megoldást (pl. szabadalmazott találmányt). Éppen ezért a tervezési szerződés vállalkozójának szavatossága kétirányú:

- Mindenekelőtt a vállalkozó jogszavatossággal tartozik azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv kivitelezését akadályozza vagy korlátozza. (Ez lehet a helyzet pl. akkor, ha a harmadik személy szabadalmát a tervben felhasználták anélkül, hogy az erre irányuló jogot megszerezték volna.)
- Másrészt szavatol azért is, hogy a tervező munka harmadik személy jogát nem sérti.

Ha magának a vállalkozónak van oltalom alatt álló joga a terv valamilyen megoldásán, akkor a felek megállapodása szerint vagy a megrendelő rendelkezik szabadon ezzel a szellemi termékkel anélkül, hogy megfosztaná a vállalkozót attól a jogtól, hogy azt saját belső tevékenységéhez felhasználhassa, vagy pedig a rendelkezési jog a vállalkozónál marad, és a szóban forgó megoldást a megrendelő csak a saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, és senkivel sem közölheti.

Még ha nem tartalmaz is a terv kifejezett jogvédelem alatt álló műszaki megoldást, a megrendelő a tervet csak a szerződésben meghatározott célra és esetben használhatja fel, azt nyilvánosságra nem hozhatja (üzemi titok). A szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében egyébként a kutatási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A tervezési folyamat során a munka sajátosságaiból, a technológiai fejlődés követelményéből a tervezőre az a feladat is hárul, hogy ezeket a szempontokat is figyelembe vegye és az elérni kívánt célt esetleg újszerű megoldásával, alkalmazásával igyekezzék megvalósítani. Természetesen ennek megvan a kockázata, és előfordulhat az, hogy a megoldás nem vezet eredményre, sőt abból a kivitelezés során kár is lehet, keletkezhet. A felek ezért a szerződésben *kiköthetik a kártérítési felelősség korlátozását*, ha a vállalkozó **hazai viszonylatban nem ismert vagy nem alkalmazott műszaki-gazdasági megoldást** tartalmazó terv készítését vállalja (Ptk. 409. § (2) bek.). Ez a korlátozás a felek megállapodásától függ, és ezáltal feltételezi a megrendelő tájékoztatását az ilyen megoldásra vonatkozó tervezői elképzelésről. Hangsúlyozni kell azonban, hogy nem a felelősség kizárásáról, hanem csupán korlátozásáról van szó. A jogszabály a korlátozás mértékére vonatkozóan előírást nem tartalmaz, de nyilvánvaló, hogy az nem lehet olyan arányú, amely gyakorlatilag a kizárással volna egyértelmű.

Ugyancsak a műszaki fejlődést szolgálja az a szabály, amely szerint, ha a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított három év után kezdődik meg, a megrendelőnek a vállalkozótól *korszerűségi felülvizsgálatot* kell kérnie. Ilyen esetben a vállalkozónak a tervet külön *díjazás ellenében felül kell vizsgálnia (korszerűségi felülvizsgálat)*, és nyilatkoznia kell, hogy a terv változtatással vagy anélkül alkalmas-e a kivitelezésre.

A tervekért való *szavatosság elévülési idejének kezdete* eltér a vállalkozási szerződések általános szabályaitól. Mivel a megrendelő jellemzően laikus, és pusztán a tervezési szerződés teljesítéseként előállított mű, a terv láttán valószínűleg nem tudja megállapítani a munka megfelelőségét, így a szavatossági igények elévülésének kezdete nem a tervezési szerződés teljesítéséhez, a terv szolgáltatásához kapcsolódik. A szavatossági igények elévülésének kezdete a **terv alapján kivitelezett szolgáltatás teljesítésének (átadás-átvételének) időpontja**, feltéve, hogy a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított három éven belül megkezdődött. A terv megvalósítása közben vagy után válik ugyanis csak nyilvánvalóvá a megrendelő számára a terv esetleges hibája, így célszerű az elévülés kezdetét a terv alapján megvalósított szolgáltatás átadásához kötni. A terv elkészülte és a kivitelezés között eltelt idő korlátozása biztosítja, hogy a korszerűségi felülvizsgálat hiányában kivitelezésre kerülő tervek (három éven túl kivitelezésre kerülő tervek) tekintetében azon az alapon ne lehessen a tervezőt felelőssé tenni, hogy a terv a készítése óta jelentősen megváltozott építési technológiák, építő anyagok felhasználásával már elavult. Ha tehát a megrendelő a szavatosság elévülésének kezdő időpontjaként a kivitelezett szolgáltatás átadását kívánja megtenni, úgy vagy elkezd a terv megvalósítását a szolgáltatásától számított három éven belül, vagy ezen a határidőn túl korszerűségi felülvizsgálatot kér.

A gyakorlatban gyakran előfordul, hogy a szolgáltatás, a **terv lesz hibás**, vagy válik a károk forrásává. A tervezői felelősség megállapítása azonban nem egyszerű feladat az ún. generál-kivitelezési konstrukcióban, ahol a tervező nincs jogviszonyban a kivitelezővel: a terveket a beruházónak adja át, és a beruházó továbbítja a kivitelezőnek. A közreműködésért való felelősség szabályainak alkalmazására, az említett jogviszony hiánya miatt nincs lehetőség. Az ilyen esetekre a következő megoldás alkalmazható:

- A terv hibájáért a tervező lesz a beruházóval szemben felelős, hiszen ő, mint szakértelemmel rendelkező szolgáltatatta a hibás tervet.
- Ha azonban a kivitelezőtől elvárható, hogy a terv hibáját felismerje, akkor kármegosztásnak van helye. A megrendelő felé azonban a közös károkozás szabályainak megfelelően a tervező és a kivitelező *egyetemlegesen* felelnek. Csupán a kivitelező és tervező közötti jogviszonyra igaz a kármegosztás Ptk-beli szabálya (GK 54).

Az építkezések jelentős hányada nem egyedi tervek alapján, hanem **típusterv, vagy tipizált terv** alkalmazásával készül. Az ilyen tervekhez az építtető nem a tervezővel kötött szerződés alapján jut hozzá, hanem azt az annak terjesztésével foglalkozó vállalatnál vásárolja meg. A típusterv jellegéből, készítésének módjából következik, hogy általában vonatkozik rá az ún. tervezői védelem, mely szerint a tervet csak a szerződésben meghatározott célra lehet felhasználni és nyilvánosságra nem hozható.

A **típusterv adaptálása** során azonban előfordul, hogy a helyi viszonyokra alkalmazva változtatást kell eszközölni a terven. Ilyen esetben az építtető és a tervező között már tervezési szerződés jön létre, amelynek teljesítése egyedi tevékenységet igényel. Az adaptáló következképpen felelős lesz az általa készített vagy megváltozott tervrészt, valamint a *változtatásnak az egész tervre gyakorolt kihatásáért*. Az adaptáló tervező így rákényszerül arra, hogy ne csupán áttervezzen egy meghatározott részt, hanem ezt követően a terv egészét megvizsgálja.

9. Építési szerződés

A vállalkozási szerződések speciális alakzatai közül egyik legfontosabb szerződésfajta az építési szerződés. Szabályait a Ptk. 402-406. §§ tartalmazzák.

„Építési szerződés alapján a vállalkozó **építési-szerelési munka elvégzésére**, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.”

Építési- szerelési munkán minden olyan tevékenységet értünk, amelynek közvetlen célja új építmény létrehozása, meglévőknek újjáépítése, terjedelmének növelése, átalakítása, fenntartása, javítása vagy lebontása. Az építményhez tartoznak az építményhez használhatóságát biztosító beépített vezetékek, szerelvények, berendezések, felvonók, valamint mindezek működtetéséhez szükséges automatikák is. Ennek alapján érhető, hogy a 402.§ a vállalkozó kötelezettség vállalását illetően miért toldotta meg az „építési” szót a „szerelési” szóval, a munka ugyanis elválaszthatatlanul magában foglalja az ilyen jellegű tevékenységet is.

A Ptk. 2007-es módosítása vezette be új intézményként az **építési vállalkozó törvényes jelzálogjogát**. A jogintézmény bevezetésének eredeti indoka a jogalkotó szándéka szerint, hogy visszaszorítsa az építési szerződések körében jellemző láncartozásokat. A megrendelő tulajdonát

képező, a szerződés szerinti munkák végzésére szolgáló ingatlanon a vállalkozót díjkövetelése erejéig jelzálogjog illeti meg a törvény erejénél fogva. A megrendelő tulajdonának kell tekinteni azt az ingatlant is, amelynek tulajdonosával való viszonyában a megrendelőnek, vagy a megrendelőhöz való viszonyában a tulajdonosnak többségi befolyása áll fenn, illetve amelynek tulajdonosa és a megrendelő ugyanazon jogi személy többségi befolyása alatt áll. A *jelzálogjog* a vállalkozási *szerződés megkötésének tényével*, valamint a jelzálogjog vállalkozó kérelmére történő ingatlan-nyilvántartásba való *bejegyzésével létesül*. Amennyiben a megrendelő kiegyenlítette a vállalkozói díjat, a vállalkozó köteles hozzájárulni a jelzálogjog törléséhez. Véleményünk szerint a jogintézmény több problémát is felvet:

- A láncartozások jellemzően nem a megrendelő-vállalkozó, hanem a fővállalkozó-alvállalkozók viszonyában merül fel, így a megrendelő felé előírt szigorú jelzálogjog nem sokat segít a probléma megoldásában;
- A jelzálogjog bejegyzésének indokai labilis tényeken nyugszanak. A földhivatalnak nincsen ahhoz kompetenciája, hogy egy vállalkozási szerződés érvényességét vizsgálja. A szerződéskötés ténye pedig önmagában nem jelenti azt, hogy a szerződés valóban érvényesen létre is jött.
- A jelzálogjog törlésével kapcsolatban bizonytalan a Ptk. azon megállapítása, hogy a törlés indoka, ha a megrendelő a vállalkozó díját kiegyenlíti. A vállalkozói díj teljesítésével kapcsolatos jogviták esetlegesen indokolatlanul hosszú ideig hagyják meg a jelzálogjogot a vállalkozónak.

Alapelv, hogy az építési szerződésben megállapított *szolgáltatás oszthatatlan*. Ez alól kivétel van:

- A fizikai oszthatóság: ha a szolgáltatás természetéből következik a szolgáltatás oszthatósága (pl. egy lakópark létrehozásakor az egyes lakóépületek külön-külön rendeltetésszerűen használható szolgáltatást jelentenek).
- Jogi oszthatóság: ha a felek teszik a szolgáltatást oszthatóvá azzal, hogy *megállapodnak a munka egyes részeinek külön átadás-átvételében*. Fontos hangsúlyozni, hogy a bírói gyakorlat szigorúan ítéli meg a jogi oszthatóság kérdését az építési szolgáltatások vonatkozásában. A külön teljesítési határidők vagy az egyes munkarészek utáni külön számlázás-fizetés önmagában nem elegendő a jogi oszthatósághoz. Az egyes épületrészek átadásáról-

átvétéléről rendelkezni kell a szerződésben, és ennek ténylegesen is meg kell történnie.

Az építési szerződésben a felek a **tervek fokozatos szolgáltatásában** is megállapodhatnak. Ha a szerződés megkötésekor a kivitelezéshez szükséges valamennyi terv még nem áll rendelkezésre, a tervek fokozatos szolgáltatásának határidőit, valamint az építési-szerelési munka egészére vonatkozó költségirányzat alapján megállapított tájékoztató jellegű díjat a szerződésben meg kell határozni.

A szerződés definíciójában foglalt főkötelezettségeken túl a *felek jogai és kötelezettségei* a következők:

aa) A megrendelő köteles

- a hatósági engedélyek beszerzésére
- a munkahely (munkaterület) rendelkezésre bocsátására.

Az építési munkák - néhány kisebb építő vagy átalakító tevékenység kivételével - csak engedély alapján végezhetők. Ez nem csupán a szorosabb értelemben vett építkezésre terjed ki, hanem a létesítményekhez kapcsolódó folyamatokra is, ennek következtében hatósági engedélyek egész rendszere alakult ki. A legfontosabb **hatósági engedélyek** az építési-, valamint a használatba vételi engedély.

A **munkahely (munkaterület) átadását** a feleknek a jegyzőkönyvben vagy építési naplóban kell rögzíteniük. A munkahelynek alkalmasnak kell lennie építési-szerelési munka végzésére. Az alkalmasság megállapítható akkor is, ha a munkahely állapota a szerződés teljesítését nem gátolja, továbbá ha a kitűzött alappontok és azok jegyzékének átadása megtörtént. Az alappontok alapján a részletes kitűzéseket a vállalkozónak kell végrehajtania.

A megrendelő felelős azért, hogy a vállalkozó részére átadott munkahely tekintetében harmadik személy ne érvényesítsen olyan jogos igényt, amely az építési-szerelési munka végzését akadályozza.

A megrendelő jogosult a munka végzését bármikor megtekinteni. E jogosultság azonban a Ptk. megfogalmazása szerint a másik oldalról kötelezettség is, hiszen a megrendelő a munkát időközönként **ellenőrizni köteles**. A szerződésben meghatározott időközönként köteles ellenőrizni, hogy a kivitelezés a terveknek és a költségvetésnek megfelelően történt-e. A megrendelő észrevételeit köteles az építési naplóba bejegyezni. Az

ellenőrzési kötelezettség teljesítése azonban a munka végzését nem akadályozhatja.

A vállalkozó a megrendelőtől **tervmagyarázatot vagy kivitelezési utasítást** kérhet. Ezen információkat a megrendelő köteles megadni, hiszen ezzel a vállalkozó szerződészerű teljesítését segíti elő.

Az **építési naplót** a munkavégzés helyen kötelesek a felek vezetni. A megrendelő és a vállalkozó egyaránt bejegyzéseket, észrevételeket tehet a naplóba, amely egy esetleges jogvita során nyomon követi a munkavégzés fázisait, valamint a felek jogviszonyának lényeges pontjait.

bb) A vállalkozó kötelezettségei közül az alábbiak emelhetők ki. Az átadott munkahely előírt elkerítéséről, elzárásáról, a munkahelyen az előírt figyelmeztető jelzések elhelyezéséről, a munkahely őrzéséről a vállalkozónak kel gondoskodnia. Ugyancsak a vállalkozó kötelessége a munkavédelem megszervezése, az óvórendszabályok és egészségügyi rendszabályok megtartása. Gondoskodnia kell a tűzvédelmi berendezéseknek a megóvásáról, ellenőrzéséről és karbantartásáról. Köteles a megrendelő számára az ellenőrzést lehetővé tenni, az ahhoz szükséges adatokat, valamint felvilágosítást megadni. Gyakran előfordul, hogy a tervet a vállalkozó valamelyik részében nem tartja világosnak vagy kivitelezésre részletesebb utasítást tart indokoltnak. Ilyen esetben a vállalkozó a megrendelőtől részletes utasítást kérhet, melyet a megrendelő köteles megadni. A vállalkozó köteles elvégezni a tervben szereplő, de a költségvetésből hiányzó munkákat (többletmunka), továbbá azokat a műszakilag szükséges munkákat is, amelyek nélkül a létesítmény rendeltetészerűen nem használható. Ettől meg kell különböztetni pótmunkát, amelyet a vállalkozó csak arra az esetre irányuló külön szerződés alapján köteles elvégezni.

A teljesítés átadás-átvételi eljárással megy végbe

A teljesítés mozzanata az átadás-átvételi eljárás. A megrendelő köteles a munkát a vállalkozó értesítésében megjelölt időpontra kitűzött átadás-átvételi eljárás során megvizsgálni, és a vizsgálat alapján felfedezett hiányosságokat, hibákat, a hibás munkarészekre eső költségvetési összegeket, valamint az érvényesíteni kívánt szavatossági igényeket jegyzőkönyvben rögzíteni. A vállalkozó akkor teljesít határidőben, ha az átadás-átvétel a szerződésben rögzített határidőn belül, illetőleg határnapon megkezdődött, kivéve, ha a megrendelő a szolgáltatást nem

vette át. A felek eltérő megállapodásának hiányában nem tagadható meg az átvétel a szolgáltatás olyan jelentéktelen hibái (hiányai) miatt, amelyek a kijavításukkal, pótlásukkal járó munkák folytán sem akadályozzák a rendeltetésszerű használatot.

Ha a megrendelő egyes munkarészeket a teljesítés előtt ideiglenesen jelleggel átvesz (előzetes átadás), ezek tekintetében a kárveszély az átvétel időpontjától a megrendelőre száll át.

Az elvégzett, átadott munkát - diszpozitív szabály szerint – egy éven belül utófelülvizsgálati eljárás során újból meg kell vizsgálni. Ennek alapjául a megrendelő által elkészített hibajegyzék szolgál. A feleknek erre vonatkozó nyilatkozatait jegyzőkönyvbe foglalják.

10. Szerelési szerződés

A szerelési szerződésre vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. 407. § (1) bekezdése tartalmazza:

„Szerelési szerződés alapján a vállalkozó **technológiai szerelési munka elvégzésére**, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.”

A szerelési szerződésre jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az építési szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A szerelési szerződés leglényegesebb specialitása a teljesítési létszakhoz kapcsolódik. Az átadás-átvétel **próbaüzemmel** történik.

A **próbaüzem időtartama harminc nap**. A próbaüzem előtt meg kell győződni arról, hogy a berendezés a próbaüzemre alkalmas -e. Az erre vonatkozó nyilatkozatokat, továbbá a hibákat és kijavításukra megállapított határidőket jegyzőkönyvbe kell foglalni.

A **próbaüzem költségeit** a Ptk. a következők szerint szabályozza. A próbaüzemhez szükséges energiát, alapanyagokat, segédanyagokat, valamint különleges műszereket a megrendelőnek kell biztosítania. Amennyiben viszont a vállalkozó gyártja a berendezést, a szükséges irányító szakszemélyzetet a próbaüzem egész tartamára neki kell biztosítania.

A megrendelő az átvételt nem tagadhatja meg, ha a próbaüzem során olyan kisebb jelentőségű hibákat és hiányosságokat állapítanak meg,

amelyek a rendeltetészerű állandó és előírt üzemeltetést nem akadályozzák, és egyébként a berendezés a szerződésben kikötött feltételeknek megfelel.

11. A kutatási szerződések

11.1. A kutatási szerződések szabályozása, fogalma és fajtái

A tudományos műszaki eredmények létrehozását és bevezetését elősegítő polgári jogi eszközök közül kétségtelenül kiemelkedő szerepet játszanak a kutatási szerződések.

Ez a megállapítás annak ellenére helytálló, hogy a jogi eszközök szerepe ezen a téren korántsem kizárólagos, hiszen a műszaki-szervezési intézkedések, a tudatformálás különböző módszerei stb. is nagy jelentőséggel bírnak a kutatás-fejlesztési tevékenység előmozdításában és szabályozásában. Másfelől azt is le kell szögezni, hogy jogi oldalról szemlélve ebben a körben komplex szabályozást figyelhetünk meg, melyben – a polgári jogi eszközök kétségtelenül kiemelkedő fontossága mellett – helyet kapnak a közigazgatási, pénzügyi jogi és munkajogi, sőt a nemzetközi jogi, valamint a nemzetközi magánjogi szabályok is. A kutatás-fejlesztési tevékenység hatályos szabályanyaga a Polgári Törvénykönyv 412-414/A. szakaszaiban lelhető fel, ezek a szabályok tartalmazzák a kutatási szerződések legfontosabb feltételeit.

A Ptk. szerint kutatási szerződés alapján a vállalkozó kutatómunka elvégzésére, a megrendelő pedig díj fizetésére köteles. *A felek megállapodhatnak abban is, hogy a díj a munka eredménytelen befejezése esetén is jár.* Ebben az esetben a szerződés megbízási típusú, míg ha eredmény beállta nélkül nincs díjfizetési kötelezettség, a szerződés vállalkozási típusú. A kutatási szerződés tehát **kétarcú jogintézmény**: megbízási és vállalkozási típusú egyaránt lehet.

A fentiek alapján tehát a kutatási szerződés, amelynek értelmében a kutató – ellenszolgáltatás fejében – meghatározott új tudományos eredmény elérése érdekében történő gondos és szakszerű kutatási tevékenység kifejtésére, vagy meghatározott eredmény elérésére és annak a jogosult rendelkezésére bocsátására köteles.

Ehhez képest tehát a kutatási szerződéseknek lehet megbízási, illetőleg vállalkozási jellegű változata. Miután azonban a Ptk. a kutatási szerződést

a vállalkozási szerződések körében helyezi el, ebből a rendszertani megoldásból a **vállalkozási jelleg elsődlegessége** vezethető le.

Mindamellet a Ptk. úgy rendelkezik, hogy a kutatási szerződésekre – a külön nem szabályozott kérdésekben – a vállalkozási szerződés általános szabályait, illetőleg a megbízási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

A kutatási szerződés önálló szerződésfajta. Fogalmának meghatározásánál alapvetően a kutatót terhelő kötelezettségből, a kutató szolgáltatásának tárgyából kell kiindulnunk.

11.2 A kutatási szerződések fontosabb tartalmi elemei

A kutatási szerződések alanyai vonatkozásában a hatályos szabályozás semmiféle megszorítást nem tartalmaz, vagyis a szerződés alanyai mind megbízási (megrendelői), mind kutatói pozícióban bárki (magánszemély, jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezetek, sőt megbízási pozícióban az állam is) lehet.

A kutatói pozícióban szereplő jogalanyok közül kiemelést érdemelnek a jellegzetes kutató szervezetek, így a kutatóintézetek, az egyetemek és a megfelelő kutató bázissal rendelkező gazdálkodó szervezetek. Ezen kívül semmi nem zárja ki, hogy egyéni kutató is a szerződés alanya lehessen.

A kutatási szerződés tárgya tekintetében megállapítható, hogy a kötelezetti pozícióban szereplő kutató alapvető kötelezettsége a többé-kevésbé meghatározott kutatási tevékenység folytatása, amely egy bizonyos célra irányuló és meghatározott módszereket alkalmazó tevékenységként írható körül. A kutatási tevékenység alkotó jellegéből következik, hogy a kitűzött cél elérése teljes bizonyossággal nem látható előre, a bizonytalanság tehát a szolgáltatás meghatározásánál alapvető szerepet játszik.

A kutatási szerződés **visszterhes szerződés**, így a kutatási tevékenység szerződéses keretben történő kifejtéséért ellenszolgáltatás, díj jár.

Az ilyen szerződések további sajátossága, hogy nem csupán a kitűzött feladat elérésével jelentkeznek bizonytalansági mozzanatok, de az értékelés, a díj meghatározása terén is hiányzik rendszerint valamilyen objektív mérce, így előtérbe kerülnek a becslésszerű módszerek.

A **mellékszolgáltatások** közül megemlíthető, hogy a gyakorlatban számos szerződés előírja pl. az igénybe veendő kísérletek jellegét és mennyiségét, a kutató betanítási kötelezettségét, a kutatói művezetési szolgáltatásokat stb. Ugyancsak előfordul annak szerződéses kikötése is, hogy a kutató köteles a megbízót informálni a kutatás tárgyával kapcsolatos részeredményekről, újabb kutatási eredményekről, a továbbfejlesztésről.

A kutatási szerződéseket a Ptk. szerint **írásba kell foglalni**, de ilyen törvényi előírás nélkül is célszerű ezeket a szerződéseket írásban megkötni, hiszen – bár függ a megoldandó feladat jellegétől és a kutatás elérhető eredményétől is – általában hosszabb távú kapcsolat alakul ki a szerződő felek között. Ezért is fontos a feleket közösen terhelő együttműködési kötelezettség pontos meghatározása, a kölcsönös tájékoztatás szerződéses feltételeinek rögzítése.

A szerződést tipikusan **határozott időre hozzák létre**, de a törvény értelmében az határozatlan időre is megköthető. A teljesítés végső határideje mellett rendszerint megállapítják a felek az egyes szerződési szakaszokra irányadó részhatáridőket is. Célszerű meghatározni, hogy mikortól, vagy milyen feltétel esetén áll be az érdekmúlás a megbízónál.

Fontos szerepet játszanak a kutatási szerződésekben a **szellemi alkotások**, akár mint a szerződéses kutatás kiindulási alapjai, akár mint a szerződés alapján kifejtett tevékenység eredményei. Az olyan információk tekintetében, amelyek jogi oltalomban részesíthetők, a szerződő feleket titoktartási kötelezettség terheli, harmadik személyek tudomására az ilyen információkat csak az ezeket nyújtó fél hozzájárulásával hozhatják.

A kutatási eredmények, a létrehozott **szellemi alkotás feletti rendelkezés** tekintetében a Ptk. az alábbi jogkövetkezményeket rögzíti:

- amennyiben a felek abban állapodtak meg, hogy a jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotás tekintetében a megbízó (megrendelő) gyakorolja az általános rendelkezési jogot, a kutató azt csupán a saját belső tevékenységéhez használhatja fel, de harmadik személlyel nem közölheti, és nyilvánosságra nem hozhatja,
- a felek megállapodásának hiányában az általános rendelkezési jog a kutatót illeti meg, a megbízó (megrendelő) a rendelkezésre bocsátott megoldást csak saját belső üzemi tevékenységében használhatja fel,

harmadik személyekkel azt nem közölheti, és nyilvánosságra sem hozhatja.

Fontos szabály továbbá, hogy a megrendelő a vállalkozó szolgáltatását csak a szerződésben meghatározott célra használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja.

A kutatási **szerveződések teljesítésére** külön szabályokat a Ptk. valójában nem állapít meg. Háttérszabályként azonban a vállalkozási, valamint a megbízási szerződésekre vonatkozó előírásokat itt is alkalmazni kell. Egyetlen eltéréssel azonban találkozhatunk, nevezetesen amíg a vállalkozás általános szabályai szerint a vállalkozó a teljesítéshez alvállalkozó igénybe vételére jogosult, addig a kutatási szerveződések esetében a vállalkozó csak a megrendelő hozzájárulásával vehet igénybe alvállalkozót. Akkor azonban nincs szükség a megrendelő hozzájárulására, ha a vállalkozó meghatározott eredmény elérésére vállalkozott.

A **teljesítés megvizsgálása** és elbírálása az esetek túlnyomó többségében úgy történik, hogy a szervező felek szakértő képviselői, akiket a legtöbb szerveződés személy szerint is megjelöl (ún. témafelelősök), közösen felvett jegyzőkönyvben rögzítik a szolgáltatás átadás-átvételét, illetve érdemi elemzést követően a megbízó nyilatkozatát a teljesítés szerveződésszerűségét illetően.

11.3. Kockázat és felelősség a kutatási szerveződésekben

A kutatási szerveződés velejáróját képező bizonytalanság, kockázat a **szerveződésszerveződések** minősítésénél is szerepet játszik.

A szerveződés hibás teljesítésénél a kutatási tevékenységre és eredményére nézve törvényi kellékről nem beszélhetünk, kizárólag a szerveződés feltételeiből indulhatunk ki.

A **vállalkozási típusú** kutatási szerveződések esetén egyértelműen megállapítható, hogy a szolgáltatása a kikötött szerveződési feltételeknek megfelel-e, megbízási típusú szerveződések esetén nehézséget jelent annak megállapítása, megfelelő, kellően gondos és szakszerű volt-e a kutató által kifejtett tevékenység.

Kellékszavatosság alapján a megbízó (megrendelő) a Ptk. általános szabályai szerinti jogokat – a szerveződési tárgy sajátosságaihoz igazodva – gyakorolhatja. Ha a célul tűzött eredmény csökkent értékű, díjleszállítást

lehet alkalmazni, ha pedig a szolgáltatás alkalmatlan, a jogosult elállhat a szerződéstől.

A kutatási eredménynek, mint szellemi alkotásnak a felhasználása harmadik személy jogaiba is ütközhet, ezért a **kutatót jogszatosság** is terheli. A Ptk. szerint a kutatási szerződésben a jogszatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmaznia. Értelmezés alapján levonható az a következtetés, hogy nem terheli jogszatosság a kutatót, ha a kutatási eredmény felhasználását érintő, harmadik személy javára oltalmazott megoldásokról kellő tájékoztatást nyújt.

Végül a kutatási szerződésekben lehetőség van arra, hogy a kutató kikösse **kártérítési felelősségének korlátozását**. A kutatási kockázat a felelősség tekintetében fokozottan jelentkezik. A szerződésszegéssel okozott kár rendkívül magas lehet abból kifolyóan, hogy a kutatás csak egy korábbi szakasza a gazdasági tevékenységnek, és ha a szolgáltatás hibája csak később, a termelés szakaszában derül ki, a kár nagymértékű lehet, és jelentősen meghaladhatja a kutatás költségeit. Ezért célszerű megoldásnak kínálkozik a kártérítés összegszerű korlátozása.

Természetesen korlátlanul kell felelnie a kutatónak, ha a kárt szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával, illetve bűncselekménynek minősülő szerződésszegéssel okozta. Ilyen esetben felelősséget érvényesen nem is korlátozhatja.

12. Utazási szerződés

Az utazási iroda speciális vállalkozási szerződés, melynek a Ptk. csupán a fogalmát és néhány alapszabályát rögzíti. A szerződés részletes szabályanyaga a 281/2008. (XI. 28.) Korm. rendeletben kerül kifejtésre.

Utazási szerződés alapján a vállalkozó utazási iroda köteles a szerződésben meghatározott *utazásból*, az *út egyes állomásain való tartózkodásból* és az ezzel összefüggő *részszolgáltatásokból* – így különösen szállás, étkezés – álló szolgáltatást teljesíteni, a megrendelő pedig köteles *díjat fizetni*. A kormányrendelet a részszolgáltatások körét tovább bontja, és külön nevesíti az étkezést, idegenvezetést, szórakozást és kulturális programot.

A szabályozás sajátossága, hogy a **rendeletben foglalt előírásoktól az utas hátrányára nem lehet eltérni**. Az utas hátrányára eltérő szerződési rendelkezések semmissek, helyükbe a rendelet vonatkozó rendelkezései

lépnek. A diszpozitivitás szerződési jogi főszabálya így az utazási szerződések körében fogyasztóvédelmi indítatásból átváltozik *egyoldalú kógenciává*. Fontosan azonban hangsúlyozni, hogy az utas hátrányára való eltérés nem teszi érvénytelenné a szerződés egészét, csupán az érvénytelen részek helyébe a rendelet előírásai lépnek.

Az utas érdekeit szolgálja az a rendelkezés is, amely az utazási szerződés **írásba foglalását** követeli meg. A későbbi bizonyíthatóság, a szolgáltatás megfelelése kérdésében kialakuló esetleges jogvita eldöntésénél az *írásbeliség érvényességi kellékként* való előírása jelentős segítséget jelent. Az írásbeliségen túl a szerződést papíron vagy - ha azt elektronikus dokumentumba foglalták - más tartós adathordozón az utas rendelkezésére kell bocsátani.

Az utazási jogviszony egyik legfontosabb eleme az utas szempontjából a **részvételi díj**. Garanciális szabály, hogy az utazási szerződésben meghatározott *díjak nem emelhetők*, kivéve, ha a díjmelés lehetőségéről a szerződés kifejezetten rendelkezik. A díjmelés jogának fenntartása azonban még mindig nem elegendő ok a díjmelés meglépésére. A díjmelés ilyenkor is kizárólag a szállítási költségek (beleértve az üzemanyagköltségeket is) változása miatt, valamint az egyéb szolgáltatásokhoz kapcsolódó adó, illeték, valamint esetleges devizaárfolyamok időközi változása okán eszközölhető. Még ezekre az utazási vállalkozón kívüli indokokra alapított *díjmelés sem lehetséges az indulást megelőző 20 napon belül*. Az utazás megkezdése előtti 20 napos periódus tehát kivételt nem tűrően mentes a díjmelés alól.

A szerződés megkötésekor **előleg címén** az utastól a díj **legfeljebb 40%-**nak befizetése követelhető. E szabály alól annyiban van helye kivételnek, hogy ha a *külföldi közreműködővel kötött szerződés* ennél *szigorúbb előlegfizetési szabályokat tartalmaz*, akkor ezeket az utazási vállalkozó az utassal szemben is érvényesítheti. A díj **teljes összegének megfizetését** az **utazás megkezdése előtt 30 nappal** igényelheti legkorábban az utazási vállalkozó. A külföldi közreműködővel kötött eltérő tartalmú szerződés ebben az esetben is kivételt jelent a főszabály alól.

A rendelet az utas számára biztosítja az utazás más személyre történő **engedményezésének** jogát. Az utas jogosult a szerződésben lekötött utazásban való részvétel jogát harmadik személyre engedményezni. Az engedményezés tényéről az *utazásszervezőt haladéktalanul köteles értesíteni*. Engedményezés esetén az engedményezést megelőzően

keletkezett szerződéses kötelezettségeikért, valamint az engedményezésből eredő igazolt többletköltségek megfizetéséért az engedményező utas és az engedményes harmadik személy egyetemes felelősséggel tartozik.

Az **utazásszervező felel** az utazás nem teljesítéséből vagy hibás teljesítéséből eredő károkért (szerződésszegés). **Mentesülni** abban az esetben tud, ha bizonyítja, hogy a hibás teljesítés **sem az ő, sem az általa igénybevett közreműködő magatartására nem vezethető vissza**. Különösen az vezethet az utazásszervező sikeres mentesüléséhez, ha a szerződés teljesítésében mutatkozó hiányosságok az *utas magatartására vezethetők vissza*, vagy a hiba olyan *harmadik személy magatartására* vezethető vissza, aki az utazási szerződésben vállalt szolgáltatás teljesítésével nincs kapcsolatban, és a hibát az utazásszervező ésszerű elvárhatóság mellett sem láthatta előre, illetve azt nem volt képes elhárítani. Mentesül az utazásszervező *vis maior* esetén is.

Ha az utas **szerződésszegést észlel**, az utazási szolgáltatás bármilyen hibájával szembesül, a hiba felfedezése után haladéktalanul **köteles kifogását az utaskísérővel vagy a helyszíni szolgáltatóval közölni**, akik e bejelentésről jegyzőkönyvet kötelesek felvenni.

A szerződés megszűnése kapcsán sajátosan alakul az **elállási jog** gyakorlásának és jogkövetkezményeinek a problémája:

1. Az **utazásszervező** az utazás megkezdése előtt legkésőbb 20 nappal írásban tett nyilatkozattal elállhat a szerződéstől:
  - a. Ha az utazásszervező nem az utas érdekkörében felmerült okból állt el a szerződéstől, az utas az eredetivel azonos vagy magasabb értékű *helyettesítő szolgáltatásra* tarthat igényt. Ha helyettesítő szolgáltatást nem képes nyújtani az utazási vállalkozó, akkor az utas követelheti a teljes befizetett *díj azonnali visszafizetését*, valamint a díj után jegybanki alapkamattal megegyező mértékű *kamatot*.
  - b. Az utas a fenti jogkövetkezményeken túl az elállás következtében felmerült *kárának (ideértve a nem vagyoni kárt is) megtérítését is* követelheti, kivéve, ha
    - i. az utazásszervező elállására általa előre nem befolyásolható, ésszerűen el nem hárítható olyan külső körülmény miatt került sor, amelyet a szerződéskötés idején nem látott és ésszerű

- elvárhatóság mellett nem láthatott előre (*vis maior*);
- ii. a jelentkezők létszáma a meghirdetett *legalacsonyabb résztvevőszámot* nem érte el.
2. Az **utas** a szerződéstől az utazás megkezdése előtt *írásbeli nyilatkozatával bármikor elállhat*:
- a. Ha az utas nem a saját érdekkörében felmerült okból áll el, kárának megtérítését követelheti. Különösen ilyen oknak minősül, ha a jogszerűen eszközölt *díjemelés mértéke a 8%-ot meghaladja*, vagy az úti célt vagy ahhoz vezető útvonalon érintett területet a külügyminiszter honlapján *„utazásra nem javasolt” területként* jelöli meg.
- b. Az utas elállása esetére (kivéve a nem saját érdekkörében felmerült okból történt elállás fenti eseteit) a szerződésben bánatpénz is kiköthető. A bánatpénz mértéke a szolgáltatás díját nem haladhatja meg.

Az utazási szerződés – mint speciális vállalkozási szerződés - kifejezés alatt a fentebb ismertetett utazásszervezői szerződést értjük. Ismert még az **utazást közvetítő szerződés**, amelynek lényege, hogy az utazásközvetítő létrehozza az utazásszervező és az utas közötti utazási szerződést az utas által igényelt utazási szolgáltatásokra figyelemmel. Ez a szerződéstípus azonban már nem vállalkozási, hanem megbízási jellegű.

IX. FUVAROZÁSI SZERZŐDÉS

1. A fuvarozási szerződés általános szabályai

A kereskedelem belföldi és nemzetközi viszonylatában egyaránt különös jelentőséggel bír a megtermelt és előállított áruk, termékek megrendelőhöz, viszonteladóhoz való eljuttatásának szerződési típusát jelentő fuvarozási szerződés. A fuvarozás **komplex jogviszony**. A *letét* és a *vállalkozás elemei* egyaránt fellelhetők a felek kapcsolatrendszerében. A Ptk. sajátos felelősségi rendszert és kidolgozott szabályozást tartalmaz a szerződésre irányadóan. A Ptk. rendelkezéseit azonban kiegészítik az egyes fuvarozási ágazatokra vonatkozó **üzletsszabályzatok**, melyek rendeleti szinten jelennek meg, és olyan speciális kérdéseket rendeznek, mint a késedelem fuvarfajtánként meghatározott jogkövetkezményei, az áru elvesztése esetén követendő eljárás, vagy a fuvarozási határidők szabályai.

A **fuvarozási szerződés** alapján a fuvarozó díjazás ellenében köteles a küldeményt a rendeltetési helyre továbbítani, és a címzettnek kiszolgáltatni. A fuvarozás lényeges motívuma az *árutovábbítás mozzanata*. Az alapvetően vállalkozási elemet tartalmazó fuvarozás során azonban a fuvarozó birtokába kerül a küldemény, a más tulajdonában álló vagyontárgy, így az eredménykötelmi jelleget egy őrzési kötelezettség is kiegészíti (letét).

A fuvarozási szerződés **alanyai** a feladó, a címzett és a fuvarozó. A jogviszony hárompólusú, azonban a szerződést a feladó és a fuvarozó köti. A címzetre közvetlen jogokat és néhány esetben kötelezettségeket is hárít a feladó és a fuvarozó szerződése. A fuvarozás során **több fuvarozó** is bekapcsolódhat a jogviszonyba:

- Ha a feladó jelölte ki a fuvarozókat, és azokkal a főfuvarozó köt szerződést, minden fuvarozó *önállóan* felel a szerződés teljesítéséért.
- Amennyiben a feladó minden fuvarozóval maga köt szerződést, minden fuvarozó *önállóan* felel a szerződés teljesítéséért.
- Ha a feladó csak a főfuvarozóval köt szerződést, és a többi fuvarozóval a fővállalkozó köti meg a szerződést, minden fuvarozó *egyetemlegesen* felel.

Ha a jogviszonyban **több fuvarozó** vesz részt, akkor a **díj- és költségigényük** kielégítésére a Ptk. a következő szabályokat tartalmazza:

- mindegyik fuvarozó követelheti az őt megillető díj- és költségek kiegyenlítését;
- az első fuvarozó azonban érvényesítheti a feladóval szemben az őt követő, az utolsó fuvarozó pedig a címzettel szemben az őt megelőző fuvarozók díj- és költségköveteléseit;
- a privilegizált zálogjogot az utolsó fuvarozó az őt megelőző fuvarozók követeléseire nézve is köteles érvényesíteni, mert ha ezt elmulasztja, velük szemben egyszerű *kezesként* fog felelni.

A fuvarozható dolgok körébe, a **szerződés tárgya** körébe az ingó dolgok tartoznak. A Ptk. rendelkezéseit pontosító árufuvarozási szabályzatok a közúti, a vasúti és a légi fuvarozás vonatkozásában meghatározzák az ún. *feltételesen fuvarozható tárgyak* körét, valamint a *fuvarozásból kizárt dolgokat*. Fuvarozásból kizárt tárgyaknak minősülnek például a fertőző anyagok, míg élő állatot vagy holttestet csak meghatározott feltételek teljesítése esetén, speciális követelményeknek eleget téve lehet fuvarozni.

A szerződés létrehozására a Ptk. nem tartalmaz alakszerűségi megkötést. A szerződés **konszenzuál szerződés**. A formátlanság megengedését burkoltan mégis megszorítóan értelmezi a vasúti, közúti és légi fuvarozás körében a három rendelet. Mindhárom esetben ugyanis megköveteli a **fuvarlevél** kiállítását. A fuvarlevél már írásos dokumentum, ami az áru átvételét és a szerződés létrejöttét bizonyítja. A Ptk. a fuvarlevélhez azt a **vélelmet** is hozzákapcsolja, hogy kétség esetén a *küldemény átvételének napja az a nap, amikor a fuvarlevelet lebélyegezték*. A fuvarlevél – mint a forgalom biztonságát garantálni hivatott bizonyítási eszköz – egyben mégis tanúsítvány a szerződés lényeges feltételeiről, így közvetve írásbeliség megnyilvánulásának tekinthető.

A felek szerződésből eredő jogainak vizsgálatára a speciális fuvarfajták tárgyalását megelőzően ehelyütt csak felsorolás jelleggel utalunk:

A fuvarozó jogállása:

- a fuvarszköz megfelelő helyen és időben való *kiállítása*;
- a fuvarozás *haladéktalan megkezdése*;
- a feladó által kapott *okmányok* használata a fuvarozás során;

- d) a *gazdaságosság, biztonság, gyorsaság* követelményeinek megtartása a fuvarozás során;
- e) a feladó *utasításainak követése* (Ha olyan utasítást kap, amely veszélyezteti a fuvarozás gazdaságos, gyors, biztonságos teljesítését, köteles erre felhívni a feladó figyelmét. Ha a feladó írásban megerősíti az utasítását, a fuvarozó köteles azt teljesíteni a feladó saját felelősségére és költségére. Köteles megtagadni azonban a fuvarozást a fuvarozó akkor, ha annak végrehajtása mások személyét, vagyonát veszélyeztetné.);
- f) *utasítás kérésének* kötelezettsége, amennyiben a fuvarozás akadályba ütközik;
- g) *tájékoztatási kötelezettség* a fuvarozással kapcsolatos minden lényeges körülményről (fuvarozási határidő várható túllépése, a küldemény károsodása, küldemény károsodásának veszélye, címzett nem található, stb.)
- h) a küldemény célba juttatása után haladéktalan *köteles értesíteni* a címzettet;
- i) a küldeményt köteles a címzettnek *kiszolgáltatni*, amennyiben a fuvardíjat megfizették;
- j) köteles *felelős őrzésbe* venni a küldeményt, ha azt nem lehet kézbesíteni, vagy a címzett nem egyenlíti ki követeléseit;
- k) *törvényes privilegizált zálogjog* illeti meg a fuvarozás során birtokába került vagyontárgyakon (minden más zálogjogosultat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, közvetlenül kereskedelmi forgalomban értékesítheti e dolgokat díja és költségei erejéig);
- l) *fuvardíj* illeti meg;
- m) szükséges és hasznos *költségeinek* megtérítését követelheti (amennyiben azonban a felek fuvardíjköltségben, azaz a fuvardíj és a költségek együttesében állapodtak meg, úgy a költségei megtérítését külön nem kérheti);

A feladó jogai és kötelezettségei:

- a) köteles a fuvarozót a megfelelő *okmányokkal és tájékoztatással*, utasítással ellátni;
- b) a feladót terheli a küldemény *berakása*;
- c) a fuvarozás megkezdése előtt gyakorolhatja *objektív elállási jogát* (a fuvarozó kártalanítása mellett);
- d) a küldeménnyel való *rendelkezés joga* megilleti: a küldeményt útközben feltartóztathatja, visszairányíthatja, más címzettet jelölhet meg, vagy más rendeltetési állomást jelölhet meg addig az

- időpontig, amíg a küldeményt a fuvarozó ki nem szolgáltatja a címzettnek, vagy a küldeménnyel a címzett nem rendelkezett. A fuvarozó ebből eredő kárát köteles a feladó megtéríteni;
- e) *gondos csomagolás* követelménye: úgy köteles a küldeményt csomagolni, hogy a csomagolás azt megóvja, és mások személyét, vagyonát ne veszélyeztesse;
  - f) a fuvarozóval szembeni *igényeket* a küldemény megérkezéséről szóló értesítés átvétele előtt csak a feladó *érvényesítheti*, az átvétel után a feladó és a címzett is;

A címzett jogállása:

- a) a küldemény *kirakásának* kötelezettsége;
- b) a küldemény átvétele után *igényérvényesítés* a fuvarozóval szemben (a küldemény átvétele után a feladó és a címzett is érvényesíthet igényt, azonban a megelőzés elve alapján egyikük igényérvényesítése kizárja a másik fél ehhez fűződő jogát).

2. A fuvarozás felelősségi rendszere

A fuvarozási szerződés sajátosságát kétségkívül egyedi felelősségi rendszere adja, amely a szerződésszegés esetei és a szerződésszegő magatartást kifejtő alanyok szempontjából kerülnek csoportosításra

2.1. A fuvarozó szerződésszegő magatartása

2.1.1. A fuvarozó késedelme

A fuvarozó a fuvarozási szerződés teljesítése kapcsán két esetben eshet késedelembe: a küldemény átvételét megelőzően, valamint amikor a fuvarozási határidőket túllépi.

A **küldemény átvétele előtt** a fuvarozó késedelembe esik, ha a megfelelő **fuvarszekőzt nem állítja ki** a megjelölt időben és helyen. Erre reagálva a feladó a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet. A kártérítés körében azonban csak a berakodás eredménytelen megkísérléséből eredő költségeit, azaz a *negatív interesse-t*, és a más fuvarozónak fizetett fuvardíjtöbbletet számolhatja fel.

A küldemény átvételét megelőző fuvarozói késedelem sajátos esete, amikor a **fuvarozó késedelme következtében a küldemény elvész vagy**

értékcsökkenést szenved (pl. a hűtőházból kicsomagolt banán rohadásnak indul). Ebben az esetben a feladó követelheti a küldemény értékének vagy értékcsökkenésének a *megtérítését*, feltéve, hogy a fuvarozót tájékoztatta a küldemény tárgyáról, illetve ha a fuvarozó tudott vagy kellő körültekintés mellett tudnia kellett volna arról, hogy késedelme a küldemény károsodásával jár.

A **fuvarozás során** a fuvarozó akkor **esik késedelembe**, ha a szerződésben vállalt vagy a jogszabályban megállapított fuvarozási határidőt túllépi. Késedelmének szankciója ebben az esetben az, hogy *kötbért* köteles fizetni. A kötbér maximuma a fuvardíj összege lehet. A kötbért meghaladó kárát a feladó vagy a címzett csak akkor követelheti, ha a fuvarozó a határidőben való teljesítéshez fűződő érdek ismeretében írásban vállalta a határidő megtartását, és nem bizonyítja, hogy a késedelmet tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.

2.1.2. A fuvarozó árukárokét fennálló felelőssége

Árukárról beszélünk, ha a küldemény az átvételtől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt elvész, megsemmisül, megsérül. A fuvarozó felelőssége az árukárokét **objektív**. A szigorú tárgyi felelősségnek két következménye van:

- a fuvarozó *nem mentheti ki magát* a felróhatóság hiányára való hivatkozással;
- a szigorú felelősség ellentételezéseként a Ptk. korlátozza a felelősség mértékét, és a teljes kártérítés elvét áttörve a fuvarozó csak a *tényleges kárt (damnum emergens)* köteles megtéríteni (ez alól kivételt képez az az eset, amikor a fuvarozó szándékosan okozta a kárt, ugyanis ilyenkor teljes kártérítéssel tartozik).

Az objektív felelősség alól csak a Ptk-ban meghatározott okok bizonyítása esetén mentheti ki magát a fuvarozó. A **kimentési okok** a következők:

- a kárt a fuvarozó *tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok* idézte elő (ezt a fuvarozónak kell bizonyítania – direkt bizonyítás);
- a kár a *küldemény belső tulajdonságának* következménye (a feladónak kell ennek hiányát bizonyítani – direkt bizonyítás);

- a kárt a *csomagolás kívülről észre nem vehető hiányossága* okozta (fuvarozó bizonyíthatja direkt bizonyítás körében a csomagolás hiányosságát, míg ennek ellenkezőjét a feladó és a címzett exculpatios bizonyítás keretében);
- a kár a *feladó által végzett berakodás, vagy a címzett által végzett kirakodás* következménye (feladó és címzett exculpatios bizonyítással hivatkozhat ennek hiányára);
- a kár annak következtében állt elő, hogy a feladó, a címzett vagy az általuk rendelt kísérő *nem úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható*. Ide tartozik az az eset is, amikor a feladó a szükséges okmányokat nem adta át, vagy nem jól töltötte ki, valamint a fuvarozót nem tájékoztatta a küldemény kívülről észre nem vehető rendkívüli értékéről (a feladó és a címzett exculpatios bizonyítással hivatkozhat ennek hiányára).

A fenti kimentési okok kapcsán fontos megemlítenünk a **direkt és az exculpatios (kimentési) bizonyítási rendszer különbségét**. A direkt bizonyítás lényege, hogy az olyan okokat, amelyek egyik fél magatartására sem vezethetők vissza, annak a félnek kell bizonyítania, akinek az érdekében ezek felmerültek. A kimentési bizonyítás lényege: az érdekelt bizonyítja, hogy a kár nem az ő kötelezettségeinek megszegése miatt következett be.

A fuvarozó a **kár megtérítése** körében főszabály szerint *pénzbeli* megtérítéssel tartozik. A küldemény megrongálódása esetén azonban a fuvarozó választhat az értékcsökkenés pénzben történő megtérítése és a sérülés kijavítása, a helyreállítás (természetbeni kártérítés) lehetőségei között.

A fuvarozóval szembeni **igények érvényesíthetősége 1 év** alatt évül el. Ha a küldemény hibája az átvételkor, kiszolgáltatáskor felismerhető, a fuvarozóval szembeni igényt haladéktalanul érvényesíteni kell. Amennyiben a küldemény hibája átvételkor nem volt egyértelmű, 3 napon belül lehet az igényt a fuvarozóval szemben érvényesíteni.

2.1.3. A feladó és a címzett szerződésszegései

Amennyiben a **feladó a küldemény berakásával késlekedik**, a fuvarozó elállhat a szerződéstől az érdekmúlás bizonyítása nélkül is, valamint ezzel együtt kártérítést is követelhet.

A küldemény **csomagolásának hibájához** kapcsolódóan szólnunk kell arról az esetről, amikor a csomagolás hiányossága kívülről felismerhető. A fuvarozó árukárokért fennálló felelősségének kimentési okai között lényeges volt, hogy a csomagolás hibája ne legyen észrevehető kívülről, hiszen a fuvarozó csak ebben az esetben mentesül a kár megtérítése alól. Amennyiben azonban a csomagolás hiányát felismerte, és a feladó ennek ellenére írásban utasította őt a küldemény átvételére, a fuvarozót vagy más személyt a csomagolás hibájából érő károkért a feladó tartozik felelősséggel. Ha ilyen írásbeli utasítás ellenére vállalta a fuvarozó a küldemény fuvarozását, úgy a feladóval együtt fele-fele arányban viselik a bekövetkezett kárt.

2.1.4. Harmadik személyek kárigényei

Ha a fuvarozás során harmadik személyek szenvednek kárt, ezért a fuvarozó tartozik felelősséggel. A kártérítés általános szabályai alapján azonban megtérítést követelhet a feladótól.

3. Speciális fuvarfajták

3.1. A közúti áru fuvarozás speciális szabályai (KÁSZ)

A közúti áru fuvarozás speciális szabályait (Közúti Áru fuvarozási Szabályzat, röviden: KÁSZ) a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet tartalmazza. A KÁSZ a közúti fuvarozás három formáját különbözteti meg:

- 1) **Darabáru fuvarozás:** 5000 kg-ot el nem érő tömegű olyan áru (árudarabok összessége), melyet a fuvarozó helységek között az erre kialakított rendszerben egy feladótól egy címzett részére továbbít. Darabáru fuvarozása esetén a fuvarozó határozhatja meg a fuvarozás útvonalát és eszközét. Nem minősül darabárúnak az ömlesztett tömegáru, élőállat, hűtést-melegítést igénylő áru, más áruval össze nem rakható áru. A darabáru rakodását a fuvarozó végzi.
- 2) **Gyorsáru fuvarozás:** olyan poggyász szállítása, melynek feladója nem utazik a járáttal.
- 3) **Kocsirakományú áru fuvarozás:** ami nem sorolható az előző két kategória egyikébe sem.

A **szerződéskötés** kapcsán fontos elem 2002. január 1. óta, hogy *megszűnt a fuvarozó szerződéskötési kötelezettsége*. Lehetősége van

azonban a feleknek keretszerződést kötni, amit kötelező írásba foglalni. Az írásbeliség hiányát orvosolja (*kollaudáció*), ha felek a teljesítést megkezdték.

A **fuvaroztató** (feladó) **jogállása** a következő jogokkal és kötelezettségekkel bővül:

- köteles megjelölni az összetartozó árukat;
- jogosult utasítást adni, amíg a jármű a berakás helyét el nem hagyja;
- köteles kísérőt biztosítani nagy értékű pénz és ketrecbe nem zárt élőállat fuvarozásához, valamint olyan dolgok esetében, ahol a kísérő igénybevételét jogszabály előírja;
- köteles tájékoztatni a fuvarozót az áru biztonságos továbbítására vonatkozó előírásokról;
- utólagos rendelkezési jog illeti meg: a fuvaroztató a fuvarozás során csak egyszer, az *egész küldeményre* vonatkozóan adhat olyan utasítást, hogy *legfeljebb 2 napra* a fuvarozó az árut tartóztassa fel, kiszolgáltatását tartsa függőben.

A **fuvarozónak** akadályközlési és értesítési kötelezettsége fokozott. Köteles a legrövidebb útvonalat megválasztani. A darabáru küldeményeket ő köteles berakodni.

A **gépjármű kiállításáért** való fuvarozói felelősség körében a KÁSZ a *Ptk-tól eltérő szabályokat* állapít meg. Az üzembentartónak a gépjárművet a szerződésben meghatározott időben kell kiállítania, de legkésőbb az azt követő 30 percen belül. A jogszabály 30 perces kiállítási késedelmet tolerál, és a késedelem szabályai csak ezt követően állnak be.

Az **árúkárók** kérdését a KÁSZ a következőképpen szabályozza:

- *Elveszettnek* minősül az áru, ha 8 napon belül (darabáru esetén 30 nap) nem szolgáltatják ki.
- A bírósághoz fordulás előtt peren kívüli egyeztetést kell kezdeményezni írásban.
- Bírósághoz akkor fordulhat a fél, ha az egyeztetésre a másik fél 60 napon belül nem válaszolt, vagy az egyeztetés eredménytelen (azaz a másik fél a kifogást nem fogadja el). Az egyeztetés tehát perszűrőként működik, és a bírósági út igénybevételét kívánja

minimálisra szorítani alternatív (*extrajudiciális*) vitarendezési módszerrel.

3.2. A vasúti áru fuvarozás (VÁSZ)

A vasúti áru fuvarozási szabályzatról (VÁSZ) a 32/2009. (II. 19.) Korm. rendelet rendelkezik. A *szerződés* a VÁSZ értelmében a fuvaroztató megrendelésével (ajánlat) és a **vasúttársaság írásbeli visszaigazolásával** (elfogadás) **jön létre**. A vasúti áru fuvarozási szerződés *konszenzuál szerződés*. A VÁSZ azonban szabályozza a *reálszerződési* formát is: A szerződés megrendelés-visszaigazolás hiányában is létrejöhet, ha a vasúttársaság a küldeményt és a szükséges okmányokat átveszi. Gyakori, hogy a felek *keretszerződést* kötnek nagy mennyiségű áru fuvarozására vagy meghatározott időközönként ismétlődő áru fuvarozásra. Ekkor az *írásbeliség* érvényességi kellék. A fuvaroztató ellenkező megállapodás hiányában köteles *fuvarlevelet* kiállítani, amely bizonyítja a küldemény átadását-átvételét, valamint ezen jogcselekmények megtörténtének időpontját.

A küldemények fajtái:

- *Kocsirakomány*: ha a fuvaroztató a vasúti kocsit kizárólagosan veszi igénybe a fuvaroztatáshoz.
- *Darabáru*: más küldeménnyel együtt, elkülönítés nélkül gyűjtőforgalomban fuvarozott áru.

A fuvarozás köréből kizárt, *veszélyes árunak* minősülnek azok, amelyek a forgalom biztonságát, mások személyét és vagyonát veszélyeztetik, és a veszélyforrások más jogszabályi előírások teljesítésével sem küszöbölhetők ki. *Feltételes fuvarozható* áruk esetén valamilyen többletkövetelményt kell teljesíteni (pl. speciális csomagolási szabályok). E feltételek teljesítése főszabályként a fuvaroztatót terheli.

Nem fuvarozható darabáruként:

- ömlesztett tömegáru;
- különleges hűtést-melegítést igénylő áru;
- élőállat;
- más küldeménnyel össze nem rakható áru.

A **felek jogállása** körében a következő specialitásokat tartalmazza a VÁSZ:

- A *vasúti kocsi kiállítása* a vasúttársaság feladata.
- A rakodási kötelezettség tekintetében a felek megállapodása döntő. A *vasúttársaság* csak *kisáruküldeményeket* kell, hogy rakodjon.
- Az áru megvizsgálásának kötelezettsége átvételkor a fuvarozót terheli. Ha az áru sérült, hiányosan vagy hibásan csomagolt, a vasúttársaság ezt a tényt felvezeti a fuvarlevélen, és a fuvarozatóval elismerteti. Ezt hívjuk *fenntartásnak*.
- A *fuvarozási határidő* 1 nap kezelési időt és minden 200km után 1 napot jelent.
- A be és kirakodásra megállapított határidők be nem tartása esetén a megrendelő *várakozási díjat* köteles fizetni.
- Amennyiben a címzett a küldeményt nem szállítja el az állomásról a kirakodás után megadott határidőn belül, *fekbért* kell fizetnie.

A **felelősség** a következőképpen alakul:

- 1) Az *árukárok* körében speciális szabály, hogy az elkerülhetetlen tömegvesztéssel járó küldeménynél csak a tömeg 1%-át (szárazáru) vagy 2%-át (folyékony áru) meghaladó mértékű veszteségért felel a vasúttársaság.
- 2) A *fuvarozási határidő túllépéséért* kötbért köteles a vasúttársaság fizetni. A kötbér naponta a fuvardíj 10%-a.
- 3) *Elveszettnek* minősül a küldemény, amennyiben a fuvarozási határidő után 30 napon belül nem szolgáltatják ki.
- 4) A fuvarok felvétele *fenntartással* történik.
- 5) Ha a *feladó megtéveszti a vasúttársaságot*, a vasút az alábbi jogkövetkezmények közül választhat:
  - a) megtagadja, abbahagyja a fuvarozást;
  - b) az árut a feladás helyére visszafuvaroztatja;
  - c) az árut a rendeltetési helyére továbbítja.
- 6) A *feladót* csak akkor *terheli kártérítési kötelezettség*, ha
  - a) a kocsi terhelési határát túllépte;
  - b) fuvardíj-megrövidítést okozott megtévesztő magatartásával.
- 7) A *feladó* akkor *mentesül* a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kár a vasút helytelen tájékoztatásának következménye.

3.3. A légi áru fuvarozás (LSZ)

A légi fuvarozás szabályait a 26/1999. (II. 12.) Korm. rendelet tartalmazza. Az LSZ szerint a szerződés a **fuvarozás elvállalásával jön létre**. A **fuvarlevél** kiállítása küldeményenként külön-külön **kötelező**. A feladó felel a fuvarlevélben a küldemény és a célállomásra vonatkozó adatok pontosságáért (az ennek hiányosságaiból eredő károk is őt terhelik). A szerződés módosítása esetén új fuvarlevelet kell kiállítani. Sajátos szerződéskötési kötelezettséget jelent a **fuvarozási kényszer**. Fuvarozási kényszer terheli ugyanis a fuvarozót, ha az áru megfelel a feltételeknek.

A feladó megválaszthatja az útirányt, de ettől üzemkörében felmerülő okból eltérhet a fuvarozó. A címzett 2 munkanapon belül köteles az érkezési repülőtéren átvenni a küldeményt.

A fuvarozó köteles **jegyzőkönyvet** felvenni a küldemény károsodásáról vagy a késedelemről. A küldemény *elveszettnek* tekinthető, ha a határidő lejártától *30 napon* belül a fuvarozó azt nem szolgáltatja ki. A jogosult igényét a fuvarozóhoz intézett **írásbeli bejelentéssel** érvényesítheti. *Bírósághoz* azonban csak akkor fordulhat, ha az írásbeli bejelentést a fuvarozó *3 hónapon* belül részben vagy egészben elutasította, vagy a követelést nem egyenlítette ki.

X. ATIPIKUS SZERZŐDÉSEK

1. Az atipikus szerződések fogalma, jellemzői

A gazdasági forgalom növekedése, a kereskedelem nemzetközi dimenziókban való megjelenése a piaci igényeknek való megfelelés okán szükségszerűen életre hívott olyan szerződéstípusokat, melyek a klasszikus polgári törvénykönyvekben szereplő szerződések körébe már nem voltak beilleszthetők. Az atipikus szerződések sajátosságait azonban elsősorban nem az a tény adja, hogy a polgári kódex nem tartalmaz rájuk vonatkozóan rendelkezéseket. E kontraktusok fő sajátossága a szerződéses jogviszony speciálisan egyetlen klasszikus szerződéstípus alá sem besorolható jellege. Maga az atipikus szerződések gyűjtőnév is mesterséges fogalom, így az ebbe a körbe tartozó szerződések sem kategorizálhatók egységes jellemzőkön keresztül. Az **atipikus szerződések** legfontosabb **sajátosságait** (legalábbis Magyarországra vetítve) a következőkben foglalhatjuk össze:

- A Ptk-ban nem találhatóak meg e szerződéstípusok. Szabályozásuk *külön törvényben* vagy kormányrendeletben történik.
- A felek között jellemzően *tartós jogviszonyt* létrehozó szerződésekről van szó (kivéve: üzleten kívüli kereskedés és a távollévők között kötött szerződések).
- Tartalmuk típuson belül is sokszínűen variálható a szerződési szabadság elvéből következően. Az *egyediesített szerződéseknek* csak a jogszabályba ütközés semmisséggel szankcionált tilalma szab határt.
- A szerződés jellemző kikötéseit a viszonylagos kodifikátlanság miatt a hazai és külföldi *gyakorlat*, valamint néhány *nemzetközi egyezmény* szabályai alapján lehet összegyűjteni.
- Fiatal kodifikált múlttal rendelkező szerződéstípusok, melyeknek hazai szabályozását elsődlegesen az *Európai Közösségek magánjogot érintő irányelvei* indukálták.
- A szabályozás elsősorban *fogyasztóvédelmi* célzatú, hiszen a szerződés egyik pólusán főként gazdálkodó szervezetek, másik pólusán a fogyasztó szerepel.
- Nem érvényességi kellék általában az *írásbeliség*, de szinte kivétel nélkül írásban köttetnek.

- Az általános szerződési feltételek (*blankettaszerződések*) alkalmazása gyakori.
- *Elnevezésük vagy megtartja a külföldi terminológiákat* (pl. lízing, franchise), vagy a szerződés egyik pólusán elhelyezkedő alany speciális tevékenységét tükrözi (pl. üzleten kívüli kereskedés, önálló kereskedelmi ügynöki szerződés).

A fentiek alapján az **atipikus szerződések** általánosan elfogadott **fogalma**: a Polgári Törvénykönyvben nem tipizált, az ott nevesített szerződéstípusuktól különböző, az üzletszerű gazdálkodás és a modern kereskedelmi tevékenység követelménye által életre hívott, gyakorlatban kialakult szerződéstípusok.

Az atipikus szerződések **nem azonosak a vegyes szerződésekkel**. A vegyes szerződések több Ptk-ban szereplő típus ismérveit gyűjtik egybe (pl. ajándékozással vegyes adásvétel), azonban a felek jogállása tekintetében a klasszikus szerződéstípusok körében felállított szabályok alkalmazhatók. Az atipikus szerződések esetében bár fellelhetők a klasszikus szerződéstípusok elemei, azonban egyik sem ragadható meg olyan vezérfonalként, hogy az elbírálásukban döntő motívumot jelentsen.

A szerződés atipikus voltát elsősorban nem az a jellemző adja, hogy a Ptk-ban nem nevesített szerződésekről (*innominát szerződések*) van szó. Az **innominát szerződések** prompt ügyletet jelentenek a felek között, és nem hoznak létre tartós jogviszonyt. Elnevezésük legtöbbször „megállapodás”. Az atipikus szerződéseknek kialakult elnevezésük van, tartós jogviszonyt hoznak létre a felek között, és a felek igényeihez igazítva ugyan, de tömegesen jelennek meg a gazdasági életben.

Az **atipikus szerződések megítélése** kapcsán a bírói gyakorlatban számos teória ismeretes. A fogódzót a szerződések írásbeli formája jelenti, hiszen részletes szabályozási háttér nélkül a felek által kötött és bizonyítható kontraktus az, ami kiindulási pontot jelent. Az írásba foglalt szerződések alapján állapítja meg a bíróság a felek által lényegesnek minősített körülményeket, azt a célt, amire a felek akarata irányult, valamint a szolgáltatás sajátosságait. Felmerül azonban a kérdés, hogy szabályozatlanság hiányában vagy részleges, egyoldalú (pl. kizárólag fogyasztóvédelmi jellegű) szabályok esetében milyen mögöttes joganyag alkalmazandó. A kérdés megválaszolására a következő elméletek születtek:

- *Abszorpció elmélet:* a konkrét atipikus szerződésben meg kell találni azt az elemet, amelyik a leginkább kapcsolja egy Ptk-ban nevesített szerződéstípushoz, és annak a szabályai alapján kell a jogviszonyt megítélni. Ez a nevesített szerződéstípus vezérfonál lesz.
- *Kombinációs elmélet:* az atipikus szerződés tartalmához párosítani kell minden Ptk-ban nevesített szerződéstípust, amelynek részelemei felfedezhetők az atipikus kontraktusban. Így az egyes elemek az egyes „anyatípus” alapján bírálандók el.
- *Analogikus elmélet:* a Ptk. kötelmi általános szabályai jelentik az egyetlen mögöttes joganyagot, az egyes szerződések szabályanyagának alkalmazása kizárt.
- *Kreációs elmélet:* a jogalkotó felé való igény megfogalmazásaképpen a szerződések Ptk-ba való beilleszthetőségének bonyolultsága miatt a külön jogforrásokban való kodifikálás szükséges.

Magyarországon a jogalkotó a kreációs elméletet választotta. A már szabályanyaggal rendelkező atipikus szerződések ugyanis a Ptk-n kívül, törvényi vagy kormányrendeleti szinten nyertek szabályozást. A bírói gyakorlat a Ptk. kötelmi jog általános részének alkalmazását az analogikus elméletnek megfelelően minden esetben érvényesíti. Véleményünk szerint azonban hibás mind az abszorpció, mind a kombinációs elmélet szerinti ítélkezési gyakorlat, ugyanis ezzel a megoldással éppen az atipikus szerződések lényeges eleme, a felek eredeti szándéka szenved csorbát: a sajátos jogviszonyokra való legteljesebb egyediesítés. Helyesnek tartjuk tehát, ha a kifejezetten e típusokra irányadó külön szabályok és a kötelmi jog általános szabályai mellett a konkrét szerződés kikötéseit veszi figyelembe a jogalkalmazó az esetleges jogvita elbírálása során.

Az **új Polgári Törvénykönyv** koncepciója célként irányozza elő a szerződések szabályanyagának kereskedelmi élet követelményeihez igazítását. Ez a célkitűzés megköveteli az atipikus szerződések sorsának rendezését is. Az új Ptk. várhatóan a lízingszerződést és a faktoringot emeli be rendelkezései közé.

Az atipikus szerződések **csoportosítása** két rendezőelv mentén képzelhető el. Az egyik csoportosítási szempont a szerződés központi

elemét helyezi előtérbe. Ennek megfelelően beszélhetünk olyan szerződésekről, melyeket a *jogviszony közvetett tárgyának speciális volta tesz különlegessé* (pl. koncessziós szerződés esetén az állami tulajdon kizárólagos tárgyai; faktoring esetében a követelés megvásárlása), valamint olyan szerződésekről, amelyeknél az *egyik szerződő fél speciális tevékenysége* jelenti a megkülönböztetés alapját (pl. üzleten kívüli kereskedés, önálló kereskedelmi ügynöki szerződés, konzorciós szerződés, timesharing szerződés, stb.).

A másik lehetséges – és általánosan elfogadott - csoportosítási szempont a szerződés **önálló vagy önállótlan jellegéből** indul ki. Az önálló szerződéstípusok más jogviszonytól függetlenek, *sui generis* jelleggel hoznak létre sajátos, minden más létező szerződéstől különböző jogviszonyt a felek között. Ide tartozik a koncessziós szerződés, a faktoring szerződés, a franchise szerződés és a lízingszerződés. Léteznek azonban az önállótlan atipikus szerződések, amelyek valamilyen ismert és Ptk-ban szabályozott jogviszonyra ráépülve az egyik fél speciális tevékenységéből következően vagy a szerződéskötés módja miatt válnak különlegessé. Ide tartozik a szindikátusi szerződés, melynek alapja az a társasági jogviszony, amely nélkül értelmetlen lenne a társaságot alkotó tagok közötti szindikátusi megállapodás megkötése, melyben egymással és a társasággal kapcsolatos ún. „informális” kötelezettségeiket, jogaikat és elvárásaikat fogalmazzák meg. További önállótlan atipikus szerződés még a távollévők között kötött szerződés (az amúgy ismert áru adásvételére vagy szolgáltatás nyújtására irányuló adásvételi, vállalkozási vagy más kontraktus különlegessége a szerződéskötés módjában rejlik), az üzleten kívüli kereskedés, az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés, a konzorciós szerződés és a timesharing szerződés.

2. A lízing

2.1. A lízingügylet és a lízingszerződés elkülönítése

A lízing azok közé az önálló atipikus szerződések közé sorolható, amelyek talán a legrégebbi múltra tekintenek vissza, azonban hazánkban mind a mai napig sem külön jogszabályban, sem a Ptk-ban nem született egységes szabályozás rájuk vonatkozóan. Az új Ptk. várhatóan orvosolja ezt a helyzetet a lízingszerződés szabályainak megalkotásával. A szerződés a gazdasági életben tömegesen alkalmazott, megjelenése jellemzően nem önmagában, hanem egy folyamat, a lízingügylet keretében figyelhető meg.

A lízingszerződés ugyanis a lízingügylet egyik elemét képezi. A **lízingügylet** azonban több szerződés kölcsönhatásaként alakul ki. A lízingügylet komplex folyamatának lépcsői a következők:

- *Előszerződés*, melyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy egy meghatározott dologra – a leendő lízingtárgyra – vonatkozóan lízingszerződést fognak kötni.
- *Adásvételi szerződés*, amely keretében a leendő lízingbe adó harmadik személytől beszerzi (megvásárolja) a későbbi lízingtárgyat, így annak tulajdonosává válva kialakul a lízingszerződés alapszituációja.
- *Lízingszerződés*, amely alapján a lízingbe adóval előszerződést kötött fél (lízingbe vevő) birtokába, használatába kerül a lízingbe adó által korábban beszerzett lízingtárgy.
- *Tulajdonátszállás*: eshetőlegesen jelenik meg a folyamat végén a lízing fajtájától függően (pénzügyi lízingnél van rá lehetőség). Adásvétel vagy vételi jog jogcímen sor kerülhet a lízingbe vevő tulajdonszerzésére.

A fenti folyamat a teljes lízingügyletet tükrözi, azonban a gyakorlatban a lízing számos típusa miatt nem minden esetben zajlik ilyen komplexen a folyamat.

2.2. A lízingszerződés fogalma

A lízingszerződésnek kodifikált szabályanyaga jelenleg nem létezik Magyarországon. A szerződés definiálására a hitelintézeti törvény és a számviteli törvény is kísérletet tesz.

A *számviteli törvény* (2000. évi C. tv.) szerint a pénzügyi lízing lényege, hogy a lízingbe adó a lízingbe vevő igényei szerint beszerzett és a lízingbe adó tulajdonát képező eszközt lízingdíj ellenében, a szerződésben rögzített időtartamra a lízingbe vevő használatába, birtokába adja azzal, hogy

- a) a lízingbe vevőt terheli a használatból következően minden költség és kockázat,
- b) a lízingbe vevő jogosult a hasznok szedésére,
- c) a szerződés időtartamának végén a lízingelt eszköz tulajdonjogát a lízingbe vevő maradványérték megfizetésével megszerzi vagy anélkül, illetve elővételi jog illeti meg: a szerződés megszűnése előtt ezen jogokról le is mondhat a lízingbe vevő.

A *hitelintézeti törvény* (1996. évi CXII. törvény) a pénzügyi lízinget olyan tevékenységnek fogja fel, amelynek során a lízingbe adó ingatlan vagy ingó dolog tulajdonjogát, illetve vagyoni értékű jogot a lízingbe vevő megbízása alapján abból a célból szerez meg, hogy azt a lízingbe vevő határozott idejű használatába adja oly módon, hogy az a lízingbe vevő könyveiben kerül kimutatásra. A használatba adással a lízingbe vevő

- a) viseli a kárveszély átszállásából származó kockázatot,
- b) a hasznok szedésére jogosulttá válik,
- c) viseli a közvetlen közterheket (ideértve a fenntartási és amortizációs költségeket is),
- d) jogosultságot szerez arra, hogy a szerződésben kikötött idő elteltével a lízingdíj teljes tőketörlesztő és kamattörlesztő részének, valamint a szerződésben kikötött maradványértéknek megfizetésével a dolgon ő vagy az általa megjelölt személy tulajdonjogot szerezzen, ha nem él ezzel a jogával, a lízingtárgy visszakerül a lízingbe adó birtokába és könyveibe.

Az *új Ptk.* a lízingszerződést várhatóan a következőképpen határozza majd meg. Lízingszerződés alapján a lízingbeadó köteles a lízingbevevő által kiválasztott, vagy a lízingbevevő által meghatározott feltételeknek megfelelő vagyontárgy tulajdonjogát megszerezni, illetve vagyontárgyat előállítani, és azt meghatározott időtartamra a

lízingszerződés szerinti díjat megfizetni.

A fogalom-meghatározások azonos módon gyűjti egybe a lízingszerződés lényeges elemeit. A részletvételtől egyértelműen a kárveszélyviselés, költségek és terhek viselésének, valamint a tulajdonszerzésnek a speciális szabályai különböztetik meg a pénzügyi lízinget. A tulajdonszerzés sem feltétlenül következik be a lízingbe vevő oldalán.

Az 1997. évi LXXXVI. törvénnyel hazánkban kihirdetett *UNIDROIT Egyezmény* a lízinget nemzetközi konstrukcióban vizsgálja. Nemzetközi pénzügyi lízingügylet értelmében az egyik fél (lízingszerző)

- a) a másik fél (lízingszerző) részletes leírásának megfelelően szerződést köt egy harmadikkal (szállító), amely szerint a lízingbe adó felszereléseket, gépeket vagy egyéb berendezéseket vesz meg a lízingbe vevő által jóváhagyott feltételekkel, amelyeket a lízingbe vevő az érdekeivel megegyezőnek ítél, és
- b) olyan szerződést (lízingszerződés) köt a lízingbe vevővel, amelynek alapján a lízingbe vevő bér fizetése ellenében jogosul a berendezés használatára.

Az Egyezmény definíciója már nem említi az esetleges tulajdonszerzés lehetőségét. A lízingnek ugyanis mindkét fajtája ismeretes: az alapvetően adásvételi szándékú és az elsősorban bérleti célzatú lízingügylet. Az adásvételi jelleget magában hordozó pénzügyi lízingügylet végén a lízingbe vevő tulajdonába kerülhet a lízingtárgy, míg az elsődlegesen bérleti elemeket hangsúlyozó operatív lízing kifejezetten a tartós birtoklásra, használatra, hasznosításra irányul.

A lízingre egységes definíciót alkotni talán a két típus egyidejű meghatározásával lehet, hiszen – amint azt a lízingfajtákat tárgyaló fejezetben látni fogjuk – a mindennapi életben a lízingügyletek számos fajtája ismeretes. A szerződés sajátosságainak tekinthető az ellenértékként funkcionáló lízingdíj részletekben való teljesítése egy előre rögzített futamidőre elosztva, és az a tény, hogy a lízingdíj nem áll arányban a dolog tényleges forgalmi értékével, azt lényegesen meghaladja.

2.3. A lízingfajták

A tipizálás lehetséges módozatai közül csupán néhány, általában jellemző fajta bemutatására vállalkozunk. Klasszikusan a lízing két alaptípusa a pénzügyi lízing és az operatív lízing.

A **pénzügyi lízing** a fentebb vázolt lízingügylet egységébe illeszkedik. A *lízingbe adó lényegében hitelt nyújt a lízingbe vevőnek*. A lízingbe adó fél a lízingtárgy beszerzéséhez biztosítja a fedezetet, majd az általa nyújtott hitelből megvásárolt dolgot – mint lízingtárgyat - adja a lízingbe vevő birtokába és használatába. A lízingbe vevőnek a futamidő lejártával lehetősége van a lízingtárgyon automatikusan vagy maradványértéken való megvásárlással tulajdont szerezni. A pénzügyi lízing tehát leginkább egyfajta részletvételnek fogható fel, azonban a futamidő alatti jogok és kötelezettségek sajátosak, valamint a jogviszonyt lezáró tulajdonszerzés sem feltétlenül következik be. A pénzügyi lízinget a tulajdonszerzés lehetősége alapján két csoportba sorolhatjuk:

- Nyílt végű pénzügyi lízing: a lízingbe vevő a futamidő lejártával maga dönt arról, hogy megvásárolja-e maradványértéken a lízingtárgyat, vagy visszaadja azt a lízingbe adónak.
- Zárt végű pénzügyi lízing: a lízingbe vevő automatikusan tulajdont szerez a futamidő lejártával a lízingtárgyon.

Az **operatív lízing** nem a lízingbe vevő tulajdonszerzését célozza. Lényege a tartós, határozott idejű használat. Jellemzően olyan dolgok esetében alkalmazzák, melyek hamar amortizálódnak vagy devalválódnak, és a futamidő végén visszakerülnek a lízingbe adóhoz, aki ha még nem amortizálódott le a lízingtárgy teljesen, újra lízingbe adhatja egy csökkentett lízingdíjért (*másodkézi vagy second hand leasing*), vagy a lízingtárgy helyett technológiailag újabbat bocsát a lízingbe vevő rendelkezésére (pl. szoftverek lízingje esetében).

A pénzügyi és az operatív lízing főbb különbségei:

Szemponatok	Operatív lízing	Pénzügyi lízing
<i>Kinek a könyveiben kerül kimutatásra a lízingtárgy?</i>	Lízingbe adó	Lízingbe vevő
<i>Rendes felmondás lehetősége</i>	Lehetséges	Nem lehet rendes felmondással megszüntetni a jogviszonyt lejárat előtt.

Szemponatok	Operatív lízing	Pénzügyi lízing
<i>Alanyok száma</i>	Általában kétalanyú jogviszony (lízingbe adó, lízingbe vevő)	Három alany: lízingbe adó és vevő, valamint a lízingtárgy szállítója, akitől a lízingbe adó beszerzi az előszerződésben rögzített dolgot.
<i>Karbantartás, javítás, biztosítás kinek a kötelezettsége?</i>	Lízingbe adó	Lízingbe vevő

Sajátos tőkeszerzési módszer a **visszlízing** (*sale and lease back*) technikája. A lízingtárgy eredeti tulajdonosa - likviditási problémáinak megoldása céljából - a dolgot eladja a leendő lízingbe adónak, akitől azt visszalízingeli. Így a lízingbe vevő (az eredeti tulajdonos) tőkéhez jut az eladott dolog ellenértékéből, azonban továbbra is használhatja a lízingtárgyat a lízingszerződés keretében.

A **lízing tárgya** gyakorlatilag bármilyen dolog lehet. *Értékpapír és pénzkövetelés kivételével* ingó és ingatlan dolgokat, fogyasztási javakat (pl. gépjármű), tőkejavakat (pl. termelőeszközök) egyaránt lehet lízingbe adni és venni. Polgári jogilag semmiképpen sem helytállóan, de a gyakorlatban létező megoldásként ismert a személyi lízing kategóriája is. Ebben az esetben a „lízingtárgyat” a szakemberek, menedzserek (vállalkozások kulcsszemélyzete) jelentik, akiket eredeti munkáltatójuk „lízingbe ad” egy másik vállalkozás számára.

A lízingbe adó **vállalt szolgáltatásai alapján** megkülönböztetünk finanszírozási (*financial leasing*) és kereskedelmi vagy üzemeltetési (*full service*) lízinget. A finanszírozási lízing esetében a lízingbe adó pusztán hitelez, a lízingtárgy beszerzéséhez tőkével rendelkezik. A full service lízing lényege, hogy a lízingbe vevő a lízingtárgy átadásán túl javítási, karbantartási kötelezettséget is vállal a lízingbe vevő felé.

Megkülönböztethetjük a lízingszerződést abból a szempontból is, hogy a lízingbe adó megköti-e a lízingtárgy használatának körét vagy sem. Az **individuális** lízing esetében a lízingbe adó a szerződésben megszabja, hogy milyen körben és milyen módon használhatja a lízingbe vevő a lízingtárgyat. **Bianco lízing** esetében a lízingbe vevő szabadon dönt a felhasználást illetően.

A lízingügyletben **résztevők száma alapján** beszélhetünk *direkt vagy közvetlen lízingről* (a szerződés kétalanyú, lízingbe adó és vevő között jön létre), *közvetett lízingről* (a jogviszony háromszereplős: bekapcsolódik a lízingtárgy gyártója), valamint *viszontlízingről* (a lízingbe vevőnek joga van a lízingtárgyat további lízingbe, allízingbe adni).

A lízingszerződés sajátosságainak jobb megértése céljából a **pénzügyi lízinget el kell határolnunk** a hozzá közel álló **haszonbérlettől**:

Szempontok	Haszonbérlet	Lízing
Ellenérték esedékessége.	Utólag fizet a haszonbérlő.	Előre meghatározott időpontokban esedékes.
Költségek viselése.	Haszonbérbe adó: rendkívüli javítás és felújítás költségei. Haszonbérlő: minden egyéb költség.	Valamennyi költség a lízingbe vevőt terheli.
Kárveszélyviselés.	Haszonbérbe adót terheli.	Lízingbe vevőt terheli.
Dolog elpusztulásának hatása a jogviszonyra.	Haszonbérlet megszűnik, bérbe adó nem köteles a helyreállításra.	Pénzügyi lízing: átalakul egyösszegű pénzfizetési kötelezettséggé Operatív lízing: lízingbe vevő köteles helyreállítani.
Felmondási jog.	Haszonbérlet is megilleti.	Lízingbe vevőnek általában nincs rendes felmondási joga.

2.4. A lízingszerződés alanyainak jogállása

A szűk értelemben vett lízingszerződés **kétalanyú jogviszony**: lízingbe adó és lízingbe vevő között jön létre. A lízingügylet komplexitásából azonban látható, hogy – elsősorban pénzügyi lízing esetében – a folyamatnak részese a lízingtárgy eredeti tulajdonosa is, a szállító, akitől a lízingbe adó megszerzi a lízingbe vevő igényeinek megfelelő lízingtárgyat.

A szerződés szabályozatlanságából következik, hogy a lízingbe adói és lízingbe vevői pozícióban a polgári jog bármely alanya szerepelhet. A fenti definíciók azonban pénzügyi lízing esetén behatárolják a lehetséges lízingbe adók körét. **Pénzügyi lízing** (tehát legalább eshetőlegesen tulajdonszerzést célzó lízing) *lízingbe adója* ugyanis csak *hitelintézet* vagy *pénzügyi vállalkozás* lehet.

A felek szerződésére alakszerűségi követelmények nincsenek, azonban ha **vételi jogot (opciót) tartalmaz** a szerződés, akkor a Ptk. szabályaiból következően kötelező az *írásbeliség*. A gyakorlatban szinte kivétel nélkül írásban kötnek a lízingszerződések, a jogszabályi háttér hiánya miatt. Az új Ptk. a lízingszerződés megkötésénél írásbeliséget követel meg.

A **lízingbe adó** pozíciója egy furcsa jogállást eredményez. Bár a szerződés tartama alatt tulajdonosa marad a lízingtárgynak, azonban – főként a pénzügyi lízingnél – a tulajdonost terhelő kötelezettségektől megszabadul. A lízingbe adónak a *kötelezettségei* így elsődlegesen a lízingtárgy megszerzésére és birtokba, használatba adására irányulnak:

- 1) Köteles a lízingtárgy *tulajdonjogát megszerezni* a gyártótól.
- 2) Köteles a lízingtárgyat a lízingbe vevő *birtokába és használatba adni*.
- 3) *Kellék és jogszavatosság* terheli a lízingtárgy vonatkozásában.
- 4) Lízingfajtától függő kötelezettségei:
  - a) pénzügyi lízingnél a futamidő végén köteles lehetővé tenni a lízingbe vevő tulajdonszerzését;
  - b) viszontlízingnél allízinget engedni a lízingbe vevőnek;
  - c) üzemeltetési lízingnél karbantartási és javítási feladatok átvállalása.

Meg kell jegyeznünk, hogy az új Ptk. a kellékszavatosság körében enyhít a lízingbe adó kötelezettségein. Az új törvény elképzelései szerint hibás teljesítésért nem terheli majd felelősség a lízingbe adót. A lízingbe vevő a dolog eladójával, gyártójával (szállító) szemben érvényesítheti majd hibás teljesítésből eredő igényeit. A lízingbe adó hibás teljesítésért csak akkor felel, ha:

- a dolgot maga állította elő (a jogviszony tehát kétszereplős, nincs külön szállító);
- a felek a lízingszerződésben kifejezetten rendelkeztek a lízingbe adó hibás teljesítésért való felelősségéről;
- a lízingbe adó a dolog tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerződésben lemondott a hibás teljesítésből eredő jogainak gyakorlásáról.

A lízingbe adó jogai:

- 1) Lízingdíjhoz való jog.
- 2) Rendeltetésszerű használat *ellenőrzése*.
- 3) Lízingtárgyat közvetlenül fenyegető veszély esetén *veszélyelhárítás követelése*.
- 4) *Rendkívüli felmondás* joga:
  - a) a lízingdíj késedelmes vagy hiányos fizetése esetén;

- b) rendeltetésellenes használat esetén, ha felszólítás után sem hagy fel vele a lízingbe vevő;
  - c) lízingtárgyat közvetlenül fenyegető veszély esetén, ha a veszélyelhárítás követelése eredménytelen;
  - d) szerződésben megállapított egyéb indokok (engedély nélküli allízingbe adás, kikötés ellenére nem köt a lízingbe vevő vagyonbiztosítást, stb.).
- 5) *Kártérítéshez való jog:*
- a) a lízingtárgy rendeltetésellenes, szerződésellenes (individuális lízing esetén) használata, rongálása esetén;
  - b) amennyiben közvetlenül fenyegető veszély esetén felszólításra sem cselekszik a lízingbe vevő.

A **lízingbe vevő** jogállását tekintve megállapíthatjuk, hogy a jogok és kötelezettségek összehasonlítva a lízingbe adó jogállásával jelentősen egyenlőtlen helyzetet eredményeznek. A polgári jog klasszikus *szinallagmatikus* kötelemekre építő felfogása csorbát szenved ezen a téren. Ezt az aránytalanságot küszöböli ki az a tény, hogy a lízing klasszikus felfogásban mégiscsak egyfajta hitelnyújtás a lízingbe adó részéről, aki valamilyen nagy értékű gép, berendezés rendelkezésre bocsátásával hozzásegíti a lízingbe vevőt tevékenysége folytatásához anélkül, hogy a lízingbe vevőnek egyösszegben kellene kifizetni a használat ellenértékét. A lízingbe vevőt így számos olyan *kötelezettség* is terheli, amely a tulajdonos terhére esne:

- 1) Köteles a lízingtárgyat *átvenni*.
- 2) Viseli a *terheket és költségeket*.
- 3) *Kárveszély*viselés.
- 4) Köteles *lízingdíjat* fizetni.
- 5) Túrni köteles a lízingbe adó ellenőrzési jogának gyakorlását.
- 6) Lízingtípustól függően:
  - a) pénzügyi lízing kivételével: lízingtárgy visszaadásának kötelezettsége a futamidő végén;
  - b) viszontlízing kivételével: tartózkodás a lízingtárgy harmadik személynek való átengedésétől (rendkívüli felmondási ok lehet).

A lízingbe vevő *jogai* ezzel szemben a lízingtárgy birtoklására és használatára, a kellék- és jogszavatossági igények érvényesítésére terjednek ki. Viszontlízing esetében megilleti a hasznosítás (allízingbe adás) joga, pénzügyi lízingnél pedig a tulajdonszerzés lehetősége (attól függően, hogy zárt vagy nyílt végű lízingről van-e szó).

2.5. Az ellenérték: lízingdíj

A lízingszerződés központi elemét képezi az ellenérték, a lízingdíj megállapítása, annak arányossága. Mivel a kötelem speciális abban a tekintetben, hogy a lízingbe vevőt a lízingbe adó előnyös helyzetbe hozza a tevékenysége folytatásához szükséges nagy értékű berendezés gyors biztosításával, így ez a finanszírozási jellegű jogviszony magában foglal egyrészt hitelezési, adásvételi és bérleti elemeket is. Az **ellenérték funkciója így kettős**:

- ki kell benne fejeződnie a lízingtárgy használatáért járó ellenértéknek (kvázi bérleti díj);
- pénzügyi lízing esetén a maradványérték kalkulálásával együtt meg kell testesítenie a dolog vételárát is.

Pénzügyi lízing esetében a tulajdonjog átengedése opció vagy szerződéses automatizmus útján maradványérték ellenében, vagy a futamidő alatt teljesített lízingdíjak alapján minden további fizetési kötelezettség nélkül elképzelhető. A jogalkalmazó számára komoly *nehézséget okoz* a lízingdíj *objektív értékaránytalanságának* megállapítása. Mivel a lízingszerződés ellenértéke komplex, a használati díjat és esetleg a vételárát is kombináló, hitelnyújtást magában foglaló jogintézmény, így akár a lízingtárgy tényleges forgalmi értékét jelentősen meghaladó összesített lízingdíj is, arányos ellenérték lehet. Hazánkban a lízingdíj a teljes futamidőt és az esetleges maradványértéken történő tulajdonszerzést is figyelembe véve a dolog forgalmi értékének 150-170%-a körül mozog. A lízingdíj arányosságának megállapításához a felek és a bíróságok a szerződés futamidejét, az ütemezést, esetlegesen kikötött kamatot (állandó vagy változó kamatot), a lízing típusát és a maradványérték meghatározását egyaránt vizsgálják.

A lízingdíj általában **időszakonként előre fizetendő**. Bár szoros kapcsolatban áll a haszonbérlettel a lízingszerződés, azonban itt a hitelezési funkció okán a felek nem várják be, amíg a lízingbe vevő a lízingtárgy segítségével hasznot állít elő, így a lízingdíj - ellentétben a haszonbérrel - nem utólag fizetendő. A fizetés ütemezése szintén tetszőleges. Jellemző a havi ütemezés. Gyakori azonban, hogy a futamidő egyes részei tekintetében eltérő a fizetés intenzitása. Ez azt jelenti, hogy a kiindulópontot jelentő egyenletes díjfizetési kötelezettség (minden hónapban ugyanannyi) mellett a felek kikötnek a futamidő előrehaladásával csökkenő vagy növekvő eloszlású díjfizetést is.

Pénzügyi lízing esetében a felek figyelembe veszik, hogy a szerződés tulajdonszerzésre is irányulhat, így a lízingdíj megállapításának kiindulópontját a teljes amortizáció miatt a lízing futamidejéhez igazítják. Operatív lízing esetében a lízingtárgy visszakérül a lízingbe adóhoz, így csak részamortizációról beszélünk, ami miatt a lízingdíj itt elsődlegesen a lízingtárgy értékéhez igazodik.

Mint minden tartós és visszerhes jogviszonyban, a lízingszerződés kapcsán is kérdésként jelentkezik a **díjhátralék problémája**. A lízingbe vevő díjfizetési késedelme esetére a magyar bírói gyakorlat választási lehetőséget enged a lízingbe adó számára. A lízingbe adó számára két lehetőség adott:

- Függetlenül attól, hogy eredetileg jogviszonyuk pénzügyi vagy operatív lízingnek minősült, *átengedi a lízingtárgy tulajdonjogát* azonnal a lízingbe vevőnek. Ezáltal jogosulttá válik a futamidő hátralévő részére esedékes teljes *lízingdíj egyösszegben történő követelésére*.
- A lízingbe adó *visszaveszi a lízingtárgyat* a lízingbe vevőtől, ezzel a szerződést megszünteti. A szerződés megszűnése miatt keletkezett *kárának megtérítését követelheti* a lízingbe vevőtől.

2.6. A lízing adózási szabályai

A lízing vizsgálata során szót kell ejtenünk az adózás szabályairól is. Bár adótörvényeink a lízing kifejezett kategóriáját nem ismerik, azonban szabályozzák a lízingüggyel kapcsolatos adófizetési kötelezettséget. Azzal az egyszerűsítéssel él az Áfa törvény, hogy a *pénzügyi lízing* jellegű jogviszonyokat egyszerűen adásvételnek tekinti, míg az *operatív lízing* esetében a bérleti elemet látja hangsúlyosnak.

Az **általános forgalmi adót** így pénzügyi lízing esetében az első lízingdíjjal együtt esedékesen egyösszegben kell megfizetni, míg az operatív lízing esetén az Áfa a lízingdíjakkal együtt részletekben esedékes.

A **társasági adóról** szóló törvény a költségeírás tekintetében úgy rendelkezik, hogy pénzügyi lízingnél a lízingbe vevő csak az amortizációt számolhatja el, míg operatív lízingnél a lízingbe vevő jogosult leírni a lízingdíjat, mint költséget, és az amortizációt a lízingbe adó számolhatja el.

2.7. A lízingszerződés megszűnése

A szerződés megszűnése körében a minden szerződésnél alkalmazható közös megegyezés és *confusio* mellett a futamidő lejártát és a teljesítés objektív lehetetlenülését említhetjük. A felmondás joga érdekesen alakul. A **rendkívüli felmondásra** a felek jogállásánál kifejtettek szerint mindkét félnek lehetősége van a másik fél szerződésszegő magatartására reagálva, azonban a **rendes felmondás** joga pénzügyi lízing esetén a **lízingbe vevőt** általában **nem illeti meg**. Ennek az az oka, hogy a pénzügyi lízing – ahogyan azt az adójogszabályok egyszerűsítése alkalmával is láttuk – adásvételi jellegű, és tulajdonszerzésre irányul. Bár a tulajdonszerzésre feltételesen és a futamidő végén kerül általában sor, de a szerződés megkötésével minden tulajdonost terhelő kötelezettség átszáll a lízingbe vevőre. Így számára a rendes felmondás joga nem adott, hiszen a lízingbe adó a lízingtárgyat eleve azért szerezte meg, hogy azt –befektetésként felfogva – a lízingbe vevő rendelkezésére bocsássa. A szerződés lízingbe vevő általi rendes felmondása komoly kockázatot jelentene a lízingbe adó számára.

A szerződés megszűnésének kérdéskörében kell vizsgálnunk a **lízingtárgy megsemmisülésének hatását** a felek jogviszonyára. Függetlenül attól, hogy a lízingtárgy megsemmisülése felróható-e a lízingbe vevőnek vagy sem, súlyos kötelezettségeket találunk a lízingszerződésben. Pénzügyi lízing esetében a lízingbe adó nem számol azzal, hogy visszakapja a lízingtárgyat, azonban annak megsemmisülése esetén követelésének biztosítékát veszítené el. Így *pénzügyi lízingszerződésnél* a lízingtárgy megsemmisülésével a lízingbe vevő kötelezettsége átalakul egyösszegű pénzfizetési kötelezettséggé, azaz valamennyi hátralévő lízingdíj azonnal esedékessé válik. Az *operatív lízing* bérleti jellege folytán feltételezi, hogy a lízingtárgy visszakerül a lízingbe adó birtokába, így elpusztulása esetén a lízingbe vevő köteles a dolgot pótolni. A lízingtárgy megsemmisülése így nem kötelezettségek nélkül szünteti meg a jogviszonyt.

3. A koncessziós szerződés

3.1. A koncesszió jellemzői

A koncessziós szerződés különlegességét a jogviszony közvetett tárgyának speciális volta adja. A szerződés ugyanis az **állami tulajdon kizárólagos tárgyainak, valamint az önkormányzati törzsvagyonhoz tartozó tárgyak birtoklásának, használatának és hasznosításának, valamint a koncesszióköteles tevékenységek gyakorlásának jogi kereteit** jelöli ki. A koncesszió szabályozása (1991. évi XVI. tv.) garancia arra, hogy a koncesszió adó (állam vagy önkormányzat) ne önkényesen ruházza fel a piac egyes szereplőit a monopolhelyzetet biztosító hasznosítás jogával. Másik oldalról azonban garanciát jelent az államnak és önkormányzatnak is a koncesszorral szemben, mert meghatározza azokat az eszközöket, melyekkel a szerződés szerű teljesítés kikényszeríthető. A szabályozás fontosságát adja az a tény, hogy a koncesszió alá tartozó vagyontárgyak hasznosításával, a koncesszióköteles tevékenységek gyakorlásával gyakran valamely *közszükséglet kielégítését* is végzi a koncesszió jogosultja. E körben pedig szükségszerű, hogy a hagyományosan egyenjogú, mellérendeltséget hangsúlyozó magánjogi jelleg elmozduljon a közjog irányába, és a magánjogi szerződés közjogi elemekkel töltsdön.

A koncesszió **tartós jogviszonyt** hoz létre a felek között. A fent vázolt monopolhelyzet véglegessé válásának elkerülése végett azonban a törvény a szerződés időtartamát 35 évben maximálja. Ez alól egyetlen kivétel, hogy a szerződés lejártakor a felek a jogviszonyt az *eredeti időtartam felével meghosszabbíthatják*. Az állami/önkormányzati vagyon védelmében a szerződés fogalmi eleme a *visszterhesség*. A koncesszió jogosultja köteles díjat fizetni, ettől érvényesen eltérni nem lehet. A koncessziós szerződés **kizárólagos jogokat** ad a koncesszor számára. A szerződés az állam vagy önkormányzat és a koncessziós pályázat nyertese között jön létre. A koncesszor így egyedülként kap arra lehetőséget, hogy a koncesszió tárgyát hasznosíthassa, illetve a koncessziós tevékenységet gyakorolhassa. A monopolhelyzetből következik, hogy a szerződés szabályanyagába olyan – a szerződés szerű teljesítést kikényszeríteni hivatott – garanciák kerültek, mint az egyértelműen közjogi jellegű bírságolás. A szerződés azonban megmarad a magánjog talaján, hiszen a jogviták elbírálása is polgári bíróság hatáskörébe tartozik. A szerződéses jellegből következik, hogy – bár a törvény a szerződés tartalmára

vonatkozó szabadságot kógens rendelkezéseivel erősen behatárolja – a felek konszenzusán nyugvó jogviszonyról van szó.

3.2. A koncessziós szerződés alanyai, tárgya

A koncessziós szerződés atipikus jellegét támasztja alá az a tény is, hogy az alanyok köre túllép a hagyományos kétalanyú szerződési modellen. Ennek indoka, hogy a speciális tárgyra tekintettel a koncesszióvevő kiválasztása egy nyilvánosság előtt zajló, részletes eljárási rendben zajlik. A pályázat nyertese azonban nem azonos a koncesszió jogosultjával, a koncessziós tevékenységet folytató joggalannal.

A **koncesszióadó** csak állam és önkormányzat lehet, hiszen e szervek tulajdonában állnak a koncesszió tárgyai. A koncesszióadó a szerződéses jogviszonyban nem gyakorol közhatalmat, és a szerződésre a polgári jog szabályai irányadók. A **koncesszióvevő** az a természetes személy, jogi személy, jogi személyiség nélküli társaság lesz, aki a koncessziós pályázatot megnyeri. A jogviszony harmadik alanya a koncesszióvevő által létrehozott **koncessziós társaság** (a koncesszió jogosultja, a koncesszor) lesz. A tevékenységet ugyanis csak koncessziós társaság folytathatja, így a pályázaton nyertes személynek erre közvetlenül nincsen lehetősége. Ez az osztott pozíció eredményezi azt, hogy a törvény kiemelten foglalkozik a joggalanyok egymáshoz való viszonyával és a szerződéses kötelezettségek teljesítésének fokozott garanciáival.

A **koncesszió tárgyat** két részre oszthatjuk:

- Az állam és az önkormányzat *kizárólagos tulajdonában* lévő vagyontárgyak birtoklása, használata, hasznosítása jelenti az első tárgyi kategóriát:
  - az országos közutak és műtárgyaik, a csatornák, regionális közműrendszerek;
  - az önkormányzat törzsvagyonát képező helyi közutak és műtárgyaik, helyi közművek működtetése.
- A második kategóriába az ún. *koncesszióköteles tevékenységek* tartoznak:
  - bányászati kutatás és kitermelés,
  - csővezetékes termékszállítás és tárolás;
  - hasadó és sugárzó anyagok előállítása és forgalmazása;
  - szerencsejátékok szervezése és működtetése;

- o menetrend alapján trolibusszal végzett közforgalmú közúti személyszállítás.

3.3. A koncessziós szerződés megkötésének folyamata

A koncesszió tárgya állami vagy önkormányzati tulajdonban van. A köztulajdoni jellegből következik, hogy hasznosításuk átengedése a **nyilvánosság** teljes körű biztosítása mellett, előre rögzített eljárási rendben megkötött szerződések keretében történjen. A nyilvánosság ez esetben nem csak az ellenőrizhetőséget és követhetőséget biztosítja, hanem megteremti az esélyegyenlőséget a jogalanyok között a koncessziós tevékenység folytatása vonatkozásában. Ez az **esélyegyenlőség pályázat útján** érhető el, így a törvény a koncessziós szerződés megkötését megelőző koncessziós pályázat részletes szabályait rögzíti.

Az koncesszióadót a **pályáztatást megelőzően** a következő kötelezettségek terhelik:

- a) Ki kell kérni a pénzügyminiszter egyetértését és az állami vagyonért felelős miniszter jóváhagyását, valamint az érintett önkormányzat képviselőtestületének előzetes egyetértését.
- b) Hatósági engedélyhez kötött koncesszióköteles tevékenység (pl. szerencsejáték) esetén egyeztetni kell az illetékes közigazgatási szervvel.
- c) Ki kell kérni az illetékes gazdasági kamara véleményét.
- d) Az ágazati miniszternek javaslatot kell kérnie a fogyasztói, szakmai érdekképviselőktől és az érintett települési önkormányzatoktól.
- e) A szolgáltatás anyagi és technikai feltételeknek biztosíthatóságát vizsgálni kell.
- f) Figyelemmel kell lenni a környezetvédelmi, településfejlesztési, területrendezési előírásokra.

Ezt követően kerül sor az **ajánlattételre való felhívás** közzétételére legalább két országos napilapban, illetve a helyi lapban. A pályázati felhívás nyilvánosságának biztosításán túl a törvény a szakszerű pályázatok elkészítésére való felkészülés segítése érdekében előírja, hogy a felhívásnak legalább 30 nappal a pályázatok benyújtásának kezdő napja előtt meg kell jelennie. Az **ajánlatok benyújtására** legalább 60 napos határidőt kell biztosítani az ajánlatkérőnek. Az esélyegyenlőség elvével nem ütközik, ha az ajánlatkérő eljárási díjtól vagy ajánlattételi biztosíték

nyújtásától teszi függővé a pályázatban való részvételt. Amint a pályázati határidő letelt, legkésőbb 90 napon belül el kell bírálni a beérkezett pályázatokat. A pályázat nyertese az lesz, aki összességében az állam vagy az önkormányzat számára a kiírásnak megfelelő legkedvezőbb ajánlatot tette. Az **eredményhirdetés** után következik a szerződés megkötése.

A törvény külön szabályokat tartalmaz arra az esetre, ha a koncesszióköteles tevékenységet végző *többségében állami vagy önkormányzati tulajdonban álló gazdálkodó szervezetet értékesítik* (privatizálják) magántulajdonos részére. Ebben az esetben a privatizációs eljárás megindításával egyidejűleg koncessziós pályázatra is sor kerül.

A pályázati procedúra végeztével történik a **szerződés megkötése** a nyertes pályázóval. A szerződéskötés időpontja azért fontos, mert a koncesszió nyertesének a szerződéskötéstől számított 90 napon belül meg kell alapítania a tevékenység végzésére jogosult **koncessziós társaságot**. Így alakul ki a háromszereplős jogviszony.

A társaság (koncesszor) létrehozatala felveti az **érvényesség-hatályosság elméleti dilemmáját**. A koncessziós szerződés érvényességéhez az kell, hogy a megkötéséhez vezető útként vázolt pályázati eljárás jogszerűen bonyolódjon le. A szerződés hatályba lépésének kérdése azonban már vita tárgyát képezi a jogirodalomban. A törvény amellet foglalt állást, hogy a szerződés aláírásával lép hatályba. Erre enged következtetni az a rendelkezés, mely rendkívüli felmondási okként szabályozza azt az esetet, amikor a pályázat nyertese, a szerződés aláírója nem alakítja meg 90 napon belül a társaságot. Álláspontunk szerint azonban a szerződésből mindaddig jogok és kötelezettségek nem keletkezhetnek, amíg a koncessziós tevékenység gyakorlásának feltétele – konkrétan a koncessziót folytatni jogosult társaság létezése – nem adott. A szerződés tehát csak a társaság megalapításával lép hatályba, és egy nem hatályos szerződést felmondani sem lehet.

Át kell továbbá hidalnia a törvénynek azt a problémát is, hogy miként kötelezhető egy olyan, a szerződés aláírásakor még nem létező, a pályázati eljárásban részt nem vevő társaság a szerződés alapján, aki a szerződésnek nem aláírója. A szerződés aláírója (a pályázat nyertese) és a koncesszió jogosultja ugyanis jogilag még akkor is elkülönült jogalanyok, ha a szerződés aláírója tag vagy netán egyedüli tag a koncessziós társaságban. A kérdést feloldja a törvény azon előírása, amely rögzíti,

hogy a szerződés aláírója **köteles a szerződés rendelkezéseit érvényre juttatni** a koncessziós társaság létesítő okiratában. A koncessziós szerződést tehát be kell emelnie a társaság létesítő okiratába. Amennyiben ezt elmulasztja, a törvény megadja a jogot a koncesszióadónak, hogy a szerződést rendkívüli felmondással szüntesse meg.

3.4. A koncesszió alanyainak jogállása

A **koncesszióadó** állam és önkormányzat köteles a koncesszió jogosultjának átengedni a vagyontárgy birtoklását, használatát, hasznosítását, a koncessziós tevékenység gyakorlásának jogát. A kizárólagosságot ebben a körben az állam és az önkormányzat garantálja. A koncesszióadó tulajdonjoga e vagyontárgyak tekintetében továbbra is fennmarad. Az államot a visszerhességből következően koncessziós díj illeti meg, amelyre vonatkozóan a felek megállapodásán túl az ágazati jogszabályok is tartalmazznak előírásokat. A díjat megállapíthatják fix összegben és/vagy jutalékos rendszerben (társaság nyereségéből származó részesedés).

A koncesszió jogosultja (**koncesszor**) a szerződés tartama alatt gyakorolhatja a tevékenységet, birtokolhatja, használhatja és hasznosíthatja a vagyontárgyat, azonban rendelkezési jog nem illeti meg. Kellékszavatossági igényeit érvényesítheti a koncesszióadóval szemben, és a kizárólagosság garantálása miatt jogszavatossági igénnyel is felléphet. Minden beruházás folytán létrejött tartozék tulajdonjoga őt illeti, ezek tekintetében gyakorolhatja a *ius tollendit* (elvitel jogát). A felek abban is megállapodhatnak, hogy a szerződés megszűnése után ezeket a tartozékokat ellenérték fejében átengedi a koncesszióadónak (pl. autópálya kivilágításához használt lámpaoszlopok).

A szerződés **teljesítésének garanciái** már megbontják a jogviszony magánjogi jellegét. A klasszikus polgári jogi garanciákat a törvény ismeri (biztosíték adása, ellenőrzési jog), azonban közigazgatási szankciókat is alkalmaz. A garanciák ennek megfelelően a következők lehetnek:

- 1) *Biztosíték*: a pályázat nyertese kötelezettséget vállal, hogy a szerződéses kikötéseket a koncessziós társaság alapító okiratában is érvényesíteni fogja.
- 2) A koncesszióadó jogosult *ellenőrzési* jogát gyakorolni (súlyos szerződésszegés esetén rendkívüli felmondással élhet).

- 3) A koncesszióadó kikötheti a pályázati kiírásban a koncesszorra nézve *hátrányos szerződésmódosítás* jogát is. A koncessziós díjat vagy a kizárólagosságra vonatkozó szerződési feltételeket azonban az állam és önkormányzat csak akkor változtathatja meg egyoldalúan a koncesszorra nézve hátrányosan, ha erre vonatkozóan a felek a szerződésben külön megállapodtak.
- 4) A koncesszióadó *közigazgatási szankciókat* is alkalmazhat a szerződésszerű teljesítés kikényszerítése érdekében (pl. bírságolás, engedély visszavonása).

3.5. A koncessziós szerződés megszűnése

A szerződés max. 35 évre köthető. A 35 év elteltével egy alkalommal, legfeljebb az eredeti időtartam felével hosszabbítható meg a jogviszony. A *határozott idő lejárt*a a szerződést megszünteti. Az *új koncessziós pályázat kiírása* szintén szerződésszünetítő tény. A bányászatról szóló törvény ez alól egy kivételt ismer: a bányászat körében élő előkoncessziós jogot, amikor a legkedvezőbb ajánlat feltételeinek vállalásával az új koncesszió a volt jogosultat illeti újra meg. Megszűnik a jogviszony abban az esetben is, ha fizetéseképtelenség miatt *felszámolják a társaságot*.

A koncesszióadó számára biztosított garanciák körébe tartozik a **rendkívüli felmondási jog** szabályozása. Felmondási okok:

- a) ha a pályázat nyertese a szerződés megkötésétől számított 90 napon belül nem alakítja meg a koncessziós társaságot;
- b) ha a szerződés aláírója úgy alapít határidőben társaságot, hogy nem juttatja érvényre az alapító okiratban a szerződés feltételeit (azonnali hatályú felmondás);
- c) ha a társaság a szerződés megkötésétől vagy a hatósági engedélyt visszavonó, a tevékenység gyakorlásától eltöltő határozat közlésétől számított 6 hónapon belül nem válik jogosulttá a tevékenység gyakorlására;
- d) a szerződésben rögzített egyéb feltételek esetén.

4. A franchise szerződés

4.1. A franchise szerződés és a franchise rendszer sajátosságai

Napjainkban a szellemi alkotások jogának egyik hasznosítási módja a **névbérletnek** is nevezett franchise szerződés. A franchise know-how és védjegyhez vagy kereskedelmi névhez kapcsolódó, valamint – a megállapodás tárgyától függően – más iparjogvédelmi vagy szerzői jogok együttese, amelyet áru forgalmazása vagy szolgáltatás teljesítése céljából használnak fel. A szerződés célja, hogy a szellemi alkotás jogosultja szellemi termékét – melynek már hírnevet és megbecsülést vívott ki – annak átadásával úgy tudja hasznosítani, hogy egy rendszerbe bekapcsolva számos partnerét, egységes arculattal jelenjen meg a gazdasági forgalomban. A franchise alapköve a *franchising rendszernek*. A rendszer akkor működik hatékonyan, ha a kiindulópontot jelentő know-how, kereskedelmi név, iparjogvédelmi vagy szerzői jogok együttese akár egy országon belül, akár nemzetközi szinten ismert és elismert, és a rendszer tagjai, a használók minden üzletben ugyanabban a formában, ugyanazt a színvonalat garantálják. A franchising tehát egy üzleti rendszert jelent, a franchise pedig ennek a speciális szerződéses jogviszony által kialakított rendszernek az alapja.

A franchise rendszer számos előnyt kínál a franchise-átadó (*franchisor*), a franchise-átvevő (*franchisee*) és a fogyasztó számára. Az átadó az általa kitalált, piacra bevezetett, ismertté tett szellemi alkotását széles körben tudja hasznosítani úgy, hogy a tevékenység ilyen arculattal való folytatására engedélyt ad az átvevőnek. Ezzel ő a szerződés visszterhességéből következően haszonra tesz szert, kötelezettsége pedig csupán meglévő ismereteinek átadása, és a rendszerbe bekapcsolt vállalkozások ellenőrzése. Az átvevő egy már működő rendszer tagjává válik. Nem kell vállalkozását bejáratni a piacon, azt ismertté tenni. Gyakorlatilag kockázat nélkül veszi át a széles körben hírnevet szerzett arculatot. A fogyasztó a rendszer bármelyik üzletében is fordul meg, ugyanazt a színvonalat, szolgáltatást és gyakran még árat is garantálják neki mindenhol.

A franchising rendszer fő jellemzői az egy központ köré szerveződés, egységes név alatti közös megjelenés, egységes image, közös működési szabályok, közös beszerzési források, termelési mechanizmusok. A rendszer tagjai a központ erős dominanciája és ellenőrzése miatt részben elveszítik önállóságukat, és a rendszerre kötelező döntéseket

mindenképpen végre kell hajtaniuk. Az üzletpolitika központból történő meghatározása és menedzselése azonban biztosítja az üzleti kockázat lehetőségének minimális jelenlétét.

4.2. A franchise alanyai és tárgya, a szerződés megkötése

A szerződést a franchise-átadója (*franshisor*) és átvevője (*franchisee*) köti egymással. Az alanyok rendszerint gazdálkodó szervezetek, hiszen üzletszerű gazdasági tevékenység végzésére épül rá az egységes image. A szerződés közvetlen tárgya a franchise-t jelentő szellemi alkotások használata és hasznosítása az átadó által meghatározott körben és területen, a közvetett tárgy pedig maga a franchise és a franchising rendszer.

A franchise szerződésnek nincsen jogszabályi háttere Magyarországon. A versenyjoggal való kapcsolata miatt és az Európai Unió versenyjogi joganyaga okán csoportmentesítő rendeletekben azonban gyakran megjelenik. Ezek a jogszabályok természetesen alkalmatlanok arra, hogy a franchise szerződés lényegét megragadják, és a Ptk-ban található szerződéstípusokhoz hasonló katalógusát szerepeltessék a jellemző jogoknak és kötelezettségeknek, a felek jogviszonyában nyitva hagyott kérdések rendezése végett. Az *írásbeliség* ebből következően *nem kötelező*, azonban a szellemi alkotások megjelenése és a védelem garantálhatósága miatt kivétel nélkül írásban hozzák létre jogviszonyukat a szerződő felek. A szerződési szabadság következménye, hogy a franchise szerződések a leginkább tipizálhatatlan atipikus szerződések körébe tartoznak, hiszen a szerződő felek minden esetben saját igényeikhez igazítják a franchise jelentését. Ez az *önszabályozó jelleg a titkossággal* is párosul, és a szerződések általában csak komoly jogvita esetén kerülnek nyilvánosságra. A szerződés fontos melléklete az a **kézikönyv**, amely a rendszer arculatának teljes átvételét, a szellemi alkotások leírását és alkalmazását tartalmazza. A szerződéstől való elválasztásának egyszerű indoka van: egy esetleges jogvitában a szerződés nyilvánosságra kerülése nem jár majd együtt a szellemi alkotás, az egységes üzleti módszer felfedésével is. Főként új piacra való belépéskor az átadó szokásosan **próbaüzemet** köt ki, amely egy rövid, pár éves periódus alatt világossá teszi azt, hogy az átvevő tényleg képes-e a központ által meghatározott követelmények teljesítésére, és a célzott fogyasztói réteg kereslete elegendő-e a rendszer piacon való megjelenésének.

4.3. Franchise-típusok

Ahogy a lízing esetében, úgy a franchise kapcsán is számos változata alakult ki a fenti gyűjtőfogalom köré rendeződő szerződéstípusnak. A csoportosítási szempontok közül említést érdemel az átadó-átvevő közötti viszony kérdése. A franchising rendszer **struktúrája** alapján beszélhetünk *hierarchikusan szerveződő* és *partner-franchise*-ről. Az előbbi szigorú alá-, fölérendeltségen nyugszik, ahol a központ köré szerveződés erős irányítással is párosul, míg az utóbbi mellérendelt jellegét az érdekegyenlőség jelenti (pl. új piacon való megjelenés).

A két szerződő fél közötti kapcsolat körébe tartozik a rendszer **uniformizáltságának** vizsgálata. Az *üzleti franchise* esetében a rendszer teljes átvételéről beszélünk, ahol az átvevőnek nem marad mozgásteret, valamennyi tevékenységet csak a rendszerben meghatározott módon végezhet (pl. Cora, McDonald's). A másik pólus a kiskereskedelem körében szokásos franchise, ahol az árubeszerzés és a megjelenés közös módszerrel történik, azonban más tevékenységek vonatkozásában megmarad a rendszer tagjainak önállósága (pl. Fornetti árusítóhelyek).

A tevékenységi körök (**a franchise tárgya**) alapján való osztályozás keretében beszélhetünk szolgáltatási (átvevő valamilyen szolgáltató tevékenységet végez, pl. Mister Minit), értékesítési (azonos kereskedelmi név, márkajel alatti értékesítés, pl. autószalonok) és termelési (átadó előírásai alapján meghatározott árut állít elő, és azt értékesíti, pl. McDonald's) franchise-ról.

Az átvevő azonban nem csupán elszenvedője lehet a rendszerben való tagságnak. Ő maga is részt vehet a rendszer formálásában. Ez alapján beszélhetünk *teljes részvételről*, amikor az átvevő jogilag és gazdaságilag egyaránt független az átadótól. A *befektetői franchise* már valódi partneri viszonyt feltételez a két szereplő között: az átvevő ekkor egy tőkeerős cég, aki működteti a rendszert egy meghatározott területen. A *mini-franchise* esetében az átvevő csupán profilbővítésként kapcsolódik be a rendszerbe. *Master franchise* esetében az átvevőnek joga van al-franchise-t is engednie.

4.4. A felek jogállása

A hagyományos egyensúly a két szerződő fél jogállásában ismét megbomlik a franchise kapcsán. Az franchisor átengedi a franchise-t, jogszavatosságot vállal, és a kézikönyvet is az átvevő rendelkezésére bocsátja. A kézikönyv esetében fennáll szavatossága. A szavatosság felfogható kellékszavatosságként, hiszen ebben az esetben szavatol az átadó azért, hogy a kézikönyv leírásából maradéktalanul elsajátítható minden ismeret, ami a rendszer uniformizált működtetéséhez szükséges. A kézikönyv átadása azonban sok esetben nem elégséges a rendszerkövetelmények átvételére. Ilyen esetben a felek az átvevő részére szervezett tréningekben, támogatásban, egyéb segítségnyújtásban állapodnak meg.

Az átadó jogai a legváltozatosabb formában jelennek meg. Ami közös minden szerződésben, hogy az átadót megilleti a díjhoz való jog. A **franchise-díj** komplex ellenérték, amely három pilléren nyugszik:

- *Belépési díj*: a rendszerbe való belépés egyösszegű ellenértéke. Mondhatjuk azt is, a kézikönyv ára.
- *Meghatározott összegű alapidj*: időszakonként előre fizetendő, a rendszerben maradás feltétele. Ebben fejeződik ki az, hogy az átvevő egy átadó által kifejlesztett rendszert használ kockázat és új ismeretek költséges bevezetési folyamata nélkül.
- *Royalty*: forgalom után fizetendő jutalék.

Az átadó a díjhoz való joga mellett az **ellenőrzés jogát** köti ki magának jellemzően. Ez kulcsfontosságú a rendszer működése kapcsán, hiszen az egységes külső megjelenés fenntartása érdekében elengedhetetlen az uniformizáltság kivételek nélküli biztosítása. A további jogosultságok a legváltozatosabb beleszólási jogkört testesíthetik meg az átvevő üzletpolitikájába: a vállalkozás székhelyének megválasztásához való jog; üzleti koncepció és árak kialakítása; előírni a versenytársak irányába tanúsítandó magatartást; előre rögzített szankciók alkalmazása szerződésszegés esetén; elővásárlási, visszavásárlási, vételi jog gyakorlása.

A *franchisee* használja és hasznosítja a franchise-t. Joga van a kézikönyvhöz, az ebből eredő kellékszavatossági és jogszavatossági igények érvényesítéséhez. Néhány esetben azt is megteheti, hogy az általa működtetett üzlet tekintetében él elővásárlási vagy opciós joggal.

Kötelezettségei körében mindenekelőtt a rendszerszabályok betartását kell megemlíteni. A rendszert szerződésszerűen kell működtetnie, tartózkodnia kell a franchise engedély nélküli átruházástól, biztosítani kell a szellemi alkotások titkosságát, és a szerződés megszűnésekor vissza kell szolgáltatni a kézikönyvet az átadónak.

4.5. A franchise szerződés megszűnése

A megszűnés keretében fontos hangsúlyozni, hogy a franchise **irreverzibilis szerződés**. Megszüntetése tehát csak a jövőre nézve lehetséges (*ex nunc*). A határozott idő lejártá mellett a gyakran meglévő bizalmi elem miatt bármelyik fél jogutód nélküli megszűnése is a szerződés megszűnését eredményezi. A közös megegyezés mellett ismerünk **egyoldalú megszüntetési módozatokat** is:

- *Rendkívüli felmondás*: szerződésszegés esetén (pl. rendszer nem szerződésszerű működtetése, az átadó utasításainak be nem tartása, díjhátralék, stb.)
- *Kiválás*: a franchisee az általa működtetett üzlet tekintetében él szerződés biztosította vételi vagy elővásárlási jogával, és „kivásárolja” magát a rendszerből.

Mivel a szerződést jellemzően határozott időre kötik, így a rendes felmondás nem nagyon fordul elő.

5. Üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződés

Az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződés szabályait a 213/2008. (VIII. 29.) Korm. rendelet tartalmazza. Korábban a jogintézmény házaló kereskedés néven létezett Magyarországon, majd a jogalkotó 2004-ben az új rendelet hatálya alá vonta azokat a tevékenységeket is, melyek bár nem a fogyasztó lakásán vagy munkahelyén való szerződéskötés körébe tartoznak, azonban a kereskedő üzletén kívüli értékesítés körébe vonhatók (pl. utazás vagy más rendezvény alkalmával kerül sor a szerződés megkötésére). A 2008-ban született új rendelet tovább bővítette az üzleten kívüli kereskedés körében kötött szerződések körét, valamint a fogyasztó védelmét biztosító szabályokat egyszerűsítette, redukálta.

Az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződés **fogalma**: áru értékesítésére vagy szolgáltatás nyújtására a vállalkozás vagy a vállalkozás nevében, illetve javára szerződést kötő személy a *vállalkozás*

kezdeményezésére a vállalkozás üzletén, *telephelyén kívül* (illetve üzlet, telephely hiányában) a fogyasztóval köt szerződést. Ilyen szerződésnek minősül különösen, ha az ügyletkötés

- a fogyasztó *lakásán, munkahelyén* (feltéve, hogy a vállalkozás a fogyasztót nem kifejezett kívánságára kereste fel), vagy
- a vállalkozás vagy harmadik személy által *szervezett utazás vagy rendezvény* alkalmával.

A rendelet hatálya kiterjed az olyan áru értékesítésére vagy szolgáltatás nyújtására irányuló szerződésekre is, amely *különbözik attól a terméktől, szolgáltatástól, amelynek tekintetében a fogyasztó a vállalkozás látogatását kezdeményezte*, feltéve, hogy a fogyasztó nem tudta, és kellő gondosság mellett sem tudhatta, hogy e termék illetve szolgáltatás értékesítése a vállalkozás gazdasági tevékenysége vagy önálló foglalkozása körébe tartozik. Ezzel a rendelkezéssel a jogalkotó igyekszik magakadályozni, hogy a rendeletben megfogalmazott speciális, fogyasztót védő követelmények kijátszhatók legyenek arra hivatkozással, hogy a vállalkozó látogatását a fogyasztó kezdeményezte. Abban az esetben ugyanis, ha a fogyasztó által kezdeményezett látogatás során egy másik termékre, szolgáltatásra nézve kerül sor szerződéskötésre, akkor ebben a tekintetben a szerződés üzleten kívül fogyasztóval kötöttnek minősül, hiszen a fogyasztó látogatáshoz való hozzájárulása egy másik árucsoport vonatkozásában történt.

A tárgyi hatály bővítésének másik esetköre, amikor a vállalkozás üzletén, telephelyén kívül, illetve annak hiányában a fogyasztó tesz szerződéskötésre ajánlatot a vállalkozásnak. Ez a köznapi szóhasználatnál „*utcai értékesítésnek*” nevezett kereskedési forma veszélyt jelent a fogyasztóra, hiszen üzletben történő vásárlás hiányában a vállalkozás könnyen „eltűnhet”, lehetetlenné téve ezzel a fogyasztó számára, hogy esetleges igényeit a vásárlás után érvényesíthesse. Garanciális szabály továbbá az értékesítés ezen formájánál, hogy ha a vállalkozás az ajánlatot nyomban el nem fogadja, akkor a fogyasztót ajánlata nem köti. Abban az esetben, ha a vállalkozás vásáron, piacon vagy közterületen végzi áruértékesítő tevékenységét, akkor ez nem tartozik a rendelet hatálya alá.

Az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződés atipikus voltát az a körülmény adja, hogy bár maga az alapkонтaktus egy adásvételi, vállalkozási vagy megbízási típusú szerződés keretébe vonható, azonban a kereskedői minőségben szereplő fél vagy *nem rendelkezik telephellyel*,

vagy azon kívül köti meg a szerződést. Ilyen szituációban a fogyasztó több szempontból is kiszolgáltatottá válik:

- A kereskedő személyét könnyebben tudja titokban tartani, az igényérvényesítés során fellelhetősége nehezebb.
- Az üzleten kívüli kereskedés keretében árult termék vagy nyújtott szolgáltatás eredete, biztonsága kétes lehet.
- Az üzleten kívüli kereskedés környezete könnyen eredményezheti, hogy a fogyasztó nem tudja tárgyilagosan megítélni az ajánlatot, azt összehasonlítani más ajánlatokkal, és megfelelően mérlegelni.

Ezeket a hátrányokat küszöböli ki a rendelet, amikor a fogyasztót megillető **speciális védelmi szabályokat** fogalmaz meg. A 2008-as rendelet a korábbi szabályozáshoz képest leszűkíti a védelem eszközeinek körét, és két fontos követelményre, jogosultságra koncentrálnak:

- 1) *Írásbeli tájékoztató követelménye:* a vállalkozás köteles legkésőbb a szerződés megkötésekor a fogyasztót keltezéssel ellátva írásban tájékoztatni arról, hogy elállási jog illeti meg, és meg kell nevezni azt a személyt címmel, elektronikus levelezési címmel, akivel szemben a jogát gyakorolhatja. A tájékoztatás elmulasztása a szerződés semmisségét eredményezi.
- 2) *Fogyasztó objektív elállási joga:* a fogyasztó termék értékesítésére irányuló szerződés esetén a termék kézhezvételétől, szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés esetén a szerződéskötés napjától számított 8 munkanapon belül indokolás nélkül elállhat a szerződéstől.

Az **objektív elállási jog** célja, hogy a fogyasztó az ügylet megkötése után akár a termék használata során, akár még azelőtt biztosan, immár az üzleten kívüli kereskedő jelenléte nélkül tudja átgondolni a megkötött ügyletet, annak indokoltságát. Az írásban gyakorolt elállást határidőben megtettnek kell tekinteni, ha a határidő lejárt előtt a fogyasztó azt postára adta. A határidő számítása tekintetében tehát a postai bélyegző dátuma lesz releváns. Az elállás jogának gyakorlása után nem köteles a fogyasztó megtéríteni azt az értékcsökkenést, ami a rendeltetésszerű használat következménye, valamint használati díj sem követelhető tőle. Nem gyakorolhatja az elállás jogát a fogyasztó azonban, ha nem tudja az árut teljes egészében visszaszolgáltatni, vagy a szolgáltatást már teljes egészében igénybe vette. Amennyiben egy részét vissza tudja szolgáltatni az árunak úgy, hogy a megmaradt rész használhatósága és értéke nem csökkent, akkor a vételár arányos részének visszaszolgáltatását

követelheti a kereskedőtől. Ha a szolgáltatást már részben teljesítették, a fogyasztónak a díjra vonatkozó követelésével szemben az eladó követelheti a szolgáltatás már igénybe vett részére arányosan járó díjat.

Szólnunk kell az ún. **mozgó-telephely** problémaköréről. Kérdésként merül fel, hogy a rendelet hatálya alá tartoznak-e azok a szerződések, melyeket a fogyasztóval a kereskedő fix telephelyén kívül kötnek, de a fogyasztó kezdeményezésére (pl. Family Frost teherautókról való vásárlás). Mivel az üzleten kívüli kereskedés esetén fogalmi elem, hogy a szerződés megkötését a vállalkozó kezdeményezi, azaz ő keresi fel a fogyasztót lakásán, munkahelyén, vagy invitálja rendezvényre, utazásra, így a fogyasztó kezdeményezésével létrejött szerződések nem vonhatók a rendelet alkalmazási körébe, amennyiben nem a fent említett két speciális esetről van szó (utcai értékesítés és más áru/szolgáltatás értékesítése). A kereskedő ilyenkor ugyanis egy „mozgó-telephelyről” (jellemzően valamilyen gépjármű) kínálja áruját, és erre hangjelzéssel figyelmezteti a fogyasztókat. Ez a hangjelzés azonban nem jelent szerződéskötési kezdeményezést, csupán reklám, értesítés a vásárlás lehetőségéről, ami figyelemfelkeltést szolgál, és így még ajánlattételi felhívásnak sem minősülhet. Az üzlet – bár mozgásban van, de – adott. A fogyasztó az, aki leinti a gépjárművet, és válogat a termékpalalettából. Így lehetséges az, hogy az üzleten kívüli kereskedés élelmiszerek forgalmazására vonatkozó tilalma nem vonatkoztatható az ilyen kereskedési formákra.

A **rendelet kivesz hatálya alól** néhány olyan **kereskedelmi ügyletet**, amelynek szabályozása az alapjogviszonyra tekintettel sokkal összetettebb, így az egyszerű áruértékesítő vagy szolgáltatásnyújtó tevékenységen túl fokozottabb fogyasztóvédelmet igényel. Ide tartoznak az *építési szerződések*, amelyek beruházási volumene indokolja a külön szabályok meglétét. A rendelet nem alkalmazható továbbá az *ingatlanok* tulajdonjogának vagy ingatlanra vonatkozó más jogosultságok megszerzésére irányuló szerződésekre, a *biztosítási szerződésekre*, valamint az *értékpapírokkal* kapcsolatos ügyletekre.

6. Távollévők között kötött szerződések

6.1. A távollévői minőség értelmezése, a szerződés fogalma

A posta igénybevételével tett jognyilatkozatok csak az első állomását jelentették a hagyományos - együttesen jelenlévő felek ideáját szabályozási alapnak tekintő - szerződéskötési folyamat koherenciájának megbontása útján. A Ptk-ban az ajánlati kötöttség, a jognyilatkozatok hatályosulásának szabályai a törvény hatályba lépése óta ismerik a nem jelenlévők között kötött szerződések külön rendelkezései iránti igényt. Önmagában azonban a szerződés létrehozására irányuló jognyilatkozatok távollévők közötti megtételére vonatkozó koncepció elégtelen a napjainkban általános igényként jelentkező fokozott fogyasztóvédelmi követelmények érvényre juttatására. A szerződés megkötésének körülményei ugyanis nemcsak a szerződés létrehozására, de szinte minden esetben a teljesítésre és az azt követő létszakra is jelentős kihatással vannak. Nem csupán a szerződés feltételeinek együttes, személyes és kölcsönös kialakítása hiányzik és jelent nehézséget, de az a tény is, hogy a szerződés közvetett tárgya (a szolgáltatás) mindaddig – legalábbis az empirikus megtapasztalás felfogása alapján – ismeretlen marad a fogyasztó számára, amíg azt – természetesen már a szerződés megkötése után – kézhez nem veszi. Szükségessé vált tehát, hogy a polgári jog olyan szabályanyagot dolgozzon ki, amely a szerződéskötés mozzanatain túl a távollévők között kötött szerződéseket önállósult módon, a szerződéses jogviszony teljes tartamára vonatkoztatva külön kezeli. Az Európai Közösségek magánjogot érintő jogalkotása a tagállamok közötti szabad áru- és szolgáltatásmozgás követelménye miatt fokozott hangsúlyt fektet a távollévők között megvalósuló szerződések fogyasztóvédelmi szabályainak egységesítésére. Ez a Magyar Köztársaságra is kötelezettséget ró.

Hazánkban a 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet szabályozza a távollévők között kötött kontraktusokat. Mint azt az atipikus szerződésekkel kapcsolatban megállapítottuk, a szabályozás a jogszabály preambulumban is deklarálta **fogyasztóvédelmi indíttatású**. Ebből következik, hogy a rendeletben foglaltak klauzikálisan kógens rendelkezések, azaz azoktól csak a fogyasztó javára lehet eltérni. Nem kizárt természetesen, hogy gazdálkodó szervezetek kössenek egymással távközlési eszköz útján szerződést, azonban az ilyen esetekre nem terjed ki a rendelet hatálya.

Távollévők között kötött szerződés, amelyet a fogyasztó és vállalkozás köt egymással termék vagy szolgáltatás értékesítésére irányuló, a *vállalkozás által működtetett távértékesítési rendszer keretében* oly módon, hogy a szerződés megkötése érdekében a *vállalkozás kizárólag távközlő eszközt alkalmaz*. A fogalom meghatározás lényeges elemei ez alapján a következők:

- *Fogyasztó és nem fogyasztó* köt egymással szerződést. A fogyasztó mindig saját szükségleteinek kielégítésére szerződik.
- A szerződés egyaránt irányulhat *áruértékesítésre vagy szolgáltatásnyújtásra*. Az általános definícióból kiindulva számos szerződési alaptípus idesorolható az adásvételtől a cserén át a vállalkozásig vagy megbízásig. Néhány szerződéstípus azonban nem tartozik e körbe: pl. építési szerződés, árverésen kötött szerződések, ingatlan tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerződés, stb.
- A szerződés megkötése *távközlő eszköz* igénybevételével történik, melyet a vállalkozás működtet, és a vállalkozás jognyilatkozatait kizárólag távközlési eszköz útján teszi meg. Távközlő eszköznek minősül minden olyan eszköz, amely alkalmas a felek távollétében a szerződés megkötése érdekében szerződési nyilatkozat megtételére. A távközlő eszköz definíciója nem szűkít, így a technika fejlődésével megjelenő újabb és újabb eszközök is jogszabály módosítás nélkül a rendelet hatálya alá vonhatók. Távközlő eszköznek minősül különösen a már említett levél, a sajtótermékben elhelyezett megrendelőlap, a katalógus, a telefon, a rádió, a videotelefon, a videotex, a telefax, a televízió vagy akár az e-mail is. A felsorolás csak példálózó jellegű. Nem követelmény az, hogy a felek ugyanazt a távközlő eszközt használják jognyilatkozataik megtétele során. Nem változtat a szerződés távollévők között kötött minőségén például, ha a fogyasztó e-mailben elküldött ajánlatára az értékesítő elfogadó nyilatkozata telefonon érkezik.

6.2. Az értékesítő tájékoztatási kötelezettsége

A szerződés két alanya tehát a fogyasztó és az értékesítő. A távollévői minőség következménye, hogy a rendelet – összhangban az EU irányelvvél – szigorú és többértű **tájékoztatási kötelezettséget** ír elő az értékesítő számára. A tájékoztatásnak még a szerződéskötést megelőzően

kell megtörténnie. A rendelet megfogalmazása alapján a szerződéskötést megelőzően „kellő időben” kell az értékesítőnek eleget tennie tájékoztatási kötelezettségének. A „kellő idő” értelmezése esetenként és a távközlő eszköz fajtájától függően eltérő lehet. A tájékoztatással szembeni követelmény, hogy az egyértelmű, pontos és közérthető legyen. A tájékoztatás módját a távközlő eszköz jellege határozza meg (telefonon szóban, e-mail esetében írásban, stb.). A tájékoztatásnak minimálisan a következő lényeges elemekre kell kiterjednie:

- értékesítő azonosításához szükséges adatok (cégnév, székhely, telefonszám, stb.);
- a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságai;
- az ellenszolgáltatás (tartalmazva valamennyi fizetési kötelezettségét a fogyasztónak a szerződéssel kapcsolatban bármilyen jogcímen, pl. postaköltség, csomagolási költség, stb.);
- fizetés, szállítás, teljesítés feltételei (pl. fizetési módok, szállítási módok, teljesítési határidő);
- amennyiben a távközlő eszköz díja az alapdíjtól eltérő (pl. emeldíjas telefonszámok), akkor ennek tényéről és a pontos díjról tájékoztatást kell adni;
- az ajánlati kötöttség ideje (ez egyértelművé teszi a Ptk. azon megállapítását, mely szerint a távollévők esetében az ajánlati kötöttség ideje – ha másként nem állapodnak meg a felek – a válasz normális körülmények közötti időben való megérkezéséhez igazodik);
- folyamatosan teljesítendő vagy ismétlődő szolgáltatásokból álló teljesítés esetén (pl. előfizetés hetilapra) a szerződés legrövidebb tartama;
- a fogyasztót megillető elállási jog;
- ha az értékesítő telefonon hívja fel a fogyasztót, akkor az azonosításához szükséges adatok mellett tájékoztatnia kell arról is, hogy szerződéskötési szándékkal kereste meg a fogyasztót.

A tájékoztatási kötelezettség másik oldala, hogy a szóbeli tájékoztatót megerősítendő írásbeli dokumentumot is köteles az értékesítő a fogyasztó rendelkezésére bocsátani a fenti tartalommal megegyezően. Az **írásbeli tájékoztató** megtételének időpontja legkésőbb a teljesítés ideje. Az írásbeli formán némiképp lazít az a rendelkezés, mely kimondja, hogy azzal is eleget tesz a vállalkozás a tájékoztatási kötelezettségének, ha a fent említett adatok és információk a fogyasztó számára hozzáférhető tartós adathordozón (CD vagy DVD lemez, USB kulcs, de akár egy

bármikor visszakereshető weboldal változatlan tartalommal) kerülnek átadásra. Az írásbeli tájékoztató már bővebb tartalmában, mint az általános tájékoztatásra vonatkozó követelmények. Ebben az esetben ugyanis nem csak az elállás jogát, hanem annak gyakorlási módját, következményeit, kizárásának eseteit is részletesen ki kell fejteni, valamint az esetleges kifogások intézésének rendjét, az értékesítő ezzel kapcsolatban eljáró szervezeti egységének elérhetőségeit is meg kell határozni. Fontos, hogy a szavatosság és jótállás feltételeiről és a szerződés megszüntetésének módjairól is pontos tájékoztatást kell írásban adni.

6.3. A teljesítés szabályai

A prompt teljesítés általában nem jellemző a távollévők között kötött szerződésekre, bár ilyen is előfordulhat (pl. Interneten előfizetés valamilyen speciális tartalmú oldalra). A rendelet így a felek eltérő megállapodásának hiányában szabályozza a *teljesítésre nyitva álló határidőt*, amely 30 nap. Ha az értékesítő határidőben nem képes a szerződés teljesítésére akár azért, mert a megrendelt áru nem áll rendelkezésre (pl. túrendelés miatt elfogyott raktárából), akár mert bármilyen más ok miatt nem áll módjában a szolgáltatást nyújtani, akkor erről haladéktalanul köteles a fogyasztót tájékoztatni, és a már teljesített ellenszolgáltatást haladéktalanul, de legkésőbb 30 napon belül visszafizetni. Önmagában azonban az értesítésnek és a visszafizetésnek ha eleget is tesz az értékesítő, a szerződésszegés egyéb, Ptk-ban megállapított jogkövetkezményei alól nem mentesül.

Garanciális szabály, hogy **nem követelhető ellenérték olyan áru vagy szolgáltatás vonatkozásában, amelyet a fogyasztó korábban nem rendelt meg**. A hallgatás ebben a körben sosem jelent beleegyezést. Ha a fogyasztó nyilatkozatát elmulasztja, akkor sem lehet vélelmezni, hogy ezzel az értékesítő ajánlatát hallgatólagosan elfogadta. A fogyasztó rendelésének tényét az értékesítőnek kell bizonyítania vita esetén. Ez a rendelkezés útját állja az olyan tevékenységeknek, amikor előzetes rendelés nélkül küldenek árukat vagy nyújtanak szolgáltatások abban a reményben, hogy azt a fogyasztók nagy része szégyenérzete vagy jó erkölce miatt úgymint kifizeti.

6.4. A fogyasztót megillető elállási jog szabályai

A távollévők között kötött szerződés specialitása, hogy a fogyasztónak - bármilyen informatív katalógusból vagy internetes oldalról is választja ki a megrendelni kívánt terméket – konkrét lehetősége a termék és szükségletei egyezőségéről való meggyőződésre csak a szerződés megkötését követően, a teljesítéskor nyílik lehetősége. Ezt a hátrányos szituációt küszöböli ki a rendelet, amikor generálisan megadja a fogyasztónak az indokolás nélküli elállás jogát a teljesítés után. Speciális jog ez, hiszen már a szerződés lebonyolódott a felek között, a teljesítés megtörtént, azonban nem szavatossági igények körébe tarozó probléma okán, hanem formátlanul és kötöttségek nélkül adjuk meg a fogyasztónak az **objektív elállás jogát**. Az objektív elállási jog rugalmas jogosultság, és számos problémára kínál egyszerű és gyors megoldást. Ha a megrendelt termék mégsem tudja azt a funkciót, amit a hirdetésben feltüntettek, akkor nem kell a megtévesztést – mint megtámadási okot – és a hozzá kapcsolódó jogkövetkezményeket vagy akár a hibás teljesítést feszegetni, hanem a fogyasztó külön bizonyítás és perlekedés nélkül felbonthatja a már teljesített szerződést. Az objektív elállási jog tehát nemcsak a „meggondoltam magam” helyzetekre kínál megoldást, de olyan diszfunkciókat is tud kezelni, amelyekre bár létezik polgári jogi védelem (ld. az előbbi példában a megtévesztést vagy hibás teljesítést), azonban az időigényesebb, és bizonyítási terhet is róna a fogyasztóra. Az objektív elállási jog léte tehát kockázat az értékesítő számára, azonban mindenképpen indokolt a szerződés speciális jellege miatt.

A fogyasztó a távollévők között kötött szerződéstől **8 munkanapon belül indokolás nélkül** elállhat. A határidő akkor kezdődik, amikor az árut átvette, szolgáltatás nyújtása esetén pedig, amikor a szerződést megkötötte. Ez a 8 munkanapos határidő azonban csak akkor érvényesül, ha a korábban tárgyalt tájékoztatási kötelezettségének az értékesítő maradéktalanul eleget tett. Ez a 8 munkanap elegendő tehát ahhoz, hogy az egyébként a tájékoztatásnak megfelelő termék fogyasztó elképzelésével való nem egyezőségéről maga a fogyasztó döntsön („meggondoltam magam” szituáció). Az európai magánjog „kijózanodási periódus” néven is ismeri a jogintézményt.

Ha a **vállalkozás** a korábban említett **írásbeli tájékoztató átadását elmulasztja** a termék átadásának vagy – szolgáltatásnyújtás esetén – a szerződés megkötésének időpontjában, úgy a tájékoztató későbbi kézhezvételétől számított 8 munkanapon belül, de legfeljebb a termék

kézhezvételétől számított **3 hónapon** belül gyakorolhatja elállási jogát. Ebből arra tudunk következtetni, hogy a szerződés szerű teljesítéshez az írásbeli tájékoztató mindenképpen hozzátartozik, és az elállási jog gyakorlásának határidejét a tájékoztató megküldésének elmulasztása jelentősen kitolja. Amint a tájékoztató pótlólag, megkésve megérkezik, a 8 munkanapos elállási határidő folyása megindul. Ha a vállalkozás a tájékoztatót 3 hónapon belül küldi meg, akkor a fogyasztó akkor is gyakorolhatja 8 munkanapon belül elállási jogát, ha a 3 hónapból már kevesebb, mint 8 munkanap lenne hátra. Írásban történő elállást határidőben érvényesítettnek kell tekinteni, ha a fogyasztó nyilatkozatát a határidő lejártá előtt elküldi.

Az **elállás jogkövetkezménye**, hogy az értékesítő köteles a fogyasztó által kifizetett összeget haladéktalanul, de legkésőbb az elállást követő 30 napon belül visszatéríteni. A fogyasztót az elállási jog gyakorlása körében egyedül az áru visszaszolgáltatásával kapcsolatban felmerült költségek terhelik. Kivétel e szabály alól, ha az értékesítő a szerződésben meghatározott módon helyettesítő áruval vagy szolgáltatással teljesít. Ilyen esetben, ha a fogyasztó elállási jogát gyakorolja, a visszaszolgáltatással kapcsolatban felmerült költségek az értékesítő terhére esnek. Amennyiben a visszaszolgáltatott áru nem rendeltetés szerű használat következtében károsodott, az értékesítő a fogyasztótól kártérítést követelhet.

Vannak olyan esetek, amikor vagy a távollévői konstrukcióban megkötött alapszerződés jellege zárja ki az elállás gyakorlását, vagy pedig célszerűségi szempontok fosztják meg a fogyasztót e jogától. **Nem gyakorolhatja ugyanis a fogyasztó elállási jogát** a felek eltérő megállapodása hiányában:

- szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződés esetében, ha a 8 munkanapos elállási határidő lejártá előtt a vállalkozás a *teljesítést* a fogyasztó beleegyezésével *megkezdte*;
- olyan áru értékesítése, illetve szolgáltatás nyújtása esetében, amelynek *ára*, illetve díja a *pénzpiac* értékesítő által *nem irányítható ingadozásától függ*;
- olyan áru értékesítése esetében, amely a fogyasztó személyéhez kötött, illetve amelyet a *fogyasztó utasításai alapján* vagy *kifejezett kérésére állítottak elő*, vagy amely természeténél fogva nem szolgáltatható vissza vagy gyorsan romlandó;

- *hang-, illetve képfelvétel, valamint számítógépi szoftver példányára vonatkozó szerződés esetében, ha a csomagolást a fogyasztó felbontotta;*
- *hírlap, folyóirat és időszaki lap értékesítésére vonatkozó szerződés esetében;*
- *szerencsejáték-szerződés esetében.*

6.5. A fogyasztó elállásának hatása a fogyasztási kölcsönszerződésre

Napjainkban gyakori szituáció, amikor a fogyasztó az áru megvásárlásához, szolgáltatás igénybevételéhez magától az értékesítőtől kap kölcsönt. Amennyiben az áru vételárát vagy a szolgáltatás díját részben vagy egészben a fogyasztó a vállalkozás által nyújtott kölcsönből (fogyasztói kölcsön) fedezi, akkor az **elállási jog gyakorlása felbontja a fogyasztási kölcsönszerződést is**. A fogyasztó a vállalkozásnak a fogyasztási kölcsönszerződés felbontásából eredő kárát nem köteles megtéríteni, és tőle kamat vagy egyéb költség sem követelhető. A vállalkozás azonban követelheti a fogyasztótól a kölcsönszerződés megkötéséből eredő kárának megtérítését, feltéve, hogy a kölcsönszerződésben ezt a kár elemeinek és összegszerűségének meghatározásával kifejezetten kikötötte, és ezzel kapcsolatban tájékoztatási kötelezettségének eleget tett.

7. Önálló kereskedelmi ügynöki szerződés

7.1. Szerződéskötés önálló kereskedelmi ügynök útján

Az üzleti életben gyakran alkalmazott megoldás, hogy az adott gazdálkodó jogalany a tevékenységi körébe tartozó szerződések előkészítése, megkötése, lebonyolítása céljából egy másik személyt bíz meg. Amennyiben ez a másik személy az ügyletek közvetítését vagy megkötését üzletszerűen végzi, úgy már speciális tevékenységet folytat, és önálló kereskedelmi ügynöknek minősül.

Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés a megbízó és az önálló kereskedelmi ügynök közötti jogviszony szabályait tartalmazza. A szerződésre irányadó **kógens szabályokat** a 2000. évi CXVII. törvény tartalmazza. A kógenca két területen érvényesül:

- a törvény rendelkezéseitől csak akkor térhetnek el a felek egyező akarattal, ha a törvény az eltérést nem zárja ki;

- ha a szerződés valamely kikötése a törvény szabályába ütközik, a jogellenes kikötés helyébe a törvény rendelkezései lépnek.

Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés olyan **állandó jellegű megbízás**, amelynek alapján a kereskedelmi ügynök **önállóan, díjazás ellenében, üzletszerűen** foglalkozik – áruk adásvételére vagy árukra vonatkozó más – szerződések közvetítésével és/vagy kötésével akár megbízója, akár saját nevében, de **mindig megbízója javára**.

A definíció a szerződés *számos típusát* magában foglalja. Az ügynök vállalkozhat csak szerződések közvetítésére, de akár kötésére is. **Megbízási és bizományi konstrukció** egyaránt elképzelhető, hiszen saját nevében vagy a megbízó nevében egyaránt eljárhat. A felek a szerződésben rendelkezhetnek arról is, hogy az ügynök tevékenységét csak meghatározott vevői körrel szemben gyakorolhatja, meghatározott földrajzi területen vagy csak bizonyos árucsoportok vonatkozásában.

7.2. A szerződés megkötése és tartalma

A törvény **kötelező írásbeliséget** ír elő az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés vonatkozásában. Ennek az a magyarázata, hogy a fent vázolt számos altípus valamelyikébe egyértelműen besorolható legyen a kontraktus, és egy esetleges jogvitában könnyen bizonyítható legyen, hogy a felek milyen jogkört biztosítottak az önálló kereskedelmi ügynöknek (közvetítés vagy szerződéskötés, bizományi vagy megbízási jelleg, stb.). A szerződés *időtartamát* a felek szabadon határozhatják meg, így határozott és határozatlan időtartamra egyaránt létesíthetnek jogviszonyt. Mivel az önálló kereskedelmi ügynök ellenszolgáltatás fejében folytatja tevékenységét és tartós jogviszonyban, így könnyű közös elemet találunk az önálló kereskedelmi ügynök és a munkavállaló jogállását tekintve. A törvény ezért néhány esetben munkajogi szabályokat emel be rendelkezései közé. Ezek közé sorolható az a rendelkezés, amely kimondja, hogy a *határozott időtartamú jogviszony határozatlan idejűvé alakul át*, ha a felek a szerződés teljesítését a határozott idő letelte után tovább folytatják.

Az önálló kereskedelmi ügynök *kötelezettségei* között elsősorban a **tájékoztatási kötelezettséget** említhetjük. Ez kétirányú, hiszen a megbízója felé és a harmadik fél irányába egyaránt tartozik tájékoztatással. A harmadik felet mindene esetben köteles tájékoztatni képviselői minőségéről és képviseletének terjedelméről. A megbízót

köteles haladéktalanul értesíteni ügynöki minőségben a megbízó érdekében végzett tevékenységeiről, olyan általános információkról, amelyek a tevékenység ellátása körében relevánsak (pl. piaci helyzet alakulása), valamint a versenyhelyezetről. A **versenyhelyezetről való tájékoztatás** lényege, hogy még a szerződés megkötése előtt informálnia kell a megbízót arról, hogy más megbízóval hasonló tárgyú szerződése nem áll fenn. A szerződés tartama alatt pedig csak megbízója írásbeli hozzájárulásával köthet más megbízóval hasonló tárgyú önálló kereskedelmi ügynöki szerződést.

Az ügynök kötelezettségévé teszi a törvény, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződésben meghatározott szerződések közvetítése érdekében minden *észszerű, elvárható erőfeszítést* meg kell, hogy tegyen. Eljárására az adott helyzetben általában elvárható gondosság irányadó, amelynek teljesítése során tekintettel kell lennie a megbízó érdekeire és utasításaira.

A *megbízó* fő kötelezettsége a díjfizetés, a szerződés visszterhességéből következően. A díj azonban rendszerint kiegészül egy jutalékkal is. A jutalék lényege, hogy az alapdíjat kiegészítve, vagy alapdíj nélkül az ügynök az eredményesen közvetített vagy megkötött ügyletek függvényében részesül díjazásban. A **jutalék fajtái**:

- *Általános jutalék*: ez a jutalékfajta a szerződés hatálya alatti eredményes tevékenység honorálása. A szerződés megszűnése után kötött szerződésekért is jár jutalék, amennyiben a megkötést eredményező ajánlat még a szerződés hatálya alatt történt.
- *Inkasszójutalék*: a kereskedelmi ügynököt az általa beszedett pénzeszegek után külön jutalék illeti meg. Ebben az esetben a szerződés megkötése nem elegendő, hanem amennyiben a harmadik fél teljesít, akkor a beszedett pénzeszegek mértéke jelöli ki az ügynök jutalékának mértékét.
- *Del credere jutalék*: ha a kereskedelmi ügynök a megbízóval szemben felelősséget vállal a harmadik fél szerződésszegése miatt, ezért külön jutalék illeti.

A megbízó részéről is fennáll a tájékoztatási kötelezettség természetesen, és a szerződés teljes tartama alatt köteles együttműködni az ügynökkel, akit olyan helyzetbe kell hoznia, hogy az a szerződésben foglaltaknak megfelelően tudja tevékenységét végezni.

7.3. A szerződés megszűnése

Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés a határozott időtartam lejártá és a felek közös megegyezése mellett a következő speciális módokon szűnhet meg:

- *Rendes felmondás:* A határozatlan időre kötött szerződés egyik megszüntetési módja a rendes felmondás. A felmondás joga mindkét felet megilleti, és az indokolási kötelezettség csak olyan mértékű, hogy a felmondásból egyértelműen megállapítható legyen, hogy a felek a kiegyenlítésben (ld. később) megállapodnak-e vagy sem. A felmondási idő differenciált aszerint, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződés mennyi ideig volt hatályban a felek között: a szerződés első évében történő felmondás esetén a felmondási idő 1 hónap, a második évében 2 hónap, a harmadik és az azt követő években 3 hónap. Rövidebb felmondási időben a felek csak akkor állapodhatnak meg, ha a kereskedelmi ügynök nem főtevékenységként végzi a kereskedelmi ügynöki tevékenységet. Amennyiben a felek a törvényben megállapítottnál hosszabb felmondási időt kötnek ki a szerződésben, úgy követelmény, hogy a megbízóra irányadó felmondási idő nem lehet rövidebb, mint a kereskedelmi ügynökre megállapított. A felmondás a naptári hónap utolsó napjára szól.
- *Rendkívüli felmondás:* Mindkét felet megilleti a másik fél szerződésszegése esetén a rendkívüli felmondás joga.
- *Kereskedelmi ügynök halála, jogutód nélküli megszűnése:* Ilyen esetben a kereskedelmi ügynök örökösei igényelhetik a megbízótól az ún. kiegyenlítést, amely olyan szerződések után jár, amelyet az önálló kereskedelmi ügynök tevékenysége folytán, de már a szerződés megszűnése után kötött meg a megbízó.
- *Engedményezés:* Az önálló kereskedelmi ügynök a szerződésből folyó jogait és kötelezettségeit harmadik személyre ruházza át.

A szerződés megszűnése kapcsán szólnunk kell a **kiegyenlítés** intézményéről. A kiegyenlítés a szerződés értékarányosságát igyekszik biztosítani, és olyan helyzetekre van tekintettel, amikor a kereskedelmi ügynöki szerződés már megszűnt a felek között, azonban még a kereskedelmi ügynök tevékenysége folytán jut valamilyen haszonhoz a megbízó. Kiegyenlítést akkor követelhet az ügynök a megbízótól, ha

- az ügynök a megbízó számára új ügyfeleket szerzett, és a megbízó a kereskedelmi ügynök által szerzett ügyfelekkel fennálló üzleti kapcsolatokból a kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnését követően is jelentős előnyre tesz szert, és
- a kiegyenlítés megfizetése az összes körülményre is figyelemmel méltányos, különös tekintettel arra, hogy az ügynök a szerződés megszűnésével elveszíti olyan jutalékhoz való jogát, amely őt a szerződés hatályban maradása esetén az általa szerzett ügyfelekkel a jövőben létrejövő szerződések után megilletné.

Nem kaphat kiegyenlítést az ügynök akkor, ha a kereskedelmi ügynöki szerződést a megbízó az ügynök szerződésszegése miatt mondta fel azonnali hatállyal, vagy a kereskedelmi ügynök mondta fel a szerződést, kivéve, ha a felmondásnak valamilyen méltányolható indoka volt: életkor, testi fogyatékoság, betegség, megbízó olyan magatartása, amely miatt a tevékenység folytatása már nem várható el a kereskedelmi ügynöktől. Nem részesülhet továbbá a kereskedelmi ügynök kiegyenlítésben akkor sem, ha a kereskedelmi ügynöki szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit harmadik személyre ruházza át (engedményezés esete).

A **kiegyenlítés összege** tekintetében a törvény kimondja, hogy annak arányban kell állnia az ügynök jutalékvesztésével. A kiegyenlítés azonban nem haladhatja meg az ügynök előző 5 évben kapott díjazásának átlagából számolt egyévi összeget. Ha az ügynöki szerződés 5 évnél rövidebb ideig állt fenn, akkor az egy évi díjazás összege lesz a plafon.

A jogviszony megszűnése esetén – szintén a munkajog körében ismert rendelkezést átveve – lehetőség van **versenykizáró megállapodás** megkötésére is. A megállapodás célja, hogy az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnését követően az ügynök ne folytasson olyan tevékenységet, ami korábbi megbízója érdekeit sértené (ekkor természetesen már másik megbízó kötelékében). Ezt a korlátozást csak írásban kötött megállapodással, legfeljebb a szerződés megszűnését követő 2 évre és díjazás ellenében lehet kikötni. Ha azért szűnik meg a kereskedelmi ügynöki szerződés, mert a megbízó súlyos szerződésszegésére hivatkozva mondta fel azonnali hatállyal az önálló kereskedelmi ügynök, akkor a versenykorlátozó megállapodás a felmondást követő egy hónapon belül írásban felmondható.

8. Timesharing szerződés

8.1. A timesharing célja, a szerződés fogalma

A világ számos országában elterjedt az a gyakorlat a XX. század utolsó harmadában, hogy a tehetősebb emberek saját tulajdonú nyaralót vásároltak maguknak belföldön vagy külföldön, és hasonló ingatlan tulajdonjogával rendelkező ismerőseikkel cserélték egymás között az „üdülési jogot”. Ez volt a kiindulópontja az azóta már hazánkban is létező timesharing szerződéseknek, amelyek alap gondolata olyan rendszer működtetése, melyben egy értékesítő azzal a céllal vásárol meg ingatlanokat (jellemzően nyaralókat), hogy azt ügyfeleinek minden évben egy meghatározott időszakban bérbe adja. A rendszer résztvevői pedig egy ilyen ingatlanra megszerzett, minden évben azonos időszakban visszatérő „üdülési jogukat” cserélik egymás között.

A timesharing magyar szabályozását a 20/1999. (II. 15.) Korm. rendelet adja, amely a jogintézményt magyarul **ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésnek** keresztelte el. A szerződés alapján a fogyasztó a vállalkozástól ellenérték fejében közvetlenül vagy közvetve legalább hároméves időtartamra jogot szerez egy vagy több ingatlan ismétlődő, meghatározott időtartamú üdültetési vagy lakáscélú használatára.

A timesharing szerződés lényege tehát abban áll, hogy a fogyasztó az értékesítővel megkötött szerződés alapján határozott időtartamra (min. 3 évre), előre rögzített céllal (üdülés vagy lakás cél) használati jogot szerez. A használati jog azonban nem egyszerű bérleti jog, mert nem folyamatosan áll fenn a szerződés időtartama alatt, hanem az év egy előre megállapított időszakában évenként visszatérő jelleggel illeti meg a fogyasztót. A szerződés azt az előnyt nyújtja a fogyasztónak, hogy minden évben pontosan tudja, mikorra ütemezze szabadságát, és akár a használatában álló ingatlant, akár ennek felhasználásával más hasonló keretek között használatra megszerzett ingatlanát nyaralásra használja. A timesharing szerződések ugyanazon vállalkozásnál rendszert alkotnak, és a rendszerben résztvevő fogyasztók - amennyiben nem szeretnék évről-évre ugyanazon helyen eltölteni vakációjukat - egymás között, a vállalkozás által meghatározott pontrendszerben cserélhetik el üdülési jogaikat. Minden fogyasztó üdülési joga egy bizonyos pontszámot ér a rendszerben, és ezekkel a pontokkal fizet a másik ingatlan használatáért. Az is elképzelhető, hogy az ingatlanokon fennálló üdülési jog azonos

értékű egy rendszeren belül, és csereüdülések segítik hozzá a fogyasztókat a timesharing adta előnyök kiaknázáshoz.

8.2. A szerződés létrejötte és tartalma

A timesharing jogviszony két oldalán a **fogyasztó** és a **vállalkozás** áll. A vállalkozásra vonatkozóan a jogszabály szigorú követelményeket támaszt: a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal nyilvántartásába bejegyzett jogalanynak kell lennie.

A szerződés **csak írásban érvényes**. A kontraktusra a minősített okiratiság követelményeit akkor kell alkalmazni, ha a fogyasztó a jogviszonyból következően megszerzett jogosultságát az ingatlan-nyilvántartásba be kívánja jegyeztetni. A szerződés egy példányát a fogyasztó részére át kell adni. A szerződés kiegészítője egy olyan *írásbeli tájékoztató*, amely a vállalkozás adatait, a használati jog tartalmának pontos meghatározását, az ingatlan megjelölését, komfortfokozatát, állapotát, az ellenszolgáltatás összegét és fizetési módját, valamint az elállási jogról szóló tájékoztatót tartalmazza.

A szerződés megkötése mellett fogyasztóvédelmi jelleggel a **módosítás** lehetőségét is behatárolja a jogszabály. A fogyasztót védő szabály, hogy a felek ellenkező kikötése hiányában a vállalkozás csak az írásbeli tájékoztató tartalmi elemein, és csak a körülmények rajta kívül álló okból bekövetkezett jelentős módosulása esetén eszközölhet változtatást.

A *vállalkozás* a szerződés alapján használati jogot biztosít a fogyasztónak, mely az év egy meghatározott időszakára szól évente visszatérő jelleggel. A vállalkozásnak gondoskodnia kell arról, hogy ebben az időszakban minden évben a szerződésnek megfelelő célra alkalmas állapotban bocsássa a fogyasztó rendelkezésére az ingatlant. A rendelet megadja annak a lehetőségét, hogy olyan ingatlan vonatkozásában kössenek a felek timesharing szerződést, amely a **szerződéskötést követően épül még csak fel**. Ennek a jelentősége abban áll, hogy így a vállalkozás kisebb kockázattal csak azokon a helyeken kezdi meg ingatlan építését, ahol a fogyasztók már szerződésükkel lekötve az igényüket jelezték. A vállalkozást terheli azonban a felelősség azért, hogy ha az ingatlan építés előtti vagy építés alatt álló, akkor azt a megállapított időpontra használható állapotba hozza. Legkésőbb a szerződéskötéstől számított 3 éven belül köteles beköltözésre alkalmas (használatbavételi engedély bizonyítja) állapotba hozni az ingatlant. Amennyiben e kötelezettségének

nem tesz eleget a vállalkozás, késelelembe esik. A vállalkozás késelelme esetén a fogyasztó külön érdekmúlás bizonyítása nélkül elállhat a szerzödéstől, és jogosult a már kifizetett ellenérték visszakövetelésére.

A **fogyasztó díjfizetése** kétirányú: egyrészt fizet a használati jog megszerzéséért a szerzödés megkötésekor, másrészt az ingatlan használatáért. A vállalkozás a díjat csak a szerzödésben meghatározott módon és mértékben emelheti meg. A díjemelést indokolni kell, és közölni kell a fogyasztóval.

A fogyasztót timesharing esetében is megilleti az **objektív elállás joga**. A szerzödés megkötésétől számítva 15 napon belül indokolás nélkül elállhat a szerzödéstől. Ha azonban a szerzödéskötés nem a rendeletben rögzített menetben történt, azaz a vállalkozás az *írásbeli tájékoztatót* a szerzödéskötést megelőzően *nem bocsátja a fogyasztó rendelkezésére*, az elállási határidő 30 napra emelkedik. Amennyiben a szerzödés vagy a tájékoztató hiányos, nem tartalmazza a rendeletben rögzített kötelező tartalmi elemeket, úgy a 15 napos elállási határidő akkor kezdődik, amikor valamennyi hiányzó adatot írásban kiegészít a vállalkozás. Objektív szabály azonban, hogy legkésőbb a szerzödés megkötésétől számított 3 hónap lejártát követő naptól megnyílik az elállási határidő. Az elállási jog gyakorlása csak írásban érvényes.

Amennyiben a vállalkozás jogszabályi vagy szerzödéses kötelezettségeit megszegi, a polgári jogi jogkövetkezmények mellett vele szemben **közjogi szankciók** is alkalmazhatók. A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság és a Gazdasági Versenyhivatal a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalnál eljárást kezdeményezhet a vállalkozás ellen. A Hivatal kezébe a rendelet a felfüggesztés és a törlés szankcióját adja. A Hivatal felfüggesztheti annak a vállalkozásnak a tevékenységét, aki határozatban megállapítottan jogszabályt sértett vagy fogyasztókat megtévesztően működik. A felfüggesztés következménye, hogy újabb timesharing szerzödést a vállalkozás nem köthet, az általa kínált ingatlanokhoz kapcsolódó reklámtevékenységet nem folytathat. Törlésre akkor kerül sor, ha a vállalkozás tevékenységét a vonatkozó jogszabályok megsértésével folytatja, és felszólítás ellenére sem szünteti meg a jogsértést, vagy a felfüggesztésre okot adó körülményt 3 hónap alatt nem szünteti meg vagy az ismételt felmerült.

A szerzödést így a fogyasztó elállási joga, valamint a határozott idő lejártá mellett a Hivatal törlési határozata is *megszüntetheti*.

9. Konzorciós szerződés

Az atipikus szerződések egyik kérdéses kontraktusa a konzorciós szerződés. A jogviszony lényege a napjainkban egyre nagyobb népszerűségnek örvendő fogyasztó csoportok, vásárlói klubok kialakítása. A fogyasztó valamely dolog megszerzése miatt köt a szervezővel szerződést, aki a hasonló igényekkel rendelkező fogyasztókból csoportot alakít. A fogyasztói csoport minden tagja befizetéseket teljesít, és kiválasztások alkalmával sorban lehetőségük lesz a befizetett díjakat ellenértékként felhasználva a kívánt dolgot megvásárolni. A fogyasztók fizetési kötelezettsége addig tart, míg a csoport valamennyi tagja hozzá nem jut az adott dologhoz.

Hazánkban a konzorciós szerződés megítélése kétes. Bár megszületett a 186/2001. (X. 11.) Korm. rendelet, amely **fogyasztói csoportban való részvételre irányuló megállapodásnak** nevezi a szerződést, azonban sosem lépett hatályba, ugyanis hatályba lépését bizonytalan időre elhalasztották. A gyakorlatban Magyarországon is él ez a szerződéstípus, amely kétségtelenül magában hordozza a fogyasztók megtévesztésének lehetőségét, így szabályozása véleményünk szerint feltétlenül szükséges. A következőkben a szerződést a hatályba nem lépett kormányrendelet szabályai alapján mutatjuk be.

A konzorciós szerződés alapján a fogyasztó az általa előre meghatározott ingó dolog vagy ingatlan tulajdonjogát a szervező közreműködésével, előzetesen megállapított időtartamon belül úgy szerzi meg, hogy

- a) a szerződés létrejöttének kezdőnapjától a szervező részére előre meghatározott esedékességkor egyszeri, illetve időszakos díjfizetéseket teljesít (*díjfizetési kötelezettség*);
- b) az adásvételi szerződés megkötésére való jogosultság időpontját a fogyasztói csoport tagjai között rendszeres időközönként megtartott kiválasztás eredménye határozza meg (*időszakos kiválasztás*);
- c) a dolgot – kedvezményezettként történő kijelölését követően - a fogyasztó választja ki, és az adásvételi szerződést – a szervezőnek a dolog beszerzésében, kiválasztásában és az adásvételi szerződés előkészítésében való közreműködése mellett – a dolog tulajdonosával köti meg (*adásvétel létrejötte a kiválasztott fogyasztó és a dolog tulajdonosa között*);
- d) a dolog vételárának kiegyenlítése a dolog tulajdonosa (vagy a fogyasztó által a dolog létrehozásával megbízott vállalkozó) részére – a fogyasztó kiválasztásának napján érvényes aktuális szerződéses

érték erejéig – a fogyasztói csoportonként elkülönítetten kezelt, a szervező saját pénzeszközeitől elkülönített számlán elhelyezett, a fogyasztók által teljesített időszakos havi alaprészletek terhére történik (*dolog ellenértékét a szervező a csoport tagjainak befizetéséből finanszírozza*).

A szervező részvételi szabályzatot tesz közzé, amely a **fogyasztói csoport** létrehozásának kezdő mozzanata. A szervező több fogyasztó külön-külön köt megállapodást, hogy egy adott dolog tulajdonjogát megszerezzék. A dolgot a fogyasztó saját erőből nem tudja megvásárolni. Jellemzően luxuscikkekről (pl. nagy értékű gépjármű) van szó. A fogyasztók közötti érdekközösség alapján a szervező ún. fogyasztói csoportot (köznapi szóhasználatnál „*vásárlói klubot*”) szervez. A fogyasztók egymással nem állnak jogviszonyban, csak külön-külön a szervezővel. A fogyasztók ellenszolgáltatását az egyszeri belépési díj, valamint időszakonként visszatérő fizetési kötelezettség képezi, melyeket a szervező egy saját pénzeszközeitől elkülönített bankszámlán köteles kezelni. A csoporton belül rendszeres időközönként kiválasztásokat tartanak, ahol kiválasztják, a fogyasztók közül azt, aki jogosulttá válik a dolog tulajdonjogának megszerzésére. A szervező lehetővé teszi a külön számlán kezelt pénzüsszegekből (a fogyasztók befizetéseiből), hogy a kiválasztott fogyasztó megszerezze a dolog tulajdonjogát. A folyamat addig ismétlődik, míg valamennyi fogyasztó hozzájut a kívánt dologhoz.

Szervező csak részvénytársasági formában működhetne a rendelet szerint. Engedélyezési eljáráson kellene átesnie, az engedélyt a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal adná meg. Garanciális szabály lenne, hogy a szervező, alkalmazottai és tisztségviselői nem lehetnek a szervező által szervezett fogyasztói csoport tagjai, hiszen ez visszaélésekre adna okot.

A szerződés megkötésének folyamata **részvételi szabályzat** közzétételével indul. A szabályzat ajánlati felhívásnak minősül, és a később megkötésre kerülő szerződés részét képezi majd, egyfajta játékszabályokat tartalmazó írásbeli tájékoztatóként. A szabályzat a rendelet tervei szerint olyan kérdésekről rendelkezne kötelezően, mint szervező és a csoport azonosítására alkalmas adatok, csoport tervezett létszámának felső határa, az árucsoport megnevezése, kedvezményezett kiválasztás módja, stb. A szerződés a fogyasztó által írásban megtett szerződéses ajánlat tartalma alapján, de a szervező ajánlatot elfogadó nyilatkozatával jön létre. A szerződést írásba kell foglalni, egy példányát

a fogyasztó részére át kell adni. Egy fogyasztói csoport tagjaival megkötött szerződéseknek azonos árucsoportba tartozó dolgok megszerzésére kell irányulniuk. A fogyasztó ajánlatát írásban indokolás nélkül visszavonhatja az aláírástól 15 napon belül. A visszavonási határidő letelte előtt semmilyen fizetés nem fogadható el a fogyasztótól, valamint visszavonás esetén a regisztrációs díj 1.000.- Ft-ot meghaladó részének visszafizetésére köteles a szervező.

A **fogyasztói csoport** a szervezővel jogviszonyt létesítő fogyasztókból szerveződik. A csoport önálló jogalanyisággal nem rendelkezik, nem jogképes, nincs saját neve, csupán a „játék” lebonyolításának közege. A rendelet a fogyasztók érdekeinek védelme miatt csak zárt fogyasztói csoport létrehozását engedi meg: a fogyasztók számának felsőhatára nem változhat a szerződés hatálya alatt. A csoportban való tagság átruházásra van lehetőség, amennyiben az átruházó tag minden addig lejárt fizetési kötelezettségének eleget tett, és a szervező írásban elfogadja az új tag belépését.

A csoporton belül *legalább negyedévente* **kiválasztást** kell tartani, amely történhet sorsolással és licitálással egyaránt. A licit előtörlesztés vállalását jelenti. Az a fogyasztó lesz a kiválasztott, aki a számára előírt legtöbb havi részlet esedékesség előtti befizetését ígéri és teljesíti. Az előtörlesztésnek azonban korlátját is felállítja a rendelet: nem haladhatja meg az előtörlesztést vállaló fogyasztó konzorciós szerződés időtartama alatt esedékes, hátralévő havi törlesztő részleteinek összegét. A kiválasztás szerencsejellelgenek kompenzálására a rendelet bevezeti az *automatikus kiválasztás* szabályait: ha a fogyasztó ingók esetében 60 hónapon, ingatlanoknál 120 hónapon belül nem kerül kiválasztásra, a törvény alapján automatikusan kiválasztott lesz, és a szervező köteles lehetővé tenni számára a tulajdonszerzést.

A **szervező kötelezettségei** a fogyasztói csoport megszervezése, folyamatos működésének biztosítása. Köteles közreműködni a dolog beszerzésében, kiválasztásában és az adásvételi szerződés megkötésében. A fogyasztók befizetéseit elkülönítetten és naprakészen köteles nyilvántartani, a befizetésekről rendszeresen köteles tájékoztatást nyújtani. Valamennyi nyilvántartásának adatait a szerződés megszűnését követő 5 évig köteles megőrizni. A szervező a csoport érdekében bármelyik fogyasztó nem teljesítése esetén köteles igényt érvényesíteni. A szervező szerződésszegő magatartásait a rendelet közjogi hátrányokkal is igyekszik szankcionálni. A Hivatal kötelezheti a jogsértés kiküszöbölésére,

megtilthatja neki újabb szerződés kötését, bírságot szabhat ki, és utolsó eszközként törölheti nyilvántartásából.

A **fogyasztó** elsődlegesen **fizetési kötelezettséggel** tartozik. A fizetés számos elemből áll össze: belépési díj, havi alapidj (a dolog értékének és a szerződés futamidejének hányadosa), szervező megbízási díja, a dolog tulajdonjogának megszerzésével kapcsolatban felmerülő egyszeri megbízási díj a szervező ügyintézéséért cserébe, biztosítás díja és közterhek költségei. A fogyasztót megilleti a *rendes felmondás* joga. Amennyiben olyan időben mondja fel a szerződést, amikor még nem került kedvezményezettként kiválasztásra, a szervező számára lehetőség, hogy visszafizetheti számára a befizetett havi alaprészletek összegét. Amennyiben már kiválasztásra kerül a fogyasztó, akkor csak abban az esetben élhet rendes felmondási jogával, ha a szerződésben kikötött minden fizetési és egyéb kötelezettségének eleget tett.

Ha a fogyasztó *szerződésszegést követ el*, a szervező jogosult azonnali hatállyal a szerződést. Ilyenkor a szervező köteles elszámolni a kedvezményezettként még kiválasztásra nem került fogyasztóval. Ha a szerződésszegő fogyasztó már megszerezte a dolog tulajdonjogát, a szervező a hátralévő részletek teljes összegét azonnal lejárttá teheti.

XI. ELEKTRONIKUS KERESKEDELEM

1. Az információs társadalom

A hagyományos szerződéskötési folyamatok a szerződő felek személyes ügyleteként jelentek meg a gyakorlatban és a jogirodalomban egyaránt a Ptk. megszületésekor. A technika fejlődése és az egyre rugalmasabb kereteket kereső, hatékony, gyors és költségtakarékos megoldásokat előnyben részesítő piaci preferenciák azonban társadalmi igényt keletkeztettek a távollévők között kötött szerződések jogi szabályozására. A távollévői minőségben történő szerződéskötés egyik kétségekívül speciális formája az elektronikus úton megvalósuló ügyletkötés. Az Internet dinamikus fejlődése, egyre szélesebb körben való elterjedése ma már a világhálót – mint a szerződések megkötésére alkalmas természetes közeget – azonosítja világunkban. A világháló azonban minden más távközlő eszköztől eltérő veszélyeket rejt magában. Ennek oka az anonimitás lehetősége, a különböző jogsértések (hacker tevékenységek) elterjedése és viszonylagos könnyűsége. Míg egy postai szolgáltató közbejöttével lebonyolódó ügyletet jellemzően nehéz meghamisítani, hiszen az egyszer már feladott levél – amennyiben megérkezik a címzetthez – tartalmába való beavatkozás nyilvánvaló és könnyen bizonyítható, lenyomozható, addig az Interneten tett jognyilatkozatok jogosulatlan megváltoztatása, törlése vagy hamisítása viszonylag kis erő és pénzbefektetéssel megvalósítható. Ez a társadalmi környezet az, ami indokolja, hogy a távollévők között kötött kontraktusok szabályanyagán túlmenően, kifejezetten az elektronikus ügyletkötésekre specializált joganyag egyértelműen határozza meg az e-szerződéskötés minimális biztonsági és fogyasztóvédelmi követelményeit, valamint alapvető felelősségi szabályait.

Hatályos jogunk az **Interneten való megjelenésnek** számos formáját ismeri:

- egyszerű megjelenés;
- tartalomszolgáltatás;
- reklámtevékenység;
- elsődleges kereskedelmi tevékenység.

Az ún. *egyszerű megjelenés* csupán saját weboldalak, blogok elkészítését célozza sokszor haszonszerzési célzat vagy reklám cél nélkül. A

tartalomszolgáltatással foglalkozó oldalak (jellemzően hírportálok) már a médiajog és a sajtószabadság követelményeit is érvényre kell, hogy juttassák. Az Interneten megjelenő *reklámtevékenység* a gazdasági célú reklámozás felkapott és költségtakarékos megoldása. Témánk szempontjából különös jelentőséggel azonban az Interneten megvalósuló, *elsődleges kereskedelmi tevékenység (E-commerce)* bír.

Az elektronikus kereskedelem szabályait Magyarországon a 2001. évi CVIII. törvény tartalmazza. A jogszabály az e-kereskedelem közegének az Európai Unió irányelvéből (2000/31/EK irányelv) átvett fogalomhasználattal az **információs társadalmat** tekinti. Információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősít a törvény minden olyan szolgáltatást, amelyet:

- elektronikus úton, távollévők részére,
- rendszerint ellenszolgáltatás fejében nyújtanak,
- és amelyhez a szolgáltatás igénybe vevője egyedileg fér hozzá.

Információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősülnek ez alapján tárhelyek vagy Internet hozzáférések biztosítása, online hirdetőtáblák (BBS) fenntartása, kereső- és portálszolgáltatások üzemeltetése, online termékértékesítések vagy online kulturális szolgáltatások.

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatás ennél szűkebb kört fed le. Az **elektronikus kereskedelmi szolgáltatás** már kizárólag olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amely áruk vagy szolgáltatások üzletszerű értékesítését, beszerzését vagy cseréjét célozza.

Az elektronikus kereskedelem **megjelenési formáinak** megkülönböztetése fontos a rá vonatkozó szabályanyag elkülönítése szempontjából is. A *Business to business (B2B)* kapcsolatok a piaci szereplők között zajló elektronikus kiskereskedelmi tevékenységet ölelik fel. Ebben az esetben az elektronikus úton szerződő felek egyike sem minősül fogyasztónak, így a törvényben megfogalmazott fogyasztóvédelmi többletgaranciák a felek konszenzusával felülírhatók. A *Business to consumer (B2C)* elektronikus kereskedelmi altípus már a fogyasztók piaci szereplőkkel kötött elektronikus kiskereskedelmét érinti. Ebben az esetben a fogyasztó kiszolgáltatottabb, információszegény helyzete szinte minden más kereskedési formához képest nyilvánvalóbb.

A törvényi követelmények jelentős részben a B2C jogviszonyok fogyasztóvédelmi tartalommal való megtöltését célozzák. Meg kell ugyanakkor jegyeznünk, hogy létezik egy harmadik elektronikus altípus is, a *Business to administration (B2A)*, amely a hatóságok és a piaci szereplők közötti kommunikáció talaját képezi, de szabályanyaga az eljárásjogok és a közigazgatási jog tárgykörébe tartozik (ld. Ügyfélkapu rendszer, elektronikus cégeljárás, stb.). A továbbiakban kiemelten az elektronikus kereskedelem elsősorban B2C jogviszonyainak elemzésével foglalkozunk.

2. Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások közös szabályai

2.1. A törvény hatálya

Az e-kereskedelemről szóló törvény **tárgyi hatályát** tekintve minden olyan szolgáltatást szabályozási körébe von, melyet *Magyarország területéről nyújtanak vagy Magyarország területére irányul*. A törvény alkalmazási köre kiterjed ezek alapján a külföldi szolgáltatók olyan ügyleteire is, melyeket magyar fogyasztókkal kötnek, illetve magyar szolgáltatók külföldi fogyasztókkal kötött ügyleteire. Annak eldöntése, hogy egy külföldi szolgáltató kínálja-e szolgáltatását a Magyar Köztársaság területén, könnyen eldönthető. Amennyiben a szolgáltatás megrendelése akárcsak opcionális jelleggel, de fennáll magyar fogyasztók számára, úgy a törvény alkalmazható.

A **személyi hatály** szintén tágra nyitja a törvény alkalmazásának lehetőségét. A fent meghatározott szolgáltatásokat igénybe vevő vagy éppen nyújtó (szolgáltató) *természetes és jogi személyek vagy jogi személyiség nélküli szervezetek* mindannyian kötelesek a törvény rendelkezéseinek betartására.

2.2. Alapfogalmak

Az elektronikus kereskedelem szabályainak részletes tanulmányozása előtt szükséges meghatározni a szerződő felek körét, valamint a szerződés létrejövetelének közeget adó elektronikus út jelentését.

Igénybe vevő az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet, aki/amely információs társadalommal összefüggő szolgáltatást vesz igénybe. A definíció alapján tehát a szolgáltatói minőség szempontjából *közömbös, hogy az igénybe vevő*

fogyasztóvédelmi szempontból fogyasztónak minősül vagy sem. Az, hogy az igénybe vevő gazdasági-szakmai tevékenységén belül vagy kívül köti-e a szerződést, már a törvény rendelkezéseitől való eltérés lehetőségében válik csak relevánssá.

Szolgáltató az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet. A tág definícióból látható, hogy akár egyetlen adásvételi ügylet elektronikus megkötésénél is több szereplőt találhatunk a szolgáltató oldalán. Egy termék Internetes rendelése esetében ugyanis nem csak a webáruház üzemeltetője, tulajdonosa, de *az is szolgáltatónak minősül, aki az áruház működéséhez szükséges tárhelyet biztosítja.* Az egyes szolgáltató típusok felelőssége természetesen eltérő lesz. Éppen ezért kell megkülönböztetnünk a fogyasztóval közvetlenül kapcsolatba kerülő, szűk értelemben vett szolgáltatótól a **közvetítő szolgáltatót**, aki az igénybe vevő által biztosított információt (pl. megrendeléshez szükséges személyes adatait) továbbítja a távközlő hálózaton vagy tárolja azt. A közvetítő szolgáltató tehát inkább tekinthető az ügylet lebonyolításában közreműködő félnek, mint a központi jogviszony (pl. adásvételi szerződés) klasszikusan két pólusán önállóan elhelyezkedő alanyoknak (eladónak vagy vevőnek).

Az **elektronikus út** elektronikus *adatfeldolgozást-, tárolást, illetőleg – továbbítást végző* vezetékes, rádiótechnikai, optikai vagy más elektromágneses *eszköz alkalmazását* jelenti. Az elektronikus ügyletkötés fogalmába tehát bármilyen, a fenti definíciónak megfelelő Internet kapcsolattal vagy ügyletkötési megoldással megvalósuló kontraktus beletartozik (e-mail, interaktív chat program, IRC, közvetlen rendelés weboldalon megjelenő űrlap kitöltésével, stb.).

2.3. Az előzetes engedélyezést kizáró elv

Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások hozzásegítik a gazdaságot a sokszínű szabad verseny megteremtéséhez. Mivel a tevékenység folytatásának háttérét nem kell olyan infrastrukturális feltételekkel körülbástyázni, mint egy „valós” üzlettel rendelkező vállalkozás esetében, így a piaci szereplők száma növekedhet. A költségtakarékosság, hatékonyság a gazdasági szereplők mellett az államnak is célkitűzései között szerepel. A törvény az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások esetében így nem ír elő főszabályként semmilyen engedélyeztetési, nyilvántartásba vétel iránti

eljárást. Az *előzetes engedélyezést kizáró elv* értelmében az információs társadalommal összefüggő **szolgáltatás nyújtásának megkezdéséhez**, illetve folytatásához **engedély** vagy bármely ezzel összefüggő hatósági határozat **nem szükséges**. A főszabály alól két kivételt ismer a törvény:

- Ez a könnyítés azonban nem érinti azon szolgáltatások körét, amelyek folytatására *más jogszabályok a tevékenységre tekintettel engedélyeztetési kötelezettséget írnak elő* (pl. biztosítási szolgáltatások). Ilyen esetben ugyanis nem az elektronikus környezetre tekintettel találunk megkötő rendelkezéseket, hanem a tevékenység maga indokolja az előzetes kontrollt.
- Szintén nem vonatkozik az engedélyezés kizárásának az elve az *elektronikus hírközlési törvény* hatálya alá tartozó, engedélyköteles tevékenységekre.

A Magyar Köztársaság Európai Közösséghez tartozásából következően a törvény garanciális szabályként rögzíti a **diszkrimináció tilalmát**. Az Európai Gazdasági Térség (EGT) bármely tagállamában letelepedett szolgáltatóval szemben sem lehet engedélyeztetési kötelezettséget előírni vagy más korlátozást bevezetni, kivéve, ha ezt Magyarország valamely érdekének védelme (pl. közrend, közegészség, közbiztonság) indokolja, és a korlátozás az arányosság kritériumának eleget tesz.

2.4. Adatszolgáltatási kötelezettség az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások kapcsán

Az azonban, hogy engedélyezéshez nincs kötve az elektronikus kereskedelmi tevékenység, nem jelenti, hogy a folytatásának módjára vonatkozóan ne lennének speciális szabályok. Az anonimitás könnyű lehetősége ugyanis fokozottan jelenlévő veszélyforrás az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások területén. A törvény ezért a szolgáltató adatszolgáltatási kötelezettségének mozzanatait részletesen rendezi. A tájékoztató célja a szolgáltató azonosításának elősegítése. **Formai szempontból a tájékoztató** a következő követelményeknek kell, hogy megfeleljen:

- *Elektronikus úton* kell közzétenni: akárcsak a később megkötendő ügylet, a tájékoztató is elektronikus közegben válik hozzáférhetővé.
- *Közvetlen, folyamatos és könnyű hozzáférés biztosítása*: a tájékoztató megismerésének a lehetősége nem korlátozódik a

szerződéskötést megelőző időszakra. A tájékoztató a szolgáltató szolgáltatásnyújtásával azonos ideig kell, hogy bármikor egyedileg elérhető és lehívható legyen.

- *Közérthetőség és a magyar nyelv követelménye:* a tájékoztatóban foglalt adatok közzélése közérthető formában és magyar nyelven történhet csak a törvény rendelkezése szerint.

A tájékoztató kötelező **tartalmi elemei** között a szolgáltató nevének, lakcímének/székhelyének/telephelyének, képviselőjének megjelölését, az elérhetőséggel kapcsolatos pontos információkat (különösen e-mail címet) kell kiemelniük. Ezek azok a minimális adatok, amelyek birtokában az igénybe vevő beazonosíthatja a szolgáltatót, vele szemben igényt érvényesíthet. Lényeges elem az azonosítás mellett a szolgáltatás visszterhességének egyértelmű megjelölése. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás fogalmából látható, hogy a visszterhesség nem feltétlenül fogalmi elem a definícióban. Számos esetben a tartalomszolgáltató oldalak (hírportálok) vagy akár a reklámodalak az igénybe vevő számára ingyenes szolgáltatást kínálnak. Abban az esetben azonban, ha a szolgáltatás igénybevételeért díjat kell fizetni vagy a szolgáltatás elektronikus kereskedelmi szolgáltatásnak minősül, a szolgáltató köteles az ellenértékhez kötés tényét és annak pontos és egyértelműen meghatározott összegét közvetlenül, folyamatosan és közérthetően hozzáférhetővé tenni.

3. Szerződéskötés elektronikus úton

3.1. A szerződő felek

Az elektronikus úton kötött szerződések mögöttes joganyagát a távollévők között kötött szerződések szabályozása képezi. A világháló specialitásából következik azonban, hogy más távközlő eszközökhöz képest sokkal jobban elszemélyteleníti a felek közötti jogviszonyt. A szerződő felek nemcsak, hogy nincsenek egyidőben jelen a szerződés megkötésekor, de a jognyilatkozataikat olyan formában teszik meg, amely forma önmagában sokszor alkalmatlan a szerződő fél személyazonosságának igazolásra, az azonosításra. Egy faxon küldött ajánlat is tartalmaz aláírást, a telefonban hallja a másik fél a partner hangját, a levél pedig szintén magán viseli az azt író kézjegyének nyomát. Az e-mailek vagy akár a közvetlenül weboldalon leadható megrendelések azonban akár más nevében is megírhatók/megtehetők könnyedén egy jogosulatlan belépés esetében. Mivel az elektronikus út csak közege, és

semmiképpen sem lényeges eleme az így kötött kontraktusoknak, így a szerződő felekre vonatkozóan a *törvény nem tartalmaz speciális szabályokat*. Mégis szólnunk kell arról a reális problémáról, ami a személytelenségből és az anonimitásból következik: a cselekvőképesség diszfunkciói. Az Interneten lehetetlen teljes bizonyosságot szereznie a szerződő félnek arról, hogy partnere rendelkezik-e az adott ügylet megkötésének képességével, cselekvőképese-e. A kérdés nagy jelentőséggel bír, hiszen egy cselekvőképtelen személy által Interneten leadott megrendelés a polgári jog általános szabályai alapján semmisnek tekintendő. Az e-kereskedelmi törvény nem szól e problémáról, azonban kiemelten fontos a Ptk. azon szabálya, mely a *cselekvőképességhez kapcsolódó megtévesztésekről* rendelkezik. Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, az ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére kötelezhető. Ahhoz azonban, hogy az elektronikus kereskedés körében erre az elvre eredménnyel lehessen hivatkozni, célszerű a megrendelés folyamatába olyan, az igénybe vevő által megteendő elismerő nyilatkozatokat beépíteni, melyekből egyértelműen lehet következtetni a másik fél cselekvőképességére. Ezek jellemzően kérdés formájában jelennek meg (pl. Elmúltam 16 éves, stb.).

3.2. Felhívás ajánlattételre és az ajánlat; a one-click-order tilalma

A bírói gyakorlat számos példán keresztül munkálta ki azt a Ptk-ban meghatározott választóvonalat, mely elkülöníti a szerződés megkötéséhez vezető út két mozzanatát: az ajánlattételi felhívást és az ajánlatot. Az ajánlat már kellőképpen meghatározott ahhoz, hogy annak egyértelmű elfogadása a szerződést létrehozza, és nincsen szükség további egyeztetésekre a felek között a szerződési feltételeket illetően. Az elektronikus kereskedelem esetében azonban a honlapokon közzétett termékek és szolgáltatások, a sokszor vizuálisan jól ábrázolt webáruházi paletták annak ellenére sem minősülnek ajánlatnak, hogy a szerződés megkötéséhez szükséges valamennyi lényeges elemet (termék neve, ellenérték, fizetés módja, szállítási feltételek, stb.) tartalmazzák. Ez a felfogás a törvény azon megfogalmazásából következik, amely az igénybe vevőt ruhazza fel ajánlattevői minőséggel. **Az igénybe vevő tehát az, aki ajánlatot tesz, és a szolgáltató kínálata csupán felhívás ajánlattételre.**

Az ajánlat komolyságát támasztja alá, hogy már nincs helye további alkudozásoknak a felek között, ugyanis egy egyszerű, az ajánlattal megegyező tartalmú visszaigazolás a szolgáltató részéről létrehozza a

felek között a szerződést. Ehhez kapcsolódik a törvény **one-click-order** (egy kattintásos rendelés) **tilalmára** vonatkozó előírása. Mivel az igénybe vevő ajánlata elküldése után egy webáruházban szinte bizonyosan megkapja az ajánlattal egybecsengő elfogadó nyilatkozatot a szolgáltatótól, így fontos, hogy még az ajánlat végleges elküldése előtt legyen alkalma meggyőződni arról, hogy ajánlata valóban tükrözi tényleges akaratát. A *one-click-order* tilalma azt jelenti, hogy a szolgáltatónak lehetővé kell tennie, hogy az igénybe vevő az adatbeviteli hibák azonosítását és kijavítását még ajánlatának elektronikus úton való postázása előtt elvégezhesse. Azok az elektronikus áruházak, amelyek valamely termék egyetlen kattintásos kosárba tevését a fogyasztó végleges ajánlatának minősítik, jogellenesen járnak el. Plasztikusan a tilalom úgy jut érvényre, hogy a szolgáltató az oldalán közvetlenül leadott ajánlatot egyetlen oldalon összesíti, és felhívja az igénybe vevő figyelmét az esetleges, könnyen beazonosítható hibákra (pl. érvénytelen az irányítószám, mert betűt tartalmaz, stb.), valamint lehetőséget biztosít a korrekcióra.

3.3. A szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség

Mielőtt az igénybe vevő az ajánlatát elküldené, a szolgáltató köteles az általános, korábbiakban ismertetett, beazonosítását segítő tájékoztatási kötelezettségén túlmenően egy, most már a tényleges szerződésre vonatkozó tájékoztatót is elhelyezni oldalán. Ez a tájékoztatás már a rendelés folyamatára, a szerződés megkötésének körülményeire vonatkozik. A tájékoztató ebben az esetben is bármikor előhívható, tárolható kell, hogy legyen. A **tájékoztató** a következő kérdésekre ad választ:

- az elektronikus szerződéskötés technikai lépései;
- a szerződés írásbeli szerződésnek minősül-e, iktatásra kerül-e, utóbb hozzáférhetővé teszi-e azt a szolgáltató;
- milyen eszközök állnak rendelkezésre a *one-click-order tilalmából* következően az esetleges adatbeviteli hibák kijavítására;
- a szerződéskötésnek és magának a szerződésnek a nyelvéről;
- aláveti-e a szolgáltató magát valamilyen magatartási kódex szabályainak;

A tájékoztatási kötelezettség körébe tartozó kógens előírásoktól azonban eltérhetnek a felek, amennyiben az igénybe vevő nem minősül fogyasztónak.

Az **általános szerződési feltételek** gyakori alkalmazása figyelhető meg az elektronikus úton kötött ügyletek körében. Az ászf elhelyezésére vonatkozóan több megoldás született. Mivel a Ptk. megköveteli az ászf kapcsán, hogy azt a másik szerződő fél megismerhesse, így az ászf szerződéskötési folyamatba történő bekapcsolását két jellemző modellel biztosítják a szolgáltatók:

- A rendelés folyamatába *beépítik az ászf teljes szövegét*, és az igénybe vevőnek annak megismerését és tudomásulvételét egy elfogadó nyilatkozattal kell nyugtáznia.
- A rendelés folyamán az ászf-re csak utal a szolgáltató, és egy kattintással egy *interaktív hivatkozás* segítségével új ablakban megnyílik és elolvasható az ászf teljes szövege.

Mindkét esetben fontos, hogy az igénybe vevő kifejezett hozzájárulását be kell szerezni az ászf alkalmazásához, és ennek bizonyítása a szolgáltatót terheli.

3.4. A szerződés létrejöttének időpontja

A szerződés akkor jön létre, ha a felek kölcsönösen és egybehangzó akaratnyilatkozattal azt létrehozzák. Amikor a felek nincsenek együttesen jelen, a Ptk. szabályozza az akaratnyilatkozat hatályosulásának időpontját. A kérdés szorosan összefügg az **ajánlati kötöttség** problémájával. Távollévők között a Ptk. a kérdést úgy rendezzi, hogy az ajánlati kötöttség – amennyiben nem határozta meg az ajánlattevő pontosan – addig köti az ajánlattevőt, amíg a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta. Az elektronikus kereskedelem esetében gyakorlatilag percek jelent a válaszolásra rendelkezésre álló idő. Fontos tehát annak rendezése, hogy mikor hatályosulnak az akaratnyilatkozatok, melyeket a felek elektronikus úton tesznek, és van-e relevanciája az ajánlati kötöttségnek.

Az ajánlat és a visszaigazolás (elfogadó nyilatkozat) akkor tekinthető megérkezettnek a másik félhez, ha az számára **hozzáférhetővé válik**. A hozzáférhetőség fogalmát a törvény nem adja meg, így az értelmezésre szorul. Teljesen szubjektív és jogbizonytalanságot okozna, ha a megérkezés tényleges időpontját határoznánk meg a hatályosulás alapjaként. Mindenki más rendszerességgel nézi e-mailjeit, valamint az elektronikus út sokszor nem olyan megbízható, mint a postai úton elküldött levél, így elképzelhető, hogy célba sem ér az ajánlat. A

hozzáférhetővé válás időpontja az, amikor a másik félnek már megvan a lehetősége a jognyilatkozat megtekintésére. Abban a pillanatban tehát, ahogy pl. egy elküldött elektronikus levél beérkezik a másik fél levelezőprogramját kiszolgáló szerverre, az megérkezettnek tekinthető függetlenül attól, hogy a címzett csak később nyitja azt meg és olvassa el.

Annak, hogy az igénybe vevőt tekintjük az ajánlattevőnek, nagy jelentősége van. Ajánlata elküldésével ugyanis beáll **ajánlati kötöttsége**, azonban ezt a törvény egy objektív, **48 órás időtartamban** maximálja. Ha a másik fél (a szolgáltató) az ajánlatra a szolgáltatás természetéből következő időn belül, de legfeljebb 48 órán belül nem válaszol, nem küldi meg a **visszaigazolást**, az igénybe vevő ajánlati kötöttsége megszűnik.

Egy példával szemléltetve a folyamatot: egy Internetes áruházban leadom rendelésemet közvetlenül a weboldalon. Amint azt elküldtem, és a rendszer befogadta (függetlenül attól, hogy az áruház üzemeltetője tényleges tudomást szerez-e már azonnal róla), közöltnek, megérkezett ajánlatnak tekintendő. Ettől az időponttól számított 48 órája van a szolgáltatónak arra, hogy – jellemzően e-mailen – visszaigazolja a megrendelésemet, a szerződés ugyanis csak ekkor jön létre. A gyakorlatban az Internetes áruházak ezt a problémát úgy hidalják át, hogy a rendszer automatikusan generált üzenettel a megrendelést követően azonnal visszaigazolja az igénybe vevő ajánlatát. Ezzel kiküszöbölhető például az egész világra kiterjedő szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók állandó készenlétének követelménye, hiszen az időeltolódások ellenére is azonnal reagálhatnak a befogadott megrendelésekre.

4. Az elektronikus úton kötött szerződések teljesítése

4.1. A szolgáltatás teljesítése

Az elektronikus úton történő szerződéskötés **online módszernek** minősül, hiszen a szerződő felek jognyilatkozataikat az információs szupersztráda segítségével teszik meg, az ügyletet ott hozzák létre. Mindkét félnek rendelkeznie kell hozzáféréssel a világhálóra. A szerződések teljesítése azonban már nem feltétlenül online módon történik.

Megkülönböztetjük a teljesítés *online* és *offline* módszerét. Árukra vonatkozó szerződések esetében fogalmilag kizárt a szolgáltató *online* teljesítése. A megrendelt terméknek már fizikai formát kell öltenie, így azt az Interneten kívüli módszerrel kell az igénybe vevőhöz továbbítani.

Ennek leggyakoribb formája a postai szolgáltatók, futárszolgálatok igénybevétele. Ezt az elektronikus úton kívüli teljesítési formát nevezzük *offline* teljesítésnek. A szolgáltatások területén ugyanakkor gyakran előfordul, hogy a szolgáltatás megvalósulhat elektronikus úton. Elképzelhető ugyanis, hogy egy könyvet nem fizikai valójában vásárolunk meg, hanem le kívánunk tölteni az Internetről, vagy éppen valamilyen szoftver megvásárlásához nem igénylünk telepítő lemezt, hanem azt közvetlenül letöltve kívánjuk installálni számítógépünkre. Ilyenkor a teljesítés *online* módon történik. Az igénybe vevő a szerződés megkötését és az esetleges ellenérték megfizetését követően gyakorlatilag azonnal igénybe tudja venni a szolgáltatást. A szolgáltatót természetesen ilyen esetben is terheli a kellék- és jogszatosság, és a tájékoztatási kötelezettség körében megismertek alapján az igénybe vevő könnyen tudja jogait gyakorolni.

4.2. Az ellenérték megfizetésének módjai

Ahogy a szolgáltató, úgy az igénybe vevő is fizethet *online* vagy *offline* módszerekkel. *Offline* módszerek közül a legismertebb, amikor a postásnak utánvéttel fizetnek, vagy átutalják a szolgáltatónak az ellenértéket.

Az *online* módszerek előnye az a kényelem, hogy a szerződés megkötését követően azonnal tud teljesíteni, így a szolgáltatást *online* teljesítés esetében azonnal igénybe tudja venni. Az *online fizetések* azonban csak akkor lehetségesek, ha a szolgáltató ennek feltételeit megteremtette. A feltételek kialakítása magában foglalja nemcsak a fizetésre szolgáló felület rendelkezésre bocsátását és az ilyen fizetés elfogadását, de a biztonságról való gondoskodást is. Ebben az esetben ugyanis a fizetést teljesítő szerződő fél olyan adatokat ad meg az Interneten keresztül, melyekkel visszaélve a jogosulatlan felhasználók komoly károkat okozhatnak. Az *online fizetések* két fő csoportja:

- *Direkt bankkártyás fizetések*: amennyiben a szolgáltató elfogadja, úgy az igénybe vevő a szerződés megkötését követően azonnal kifizetheti az ellenértéket bankkártyájának adatait megadva. A kártyahasználat azonban jelentősen eltér a két fél együttes jelenlétében történő kártyás fizetés módjától. Míg utóbbi esetben valamilyen titkos azonosító kód (PIN) szükséges a kártya használatához, addig az *online Internetes* fizetés esetében csak a kártyáról leolvasható adatokat kell megadni (kártyabirtokos neve, kártyaszám, lejárat ideje, esetleg érvényesség kezdete, aláírás csík

felett szereplő háromjegyű biztonsági szám – CCV kód), a PIN kódot sosem. Ebben az esetben tehát különösen fontos, hogy a szolgáltató olyan rendszert alakítson ki vagy használjon, ami az adatok titkosságát garantálja, és biztosítja, hogy ezek az információk ne kerüljenek tartósan tárolásra a rendszerben, és egy esetleges hacker-támadás során ne váljanak hozzáférhetővé.

- *Fizetőprogramok:* Ma már létezik számos olyan rendszer, amelyet sok szolgáltató használ fizetések elfogadására. Ezek a rendszerek egységesek, és nem követelik meg, hogy az igénybe vevő minden alkalommal saját kártyaadatait begépelje és megadja valamennyi, vele szerződéses kapcsolatba kerülő szolgáltatónak. Az egyik legismertebb fizetőprogram a Paypal. A Paypalt legtöbbször kisebb online boltok és magánszemélyek, valamint Internetes aukciók (pl. Ebay) használják. A Paypal regisztráció során lakcímünk, nevünk mellett a bankkártyánk adatait is meg kell adni. A Paypal mindig biztonságos, és bár tárolja a kártya információkat, bankunk védelmi rendszerével megegyező szisztémát követ. Amikor fizetni kívánunk vele, akkor az eladó e-mail címét adjuk meg, majd az összeget (sokszor maga a bolt irányít át minket a Paypal oldalára az előbbi adatok automatikus betöltése mellett). A Paypal a regisztrációkor megadott kártyánkat kezelési költség nélkül megterheli a megadott összeggel, és értesítést küld a megadott eladói email címre, hogy pénzösszeg érkezett. Az eladó belép a Paypalra, és látja egyenlegét fizetésünkkel megnövelve. Két opció közül választhat: vagy ott tartja a pénzt a Paypal virtuális egyenlegen egy későbbi fizetés céljából, vagy azt átutalja a Paypalen keresztül (kezelési költség fejében) saját bankszámlájára.

5. A szolgáltató és a közvetítő szolgáltató felelőssége

Az Internetes kommunikáció szinte sosem két fél között valósul meg. A szolgáltató és az igénybe vevő közé ugyanis beékelődik egy közvetítő szolgáltató, aki a szolgáltatót segíti pl. tárhely rendelkezésre bocsátásával. A felelősség kérdését szintén ketté kell bontani. Egyrészt meg kell vizsgálni az igénybe vevő és a szolgáltató közötti jogviszonyból eredő felelősségi kérdéseket, másrészt a szolgáltató és harmadik személy közötti kárkötelmet.

A **szolgáltató** az általa rendelkezésre bocsátott, *jogszabályba ütköző tartalmú információval okozott károkért* és egyéb jogsérelmekért

felelősséggel tartozik akár harmadik személy irányába is. Az igénybe vevővel szemben a szolgáltató továbbá a köztük lévő szerződés megszegéséért is felelősséggel tartozik a szerződésszegés szabályai alapján.

A **közvetítő szolgáltatót** *nem terheli felelősség* az olyan jogszabályba ütköző tartalmú információval okozott károkért harmadik személyek irányába, *mely információkat más bocsátotta a rendelkezésére*. A közvetítő szolgáltató ilyen esetben az információt ugyanis csak továbbítja, tárolja vagy hozzáférhetővé teszi, de nem ő hozza létre, és nem ő dönt annak felhasználásáról. Ahhoz azonban, hogy a felelősség alól mentesülhessen, le kell folytatnia a jogsértő tartalom eltávolítására vonatkozó eljárást.

A fenti szabálynak az adja az értelmét, hogy a **közvetítő szolgáltató nem köteles ellenőrizni** az általa csak továbbított, tárolt, hozzáférhetővé tett **információ tartalmát**. Nem köteles továbbá keresni azokat a tényeket, körülményeket, amelyek jogellenes tevékenység folytatására utalnak. Ez a felmentés azonban nem jelenti azt, hogy ha az általa továbbított, tárolt vagy hozzáférhetővé tett információk jogsértők, ne lehessen vele szemben is fellépni az objektív jogvédelmi eszközökkel. Az a személy ugyanis, akit a jogellenes tartalmú információból következően kár vagy sérelem ért, a bíróságtól vagy más hatóságtól követelheti akár a közvetítő szolgáltatótól is a jogsértés megelőzését vagy abbahagyását.

A felelősség kérdéséhez kapcsolódóan említést kell tennünk néhány **különös fogyasztóvédelmi szabályról** is. Amennyiben elektronikus kereskedelmi szolgáltatóként kerül sor közüzemi, pénzügyi és nyugdíjpénztári, valamint biztosítási szolgáltatások nyújtására, úgy a szolgáltatók kötelesek az ügyfelek részére elektronikus úton is ügyfélszolgálatot üzemeltetni. Az elektronikus ügyfélszolgálat megnyilvánulhat a honlapon történő közvetlen e-mailes kapcsolatfelvétel lehetőségével, vagy akár ún. *live-help* megoldással. A *live-help* (élő segítségnyújtás) közvetlen, interaktív kommunikációt biztosít az ügyfélszolgálat és az ügyfél között. Egy valós idejű beszélgetésről (*chat*) van szó, amikor – akárcsak egy telefonos ügyfélszolgálat esetében – az ügyfél közvetlenül és azonnal tud kérdést intézni a szolgáltató ügyintézőjéhez. Ha a fent felsorolt tevékenységet kizárólag elektronikus úton nyújtják a törvény hatálya alá tartozó szervezetek, akkor kötelességük az elektronikus ügyfélszolgálat *üzemzavara esetére telefonos ügyfélszolgálatot* is biztosítani.

6. Hirdetések elektronikus úton

Az Internet nemcsak ügyletkötések, hanem jelentős részben a reklámtevékenység kifejtésének is teret enged. Az Internetes reklám esetében szintén fennállnak az anonimitás, a valótlan adatközlés és az információ-hamisítás lehetőségei. A korábban már megismert veszélyek köre azonban kibővül azzal a problémával, ami az elektronikus reklámok olcsó, gyors és könnyen megvalósítható jellegéből következik: az *agresszív direkt marketing* technikával. Az agresszív direkt marketing közvetlen e-mail küldést jelent a potenciális igénybe vevők felé, gyakran azok beleegyezése nélkül. Ha kérést elektronikus reklámüzenetekről van szó, ezeket **spameknek** hívjuk.

Az elektronikus hirdetések módját a törvény szintén a **tájékoztatás** követelményének részletes kibontásával igyekszik a helyes mederbe terelni. Világosan és egyértelműen, azonosítható módon kell tájékoztatást adni a hirdetőnek:

- elektronikus hirdetésének hirdetés jellegéről, annak hozzáférhetővé válásával egyidejűleg;
- a hirdető, a levelezés során megvalósuló hirdetések esetében a valós feladó személyéről;
- ha különleges ajánlatról van szó, ennek jellegéről, és az ajánlati felhívás pontos részleteiről;
- sorsolós játék és más szerencsejáték esetében az ilyen jellegről.

A spamekkel szembeni fellépés érdekében a törvény rögzíti, hogy elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszköz útján hirdetés kizárólag az igénybe vevő *előzetes hozzájárulásával* küldhető. A kifejezett hozzájárulást megkövetelő rendszereket *opt-in* rendszereknek nevezzük. Az **opt-in** lényege nem csupán a hozzájárulás beszerzése, hanem annak *visszavonási lehetősége* is. A szolgáltató a hozzájáruló nyilatkozat létét köteles bizonyítani, és köteles nyilvántartást vezetni azokról a személyekről, akik nála hozzájáruló nyilatkozatot tettek. A nyilatkozat bármikor egyoldalúan visszavonható, és ennek következménye az elektronikus hirdetések küldésének azonnali megszüntetése. Amennyiben e szabályokat megsértik, az elektronikus hirdető, az elektronikus hirdetési szolgáltató és az elektronikus hirdetés közzétevője egyaránt felelősséggel tartozik.

A fenti rendelkezések szinte teljesen egybecsengenek a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvény (2008. évi XLVIII. tv.) rendelkezéseivel az elektronikus közeg indokolta specialitások feltüntetésével. A reklámtörvény is megfogalmazza a **megetvesztő reklám tilalmát**, ami az e-kereskedelmi törvényben a tájékoztatási kötelezettségben érhető tetten. A felelősség kérdéskörében a reklámtörvény a három szereplő (*reklámozó, reklámszolgáltató, reklám közvétevője*) felelősségének rögzítése mellett az **egyetemes felelősséget** is megteremti, ami így az elektronikus hirdetések esetében is alkalmazható rendelkezés.

7. Az elektronikus okiratok, elektronikus aláírás

7.1. Az elektronikus dokumentum és az elektronikus okirat

Az elektronikus kereskedelem megkerülhetetlen kérdése a szerződéskötésekhez kapcsolódóan az elektronikus dokumentumok témaköre. Magyarországon az elektronikus aláírásról a 2001. évi XXXV. törvény rendelkezik. A törvény határozza meg az elektronikus dokumentumok fajtáit, az elektronikus aláírás típusokat és a szolgáltatásfajtákat.

A kiindulópont az elektronikus dokumentumok és a „hagyományos” **írási dokumentumok közötti egyenlőség** megteremtése. Az elektronikus aláírás valamint az elektronikus dokumentum elfogadását – beleértve a bizonyítási eszközként történő alkalmazását – megtagadni, jognyilatkozat tételére, illetve joghatás kiváltására való alkalmasságát kétségbe vonni nem lehet kizárólag amiatt, hogy az aláírás vagy a dokumentum elektronikus formában létezik. Az egyenlőséget fejezi ki az is, hogy a polgári peres eljárásban, a közigazgatási eljárásban, az adóigazgatási eljárásban és számos más hatósági eljárásban megjelent lehetőségként az elektronikus dokumentumok használata. A jogi szabályozás központi kérdését az elektronikus dokumentum és aláírás hitelességének és meghamisíthatatlanságának biztosítása jelenti, valamint az okiratokhoz kötődő bizonyító erő meghatározása. Az elektronikus úton készült dokumentumok ugyanis olcsóságuk, gyorsaságuk és könnyű kezelhetőségük mellett megoldásra váró problémaként hordozták magukban a titkosság, hitelesség megoldásának kérdését. Az anonimitás lehetősége itt nem csupán kiküszöbölendő hátrány, hanem a legfontosabb megoldásra váró feladat.

Elektronikus dokumentumként értelmezhetünk *minden olyan adategyüttest, ami elektronikus eszköz útján értelmezhető*. Ebbe a körbe bármilyen olyan adatot besorolhatunk, amely elektronikus úton fejthető meg, legyen szó videobetétről, filmről, képekről vagy netán szöveges dokumentumról. Az elektronikus okiratok valamilyen nyilatkozat megtételét vagy elfogadását tanúsítják, és egyenértékűek a papíralapú okiratokkal. Ahhoz azonban, hogy egy elektronikus okirat a hagyományos okirattal megegyező körben felhasználható legyen, szükség van egy elektronikus aláírás elhelyezésére az elektronikus okiraton. Az elektronikus aláírás típusaitól függ az, hogy milyen bizonyító erőt tulajdonít a törvény az elektronikus okiratnak.

7.2. Az elektronikus aláírás típusai

Az **elektronikus aláírás** maga *elektronikusan aláírt* elektronikus dokumentumhoz *azonosítás céljából logikailag hozzárendelt* vagy azzal elválaszthatatlanul összekapcsolt *elektronikus adat*. Az elektronikus aláírás egyszerű megjelenési formája a legelterjedtebb ún **public key** (nyilvános kulcsú) eljáráson keresztül a következőképpen vázolható:

- Az aláíró a szolgáltatótól kapott aláírás-létrehozó eszköz (lehet hardver és szoftver egyaránt) birtokában használja aláírás-létrehozó adatát.
- Az aláírás-létrehozó eszközt a szolgáltató bocsátotta az aláíró rendelkezésére annak érdekében, hogy a titkos magánkulcsként funkcionáló aláírás-létrehozó adatot el lehessen helyezni az elektronikus dokumentumon.
- Az aláírás-létrehozó adat egy privátkód, amit csak az aláíró ismer és használ.
- Az elektronikus dokumentum címzettje úgy győződhet meg az elektronikus aláírás hitelességéről, hogy egy aláírás-ellenőrző adatot használ, mely már nyilvánosan elérhető és hozzáférhető kulcsként funkcionál és bevizsgálva a titkos kulcsot, azonosítja az aláírót.

A folyamat tehát egy **magánkulcs és egy nyilvános kulcs összemérésén alapul**. Az aláíró saját magánkulcsával látja el a dokumentumot, és a címzett az akár szoftver formájában, akár bárki számára látogatható weboldalon elhelyezett nyilvános kulccsal verifikálja az aláírót, megvizsgálja, hogy a dokumentum valóban tőle származik-e. Az elektronikus aláírás alkalmazása feltételez mindenekelőtt egy jogviszonyt

az aláíró és az elektronikus aláírás hitelesítés-szolgáltató között. A szolgáltató a szerződés alapján egy magánkulcsot és az annak alkalmazását elősegítő aláírás-létrehozó eszközt ad át az aláírónak, valamint biztosítja, hogy létezik az a nyilvános kulcs, amivel az aláírásnál használt magánkulcs azonosítható. A megoldás előnye tehát, hogy mindaddig, amíg a magánkulcsot kizárólag az annak használatára jogosult egyetlen aláíró ismeri és használja, addig az ő aláírásával más nem tud előállítani elektronikus dokumentumot. Az egyszerű elektronikus aláírással ellátott dokumentumnak teljes bizonyító ereje nincsen.

Minőségileg a következő lépcsőt a **fokozott biztonságú elektronikus aláírás** képezi. Az ilyen aláírás:

- *alkalmas az aláíró azonosítására,*
- *egyedülállóan az aláíróhoz köthető*
- olyan *eszközzel* hozták létre, amelyek *kizárólag az aláíró befolyása alatt állnak, és*
- a dokumentum tartalmához oly módon kapcsolódik, hogy minden – az aláírás elhelyezését követően a dokumentumon tett – *módosítás érzékelhető.*

A fokozott biztonságú elektronikus aláírással ellátott dokumentumok az egyszerű okirati formának felelnek meg, azaz ha bármely jogszabály írásbeliséget kíván meg valamely szerződés megkötéséhez, akkor az ilyen okirat elegendő tesz ennek az érvényességi kritériumnak.

A teljes bizonyító erejű magánokiratokkal esik egy tekintet alá a **minősített elektronikus aláírást** tartalmazó okirat. Ez egy olyan – fokozott biztonságú – elektronikus aláírást tartalmaz, amelyet az aláíró biztonságos aláírás-létrehozó eszközzel hozott létre, és amelynek hitelesítése céljából egy *minősített tanúsítványt bocsátottak ki*. A minősített aláírás megkülönböztető jegye tehát egy minősített tanúsítvány létezése, amely az okirat sajátos külső jegyei mellett külön is igazolja az okirat készítőjének személyét.

7.3. Az elektronikus aláíráshoz kapcsolódó szolgáltatások

Az elektronikus aláírás bármely formáját alkalmazni kívánó személynek szerződést kell kötnie egy szolgáltatóval, aki ezt a sajátos kódoló-dekódoló (aláírás készítő, aláírás azonosító) rendszert kialakítja, működteti, az aláírás elhelyezéséhez és megfejtéséhez szükséges

eszközöket és adatokat rendelkezésre bocsátja. A szolgáltatások azonban az elektronikus aláírások típusaitól és az igényelt kezelési formáktól függően többféleképpen lehetnek:

- **Hitelesítés-szolgáltatás:** A hitelesítő-szolgáltató azonosítja az igénylő személyét, tanúsítványt bocsát ki, nyilvántartásokat vezet, fogadja a tanúsítványokkal kapcsolatos változások adatait, nyilvánosságra hozza a tanúsítványokhoz tartozó szabályzatokat, aláírás ellenőrző adatokat és a tanúsítvány aktuális állapotára (pl. visszavonására) vonatkozó információkat. A hitelesítés-szolgáltató tehát az elektronikus okiratok típusaihoz kapcsolódó valamennyi alapfelhasználás (aláírás elhelyezése, megfejtése, tanúsítvány kibocsátása) körébe tartozó szolgáltatást végzi.
- **Időbélyegzés:** Az időbélyegzés alkalmazásával már nem csupán az aláírás készítőjét lehet azonosítani, hanem a *dokumentum elkészítésének idejét* – akár csak egy hagyományos okirat esetében a kelteztést – *lehet bizonyítani*. A szolgáltató ez esetben az elektronikusan aláírt elektronikus dokumentumhoz időbélyegzőt kapcsol. Ennek gyakorlati jelentősége az elektronikus eljárásokban óriási, hiszen a benyújtás határidejéhez különböző jogkövetkezmények fűződnek (pl. elektronikus cégeljárás, keresetlevél elektronikus benyújtása, stb.)
- **Aláírás-létrehozó eszközön az aláírás-létrehozó adat elhelyezése:** Ahogy arról már szó volt, az elektronikus aláírást az aláíró egy aláírás-létrehozó szoftver vagy hardver segítségével az aláírás-létrehozó adat (általában egy kriptográfiai magánkulcs) felhasználásával hozza létre. Elképzelhető, hogy az aláírás elhelyezését és létrehozását biztosító szolgáltató és a hitelesítés-szolgáltató személye elkülönül. Ekkor válik külön az eszközön való adatelhelyezés, mint önálló szolgáltatási forma.
- **Elektronikus archiválás szolgáltatás:** A szolgáltató a letagadhatatlanság biztosítása és a dokumentum hiteles megőrzése céljából archiválja az archiválás időpontjában létező *érvényességi láncot*. Az érvényességi lánc az elektronikus dokumentum és azon egymáshoz rendelhető információk sorozata, amelyek segítségével megállapítható, hogy az elektronikus dokumentumon elhelyezett fokozott biztonságú vagy minősített elektronikus aláírás, illetve időbélyegző, valamint az azokhoz kapcsolódó tanúsítvány az aláírás és időbélyegző elhelyezésének időpontjában érvényes volt. Az archiválást nyújtó szolgáltató ennek az érvényességi láncnak a

sérthetlenségét is biztosítja, az igénybe vevőnek ezt a láncot haladéktalanul átadja, vagy erről kérelemre igazolást bocsát ki. Az elektronikus archiválás szolgáltatás így a hagyományos irattár (iktató) modern megfelelője, ahol egy szolgáltató kezben tartja az igénybe vevő valamennyi elektronikus dokumentumát, és a későbbi visszakereshetőséget úgy biztosítja, hogy „hiteles példányokat” tart készen.

A fenti szolgáltatások igénybevételére vonatkozó szerződés csak írásban köthető meg érvényesen. A szolgáltatókra szigorú bejelentési szabályok vonatkoznak, tevékenységüket csak engedély birtokában folytathatják. A *Nemzeti Hírközlési Hatóság* nem csupán engedélyezi a szolgáltatók működését, hanem ellenőrzi is a szakmai követelmények betartását. Amennyiben jogsértést észlel, a felhívástól, bírságotól kezdődően akár a szolgáltató nyilvántartásból való törlését is elrendelheti intézkedésként. A szolgáltató polgári jogi felelőssége fennáll az aláíró irányába a szerződésszegésért való felelősség szabályai alapján, valamint ha a címzettnek – mint harmadik személynek – okoz kárt, vele szemben az általános felelősségi alakzat (Ptk. 339. §) hivatkozható.

8. Betárcsázós számok

Az otthoni Internet elérhetővé és elterjedté válásával megjelentek a nagy veszélyt jelentő, jelentős károkat okozó ún. *betárcsázós számok*. A betárcsázós számok lényege, hogy Internetes szörfözéseink során eljuthatunk olyan oldalakra, ahonnan előzetes kérdés nélkül egy kis alkalmazás töltődik le automatikusan és észrevétlenül számítógépünkre, mely egy pillanatra bontja az éppen folyamatban lévő Internet kapcsolatot, és egy távolsági (általában nemzetközi vagy emeltdíjas) telefonszám gyors tárcsázásával teremt újra Internet kapcsolatot. A kapcsolat pillanatnyi megszakadása szinte érzékelhetetlen.

A betárcsázós számok veszélye, hogy a felhasználó észre sem veszi, ahogy egy pillanat alatt az addig biztonságos és előre ismert díjas szolgáltatását hirtelen egy méregdrága külföldi hívás percdíja váltja fel, valamint annak következményeként a felhasználó számítógépén tárolt adatok szabadon hozzáférhetővé válnak. Az *Internet szolgáltatót nem terheli felelősség* az ilyen számokból eredő károkért (a magas Internet számláért), hiszen amennyiben a telefonvonalra a felhasználó nem rendelte meg a nemzetközi vagy emeltdíjas hívástiltást, úgy a szolgáltatónak kötelessége teljesíteni a nemzetközi hívásokra vonatkozó

fogyasztói kéréseket. A szolgáltató pedig nem ellenőrizheti, hogy éppen mikor milyen számokat tárcsáz a fogyasztó, és vajon azok a fogyasztó valódi akaratából kerülnek-e felhívásra. A védekezés szoftveresen képzelhető el: a modern tűzfal programok figyelik ezeket a számokat, és figyelmeztetik a felhasználót a veszélyre még a kapcsolat bontása előtt, vagy automatikusan likvidálják az ilyen programokat.

XII. A HELYISÉGBÉRLETI SZERZŐDÉS

1. A helyiségbérleti szerződés fogalma, a szerződés jellemzői

A *non-facere*, azaz tūrésben megnyilvánuló szolgáltatásokat tartalmazó szerzōdésnek kōzūl a kereskedelmi élet szempontjából kiemelkedō jelentősēgū a helyiségbérleti szerzōdés. Ez a kontraktus biztosítja, hogy a **gazdasági élet szereplői tevékenységük gyakorlásához megfelelő helyet** (székhelyet, telephelyet, fióktelepet) találjanak anélkül, hogy komoly költségek árán saját tulajdonukban álló ingatlanban vagy helyiségben folytatnák gazdasági tevékenységüket.

A **helyiségbérleti szerzōdés** alapján a béreadó köteles a nem lakás céljára szolgáló helyiséget a bérlő használatába adni, a bérlő pedig köteles a helyiség használatáért, továbbá a szerzōdés keretében a béreadó által nyújtott szolgáltatásért helyiségbért fizetni. A szerzōdés nemcsak definíciójában, de a rá vonatkozó szabályanyag tekintetében is hasonlóságot mutat a magánszemélyek lakáskörülményeit rendezni hivatott lakásbérleti szerzōdésSEL. A két szerzōdéstípus közötti különbséget a jogviszony *közvetett tárgya* adja: *helyiség* alatt csak olyan ingatlant, ingatlanrészt értünk, amely a gazdasági élet szereplőinek tevékenységük végzéséhez szükséges helyet biztosít. Egy gazdálkodó szervezet (gazdasági társaság, egyéni vállalkozó, stb.) esetében nem csupán létfontosságú, de regisztrációjuk során nélkülözhetetlen jogszabályi követelmény a székhely (esetleg telephely, fióktelep) feltüntetése, ahol a gazdálkodó jogalany ténylegesen is fellelhető.

A helyiségbérleti jogviszony szabályait a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény tartalmazza. A **szabályozás technikája**, hogy a törvény a Ptk. felhatalmazása alapján a lakásbérlet szabályaival kezdi a jogterület tárgyalását, és a helyiségbérlet vonatkozásában a két szerzōdés hasonlóságából következően csupán az eltéréseket fogalmazza meg, egyebekben pedig **visszaütal a lakásbérletre**.

A lakásbérleti szerzōdés **konszenzuál szerzōdés**. Akárcsak a lakásbérlet szabályainál, helyiségbérlet esetében is kettős a szabályozás: az *állami vagy önkormányzati tulajdonú* helyiségek bérletére ugyanis külön szabályokat találunk, melyek szigorúbb megkötéseket tartalmaznak a

bérbeadói oldalon a bérlők érdekeit védendően (pl. felmondási idő hosszabb időtartamban való meghatározása).

2. A jogviszony keletkezése, tartalma

A helyiségbérleti jogviszony a **helyiségbérleti szerződéssel**, vagy cégek átalakulása esetében **jogutódlással** keletkezik. A szerződést csak *írásban* lehet érvényesen megkötni. *Önkormányzati helyiségek* esetében figyelemmel kell lenni a helyiségek bérletét szabályozó önkormányzati rendeletre is. A szerződés tartalma tekintetében *lényegesnek minősülő elemek* a felek megnevezése, a szerződés tárgyának megjelölése, a használat jogcíme, a szerződés időtartama, a helyiség átadásának feltételei és időpontja, a helyiségbér összege és esedékessége, a helyiség használatának módja és terjedelme, a feleket terhelő karbantartási kötelezettség, valamint a bérlő által befogadható személyek megjelölése. A szerződés megkötésekor a feleknek meg kell állapodniuk abban is, hogy a helyiségbér tartalmazza-e a bérbeadó által esetlegesen nyújtott külön szolgáltatások díját (pl. takarítás). A **helyiségbér** összegét a felek szabadon állapítják meg. A törvény nem tartalmaz rendelkezéseket – így a felek szabad döntési jogkörét meghagyja – a helyiség átadásával, rendeltetésszerű használatával, karbantartásával, felújításával, a bérleti jog szünetelésével, valamint a szerződés megszűnésekor a helyiség visszaadásával kapcsolatban.

A **jogutódlással** való létrejövétel korábban a privatizáció miatt bírt különös jelentőséggel. A helyiségbérleti jogot a kiskereskedelmi, a vendéglátóipari és fogyasztási szolgáltató tevékenységet végző állami vállalatok vagyonának privatizálásáról szóló törvény (1990. évi LXXIV. törvény) alapján megszerző egyéni vállalkozó vagy kizárólag természetes személyek részvételével működő közkereseti társaság, betéti társaság vagy korlátolt felelősségű társaság a privatizációval érintett vállalat jogutódljaként folytathatta. Mivel a privatizáció e téren már lezajlott, így a jogutódlással való létrejövételnek legfeljebb akkor van relevanciája, amikor gazdasági társaság átalakul, és jogutódja folytatja a helyiségbérleti jogviszonyt.

A szerződés **alanyai** a *bérbeadó és a bérlő*. Amennyiben állam vagy önkormányzat a bérbeadó, úgy szerződési szabadsága behatárolt, hiszen – amint arról korábban már szó volt – az államot a tulajdonában álló helyiségek bérletére vonatkozó jogszabályok, az önkormányzatot pedig a helyiségei bérbeadásáról, és a bérbeadói hozzájárulás megadásának

szabályairól szóló saját rendelete köti. Helyiségbérlés esetén a bérlő olyan személy, aki gazdasági célú tevékenységet végez. A helyiség ugyanis nem lakás céljára való használatot feltételez. Bérlői oldalon több személy is szerepelhet. *Bérlőtársakról* beszélünk, ha bérlői oldalon több személy vesz részt a jogviszonyban. *Társbérlésnek* nevezzük, ha bizonyos helyiségeket a bérlők közösen, másokat kizárólagosan használnak. Amennyiben a bérbeadóval eredetileg szerződött bérlőnek van házastársa, a házastárssal a bérbeadó nem köteles külön bérlőtársi szerződést kötni. A bérlő a helyiségbe más személyt csak akkor fogadhat be, ha ezt a szerződésben kikötötték, valamint ha ahhoz a bérbeadó előzetesen hozzájárult.

A felek jogállása tekintetében a helyiségbérlés nem tartalmaz a lakásbérléstől eltérő szabályokat. A *bérbeadónak* így fontos *jogosultsága* a rendeltetésszerű használat ellenőrzéséhez való, a helyiségbérlési díjhoz való jog, valamint a helyiség átalakításának, korszerűsítésének, felújításának, bővítésének a joga. Ennek egyetlen korlátja, hogy a bérbeadó az ilyen jellegű átalakítások során nem teheti a helyiséget használhatatlanná.

A bérlő a helyiségbérlésért rendszeresen köteles fizetni, valamint a helyiséget rendeltetésszerűen köteles használni. Ő maga a helyiség korszerűsítésére csak akkor jogosult, ha ebben előzetesen megállapodott a bérbeadóval, illetve ha a korszerűsítéshez a bérbeadó hozzájárult.

*A bérlő a helyiséget a bérbeadó hozzájárulásával elcserélheti, illetve arra is lehetőség van, hogy helyiségbérlési jogát másik helyiség tulajdonjoga ellenében ruházza át. A helyiségbérlési jogot másra csak akkor ruházhatja át, ha ehhez a bérbeadó előzetes engedélyét beszerezte (írásbeli hozzájárulás!). Önkormányzati helyiség esetében a bérbeadó hozzájárulásának szabályait önkormányzati rendeletben kell megállapítani, és a hozzájárulás nem tagadható meg, ha a cserélő fél a rendeletben meghatározott feltételeket vállalja. A bérlési jogviszony megszűnésekor a bérlő gyakorolhatja az elvitel jogát (*ius tollendi*) azon berendezési tárgyakra vonatkozólag, amelyeket ő szerelt fel a helyiségben. Ez a jog természetesen csak a helyiség állagának sérelme nélkül illeti meg.*

3. A helyiségbérleti jogviszony megszűnése

A helyiségbérleti jogviszony megszűnésének eseteit részletesen szabályozza a törvény. A jogviszony megszűnik:

- 1) közös *megegyezéssel*,
- 2) ha a helyiség *megsemmisül*;
- 3) ha a bérlő *meghal* és nincs a bérleti jogviszony folytatására jogosult más személy;
- 4) ha a bérlő a helyiséget *elcseréli*;
- 5) ha a bérlő helyiségbérleti jogviszonyát a *bíróság* megszünteti;
- 6) ha a bérbeadó vagy a bérlő él *felmondási* jogával;
- 7) ha a bérlő helyiségbérleti jogviszonyát *hatósági határozat* szünteti meg;
- 8) ha a bérlőt a Magyar Köztársaság területéről *kiutasították*;
- 9) ha a gazdasági társaság vagy más jogi személy *bérlő jogutód nélkül megszűnik*;
- 10) ha a bérlőnek a helyiségben végzett tevékenységéhez szükséges *egyéni vállalkozói igazolványát visszavonták*, vagy azt a bérlő visszaadta;
- 11) a határozott ideig tartó, illetve valamely feltétel bekövetkeztéig tartó jogviszony az *idő leteltével* illetve a *feltétel beálltával* szűnik meg.

A fenti okok közül bővebb kifejtést érdemel a **helyiségbérleti jog folytatásának** lehetősége. A törvény a bérlő által korábban folytatott tevékenység jellege alapján állapítja meg, hogy a bérlő halála után kik és milyen sorrendben jogosultak a jogviszony folytatására:

- Az *egyéni vállalkozói igazolványhoz kötött* tevékenységet folytató bérlő halála után a bérlő özvegye vagy az örököse jogosult a jogviszonyt folytatni, feltéve, hogy a helyiséget továbbra is ugyanarra a célra használja.
- Ha a bérlő *vállalkozói igazolványhoz nem kötött* tevékenységet folytatott, akkor a jogszerűen befogadott házastárs, gyermek, jogszerűen befogadott gyermektől származó unoka, valamint a szülő folytathatja a helyiségbérleti jogviszonyt. A felsorolás egyben sorrendiséget is jelöl. A követelmény ebben az esetben is az, hogy a helyiséget ugyanarra a célra kell használni, amelyre a bérlő azt korábban használta.

A rendes és a rendkívüli **felmondást** mindkét fél csak *írásban* gyakorolhatja. A felmondási jog vonatkozásában elsőként a bérbeadó rendkívüli felmondási okait vizsgáljuk meg:

- Bérelő a *helyiségbért nem fizeti meg* a megállapított időpontig. A bérbeadó köteles a bérlőt a teljesítésre felszólítani. Ha a bérelő 8 napon belül nem teljesít, a bérbeadó további 8 napon belül élhet felmondási jogával. A felmondás az elmulasztott határnapot követő hónap utolsó napjára szólhat. A felmondási idő minimum 15 nap.
- Bérelő a szerződésben vállalt vagy jogszabály által megkövetelt *lényeges kötelezettségét nem teljesíti* (pl. karbantartás, felújítás, rendeltetésszerű használatra alkalmassá tételére vonatkozó kötelezettség elmulasztása). A bérbeadó köteles a bérlőt írásban figyelmeztetni, és a teljesítésre új határnapot tűzni. Ha az új határnapot ismét elmulasztja a bérelő, a bérbeadó élhet felmondási jogával. A felmondás az elmulasztott határnapot követő 15 napon belül gyakorolható, és a határnapot követő hónap utolsó napjára szól. A felmondási idő minimum 15 nap.
- A bérelő vagy a helyiséget vele együtt használó személyek a bérbeadóval vagy az épületet használó más személyekkel szemben *tűrhetetlen magatartást tanúsítanak*. A bérbeadó a magatartás megszüntetésére a tudomásra jutástól számított 8 napon belül írásban köteles felszólítani a bérlőt. Ennek eredménytelensége esetén felmondhatja a jogviszonyt a hónap utolsó napjára. A felmondási idő minimum 15 nap.
- Bérelő vagy a helyiséget vele együtt használó személyek a helyiséget *rongálják vagy rendeltetésellenesen használják*. A bérbeadó a magatartás megszüntetésére a tudomásra jutástól számított 8 napon belül köteles írásban felszólítani a bérlőt. Eredménytelenség esetén a felmondás 15 napos felmondási idő biztosításával a hónap utolsó napjára szólhat.

A **rendes felmondás** megilleti a bérlőt és a bérbeadót egyaránt. A bérelő a határozatlan időre szóló szerződést írásban bármikor felmondhatja a hónap végére, minimum 15 napos felmondási idő biztosításával. A bérbeadó *cserehelyiség biztosítása nélkül* a határozatlan idejű szerződést csak úgy jogosult felmondani, ha legalább *1 éves felmondási időt* biztosít. *Cserehelyiség biztosítása* esetén a felmondási idő minimuma *3 hónap*. Az önkormányzat rendes felmondási jogát cserehelyiség biztosítása nélkül nem gyakorolhatja.

XIII. BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉS

1. A biztosítási szerződések közös szabályai (általános rész)

1.1. A biztosítás rövid története

A modern biztosítás alap gondolata egyidős a kereskedelem kialakulásával. A kockázatközösség felismerése és kezelése azonban jóval megelőzte a kereskedelem nemzetközivé válását. Az ókorban a rabszolgák – mint értékkel bíró dolgok – szökésének esetére a tulajdonosok közös alapot hoztak létre, hogy a szökésből származó veszteségeiket egymás között osszák meg. Az ókori Rómában a modern biztosítási jog előfutárának is tekinthetjük a *tengeri kölcsön* intézményét. Ennek lényege az volt, hogy a rakomány tulajdonosa kölcsönt vett fel tetemes összegű kamatfizetés terhe mellett, és ezt nem kellett visszafizetnie abban az esetben, ha a rakomány vagy annak egy része a fuvarozás során megsemmisült. A X. századtól már általánossá vált, hogy külön szervezetek jöttek létre abból a célból, hogy a legkülönbébb fenyegető káreseményekre biztosítást kínáljanak. A tűzvész, állatlopás, rablás és lopás mind a gyakori biztosítási események között szerepeltek. A biztosítás a tengeri kereskedelem felvirágzásával nötte ki magát máig is meghatározó és jövedelmező üzletággá. Az első biztosítási kötvény 1347-ből Genovából származó emlékként maradt fenn. A kereskedelmi célzatú biztosítások mellé a XIV. században már felzárkóztak azok a privátbiztosítási formák is, amelyek magánszemélyek utazását, lakását és életét biztosították. Az ipari forradalom eredményezte, hogy a technika fejlődésével újabb és újabb veszélyes eszközök váltak elterjedté, amelyek potenciálisan és számos esetben ténylegesen is hatalmas károk okozására váltak képessé. Az eddig ismert vagyon- és életbiztosítási formák mellett elterjedt a felelősségbiztosítás és a balesetbiztosítás is. Ez a szituáció magával hozta azt a jelenséget, hogy tőkeerős nagyvállalatok alakultak kizárólag biztosítási tevékenység folytatására. A világ máig egyik legnagyobb biztosítója, a Lloyd's 1772-ben jött létre.

Magyarországon a biztosítás gondolata egybeforrt a céhek történetével. Sajátos segélyezési elv alapján a céh tagjai maguk hoztak létre pénzalapot arra az esetre, ha bármelyik tagnak előre nem látható esemény (pl. betegség) folytán jelentős keresetvesztése keletkezne. A XVIII. században már törvényi említését is megtaláljuk a biztosításnak. Az akkor

gyakori tűzvészek pusztítását a törvény úgy kívánta kompenzálni, hogy kötelezően írta elő az érintett területen ingatlantulajdonnal rendelkezőknek a biztosítási díj fizetését. Amennyiben a káresemény bekövetkezett, a beszedett biztosítási díjakból képzett alap fedezetet nyújtott a kártérítésre. Az ipari forradalom hatása hazánkat is elérte. A XIX. században már megalakultak az első biztosító nagyvállalatok. Ezek a társaságok azonban még elsősorban bécsi vagy trieszti székhellyel rendelkeztek. 1857-ben jött létre az első valóban magyar biztosító, Első Magyar Általános Biztosító Társaság néven. Amint arra neve is utal, az akkor ismert valamennyi biztosítási fajtaival foglalkozott a társaság. A XX. század elejéig tartó biztosítási virágkort megtörte az első világháború. Ezt követően szigorú engedélyezési eljárás keretében kaphattak csak működési felhatalmazást a kormánytól a már bejegyzett és az újonnan alakuló biztosítók. A lakosság biztosítási kedve is jelentősen visszaesett a tőkehiány miatt. A gazdasági válság és a pénz devalválódása a biztosítási ágazatban is érezte hatását. A biztosítók árversenye számos tekintélyes múlttal rendelkező társaságot sodort a csőd szélére. A helyzetet végül az mentette meg, hogy a biztosítók közös felügyeleti hatóságot hoztak létre 1923-ban. A hatóság díjegyvezményt dolgozott ki, amelyhez a biztosítók többsége csatlakozott, így a piac egységessé vált, és a korábbi kíméletlen verseny idejének vége szakadt. 1949-ben a magángazdaság tagadásának talaján létrehozták az Állami Biztosítót, amely monopolhelyzetbe került a piacon. Az Állami Biztosító profilja olyannyira vegyes volt, hogy a polgári jogi biztosításokon kívül társadalombiztosítási és direkt költségvetés balanszírozó feladatot is ellátott. 1968-ig az állami tulajdonra biztosítási tilalom volt érvényben, így az e körbe tartozó károk közvetlen költségvetési forrásból kerültek finanszírozásra. 1968-ban végül megszűnt ez a tilalom, és a biztosítás kezdte visszanyerni eredeti jelentőségét. 1986-ban két új biztosító társaságra vált szét az Állami Biztosító: Állami Biztosító és Hungária Biztosító. Bár a piac még mindig csak kétszereplős volt, azonban mivel mindkét társaság felvette valamennyi biztosítási formát tevékenységei közé, egy enyhe verseny ismét kialakulóban volt. 1987-től szabad utat kaptak a biztosítók, és megkezdődött az a napjainkban is tartó folyamat, amely újabb és újabb biztosítók megjelenését eredményezi.

1.2. A biztosítási szerződés fogalma, csoportosítása

A biztosítási szerződések jogforrási rendszere hatályos jogunkban több pilléren nyugszik. A **Polgári Törvénykönyv** a biztosítási szerződések általános szabályait, valamint az egyes biztosításfajták különös szabályait tartalmazza egyoldalúan kógens rendelkezéseivel. A biztosítókra és biztosítási tevékenység folytatására a 2003. évi LX. törvény (*Bit.*) tartalmaz elsősorban igazgatási normákat. A **biztosítási szabályzatok** a szerződések részét képezik, így jogforrási jellegük nem kétséges. Végül a sokszor blankettaszerződések formájában megkötött konkrét **biztosítási szerződések** segítenek eligazodni az adott jogviszonyt érintő kérdésekben.

A **biztosítási szerződések** szabályozása a jogforrási paletta többszintűsége mellett a következő **sajátosságokkal** rendelkezik:

- 1) A *Bit.* meghatároz néhány, a szerződésre és a kockázatviselésre vonatkozó **lényeges tartalmi elemet**.
- 2) A szerződésre irányadó szabályok egy része a **biztosítási szabályzatokban** található meg, pl. biztosítási szerződés lényeges tartalmi elemei, biztosítási kockázat terjedelme, biztosítási esemény bejelentésének határideje, stb.
- 3) A Ptk. szabályaira a **klauzikáló** (egyoldalú) **kógencia** jellemző: a törvényi előírásoktól a biztosítási szabályzat és a biztosítási szerződés a törvény kifejezett engedélye nélkül a biztosított illetve a kedvezményezett hátrányára nem térhet el. A Ptk. az eltérést azonban néhány esetben külön nevesítve maga engedi meg:
  - a) Biztosítási szabályzat kimondhatja, hogy ha a biztosítási esemény rendkívüli körülményekkel kapcsolatban következik be, akkor a biztosító mentesül. Például egy életbiztosításnál a biztosító kikötheti, hogy nem teljesít, amennyiben a biztosított halálát az idézi elő, hogy olyan országba távozik, ahol előre tudottan polgárháború dúl.
  - b) Fuvarozási biztosításokra a törvény maga engedi meg eltérő szabályok alkalmazását. A fuvarozási biztosításoknak két csoportja ismert: a fuvareszközben bekövetkező károk biztosítására a felek **casco** biztosítást kötnek, vagy a fuvarozott rakományt **cargo** biztosítással biztosítják. Lehetőség van a casco és cargo biztosítás együttes alkalmazására is. A Ptk. a fuvarozási biztosítások körében kimondja, hogy az ilyen biztosítások tartalmukban eltérhetnek a törvényi szabályoktól, így a Ptk.

- biztosítási szerződésre vonatkozó szabályait – mint *lex specialis* – leronthatják.
- c) A viszontbiztosításra a vagyonszerzés szabályai irányadók, de a felek e szabályoktól minden irányba eltérhetnek.
  - d) Jogsabály a kötelező biztosítások és külön törvényekben szabályozott nem piacépes kockázatu biztosítások szabályait a Ptk-tól eltérően állapíthatja meg.
- 4) Blankettaszerződések (*általános szerződési feltételek*) alkalmazása gyakori.
  - 5) A Ptk. megengedi a *hallgatólagos* szerződéskötés lehetőségét.
  - 6) Szerződéskötés és hatálybalépés időpontja *elválik* egymástól.
  - 7) Az *együttműködési* kötelezettség többirányú: A *biztosító* tájékoztatni köteles a másik felet a szerződés jellemzőiről és a biztosító főbb adatairól a szerződés hatálya alatt folyamatosan. A *biztosított* vagy a *szerződő fél* adatszolgáltatásra köteles. Valótlan vagy elhallgatott tény a biztosító mentesülését eredményezi, kivéve, ha a körülményt a biztosító már a szerződéskötéskor ismerte, vagy a tény nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében.
  - 8) A *díjfizetés késedelme* automatikus kötelemszünetető tény.
  - 9) A biztosított *kárenyhítési kötelezettségének* mértéke nem az adott helyzetben általában elvárható, hanem a tőle elvárható mértékhez igazodik.
  - 10) A biztosított *szándékos és súlyosan gondatlan magatartása* a biztosító mentesülését eredményezheti.

A *biztosítási tevékenység* a Bit. a következőképpen határozza meg: Szerződésen, jogszabályon vagy tagsági jogviszonyon alapuló kötelezettségvállalás, mely során a biztosító megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), felméri a biztosítható kockázatok, a díjakból meghatározott tartalékokat képez, a kockázatot átvállalja, és teljesíti a szolgáltatásokat.

A biztosítási tevékenység tehát a kockázatok átvállalásán nyugszik. A kockázatok bekövetkezése esetén a károk fedezetét a kockázatközösséget alkotó személyektől (biztosítottak) beszedett díjak jelentik.

A Ptk. a *biztosítási szerződés* fogalmát így határozza meg: A biztosító meghatározott jövőbeni esemény (*biztosítási esemény*) bekövetkeztétől függően bizonyos összeg megfizetésére (*biztosítási összeg*), vagy más szolgáltatás teljesítésére, a biztosított illetve a szerződő fél pedig díj fizetésére köteles.

A polgári jogban a biztosítási szerződés a *praestare* szerződések körében foglal helyet. A biztosító ugyanis elsősorban helytállással tartozik, azzal, hogy átvállalja a kockázatot a biztosítottól, és bármikor készen áll a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a biztosítási összeg megfizetésére vagy más szolgáltatások (pl. holttest hazaszállítása) teljesítésére. Az alapvetően helytállási kötelezettség csak akkor alakul át *dare* szolgáltatássá, ha a biztosítási esemény, ez a jövőbeni bizonytalan esemény bekövetkezik. A *biztosítási esemény* tehát az a felfüggesztő feltétel, ami a felek jogviszonyát átalakítja.

A biztosítási szerződés *közvetlen tárgya* tehát a biztosító által vállalt folyamatos helytállás. *Közvetett tárgyról* azonban csak a vagyontárgy biztosítás körében beszélhetünk (a biztosított vagyontárgy), ugyanis az egyéb biztosításfajtáknak nincsen közvetett tárgya.

A biztosítási szerződéseket több szempont alapján csoportosíthatjuk. Az **alanyok** alapján beszélhetünk direkt biztosításokról, ahol a jogviszony kétpólusú (biztosító-szerződő fél); viszontbiztosításról, amikor a biztosító az átvállalt kockázatokat egy másik biztosítónál viszontbiztosítja; együttbiztosításról (*pool*), amelynek lényege, hogy több biztosító vállalja fel ugyanannak a személynek a biztosítását előre rögzített teljesítési arányok alapján.

A biztosítási szerződés **keletkezésének** fő formája az önkéntes szerződéskötés. Néhány esetben közös társadalmi érdekre hivatkozva jogszabály kötelezővé teszi biztosítás megkötését (pl kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás). Ma már nem létezik hazánkban az a korábban ismert konstrukció, amikor a jogszabály nem csak a biztosítás megkötésére kötelezi a szerződő felet, hanem külön akaratnyilatkozat nélkül *ex lege* jön létre a biztosítási jogviszony.

A csoportosítás leginkább elterjedt szempontja a **biztosítási érdek** figyelembe vétele alapján végzett osztályozás: beszélhetünk vagyontárgy biztosításról (a szerződésben szereplő vagyontárgy értéke a biztosítási érdek), felelősségbiztosításról (a biztosított által okozott kár), életbiztosításról (halál vagy a szerződésben meghatározott más esemény), balesetbiztosításról és jogvédelmi biztosításról (felelősségbiztosításhoz kapcsolódik, a szerződő felek jogi érdekeinek megóvásáról gondoskodik a biztosító).

Az **Európai Unió** jogforrásai a biztosításokat alapvetően két csoportba sorolják: életbiztosítások (*life*) és nem-életbiztosítások (*non-life*). Az EU vonatkozó joganyaga elsősorban a biztosítók működésére állapít meg garanciális szabályokat, és a biztosítási szerződés szabályozásának kérdését tagállami hatáskörben hagyja.

Osztályozási szempont lehet továbbá a **biztosított kockázatok száma** is: egykockázatú biztosítások esetében egyetlen kockázat kerül biztosításra (pl. ha a casco biztosítás csak törésre vonatkozik), és több kockázatú biztosítások esetén már komplex a helytállás (pl. casco lopás, törés, víz- és tűzkár esetére is).

1.3. A biztosítási jogviszony alanyai

A biztosítás komplex jogviszony. A **hagyományos kétpólusú** vagy kétszereplős szerződési **modell** számos szituációban **megbomlik**. A biztosítási jogviszony így sokszereplős jogviszonynak mondható.

A biztosítás egyik alanya minden esetben a szolgáltatást nyújtó fél, a **biztosító**. A biztosítóra vonatkozóan a Bit. szigorú engedélyezési és működési feltételeket állapít meg. Biztosító csak részvénytársaságként, szövetkezetként, egyesületként vagy harmadik országbeli biztosító magyarországi fióktelepeként működhet. A *biztosító részvénytársaság* alaptőkéje nem lehet kevesebb 100 millió forintnál, és csak névre szóló részvényekkel működhet. A *szövetkezeti forma* alapításához legalább 10 tag szükséges, és összesen 50 millió forint értékű részjegytőke rendelkezésre bocsátása. A *biztosító egyesület* speciális abban a tekintetben, hogy kizárólag tagjai számára nyújt alapszabályában meghatározott biztosítási szolgáltatásokat. A biztosító biztosítási tevékenységet csak a PSZÁF engedélye alapján végezhet. Működésük során a PSZÁF felügyeletet gyakorol valamennyi biztosító felett.

A biztosítási jogviszony másik szükségképpen szereplője a **szereződő fél**. A szerződő fél az, aki a *biztosítóval a szerződést megköt*i. Bár egybeeshet a biztosított személyével, azonban a jogszabály lehetőséget ad arra, hogy más érdekében, más javára kössön valaki biztosítást. Ebben az esetben a szerződő fél és a biztosított személye elválik egymástól. Amennyiben a szerződő fél a biztosítási szerződést saját javára köti, akkor ő egyben biztosított is.

A **biztosított** a biztosítási érdek hordozója. Ő a jogosultságok elsődleges alanya, a biztosítási esemény az ő személyével vagy az ő tulajdonával van összefüggésben. A szerződésben a kockázatot az ő halála, az őt ért baleset, az ő tulajdonát képező vagyontárgy megrongálódása, megsemmisülése vagy az általa okozott kár jelenti. A biztosított azonban nem csak jogosultja lesz a szerződésnek, hanem a később kifejtésre kerülő nevesített esetekkel bíró együttműködési kötelezettség elsődleges kötelezettje.

Elsősorban életbiztosítások esetében jellemző **kedvezményezett** jelölése. A kedvezményezett *jogosult a biztosító teljesítését igényelni* a biztosítási esemény bekövetkeztékor. Kedvezményezett jelölésére, személyének megváltoztatására a szerződő fél jogosult. Amennyiben a szerződő fél és a biztosított külön személyek, akkor kell a biztosított hozzájárulása is. A biztosított hozzájárulása nélkül a kedvezményezett megnevezése és megváltoztatása semmis. *Élet- és balesetbiztosítások esetén szükségszerű a kedvezményezett meghatározása*, hiszen a biztosított halálával valakinek jogot kell biztosítani a biztosítási összeg követelésére. Éppen ezért a Ptk. rendelkezik élet- és balesetbiztosítások esetében a kedvezményezettek köréről. Elsősorban a biztosítási szerződésben megnevezett személyt kell biztosítottnak tekinteni. Amennyiben nem neveztek meg kedvezményezettet, úgy a bemutatóra szóló biztosítási kötvény birtokosa minősül annak. Ha nem bocsátottak ki bemutatóra szóló kötvényt, akkor kedvezményezett a biztosított örököse *ex lege*.

A felelősségbiztosítások gyakori szereplője a **károsult**, aki eredetileg nem vett részt a biztosítási szerződés megkötésében, azonban akarata nélkül válik a biztosított károkozó magatartása folytán a jogviszony egyik lényeges szereplőjévé. A károsult ezáltal közvetlen jogosultságok és kötelezettségek hordozójává válik, hiszen annak ellenére, hogy nem vett részt a biztosítási szerződés létrehozatalában, kárának megtérítése érdekében köteles együttműködni a biztosítóval, és a biztosító neki fizetheti ki a kártérítési összeget.

A biztosítási tevékenységben fontos szerepet játszanak a **biztosításközvetítők**. Biztosításközvetítőnek a Bit. azokat a személyeket tekinti, akik biztosítási szerződés létrehozására irányuló rendszeres, üzletszerű tevékenységet végeznek. Fő feladatuk a szerződések megkötésének elősegítése, biztosítási termékek ismertetése, a termékek ajánlásában való közreműködés, a szerződések lebonyolításában és teljesítésében való közreműködés. A biztosításközvetítőknek két

csoportját különböztethetjük meg a biztosítóval való kapcsolatuk alapján: függő és független biztosításközvetítők.

A függő biztosításközvetítő (ügynök) egy biztosító biztosítási termékét vagy több biztosító egymással nem versengő biztosítási termékét közvetíti. A biztosítóval munkaviszonyban vagy megbízási jogviszonyban áll. Ebből következik, hogy elhivatott az őt alkalmazó/megbízó biztosító irányába, így nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel biztosítójának érdekeit veszélyeztetheti. A függő biztosításközvetítők érdeke az őket alkalmazó biztosító számára szerződéseket kötni. Az általuk okozott kárért a biztosító áll helyt. Csak PSZÁF nyilvántartásában szereplő személy végezhet ilyen tevékenységet. Ha természetes személy lát el ügynöki tevékenységet, akkor felsőfokú végzettséggel vagy szakképzéssel kell rendelkeznie, és büntetlen előéletűnek kell lennie.

A vezérügynök (függő biztosításközvetítőként) a biztosító azon ügynöke, akinek a biztosító teljes felhatalmazást ad minden olyan jogkörnek az gyakorlására, ami a biztosító üzletviteléhez szükséges: szerződést köthet, átveheti a biztosítási díjat, kiállíthatja a kötvényt. Kizárólag egy biztosítóval állhat jogviszonyban.

A független biztosításközvetítők alkuszi vagy többes ügynöki tevékenységre vonatkozó engedély alapján végzik tevékenységüket. Formájukat tekintve részvénytársaságok, min. 5 millió forint törzstőkével rendelkező korlátolt felelősségű társaságok, vagy szintén 5 millió forintos jegyzett tőkével rendelkező harmadik országbeli biztosításközvetítők magyarországi fióktelepei lehetnek. Mivel nem állnak alkalmazásban, így a tevékenységükkel okozott kárért nem tehető felelőssé a biztosító. Ezért az EU egész területére kiterjedő hatályú kötelező felelősségbiztosítással kell rendelkezniük. A független biztosításközvetítő eljárhat az ügyfél megbízásából (alkusz), vagy egyidejűleg több biztosítóval fennálló jogviszonya alapján (többes ügynök).

Az alkusz előkészíti a biztosítási szerződés megkötését (tevékenysége kiterjedhet a szerződés megbízó képviselőjében való megkötésére, a megbízó igényeinek érvényesítésében való közreműködésre). A biztosító hozzájárulása esetén az ügyfél megbízásából átveheti a biztosítási díjat is, közreműködhet a kockázat felmérésében is. Az alkuszi tevékenység kizárja az ügynöki és többes ügynöki tevékenység egyidejű végzését. Az alkusz tehát a szerződő fél/biztosított megbízottja, az ő érdekében látja el tevékenységét.

A többes ügynök egyidejűleg több biztosítóval fennálló jogviszony alapján azok egymással versengő termékeit közvetíti. Több biztosító megbízásából jár el, és alkuszi tevékenységet nem végezhet. A többes ügynök a biztosítóktól már nem olyan mértékben függ, mint az ügynök. Itt a biztosítók konkurálnak egymással, és a többes ügynök egy szélesebb biztosítási termékpalettát kínál a leendő szerződő félnek. Természetesen csak azoknak a biztosítóknak a termékeit, amelyekkel szerződéses kapcsolatban áll.

A biztosítási szaktanácsadó a biztosítási rendszer egyik résztvevője. Megbízási szerződés alapján látja el tevékenységét. Kizárólag a megbízótól származó tanácsadói díj ellenében nyújt szaktanácsot, és annak megvalósításában személyesen is közreműködik. Biztosítási szerződést nem közvetíthet, ez biztosítja elfogulatlanságát. A vele kötött megbízási szerződést *írásba kell foglalni*. A szaktanácsadókat a PSZÁF nyilvántartásba veszi, és köteles felelősségbiztosítást kötni.

1.4. A biztosítási szerződés létrejötte

A biztosítási szerződés érvényességéhez a Ptk. megkívánja annak *írásba foglalását*. Az írásbeliség elmulasztását azonban pótolja a biztosító részéről kiállított biztosítási kötvény, igazolójegy, biztosítási bélyeg. A szerződéskötést megelőzően a biztosító részére a törvény *tájékoztatási kötelezettséget* ír elő, amelynek ki kell terjednie a biztosító főbb adataira, valamint a szerződés lényeges feltételeire.

A szerződés létrejöttenek a törvény több módozatát szabályozza. Mind az öt **létrehozatali mód** egyenrangú, a szerződés joghatásai tekintetében a létrejövetel szempontjából nem lehet különbséget tenni.

- 1) *Egyetlen közös okiratba foglalás*: a szerződés létrehozatalának klasszikus módja, amikor a szerződést egyetlen okiratba foglalják a felek, azt mindketten aláírják. A szerződésnek valamennyi lényeges elemet tartalmaznia kell, azonban lehetőség van arra, hogy a biztosító általános szerződési feltételt alkalmazzon.
- 2) *Külön okiratok azonos tartalommal*: az írásbeliség követelményének eleget tesz az a módozat is, amikor a szerződő fél ajánlatát írásban közli a biztosítóval, aki az ajánlat beérkezését követő 15 napon belül kibocsátja az ajánlatnak megfelelő kötvényt. A szerződő fél írásbeli ajánlatának benyújtása rendszerint a biztosító erre a célra

rendszeresített űrlapján történik. Az ajánlati űrlapokat a gyakorlatban a biztosító készíti el. A szerződéskötés kapcsán gyakran alkalmazott megoldás az ún. „*blokk-kötvények*” esete is, ahol a szerződő fél ajánlata és a kötvény kitöltése egyidejűleg történik. A biztosító megbízottja ugyanis a fél ajánlata alapján a megfelelő adatok kitöltése után nyomban átadja az előzetesen már cégszerűen aláírt biztosítási kötvényt.

- 3) *Egyoldalú írásbeliség*: a szerződő fél ajánlatát szóban teszi meg, vagy ajánlatra utaló magatartást tanúsít. Az írásbeliség kritériumának ilyen esetben a biztosító az ajánlattal megegyező tartalmú kötvény kibocsátásával tesz eleget. A gyakorlatban ez az egyszerűsített, a szerződő fél jognyilatkozatainál alakszerűtlen formával megelégedő létrehozatali mód elsősorban az egyszeri díjas biztosítási szerződések esetében alkalmazott (pl. utasbiztosítások, poggyászbiztosítások).
- 4) *Ellenajánlat*: a biztosítási szerződés a biztosító eltérő tartalmú elfogadó nyilatkozatával is létrehozható. Ha a szerződő fél ajánlata és a biztosító által kiállított kötvény tartalma egymástól eltér, és a szerződő fél 15 napon belül nem kifogásolja az eltérést a biztosítónál, a kötvény tartalmának (a biztosító „ellenajánlatának”) megfelelően jön létre a szerződés. Fontos kritérium azonban, hogy a szerződő fél figyelmét írásban fel kell hívni az ajánlattól való lényeges eltérésekre a kötvény kiadásakor. E figyelmeztetés elmulasztása esetében a szerződés a szerződő fél ajánlatnak megfelelően jön létre.
- 5) *Szerződéskötés hallgatással*: a biztosítási szerződések szabályanyagának specialitása, hogy a szerződést hallgatással is létre lehet hozni. Amennyiben a biztosító a szerződő fél írásbeli ajánlatára 15 napon belül nem nyilatkozik, az ajánlat megérkezésének időpontjára visszamenőlegesen (*ex tunc*) létrejön a szerződés. A szerződés tehát csupán egy határidő reakció nélküli eltelte alapján hatályosul a szerződő fél ajánlatának megfelelő tartalommal. Az írásbeliség követelményét nem írja felül a szabály, hiszen a szerződés lényeges tartalmi elemeinek bizonyítására rendelkezésre áll a szerződő fél írásos ajánlata, amely a biztosító hallgatása folytán automatikusan, *ex lege* szerződéssé lép elő. A hallgatással létrehozott biztosítási szerződés azonban korrekcióra szorulhat. Ha ugyanis az így létrejött szerződés eltér a biztosítási szabályzattól, a biztosító 15 napon belül írásban javasolhatja a szerződés biztosítási szabályzattal megegyező módosítását. Amennyiben a módosítást a szerződő fél nem fogadja el, vagy 15 napon belül a biztosító módosító ajánlatára nem nyilatkozik, és a kockázatot a biztosítási szabályzat értelmében nem vállalhatja a biztosító, akkor a törvény a biztosító számára

megadja a rendkívüli felmondás jogát. Ezt a felmondási jogot a szerződő fél elutasító válasza, vagy a válaszára nyitva álló 15 napos határidő leteltét követő 15 napon belül gyakorolhatja a biztosító írásban, 30 napos felmondási idő biztosításával. Fontos kritérium tehát, hogy a felmondási jog csak abban az esetben gyakorolható, ha nem csupán elutasításra talál a biztosító módosító javaslata, de a hallgatással létrejött szerződésben megjelölt kockázati kört nem vállalhatja a biztosító. E két feltétel konjuktív, együttes fennforgásuk szükséges ahhoz, hogy a rendkívüli felmondás lehetőségét a biztosító számára megadja a törvény. Jó példa erre, ha a szerződő fél ajánlata életbiztosítás megkötésére vonatkozott, ám a biztosító, akihez ajánlatát címezte, nem foglalkozik életbiztosításokkal.

A *hallgatással létrejött biztosítási szerződéshez* kapcsolódó érdekes probléma, hogy mi a helyzet akkor, ha a biztosítási esemény az ajánlat megtételét követően, de a 15 napos nyilatkozattételi határidő lejártá előtt következik be. Ebben az esetben a biztosító indoklás nélkül visszautasíthatja a szerződés megkötését, ha előtte a szerződési ajánlat-blankettán tájékoztatta az ügyfelet *15 napos visszautasítási jogáról*. Amennyiben azonban az ajánlat beérkezésével az első biztosítási díjat is megfizeti a szerződő fél, és erről elismervényt állítanak ki, akkor az elismervény elfogadásnak minősül, igazoló jegynek, így nem utasíthatja vissza a biztosító a teljesítést.

A bírói gyakorlat szerint, ha a biztosító ügynöke (üzletkötője) a biztosító által kidolgozott szerződési blanketta aláírásával egyidejűleg megjelöli a kockázatviselés kezdő időpontját, és az első díjrészletet is átveszi nyugta ellenében az ügyféltől, a biztosítót már nem illeti meg a szerződési ajánlat visszautasítására számára jogszabályban biztosított 15 napos határidő.

A biztosítási szerződés *konszenzuál szerződés* jellegéből következik, hogy a szerződés létrejötte és hatálybalépése időpontját tekintve eltérhet egymástól. A konszenzuál szerződések esetében mindig felmerül a *clausula rebus sic stantibus* kérdése. Ha a biztosítás hatályának kezdete előtt a biztosítási esemény bekövetkezik, vagy a biztosítási esemény bekövetkezése lehetetlenné vált, vagy a biztosítási érdek megszűnt (pl. eladásra került a vagyonbiztosítás tárgyát képező vagyontárgy), úgy a szerződés nem lép hatályba.

A fentiekben a szerződés létrehozatalával kapcsolatban megvizsgált problémák gyakran a *biztosítási kötvény és az üzletszabályzat* kérdésével foglalkoznak. A bírói gyakorlat

értelmezte ezek egymáshoz való viszonyát. Az üzletszabályzat és a biztosítási kötvény egymással az általános és különös kapcsolatában állnak. Az üzletszabályzat általános szabályaihoz képest a biztosítási kötvény specializálja a konkrét jogviszony egyedi sajátosságait. Ezért eltérésük esetén a biztosítási szerződésből származó, vitatott kötelezettségek meghatározása során a kötvényben foglaltakat kell alkalmazni.

1.5. A biztosítási szerződés hatálybalépése

A szerződés hatályba lépése kapcsán a Ptk. **négy megoldást** ismer:

- 1) A szerződés azt követő nap lép hatályba, hogy az *első díjat* a biztosító számlájára vagy pénztárába befizette a szerződő fél. Ez a rendelkezés tekinthető főszabálynak. Ide kapcsolódik az a törvényben rögzített *megdönthető vélelem*, amelynek értelmében ha a biztosító megbízottjának adta át a díjat a szerződő fél, az az átadást követő negyedik napon érkezik be a biztosítóhoz. Ezt a vélelmet csak a szerződő fél döntheti meg (bizonyíthatja, hogy korábban beérkezett).
- 2) A szerződés hatálybalépésének másik megoldása a felek által megállapított *későbbi időpont*.
- 3) Hatályba lép a szerződés azon a napon is, amikor a felek a *díjfizetés elhalasztásában állapodtak meg*. A halasztás ugyanis csak a díjfizetés esedékességét teszi későbbi időpontra, azonban a kockázatviselés azonnal megkezdődik, így a szerződés hatályba lép. Ebben az esetben a szerződést „halasztott díjfizetéssel” kötik a felek. Jellemző az új gépjárművek biztosítása körében, ahol az autókereskedésben megkötik a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást és a CASCO biztosítást, amely azonnal hatályba is lép, az első díjat azonban egy későbbi időpontban kell megfizetni. Ennek magyarázata, hogy a szalonokban az autókereskedő pusztán üzletkötői jogosultságokkal rendelkezik, és a szerződő fél biztosítási szerződés megkötésére irányuló ajánlatát veszi át, és küldi el a biztosítónak. A díj átvételére nincsen felhatalmazása.
- 4) Speciális védelmet jelent a biztosítónak az a rendelkezés, amely hatályba lépteti a szerződést azon a napon, amikor a biztosító díjigényét *bírói úton érvényesíti*. A rendelkezés értelme, hogy csak hatályban lévő szerződésekből keletkezhetnek jogosultságok és származhatnak kötelezettségek. A már megkötött, de még hatályba nem lépett szerződés esetén a biztosítónak nincsen joga a biztosítási díjat követelni. A bírósághoz fordulás automatikusan hatályba lépteti a szerződést, és egyben megakadályozza annak megszűnését is. Az igényérvényesítés természetesen a biztosító diszkrécionális jogkörébe

tartozik. A rendelkezés éppen azt célozza, hogy a bírói igényérvényesítés megakadályozza a szerződés megszűnését. Speciális szabály, hogy életbiztosítás esetén csak az első évben lehetséges az igényérvényesítés a díjigényre hivatkozással, utána csak akkor, ha a folyó évi díjfizetést megkezdte a szerződő fél, vagy díjhalasztásban állapodtak meg a felek.

1.6. A biztosítási díj jogi természete, specialitásai

A biztosítási szerződés kapcsán a szerződő fél fő kötelezettsége a biztosítási díj, az ellenérték fizetése. A biztosítási díj azonban számos specialitással rendelkezik. Ahogyan láttuk, a szerződés hatálybalépésének főszabálya is a díj megfizetéséhez igazodik. Tisztáznunk kell tehát, hogy mikor *esedékes* a biztosítási díj. A Ptk. a kérdést differenciáltan tárgyalja. Attól függően, hogy az első vagy későbbi díjról van-e szó, egyszeri vagy folyamatos díjfizetésről, a szabályok eltérőek. Az *első díj* a szerződés létrejöttekor esedékes. *Későbbi díj* azon időszak első napján, melyre a díj vonatkozik. Ha pedig a szerződés *egyszeri díjas* (pl. utasbiztosítás) a díj szintén a szerződés létrejöttekor esedékes.

A *díjfizetési kötelezettség* a szerződő felet terheli, azonban ha a biztosított belép a szerződésbe, akkor a folyó időszakban esedékes díjakért egyetemlegesen lesz felelős a szerződő féllel. A biztosító tehát bármelyiküktől követelheti a lejárt biztosítási díjak megfizetését.

A biztosítási díj megállapítása kapcsán látnunk kell, hogy a szerződés *szerecselelemet* tartalmaz, így az értékarányosság megállapítása eltér a szerződések általános szabályaitól. Az objektív értékaránytalanságra való hivatkozás ritkán jár sikerrel.

Rendezni kell a díjfizetési kötelezettséggel kapcsolatos kérdéseket akkor, amikor a biztosítási esemény bekövetkezik. Ha a *biztosítási esemény bekövetkezett* és ezzel a *szerződés megszűnik*, a biztosító ellenkező megállapodás hiányában követelheti az egész évi díjat. Példa: A vagyonbiztosítási szerződésben biztosított vagyontárgy egy festmény, amely tűz során megsemmisül. A biztosítási esemény bekövetkezett, hiszen a szerződés célja, a biztosítási érdek a festmény épségben tartása volt. A jövőben azonban lehetetlen, hogy a biztosítási esemény (a festmény ellopása, megrongálódása, megsemmisülése) újra bekövetkezzen, hiszen a biztosított vagyontárgy elpusztult. Ekkor a biztosító kockázatvállalását ellensúlyozza a fenti szabály. Ha nem a

biztosítási esemény bekövetkezése miatt, hanem *más módon szűnik meg a szerződés*, akkor a megszűnés hónapjának utolsó napjáig jár a díj. *Felmondás* esetén a biztosító követelheti azt a díjengedményt, melyet a biztosítás hosszabb tartamára tekintettel nyújtott (tartamengedmény).

A *díjfizetés elmulasztásának* problémája érdekesen alakul a biztosítási szerződések körében. A díj nem fizetése ugyanis *automatikusan kötelemszüntető*. A szerződés a díj esedékességétől számított 30 nap múlva külön jogcselekmény nélkül, automatikusan megszűnik, ha a hátralékos díjat addig nem fizetik meg, a felek díjfizetés halasztásában nem állapodnak meg, vagy a biztosító nem érvényesíti díjkövetelését bírói úton. Az automatikus megszüntetést korigálja a *megintés* jogintézménye: a biztosító írásbeli felszólítással a díjfizetés elmulasztásának jogkövetkezményeként törvényben előírt 30 napos határidőt további 30 nappal meghosszabbíthatja.

A bírói gyakorlat szerint, ha a felek a biztosítási díj fizetésének módjaként *csекken történő fizetésben* állapodnak meg, a biztosított addig nem eshet fizetési késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító - vállalása ellenére - nem bocsátja a biztosított rendelkezésére. A biztosítási szerződés - a biztosító késedelme alatt - a biztosítási díj megfizetésének elmaradása címén nem szüntethető meg.

A biztosítási szabályzatok körében a díjfizetés elmulasztása miatt megszünt szerződések „újraélesztése” kapcsán ismert fogalom a **reaktiválási jog**: ha a szerződés a díj nemfizetése miatt szűnt meg, és a megszűnésétől számított 6 hónapon belül befizetik az elmaradt díjat, a szerződés változatlan tartalommal ismét hatályba lép, de a biztosító fizetési kötelezettsége csak a jövőre nézve áll helyre. A reaktiválási jog előnye, hogy a szerződő félnek nem kell újra kialaknia a biztosítási szerződés feltételeit, a szerződés létrehozására irányuló folyamatot újra végigvinnie. Bár a befizetett hátralékos díjak újra hatályba helyezik a szerződést, azonban a biztosító a megszűnés és újra hatályba helyezés közötti időszakban bekövetkező biztosítási eseményekre nem vállal teljesítést. A reaktiválási jog gyakorlásának jelentősége azon biztosítási szerződések esetében van, ahol a szerződés megkötésénél nem a szerződési blanketták, hanem az ügyfél személyéből vagy a biztosítási érték nagyságából következően egyéni szempontok kerültek előtérbe.

1.7. A biztosítási szerződés tartalma

A szerződést alkotó jogok és kötelezettségek rendszere sokrétű, és biztosítás fajtánként számos külön szabállyal egészül ki. A jogok és kötelezettségek rendszerezése leginkább a szerződés egyes létszakaiban külön-külön vizsgálható, hiszen a jogviszony kétarcú: a biztosítási esemény bekövetkezéséig alapvetően *praestare* kötelezettség a jellemző szolgáltatás, míg a biztosítási esemény *dare* jellegű kötelezettségeket keletkeztet. A szerződésnek három létszaka különböztethető meg: a készenléti szakasz, a biztosítási esemény bekövetkeztének idejéhez köthető jogok és kötelezettségek periódusa, valamint a teljesítést követő szakasz.

A praestare létszak

A készenléti szakaszban a biztosító **folyamatosan készenlétben áll**. Bármikor is következik be a biztosítási esemény, a biztosítónak teljesítenie kell. A szerződő fél folyamatosan fizeti a biztosítási díjat. Már ebben a létszakban is megszűnhet a szerződés a díj nemfizetése folytán (automatikus kötelemszünetetés). A praestare létszakasz jellemző kérdése a változás-bejelentési kötelezettség problémája. A szerződő fél és a biztosított köteles minden lényeges változást bejelenteni a biztosítónak, ami a jogviszonyra kihatással lehet. Ez a kötelezettség akkor terheli a szerződő felet és a biztosítottat, ha a szerződésben külön kikötötték.

Ide kapcsolódó eset az életbiztosítások köréből, amikor a biztosító a biztosított egészségi állapotának, fizikai kondíciójának ellenőrzésére *rendszeres orvosi vizsgálatot* ír elő. Ebben az esetben a biztosítottnak nincs közlési kötelezettsége az egészségi állapotára vonatkozóan a biztosító felé. Ha tehát a kötelező orvosi vizsgálat nem derít fel valamely, a biztosított várható élettartamát jelentősen befolyásoló betegséget, akkor a biztosított akkor sem tartozik bejelentéssel a biztosító felé, ha erről a tényről ő tudomással bírt.

A készenléti létszak jellemző jogcselekménye a **szerződés módosítása**. Tartalmilag klasszikus módosulási ok a *kockázati kör megváltozása* vagy bővülése, vagy a *biztosítási esemény megváltoztatása*. A biztosítási díjat a felek szintén módosíthatják. A biztosítási díjak módosítása az értékállandóság kritériumát hivatott biztosítani. A biztosítók a szerződésekbe *értékkövető kikötéseket* építenek be. Például egy lakás vagyongarantálása esetén minden év januárjában a biztosító újra meghatározza a lakás értékét, és ennek megfelelően kalkulálja az arra az évre esedékes biztosítási díjakat (értékkövetés).

A *módosítás-módosulás* jellemzőbb azonban az *alanyok tekintetében*. A szerződés alanyaira kiható módosítás ugyanis a biztosított szerződésbe való belépése, a biztosítottak körének megváltozása vagy a kedvezményezett személyének változása. A biztosítónál is bekövetkezhetnek azonban változások. Előfordulhat, hogy a biztosító biztosítási állományát átruházza egy másik biztosítóra. Az *állomány átruházása* PSZF engedélyhez kötött, és erről a biztosítottat/szerződőt fel kell értesíteni. Amennyiben a biztosítási állomány átruházásával a biztosított/szerződő fél nem ért egyet, az állomány átruházásról szóló értesítéstől számított 30 napon belül írásban felmondhatja a szerződést.

A biztosítási esemény bekövetkezése

A biztosítási szerződés viszonylagos statikáját megtöri a biztosítási esemény nem szükségszerű bekövetkezése. A jogok és kötelezettségek ebben a szakaszban dinamikusabbá válnak, és a nem- vagy nem megfelelő teljesítés, szerződésszegés szankciója törvényben megállapított módon gyakran a *biztosító mentesülése*.

A biztosított (illetve ha ő ezt nem teheti meg pl. életbiztosításnál, a kedvezményezett) köteles a szerződésben rögzített határidőben a biztosítónak bejelenteni a biztosítási eseményt. A biztosító a biztosítási esemény bekövetkezéséről maga is meggyőződhet, illetve ennek bizonyítására a biztosítottól/kedvezményezettől adatokat és bizonyítékokat is bekérhet. A biztosító teljesítését feltételhez is kötheti, mint amilyen a kötvény bemutatása, visszaszolgáltatása, vagy a halál tényének igazolására halotti anyakönyvi kivonat felmutatása. A biztosítottat terheli a bizonyítás kötelezettsége abban a tekintetben, hogy a biztosítási esemény bekövetkezett és a biztosítási összeg őt megilleti.

A biztosító jellemzően pénzszolgáltatással tartozik (teljes kár megtérítése után maradványra igényt tarthat). A biztosítási szabályzatok általában az általános elévülésnél (5 év) rövidebb elévülési időt kötnek ki a biztosítási szerződések körére. A biztosítási esemény bekövetkezése csak akkor szünteti meg a szerződést, ha a szerződés egyetlen eseményre, egyetlen vagyontárgyra vonatkozott, és az elpusztul (jár az egész évi díj ilyenkor).

A teljesítés utáni létszak

A biztosító teljesítése nem feltétlenül szünteti meg a szerződést (pl. felelősségbiztosítás esetén még okozhat kárt a biztosított, vagyonbiztosítás esetében, ha a vagyontárgy nem pusztult el a biztosítási esemény következtében, akkor további lehetőség van újabb biztosítási események bekövetkezésére). A teljesítés után speciális igényérvényesítésre kerülhet sor egyes biztosításfajtáknál:

- Vagyonbiztosításnál a biztosítót **törvényi engedmény** illeti meg a biztosítási esemény bekövetkezéséért felelős személlyel szemben. Amennyiben nem térítette meg a biztosító a teljes kárt, úgy a biztosított kívánságára a meg nem térített részt is köteles érvényesíteni a károkozóval szemben. Ebben az esetben a behajtott összeget elsődlegesen a biztosított kielégítésére kell fordítania.
- Felelősségbiztosítás esetén a törvényi engedményhez hasonló kiegyenlítő intézmény a **regressz jog**: ha a károkozás a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásának következménye, a biztosító a kifizetett biztosítási összeget visszakövetelheti a biztosítottól.

1.8. A biztosítási szerződés megszűnése

A biztosítási szerződés megszűnésének és megszüntetésének számos módját ismeri a Ptk. A szerződés azonban mindig *ex nunc* hatállyal szűnik meg, mivel irreverzibilis jogviszonyról van szó. A megszűnés esetei a következők:

- 1) Felek közös megegyezése.
- 2) Határozott idő lejártá.
- 3) *Biztosított halálával* életbiztosításnál.
- 4) *Díjfizetés késedelme* vagy megtagadása.
- 5) *Lehetetlenülés*.
- 6) *Rendes felmondás*:
  - a) Bármelyik fél írásban, 30 napos felmondási idő biztosításával, a biztosítási időszak végére mondhatja fel a szerződést.
  - b) A bírói gyakorlat szerint, ha a felmondás szabályait nem ismerő szerződő fél a biztosítási szerződést nem a biztosítási időszak végére, hanem korábbi időpontra mondja fel, ez nem a felmondás

érvénytelenségét eredményezi, hanem azt, hogy a felmondás csak a biztosítási időszak végével hatályosul.

- c) A felek vagyont biztosítási szerződésekben a felmondási jogot legfeljebb három évre kizárhatják, a negyedik évtől azonban korlátlanul felmondható a szerződés.
- 7) *Rendkívüli felmondás*: a biztosítót akkor illeti meg, ha a biztosító hallgatásával jött létre a szerződés és eltér a szabályzattól, a módosítást a szerződő fél azonban nem fogadja el, és a biztosító a kockázatot a szabályzat értelmében nem vállalhatja. Megilleti a rendkívüli felmondás joga a biztosítót abban az esetben is, ha a szerződéskötést követően szerez tudomást a szerződést érintő lényeges kérdésekről, vagy a kockázatvállalást érintő lényeges változás történik. Ebben az esetben 30 napos felmondási idő biztosításával felmondhatja a szerződést.
- 8) *Biztosítási érdek megszűnik*: pl. gépjármű-felelősségbiztosítás esetén a gépjárművet kivonják a forgalomból.

2. Vagyont biztosítási szerződés

2.1. A vagyont biztosítás alanyai, a kockázati kör

Vagyont biztosítási szerződés esetén a szerződő fél valamely **vagyontárgy épségben tartása** érdekében köt szerződést a biztosítóval, aki a biztosított vagyontárgy károsodása, elvesztése vagy megsemmisülése esetén pénzfizetésre vagy más szolgáltatás teljesítésére köteles. A biztosítási érdek ebben az esetben tehát a vagyontárgy épségben tartásához fűződő érdek. A biztosító fizetési kötelezettsége akkor áll be, ha a vagyontárgy károsodik. Ez lesz a szerződésben a biztosítási esemény.

A szerződés **alanyi köre** kapcsán értelmezésre szorul a szerződő fél fogalma. Szerződő fél vagyont biztosítás esetében csak lehet, aki a vagyontárgy megóvásában érdekelt, vagy a szerződést ilyen érdekelt javára köti. A vagyontárgy megóvásában nem kizárólag a tulajdonos lehet érdekelt, így akár a fuvarozó, a bérlő, a lízingbe vevő is érdekeltként kötheti meg a szerződést. Amennyiben azonban nem a fent megjelölt személyek kötik, úgy a szerződés *érvénytelen*. Ide kapcsolódó gyakorlati probléma, ha a szerződő fél úgy köti meg a szerződést, hogy csak abban a hiszemben van, hogy ő a tulajdonos, de valójában nem áll fenn tulajdonjoga a vagyontárgyra vonatkozóan. A helyzet megítélése kapcsán a bírói gyakorlatban két álláspont létezik:

- A szerződő fél érdekelt a dolog megóvásában (jóhiszemű jogalap nélküli birtokos), így a szerződés érvényesen létrejött, de nem fizet neki a biztosító a biztosítási esemény bekövetkezése esetében, mert csak annak teljesít, aki igazolja, hogy tulajdonos. A biztosítási díjat azonban a biztosító nem követelheti vissza, hiszen a szerződés érvényesen létrejött. Ez az érvelés véleményünk szerint pathhelyzetet teremtene, és méltánytalan a szerződő félre.
- A másik megoldás szerint a szerződő fél - mint tulajdonos - saját nevében kívánta megkötni a szerződést, azonban nem realizálódott ezen elvárása. Érvénytelen a szerződés, tehát nem kapja meg a biztosítási összeget, de a díjat visszakövetelheti (*in integrum restitutio*). Véleményünk szerint ez a felfogás biztosítja leginkább az érdekek összhangját.

A vagyonbiztosítás körében **tipikus kockázatok**: a betöréses lopás vagy rablás által okozott károk, földrengés, földcsuszamlás, árvíz, vihar, jégverés, üvegtörés, gépjárművek töréskárai (casco-biztosítás), vasúti-, közúti-, vízi-, légifuvarozás során keletkező károk, áramszünet miatt keletkező károk, előre nem látható üzleti kockázatok (pl. gazdasági változások, árfolyamváltozás stb.), mezőgazdasági növénykárok (fagykár), tűzbiztosítás, amely jellemzően magában foglalja a villámcsapás által okozott vagy robbanás által előidézett károkat is.

A villámkár kérdését a bírói gyakorlat tágra értelmezi éppen annak okán, hogy a villám által okozott káresemények köréből pont a tipikus kockázatok ne kerüljenek ki. Nemcsak a közvetlen villámcsapás okozta károkat köteles a biztosító megtéríteni, hanem a villám keltette túlfeszültség miatt bekövetkező kárt is. Tipikus eset, amikor a lakás berendezési és felszerelési tárgyaira kötött vagyonbiztosítás esetén a villámcsapás következtében túlfeszültség keletkezik, mely az elektromos fogyasztókban kárt okoz. Az így bekövetkezett károk oka továbbra is az erőhatalomként értelmezhető villámcsapás, annak ellenére, hogy a villám nem közvetlenül a károsodott vagyontárgyakba csapott bele.

2.2. A biztosítási összeg meghatározása

A vagyonbiztosítási szerződések esetében létezik közvetett tárgy, a biztosítandó vagyontárgy. A biztosító teljesítési kötelezettsége a biztosítási összeg megfizetésében realizálódik a biztosítási esemény bekövetkezésekor. A biztosítási összeg megállapításához a biztosított vagyontárgy értékét vesszük alapul (**biztosítási érték**).

Garanciális szabály, hogy a biztosítási összeg nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy valóságos értékét. Ez a rendelkezés a **túlbiztosítás tilalmát** fogalmazza meg. A tilalom ellenére kötött biztosítás jogkövetkezménye annak *részleges semmissége*. A túlbiztosítással meghatározott biztosítási összeg helyébe ugyanis a Ptk. rendelkezései értelmében automatikusan a vagyontárgy valóságos értéke, a biztosítási érték lép. Léteznek azonban olyan helyzetek, amikor a biztosítani kívánt vagyontárgy értéke pontosan nem kalkulálható a szerződés megkötésének pillanatában, vagy a felek a biztosító kötelezettségét nem a legkézenfekvőbb módon meghatározható kár mértékéhez igazítják. A **túlbiztosítás tilalma alóli kivételek** a következők: lehet vagyontárgy biztosítási szerződést kötni valamely vagyontárgy

- *várható értékére*: Ez a biztosítási konstrukció a mezőgazdaság körében jellemző, ahol a terményt előre biztosítják.
- *helyreállítási értékére*: Előfordulhat, hogy a biztosított vagyontárgy helyreállítása költségesebb, mint a cseréje. Ha azonban a szerződést – pl. a biztosított a vagyontárgyhoz való érzelmi kötődése miatt – minden káresemény utáni helyreállításra kötik, függetlenül attól, hogy a biztosító teljesítési kötelezettsége (a biztosítási összeg), a helyreállítás meghaladja majd a vagyontárgy kár bekövetkezéskori valós értékét, nem ütközik a túlbiztosítás tilalmába.
- *új állapotban való beszerzésére*: A szerződés ebben az esetben arra vonatkozik, hogy minden biztosított vagyontárgyat ért káresemény után – függetlenül attól, hogy a károsodott vagyontárgy javítható, helyreállítható-e – új vagyontárgyat kell térítenie a biztosítónak, amely nyilvánvalóan meghaladja a vagyontárgyban esett kár mértékét.

A vagyontárgy biztosítások káresemények vonatkozásában vállalják át a kockázatot a biztosítottól vagy szerződő féltől. Éppen ezért a *káronszerzés tilalmának* valamilyen módon érvényesülnie kell a biztosítási jogviszonyok körében is. Ezt juttatja érvényre a túlbiztosítás tilalma. Ezzel függ össze továbbá a **kettős biztosítás** problémája: két biztosítási szerződés áll fenn, a biztosítási érdek azonos, és a biztosítási események köre is részben vagy egészben fedi egymást, valamint a biztosítási összegek együttes összege meghaladja a vagyontárgy valóságos értékét. Ha tehát ugyanazon vagyontárgyra és kockázati körre két biztosítási szerződés van hatályban, és a biztosítási összegek együttesen meghaladják a vagyontárgy valóságos értékét, akkor a később

megkötött szerződés a túlbiztosítás tilalma miatt a biztosítási értéket meghaladó részben vagy egészben semmis lesz.

A túlbiztosítás ellentéte az **alulbiztosítás**, amely már *megengedett* a magyar jogban. Alulbiztosításnak nevezzük, ha a felek a vagyontárgy értékét a valóságos értéknél alacsonyabban jelölik meg, és ezt tekintik biztosítási összegnek. Az alulbiztosítás azt célozza, hogy akár nagy értékű vagyontárgyakat szerényebb anyagi kondíciókkal rendelkező ügyfelek mégis biztosítani tudjanak azzal a kockázattal, hogy a káresemény bekövetkezésekor nem tudják teljes kárukat a biztosítóval szemben érvényesíteni, annak egy részét maguk kötelesek viselni. Az alulbiztosítás jogkövetkezménye a *pro-rata térítés*, azaz eltérő megállapodás hiányában a biztosító térítési kötelezettsége arányosan csökken. Ez azt jelenti, hogy ha a biztosítási értéket, pl. a vagyontárgy valós értékének 60%-ban állapítják meg, akkor a vagyontárgyban bekövetkező olyan kár esetén, ami nem jár a biztosított dolog teljes megsemmisülésével, a biztosító a kár 60%-át köteles megtéríteni attól függetlenül, hogy a kár mértéke még belül van a maximálisan kifizethető biztosítási összegben.

Gyakori konstrukció továbbá, hogy a felek a vagyonszerzési szerződésben ún. **biztosított önrészt** (*franchise*) kötnek ki. Ennek lényege, hogy a szerződés értelmében a biztosított viseli a tényleges kár meghatározott forintértékét vagy százalékát. CASCO biztosítások körében jellemző, ahol a biztosított vállalja, hogy a kár bizonyos százalékát maga viseli, illetve bizonyos összeghatárt meg nem haladó károk esetében nem áll be a biztosító teljesítési kötelezettsége.

Szólnunk kell még a biztosítási érték és biztosítási összeg összefüggései kapcsán az ún. **első kockázatú** (*premier risque*) konstrukcióról. Ebben az esetben a biztosító a biztosítási összeghatárig meghatározott kockázatokból eredő valamennyi tényleges kárt megtéríti, attól függetlenül, hogy a szerződő fél nem a teljes vagyontárgyat biztosította. Példa: boltok betörés-biztosítása: nem az egész árukészlet van megnevezve vagy az áruk egyedileg biztosítva, hanem pl. 5 millió Ft-ig betörés esetére. Ekkor, ha az egész árukészletet el is tulajdonítják, amelynek értéke a betörés pillanatában az 5 millió Ft-ot meghaladja, a biztosító 5 millió Ft biztosítási összeget fizet a biztosítottnak.

2.3. A felek jogai, kötelezettségei

A *biztosító* jogállása kapcsán az általános szabályokhoz képest fontos többletelem, hogy a Ptk. rögzíti a biztosítót törvény alapján megillető **mentesülési okokat**. A biztosító mentesül a másik fél szerződésszegő magatartása miatt, amennyiben:

- 1) A kárt jogellenesen a biztosított, a szerződő fél vagy a velük közös háztartásban élő hozzátartozó szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta. Ha *jogi személy a biztosított*, akkor a szabályzatban meg kell jelölni, hogy mely *munkakört* betöltő személyek szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásai vezetnek a biztosító mentesüléséhez. Csak vezető beosztású vagy vagyontárgyak kezelésével együtt járó munkakör jelölhető ki.
- 2) A szerződő fél, biztosított nem tesz eleget kárenyhítési, kármegelőzési kötelezettségének (pl. gépkocsi nyitva marad, benne az indítókulcs).
- 3) A biztosított a káreseményt szerződésben megállapított határidőben nem jelentette be, és emiatt lényeges körülmények később kideríthetetlené váltak.
- 4) A biztosított a kárenyhítésen túlmenő változtatásokat eszközölt, és emiatt lényeges körülmények kiderítése utóbb lehetetlené válik.

A mentesülési okokkal kapcsolatban a *bírói gyakorlat* számos esetben értelmezte a biztosított kárenyhítési, kármegelőzési kötelezettségét, valamint azt, hogy mi minősül súlyosan gondatlan magatartásnak. Az autóriasztó bekapcsolásának elmulasztása a kármegelőzésnek olyan feltűnő elhanyagolása, amely a biztosított súlyos gondatlanságát megalapozza. Casco biztosítás esetén nem köteles a biztosító lopáskár címén helytállni akkor, ha a biztosítás tárgyát képező gépkocsit a károsult (biztosított) maga adta át a kárt okozó személynek. Amennyiben lakásbiztosítás esetén az egyszer már lopott vagy másolt kulccsal megvalósult behatolás következtében lopás történt, akkor a kármegelőzési kötelezettség súlyos elhanyagolásának minősül, ha a biztosított nem cserél zárat, és újabb lopás áldozatává válik.

A biztosítónak – amennyiben térítési kötelezettsége fennáll – a *kárenyhítés költségeit* is viselnie kell. Azonban *törvényi engedményi jog* illeti meg a biztosítót a tényleges károkozóval szemben, ha a kárt megtérítette. Ha csak részlegesen térítette meg a biztosított kárát, úgy elsődlegesen a biztosított követelését kell érvényesítenie a károkozóval szemben.

Speciális eset, amennyiben a biztosítási összeg megfizetését követően a ***megsemmisültnek hitt vagyontárgy előkerül*** (pl. lopott autó megkerül).

Ebben az esetben elsősorban a biztosított tarthat igényt a vagyontárgyra, azonban ekkor a felvett biztosítási összeget vissza kell fizetnie.

A *szereződő fél és a biztosított* a biztosítási esemény bekövetkezésekor igényelheti a biztosító teljesítését, ami jellemzően a biztosítási összeg kifizetése. A biztosított számára bármikor adott, hogy a szerződésbe írásbeli nyilatkozatával belépjen (*confusio*). Amennyiben ugyanabban az évben *több biztosítási esemény következik be* (pl. többször feltörik a biztosított gépjárművet), akkor a biztosítási összeg a következő biztosítási évfordulóig a már kifizetett kártérítési összeggel csökken. Ennek a kiküszöbölésére lehetőség van ún. *díjfeltöltésre*: nem következik be a fent említett csökkenés, amennyiben a szerződő fél megfizeti a díjkülönbözetet.

A *biztosítási esemény bekövetkezésekor* a biztosított/szerződő fél 8 napon belül köteles a biztosítót értesíteni. A késedelmes bejelentés jogkövetkezményei:

- a *biztosító* a biztosítási összeg megfizetésével *nem eshet késedelembe*;
- a késedelem a *biztosító mentesülését* is eredményezheti, ha emiatt lényeges körülmények utóbb kideríthetetlené válnak.

A biztosító meghatározott *okiratok bemutatását* is követelheti (pl. lopás esetén vádirat vagy nyomozást megszüntető jogerős határozat). Azonban csak olyan okiratok bemutatását igényelheti, amelyek relevánsak a káresemény bekövetkezése és a károsodás megállapítása szempontjából. Biztosító teljesítésének ideje a szabályzatokban és szerződésben kikötött időponthoz igazodik: pl. jégkárbiztosításnál a termés betakarítását követő 60 napon belül köteles fizetni.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy a *biztosítás nem azonos a kártérítéssel*. A biztosítási összeg sosem azonos a polgári jogi kártérítéssel, hiszen itt nem kártérítést, hanem a szerződésben rögzített biztosítási összeget fizeti meg a biztosító, függetlenül a biztosított kárának mértékétől. A kockázatot ugyanis a biztosító csak ebben a mértékben vállalta át.

3. Az életbiztosítás

Életbiztosítás esetén a biztosító arra vállal kötelezettséget, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésekor (lehet a biztosított halála, meghatározott biztosítási időszak életben való megélése, egyéb esemény pl. házasságkötés) a biztosítási összeget megfizeti a kedvezményezettnek.

Az életbiztosításnak *nincsen közvetett tárgya, így túlbiztosításról sem beszélhetünk*. A biztosítási összeg megállapítása tehát a felek szabad döntési jogosultságának körébe tartozik. A biztosítási összeg és a biztosítási díj meghatározását azonban nagyban befolyásolják azok a biztosított személyéhez tapadó releváns körülmények, melyeket a biztosító előre rögzít szabályzatában (pl. életkor, munkahely, korábbi és fennálló betegségek, stb.).

Az életbiztosításnak számos **fajtája** ismeretes:

- Klasszikusnak mondható a *halál esetére szóló* életbiztosítás. A szerződés ilyenkor arra irányul, hogy a biztosított halálával a biztosító kifizeti a kedvezményezettnek a biztosítási összeget. A biztosított így gondoskodik azokról a személyekről (legalábbis anyagi biztonságukról), akiket akár morális, akár jogi kötelezettség alapján eltartani volt köteles.
- Az *elérési életbiztosítás* célja pont fordított: a biztosító akkor fizet, ha a biztosítási időszak végén a biztosított életben van. Az életbiztosítás e fajtája tehát azt célozza, hogy a biztosított valamilyen életkor elérésevel (vagy pl. nyugdíjazásával) hozzájusson a biztosítási összeghez. Az elérési biztosítások éppen ezért gyakran befektetéssel vegyes biztosítási konstrukciókat jelentenek, amelyben a biztosított folyamatos díjfizetését nem csak a szerencseelemet is magában hordozó biztosítási szerződés ellenértékeként, de befektetésként is értelmezhetjük. A biztosító ilyenkor forgatja a biztosítási díjakat egy előre rögzített *portfolió* alapján.
- Hazánkban még fiatal biztosításfajta a külföldön már alkalmazott *üzlettárs-biztosítás*. Amennyiben az egyik üzlettárs meghal, a másik partner ebből a biztosítási összegből fizeti ki az örökösöket, és egyedül folytathatja tovább a gazdasági tevékenységet. Az életbiztosítás ezen formája megakadályozza azt, hogy az elhunyt partner örökösei – akik sok esetben dilettáns személyek a vállalat

tevékenysége kapcsán – ne kerüljenek be automatikusan a társasági jogviszonyba, ne váljanak öröklés alapján társsá.

Az életbiztosítási szerződés **megkötéséhez** mindig kell a biztosított írásbeli hozzájárulása. Ez azért fontos rendelkezés, hiszen bár lehetséges szerződő félként más javára életbiztosítást kötni, azonban természetes, hogy más halálából annak hozzájárulása nélkül nem lehet hasznot húzni. Ha a biztosított a szerződés megkötéséhez adott *hozzájárulását visszavonja*, a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik. Ha a biztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulásának visszavonásával egyidejűleg maga lép a szerződő fél helyébe, a szerződés alanyváltással fennmarad, de szükséges ehhez a szerződő fél hozzájárulása is. A kedvezményezett jelölése is természetesen a biztosított hozzájárulásával történhet. A *biztosított* a szerződésbe bármikor *beléphet*, de ehhez szükséges a szerződő fél beleegyezése is.

Az életbiztosítási szerződésekben jellemző a **kedvezményezett jelölése**. Mivel életbiztosítás kapcsán legtöbbször nélkülözhetetlen fogalmi elem a kedvezményezett létezése (pl. halál esetére szóló biztosítás), így a Ptk. rendezi azon személyek körét, akik kedvezményezettnek tekinthetők: elsőként a szerződésben megnevezett személy, ennek hiányában a bemutatóra szóló biztosítási kötvény birtokosa, végül a biztosított örököse.

A *biztosító* jogállását tekintve fontos kiemelni a **tájékoztatási kötelezettséget**. A szerződés megkötését követő 30 napon belül a biztosító köteles a szerződő felet bizonyítható és azonosítható módon, egyértelműen tájékoztatni a szerződés létrejöttéről. A szerződést önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül kötő természetes személy szerződő fél a tájékoztatás kézhezvételétől 30 napon belül írásbeli nyilatkozattal felmondhatja a szerződést indokolás nélkül. A felmondó nyilatkozat kézhezvételétől 30 napon belül a biztosító köteles elszámolni a szerződő féllal. A felmondási jogáról a szerződő fél érvényesen nem mondhat le. A felmondás joga csak abban az esetben nem illeti meg, ha a szerződés tartama a 6 hónapot nem haladja meg.

A **biztosító mentesülési lehetőségei** itt is törvényben szabályozottak:

- 1) Mentésül a biztosító, ha a biztosítási esemény a biztosított halála, és ezt a *kedvezményezett szándékos magatartása* idézi elő. Ebben az esetben a biztosítónak meg kell fizetnie a visszavásárlási összeget (ezt

- a szerződésben vagy szabályzatban kötik ki, és a befizetett díj egy részét jelenti). A visszavásárlási összeg az örökösöket illeti.
- 2) Mentésül a biztosító, ha a biztosított szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye folytán vagy azzal összefüggésben, valamint a szerződéskötést követő 2 éven belüli öngyilkossága miatt veszti életét. A biztosító ilyenkor csak a *díjtalékol* köteles megfizetni.
  - 3) Amennyiben a biztosított/szerződő fél *adatközlési kötelezettségét* megsérti, a biztosító szintén mentesül. Korlát azonban, hogy erre az okra hivatkozva csak a szerződés első 5 évében mentesülhet a biztosító.

A **díj nemfizetésének** következményét a felek választhatják meg. Életbiztosítás esetében ugyanis a jogviszony specialitásából következően a díjfizetés elmulasztása *nem szünteti meg a szerződést*. Lehetséges, hogy a szerződés az eredeti biztosítási összeggel, de rövidebb időre áll fenn. Másik lehetőség, hogy egész időre fennáll a kockázatviselés, de alacsonyabb biztosítási összeggel. Amennyiben a felek a szerződést megszüntetik, csak a visszavásárlási összeget (befizetett díj szabályzatban megállapított része) fizeti meg a biztosító.

Az életbiztosításra vonatkozó *biztosítási díj* bírói úton csak az első évben érvényesíthető. Ezt követően csak akkor, ha az adott évben a szerződő fél (biztosított) megkezdte a díjfizetést, vagy a díjfizetés halasztásában állapodtak meg a felek.

A *kedvezményezett* együttműködési kötelezettség terheli a biztosítóval szemben. Köteles bejelenteni a biztosítási eseményt, ennek alátámasztására okiratot szolgáltatni, valamint kedvezményezetti minőségét igazolni. Amennyiben e kötelezettségeinek eleget tesz, követelheti a biztosító teljesítését.

4. A balesetbiztosítás

Baleset a biztosított akaratán kívül fellépő olyan külső behatás, mely egy év alatt a biztosított halálát, állandó rokkantságát, időleges munkaképtelenségét okozza. A baleset fogalmába nem tartoznak bele a rándulás, megemelés, fagyás, napszúrás, hóguta miatti sérülések.

A balesetbiztosításra a Ptk. a *vagyonbiztosítás* szabályait rendeli alkalmazni. Vannak azonban olyan kérdések, melyek megítélésénél az *életbiztosítási* szabályai irányadók:

- a biztosított hozzájárulására, hozzájárulásának visszavonására, szerződésbe való belépésére vonatkozó szabályok;
- a kedvezményezett jelölésének szabályai;
- a biztosító mentesülésének esete a kedvezményezett magatartása által okozott halál miatt;
- a biztosítási összeg balesetbiztosításnál sem esik korlátozás alá (nincs tehát túlbiztosítási tilalom);
- a felmondási jogot nem lehet korlátozni.

5. A felelősségbiztosítás

A felelősségbiztosítás sajátossága abban keresendő, hogy nem valamely vagyontárgyat vagy az ember személyét biztosítja, hanem mindazokért a károkért áll helyt, amelyeket a biztosított okoz, és személyében felelőssé is tehető az ilyen károkért.

A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító **mentesítse őt a szerződésben megállapított mértékben olyan kár megtérítése alól, amelyért jogszabály alapján felelős.** A felelősségbiztosítás tehát egy garancia a biztosított számára. Amennyiben kárt okoz valakinek (legyen az akár vagyoni, akár nem vagyoni kár), és jogszabály alapján felelősséggel tartozik a károkozásért, akkor helyette a szerződésben rögzítettek szerint a biztosító áll helyt. Fontos kiemelnünk, hogy csak olyan károk megtérítését vállalja át a biztosító, amelyekért *jogszabály alapján* felelőssé tehető a biztosított. A szerződés népszerűsége annak is nagymértékben köszönhető, hogy számos szakma (pl. ügyvédek, biztosításközvetítők, orvosok) esetében jogszabály kötelező felelősségbiztosítást ír elő, hiszen az ilyen tevékenységet folytató személyek által potenciálisan okozható károk meghaladnák egy magánszemély, de olyakor más gazdálkodó jogalany teljesítőképességét is. A felelősségbiztosítás így – bár közvetlenül a károsult nem részese a szerződésnek – a károsult javát is szolgálja, hiszen segíti abban, hogy a kártérítés összegéhez minél hamarabb és minél biztosabb forrásból hozzájusson.

A **biztosítási esemény** a *biztosított károkozása*. A szerződés közvetlenül azt célozza, hogy a biztosított vagyonában az általa okozott károk hatására vagyonsökkenés ne következzen be. A szerződési konstrukció érdekessége azonban, hogy a károsultra közvetlen kihatással lesz a biztosító és a biztosított (károkozó) közötti jogviszony. Abban az esetben

ugyanis, ha a biztosított kárt okoz a károsultnak, akkor már nem csak a károkozó biztosított lesz az, akinek érdekében áll majd a saját mentesülését bizonyítani, hanem a biztosító is érdekelt lesz ügyfele mentesülésének bizonyításában.

A **károsult** bizonyítani köteles a kár bekövetkeztét, annak mértékét és az okozati összefüggést. Kártérítési igényét továbbra is a károkozóval szemben érvényesítheti. A felelősségbiztosítás általános szabályai szerint igényével közvetlenül a biztosítóhoz nem fordulhat. Amennyiben a károkozó biztosítottnak kártérítés fizetési kötelezettsége támad, úgy a biztosított lesz az, aki a biztosítóval fennálló felelősségbiztosítási szerződése okán követeli a kártérítés összegét a biztosítótól. A biztosító azonban *felajánlhatja* a teljesítést a károsultnak. A károsultnak azonban nem kötelessége ezt elfogadni, így minden további ok nélkül visszautasíthatja a felajánlott teljesítést. A biztosítóval azonban a károsultnak is együtt kell működnie, így adatszolgáltatási kötelezettség a káresemény kapcsán őt is terheli.

A **biztosított** a kárkötelemben károkozóként szerepel. Kártérítési kötelezettsége attól függetlenül áll fenn a károsulttal szemben, hogy felelősségbiztosítási szerződéssel rendelkezik. A kártérítési összeg kifizetését (a teljesítést) tehát nem tagadhatja meg a károsult részére, azonban jogosult arra, hogy a teljesítést biztosítójától követelje.

A **biztosító jogai és kötelezettségei** a szerződésből következően a biztosítottal szemben állnak fenn, de a károsultnak teljesít. Hivatkozhat a károsulttal szemben minden olyan körülményre, amely a biztosított mentesülését eredményezné, hiszen érdeke, hogy ne álljon be fizetési kötelezettsége. Amennyiben a károsult és a károkozó biztosított egyezséget köt, akkor ehhez *szükséges a biztosító beleegyezése*. Nem teheti meg tehát a károkozó biztosított, hogy pusztán azért, mert helyette úgyszólván a felelősségbiztosító fizet, könnyelműen elismeri a károkozást, vagy a károsult által követelt kártérítési összegre rögtön rábólint. Az ilyen egyezségbe a biztosítót is be kell vonni, hiszen hiába a károkozót terheli a kártérítési kötelezettség, de a fizetés teljesítése a biztosító kötelessége. A károkozó és károsult közötti egyezséget és más megállapodást a biztosító tudomására kell tehát hozni.

Meg kell vizsgálnunk a biztosító helyzetét abban az esetben, ha a kárkötelemről következően a **károsult pert indít** a károkozó biztosítottal szemben kárának megtérítése iránt. Ha a perben a bíróság a károkozó

biztosítottat marasztaló ítéletet hoz, akkor a *marasztaló ítélet hatálya csak akkor hat ki a biztosítóra, ha a perben ő is részt vett, vagy bár a perről tudomást szerzett, azonban a biztosított képviselőtől, perbeli részvételéről lemondott.* A perben a károkozóra nézve pozitív (károsult igényét elutasító) ítélet minden további megkötés nélkül elfogadható a biztosítóra nézve, hiszen ebben az esetben teljesítési kötelezettsége nem keletkezik, mert nincs biztosítási esemény.

Szólnunk kell a felelősségbiztosítás kapcsán a vagyonsbiztosítási szerződések körében megismert törvényi engedményhez nagyon hasonló **regressz jog** intézményéről. A biztosító a biztosított szándékos vagy a szerződésben meghatározott súlyosan gondatlan magatartása esetén jogosult a kifizetett kártérítési összeget visszakövetelni. A rendelkezés értelmét az adja, hogy a biztosított nem tanúsíthat felelőtlen magatartást pusztán azért, mert tudja, a kártérítést helyette az adott szituációban biztosítója fogja fizetni. Abban az esetben tehát, ha fennállnak a biztosított felelősségének jogszabályi feltételei, a biztosító kifizeti a károsultnak kárát (hiszen ő hátrányos helyzetbe nem kerülhet), azonban a kifizetett összeget visszakövetelheti biztosítottjától, ha a kárt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta.

6. A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás

A felelősségbiztosítás önálló fajtája a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, amelynek létét nem csupán a gépjármű veszélyes üzemi jellege indokolja, hanem az a tény is, hogy a gépjárművek használata különösen nagy károkozások eszköze lehet. A gépjárművek használata olyannyira elterjedt a magánszemélyek körében, hogy az így okozott károk gyakran fedezet nélkül maradnának, amennyiben nem létezne biztosítás, és a magánszemélyek vagyona nyújtana egyedül kielégítési alapot.

1991-ig Magyarországon a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás olyan formája létezett, amely nem csak szerződéskötési kötelezettséget keletkeztetett a gépjármű üzemeltetője számára, hanem maga a jogszabály automatikusan létrehozta a biztosítási jogviszonyt az üzemeltető és a biztosító között. Hatályos jogunk jelenleg a gépjármű-felelősségbiztosítási jogviszonyra alkalmazandó 190/2004. (VI. 8.) Korm. rendelet alapján bár kötelezően előírja felelősségbiztosítás megkötését, azonban az üzemeltető szerződési partnerválasztásának szabadságát

nem korlátozza. A piacon működő számos, e profillal rendelkező biztosító közül az üzembentartó dönti el, melyiket választja.

A fent hivatkozott kormányrendeletet 2010. január 1-től a 2009. évi LXII. törvény váltja fel.

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás általánostól eltérő szabályainak tárgyalása előtt fontos néhány kulcsfogalom tisztázása.

Üzemben tartónak minősül a gépjármű tulajdonosa, vagy a telephely szerinti ország hatóságai által kibocsátott okiratba bejegyzett üzemben tartója. Ezzel szemben a *biztosított* fogalma tágabb: biztosítottnak minősül a gépjármű vezetője és üzemben tartója egyaránt. Fontos a két fogalom megkülönböztetése, hiszen bár a szerződés megkötésére az üzemben tartó köteles, azonban nem vehetjük ki a károk megtérítésének köréből azokat a károkat, melyeket a gépjármű aktuális vezetője (pl. önálló gépjárművel nem rendelkező személy) okoz.

Lényeges intézmény a magyar gépjármű-felelősségbiztosítási jogban a ***Kártalanítási Számla (KSZ)***. A Számla a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással nem rendelkező üzemben tartó, valamint az ismeretlen üzemben tartók által okozott károk megtérítésére szolgáló pénzalap, melybe a biztosítók kötelező gépjármű-felelősségbiztosításból származó tárgyévi árbevételük arányában köteles befizetést teljesíteni. A KSZ-t a MABISZ (Magyar Biztosítók Szövetsége) kezeli. Bár jogszabályi kötelezettség fennáll a felelősségbiztosítási szerződések megkötésére, azonban előfordulhat a jogalanyok nem teljes jogkövető magatartása esetén, hogy olyan üzembentartók létezzenek, akik elmulasztották a szerződés megkötését, vagy éppen személyük kideríthetetlen a károkozással kapcsolatban (pl. mert elhajtottak a helyszínről). Ez utóbbi esetben azonban a KSZ további feltételek megléte esetén fizet csak (pl. személyi sérülés történt).

Vannak azonban olyan károk, melyek nem terhelhetők rá a Kártalanítási Számlára. A *Számla nem téríti meg* az ismeretlen üzembentartó által a gépjárműben, az útbán, az út tartozékát képező közlekedési műtárgyakban, elektromos és hírközlési berendezésekben, egyéb közművekben és tartozékaikban, valamint a reklámhordozó eszközökben okozott kárt.

Ha a **Kártalanítási Számla kezelője és a biztosító között vitás**, hogy a kárt a biztosítónak vagy a Számlának kell megtéríteni, a Számla kezelője

előlegezi meg a kártérítési összeget, és utólag számol el a károkozó biztosítójával. A Számla kezelője a károsult követelésének kielégítésével kapcsolatos ráfordításainak és költségeinek *megtérítését követelheti* a biztosítással nem rendelkező üzembentartótól, valamint a forgalomba nem helyezett vagy a forgalomból kivont gépjármű *tulajdonosától és vezetőjétől* (felelősségük egyetemleges). A Számla a kárigény rendezésével *bármely biztosítót megbízhatja*.

Jogunk európai dimenziói kapcsán szükségessé vált rendelkezni arról, hogy az immár egységes gazdasági téren megvalósuló EU közös piac bármelyik tagállamában elszenvedett károk megtérítése a felelősségbiztosítási konstrukcióban hogyan történjen. Ezt szolgálja a kárrendezési megbízott, a Kártalanítási Szervezet és a Nemzeti Iroda jogintézménye.

Kárrendezési megbízott: a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással foglalkozó biztosító más tagállamban működő megbízottja, aki a biztosító által biztosított gépjárművek üzemeltetése során okozott kárigényeket a károsult lakóhelye szerinti tagállamban kezeli és nyilvántartja, valamint képviseli a biztosítót a károsulttal szemben.

Kártalanítási Szervezet: kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással foglalkozó biztosítók által működtetett szervezet, amelynek feladata, hogy a belföldi károsultak más tagállamban elszenvedett kára kapcsán a kárigények elbírálásában és kielégítésében közreműködjön.

Nemzeti Iroda: Magyarország területén kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással foglalkozó biztosítók szervezete, amely ellátja a nemzetközi gépjármű-biztosítási egyezményből és más nemzetközi egyezményekből eredő koordinációs, kárrendezési és elszámolási feladatokat.

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés általános szabályoktól való **eltérései** a következőkben foglalhatók össze:

- 1) Minden magyarországi telephelyű gépjármű üzemben tartója *köteles* a gépjármű üzemeltetése során okozott károkra vonatkozóan *felelősségbiztosítási szerződést kötni*, és azt folyamatos díjfizetéssel hatályban tartani.
- 2) A szerződés *hatálya* a gépjármű hatósági jelzéssel való ellátásától a gépjármű forgalomból való kivonásáig tart.

- 3) A biztosítót *biztosítási eseményenként* a következő *összeghatárokig* terheli szerződéskötési kötelezettség: dologi károk esetében 500 millió Ft-ig, személyi sérülés miatti károknál 1600 millió Ft-ig.
- 4) A biztosítót *nem terheli szerződéskötési kötelezettség* azzal az ajánlattevővel, akivel szemben a biztosító *felmondta* a szerződést, vagy *díj nemfizetése* miatt szűnt meg a szerződés.
- 5) Ha a biztosított *Magyarország területén kívül* okoz kárt, a biztosító helytállási kötelezettségének mértéke a káresemény helye szerinti ország joga alapján áll fenn. Ha a biztosítási szerződésben kikötött összeghatár magasabb a külföldi állam joga által meghatározottól, akkor a szerződéses összeghatárokat kell alkalmazni.
- 6) A biztosítók *adatszolgáltatásra kötelesek* az általuk kötött gépjármű-felelősségbiztosítások tekintetében. A nyilvántartást a BM Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatala vezeti (Hivatal).
- 7) A Hivatal negyedévente ellenőrzi a biztosítási szerződések érvényességét, és összeállítja az *érvényes biztosítással nem rendelkezők listáját*. Amennyiben észleli, hogy létezik üzembentartó, akinek nincsen felelősségbiztosítása, az üzemben tartó lakhelye szerinti *jegyző felhívja* a fedezet igazolására az üzemben tartót, aki ha ennek 8 napon belül nem tesz eleget, a gépjárművét kivonják a forgalomból.
- 8) Ha *díj nemfizetése miatt szűnt meg* a szerződés, az üzemben tartó az adott biztosítási időszak hátralévő részére azzal a biztosítóval köteles szerződést kötni, akinél korábbi szerződése megszűnt.
- 9) A károsult igényét *közvetlenül a biztosítóval* vagy a Kártalanítási Számla kezelőjével szemben is érvényesítheti.
- 10) A károsult a káreseményt *30 napon belül* köteles *bejelenteni*.
- 11) A biztosító akkor is *köteles kielégíteni* a kárigényt, ha a káreset a biztosítási szerződés díj nemfizetés miatt történő *megszűnését követő 30 napon belül* következik be (*utólagos helytállás*).
- 12) Lehetőség van a szerződés *szüneteltetésére is*: amennyiben az üzemben tartó bemutatja a gépjármű forgalomból való kivonását igazoló okiratot, a szerződés szünetel. A szünetelés időtartama 2-6 hónapig terjedő időtartam lehet.
- 13) A biztosítási díjat a rendelet mellékletét képező *bonus-malus* (kármentes időszakok után díjengedményes bonus fokozatok, kár bekövetkezte esetén többletdíjas malus fokozatok) rendszer szerint állapítja meg a biztosító. Év közben nem lehet díjat változtatni.

A rendelet külön nevesíti kötelező gépjármű-felelősségbiztosításoknál a ***regressz jog eseteit***.

A biztosító, a Kártalanítási Számla kezelője, a Nemzeti Iroda az általa kifizetett kártérítési összeg megtérítését követelheti:

- 1) *A vezetőtől*, ha a gépjárművet az üzemben tartó vagy az egyébként jogosan használó engedélye nélkül vezette;
- 2) *A vezetőtől*, ha a kárt segítségnyújtás elmulasztásával vagy foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetéssel okozták;
- 3) *A biztosítottól*, több biztosított esetén bármelyiküktől vagy egyetemlegesen, ha a gépjárművet alkoholos vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szertől befolyásolt állapotban vezették;
- 4) *A biztosítottól*, több biztosított esetén bármelyiküktől vagy egyetemlegesen, ha a kárt szándékosan és jogellenesen okozták;
- 5) *A biztosítottól*, több biztosított esetén bármelyiküktől vagy egyetemlegesen, ha a gépjármű vezetője vezetési engedéllyel nem rendelkezett, illetve a gépjármű vezetését ilyen személynek adták át, kivéve, ha bizonyítják, hogy az engedély meglétét alapos okból feltételezték.
- 6) *A biztosítottól*, ha a szerződés megkötésekor, a biztosítási esemény bekövetkeztekor, vagy egyébként őt terhelő változás-bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget, és ez a biztosító fizetési kötelezettségét lényegesen befolyásolta;
- 7) *Az üzemben tartótól*, ha a balesetet a gépjármű súlyosan elhanyagolt műszaki állapota okozta;
- 8) *Az üzembentartótól*, ha a káresemény azalatt a 30 napos időszak alatt következik be, amíg a díj nemfizetése miatt megszűnt szerződés biztosítója még helytállni köteles.

A regressz jog speciális eseteit alanyok szempontjából foglalja rendszerbe az alábbi táblázat:

VEZETŐ	BIZTOSÍTOTT	ÜZEMBENTARTÓ
Engedély nélküli vezetés.	Alkoholos vagy vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt.	Súlyosan elhanyagolt műszaki állapot.
Segítségnyújtás elmulasztása, foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés.	Szándékos vagy jogellenes károkozás.	A kár azon 30 nap alatt következik be, amikor díj nemfizetése miatt megszűnt szerződés biztosítója helytállni köteles.
	Változás bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.	
	Vezetési engedéllyel nem rendelkező vezető.	

XIV. BANKJOGI ISMERETEK

1. A jegybank

Magyarországon 1987 óta beszélhetünk **kétszintű bankrendszer**ről, ami azt jelenti, hogy *elkülönül a központi jegybank a pénzügyi intézményektől*, és nem áll kapcsolatban közvetlenül a gazdálkodó szféra alanyaival.

A 2001. évi LVIII. tv. rendelkezik a **Magyar Nemzeti Bankról**. A törvény értelmében a jegybank *önálló és független intézmény*. A függetlensége megjelenik a működési függetlenségben (kormányzattól független), az intézményi függetlenségben (nem utasítható), a személyi függetlenségben (a döntéshozók nem utasíthatóak) és a pénzügyi függetlenségben (saját források a feladat ellátásához).

1.1. A jegybank feladatai

A jegybank a nemzetgazdaság központi bankja a **monetáris politika megvalósításáért felel**, azaz a pénz(hitel)kereslet-kínálaton keresztül gyakorol hatást a gazdaságra a nemzeti *fizetőeszköz értékállóságának védelme* érdekében.

A **pénzmenyiség szabályozásának eszközei** a *refinanszírozás* (hitelnyújtás), a *nyiltpiaci műveletek*, a *kötelező tartalékráta*, az *irányadó árfolyam megállapítása*, és a *kamatpolitika* (jegybanki alapkamat).

A jegybank a fentiekén kívül **vezeti** a Magyar Államkincstár Egységes **Számláját** (KESZ), az MNV. Zrt., az Államadósság Kezelő Központ Rt, a hitelintézetek, az elszámolóházak, Országos Betétbiztosítási Alap (OBA), Befektetésvédelmi Alap (BEVA) számláit, a postának az országos készpénzforgalom lebonyolításával kapcsolatos számláját, továbbá gondoskodik belföldi fizetési és elszámolási rendszer kialakításáról, pénzforgalom szabályozásáról.

A jegybankot illeti meg a **bankjegy és érmekibocsátás** (pénzemisszió) joga.

- Érméből legfeljebb 50db-ot kell elfogadni, kivétel: pénzintézet, posta.
- Csonkított bankjegyet nem kell elfogadni, de az beváltható az MNB-nél, ha nagyobb részét benyújtják.

- Hamis pénzt ellenszolgáltatás nélkül be kell szolgáltatni.
- Pénzről utánzat csak MNB engedélyével hozható létre.

A jegybank **képi** az ország **deviza és aranytartalékát**.

1.2. A jegybank szervezeti felépítése

Az MNB **részvénytársasági** formában működő jogi személy, *részvényei az állam tulajdonában vannak*, az államot, mint részvénytulajdonost a pénzügyminiszter képviseli. Cégnévét a cégjegyzékbe nem kell bejegyezni, a működési formát (Rt.) nem kell feltüntetni.

A **közgyűlés** feladata és szerepe *sokkal kisebb jelentőségű*, mint azt a részvénytársaságoknál a gazdasági társaságokról szóló törvény szabályozza. A közgyűlés jogosult az alapszabály megállapítása és módosítása; mérleg és eredménykimutatás megállapítása; könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása.

Az MNB legfőbb döntéshozó szerve a **monetáris tanács**, amely *kilenc-tizenegy tagú testület* (elnök + alelnök + kiemelkedő elméleti gyakorlati szakemberek 6 évre). A tanács tagjai munkaviszonyban állnak az MNB-vel megbízatásuk ideje alatt, és speciális összeférhetlenségi szabályok vonatkoznak rájuk. Így a tag többek között pártban tisztséget nem viselhetnek, nem lehetnek országgyűlési vagy önkormányzati képviselők, nem vállalhatnak gazdasági társaságban vezető tisztségviselői tisztséget, felügyelő bizottsági tagságot.

Az **igazgatóság** végrehajtó szervként működik, felelős a monetáris tanács döntéseinek végrehajtásáért, és az MNB működésének irányításáért. Az igazgatóság *négy-hattagú testület*, amelynek tagja az MNB elnöke, aki az igazgatóság elnöke, illetve az MNB alelnökei. Az MNB elnökének és alelnökeinek megbízatása hat évre szól, és a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel őket.

A tulajdonosi ellenőrzés szerve a **felügyelő bizottság** (Országgyűlés által választott elnök + 3 tag + Pénzügyminiszter képviselője + pénzügyminisztériumi szakértő). A felügyelő bizottságon keresztül az Országgyűlés ellenőrzi az MNB működését.

Könyvvizsgálót 5 évre választanak és megbízatásának lejártát követően nem újrapasztható.

2. A pénzügyi intézmények jogi szabályozása

A bankrendszer másik pillére a **pénzügyi intézmények** köre, amelyekre a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. Törvény (Hpt.) szabályai rendelkeznek. Nem tartoznak a törvény hatálya alá az elkülönített állami pénzalapok; a Diákhitel Központ; a Magyar Államkincstár; az Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.; a nemzetközi pénzügyi intézmények (Európai Beruházási Bank, Nemzetközi Beruházási Bank stb.). A pénzügyi intézmények jogosultak *pénzügyi szolgáltatás és kiegészítő pénzügyi szolgáltatások* nyújtására:

Pénzügyi szolgáltatások	Kiegészítő pénzügyi szolgáltatások
Betégyűjtés	Pénzváltási tevékenység
Hitel, kölcsönnyújtás	Fizetési rendszer működtetése
Pénzforgalmi szolgáltatás	Pénzfeldolgozási tevékenység
Elektronikus pénz, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása	Pénzügyi ügynöki tevékenység bankközi piacon
Pénzügyi lízing	
Bankkezesség, bankgarancia vállalása	
Valutával, devizával végzett kereskedelmi tevékenység (saját számlára vagy bizományosként)	
Pénzügyi szolgáltatás közvetítése (ügynök)	
Letéti szolgáltatás, széfügylet	
Hitel referencia szolgáltatás	
Készpénzátutalás	

2.1. A pénzügyi intézmények rendszere

A pénzügyi intézmények közé a hitelintézeteket és a pénzügyi vállalkozásokat soroljuk.

A. Hitelintézetek

Hitelintézet az a pénzügyi intézmény, amely *kizárólag jogosult* betétügyletre, pénzforgalmi szolgáltatásra, készpénz-helyettesítő fizetőeszköz kibocsátására, pénzváltásra.

Fajtái:

A. **bank:** betétgyűjtés, hitel és pénzkölcsön, pénzforgalom kötelező jelleggel és ezen felül bármilyen más pénzügyi szolgáltatás vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatás végzésére jogosult (teljes körű). Részvénytársasági vagy külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepének formájában alapítható. Jegyzett tőkéje 2milliárd Ft.

B. **szakosított hitelintézet:** egyes pénzügyi szolgáltatás végzésére jogosult. Részvénytársasági vagy külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepének formájában alapítható, jegyzett tőkéjét a szakosított hitelintézetre vonatkozó külön jogszabályok határozzák meg.

C. **szövetkezeti hitelintézet:** takarékszövetkezeti vagy hitelszövetkezeti (csak tagjai körében végezhet tevékenységet) formában működhet, tételesen felsorolja a jogszabály, hogy milyen tevékenységeket folytathatnak. Jegyzett tőkéje minimum 250millió Ft.

B. Pénzügyi vállalkozások

Olyan pénzügyi intézmények, amelyek *egy vagy több pénzügyi szolgáltatást nyújtására jogosultak* a hitelintézeti tevékenységek kivételével, továbbá a pénzügyi holding társaság. Formái: részvénytársaság, szövetkezet, alapítvány vagy fióktelep, jegyzett tőkéje 50millió Ft.

A pénzügyi vállalkozásokon belül ki kell emelni a pénzforgalmi intézményt, amely olyan vállalkozás, amely a pénzforgalmi szolgáltatási tevékenység végzésére rendelkezik engedéllyel. Létrejöhet részvénytársaságként, korlátolt felelősségű társaságként, szövetkezetként, fióktelepként, jegyzett tőkéje 37,5millió Ft.

2.2. Betétbiztosítás és intézményvédelem

A betétbiztosítás és intézményvédelem célja a betétek és egyéb megtakarítások védelme. A törvény megkülönböztet kötelező és önkéntes betétbiztosítást és intézményvédelmet.

A kötelező betétbiztosítás keretében a hitelintézetek kötelesek az **Országos Betétbiztosítási Alaphoz (OBA)** csatlakozni.

Az OBA feladatai közül a legfontosabb a *betétesek kártalanítása*, amely csak az Alap által biztosított betétekre vonatkozik. A törvény pontosan meghatározza a biztosított és a nem biztosított betétek körét.

Az Alap a kártalanításra jogosult személy részére a befagyott névre szóló betét tőke –és kamatösszegét személyenként és hitelintézetenként legfeljebb 50.000 Euro (a kártalanítás kezdő napját megelőző napon érvényes MNB devizaárfolyamon átszámítva forintra) kártalanítás fizet.

A hitelintézetek a kötelező betétbiztosítási alap mellett *önkéntes betétbiztosítási és intézményvédelmi alapokat* is létrehozhatnak. Az önkéntes alapok létrehozásához, működésének megkezdéséhez a Felügyelet jóváhagyása szükséges. A törvény ezekre az alapokra külön rendelkezést tartalmaz, amelyek hasonló szigorúsággal szabályozzák ezen alapok működését, szervezeti felépítését és az alapok pénzeszközeivel való rendelkezést. (Ilyen alap például az OTIVA, a takarékszövetkezetek intézményvédelmi alapja.)

2.3. A pénzügyi intézmények állami felügyelete

A pénzügyi intézmények felügyeletét a **Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF)** látja el. Jogállását, feladatait az 1999. évi CXXIV. törvény szabályozza a Hpt. mellett. A PSZÁF három területet átfogó önálló felügyelet összevonásából jött létre 2000. április 1-jei hatállyal, az Állami Pénz - és Tőkepiaci Felügyeletből, az Állami biztosítási Felügyeletből és az Állami Pénztárfelügyeletből.

A Felügyelet a Kormány irányítása alatt működő, országos hatáskörű közigazgatási szerv, amelynek a felügyeletét a pénzügyminiszter látja el.

3. A (pénz)szolgáltatási ügyletek

A bankügyletek alapvetően két nagy csoportba sorolhatóak: a **(pénz)szolgáltatási ügyletek** és a **pénzforgalmi ügyletek**. E két nagy terület mellett egyes szakirodalmi nézetek az értékpapírjogot is e körbe sorolják, de a téma fontossága miatt az értékpapírokkal kapcsolatos ismereteket külön fejezet tárgyalja.

A *pénzszolgáltatási ügyletek* két területe aktív ügyletként a hitel(kölcsön)ügylet és passzív ügyletként a betétügylet.

3.1. A hitelügyletek

A hitelügyletek osztályozásának egyik módja, amikor elkülöníti egyrészt a pénzhiteleket másrészt a kötelezettségvállalási hiteleket.

3.1.1. A pénzhitelek

A pénzhitelekkel kapcsolatosan megjelenő szerződésformák elsődlegesen a bankhitelszerződések és a (bank)kölcsönszerződések. Lehetséges, hogy a kölcsön nem pénzről, hanem más helyettesíthető dologról szól, ennek külön is nevesített formája az értékpapír-kölcsönzés is e részben kerül bemutatásra.

A. Bankhitelszerződés

Fogalma: **meghatározott hitelkeretösszeg rendelkezésre tartása** és ennek terhére kölcsönszerződés(ek) megkötése vagy egyéb hitelműveletek végzése

A bankhitelszerződés fogalmi eleméből következőleg a szerződés alanya egyik oldalon csak hitelintézet lehet, míg a másik oldalon a hitelt igénylő személyként bármilyen jogalany szerepelhet.

Tekintettel arra, hogy a bankhitelszerződés esetén nincs szó közvetlen pénzeszköz átadásról, ezért a bankhitelszerződés a *praestare* típusú szerződések egyik tipikus esete.

A megkötött bankhitelszerződést követően a pénzeszközök átadására a felek kölcsönszerződést fognak kötni. E vonatkozásban a bankhitelszerződés a *kölcsönszerződés* előszerződése, de *rendhagyó*

előszerződése, tekintettel arra, hogy a szerződéskötési kötelezettség csak a hitelintézetet terheli.

A bankkölcsönszerződést a feleknek mindig írásba kell foglalniuk, ez érvényességi kritérium.

A bankkölcsönszerződés **konszenzuál szerződés**. A szerződéskötést követően érvényesül a *clausula rebus sic stantibus elve*, azaz a hitelintézet megtagadhatja a kölcsönszerződés megkötését, ha bizonyítja, hogy a vele szerződő fél körülményeiben utóbb olyan változás következett be, ami miatt tőle a hitelnyújtás vagy más banki művelet nem várható el (BH 1996.378.).

A bankkölcsönszerződés **visszterhes ügylet**, a hitelintézetet a keret rendelkezésre tartásáért jutalék illeti meg, még abban az esetben is, ha a kölcsönszerződés megkötésére nem kerül sor.

Speciális hitelként funkcionálnak a bankszámlaszerződéssel összefüggő hitelek így az overdraft-hitel, és a rulírozó (gördülő) hitel. Az overdraft hitel lényege, hogy a bank a bankszámlán egy bizonyos hitelkeretet tart az ügyfele rendelkezésére, azaz az *ügyfél a szálaegyenlegén túl jut kölcsönhöz*, míg a rulírozó hitel esetén, amennyiben a felhasznált kölcsön visszafizetésre kerül, a *hitelkeret ismételten feltöltődik* és a felhasználható hitelkeret ismételten, automatikusan megnyílik.

Megszűnik a bankhitelszerződés, ha a felek kölcsönszerződés megkötésével *kimerítették a hitelkeretet*, vagy ha a kölcsönszerződés *feltételei végleges jelleggel megghiúsulnak*, illetve ha a rendelkezésre tartás felek által elfogadott *határideje lejár*.

B. (Bank)kölcsönszerződés

A kölcsönszerződés meghatározott **pénzösszegnek az adós rendelkezésére bocsátása**.

Alanyai egyik oldalon a hitelező, amely bankkölcsön esetén csak hitelintézet lehet, míg egyéb esetben bármilyen jogalany állhat e pozícióban; a másik oldalon az adós, aki bármely jogalany lehet. Kivételek természetesen az egyes jogszabályokban megfogalmazhatnak; például *refinanszírozási hitel* esetén hitelező csak az MNB, míg adós valamelyik hitelintézet lehet, vagy a központi költségvetési szervek a Kincstár kivételével, elkülönített állami pénzalapok és a

társadalombiztosítás pénzügyi alapjai, valamint az pénzkölcsönt (hitelt) - kivéve megelőlegezési, likviditási hitelt - nem vehetnek fel vagy hitelszövetkezet nem nyújthat kölcsönt a tagjain kívül más jogalanyoknak.

A szerződés **főkötelezettsége**, hogy hitelező a szerződésben meghatározott pénzüsszeget adós rendelkezésre bocsássa, míg adós a kölcsön összegét és szerződésben vállalt kamatait határidőben visszafizesse.

A kölcsönszerződés, tehát **dare** típusú szerződés és a bankszámlaszerződéshez hasonlóan **konszenzuál szerződés**. A kölcsönszerződésnél is érvényesül a *clausula rebus sic stantibus* elve, azaz a kölcsönösszeg átadása megtagadható, ha a kölcsönszerződés megkötését követően akár a saját, akár a másik fél körülményeiben utóbb olyan lényeges változás következett be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, vagy utóbb olyan körülmények állnak be, amely miatt a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásának lenne helye.

A kölcsönszerződést **nem kell írásban foglalni**, de ha a kölcsönt bank nyújtja a gyakorlatban szinte minden esetben írásbeli megállapodás készül.

A bankkölcsönszerződés minden esetben **visszterhes ügylet**, de a kölcsönszerződésnek ingyenes formája is ismert. Amennyiben az ügylet visszterhes, úgy az átadott pénz használatáért ügyleti **kamatot** kell fizetni.

A kölcsönszerződések **osztályozhatók** az adós személye alapján, a lejárat alapján (rövid,- közép,-hosszútávú), célja alapján (fogyasztási kölcsön, forgótőke kölcsön stb.). A részletekre történő áruvásárlás mögött nagyon sok esetben kölcsönügylet is meghúzódik, ugyanis a bank kifizeti eladónak a teljes vételárat majd a részleteket már vevő a kölcsönnyújtó banknak fizeti.

A pénzkölcsönre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a hitelező nem pénzt, hanem **más helyettesíthető dolgot ad kölcsön**.

Megszűnik a kölcsönszerződés, ha a kölcsön visszafizetésre kerül. Megszűnik akkor is, ha adós a kölcsönösszeget nem veszi át, amelyre egyébként nem köteles, de ebben az esetben meg kell térítenie a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát (*negativ interesse*), amennyiben hitelező nem pénzüintézet. Pénzüintézet esetén, tekintettel arra,

hogy a pénzt rendelkezésre tartja –akár van hitelszerződés, akár nincs –az adós a bankhitelszerződéshez hasonlóan rendelkezésre tartási jutalék fizetésére köteles. Megszűnik a kölcsönszerződés abban az esetben is, ha a kölcsön futamideje lejárt.

Megszüntethető a határozatlan időre kötött kölcsönszerződés, ha azt bármelyik fél tizenöt napi felmondással megszünteti.

Megszüntetheti a kölcsönszerződést a hitelező **azonnali hatályú felmondással**, ha a kölcsön célja, a kölcsön fedezete, vagy adós körülménye változik az alábbiak szerint:

- a. a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra fordítása lehetetlenné válik;
- b. az adós a kölcsönösszeget a szerződésben meghatározott céljától eltérően használja;
- c. a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki;
- d. az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét;
- e. az adós más súlyos szerződésszegést követett el.

Ha a hitelező pénzügyi intézet, a fentebb meghatározott eseteken kívül azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha

- a. az adós hitelképtelenné válik,
- b. az adós a pénzügyi intézetet a kölcsön összegének megállapításánál valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, amennyiben ez a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta;
- c. az adós a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot - figyelmeztetés ellenére - akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerződésben vállalt vagy jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.

Elhatárolási kérdések:

Kölcsönszerződés és a haszonkölcsön-szerződés:

A kölcsönszerződés *tárgya*, mindig pénz, vagy esetleg más helyettesíthető dolog, míg haszonkölcsön esetén bármilyen, de nem elfogyasztható dolog. A haszonkölcsön minden esetben *ingyenes*, míg a kölcsön lehet *ingyenes*, vagy *visszterhes*. Kölcsön esetén adós az átadott dologon *tulajdonjogot*

szerez és ugyanolyan dolgot, ugyanannyi mennyiségben kell visszaadni, míg haszonkölcsön esetén csak a dolog *használatára kap jogot* és ugyanazt a dolgot kell visszaszolgáltatnia.

A kölcsön és rendkívüli letét:

Mindkét szerződéstípus tárgya ugyanaz, tehát pénz vagy más helyettesíthető dolog. Mindkét esetben átszáll a tulajdonjog és ugyanolyan dolgot, ugyanolyan mennyiségben kell visszaszolgáltatni. Lényegében e két szerződéstípust a bírói gyakorlat is a csak a *felek szándéka alapján* különbözteti meg, azaz, ha felek fő célja a dolog őrzése, akkor letétnek, ha a dolog átruházása a cél, akkor kölcsönnek minősülnek. Egyébiránt a rendkívüli letétre a jogszabály a visszaadás helyének és idejének letétre vonatkozó előírásain kívül a kölcsön szabályait rendeli alkalmazni.

Kölcsön és az óvadék:

A kölcsön tárgya pénz vagy más helyettesíthető dolog, míg az óvadék tárgya pénz, bankszámlakövetelés, értékpapír, vagy más pénzügyi eszköz. Lényegében a tárgyban eltérés nincs. A kölcsönnél a tulajdonjog átszáll, óvadék esetén erre csak akkor kerülhet sor, ha az óvadék tárgya pénz, bankszámlakövetelés, vagy nyilvánosan jegyzett piaci árral, vagy a felektől függetlenül meghatározható piaci árral rendelkező értékpapír vagy egyéb pénzügyi eszköz és a jogosult kielégítési joga megnyílik. Egyéb értékpapír és pénzügyi eszköz esetében a jogosult közvetlen kielégítési jogát csak akkor gyakorolhatja, ha erről a felek a szerződésükben megállapodtak és az értékelés módját szerződésükben meghatározták. Az átadott kölcsönt adós használhatja, míg az óvadékot a jogosult csak akkor, ha a felek ebben megállapodtak.

C. Értékpapírkölcsönzés

Az értékpapírkölcsönzés speciális szabályait a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. Tv. 168-171. §§-a tartalmazza.

Értékpapírkölcsönzést csak *befektetési szolgáltató, befektetési alapkezelő, elszámolóházi tevékenységet végző szervezet, a központi értéktár, pénzügyi intézmény, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár* és a *biztosító* végezhet az erre vonatkozó PSZÁF engedély birtokában.

Értékpapírügylet csak olyan értékpapírok kapcsán megengedett, ahol a kölcsönbeadó rendelkezési joga nem korlátozott. Nyomdai úton előállított,

névre szóló értékpapír csak üres forgatmánnyal lehet a kölcsönügylet tárgya.

Az értékpapírkölcsönzés feltételeit az értékpapírkölcsönzés fentebb megjelölt alanyai és az értékpapír tulajdonosai minden esetben szerződésbe (keretszerződésbe) kötelesek foglalni. Ebben megjelölik az értékpapírok megnevezését, sorozatát, mennyiségét, a futamidőt és azt a figyelemfelhívást, hogy a futamidő alatt az értékpapírban megtestesített jogokat a kölcsönbeadó nem gyakorolja.

A kölcsönbe adásban közreműködő befektetési szolgáltató a kölcsönbeadás tényéről, a mennyiség és futamidő megjelölésével az értékpapír tulajdonosát értesíteni köteles.

Az értékpapírkölcsönzés határozott időre köthető, a kölcsön futamideje alatt a kölcsönbe adott értékpapír tulajdonjoga átszáll a kölcsönbe vevőre, aki lejáratkor köteles az értékpapírokat visszaadni. Ha nem tudja visszaszolgáltatni, akkor a kölcsönbe adó részére fizetendő pénzbeli kártérítés legkisebb összege a kölcsönbe adás illetőleg az esedékesség napjának árfolyamai közül a magasabb érték lesz.

3.1.2. A kötelezettségvállalási hitelek

A hitelintézetek nemcsak azáltal nyújthatnak hitelt, ha a megállapodásban szereplő pénzüsszeget a hitelt igénylő részére rendelkezésére tartják, hanem hogy tőlük független gazdasági ügyekkel összefüggésben valamelyik fél fizetési ígéretét saját fizetési ígéretükkel is megerősítik. A kötelezettségvállalási hitelek közé sorolható az akcepthitel és az avalhitel.

Az **akcepthitel** vagy elfogadványhitel a váltóügyletek kapcsán ismeretes és azt jelenti, hogy a bank megengedi, hogy a váltó rá nézve kerüljön kiállításra, azaz a bank kerül a váltó címzettjeként feltüntetésre. Ez lényegében kölcsönnyújtás a váltó kiállítója részére, aki váltóval vele szemben fennálló követelést egyenlítő ki. A váltó csak lejáratkor kerül a hitelintézethez, kifizetése esetén a hitel konkrét kölcsönné válik a váltó kibocsátójával szemben.

Az **avalhitelek** vagy kezességvállalási hitelek az előző kötelezettségvállalási hitelhez hasonló módon funkcionálnak. Két fő formája a bankgarancia és a bankkezesség.

A. Bankgarancia:

A bankgarancia mindig egy banktól független alapjogviszonyhoz kapcsolódik. A megbízó (garantőr) arra kéri a bankot (garans), hogy a közte és egy 3. személy közötti jogviszonyhoz a bank adja meg a saját fizetési ígéretét is. A bankgarancia tehát lényegében a bank kötelezettségvállalásra a kedvezményezett irányába arra az esetre, ha a megbízó esedékességkor nem tenne eleget fizetési kötelezettségének.

A bank kötelezettségvállalása az *általá meghatározott összeghatárra*, az *általá meghatározott futamidőre* és az *általá meghatározott feltételek mellett* áll fenn.

A bank a kötelezettséget ellenszolgáltatásért vállalja, ezért részére *díj* jár. A bank teljesítésére csak abban az esetben kerül sor, ha a megbízó esedékességkor kötelezettségének nem tesz eleget.

A bankgarancia kibocsátása esetén a garanciavállalás teljesen független a megbízó és a kedvezményezett közötti alapjogviszonytól, amiből az is következik, hogy a bank nem lesz jogosult a kedvezményezettrel szemben az alapjogviszonyból származó kifogások érvényesítésére.

A bankgarancia általában ún. első követelésre szól, ami gyakorlatilag a feltétel nélküli, visszavonhatatlan bankgaranciát jelenti, ami lehívható a kedvezményezett felhívása által a garanciavállalás okmányainak benyújtásával, vagy bizonyos esemény beálltával vagy elmaradásával, illetve esetenként a bankfeltételekhez is köthető pl. okmányok benyújtása).

A bank teljesítése esetén kötelezettségvállalása átfordul kölcsönbe, a megbízó ettől kezdve adós a jogviszonyban és kamat fizetésére kötelezett. A gyakorlatban éppen ezért a hitelintézetek a bankgarancia nyújtását ugyanúgy mérlegelik, mintha kölcsön nyújtására kerülne sor.

A bírói gyakorlat mára teljesen elválasztja a bankgaranciától a szándéknyilatkozatot, ami nem vonja maga után a bank teljesítési kötelezettségét. (BH. 1992. 120.)

Elhatárolások:

Bankgarancia és a jótállás (garancia): Két teljesen különálló jogintézmény, csak a nevükben van hasonlóság. A jótállás a szerződésszegéssel áll összefüggésben és aki a szerződés vagy jogszabály

alapján hibátlan teljesítésre köteles, a jótállás időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba a teljesítés után keletkezett.

Bankgarancia és a felelősségbiztosítás: Mindkettő bizonyos események bekövetkezése esetén ígér fizetést, de míg biztosítások esetén a biztosító fizetési kötelezettsége csak akkor áll be, ha a biztosított magatartása a biztosítási szerződés megkötésekor még nem ismert károsultnak kárt okoz, addig a bank előtt már eleve ismert a kedvezményezett személye és fizetési kötelezettsége nemcsak a káreseményhez igazodik, hanem más esetben is fennállhat.

B. Bankkezesség:

Kezességet *bank is* vállalhat. Kezességi szerződéssel a bank arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni. A kezesség járulékos jellegű kötelelem, ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt és ebből kifolyólag érvényesítheti azokat a kifogásokat is, amelyet a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben. A bank által vállalt kezesség ***ipso iure készfizető kezesség***. Amennyiben a bank a jogosultat kielégíti, a követelés a kezességvállalást megelőző jogokkal együtt rá száll, tehát ebben az esetben is quasi kölcsönként működik. A gyakorlatban, tekintettel a kezesség járulékos jellegére és a készfizető kezesség tényére a bankkezesség vállalása nagyon ritka.

3.1.3. Eladói hitelek (Faktoring)

A hitelügyletek által a vevői oldalt finanszírozzák (*buyer's credit*). Azonban előfordul a gyakorlatban, hogy az eladói oldal kerül likviditási problémába, ezért a szakirodalom ezeket a hitelek eladói (*supplier's credit*) hiteleknek említi. Az eladói hitelek közé soroljuk a faktoring és a forfait ügyletet.

Faktoring

A faktorálásról szóló szerződésben a faktoráló egy harmadik személlyel szemben fennálló *követelését eladja* a faktorcégnak. A faktoring ügylet tehát lényegében az **engedményezés és az adásvétel ötvözte**. Alanyi oldalról a faktorcég érdemel kiemelés, ugyanis a követelésvásárlás pénzügyi szolgáltatás, azaz csak olyan jogi személyek jogosultak e

tevékenység végzésére, akiknek a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) ezt engedélyezte. A faktorcég haszna a követelés megvásárlásának ára és az esedékességkor befolyt vételár különbözete, illetve a faktoráló által fizetett *faktordíj*.

A *hitelintézeti törvény* (Hpt.) a faktoringot **pénzügyi szolgáltatásnak tekinti**. A fogalom-meghatározás szerint ide tartozik a követelés megvásárlása, megelőlegezése valamint leszámítása az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül, függetlenül attól, hogy a követelések esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi.

A faktoringról (*követelés vásárlása*) szóló *UNIDROIT Egyezmény* a **faktoring fogalmát** a faktor jellemző szolgáltatásainak figyelembevételével határozza meg. Az Egyezmény alapján az a szerződés, amelyet az egyik fél (szállító) a másik szerződős féllel (faktor) köt, és ennek alapján:

- a szállító a faktorra engedményezi (vagy engedményezni fogja) az olyan adásvételi szerződésből (a szolgáltatást és annak nyújtását is magában foglalhatja) a keletkezett kintlévőségeit, amelyek a szállító és vevői (adósai) által kötött szerződésekből erednek, feltéve, hogy ezen szerződések tárgyát az adós nem személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg;
- a faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látni:
  - o a szállító megelőlegezése (ideértve a kölcsön és előleg folyósítását is);
  - o kintlévőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés);
  - o kintlévőségek beszedése;
  - o védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére.
- a kintlévőségek engedményezéséről az adóst írásban kell értesíteni.

A **szerződésben meg kell jelölni** a követelés összegét, valamint mindazon feltételeket, amit a felek fontosnak tartanak. Faktorálni *nemcsak lejárt, hanem jövőben esedékes követeléseket is lehet*.

A faktoringnak a gyakorlatban több **fajtája** alakult ki. A követelés megvásárlásáról a kötelezettet (harmadik személyt) vagy értesítik – *nyílt faktoring*, vagy nem – *csendes faktoring*. A faktor tevékenysége alapján beszélhetünk *finanszírozási* (a faktor megelőlegezi a számlák összegét) és

lejárat (*esedékességi*) faktoringról (a faktor előre megállapított időpontban köteles fizetni, függetlenül attól, hogy fizetett e az adós). A faktorálás tárgya szerint megkülönböztetünk *színlelet* (a faktor mindig lejárt követelés behajtására vállalkozik) és *nem színlelt* (le nem járt követelés faktorálása) faktoringot. Az ügyletben résztvevők székhelye okán *belföldi* és *nemzetközi* faktoringról beszélhetünk. A nemzetközi faktoringnak létezik *export jellegű* (belföldi hitelezőnek külföldi adósa van, a faktor székhelye azonos az adós székhelye szerinti állammal) és *import jellegű* (az adós és a faktor belföldi, a hitelező külföldi) formája.

A kötelezett teljesítésért a faktoráló felelőssége aszerint alakul, hogy a felek hogyan állapodtak meg. Lehetséges, hogy vállalja a felelősséget (*del credere felelősség*), de lehet, hogy kizárja. Ennek megfelelően *valódi* a faktoring, ha a faktor vállalja a behajthatatlanság kockázatát. *Nem valódi* faktoringról akkor beszélünk, ha az adós mulasztása esetén a hitelező köteles visszavásárolni a faktortól a követelést.

A fent tárgyalt számos altípus, a jogi szabályozás szükségű volta, valamint a szerződés atipikus jellegéből következően a szerződés tartalmát csak a gyakran előforduló szerződéses kaluzulákból gyűjthetjük össze. Ennek megfelelően a **faktoráló jogállása:**

- jogosult a követelés értékének szerződésben kikötött részére.
- együttműködési kötelezettség a faktoralal.
- helytállási kötelezettség a követelés fennállásáért, behajthatóságáért.
- faktordíjat köteles a faktornak fizetni (finanszírozási kamat és egyéb költségek).
- biztosítani kell a követelés mellett a mellékkötelezettségek átszállását is.

A faktor jogállása:

- faktordíjhoz való jog;
- biztonsági tartalék képzési jog;
- tájékoztatáshoz való jog;
- faktoráló refinanszírozásának kötelezettsége;
- követelések nyilvántartása, könyvelése;
- követelés behajtása;
- védelem nyújtása az adós késedelmes vagy nem teljesítése esetére.

Az adós jogállása:

- kifogásait a faktoralal szemben is érvényesítheti;

- tartozását köteles kiegyenlíteni.

Faktoráló **szereződésszegést** követhet el az adóssal szemben, ha a közte és az adós között létrejött szerződést késedelmesen, nem vagy hibásan teljesíti. A szerződésszegés jogkövetkezménye a bírói gyakorlatban, hogy az adós a faktornak kifizetett összeget visszakövetelheti a faktorálótól. Ekkor az adós visszatérítési igénnyel csak akkor léphet fel a faktossal szemben közvetlenül, ha a faktor a faktorálótól szembeni finanszírozási kötelezettségének nem tett eleget, vagy olyan időpontban refinanszírozta a faktorálót, amikor tudomása volt arról, hogy az az adóssal fennálló szerződést megszegte, az adós pedig a tartozását kifizette.

Az új Ptk. várhatóan szabályozni fogja a faktoring szerződést, mögöttes szabályanyagként a jogviszonyhoz közelálló engedményezés szabályainak alkalmazni rendelése mellett. Mivel hazánkban jelenleg a faktoring atipikus szerződés, az új Ptk. rendelkezéseinek segítségével mutatjuk be a jogviszony lényegét.

A szerződés **fogalmát** a törvény a következőképpen adja meg: faktoring szerződés alapján a faktorvállalkozással (faktor) szerződő fél (jogosult) arra vállal kötelezettséget, hogy – egy vagy több kötelezettel szemben fennálló vagy jövőbeni – követelését, illetve követelései egy részét részben vagy egészben a faktorra ruhazza át, amely azt díjazás ellenében:

- köteles a jogosultnak részben vagy egészben finanszírozni vagy a kötelezett fizetésektelenségének kockázatát tőle átvállalni, és a jogosulttal elszámolni,
- jogosult nyilvántartani, illetve – annak esedékessé válását követően – érvényesíteni.

A szerződés érvényességéhez annak **írásba foglalása** szükséges. Semmis az olyan megállapodás, amely a követelés faktorra történő átruházását kizárja.

A törvény meghatározza a **faktoring keretszerződés** fogalmát is: a faktoring szerződés meghatározhatja azt a keretösszeget is, amelynek erejéig a faktor a rá ruházott követelések vonatkozásában a finanszírozási és kockázatátvállalási szolgáltatásokat nyújtja.

A **kötelezett teljesítéséért való helytállás** kapcsán az új Ptk. kimondja, hogy a faktossal szemben a jogosult kezesként felel a követelés teljesítéséért, kivéve ha, a faktor külön *díj ellenében átvállalja* a teljesítés elmaradásának kockázatát (követelés behajthatatlanná válásának kockázatát), vagy a jogosult a követelést *kifejezetten bizonytalan követelésként* ruházta át. A kockázatátvállalás nem érinti a jogosultnak a jogszavatosság alapján fennálló helytállási kötelezettségét.

A **kötelezett értesítése** tekintetében az új Ptk. szövege a következő szabályozást adja:

- A kötelezett írásbeli értesítése aláírás hiányában is hatályos, ha megjelöli azonosítható módon azt, aki küldte, az átruházott követelést, valamint a faktort, amelynek a számlájára teljesíteni kell.

- Ha a faktoring szerződés a jogosultat megillető biztosítéki kötelezettségeiből eredő jogokon kívüli más jogoknak a faktorra szállásáról rendelkezik, e rendelkezés a kötelezettel szemben csak akkor hatályos, ha erről őt írásban értesítették.
- Keretszerződés esetén a kötelezettel fennálló szerződéses viszonyában a jogosult úgy is rendelkezhet, hogy az e szerződéses viszonyból őt megillető követeléseket a kötelezett az átruházásról szóló külön értesítés nélkül a faktor javára teljesítse.

A kötelezett a **faktorral szemben nem számíthatja be** az érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkezett azokat az ellenköveteléseket, amelyek a beszámítással érintett követelést követően jöttek létre.

A **szerződés megszűnése** körében szólnunk kell a *felmondási jog* tervezett szabályairól. Bármelyik felet megilleti a rendes felmondás, 30 napos felmondási idő biztosításával. Keretszerződés esetén a felmondás lehet részleges is, tehát csak valamelyik kötelezettel szemben fennálló követelésre is vonatkozhat. A faktort a hitelszerződések körében tárgyalt okokkal megegyező esetekben illeti meg az azonnali hatályú felmondás joga.

Elhatárolási kérdések:

Factoring és váltóleszámitolás: Egymáshoz közel álló jogintézmények. Mindkettő esetén a követelések megvásárlásán van a hangsúly, de váltóleszámitolás esetén a követelés értékpapírban (váltó) testesül meg, addig a faktoring értékpapírba nem foglalt egyéb követelések (szállítói követelések) megvásárlását jelenti.

Factoring és engedmény: A faktoring alapja az engedményezés. Engedményezéssel az engedményes szintén a régi jogosult helyébe lép. Az eltérések az alábbiakban foglalhatóak össze:

- Az engedményes bármely jogalany lehet, a faktorcég engedélyhez kötött.
- Engedményezés nem feltétlenül visszterhes, ismert az ingyenes alakzata is.
- Nem lehet engedményezni a személyhez kötött és a jogszabály által kizárt követeléseket.
- Engedményezés nemcsak a felek akaratából jöhet létre, mint a faktoring, hanem jogszabály is létesítheti pl. törvényi engedmény a biztosítások körében.
- Engedményezésnél a kötelezettet értesíteni kell, faktoring esetén – egyelőre - nincs ilyen előírás, de a kötelezett hozzájárulására a követelés átszállásához egyik esetben sincs szükség.
- A kötelezettért való felelősség faktoring esetén megállapodás tárgya, engedmény esetén az engedményező az engedményessel

szemben a kötelezett szolgáltatásáért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig (ezért ingyenes engedményezés esetén nincs felelősség) – kezesként felel, kivéve, ha a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre vagy a felelősségét egyébként kizárta.

3.2. Betétügyletek

A betétügyletek lényegében fordított kölcsönszerződések, amelyben a betétesek pénzüket elhelyezik a pénzintézetnél, amely **pénzösszeg használata után a hitelintézet kamatot fizet.**

A betétügyletekre vonatkozó jogi szabályozás – elsősorban a rendszerbeli elhelyezésük okán – mára lemaradt a gyakorlati élettől. Ennek legszemléletesebb igazolása, hogy a jogszabály a betétügyletek két alaptípusának egyrészt a gazdálkodó szervek által köthető betétszerződést és a magánszemélyek részére kialakított megtakarítási formát a takarékbetét-szerződést tekinti.

A betétügyletek legnagyobb része, tekintettel arra, hogy a pénzeszközök elhelyezése bankszámlán történik már átmenetet képez a pénzkezelési ügyletekkel, sőt a betétszerződésre vonatkozó szabályokat a Ptk. egy helyen tárgyalja bankszámla és betétszerződés címszó alatt.

3.2.1. Betétszerződés

Ahogy az a bevezetésben bemutatásra került betétszerződés **alanyai** a hatályos szabályozás értelmében **csak jogi személyek lehetnek**, mert amennyiben a betétet *magánszemély* helyezi el, úgy akkor arra a *takarékbetét-szerződés* szabályait rendeli alkalmazni.

A hitelintézet a lekötött összeg után **kamat** fizetésére köteles, illetve lejáratkor az elhelyezett betét összegét vissza kell fizetnie.

A betétes kötelezettsége, hogy a szerződés szerinti időtartamban a lekötött pénzt a számlán tartsa. Amennyiben idő előtt ezt a kötelezettségét megszegi, úgy a hitelintézetnek a betétet ki kell fizetnie, a betét után járó kamatot, vagy annak egy részét a betétes elveszíti.

A betételhelyezésről **nem készül külön okmány**, ezért betétszámlaszerződést csak a betétes nevére lehet kötni. Az igényt is csak a betétes érvényesítheti (kivéve, ha erre meghatalmazást ad másik személynek) a részéről megadott aláírás-mintával.

3.2.2. Takarékbetétszerződés

Takarékbetétszerződés alapján a hitelintézet köteles a betevőtől **takarékbetétkönyv** vagy más okmány **ellenében a pénzt átvenni** és annak összegét a szerződés szerint visszafizetni. A takarékbetétszerződésekre vonatkozó részletes szabályokat a takarékbetétekről szóló 1989. évi 2. tvr. tartalmazza. A hitelintézet az okiraton köteles feltüntetni a betétes, illetőleg a kedvezményezett családi és utónevét, születési helyét és születési idejét.

A magánszemélyek a megtakarításukat **csak névre szólóan** jogosultak elhelyezni, de a betétes személyétől különböző kedvezményezett is megjelölhető. A betétes halála esetén a takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához.

A takarékbetét után a hitelintézet **kamatot** fizet, vagy **nyereménybetét** esetén - a sorsolás eredményétől függően - nyereményt nyújt. A fel nem vett kamatot az esedékességkor a takarékbetét összegéhez hozzá kell adni (tőkésítés).

A **hitelintézet nem jogosult** a takarékbetét után járó **kamat mértékének egyoldalú módosítására**, kivéve, ha ezt kikötötte. Az új kamatmértékét legalább **15 nappal** a módosítást megelőzően a napilapok útján és a pénztártermekben kifüggesztett hirdetményben be kell jelenteni. Amennyiben a betétes a pénzüintézet módosítását nem fogadja el, úgy jogában áll a szerződést felmondani. A felmondási idő lejártáig a pénzüintézet az eredetileg megállapított kamat megfizetésére köteles. A felmondási idő harminc nap, ha a szerződés másképpen nem rendelkezik. A nyeremény takarékbetétek nyereményalapja számításának módját a pénzüintézet határozza meg. A számítás módját az általános szerződési feltételekben kell megállapítani.

Takarékbetét lehet **látra szóló** (lekötési idő meghatározása nélkül) illetve **lekötéses** (előre meghatározott lekötési időre szóló).

A takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat kifizetésére, valamint a kisorsolt nyeremény nyújtására vonatkozó **követelés nem évül el**.

A pénzüintézet köteles a takarékbetétekre vonatkozó jogszabályokban, valamint az üzletszabályzatában foglalt rendelkezéseket, az általános

szerződési feltételeket és a kamatmértékeket a pénztártermekben kifüggeszteni.

A takarékbetét elhelyezéséről kiállított okirat elvesztése vagy megsemmisülése esetére az okiratok megsemmisítésére vonatkozó általános szabályok az irányadók.

4. A pénzforgalmi szolgáltatás

A pénzforgalmi szolgáltatások Ptk-ban nevesített szerződéstípusai a bankszámlaszerződés és a folyószámlaszerződés. Mindkét szerződéstípusról elmondható, hogy keretjogszabály, a tényleges és részletes tartalmukat törvény, kormányrendelet, MNB rendelet szabályozza és elnevezésük is eltér.

Ptk. meghatározása szerint a **bankszámlaszerződéssel** a pénzüintézet arra vállal kötelezettséget, hogy a vele szerződő fél (számlatulajdonos) rendelkezésére álló pénzeszközöket kezeli és nyilvántartja, azok terhére a szabályszerű kifizetési és átutalási megbízásokat teljesíti, a számlatulajdonost a számla javára és terhére írt összegekről, valamint a számla egyenlegéről értesíti.

A Ptk. a **folyószámla-szerződést** speciális bankszámlaszerződésnek tekinti. Folyószámla-szerződéssel a felek meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös pénzköveteléseiknek egységes számlán való elszámolására vállalnak kötelezettséget. Ennek értelmében a megállapodás legalább *három alanyú*, egyrészt a hitelintézet, másrészt a tartós együttműködésben álló ügyfelek között jön létre, akiknek a hitelintézet biztosítja az egységes bankszámlát.

A felek a folyószámlán levő egyes követeléseikkel nem rendelkezhetnek; rendelkezési joguk a folyószámla **egyenlegére** nézve áll fenn. A kölcsönös elszámolásig nincs rendelkezési joga a feleknek az egyes követelésekre. Végrehajtás alá vonni csak a folyószámlának a végrehajtás foganatosításakor fennálló egyenlegét lehet.

Az egyenleget, illetőleg az annak alapjául szolgáló tartozásokat és követeléseket a felek a közléstől számított tizenöt napon belül írásban **kifogásolhatják**. Ha a felek az egyenleget nem kifogásolták, illetőleg a kifogásolt tételekben megegyeztek, vagy a kifogás tárgyában a bíróság határozatot hozott, az egyes követelések megszűnnek, és helyükbe a folyószámla-egyenleg lép. A folyószámlára kerülő egyes követelések **elévülése** is az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával veszi kezdetét.

A pénzügyi szektor alaptörvénye a már hivatkozott Hpt. a bankszámla fogalmat nem használja, ezért a továbbiakban a pénzforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó szabályok a hatályos Hpt. szerinti fogalmak alapján kerülnek bemutatásra.

4.1. Fizetési számla

A pénzforgalmi szolgáltatás a fizetési számlához kapcsolódik. A fizetési számlát a pénzforgalmi szolgáltató nyitja ügyfele (fizető fél) számára, abból a célból, hogy azon fizetési műveleteket teljesítsen. Azt a fizetési számlát, amelyet a számlatulajdonos rendszeres *gazdasági tevékenysége körében* pénzforgalmának lebonyolítása céljából törvényben megállapított kötelezettség alapján nyit, **pénzforgalmi számlának** nevezzük.

4.1.1. A keretszerződés

A fizetési számla megnyitását mindig meg kell, hogy előzze a pénzforgalmi szolgáltatásra irányuló keretszerződésnek a megkötése, amely egy olyan megállapodás a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél között, amely egy *adott időszakra meghatározza a keretszerződésen alapuló fizetési megbízások, illetve a fizetési műveletek lényeges feltételeit*, köztük például a fizetési számlák megnyitását is. A keretszerződés megkötése előtt a pénzforgalmi szolgáltatót széles körű tájékoztatási kötelezettség terheli. A keretszerződést minden esetben írásba kell foglalni, lényeges tartalmi elemeit a jogszabály taxatív felsorolja (pl. a szolgáltatások lényeges jellemzői; teljesítési határidők; a fizetési műveletek értékhatárai; a szolgáltató részére fizetendő jutalékok, díjak, költségek, a kamat kiszámításának módja; az ügyfelet terhelő felelősségi szabályok; a szerződés időtartama stb.)

A keretszerződés módosítását – kivéve a kamat és átváltási árfolyamváltozás esetét, ha ezt a keretszerződésben kikötötték - a pénzforgalmi szolgáltató az erre vonatkozó tájékoztatását követő két hónappal jogosult kezdeményezni. A kezdeményezés esetén a pénzforgalmi szolgáltató köteles az ügyfelet arról is tájékoztatni, hogy a módosítás hatálybalépése előtti napig az ügyfél jogosult a keretszerződést azonnal díj-, költség-, vagy egyéb fizetési kötelezettségtől mentesen felmondani.

A **keretszerződés megszűnése**: a keretszerződést az ügyfél egyoldalúan, bármikor azonnali hatállyal felmondhatja, ha a keretszerződés felmondási időt nem tartalmaz. Ha a keretszerződés határozatlan idejű, vagy egy évet meghaladó időtartamra szól, a keretszerződést az ügyfél az első év elteltével díj-, költség-, vagy egyéb fizetési kötelezettségtől mentesen felmondhatja. A keretszerződésben kiköthető, hogy a pénzforgalmi szolgáltató is jogosult a felmondásra, a felmondási idő azonban két hónapnál rövidebb nem lehet. A megszűnés esetén a felek kötelesek egymással elszámolni.

4.1.2. A fizetési számla megnyitása

Az ügyfél szabadon választhatja meg, melyik pénzforgalmi szolgáltatóval köt keretszerződést (*szerződési szabadság*).

A belföldi *jogi személy*, jogi személyiséggel nem rendelkező *gazdasági társaság* a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szolgáló pénzeszközök kivételével, köteles pénzeszközeit pénzforgalmi számlán tartani, pénzforgalmát pénzforgalmi számlán lebonyolítani, s ennek érdekében legalább egy **pénzforgalmi számlával kell rendelkeznie**. E rendelkezést alkalmazni kell a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos pénzeszköz tekintetében az *általános forgalmi adó fizetésére kötelezett magánszemélyre*, ideértve az *egyéni vállalkozót* is. A számlanyitáshoz szükséges, hogy jogi személy és jogi személyiség nélküli gazdasági társaság 30 napnál nem régebbi okirattal igazolja, hogy a nyilvántartásban szerepel, valamint adószámát és statisztikai számjelét közölje. Egyéni vállalkozó esetében az egyéni vállalkozói, illetőleg a tevékenység végzéséhez szükséges más igazolvány másolatának csatolása is szükséges, magánszemély esetén az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalnál történt nyilvántartásba vételéről szóló okirat másolati példányát kell bemutatni.

A pénzforgalmi szolgáltató a fizetési számlát egyedi **pénzforgalmi jelzőszám** és a számlatulajdonos teljes vagy rövidített neve alapján tartja nyilván. A pénzforgalmi jelzőszám 16 (2x8) vagy 24 (3x8) numerikus karaktert tartalmazó számsor, amely az első nyolc karakterből az első három számjegy a pénzforgalmi szolgáltató, a következő négy számjegy (fiókazonosító) pedig a pénzügyi szolgáltató fiókját vagy számlavezető helyét jelöli. A nyolcadik számjegy ellenőrző szám. A 9-16. karakter vagy a 9-24. karakter a bankszámla tulajdonosának azonosító száma (ügyfélazonosító). A pénzforgalmi jelzőszám első három számjegyét (a pénzforgalmi szolgáltató azonosító kódja) a Magyar Nemzeti Bank

határozza meg, és vezeti azok nyilvántartását. A nemzetközi pénzforgalmi jelzőszám (*International Bank Account Number*, IBAN) nemzetközi fizetések esetében a fizetési számlák jelölésére szolgálhat.

4.1.3. *Rendelkezés a fizetési számla felett*

A fizetési számla felett természetes személy számlatulajdonos, illetve a pénzforgalmi számla esetén a rendelkezésre bejelentett személy, aki aláírását hitelt érdemlő módon (aláírási címpéldánnyal, vagy aláírás-mintával) igazolja a számlaszerződésben meghatározott módon - önállóan vagy más személlyel együttesen vagy külön-külön - rendelkezhet.

A pénzforgalmi szolgáltató a rendelkezésre jogosult **azonosítása** során a *tőle elvárható gondossággal* köteles biztosítani, hogy a rendelkezési jogosultságot csak az arra jogosult gyakorolhassa.

A számlatulajdonos fizetési számlája felett szabadon rendelkezik (**szabad rendelkezési jog**). A szabad rendelkezési jognak lehetnek korlátai:

- csődeljárás a vagyonfelügyelő hozzájárulásával lehet rendelkezni a számla felett;
- lekötött, vagy elkülönített pénzeszközökkel (pl. letét) csak korlátozottan rendelkezhet a számlatulajdonos;
- végrehajtható bírósági vagy államigazgatási határozat alapján megterhelhető a számla akár hozzájárulás nélkül is;
- a pénzforgalmi szolgáltató saját követelése erejéig megterhelheti (pl. jutalékok, számlavezetési díj) a számlát.

A számlakövetelés kimerülése a fizetési számlát nem szünteti meg.

E körben kell megemlíteni a **fedezetigazolást**. Fedezetigazolást a számlatulajdonos megbízásából a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató állít ki. A meghatározott célra elkülönített és ily módon kezelt, a számlatulajdonos szabad rendelkezése alól már kikerült pénzeszközök (pl. óvadékkénti, illetve akkreditívvel, bankgaranciával, fedezetigazolással kapcsolatos elkülönítés), az elkülönítés tartama alatt csak a meghatározott célra használhatók fel. A felek a fedezetigazoláshoz kapcsolódóan is megállapodnak a fizetési módban.

A számlára befolyó pénzeszközöket csak a hitelintézetnek minősülő pénzforgalmi szolgáltató jogosult használni.

4.1.4. A fizetési műveletek lebonyolításának általános szabályai

Fizetési művelet teljesítése – hatósági átutalás, vagy átutalási végzés alapján végzett átutalás kivételével – csak akkor kerülhet sor, ha azt a **fizető fél előzetesen jóváhagyta**, vagy ha a keretszerződésben utólagos jóváhagyásban állapodtak meg a felek.

A **jóvá nem hagyott fizetési művelet** teljesítése esetén a pénzforgalmi szolgáltató haladéktalanul köteles megtéríteni a fizető részére a fizetési művelet összegét, a fizetési számla tekintetében a megterhelés előtti állapotot helyreállítani és megtéríteni a fizető fél kárát.

A pénzforgalmi szolgáltató - a törvény vagy a számlatulajdonos eltérő rendelkezésének hiányában - a fizetési számla megterhelésére vonatkozó megbízásokat az **átvétel sorrendjében** a tárgynapon, vagy a következő munkanapon teljesíti. Az érkezés sorrendjére a pénzforgalmi szolgáltató nyilvántartása az irányadó.

Ha a fizetési megbízás az előírt követelményeknek nem felel meg a pénzforgalmi szolgáltató a fizetési megbízás **teljesítését visszautasítja**, ennek tényéről és okáról értesíti az ügyfelet.

A **fedezethiány miatt nem teljesíthető**, vissza nem utasított átutalási és beszedési megbízást a pénzforgalmi szolgáltató legfeljebb 35 nap időtartamra **sorbaállítja**. A fedezethiányos fizetési megbízásra a rendelkezésre álló fedezet erejéig részfizetést teljesít, kivéve csoportos átutalási, vagy csoportos beszedési megbízás.

A fizetési megbízás **azon a napon teljesül**, amikor a pénzüsszeget a kedvezményezett fizetési számláján jóváírják.

A számlatulajdonos a pénzforgalmi megbízást elektronikus úton vagy formanyomtatványon, illetve egyéb módon nyújtja be.

Az ügyfél a fizetési megbízás teljesítését követően haladéktalanul, de legfeljebb a fizetési művelet teljesítését követő **tizenharmadik hónapnak** a fizetési számla megterhelésének napjával megegyező napig kezdeményezheti a **jóvá nem hagyott vagy jóváhagyott, de hibásan teljesített fizetési művelet helyesbítését**, amelynek a pénzforgalmi szolgáltató a kivizsgálást követően haladéktalanul köteles eleget tenni. A jóvá nem hagyott vagy a jóváhagyott, de hibásan teljesített fizetési művelet helyesbítése iránti kérelem esetén a pénzforgalmi szolgáltató

köteles bizonyítani - adott esetben a hitelesítés által -, hogy a kifogásolt fizetési műveletet a fizető fél jóváhagyta, a fizetési művelet megfelelően került rögzítésre, és a teljesítést műszaki hiba vagy üzemzavar nem akadályozta (*bizonyítási teher megfordul*). A jóvá nem hagyott fizetési művelet teljesítése esetén a pénzforgalmi szolgáltató haladéktalanul köteles

- megtéríteni a fizető fél részére a fizetési művelet összegét,
- a fizetési számla tekintetében a megterhelés előtti állapotot helyreállítani, és
- megtéríteni a fizető fél kárát.

A pénzforgalmi szolgáltató akkor *mentesül* a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy kötelezettségének teljesítését tevékenysége körén kívül eső elháríthatatlan ok (*vis maior*), vagy jogszabályban vagy közösségi jogi aktusban előírt *rendelkezések* zárták ki.

A pénzforgalmi szolgáltatók közötti országos elszámolásforgalmat a hitelintézeti *elszámolóház* (*GIRO*) teljesíti az MNB által jóváhagyott – üzletszabályzatában meghatározott teljesítési határidőben. Lehetőség van a fizetési megbízás továbbítása a valós idejű bruttó elszámolási rendszer (*VIBER*) igénybevételevel is.

4.1.5. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő fizetési műveletek különös szabályai

Készpénz helyettesítő fizetési eszközök:

- a *csekk*;
- az *elektronikus pénzeszköz*, amely különösen értéktároló kártya, számítógép-memória, amely az elektronikus pénz tárolására szolgál és amellyel az ügyfél - az értékegységek átadásával - közvetlenül végezhet fizetési műveleteket.
- a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél közötti keretszerződésben meghatározott olyan *személyre szabott dolog*, vagy eljárás, amely lehetővé teszi az ügyfél számára a fizetési megbízás megtételét. Az ilyen lehetőségeket a korábbi terminológia távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköznek tekintette, amelyek közé tartoznak például a bankkártyák.

Bankkártyák fajtái:

- *Betéti kártyák* (debit card): a kártya csak addig használható, amíg az ügyfél pénzforgalmi számláján van fedezet.
- *Hitelkártyák*: (credit card) a kibocsátója meghatározott összeg erejéig hitelez a kártya birtokosának. Az ügyfél hitelre vásárol és ha a megállapodásban meghatározott időn belül kiegyenlíti, akkor kamatfizetés sem terheli.
- *Előlegkártya*: (charge card): az előző kettő keveréke. Bizonyos összeget a kibocsátónál biztosítékként le kell tenni, de azon túl a kártyával a meghatározott összeg erejéig hitelre is lehet vásárolni.

Ha a fizetési művelet jóváhagyása készpénz-helyettesítő eszközzel történik a felek a keretszerződésben **műveleti értékhatárt** határozhatnak meg. Ez a limit vonatkozhat a napi összeghatár mellett a tranzakciók számának korlátozására is.

A pénzforgalmi szolgáltató a keretszerződésben fenntarthatja magának a jogot a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz **letiltására** a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan vagy csalárd módon történő használatának gyanúja esetén, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz biztonsága érdekében. Olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszköz esetén, amelyhez hitelkeret kapcsolódik, a letiltás jogát a pénzforgalmi szolgáltató akkor is fenntarthatja, ha jelentős mértékben megnövekszik annak kockázata, hogy a fizető fél szolgáltató felé fennálló fizetési kötelezettségét nem képes teljesíteni. Letiltása esetén a pénzforgalmi szolgáltató a letiltást megelőzően, de legkésőbb a letiltást követően haladéktalanul a keretszerződésben meghatározott módon tájékoztatja a fizető felet a letiltás tényéről és annak okairól. Ha a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz letiltásának oka megszűnik, a pénzforgalmi szolgáltató a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz letiltását haladéktalanul megszünteti, vagy új készpénz-helyettesítő fizetési eszközt bocsát a fizető fél rendelkezésére.

Az ügyfél köteles a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt a keretszerződésben foglaltak szerint használni, és a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és annak használatához szükséges **személyes biztonsági elemek** - így a személyazonosító kód (PIN kód) vagy egyéb kód - biztonságban tartása érdekében az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítani. Az ügyfél a pénzforgalmi szolgáltatónak vagy az általa megjelölt harmadik félnek haladéktalanul **köteles bejelenteni**, ha

észleli a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz birtokából történő kikerülését, ellopását, valamint jogosulatlan vagy jóvá nem hagyott használatát.

A pénzforgalmi szolgáltató kizárólag az ügyfél kifejezett kérelme esetén bocsáthat rendelkezésére készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, ide nem értve a már meglévő készpénz-helyettesítő fizetési eszköz cseréjét.

A **jóvá nem hagyott fizetési művelet helyesbítése iránti kérelem** esetén a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz használata önmagában nem bizonyítja, hogy a fizető fél csalárd módon járt el, vagy a fizetési műveletet jóváhagyta, vagy, hogy a biztonsági előírásokra vonatkozó kötelezettséget szándékosan vagy súlyosan gondatlanul megszegte.

A **kárviselés** szabályai a következők szerint alakulnak. A jóvá nem hagyott fizetési műveletek vonatkozásában, amelyek a fizető fél birtokából kikerült vagy ellopott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történtek, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan használatából erednek, a *bejelentést követően a pénzforgalmi szolgáltató viseli, azzal, hogy a fizető fél viseli 45 ezer forintnak megfelelő összeg mértékéig a kárt a bejelentés megtételét megelőzően*. Nem terheli ez a felelősség sem a fizető felet, ha a kárt készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek minősülő olyan személyre szabott eljárással okozták, amely információtechnológiai eszköz vagy távközlési eszköz használatával történt vagy a személyes biztonsági elemek - így a személyazonosító kód (PIN kód) vagy egyéb kód - nélkül használtak, vagy a pénzforgalmi szolgáltató nem biztosította az ügyfélnek a birtokából való kikerülés esetére a bejelentés lehetőségét. A pénzforgalmi szolgáltató akkor *mentesül* felelőssége alól, ha bizonyítja, hogy a jóvá nem hagyott fizetési művelettel összefüggésben keletkezett kárt a fizető fél csalárd módon eljárva okozta, vagy a kárt az ügyfél e körre meghatározott kötelezettségeinek szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével okozta.

Kedvezményezett által vagy rajta keresztül kezdeményezett fizetési művelet esetén a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatója visszatéríti a fizető fél által jóváhagyott fizetési művelet összegét, ha:

- a jóváhagyás időpontjában a fizető fél a fizetési művelet összegét nem ismerte, és
- a fizetési művelet összege meghaladta azt az összeget, amely a fizető fél részéről az adott helyzetben ésszerűen elvárható volt. Az

ésszerűen elvárható összegének megítélése során a pénzforgalmi szolgáltatónak a fizető fél korábbi fizetési műveleteit, a keretszerződésben foglaltakat és a fizetési művelet körülményeit kell figyelembe vennie. Az ilyen igényeket a fizető fél a terhelés napjától számított ötvenhat napig érvényesítheti.

4.2. *Fizetési módok*

A fizetés vagy pénzforgalmi szolgáltatással vagy pénzforgalmi szolgáltatásnak nem minősülő szolgáltatással történhet.

Pénzforgalmi szolgáltatás:

- fizetési számlák közötti fizetés;
- fizetési számlához kötődő készpénzfizetés;
- fizetési számla nélküli fizetés.

Pénzforgalmi szolgáltatásnak nem minősülő szolgáltatások:

- készpénzfizetés:(pénzösszeg, (bankjegy, érme)) közvetlen átadása;
- készpénz üzletszerű szállítása;
- csekkel, váltóval, papír alapú utalvánnyal, utazási csekkel végzett fizetési művelet.

4.2.1. *Fizetési számlák közötti fizetési módok*

a) Átutalás

1. *(egyszerű) átutalás,*
2. *csoportos átutalás,*
3. *rendszeres átutalás*
4. *hatósági átutalás, átutalási végzés*

b) Beszedési megbízás (inkasszó)

1. *felhatalmazó levélen alapuló beszedés*
2. *váltóbeszedés*
3. *csekkbeszedés*
4. *csoportos beszedés*
5. *határidős beszedés*
6. *okmányos beszedés*

c) Fizető fél által a kedvezményezett útján kezdeményezett fizetés

d) Okmányos meghitelezés (akkreditív)

Átutalás

A. (Egyszerű) átutalás:

Az átutalási megbízással a fizető fél megbízza a pénzforgalmi szolgáltatóját, hogy fizetési számlája terhére meghatározott összeget utaljon át (számoljon el) a kedvezményezett fizetési számlája javára. Az átutalási megbízást a kötelezett a pénzforgalmi szolgáltatójához nyújtja be. Az egyszerű átutalási megbízás értékhatára tekintet nélkül benyújtható. A pénzforgalmi szolgáltatóval történő megállapodás alapján az átutalási megbízás értéknap feltüntetésével is benyújtható. Ebben az esetben a terhelendő pénzforgalmi számlán történő könyvelés (terhelés) e napon történik.

B. Csoportos átutalás:

A fizető fél a pénzforgalmi szolgáltatóval történt keretmegállapodásban az *azonos jogcímű, különböző kedvezményezettek* javára szóló átutalási megbízásokat (pl. munkabérek) *kötegelve, csoportos formában is benyújthatja*. A csoportos átutalási megbízás értékhatára tekintet nélkül benyújtható.

C. Rendszeres átutalás:

Rendszeres átutalási megbízással a fizető fél meghatározott összegnek *meghatározott időpontokban ismételten* történő átutalására ad megbízást. A pénzforgalmi szolgáltató mindaddig teljesít, amíg azt a fizető fél vissza nem vonja, vagy a megbízásban megjelölt utolsó időpont el nem telt.

D. Hatósági átutalás, Átutalási végzés

Bírósági végrehajtási eljárásban, valamint közigazgatási végrehajtási eljárásban és adóvégrehajtási eljárásban a követelést ilyen módon kell teljesíteni. Ekkor a pénzforgalmi szolgáltató a fizető fél számlája terhére meghatározott pénzeszeget utal át a hatósági átutalás megbízás adója által meghatározott fizetési számlára.

Beszédési megbízás (inkasszó)

A beszédési megbízással a kedvezményezett megbízza a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatót, hogy fizetési számlája javára, a fizető fél fizetési számlája terhére meghatározott összeget szedjen be

A. Felhatalmazó levélen alapuló beszédés

A felhatalmazásban a fizető fél *számlatulajdonos* a pénzforgalmi szolgáltatójánál bejelentett módon *engedélyezi* a kedvezményezett számára a beszédési megbízás benyújtását.

B. Váltóbeszedés

Váltón alapuló követelés beszedésére irányuló beszédési megbízás esetén a *váltó egyenes adósának felhatalmazását a váltó testesíti meg.*

C. Csekkbeszedés

Csekk összegének beszedésére irányuló beszédési megbízás esetén a *csekk kibocsátójának felhatalmazását a csekk testesíti meg.*

D. Csoportos beszedés

Az érintett fizető felek felhatalmazása alapján a kedvezményezett a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatójával történt megállapodás szerint az *azonos jogcímű, különböző felek fizetési számlái terhére* szóló, terhelési nappal ellátott beszédési megbízásokat *kötegelve, csoportos formában* nyújtja be. A csoportos beszédési megbízás értékhatárra tekintet nélkül benyújtható. A csoportos beszédési megbízás esetében a kedvezményezett a számlát legkésőbb a terhelési napot legalább hat munkanappal megelőzően köteles megküldeni. A fizető fél kötelezett a terhelési napot megelőző munkanap végéig a csoportos beszédési megbízás teljesítését letilthatja. ***Kifogás*** (letiltás) csak a kifogást tevő fizető felet érintő teljes összeg ellen tehető. Kifogásolás esetén a pénzforgalmi szolgáltató a kifogásban foglaltak szerint jár el, azonban a kifogás indokoltságát és jogosságát nem vizsgálja. A csoportos beszédési megbízás teljesítésének megtörténtéről, valamint a nemteljesítésről és annak okáról a pénzforgalmi szolgáltató a kedvezményezett fizetési számláját vezető fizetési szolgáltatóját értesíti.

E. Határidős beszedés

A határidős beszédési megbízással a kedvezményezett megbízza a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatót, hogy pénzforgalmi számlája javára a *kincstárnál (MÁK) számlával rendelkező fizető fél terhére*

meghatározott összeget szedjen be megállapodás alapján történt fizetési kötelezettségvállalás érvényesítése céljából.

A határidős beszedés esetén a kedvezményezett a fizető fél számára fizetés teljesítése elleni kifogás megtételére határidőt (**kifogásolási határidő**) tüntet fel. A kifogásolási határidő utolsó napjának legkorábbi időpontja a megbízás kedvezményezett által - a pénzforgalmi számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatóhoz - történő benyújtását követő tizedik munkanap lehet.

Kifogás esetén a kincstár a kifogásolásban foglaltak szerint jár el, azonban a kifogásolás indokoltságát, illetve jogosságát nem vizsgálja.

F. Okmányos beszedés

Az okmányos beszedésre vonatkozó megállapítással az *alapügylet kedvezményezettje* a követelés alapjául szolgáló *okmányokat* azzal a megbízással *adja át* a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatónak, hogy *azokat csak fizetés, váltóelfogadás vagy más feltételek teljesülése esetén szolgáltatassa ki* a fizető félnek.

A fizető fél által a kedvezményezett útján kezdeményezett fizetés

Készpénz helyettesítő fizetési eszközzel (bankkártyával) belföldön lebonyolított fizetési művelet esetén kerül erre sor, ha a *bizonylaton szereplő összeg pénzneme megegyezik* a bankkártya-, hitelkártyahasználat fedezetét biztosító *fizetési számla pénznemével*.

Okmányos meghitelezés (akkreditív)

A nemzetközi fizetési forgalomban gyakori fizetési mód. Az okmányos meghitelezéssel a *pénzforgalmi szolgáltató* (nyitó) - az alapügyletben kötelezett megbízása alapján - *saját nevében arra vállal kötelezettséget*, hogy *ha a kedvezményezett meghatározott határidőn belül a meghatározott okmányokat hozzá benyújtja*, akkor az okmányos meghitelezésben *meghatározott összeget*, az okmányok megfelelése esetén *részére megfizeti*.

A kedvezményezett az okmányos meghitelezésben előírt okmányokat - megfelelő igénybejelentő levéllel - közvetlenül vagy a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatója útján juttatja el a nyitó pénzforgalmi szolgáltatóhoz. A nyitó pénzforgalmi szolgáltató az okmányos meghitelezés összegét a kedvezményezettnek az okmányos meghitelezésben vagy az igénybejelentő levélben meghatározott fizetési számlára átutalással fizeti meg.

Akkreditív és bankgarancia elhatárolása: A bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelem a kötelezettségvállalási hitelek egyik fajtája, míg az akkreditív fizetési mód. Ebből következőleg akkreditív nyitása esetén minden esetben a bank fog teljesíteni az alapügylet kedvezményezettjének, míg bankgarancia esetén a bank fizetési kötelezettsége csak akkor áll be, ha megbízó kötelezettségének nem tesz eleget.

	AKKREDITÍV	BANKGARANCIA
Jellege	Fizetési módozat	Szerződési biztosíték
Alanyok	Csak meghatározott személyi kör számára áll nyitva (mivel kizárólag pénzforgalmi számla javára és terhére alkalmazható)	A polgári jog bármely alanya számára nyitva áll.
Feltétel	Csak okmányok benyújtása esetén	Az okmányok benyújtása csupán egy lehetőség.
Összeg	Konkrét összeget kell a kedvezményezett részére fizetni.	A bank nem konkrét összegre, hanem meghatározott összeghatárig vállal teljesítést.

4.2.2. *Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési módok*

- Készpénzfizetésre szóló csekk kibocsátása és beváltása.
- Készpénzbefizetés fizetési számlára.
- Készpénzkifizetés fizetési számláról:
  - o készpénzben;
  - o készpénzfelvételi utalvánnyal (utalványfüzet);
  - o kifizetési utalvánnyal (a számlatulajdonos, a pénzforgalmi szolgáltató és a postai szolgáltató megállapodása).

4.2.3. *Fizetési számla nélküli fizetési módok*

Készpénzátutalás: olyan fizetési számla használata nélküli pénzáttalalás, amelynek során a készpénzátutalás tárgyát képező összeget a pénzforgalmi szolgáltató a pénztáránál való kifizetéssel vagy postai úton bocsátja a kedvezményezett rendelkezésére.

XV. ÉRTÉKPAPÍRJOG

1. Az értékpapírjog általános szabályai

1.1. Az értékpapírok fogalma: az értékpapírok és az okiratok kapcsolata

A jogalanyok közötti szerződéseket szóban és írásban is lehet kötni és a szerződési akaratot ráutaló magatartással is kifejezésre lehet juttatni (Ptk. 216.§ (1) bek.). Amennyiben a felek szerződési akaratukat okirati formába öntik anélkül, hogy az előírás lenne (pl. ingó dolog adásvétele), úgy a felek között az okirat csak tanúsítja a felek közötti jogviszonyból fakadó jogokat és kötelezettségeket, ezért ezek az okiratok deklaratív okiratok.

Bizonyos esetekben a jogszabály a szerződésre meghatározott lakot szabhat. Az alaktság megsértésével kötött szerződés - ha jogszabály másképpen nem rendelkezik – semmis. Ezekben az esetben az okirat megléte, feltétele az érvényességnek (pl. kezességi szerződés), azaz ebből fakadóan jog vagy kötelezettség csak akkor származik, ha a jog vagy kötelezettség okiratba foglalása megtörténik, ezért ezek az okiratok érvényességi okiratok.

A harmadik eset az okiratoknak az a fajtája, amelyben az okirat megtestesíti a benne foglalt jogot, azaz a papír nélkül az abban foglalt jogot sem érvényesíteni, sem rendelkezni, sem megterhelni, sem bizonyítani nem lehet. (BH 1993.108. részvény után járó osztalék is csak a részvény birtokában követelhető!) Az ilyen okiratok az inkorporatív okiratok, az értékpapírok.

1.2. Az értékpapírok jogi szabályozása

Az értékpapírok általános szabályozását keretjelleggel a Ptk. tartalmazza (338/A-338/D§), amely rendelkezéseket akkor kell alkalmazni, ha a jogszabály másképpen nem rendelkezik.

A sorozatban kibocsátott értékpapírok Magyar Köztársaság területén, valamint magyar kibocsátó által külföldön történő forgalomba hozatalára, a sorozatban kibocsátott értékpapírok Magyar Köztársaság területén működő tőzsdére történő bevezetésére a 2001. évi CXX. tv. (tőkepiaci

törvény) tartalmaz speciális szabályokat. A tőkepiaci törvény nem terjed ki a csekk, a váltó, a kárpótlási jegy, a közraktárjegy forgalomba hozatalára, és az állampapírok zártkörű forgalomba hozatalára.

Az értékpapírok előállításáról, megsemmisítéséről szóló eljárási szabályok a következők:

- az egyes értékpapírok előállításának, kezelésének és fizikai megsemmisítésének biztonsági szabályairól szóló 98/1995. (VIII.24.) Korm r.,
- a dematerializált értékpapír előállításának és továbbításának módjáról és biztonsági szabályairól, valamint az értékpapírszámla, központi értékpapírszámla és az ügyfélszámla megnyitásának és vezetésének szabályairól szóló 284/2001. (XII. 26.) Korm. r.
- az értékpapírok jogi megsemmisítéséről a 105/1952. (XII.28.) MT r. rendelkezik.

Az egyes értékpapírokra a fentieken túl külön jogszabályok, így különösen a:

- 1/1965 (I.24.) IM r. a váltóról
- 2/1965 (I. 24.) IM r. a csekkről
- 1996. évi XLVIII. tv. a közrakározásról
- 1997. évi XXX. tv. a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről
- 285/2001 (XII. 26) Korm r. a kötvényről
- 286/2001 (XII. 26) Korm r. a kincstárjegyről
- 287/2001 (XII. 26) Korm r. a letéti jegyről
- 2001. évi CXX. tv. a tőkepiacról a befektetési jegy vonatkozásában
- 2006. évi IV. tv. a gazdasági társaságokról a részvények vonatkozásban

1.3. Az értékpapírok fogalmi ismérvei

- ✓ Értékpapírnak csak olyan okirat tekinthető - okirati értékpapír - , amely a *jogszabályban meghatározott kellékekkel* rendelkezik és kiállítását (kibocsátását) jogszabály lehetővé teszi. Az egyes értékpapírokra vonatkozó speciális jogszabályok a meghatározott szigorú alakszerűségeket (kellékeket) taxative felsorolják. Főszabály szerint, ha a felsorolt kellékek bármelyike hiányzik, az okirat nem minősül értékpapírnak.

Az okirati értékpapír **két részből** áll: a *köpenyből* (amelynek előlapja tartalmazza az értékpapír típusát, kibocsátóját, névértékét, kamatozását, lejáratát, hátoldala pedig az egyes átruházó nyilatkozatokat) és a *szelvényív*ből ((kupon), amely az esedékes kifizetéseket osztalék, kamat, törlesztőrészlet stb. tartalmazza.) Okirati értékpapír előállítására csak PSZÁF engedéllyel és meghatározott követelményeket teljesítő nyomda jogosult. A nyomda köteles megőrizni minden általa gyártott értékpapír sorozatból fajtánként és címletenként egy-egy érvénytelenített példányt, továbbá az értékpapírtervet és a gyártási tervet. Az értékpapír grafikája feletti kizárólagos rendelkezési jog a kibocsátót illeti meg, a grafikát azonban a nyomda köteles megőrizni.

Értékpapírnak tekintendő az okirati formán kívül az *elektronikus úton* létrehozott, rögzített, nyilvántartott és továbbított adat, amely az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazza – dematerializált értékpapír. (mindig névre szól, nincs sorszáma, valamennyi adatát az értékpapírszámla tartalmazza). Ha az értékpapírszámlát kinyomtatják, attól még nem keletkezik okirati értékpapír! Nyilvánosan forgalomba hozni kizárólag névre szóló és -állampapír kivételével - kizárólag dematerializált formában előállított értékpapírt lehet. Ha a kibocsátó dematerializált értékpapírt bocsátott ki, vagy az értékpapírt dematerializált értékpapírrá alakította át, annak nyomdai úton történő előállításáról utóbb nem rendelkezhet.

A dematerializált értékpapír előállításának szabályai:

A dematerializált értékpapír bármilyen nyomtatott formában történő megjelenítésén feltűnő módon fel kell tüntetni, hogy az nem értékpapír.

Ha a kibocsátó az értékpapír dematerializált értékpapírként történő előállításáról rendelkezett, a kibocsátó egy példányban - értékpapírnak nem minősülő - okiratot állít ki, amely *tartalmazza*:

- a. a tulajdonos neve kivételével az értékpapír jogszabályban meghatározott valamennyi tartalmi kellékét,
- b. a kibocsátásról szóló döntést,
- c. a kibocsátott teljes sorozat össznévértékét,
- d. a kibocsátott értékpapírok számát, névértékét, és
- e. a kibocsátó cégszerű aláírását, részvény esetén a kibocsátó részvénytársaság igazgatósága két tagjának aláírását.

Ezt az okiratot a kibocsátó a központi értéktárban helyezi el, és egyidejűleg megbízza a központi értéktárat az értékpapír előállításával.

A dematerializált értékpapír olyan névre szóló értékpapír, amelynek nincs sorszáma, a tulajdonos nevét, egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat pedig az értékpapírszámla tartalmazza.

Az értékpapír-számlavezető - a központi értéktárnak a központi értékpapírszámla megnyitásáról szóló értesítését követően - az abban megjelölt értéknappal, az általa vezetett értékpapírszámlán jóváírja az értékpapírt és erről a számlatulajdonost értesíti. A dematerializált értékpapír előállítása során az előállítás visszamenőleges értéknappal nem lehetséges.

A központi értéktár felel azért, hogy a központi értékpapírszámlák összesített állománya folyamatosan megegyezzen az adott értékpapír-sorozat kibocsátási mennyiségével. A dematerializált **értékpapírok előállításának részletes szabályait** a 284/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet tartalmazza.

- ✓ Az értékpapír megjelenése előtt mindig van a felek között egy alapjogviszony (alapügylet), amivel kapcsolatos jogról, vagy kötelezettségről kiállítják az értékpapírt, amely jogot, vagy kötelezettséget később már csak ez testesít meg (*inkorporáció*). Az alapjogviszony nem szűnik meg, csak amíg az értékpapír fennáll, addig nem érvényesíthető. Csak ha elvész vagy megsemmisül, akkor a közjegyzői eljárás után /megsemmisülés tényének megállapítása/ lehetőség van az alapjogviszony jogcíme alapján is a mögöttes jogviszonyt (pl. kölcsön) érvényesítésére. Az alapjogviszony szólhat:
  - pénzkövetelésről: ezek a *kötelmi jogi papírok*, melyben a kibocsátó meghatározott pénzüsszegnek a rendelkezésre bocsátását elismerve arra kötelezi magát, hogy a pénz összegét, valamint kamatozó értékpapír esetén annak meghatározott módon számított kamatát vagy egyéb hozamát, illetőleg az általa vállalt egyéb szolgáltatásokat az értékpapír birtokosának a megjelölt időben és módon megfizeti, illetve teljesíti. Az értékpapírok alaptípusa. (Pl.: váltó, csekk, kötvény, jelzáloglevél, kincstárjegy, letéti jegy).

- dologra (árura) vonatkozó tulajdonjogról: ezek az *árupapírok*, amelyek tulajdonjogot vagy zálogjogot testesítenek meg, és ezáltal az áru felett rendelkezési jogot biztosítanak anélkül, hogy az áru átadására lenne szükség. (Pl.: közraktárjegy, hajóraklevelek (bill of lading), rakjegyek, kiszolgálási jegyek (Delivery Order)).
  - tagsági jogviszonyból eredő jogosultságról: ezek a *testületi papírok*, melyben a kibocsátó meghatározott pénzösszeg, illetve pénzben meghatározott nem pénzbeli vagyoni érték tulajdonba vételét elismerve arra kötelezi magát, hogy az értékpapír birtokosának meghatározott szavazati, vagyoni és egyéb jogokat biztosít. (Pl.: a részvény)
  - egyéb jogról ezek az ún. *sui generis értékpapírok*: vagy több értékpapírfajta sajátosságait egyesítik (pl.: befektetési jegy) vagy egyik kategóriába sem sorolhatóak (pl.: kárpótlási jegy).
- ✓ Az értékpapír kibocsátásával az értékpapírba foglalt jog függetlenedik (*absztrahálódik*) az alapjogviszonytól.
- ✓ Az értékpapír megjelenésével érvényesül a *teljes alaki legitimáció*. Az értékpapír a benne foglalt anyagi jogot alaki formában legitimálja, azaz az értékpapír jóhiszemű megszerzőjétől csak alaki legitimációt követel meg. (Az anyagi legitimáció azt jelentené, hogy kétség vagy vita esetén igazolni kell a saját jogosultság fennálltát, szükség esetén pedig jogelődök jogszerzésének érvényességét.) Az értékpapír az anyagi legitimáció alól felmentést ad. Az értékpapír esetleges átruházásával valamennyi jog átszáll az új birtokosra, függetlenül attól, hogy az átruházó milyen jogokkal rendelkezett előtte. Az értékpapír jogosultja az a személy lesz, aki a papír tartalma szerint annak minősül, vagy aki az értékpapírt birtokolja. *Nem érvényesül a nemo plus iuris elve*, azaz az értékpapírból eredő jogok gyakorlására jogosult jóhiszemű személynek az értékpapírból eredő jogosultságát nem befolyásolja az, ha valamely korábbi átruházásnak nem volt jogcíme vagy a jogcím érvénytelen vagy hatálytalan volt. pl. akire bemutatóra szóló értékpapír ruháztnak, akkor is tulajdonossá válik, ha az átruházó nem volt tulajdonos (nem kell vizsgálni az anyagi legitimációt!) (Ptk. 338/C. § (2) bek., (4) bek.).

- ✓ Az értékpapírba foglalt jog mindig egyoldalú és feltétlen, azaz nincs róla szerződés és nem lehetnek hozzá kapcsolódó feltételek.
- ✓ Az eredeti jogosult és az eredeti kötelezett névtelessé válik (*anonimitás*).
- ✓ Az értékpapír jóhiszemű megszerzője bízhat abban, hogy vele szemben csak az okirat tartalma alapján lehet fellépni, illetve ha ő érvényesít, akkor a jogosultságát az okirat már tartalmazza (*kifogáskorlátozás*). A kötelezett nem hivatkozhat olyan kifogásokra a jogosulttal szemben, amely a jogosulttal kapcsolatos korábban fennálló jogviszonyán alapul. Ez nyilván fokozottabb forgalomképességet biztosít az értékpapíroknak (338/C§(3)bek.).

1.4. Az értékpapírok csoportosítása

Az átruházás módja szerint az értékpapírok lehetnek bemutatóra vagy névre szólóak.

Bemutatóra szóló az értékpapír, ha az nem tartalmazza a jogosult nevét vagy tartalmazza ugyan, de az értékpapír bemutatási záradékkal ellátott, ami azt jelenti, hogy az értékpapír kötelezettje nemcsak a megjelölt személynek, hanem az értékpapír bármely bemutatójának köteles teljesíteni (az alanyi jog a bemutatót illeti meg). A bemutatóra szóló értékpapírt annak birtokba adásával lehet átruházni és az értékpapír mindenkori birtokosát kell az értékpapírból eredő jogok gyakorlására jogosultnak tekinteni. A bemutatóra szóló értékpapírok is átalakíthatóak névre szólóvá (*vinkuálás*).

A pénzmosás megakadályozásáról szóló 2001. évi LXXXIII. tv. a **névre szóló értékpapírokat** helyezte előtérbe. Előírás, hogy a sorozatban előállított értékpapírok, a dematerializált értékpapírok, a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírok (csak dematerializáltak lehetnek, kivéve az állampapírokat), továbbá a letéti jegy, a kötvény, a kicstárjegy kizárólag csak névre szóló lehet.

Az értékpapírok egy része ipso iure forgatható értékpapír: váltó, névre szóló csekk, névre szóló részvény, közraktárjegy. A névre szóló és azon belül rendeletre szóló vagy forgatható okirati értékpapírok átruházásának módja a forgatmány. A forgatmány lehet teljes és üres forgatmány. Teljes a forgatmány, amikor az értékpapírra (háttoldal), vagy az ahhoz csatolt

lapra (toldat) rávezetik az *átruházó által aláírt írásbeli nyilatkozatot*, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát és megjelöli azt a személyt, akire az értékpapírt átruházzák. Üres a forgatmány, amikor az értékpapírra (háttoldal), vagy az ahhoz csatolt lapra (toldat) rávezetik az átruházó által aláírt írásbeli nyilatkozatot, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát, de nem tartalmazza annak a személynek a megjelölését, akire az értékpapírt átruházzák.

Üres forgatmány esetén az értékpapír birtokosa

- kitöltheti akár a saját nevére, vagy akár a más személy nevére
- újból átruházhatja akár üres, akár teljes forgatmánnyal,
- továbbadja harmadik személynek, anélkül, hogy az üres forgatmányt kitöltené és az értékpapírt újabb forgatmánnyal látná el (nem fogja a jövőben semmilyen kötelezettség terhelni.)

A forgatható értékpapírokat negatív rendeleti záradékkal láthatják el, ami megtiltja a forgatás útján való átruházást, így arra csak engedményezés útján kerülhet sor.

A Legfelsőbb Bíróság 1/2000. jogegységi határozata vizsgálta azt a kérdést, hogy érvényes-e a névre szóló értékpapír átruházására irányuló szerződés, ha azt nem követi forgatmányozás. Az egyik nézet szerint az értékpapírok esetén maga a forgatmány a szerzőmód és jogcím együtt, ezért ennek hiányában nem lehet szó átruházásról azaz a megkötött szerződés semmis.

A másik nézet szerint az értékpapírok átruházásának nem jogcíme a forgatmány, az csak az átruházás módja, ezért érvényes a szerződés. A jogegységi határozat ez utóbbi változat mellett foglalt állást, azaz a forgatmány elmaradása nem érinti az átruházás jogcíméül szolgáló ügylet létrejöttét és érvényességét. Ennek megfelelően a Ptk. módosítást követően szintén kimondja, hogy a forgatmány nem érvényességi kelléke az átruházás jogcíméül szolgáló szerződésnek.

A névre szóló értékpapírok másik része **rektapapír**, amely csak külön átruházási nyilatkozattal ruházhatóak át, ezt *cedálásnak* nevezzük. A cedálásra az engedményezésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A rektapapírokat elláthatják pozitív rendeleti záradékkal, ekkor az értékpapírból kell kitűnnie, hogy az értékpapír ezáltal forgathatóvá válik.

A névre szóló okirati értékpapírból eredő jogok gyakorlására jogosultnak azt kell tekinteni, akit az értékpapír megjelöl, vagy akit a forgatmányok megszakítatlan láncolata jogosultként igazol, akkor is ha az utolsó

forgatmány üres. Ha valamely üres forgatmányra újabb üres forgatmány következik, ez utóbbi aláíróját úgy kell tekinteni, mint aki az értékpapírt üres forgatmány útján szerezte meg.

A dematerializált értékpapírhoz szükséges a befektetési szolgáltató és a tulajdonos között létrejövő értékpapírszámla-szerződés, amelyben a befektetési szolgáltató vállalja, hogy az értékpapírokat nyilvántartja, vezeti, a tulajdonos rendelkezéseit teljesíti, egyenlegéről pedig értesíti (az értékpapírszámla nem ruházható át és nem is lehet engedményezni!). A dematerializált értékpapír átruházásra minden esetben értékpapírszámlán történő terhelés és jóváírás útján. A jóváírás kettős egyrészt a befektetési szolgáltató az átruházást átvezeti az értékpapírtulajdonos számláján, másrészt az elszámolóház (KELER Rt.): átvezeti a befektetési szolgáltató tulajdonában álló értékpapírszámlán. Dematerializált értékpapírból eredő jogok gyakorlására jogosultnak azt kell tekinteni, akinek az értékpapírszámláján az értékpapírt nyilvántartják.

A most bemutatott átruházási módok szabályain túl az egyes értékpapírokra vonatkozó szabályok eltérő szabályokat is megállapíthatnak.

Az értékpapírok hozam szerint lehetnek **nem kamatozó** értékpapírok, előre meghatározott **kamatozású** értékpapírok (pl. kötvény) és változó hozamú értékpapírok (pl. részvény, változó kamatozású kötvény).

Az értékpapírok forma szerint lehetnek **állandó formájú** (a legtöbb értékpapír ilyen), illetve **változó formájú** értékpapírok (pl. átváltoztatható kötvény).

Az értékpapírok lejárat szerint lehetnek **rövid** (1 évnél rövidebb lejárat pl. váltó, kincstárjegy), **közép** (lejárat 1-5év között; pl. letéti jegy, kötvény), **hosszú** (5 évnél hosszabb lejárat pl. befektetési jegy, záloglevelek) és **lejárat nélküli** értékpapírok (pl. részvények).

Az értékpapírokat kibocsátás szerint lehetnek **egyediek** (pl.: váltó, csekk, közraktárjegy) és **sorozatban kibocsátott** vagy sorozatpapírok, amikor az alapjogviszonyból eredő jogokat és kötelezettségeket több azonos, egymással egyenértékű részre osztva testesíti meg (pl.: részvény, kötvény, kincstárjegy, letéti jegy, vagyonjegy, jelzáloglevél, befektetési jegy, kockázati tőke-alapjegy). A sorozatpapírokat csak PSZÁF és a

Nemzetbiztonsági Szakszolgálat engedélyével rendelkező nyomda jogosult előállítani.

Az értékpapírok között a kibocsátás szempontjából másoldalról megkülönböztethetünk *elsődleges értékpapírokat* és *másodlagos értékpapírokat*. A másodlagos értékpapírokat a befektetési szolgáltató, vagy elszámolóház bocsáthat ki, tartalmazza az elsődleges értékpapír valamennyi kellékét. Másodlagos értékpapírok akképpen jönnek létre, hogy az elsődleges értékpapírokat letétbe helyezik és arról újabb értékpapírt állítanak ki, ezért nevezzük ezeket az értékpapírokat másodlagosan kibocsátott értékpapíroknak. Amíg a másodlagos értékpapír használatban van, addig nem lehet az elsődlegesből fakadó jogokat gyakorolni. A másodlagos értékpapír csak névre szóló lehet.

Az értékpapírok forgalombahozatala szerinti csoportosításban lehetnek *zárt* körben forgalomba hozott és *nyilvánosan* forgalomba hozott értékpapírok. Zártkörű a forgalombahozatal, ha:

- a. az értékpapírt kizárólag minősített befektetők (Felügyelet által vezetett nyilvántartásban szereplő) részére ajánlják fel;
- b. az értékpapírt minősített befektetőnek nem minősülő, tagállamonként száznál kevesebb személy részére ajánlják fel;
- c. az értékpapírt kizárólag olyan befektetők részére ajánlják fel, akik egyenként legalább ötvenezer euró vagy annak megfelelő értékben vásárolnak a felajánlott értékpapírokból;
- d. az értékpapír névértéke legalább ötvenezer euró vagy annak megfelelő összeg; vagy
- e. az összes forgalomba hozott értékpapír kibocsátási értéke az ajánlattételtől számított tizenkét hónapon belül nem haladja meg a százezer eurót vagy az annak megfelelő összeget.

Nyilvános a forgalombahozatal, ha nem felel meg a fentieknek, ilyenkor az értékpapír *nyilvános ajánlattétel* útján történő kibocsátására kerül sor vagy a korábban zártkörűen forgalomba hozott értékpapír eladásra történő felajánlása nyilvános ajánlattétel útján történik.

A nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírt bárki jogosult megvásárolni. Az értékpapír nyilvános forgalomba hozatalát kezdeményező személy kibocsátási tájékoztatót köteles közzétenni a kibocsátó piaci, gazdasági,

pénzügyi jogi helyzetéről, annak várható alakulásáról, az értékpapírhoz kapcsolódó jogokra vonatkozó adatokról. A tájékoztatót a kibocsátó és a forgalmazó írja alá, s egyetemlegesen felelnek az adatok valóságáért. Kötelező a befektetési szolgáltató igénybevétele is, kivéve, ha hitelintézet saját kibocsátású értékpapírjának kibocsátásáról van szó, ha állampapírt a kibocsátó saját maga hoz forgalomba, illetve az értékpapír szabályozott piacra történő bevezetése (tőzsde) esetén. A kibocsátandó értékpapír fajtájára, típusára, névértékére és számára, továbbá a jegyzés helyére, kezdő és zárónapjára (3-60nap) a kibocsátó országos napilapban, vagy interneten a kibocsátó, forgalmazó, vagy a tőzsde, vagy a PSZÁF honlapján hirdetményt (nyilvános ajánlattétel) köteles közzétenni. A hirdetmény és a tájékoztató közzétételéhez a PSZÁF engedélye szükséges. Semmis az értékpapír jegyzése, ha a tájékoztatót és a hirdetményt a PSZÁF nem engedélyezte, ha az értékpapírt a befektetési szolgáltató igénybevétele nélkül hozták forgalomba, ha zártkörűen működő részvénytársaság részvényeit a működési forma megváltoztatása nélkül ajánlották fel nyilvános értékesítésre. A befektetőknek okozott károkért a kibocsátó és a forgalmazó egyetemlegesen felel.

A befektető az értékpapír megszerzésére vonatkozó nyilatkozatát csak a tájékoztató ismeretében (erről is nyilatkoznia kell) és csak írásban teheti meg érvényesen. A befektetőtől átvett pénzösszeg letéti számlán tartandó, amíg a forgalombahozatal eredményességéről döntés nem születik. Ha eredménytelen a forgalombahozatal a zárónapot követő 7 napon belül köteles a kibocsátó visszafizetni kamat nélkül a már befizetett összeget. A nyilvánosan forgalombahozott értékpapírok egyik része tőzsdére bevezetett (jegyzett), másik része pedig nem (tőzsdén nem jegyzett).

A kibocsátó személye szerint az értékpapírok lehetnek **állampapírok**: a magyar vagy külföldi állam, az MNB, az Európai Központi Bank vagy az Európai Unió más tagállamának jegybankja által kibocsátott hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok (pl.: kincstárjegy, államkötvény, kárpótlási jegy) és **egyéb értékpapírok**, amelyen belül van, amelyik meghatározott cégformához kapcsolódik (pl. részvény) és van, amelyik meghatározott tevékenységhez kapcsolódik (Pl.: közraktári jegy- közraktár, jelzáloglevél-jelzáloghitelintézet).

1.5. Az értékpapírok megsemmisítése

Az értékpapírok megsemmisítéséről beszélhetünk jogi és fizikai értelemben:

1.5.1. Az értékpapírok jogi megsemmisítése

A jogi megsemmisítés részletes szabályait a 105/1952. (XII.28.) MT r. tartalmazza. Ahogyan az korábban bemutatásra került az értékpapír megtestesíti a benne foglalt jogot, ezért amennyiben az értékpapír elveszett vagy megsemmisült, a mögötte álló alapjogviszony csak az értékpapírok jogi megsemmisítését követően éledhetnek fel. A megsemmisítés **közjegyzői eljárás**. Az elveszett értékpapír megsemmisítésére irányuló eljárásban a közjegyző illetékességét akár az értékpapír kiállítójának vagy utolsó birtokosának általános *illetékessége*, akár az értékpapírban meghatározott teljesítési hely állapítja meg. Az értékpapír megsemmisítését annak utolsó birtokosa, valamint az is kérheti, akit az értékpapír alapján valamely jog illet meg, vagy valamely kötelezettség terhel. A megsemmisítés iránti kérelemben meg kell jelölni az értékpapír kiállítójának nevét, foglalkozását, lakóhelyét és elő kell adni az értékpapír lényeges tartalmát vagy be kell mutatni annak másolatát. A kérelemben elő kell adni és egyben valószínűsíteni kell a kérelmezési jogosultságot is, majd a közjegyző *hirdetményt* bocsát ki az értékpapír adataival, amelyben felhívja az értékpapír birtokosát, hogy 1 éven belül nála mutassa be, mert ellenező esetben semmisnek fogja nyilvánítani, illetve ezzel egyidejűleg meghagyja a fizetésre kötelezettnek, hogy az értékpapír alapján fizetést ne teljesítsen illetőleg hogy az időközben esedékessé váló összeget helyezze bírói letétbe.

Az egyéves időintervallumon belül vagy megkerül az értékpapír, vagy jogvitára (bírószági per) kerül sor a jogosultak között vagy egy év után a közjegyző megsemmisítő végzést hoz, aminek következtében az értékpapír jogilag már nem értékpapír.

1.5.2. Az értékpapírok fizikai megsemmisítése

Az értékpapírok fizikai megsemmisítésének részletes szabályait a 98/1995 (VIII. 24.) Korm. rendelet tartalmazza. Az értékpapírok fizikai megsemmisítésére nyilvánvalóan okirati értékpapírok esetén, a benne foglalt jogok és kötelezettségek **megszűnését követő hat hónap elteltével kerülhet sor**. Az értékpapírt csere vagy dematerializált értékpapírrá

történő átalakítása miatt történő bevonásakor azonnal érvényteleníteni kell. Első lépésben érvénytelenítik az értékpapírokat. Az érvénytelenítés feltűnő és anyagpótlással sem javítható lyukasztással vagy feltűnő és eltávolíthatatlan „ÉRVÉNYTELEN” szöveget eredményező perforációval történik. Az érvénytelenítésnek úgy kell történnie, hogy az értékpapír sorszáma felismerhető maradjon. 6 hónapig őrzik, majd az értékpapírok fizikai megsemmisítése - égetéssel, bezúzással vagy ezekkel biztonságilag egyenértékű más módszerrel - bizottság jelenlétében történik, a megsemmisítés megtörténtét pedig közjegyző tanúsítja.

2. A váltó

1930. évi genfi konferencia egységes nemzetközi jogban elfogadott váltójogi egyezményt alkotott, amelyet az 1965. évi 1. tvr. iktatott jogszabállyá, s amely szabályokat az 1/1965. (I.24) IM r. tartalmazza.

2.1. A váltó fogalma és kellékei

A váltó pénzkövetelést megtestesítő értékpapír, pénz fizetésére irányuló értékpapírba foglalt ígéret.

Nagyon **szigorú alakszerűségek** meglétét szüségeli, ezek az ún. váltókellékek. Főszabály szerint, ha bármelyik váltókellék hiányzik, akkor a váltó nem értékpapír, hanem utalvány. Lényeges szabály, hogy a váltókellékekkel a váltónak a váltó érvényesítésekor kell rendelkeznie! A váltókellékek utólagos pótlása miatt a váltóbirtokossal szemben csak akkor lehet kifogással élni, ha a váltóbirtokos a váltó megszerzése során rosszhiszeműen vagy súlyosan gondatlanul járt el.

Váltókellékek:

- ❖ váltó elnevezés az okirat szövegében, az okirat kiállításának nyelve szerint; tehát nem elég pl. fejlécként az okiraton megjelölni.
- ❖ meghatározott pénzösszeg fizetésére szóló utasítás. Szám és betű. Eltérés esetén a betű az irányadó.

Sajátos szabály érvényesül *kamat kikötése* esetén. A váltó nem lesz érvénytelen, de a kamat nem érvényesíthető. Kivétel megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó esetén.

Ha a váltóban többször szerepel az összeg, eltérés esetén a legkisebb összeg az érvényes.

Leszámítolásnak nevezzük, amikor a hitelintézet esedékesség előtt a váltót megvásárolja. A hitelintézet visszkereseti jogának fenntartásával

számítol le, ami azt jelenti, hogy ha nem fizetik ki, a leszámítolást kérő bankszámláját az összeggel megterhelhetik. Viszontleszámítolás, amikor a bank a váltót a jegybanknak adja el.

- ❖ címzett neve: (csak elfogadással válik kötelezetté!)
- ❖ váltó esedékessége:
  - megtekintésre (bemutatásra, „látra”) azonnal esedékes (1 éven belül)
  - megtekintés után bizonyos időre (1 éven belül be kell mutatni)
  - kelet után bizonyos időre
  - meghatározott napra
(ha nincs megjelölve, akkor megtekintésre szól!)
- ❖ fizetés helye: alapesetben a címzett lakóhelye; külön megjelölés hiányában a címzett neve mellett feltüntetett helyet kell fizetési helynek tekinteni. Váltótelepítés: ha a fizetés helye eltér a címzett lakóhelyétől „telepített váltó”
- ❖ rendelvényes neve: mindig kell (nincs bemutatóra szóló váltó)
- ❖ keltezés, kiállítás helye (ha nincs hely, akkor a kibocsátó neve mellett feltüntetett hely)
- ❖ kibocsátó aláírása (a váltóban már a kibocsátáskor feltétlenül szerepelnie kell!)

A rendelet könnyítéseket is tartalmaz a váltószigor alól. Ezek a ***kellékhány orvoslásának módozatai***:

- Esedékesség hiánya esetén a váltót megtekintésre szólónak kell tekinteni.
- Fizetési hely megjelölése hiányában a fizetés helye a címzett neve mellett feltüntetett hely.
- Kiállítás helye hiányzik, akkor a kibocsátás helye a kibocsátó neve mellett megjelölt hely.
- pinceváltó: a kibocsátó nem létező személyt jelöl címzettnek, érvényes, mert kibocsátó megtérítési kötelezettsége fennáll.

A váltó tartalmazhat bizonyos ***záradékokat***:

- rendeleti záradék: nem váltókellék, csak megerősíti a váltó átruházhatóságát.
- értékszáradék: alapjogviszony kapcsán arra utal, hogy áruszolgáltatás ellenértékeként állították ki
- avizo-záradék (értesítő-levél): a váltóösszeg elszámolási módjáról küld záradékot a kibocsátó a címzettnek és a váltóbirtokosnak

2.2. A váltó fajtái

Idegen váltó esetén a váltó kibocsátója fizetésre egy 3. személyt hív fel. Három alanya a kibocsátó, a címzett (kötelezett feltétel, hogy a váltót az arra vezetett nyilatkozattal elfogadja) és a rendelvényes (váltóbirtokos, átruházást követően forgatmányos).

Kereskedelmi levélben a kibocsátó arról tájékoztatja és hívja fel a címzettet hogy a váltó alapján meghatározott személynek, vagyis a rendelvényesnek meghatározott pénzüsszeget fizessen meg.???

Saját váltó esetén a váltó kiállítója saját fizetését ígéri. Alanya a kibocsátó (kötelezett) és a rendelvényes (váltóbirtokos, átruházást követően forgatmányos).

2.3. A váltó átruházása

Forgatmány útján történik, a váltó ipso iure forgatható értékpapír. Kivéve az ún. rekta váltó, amely negatív rendeleti záradékkal ellátott váltó.

Forgatmány joghatása:

- a.) *átruházó hatás:* a váltóból eredő valamennyi jog a forgatmányost illeti meg
- b.) *igazoló hatás:* a váltó jogosultjának azt a birtokost kell tekinteni, aki jogát a forgatmányok összefüggő láncolatával igazolni tudja.
- c.) *kötelező hatás:* a forgató felelős a váltó elfogadásáért és fizetéséért a váltó minden későbbi birtokosával szemben. A forgató a forgatmány alapján kötelezetté válik, kivéve, ha kizárja felelősségét: "megtérítési igény nélkül", „visszkereset nélkül” (csökken a váltó forgalomképessége!)

A forgatmány típusai:

- *tulajdoni forgatmány:* teljes hatályú váltóátruházás, a váltóból eredő valamennyi jog átruházása megtörténik.
- *meghatalmazási forgatmány:* „beszedésre érvényes”, „behajtás végett” vagy „meghatalmazásul” kitételeket tartalmazza, akkor a váltóbirtokos nem a saját, hanem a előző forgató nevében jár el (jogilag meghatalmazás!). A meghatalmazási forgatmányos a váltóösszeg beszedésére, az óvatolásra, a perlésre jogosult.

- *zálogforgatmány*: „értéke biztosítékául”, „értéke zálogául” elzálogosításra utaló megjelölések hatása, hogy a forgatmányos jogai korlátozottak, csak meghatalmazási forgatmánnyal ruházhatja tovább.
- *utóforgatmány*: óvás felvétele utáni váltóátruházás, következménye, hogy az engedményezés hatályával bír.

2.4. A váltókövetelés érvényesítése

2.4.1. A váltó bemutatása elfogadás végett

Idegen váltó esetén a váltóbirtokos esedékességig a címzettnek, annak lakóhelyén a váltót bemutathatja. *A megtekintés után bizonyos időre* szóló váltót a kibocsátástól számított 1 éven belül be kell mutatni elfogadás végett. A kibocsátó a váltóban kikötheti, hogy a váltót elfogadás végett be kell mutatni vagy meg is tilthatja az elfogadás végetti bemutatást. Az elfogadás nem lehet feltételhez kötött. Amennyiben a címzett nem fogadja el, a kibocsátó megtérítési kötelezettsége mindenképpen fennáll, hiszen azt nem lehet kizárni.

2.4.2. A váltó bemutatása fizetés végett

A váltóbirtokos esedékességtől számított 1 éven belül bármikor bemutathatja. Ha a váltó határozott napra, kelet után bizonyos időre, megtekintés után bizonyos időre szól, köteles azon a napon, de legfeljebb 2 napon belül fizetés végett bemutatni. A fizető köteles vizsgálni az átruházások sorrendjének szabályszerűségét, az átruházók aláírásának valódiságát azonban nem.

2.5. A váltó óvatolása

Óvást lehet felvenni elfogadás hiánya miatt, vagy fizetés hiánya miatt.

Elfogadás hiánya miatti óvást akkor lehet felvenni:

- ha az elfogadást részben vagy egészben megtagadták,
- a címzett csődbe jut, fizetéseit megszünteti, vagy a vagyonaára vezetett végrehajtás sikertelen marad,
- az elfogadás végett be nem mutatható váltó kibocsátója jut csődbe.

Fizetés hiánya miatti óvást akkor lehet felvenni, ha esedékességkor a fizetés nem történt meg.

A váltó óvatolása **közjegyzői eljárás**, bizonyítási eszköz, arra vonatkozólag, hogy a váltóbirtokos érvényesíteni akarta a váltókövetelést. A váltóbirtokos az elfogadás vagy fizetés hiányáról az őt közvetlenül megelőző átruházót és a kibocsátót az óvás napját vagy óvás elengedése esetén a bemutatás napját követő 4 munkanapon belül értesíteni köteles, az átruházók pedig az őket megelőző átruházókat 2 munkanapon belül.

Óváselengedés: a kibocsátó bármelyik átruházó vagy kezes a váltóra írt és aláírt kifejezett nyilatkozattal felmentheti a váltóbirtokost az óvás felvételének kötelezettsége alól.

2.6. Váltóadósok

Egyenes váltóadósok saját váltó esetén a kiállító, idegen váltó esetén a címzett (ha elfogadta). közvetlen kereseti jog fizetés hiányában óvás nélkül is.

Megtérítési váltóadósok idegen váltó kiállítója és mindkét váltótípus esetén annak forgatói, ha esedékességkor a címzett nem fizet. Bármelyik váltóadóstól korlátozás nélkül lehet a fizetést igényelni. Megtérítéses váltóadós kifizetés esetén a jogosult helyébe lép, s követelheti a sorban előtte állóktól a váltó kifizetését.

Váltókezesség: amennyiben a váltót kezességgel is biztosítják, úgy a váltókezesek, készfizető kezesek és a kezességre vonatkozó szabályok szerint kell eljárni, a váltókezes kötelezettsége mindig ahhoz igazodik, akiért a kezességet vállalta.

2.7. Váltóper

A váltóbirtokos felperes **követlen váltókereset** indíthat a közvetlen vagy egyenes váltókötelezettel szemben és **megtérítési váltókereset** a megtérítésre kötelezettekkel (átruházók, kezesek, kibocsátó) szemben.

A kereseti követelés tárgya a váltóösszeg, annak kikötött késedelmi kamata, az óvás és értesítés költségei, továbbá az esedékességtől számított **6%-os késedelmi kamat**, a tőkeösszeg **3 ezrelékének megfelelő váltódíj**.

Amennyiben a megtérítésre kötelezett teljesít, ő is követelheti az általa kifizetett összeget, ennek kamatait, és a tőke **3 ezrelékes váltódíját (kumuláció)**.

A váltóra alapított per a váltó fizetési helyének bírósága előtt is megindítható (Pp. 38. §). Váltóperben a bíróság *oron kívül* jár el. A *tárgyalást* legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni (Pp. 125.§(4)bek.).

A váltóbirtokos a váltón alapuló követelését *azonnali beszédési megbízással* érvényesítheti.

2.8. Elévülési idő

A váltóbirtokos váltóból eredő követelése az *egyenes adóssal szemben* 3 év alatt évül el, a *megtérítéssel adóssal szemben* pedig az óvástól számított 1 év alatt, illetve az óvás elengedése esetén pedig az esedékességtől számítva.

Az átruházó követelése a *többi átruházó és a kibocsátó ellen* 6 hónap alatt évül el attól a naptól számítva, amely napon az átruházó a váltót kifizette, vagy amely napon az ellene beadott keresetet neki kézbesítették.

3. Csekk

Az egységes nemzetközi jogban elfogadott csekkjogi egyezményt az 1965. évi 2. tvr. iktatta jogszabállyá, s amely szabályokat az 2/1965. (I.24) IM r. tartalmazza.

3.1. Fogalma

A csekk pénz fizetésére szóló értékpapír, melyben a **kibocsátó** arra **utasít** valamely **hitelintézetet** (amellyel szemben követelése áll fenn), hogy a csekk alapján **meghatározott pénzeszeget** a **csekkbirtokosnak fizessen meg**. A csekk nem hitelviszonyt testesít meg, a csekk *készpénzt helyettesítő fizetési eszköz*.

3.2. A csekk működése

A csekk **hárompólusú jogviszony**. A csekk kibocsátását mindig megelőzi a csekk szerződés létrejötte a számlavezető bank (címzett) és a számlatulajdonos (kibocsátó, kötelezett) között, melynek alapján a bank *csekkfüzetet* bocsát a számlatulajdonos rendelkezésére. A csekkfüzet lapjai, a szelvények, kitöltésüktől minősülnek értékpapírnak. A hitelintézet a neki címzett csekket csak a kibocsátó számlatulajdonos által a csekken feltüntetett bankszámlán lévő fedezet erejéig váltja be (teljesíti)

a csekkbirtokosnak (kedvezményezettnek, rendeltvényesnek (forgatható csekk esetén), vagy utalványosnak (rektacsekk esetén). A készpénzfizetésre szóló csekk beváltásakor a hitelintézet a csekkösszeg átvevőjének *személyazonosságát* köteles vizsgálni. A csekk forgatható értékpapír

3.3. A csekk kellékei

A csekknek a váltóhoz hasonlóan vannak előírt **alakszerű követelményei**:

- ❖ csekk elnevezés az okirat szövegében, az okirat kiállításának nyelve szerint;
- ❖ meghatározott pénzüsszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyás,
- ❖ fizetésre kötelezett neve (címezett) neve: (csak bank lehet)
- ❖ fizetés helye
- ❖ keltezés, kiállítás helye
- ❖ kibocsátó aláírása

Könnyítések a csekkszigor alól:

- Fizetési hely megjelölése hiányában a fizetés helye a címezett neve mellett feltüntetett hely.
- Kiállítás helye hiányzik, akkor a kibocsátás helye a kibocsátó neve mellett megjelölt hely.

3.4. A csekk elfogadása, bemutatása

A csekket nem kell elfogadni és **csak fizetés végett lehet bemutatni**. A csekket *megtekintéskor* kell fizetni. Bemutatásra előírt határidők kibocsátás országában 8 nap a kibocsátástól, külföldön, de ugyanazon a földrészen (földközi tengerparti országban is) 20 nap, más földrész esetén 70 nap. Ha nem a fizetés helyén használatos pénzre szól a csekk, akkor az adott ország pénznemében lehet fizetni. Kivétel az ún. **effektívási záradékkal ellátott csekk**, amely alapján csak meghatározott pénznemben történik a kifizetés.

A készpénzfizetésre szóló csekk beváltásakor a hitelintézet a csekkösszeg átvevőjének *személyazonosságát* köteles vizsgálni. Megnevezett személyre szóló csekk beváltásánál - ha a csekket nem forgatták üresre - a hitelintézet azt vizsgálja, hogy a benyújtó a csekken megnevezett jogosulttal azonos személy-e, mert az összeget csak a csekken megnevezett személy részére fizetheti ki. A bemutatóra szóló csekk összegét a hitelintézet annak fizeti ki, aki a csekket bemutatja.

3.5. A csekk fajtái

Az átruházás módja szerint a csekk lehet *bemutatóra szóló csekk* összegét a hitelintézet annak fizeti ki, aki a csekket bemutatja, vagy *névre szóló csekk*. A névre szóló csekk vagy forgatható, vagy negatív rendeleti záradékot tartalmazó *rektacsekk*. A rektacsekk beváltásánál a hitelintézet azt vizsgálja, hogy a benyújtó a csekken megnevezett jogosulttal azonos személy-e, mert az összeget csak a csekken megnevezett személy részére fizetheti ki.

Az elszámolás módja alapján megkülönböztethető *fizetési csekk*, amely fizetésre és készpénz felvételére egyaránt jogosít és *elszámolási (ún. keresztezett) csekk* „csak elszámolásra” megjelöléssel, amely pénzfizetésre nem, csak egy másik bankszámlán való jóváírásra jogosít.

Garantált csekk: A hitelintézet a csekkszerződésen kívül bankgaranciát vállalhat a csekket kibocsátó számlatulajdonosért. A garancia - a feltételek megtartása esetén - valamennyi, a csekket fizetésül elfogadó személyre kiterjed.

3.6. Megtérítési igény

A kibocsátó fizetésért való ***felelősségét nem zárhatja ki*** („nem írottak tekintendő”). A csekkbirtokosnak megtérítési igénye áll fenn a kibocsátó, a csekkátruházók ellen, ha a bemutatott csekket nem fizeti ki. A megtérítési igény érvényesítésének feltétele, hogy csekket óvatolják, vagy a címzett el nem fogadási nyilatkozattal lássa el.

A csekkbirtokos követelheti a csekk ki nem fizetett összegét, az óvás és értesítés költségeit, továbbá az esedékességtől számított 6%-os késedelmi kamatot, a tőkeösszeg 3 ezrelékének megfelelő csekkjutalékot. Aki a csekket visszaváltotta szintén követelheti a az általa kifizetett összeget, a felmerülő költségeket, annak 6%-os késedelmi kamatát, a tőkeösszeg 3 ezrelékének megfelelő csekkjutalékot.

A csekkbirtokos megtérítési igénye az **átruházókkal**, a **kiállítóval szemben** a bemutatásra megszabott határidő lejártától számított 6 hónap alatt évül el. A csekkbirtokos a fizetés hiányáról az őt közvetlenül megelőző átruházót 4 munkanapon belül értesíteni köteles. Mindegyik

átruházó köteles az értesítés vételét követő 2 napon belül közölni az öt közvetlenül megelőző átruházóval.

Az elévülést csak a követelés bíróság előtt történő érvényesítése szakítja meg. Az elveszett csekk jogi megsemmisítése során a hirdetményi idő – a többi értékpapírtól eltérően – egy hónap.

4. A kötvény

A kötvény szabályait a 285/2001. Korm. rendelet tartalmazza. A kötvény olyan névre szóló, átruházható, hitelviszonyt megtestesítő, kamatozó értékpapír, melyben a kibocsátó arra kötelezi magát, hogy a megjelölt pénzösszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges szolgáltatásokat, továbbá a pénzösszeget a kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (hitelező) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetve teljesíti. A definíció alapján megállapíthatjuk, hogy a kötvény:

- csak névre szólóan bocsátható ki;
- hitelviszonyt testesít meg, tehát kötelmi jogi papír;
- csak kamatozó formája létezik.

A rendelet a **kibocsátók körét** részletesen meghatározza. Kötvény kibocsátására:

- az állam, külföldi állam,
- Magyar Nemzeti Bank,
- az önkormányzat,
- nemzetközi szervezet és külföldi szervezetek, melyek saját joguk alapján kötvény kibocsátására jogosultak,
- jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek,
- jogi személyiséggel rendelkező külföldi gazdálkodó szervezet fióktelepei jogosultak.

A kötvény **tartalmazza**:

- a kibocsátáshoz szükséges felhatalmazást;
- a kötvény elnevezését és kibocsátásának célját;
- a kötvény névértékét, értékpapírkódját és - dematerializált kötvény kivételével – sorszámát;
- a kibocsátó megnevezését;
- az átruházásra vonatkozó esetleges korlátozást;

- a kötvény futamidejét; a kamatfizetési és beváltási (törlesztési) időpontokat és feltételeket;
- a kötvény összegének visszafizetését és a kamat megfizetését biztosító kötelezettségvállalásokat;
- a kötvény kiállításának helyét és napját;
- a kibocsátó aláírását.

A kötvény **átruházható** értékpapír. Az átruházással valamennyi kötvényből eredő jog átszáll az új kötvénytulajdonosra. A kötvényátruházáshoz fűzött valamennyi feltétel, illetve a részleges kötvényátruházás semmis. Az átruházást csak törvény, kormányrendelet vagy maga a kibocsátó korlátozhatja. Fontos garancia, hogy a kötvényen alapuló követelés **soha nem évül** el a kibocsátóval szemben.

5. Kincstárjegy

A kincstárjegy szabályait a 286/2001. Korm. rendelet tartalmazza. A kincstárjegy olyan névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, amelyben az állam arra kötelezi magát, hogy *kamatozó kincstárjegy* esetén a megjelölt pénzüsszeget és annak kamatát, *nem kamatozó kincstárjegy* esetén a megjelölt pénzüsszeget a kincstárjegy mindenkori tulajdonosának (jogosultjának) a megjelölt időben és módon megfizeti.

A kincstárjegy **kibocsátására csak az állam** jogosult. Az állam rövid lejáratú hitelszükségletének fedezésére bocsátja ki, így futamideje legfeljebb egy év lehet. A rendelet két fajtáját különbözteti meg a kincstárjegynek: *kamatozó* és *diszkont* kincstárjegy. Kamatozó kincstárjegy esetében a kibocsátónak az értékpapíron megjelölt pénzüsszeget felül kamatot is kell fizetnie, míg diszkont kincstárjegy esetében nem terheli kamatfizetés, csak az értékpapírban megjelölt pénzüsszeget köteles megfizetni. Minden más kérdésben a kötvény szabályai irányadók a kincstárjegyre.

A kötvény és a kincstárjegy különbségeit a következő táblázat szemlélteti:

Szemponatok	Kötvény	Kincstárjegy
Kibocsátók köre	Széles alanyi kör, az állam csupán egy lehetséges kibocsátó.	Csak az állam lehet kibocsátó.
Kamat fizetése.	A meghatározott pénzüsszeg utáni kamatfizetés mindig kötelező.	Két fajtája van: – kamatozó kincstárjegy – diszkont kincstárjegy (kibocsátónak nincs kamatfizetési kötelezettsége)
Futamidő	Nincs meghatározott korlát, de általában közép lejáratú.	Max. a kibocsátástól 1 évig terjedhet.

6. Letéti jegy

A 287/2001. Korm. rendelet értelmében letéti jegy olyan névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, amelyben a kibocsátó (hitelintézet, külföldi hitelintézet fióktelepe, MNB) arra vállal kötelezettséget, hogy a meghatározott, részére befizetett pénzüsszeget és annak előre meghatározott kamatát a letéti jegy mindenkorai tulajdonosának (hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti.

A letéti jegy a lakossági megtakarítások befektetésének egyik eszköze. Bár hazánkban nem terjedt el alkalmazása széles körben, azonban a bankbetétek mellett hasonlóan kockázat nélküli befektetési formát kínál. A letéti jegyet csak *hitelintézet, külföldi hitelintézet magyarországi fióktelepe és a Magyar Nemzeti Bank* bocsáthat ki. Az MNB célja a letéti jegyek kibocsátásával a monetáris politika céljainak megvalósítása.

A letéti jegynek **tartalmaznia** kell:

- a kibocsátó megnevezését;
- a letéti jegy névértékét, értékpapírkódját és - dematerializált letéti jegy kivételével – sorszámát;
- a kamat- és beváltási (törlesztési) feltételeket;

- a letéti jegy kiállításának helyét és napját;
- a kibocsátó aláírását.

A letéti jegy *futamideje* a kibocsátástól legfeljebb 3 évig terjedhet. Átruházható értékpapír, azonban az átruházás feltételhez nem köthető, a részleges átruházás pedig semmis. A letéti jegyen alapuló követelés a beváltására előírt határidő lejártát követő **10 éven belül évül el**.

7. Jelzáloglevél

A jelzáloglevél kizárólag ***jelzálog-hitelintézet által kibocsátott névre szóló, átruházható értékpapír***. Szabályait az 1997. évi XXX. törvény tartalmazza. A jelzálog-hitelintézetek *penz kölcsönt nyújtanak* Magyarországon vagy az EGT államok területén található *ingatlanon* alapított *jelzálogjog fedezete* mellett. A kölcsön forrásait elsősorban jelzáloglevél kibocsátásával gyűjtik. A jelzálog-hitelintézetnek mindig rendelkeznie kell a forgalomban lévő jelzáloglevelek még nem törlesztett névértéke és kamata összegét meghaladó mértékű *fedezettel*. A jelzálog-hitelintézet átalakítása, felszámolása esetén a PSZÁF engedélyével a jelzáloglevélből eredő kötelezettség más jelzálog-hitelintézetre *átruházható*. A jelzálog-hitelintézet *vagyonellenőrt* köteles megbízni annak érdekében, hogy igazolja a jelzáloglevelek fedezetének rendelkezésre állását. *Negyedévente* a jelzálog-hitelintézet köteles országos napilapban és a tőzsde hivatalos lapjában *tájékoztatót* közzétenni, amelyben feltünteti a jelzáloglevelek még nem törlesztett névértékét és kamatát, valamint a fedezetükre szolgáló eszközöket és vagyontárgyakat.

8. A közraktározási szerződés és a közraktári jegy

A közraktározási tevékenységről, és az annak kapcsán kibocsátható közraktári jegyről az 1996. évi XLVIII. törvény rendelkezik. A ***közraktározási szerződés*** alapján a közraktár köteles a *nála elhelyezett árut időlegesen megőrizni, erről közraktári jegyet kiállítani*, a letevő pedig köteles *közraktári díjat fizetni*. A szerződés alaptípusának a letét tekinthető, azonban a letéti szerződéstől egyértelműen különbözik reálszerződés jellege és az értékpapír-kibocsátás mozzanata miatt.

Szemponatok	Letét	Közraktározás
Értékpapír kibocsátás	Nem illeti meg ez a jog a letéteményest.	Közraktár köteles közraktári jegyet kiállítani az áru átvételekor.
Szerződés létrejötte	Konszenzuál szerződés	Reálszerződés: a közraktári jegyet csak a már elhelyezett áru esetében lehet kiállítani.

A szerződés tehát **reálszerződés**, így az áru átvételével és a közraktári jegy kiállításával jön létre. A törvény a szerződés megkötésére kötelezően *írásbeli* alakot rendel. A szerződés kötelező tartalmi elemei a következők:

- az elhelyezett áru mennyiségének, minőségének, értékének (az áru értékét a közraktári jegyre is fel kell vezetni) megjelölése;
- a szerződés időtartama, mely maximum 1 év lehet: egy év elteltével a közraktári jegyet be kell vonni, és újat kell kiállítani;
- a teljesítés helye: amennyiben a közraktár nem a saját tulajdonában lévő helyiségben, raktárban őrzi majd az árut, akkor művi tárolásról beszélünk;
- a raktárban történő elhelyezés módja;
- a közraktári díj: a közraktári jegyre rávezetik a díj összegét. A már megkötött szerződések esetében nem érvényesülhet az esetleges díjemelés;
- utalni kell arra, hogy a közraktári szabályzat része-e a szerződésnek.

Közraktár csak *részvénytársaságként* (minimum 500 millió forint alaptőkével, csak névre szóló részvényekkel), vagy külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepeként működhet. A közraktárt a gazdasági miniszter és a PSZF engedélye után veszik nyilvántartásba.

A szerződés **tárgya** az áru, amely csak ingó és forgalomképes dolog lehet a pénz és értékpapír kivételével. Az áru nem veszélyeztetheti a személy- és vagyonbiztonságot. Az áruk körét az üzletszabályzatok szűkíthetik.

A jogviszony alakulása annak függvénye, hogy ki birtokolja a közraktári jegyet, illetve annak két részét: az **árujegyet és a zálogjegyet**. A

közraktári jegy első birtokos mindig a letevő. A szerződés lényege abban áll, hogy az értékpapír (közraktári jegy) segítségével áruját könnyen és gyorsan el tudja adni a letevő, vagy annak elzálogosításával hitelhez jusson. Ilyenkor a közraktári jegy kikerül a letevő birtokából és egy *harmadik személy* jelentkezik a közraktárnál az áru kiszolgáltatását kérve. A jogviszony ezzel háromszereplőssé válik. A közraktár a letevőtől átvett árut csak a közraktári jegy (mindkét részének) birtokosának köteles kiadni. *Negyedik szereplő* akkor kapcsolódik be a jogviszonyba, ha a közraktári jegy birtokosa nem együtt birtokolja a közraktári jegy mindkét részét. Az *árujegy birtokosa* követelheti a közraktártól az *áru kiszolgáltatását*. A *zálogjegy birtokosa* - amennyiben a hitel összegét számára nem fizetik vissza - követelheti a közraktártól az elzálogosított áru *elárverezését*, és a befolyt összeg részére történő átutalását.

A **közraktár köteles** közraktározási tevékenységet kifejezni, ami az áru tárolását, általános kezelését, őrzését jelenti. Köteles kiállítani a közraktári jegyet. Az árut annak köteles kiszolgáltatni, aki az árujegyet visszaadja, vagy az árujegyet visszaadja és a zálogjegyen feltüntetett követelés összegét a zálogjegy birtokos javára, az ÁFA összegét pedig a letevő javára a közraktárnál letétbe helyezte. A közraktárnak értesítési kötelezettsége is van: az áru kiszolgáltatásával egyidejűleg köteles a letevőt értesíteni a kiszolgáltatás időpontjáról valamint az értékesítés adatairól.

A **közraktár jogai** között elsődleges a közraktári díjhoz való jogosultsága. Teljesíthet a közraktározási tevékenység mellett egyéb szolgáltatásokat is, pl. áru csomagolása, minőségi és mennyiségi meghatározása, értékbecslés, vámkezelés, egyéb minőségi vizsgálatok. Kölcsönt nyújthat az átvett áru után, az áru értékének 2/3 részéig a közraktári jegy birtokosa számára. Az így nyújtott kölcsön azonban nem haladhatja meg a közraktár alaptőkéjének 25%-át. A nála elhelyezett árura biztosítást köthet a letevővel való megállapodása alapján. *Privilegizált törvényes zálogjog* illeti meg a nála elhelyezett árura nézve a meg nem fizetett közraktári díj, illetve a közraktár által nyújtott egyéb szolgáltatások díjának biztosítékeként. Jogosult az *árut értékesíteni* a letevő értesítése mellett, ha azt a szerződés lejártát követően nem váltják ki, vagy az árut a szerződés fennállása alatt a megromlás veszélye fenyegeti.

A **közraktár felelőssége** hasonlatos a fuvarozó szigorú, objektív felelősségéhez az árukárok tekintetében. A közraktár fokozott felelősséggel tartozik. A kártérítési felelősség alól csak szűk körben tudja

magát kimenteni. Felel minden olyan kárért, amely a közraktározásra elhelyezett áruban az átvételtől a kiszolgáltatásig különösen a teljes vagy részleges elveszésből, megsemmisülésből, megromlásból, megsérülésből erednek. A kártérítés mértékére a közraktározási jegyen feltüntetett érték az irányadó. A **felelősség alóli mentesülés esetei** a következők: ha a kár

- a közraktár tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok,
- az áru belső tulajdonsága,
- csomagolás rejtett hiányossága
- a letevő, illetve a képviselőjében eljáró személy felróható magatartása miatt következett be.

A **letevő kötelezettségei** között a közraktári díj megfizetését, az áru megfelelően csomagolt állapotban történő átadását, valamint a letett áruval kapcsolatos esetleges különleges bánásmódra vonatkozó tájékoztatási kötelezettségét emelhetjük ki.

A **jogviszony megszűnését** négy alany kapcsolatában kell vizsgálnunk:

- I) A *letevő és a közraktár* közötti kötelemben a jogviszony akkor szűnik meg, ha a letevő a közraktári jegyet másra *átruházta*.
- II) A *közraktári jegy birtokosa* vonatkozásában a jogviszony megszűnésének időpontja, amikor a közraktár részére átadta mind az árujegyet, mind a zálogjegyet, a közraktár pedig kiadta neki az árut.
- III) A *különvált árujegy birtokosa* vonatkozásában a jogviszony megszűnése úgy alakul, hogy az árujegy birtokosa csak úgy válthatja ki az árut a raktárból, ha a *zálogjegyet magához váltja*. Amennyiben a zálogjegy birtokosa nem érhető el, ismeretlen, vagy nem tudnak megegyezni, az árujegy birtokosának a zálogjegyen szereplő összeget a közraktárnál *letétbe kell helyeznie*, és a *közraktári díjat* megfizetnie.
- IV) A *különvált zálogjegy birtokosa* vonatkozásában a jogviszony akkor szűnik meg, ha a zálogjegyen feltüntetett követelését kifizetik. Ha a zálogjegyen feltüntetett kölcsönösszeget nem fizetik ki, a zálogjegy birtokos a lejárat napját követő második munkanap végéig e tényről az első zálogjegyforgatónak a zálogjegyre vezetett elismerő nyilatkozatával vagy közjegyző által kiállított okirattal megállapíthatja (*óvási eljárás*). A zálogjegy első forgatója köteles az árujegy forgatmányosát két munkanapon belül értesíteni a

felszólításról. Amennyiben 3 napon belül nem fizetik meg a zálogjegyen feltüntetett összeget, a zálogjegybirtokos követelheti a áru értékesítését és a vételárból történő kielégítését (*értékesítési eljárás*). A közraktár tőzsdei forgalomban értékesítheti az árut Az értékesítésből befolyt összeget a következő kielégítési sorrend alapján kerül kifizetésre:

- a közraktár közraktározási jegyre vezetett díjkövetelése,
- a zálogjegybirtokos követelése,
- a közraktár egyéb követelése,
- az árujegybirtokos követelése.

Amennyiben az értékesítésből befolyt összeg nem fedezi a zálogjegybirtokos követelését, az előző forgatókkal szemben **visszkereseti jog** illeti meg, amit a tőzsdei értékesítés, illetve az árverés napjától érvényesíthet. Követelésének kielégítéséért az előző zálogjegyforgatók *egyetemlegesen* felelnek. A visszkereseti jog az óvás napjától számított 1 éven belül évül el. A visszkereseti jog csak akkor illeti meg a zálogjegybirtokost, ha az óvást felvette, és az áru értékesítését az óvás napjától számított 30 napon belül kérte.

A zálogjegybirtokos - miután követelését kielégítették - köteles a zálogjegyet visszaszolgáltatni a közraktárnak.

9. A részvény

9.1. A részvény fogalma

A részvény kizárólag a részvénytársaságok által kibocsátható értékpapír, így annak szabályait a részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezésekkel együtt a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény tartalmazza. Ennek alapján a részvény **tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező forgalomképes értékpapír**. A részvény alapjogviszonya tehát az *rt-ben fennálló tulajdonosi részesedés*, a részvényesek az rt. tagjai.

A részvény jellemzőit az alábbi **sajátosságok** alapján fogjuk meghatározni:

- a) a részvény névértéke;
- b) előállítási módja;
- c) az átruházhatósága és
- d) a részvényfajta, a részvényosztály és a részvénytársaság szerint.

A Gt. szerint megkülönböztetünk *zártkörű* (zrt.) és *nyilvános* (nyrt.) *részvénytársaságot*, amelyek által kibocsátott részvények az előállítási módjuk, az elsőbbségi részvényosztályok kialakításnak lehetőségei és a részvényátruházás szabályai tekintetében mutatnak különbséget.

9.2. A részvény névértéke

A részvények névértékét alapításkor az alapítók, alaptőke felemelésekor pedig az erről döntő közgyűlés határozza meg. Az *rt. alaptőkéje* állhat azonos vagy különböző névértékű részvényekből. Az azonos névértékű részvények azonos szavazati jogot biztosítanak, kivéve, ha a Gt. vagy az *rt.* alapszabálya a részvények meghatározott csoportjára kizárja vagy korlátozza a szavazati jogot.

A Gt. alapján nem fűződik szavazati jog az *rt.* tulajdonában álló saját részvényhez, illetve a teljesített vagyoni hozzájárulással arányos korlátozott szavazati jog érvényesül a még teljesen be nem fizetett részvények vonatkozásában. Az alapszabály az osztalékelsőbbségi részvényekhez fűződő szavazati jogot korlátozhatja vagy kizárhatja.

Újjonnan került bevezetésre a *hányad részvény* fogalma, amely azt jelenti, hogy az *rt.* névértéke meghatározható az alaptőke mindenkori összegének hányadában is (például 1/100 részvény).

9.3. A részvény előállítása és annak módja

Az *rt.* részére nem csupán lehetőség, hanem kötelezettséget is jelent a részvény előállítása, amelynek **két feltétele** van: az *rt. cégbejegyzése* és a *részvények értékének teljes befizetése*. Ha a részvényesek ilyen kéréssel nem fordulnak az *rt.* felé, az igazgatóság a feltételek teljesülését követő harminc napon belül akkor is köteles intézkedni a részvények haladéktalan előállításáról.

A részvényeket **kétféleképpen lehet előállítani**: *nyomdai úton*, okirati formában és az 1997-es Értékpapír törvény hatályba lépését követően *dematerializált formában* is.

A *nyomdai úton* előállított részvényen fel kell tüntetni:

- az rt. cégnevét és székhelyét,
- a részvény sorszámát, sorozatát és névértékét,
- az első tulajdonos nevét,
- a részvényfajtához fűződő alapszabályban meghatározott jogokat,
- a kibocsátás időpontját, az alaptőke nagyságát és a részvények számát,
- a cégjegyzésre jogosultak aláírását, a részvény kódját,
- az alapszabály ilyen rendelkezése esetén a részvény átruházásának korlátozását, valamint az rt. beleegyezési jogát.

A *dematerializált részvény* elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, a részvény tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség, amelynek nincs sorszáma. A dematerializált részvényről kiállított bármilyen okiraton feltűnő módon rögzíteni kell, hogy az okirat nem minősül értékpapírnak. A részvényes nevét nem a részvény, hanem az értékpapírszámla tartalmazza. A cégjegyzésre jogosultak aláírása helyett a dematerializált részvény a cégszerűen aláírók nevét tartalmazza.

A kétféle módon előállított részvény tartalmi különbségei az alábbiak szerint foglalhatók össze:

OKIRATI RÉSZVÉNY	DEMATERIALIZÁLT RÉSZVÉNY
Van sorszáma	Nincs sorszáma
Tartalmazza a tulajdonos nevét	A tulajdonos neve nincs feltüntetve
Cégszerűen aláírt	A cégszerűen aláírók nevét tartalmazza

Az *nyilvánosan működő* rt. (nyrt.) **csak** egyféle módon, **dematerializált** formában jogosult részvényt előállítani.

Összevont címletű részvény

A részvények előállításának költségeinek csökkentése érdekében az alapszabály felhatalmazása alapján az **egy részvényt sorozatba tartozó részvények** összevont címletű részvényként is kibocsáthatók. Arra is lehetőség van, hogy a már kibocsátott részvényeket utóbb a részvényes kérésére és költségére összevont címletű részvénné átalakítsák át. Az összevont címletű részvény nem hoz létre közös tulajdont, vagyis a részvényes a részvény alapcímletéhez kapcsolódó jogaival szabadon

rendelkezhet, tehát eladhatja a részvényét anélkül, hogy a többi részvényesnek a tulajdonostársakat megillető elővásárlási jog alapján fel kellene ajánlani megvételre.

Az összevont címletű részvényt utóbb kisebb címletű összevont részvényekre, illetve az alapszabályban meghatározott névértékű részvényekre kell bontani, ha a részvényes ezt kéri és a költségeket megfizeti.

9.4. A részvény átruházhatósága

A részvény fogalmi elemei közé tartozik a forgalomképeség, vagyis főszabály szerint szabadon átruházható, azonban törvény megállapíthat szabályokat a részvény átruházhatóságának korlátozására (például a zrt. által kibocsátható részvények vonatkozásában vagy dolgozói részvény esetén), de ez a korlátozás kizárólag akkor hatályos harmadik személlyel szemben, ha erre törvény lehetőséget ad.

A névre szóló részvény átruházási szabályai az előállítási mód függvényében alakulnak. A nyomdai úton előállított részvény átruházása a részvény hátoldalára vagy a hozzácsatolt lapra (toldatra) írt teljes vagy üres forgatmánnyal történik. A dematerializált részvény átruházása az értékpapírszámlán történő terhelés (-), illetve jóváírás (+) útján történik.

A részvényátruházás sajátos szabályai

1. Elővásárlási, visszavásárlási és vételi jog kikötése

A részvényekre szerződéssel elővásárlási, visszavásárlási és vételi jogot lehet kikötni, amely jogok az rt-vel és harmadik személyekkel szemben akkor hatályosak, ha a nyomdai úton előállított részvényeken felülbélyegzéssel feltüntették, s a dematerializált részvények esetén pedig az értékpapírjogi rendelkezéseknek megfelelően nyilvántartják.

2. Részvénytulajdonosok korlátozása

Törvény, valamint a Gt. felhatalmazása alapján a zrt. alapszabálya korlátozhatja meghatározott személyek által átruházás útján megszerezhető részvényfajtákat, illetve részvényosztályokat. E korlátozás megsértésének szankciója, hogy a jogellenes részvénytulajdonosok részvénytulajdonosként nem lehet a részvénykönyvbe bevezetni, s emiatt

a részvényes nem gyakorolhatja az rt-vel szemben a részvényesi jogokat.

3. Az átruházás korlátozása

Zrt. alapszabálya előírhatja, hogy a részvények átruházásához az rt. beleegyezésére van szükség, amelynek megadása az igazgatóság hatáskörébe tartozik. A részvény átruházási szerződés ebben az esetben felfüggesztő feltétellel kötött megállapodás, amelynek hatályosulása a beleegyezés megadásához kötődik.

A beleegyezés csak fontos okból tagadható meg. Ilyen lehet, ha a részvényt az rt. versenytársa kívánja megszerezni, vagy az rt céljára és a részvényesek körére figyelemmel az alapszabályban külön nevesített ok.

Ha az igazgatóság az átruházási szándék írásban történt bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezés megadottnak tekinthető.

Lényeges különbség az nyrt. által kibocsátható részvények vonatkozásában, hogy a részvénytörzs nem korlátozható és nem köthető az rt. beleegyezéséhez.

9.5. A részvényfajták

Jelenleg **öt részvényfajta** kibocsátására van lehetőség:

1. törzsrészvény,
2. elsőbbségi részvény,
3. dolgozói részvény,
4. kamatozó részvény,
5. visszaváltható részvény.

Az elsőbbségi részvényfajtan belül **részvényosztályok** alakíthatók ki annak megfelelően, hogy milyen részvényesi jog területén biztosítanak többletjogot.

Egy részvényfajtan, illetve részvényosztályon belül több **részvénytörzs** bocsátható ki. Egy részvénytörzsnek minősülnek az azonos tartalmú és mértékű tagsági jogot megtestesítő, azonos névértékű és előállítási módú részvények. Csakis egy eltérő sajátosságuk lehet: a kibocsátás időpontja.

9.5.1. A törzsrészvény

A leggyakrabban kibocsátott részvényfajta, a törzsrészvény fogalmát a Gt. negatívan határozza meg, ugyanis a más részvényfajták közé nem sorolt részvényeket tekinti törzsrészvénynek. A sajátosságai alapján azt mondhatjuk, hogy a törzsrészvény a névértékéhez kapcsolódó részvényesi jogok gyakorlására jogosítja a tulajdonosát, többletjogok nem társulhatnak hozzá.

2006. július 1-től meghatározásra került a törzsrészvények minimális mértéke, amelynek mindenkor meg kell haladnia az alaptőke felét.

9.5.2. Elsőbbségi részvény

Az elsőbbségi részvény más részvényfajtaival szemben a részvényesnek meghatározott előnyt biztosít. Annak függvényében, hogy a többletjog milyen részvényesi jogra terjed ki, az alábbi részvényosztályokat különböztethetjük meg:

1. osztalékelsőbbségi részvény,
2. likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi részvény,
3. szavazatelsőbbségi részvény,
4. vezető tisztségviselő vagy felügyelő bizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény,
5. elővásárlási jogot biztosító elsőbbségi részvény és
6. kombinált elsőbbségi részvény.

Az új Gt. lehetőséget ad bármely részvényosztályon belül olyan részvényt sorozat kibocsátására, amelyet a részvényes vagy az rt. kérésére más elsőbbségi részvénné vagy törzsrészvénné kell átcserélni.

Elsőbbségi részvények legfeljebb az alaptőke feléig bocsáthatók ki.

Osztalékelsőbbségi részvény

Az osztalékhoz való jog a részvényes egyik legjelentősebb vagyoni joga, amelyhez kétféleképpen lehet elsőbbségi jogot kapcsolni.

A többletosztalékra jogosító elsőbbségi részvény nagyobb mértékű osztalékra jogosítja a tulajdonosát, mint ami a részvény névértéke után járna.

A garantált osztalékelsőbbségi részvény után a névértéknek megfelelő mértékű osztalék jár, amennyiben az osztalékfizetésnek valamennyi feltétele fenn áll. Ha azonban az adott évben

valamilyen oknál fogva nem kerül sor osztalék fizetésére, akkor kizárólag ezek a részvényesek követelhetik visszamenőlegesen is az elmaradt osztalék kifizetését. Garanciális szabály, hogy a következő évben a többi részvényesnek csak akkor lehet osztalékot fizetni, ha ezen részvények után az ez évi és az elmaradt osztalék maradéktalanul kifizetésre került.

A Gt. lehetővé teszi, hogy az osztalékelsőbbbségi részvényhez fűződő szavazati jogot az alapszabály korlátozza vagy kizárja. Ha így rendelkeznek, s az rt. valamelyik évben nem fizet osztalékot, és ezt a következő évben sem pótolja, a harmadik évtől a teljes szavazati jogot gyakorolhatja az osztalékelsőbbbségi részvényes mindaddig, amíg az rt. az elmaradt osztalékot ki nem fizeti részére.

Likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi részvény

Likvidációs hányadnak nevezzük az rt. jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezők kielégítését követően a részvényesek között felosztásra kerülő vagyonból való részesedést. A részvényesek részvényeik névértékének arányában részesülnek az rt. vagyonából, azonban akinek erre elsőbbségi joga van, az nagyobb mértékű vagyonmaradványra tarthat igényt.

Az alapszabály e részvények esetén is a szavazati jogot korlátozhatja vagy teljes mértékben kizárhatja.

Ilyen részvények a gyakorlatban ritkán fordulnak elő.

Szavazatelsőbbbségi részvény

A szavazatelsőbbbségi részvényhez két módon kapcsolható többletjog, mégpedig a többletszavazati jogot biztosító részvény és az aranyrészvény formájában.

A *többletszavazati jogot biztosító részvény*hez többszörös, legfeljebb azonban a névértékhez igazodó szavazati jog tízszerese adható.

Az angolszász jogból átvett *aranyrészvény* elnevezést sem a korábbi, sem az új Gt. nem használja, azonban mindkettő tartalmaz rá vonatkozó szabályokat. Az aranyrészvény vétőjogot biztosító szavazatelsőbbbségi részvény. Bármely jogalany lehet a tulajdonosa, s egy vagy akár több ilyen részvény is kibocsátható. Ez utóbbi esetben az aranyrészvényesek egyszerű szótöbbségének igenlő szavazata mellett hozható csak meg a közgyűlési határozat. Azokban a kérdésekben lehet a vétőjogot gyakorolni, amelyeket – akár valamennyi közgyűlési hatáskört is - az alapszabályban

felsoroltak. Ha erről az alapszabály nem rendelkezik, a vétójog nem érvényesül.

Vezető tisztségviselő vagy felügyelő bizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény

Ez a részvénytársaság csak testületi – igazgatósági – vezetés alatt álló rt. esetén alakítható ki. Ha a vezérigazgató egyszemélyi vezetése valósul meg, akkor ilyen részvények kibocsátására nem kerülhet sor.

Az igazgatóság, illetve a felügyelő bizottság választásának a joga a közgyűlést illeti meg, azonban az e részvénnyel rendelkezők a többi részvényestől függetlenül jogosultak személyi kérdésben döntést hozni, s az igazgatóság vagy felügyelő bizottság tagjainak legfeljebb egyharmadát kijelölni.

Nyrt. esetében nem kerülhet sor ilyen részvénytársaság kialakítására.

Elővásárlási jogot biztosító elsőbbségi részvény

Ilyen részvénytársaság kialakítására csak a zrt. esetében van lehetőség, s a hozzá kapcsolódó többletjog az rt. által kibocsátott, adásvétel útján átruházni kívánt részvények vonatkozásában biztosított az elővásárlási jog, amelyet a vételi ajánlat közlésétől számított tizenöt napon belül lehet gyakorolni. Ha ez idő alatt a részvényes nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy nem kíván élni az elővásárlási jogával.

Az alapszabály az ilyen részvénytársaságnál is jogosult a szavazati jog korlátozására vagy kizárására.

Kombinált elsőbbségi részvény

Az új Gt. liberalizáltabb módon szabályozza az elsőbbségi jogok összekapcsolásával kialakítható kombinált részvényeket, ugyanis korábban csak egyféle kombinációként a két vagyoni jog (osztalék- és likvidációs elsőbbségi jog) egy részvényhez történő kapcsolását ismerte el. Az új rendelkezések értelmében a továbbiakban ez a lehetőség csak az nyrt. esetében marad meg, a zrt-nél megengedetté válik az elsőbbségi jogok bármilyen formájú, s akár kettőnél több jog összekapcsolása is egy részvénytársaság keretein belül.

9.5.3. Dolgozói részvény

A dolgozói részvény az rt. teljes és részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalói számára bocsátható ki ingyenesen vagy kedvezményes áron. Az ilyen részvények kibocsátásának a feltétele, hogy az rt rendelkezzen a szükséges pénzügyi fedezettel, ugyanis a részvények névértékének a dolgozók által be nem fizetett részét az rt. az alaptőként felüli vagyonából köteles teljesíteni. Mivel az rt. alaptőként felüli vagyonnal alapításkor még nem rendelkezik, ezért csak az rt. működése során az alaptőke felemelésekor, legfeljebb a felemelt alaptőke tizenöt százalékáig lehet dolgozói részvényt kibocsátani.

A dolgozói részvény a névértékhez igazodó részvényesi jogokat biztosítja a munkavállalóknak, azonban lehetőség van többletjogot (például osztalékelsőbbiséget) biztosító dolgozói részvény kibocsátására is.

A dolgozói részvény átruházása

A dolgozói részvény legfőbb jellemzője, hogy *korlátozottan forgalomképes*, csakis a Gt-ben meghatározott személyi kör szerezheti meg érvényesen. Ezek a következők:

- az rt. munkavállalói és nyugdíjasai,
  - azok a személyek, akik számára az alapszabály ezt a jogot a korábbi munkaviszonyukra tekintettel biztosítja. (ezáltal olyan személyek tulajdonában is maradhat dolgozói részvény, akiknek a munkaviszonya nem nyugdíjazás folytán szűnt meg),
  - a munkavállalók meghatározott csoportjai (például MRP, kizárólag a munkavállalók által létrehozott gazdasági társaságok).
- A dolgozói részvény más személyre történő átruházása semmis.

A munkavállaló halála, munkaviszonyának megszűnése

Ha a munkavállaló meghal, vagy munkaviszonya bármilyen módon megszűnik, s ez utóbbi esetben az alapszabály nem teszi lehetővé a dolgozói részvény megtartását, az örökösnek vagy a volt munkavállalónak hat hónap áll rendelkezésére, hogy átruházza a részvényét az annak megszerzésére jogosult személyekre.

Ha a hat hónapos határidő eredménytelenül telik el, az ezt követő első közgyűlésen kell rendelkezni arról, hogy az rt. az alaptőke csökkentésével bevonja vagy átalakítja más részvényfajtvá, s így szélesebb körben értékesítheti. Mindkét esetben az örököst vagy a volt munkavállalót a részvény névértéke illeti meg, amelyet a

bevonástól vagy az értékesítéstől számított harminc napon belül kell kifizetni részére.

9.5.4. Kamatozó részvény

Az egyik legkedvezményesebb, de igen ritkán kibocsátott részvényfajta, hiszen az osztalékon felül egy előre meghatározott mértékű kamatra is jogosítja a tulajdonosát.

A kamat fizetésének a forrása ugyanaz, mint az osztalék kifizetésének, vagyis az rt. adózott eredménye terhére fizethető ki. Nem kerülhet sor kamat fizetésre, ha ennek következtében az rt. saját tőkéje nem érné el az rt. alaptőkéjét. Ha a szükséges fedezet rendelkezésre áll, akkor – ellentétben az osztalékfizetéssel - erről szóló döntés nélkül kötelező a részvényen feltüntetett módon számított kamat kifizetése.

A kamatozó részvény tulajdonosát a kamaton felül valamennyi részvényesi jog megilleti a részvény névértéke arányában. Kamatozó részvény legfeljebb az alaptőke tíz százalékáig bocsátható ki.

9.5.5. Visszaváltható részvény

2005. január 1-től bevezetett új részvényfajta, amely legfeljebb az alaptőke tíz százalékáig bocsátható ki.

Háromféleképpen kerülhet sor visszaváltható részvény kibocsátására:

1. az rt-t vételi jog illeti meg a részvény vonatkozásában,
2. a részvényesnek eladási joga van,
3. mind vételi, mind eladási jogot megtestesít a részvény.

Új szabály, hogy a vételi jog feltételeinek meghatározásánál az alapszabály eltérhet a Ptk. opciós jogra vonatkozó rendelkezéseitől, ami elsősorban azt jelenti, hogy öt évnél hosszabb időre is kiköthető és a határozatlan időre létesített vételi jog hat hónap elteltével nem fog megszűnni.

A visszaváltható részvény a névértéke alapján biztosítja a részvényesi jogokat, úgy mint a törzsrészvény, illetve elsőbbségi jogok is kapcsolhatóak hozzá.

A részvény visszaváltásának feltételei

Csak olyan részvény vonatkozásában gyakorolható a vételi, illetve eladási jog, amely vonatkozásában a teljes névérték befizetésre került.

Az rt-nek rendelkeznie kell a visszaváltáshoz szükséges fedezettel, amely megegyezik az osztalékfizetés forrásával. A szükséges adózott eredmény meglétét a hat hónapnál nem régebbi éves beszámoló vagy a közbenső mérleg adataival kell alátámasztani.

A vételi vagy eladási jog gyakorlásának tényét az rt. soron kívül köteles bejelenteni a cégbíróságnak, és ezzel egyidejűleg köteles intézkedni a Cégbizonylatban való közzétételről.

A visszaváltott részvényt az rt. köteles bevonni és ennek megfelelően az alaptőkét leszállítani.

9.6. A részvényutalvány és az ideiglenes részvény

A részvény kibocsátását megelőzően az rt. alapításakor és az alaptőke felemelésekor alkalmazott jogintézmények.

A **részvényutalvány** névre szóló, forgalomképtelen okirat – amely nem minősül értékpapírnak -, s amely igazolja a meghatározott személynek az rt-vel szemben fennálló jogait és kötelességeit. A részvényutalvány kiállítása nem kötelező.

Az **ideiglenes részvényt** az rt. alapításának, illetve az alaptőke felemelésének cégbírósági bejegyzését követően kell előállítani arra az időszakra, amíg az alaptőke (felemelt alaptőke) teljes befizetése meg nem történik. Az ideiglenes részvény már értékpapírnak minősül, amit kötelező előállítani nyomdai úton vagy dematerializált formában, azonban az ideiglenes részvény és a részvény előállítási módja eltérhet egymástól.

Az ideiglenes részvénnel a részvényesi jogok a már teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányosan gyakorolhatók.

Az ideiglenes részvény forgalomképes értékpapír, de az átruházás szabályai szigorúbbak, mint a részvény átruházása esetén. Míg a részvény átruházása a felek megállapodásával hatályosan létre jön, addig az ideiglenes részvény átruházásának hatályossá válásához az is szükséges, hogy az ideiglenes részvény új tulajdonosát a részvénykönyvbe bejegyezzék. Abból adódóan, hogy az ideiglenes részvényes még nem teljesítette az rt-vel szemben vállalt valamennyi kötelezettségét, az átruházással nem szűnik meg a felelőssége, ugyanis készfizető kezesként

még helytállni tartozik az rt. felé a be nem fizetett részvényérték erejéig. Az ideiglenes részvény többszöri átruházása esetén irányadó bírói gyakorlatot emelte törvényerőre az új Gt. azáltal, hogy valamennyi átruházó egyetemleges kezesi felelősségét rögzíti.

XVI. TŐZSDEI ÜGYLETEK

1. A tőzsde

1.1. A magyar tőzsde kialakulásának története

A tőzsde gondolata 1854-ben a budapesti Loyd Társulatnál fogant meg, amikor egyik termében díjtalanul engedélyezték a gabonaüzletek megkötését. Ferenc József császár 1864-ben elrendelte, hogy a birodalom nagyobb városaiban tőzsdéket állítsanak fel. Magyarországon az **első tőzsde megnyitására 1864. januárjában került sor**, mely egyszerre működött áru- és értéktőzsdeként.

Az akkori tőzsde prosperitását jól érzékelteti, hogy a századfordulón már saját palotát építtetett magának. Az épületet 1905-ben vehette birtokba a tőzsde, és említésre méltó, hogy minden hitel ill. tartozás nélkül működött immáron saját épületében. (Egy korai tőzsdeinformatikai adat szerint 1893-ban a Budapest és Bécs közötti interurbán telefonok közül "sürgös" jelzéssel a 24 ezer beszélgetésből 15 ezret a tőzsde vonalain kapcsoltak a telefonos kisasszonyok.)

A második világháború után 1948-ban a kommunista hatalom a **tőzsdét bezárta**, épületét államosították. Ezt követte a diktatúrákra oly jellemző propaganda, melynek minden áldozatul esett, aminek a piacgazdasághoz bármi köze volt. Államosították a részvénytársaságokat, így a befektetőknél lévő értékpapírok értéktelen holmivá váltak, az értékpapírpiaç elhalt, megkezdődött az ún. tervgazdaság korszaka.

Az ötvenes évek elején létezett ugyan „értékpapír kibocsátás”, az úgynevezett **békekölcsön kötvény** formájában. Ez azonban a hidegháborús fegyverkezés finanszírozását szolgálta, és vétele nem az önkéntességen alapult. A békekölcsön ellen kialakuló ellenszenv remekül kiegészítette a piacgazdaság-ellenes propagandát. Az emberekben lassan, de biztosan kialakult egy általános bizalmatlanság az értékpapírok iránt.

Az *1956-os szabadságharc és forradalom* után a hatalom már nem folytatta a kezdeti politikát. A gazdaságpolitikában megkezdődött a lassú piacgazdaság liberalizációja, mely éppen lassúsága és következetlensége miatt végül is stagnálást eredményezett a 80-as évek elejére. Ezzel elérkeztünk a fejlődéstörténet új szakaszához.

1982-ben a vállalatok egy része nagy hitelt igényelt, így felmerült tőkeforrásként a kötvénykibocsátás lehetősége. Az ötlet törvénnyé nőtte ki magát (**kötvénytörvény**), és ennek alapján 1983-ban megjelentek az első kötvények a piacon. Az állam valamennyi kötvényre garanciát vállalt. Az állam garanciavállalással és magasabb kamatokkal kívánta megnyerni az a lakosságot, és igyekezett elosztatni a befektetői bizalmatlanságot.

1987 fordulópontnak tekinthető az értékpapír, ill. kötvénypiac fejlődésében. **1987. január 1-jén** létrejött Magyarországon a **kétszintű bankrendszer**, Megtörtént a jegybanki és a kereskedelmi bankfunkciók kettéválasztása. Több mint húsz kereskedelmi bank alakult, amelyek többsége érdekelt, ill. érintett volt a kötvénypiacon. Ekkor még nem létezett másodlagos piaci intézmény. 1987. második felében az infláció kezdte megközelíteni, majd az év vége felé már meghaladta az átlagos fix kötvény kamatszintet is. Az addigi 15 milliárd forintos összkibocsátás az év végére megduplázódott.

Az elsődleges piac szembesült a piaci likviditás problémájával, hiszen nem volt koncentrált piac. A papírok eladása során a bankok és ügyfelek eladási és vételi szándékai nem tudtak közös nevezőre jutni. Ekkor merült fel a másodlagos piac megszervezésének ötlete, egy *tőzsdészerű intézmény* létrehozása.

1987. decemberében huszonegy bank, a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyminisztérium aláírta az ún. **Értékpapír Kereskedelmi Megállapodást**, amely rögzítette a szervezett másodlagos piac legfontosabb szabályait. Ennek keretében megalakult a *Tőzsdetanács* és az *Értékpapír Kereskedelmi Titkárság*, és megkezdődtek az ún. *tőzsdenapok*.

A tőzsdenapokon a szerződés aláíróinak képviselői voltak feljogosítva a kereskedésre. bizományos és a saját számlás ügyleteket lehetett kötni. A tőzsdenapokat 1988 első felében havonta egyszer, majd nyártól hetente egyszer, 1989. novemberétől pedig hetente háromszor tartottak.

Az **1990. március 1-jén** hatályba lépett **értékpapír és tőzsde törvény** azokat a hiányosságokat volt hivatott pótolni, amelyek a társasági törvényből kimaradtak. Néhány, a törvényben szereplő témakör, címszavakban:

- állami értékpapír felügyelet létrejötte;
- a nyilvános kibocsátás feltételei;
- az értékpapír kereskedés feltételei;
- értékpapírtőzsde alapításának feltételei.

Az **1990. június 21-én megvalósult tőzsdényítés** ennek a hétéves előkészítő folyamatnak a lezárását jelentette. Lényegében az 1987. decemberében aláírt magánjogi megállapodásnak a tőzsdetörvény követelményeinek megfelelő módosításáról volt szó. A megállapodásnak huszonkilenc aláírója volt A tőzsdealakulással, ill. az említett törvényekkel az értékpapírpiac jogi és kezdeti infrastruktúrája lényegében adottá vált, és elindult a *tőzsdézés* Magyarországon.

A **Budapesti Értéktőzsde (BÉT)** 1990-ben alakult meg. Ezt követően 1995-ben jött létre a Budapesti Árutőzsde (BÁT). A BÉT-en értékpapírokkal, a BÁT-on nyersanyagokkal, valamint mindkét tőzsdén devizákkal kereskednek. A két tőzsde ügyletei pénzügyi elszámolásának lebonyolítását a Központi Értéktár és Elszámolóház (KELER) Rt. végzi.

1.2. A tőzsde fogalma, funkciói

A **tőzsde** a hatékony tőkeáramlás, a tőkeértékelés, az árfolyam és az egyéb kockázat megosztása érdekében **a tőzsdére bevezetett értékpapírok és áruk keresletét és kínálatát koncentráló, a nyilvános árfolyam-alakulást elősegítő önkormányzó és önszabályozó szervezet.**

Az értékpapírtőzsde jelentős szerepet játszik a gazdaságban. Számottevő a vagyoneértékelő, árfolyam meghatározó szerepe. A részvények árfolyama ugyanis a napi piaci kereslet-kínálat alakulása által határozódik meg, és ez egyben választ is ad arra, hogy mennyit ér az adott vállalat. Ugyanis minél több a vevő, annál magasabbra kúszik az árfolyam, így annál többre értékeli a piac a vállalatot. Az értékítélet alapja a cégek gazdasági teljesítménye.

A tőzsde egyik legfontosabb szerepe az **információközpontosítás**: a bankokat, befektetőket ellátja a vállalatok értékeléséhez szükséges információkkal. Az árfolyam meghatározásával, a részvények értékelésével a befektetőket jövedelmezőbb vállalatok, ágazatok felé orientálja, amivel a gazdaság hatékonyabb működését segíti elő.

Másrészt a tőzsde informálja a hitelezőket az árfolyamok nyilvános kialakítása útján, hogy a piac miként értékeli az adott, hitelért folyamodó vállalatot. Ha az értékelés negatív, akkor a hitelező esetleg magasabb kamatokat, komolyabb biztosítékot fog megállapítani.

A tőzsde azzal, hogy lehetővé teszi a kismegtakarítók részére is a részvények megvásárlását, jövedelempolitikai szerepe is van, mert ezáltal növekedhet egy gazdaság tulajdonosi bázisa.

A Budapesti Értéktőzsde működésében vagy alapításában nincs szerepe az államnak, csak ellenőrzést gyakorol felette. A tevékenység szabályait a törvény keretei között a tőzsde tagjai határozzák meg.

A BÉT *önkormányzó és önszabályozó szervezet*, amely maga határozza meg tevékenységét, választja meg bizottságait, alakítja ki szabályzatát. Alapszabályzata rendelkezik a tőzsdetaggá válás, a felfüggesztés, a megszűnés, a kizárás eljárási rendjéről, a tőzsde szervezetéről, a tőzsde testületeinek feladat- és hatásköréről.

Jelenleg a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény IX. része tárgyalja a tőzsde szabályait.

1.3. Tőzsdei tevékenység

A tőzsdei tevékenység a **tőzsdei termék szervezett, szabványosított kereskedésének üzletszerű lebonyolítása**. Tőzsdei tevékenységet kizárólag tőzsde végezhet.

A tőzsdei tevékenységet **segítő, kiegészítő tevékenység** különösen az:

- elszámolóházi;
- oktatási;
- informatikai;
- kiadvány előállítási és terjesztési;
- adatszolgáltatási tevékenység.

A tőzsdére **alkalmazandó jogszabályok**: 1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról, 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi vállalkozások magyarországi fióktelepeiről, 2001. évi CXX. Törvény a tőkepiacról.

1.4. A tőzsde szervezete, létrejötte

Tőzsde *kizárólag dematerializált részvényekkel* rendelkező részvénytársaság, illetőleg *külföldi tőzsde fióktelepe* formájában alapítható (pénzmosás elleni harc miatt). A *PSZÁF engedélye* szükséges a tőzsde alapításához.

A tőzsde árualapú ügyletek, deviza, valamint határidős kamatláb-ügyletek kereskedése esetén legalább *százötven millió*, egyéb tőzsdei termék kereskedése esetén legalább *ötszázmillió* forint pénzben befizetett **alaptőkével** (jegyzett tőkével) alapítható.

A tőzsde alapítására vonatkozó engedély iránti **kérelemhez mellékelni kell:**

- a tőzsde alapító okiratát;
- a tőzsde alapításában részt vevő tulajdonosok megnevezését, az általuk képviselt tulajdonosi jog mértékét;
- a jegyzett tőke alapítók által történő befizetését igazoló dokumentumot;
- a szervezeti felépítésének, az irányítási, döntési és ellenőrzési rendjére vonatkozó, illetőleg a szervezeti és működési szabályzatra vonatkozó tervezet bemutatását, ha ezeket az alapító okirat részletesen nem tartalmazza;
- az elszámolás biztosítására vonatkozó szerződések tervezetét;
- külföldi székhelyű kérelmező esetében nyilatkozatot a kérelmező kézbesítési megbízottjáról, aki csak Magyarországon bejegyzett ügyvéd, illetve ügyvédi iroda lehet;
- nyilatkozatot arról, hogy a tőzsde irányítása a Magyarországon létesítendő főirodában történik.

Ha az alapítók között olyan személy szerepel, aki (amely) az alapítás alatt lévő tőzsdében **befolyásoló részesedést** kíván szerezni, az előbbieken kívül az engedély iránti kérelemhez mellékelni kell további okiratokat pl.:

- a cég alapító okiratát;

- a cég három hónapnál nem régebbi cégkivonatát, külföldi cég esetében az eredeti cégkivonatot és annak hiteles magyar nyelvű fordítását vagy igazolást arról, hogy a céget a vállalati (gazdasági) nyilvántartásba bejegyezték;
- a cégben befolyásoló részesedéssel rendelkező személy azonosítására alkalmas adatokat, illetőleg a büntetlen előéletére vonatkozó igazolást;
- természetes személy esetében a büntetlen előéletére vonatkozó igazolást;
- harminc napnál nem régebbi igazolást arra vonatkozóan, hogy az alapításban részt vevő személynek az adóhatósággal, vámhatósággal, illetve a társadalombiztosítási szervvel szemben tartozása nincs.

Külföldi székhelyű pénzügyi intézmény, biztosító intézet vagy befektetési vállalkozás **alapító**kénti fellépése esetén, az engedély iránti kérelemhez be kell nyújtani a székhely szerinti ország illetékes felügyeleti hatóságának igazolását, illetőleg nyilatkozatát arról, hogy a vállalkozás a *prudens tevékenység végzésére vonatkozó szabályokat betartva működik.*

Tőzsdei tevékenység folytatásához PSZÁF (Felügyelet) **engedély** szükséges. Az engedély kiadásának feltétele, hogy az adott jogalany:

- rendelkezik a tevékenység folytatásához szükséges személyi, tárgyi és biztonsági feltételekkel;
- a tőzsdei kereskedelem elszámolása biztosított;
- rendelkezik olyan, legalább hároméves üzleti tervvel, mely alapján stabil, megbízható működése vélelmezhető;
- rendelkezik az e törvény által támasztott követelményeket kielégítő, a Felügyelet által jóváhagyott szabályzatokkal;
- káreseményenként legalább százmillió forintos felelősségbiztosítással rendelkezik.

A Felügyelet a tőzsde által alkalmazni kívánt kereskedési, illetve elszámolási rendszerhez mért feltételek meglétét vizsgálja. A tőzsde működését a Felügyelet engedélye alapján kezdi meg.

A tőzsdei tevékenység végzésére szóló engedély iránti kérelemhez mellékelni kell:

- a leendő tőzsdei kereskedőkkel kötött előszerződéseket;
- a végezni kívánt tőzsdei tevékenység részletes bemutatását, különösen a tőzsdei termékek felsorolását, az ügylettípusokat, a kereskedési

- technikákat, az elszámolási technikát, módszereket, az adatrögzítési, adatmentési, adatvédelmi megoldásokat;
- a rendelkezésre álló vagy beszerezni kívánt tárgyi, technikai eszközök részletes leírását, számítógépes kereskedési rendszer esetén a próbafuttatások eredményeit, melyből megállapítható, hogy a kérelmező
    - által üzemeltetett kereskedési rendszer biztosítja, hogy a tőzsdei kereskedők a kereskedésben való részvétel során azonos szolgáltatásokat azonos feltételekkel vehessenek igénybe,
    - által üzemeltetett kereskedési rendszer biztosítja a tisztességes, rendezett, megbízható és átlátható ajánlattételi rendet és áralakulást, a piaci viszonyok folyamatos nyomon követhetőségét, lehetővé teszi a tőzsde vagy a Felügyelet intézkedéseinek végrehajtását,
    - biztosítja a tőzsdei ajánlatok és üzletkötések rögzítését, megőrzését, illetve a tőzsdei adatok nyilvánosságra hozatalát;
    - adatkezelése megfelel a biztonságos adatvédelem feltételeinek;
    - informatikai rendszere alkalmas a tőzsdei ügyletek elszámolására (amennyiben a tőzsdei ügyletek elszámolása nem a tőzsde által történik, az elszámolóházi tevékenységet végző szervezettel kötött megállapodást kell benyújtani);
  - szabályzatait;
  - üzleti tervet a működés első három évére vonatkozóan;
  - a felelősségbiztosításról szóló szerződést;
  - nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy a tevékenységét mikor kívánja megkezdeni;
  - a vezető állású személyek megnevezését, valamint mindazon okiratokat, dokumentumokat, nyilatkozatokat, melyek alapján a törvényi előírásoknak való megfelelésük megállapítható.

1.5. A tőzsde tulajdonosaira és a tulajdonszerzésre vonatkozó szabályok

Zártkörű részvénytársaságként működő tőzsde alapító okirata előírhatja az egy tulajdonos által gyakorolható szavazati jog legmagasabb mértékét.

Tőzsdében meghatározott részesedéssel rendelkező *tulajdonos olyan személy lehet*, aki (amely) elfogultságtól mentesen, az általános piaci érdekeket szem előtt tartva képes irányítani, illetve befolyásolni - mind szakmai, mind pénzügyi, gazdálkodási szempontból - a tőzsde

megbízható, stabil, versenysemleges működését, és akivel szemben nem áll fenn a törvényben meghatározott kizáró ok.

Köteles a Felügyelettől előzetesen engedélyt kérni, aki tőzsdében részesedést úgy kíván szerezni, vagy azt úgy kívánja módosítani, hogy közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése vagy szavazati joga elérje a 33, 50, 66, 75, vagy a 100%-os határértéket. A Felügyelet tulajdonszerzésre vonatkozó engedélye nem pótolja a Gazdasági Versenyhivatal engedélyét.

1.6. Összeférhetetlenség

A tőzsdével munkaviszonyban álló személy és vele egy háztartásban élő közeli hozzátartozója nem lehet a tőzsde tulajdonosánál, illetve *tőzsdei kereskedőnél vezető állású személy és érdemi ügyintéző*.

A tőzsdével munkaviszonyban álló személy és vele egy háztartásban élő közeli hozzátartozója nem lehet tőzsdére bevezetett *értékpapír kibocsátójánál vezető állású személy és érdemi ügyintéző*, ide nem értve azt az esetet, ha a tőzsde által kibocsátott értékpapír vagy állampapír kerül a tőzsdére bevezetésre.

A tőzsdével munkaviszonyban álló személy és közeli hozzátartozója befektetési szolgáltatóban, illetőleg *árutőzsdei szolgáltatóban közvetlen tulajdonnal nem rendelkezhet*.

1.7. A tőzsde működése, a tőzsdei kereskedés

Tőzsdén kereskedési joggal az a személy (a továbbiakban: tőzsdei kereskedő) rendelkezhet, aki

- legalább egy, az adott tőzsdén forgalmazott tőzsdei termék kereskedésének folytatásához szükséges felügyeleti, illetve más hatósági engedéllyel rendelkezik;
- megfelel a tőzsde szabályzataiban foglalt feltételeknek;
- a tőzsdével megkötöti a szerződést, melyben vállalja a tőzsde szabályzataiban előírt feltételek teljesítését, betartását;
- a tőzsdei ügyletek elszámolására szerződést kötött a tőzsdei ügyletek elszámolását végző szervezettel vagy olyan klíringtaggal, melyen keresztül az elszámolás teljesíthető.

A tőzsde a szerződéskötésre irányuló ajánlatot harminc napon belül elbírálja és a döntésének megfelelően a kérelmezővel szerződést köt. A tőzsde köteles a kérelmezővel szerződést kötni, ha az megfelel az előző bekezdésben meghatározott feltételeknek. A tőzsdei kereskedők száma nem korlátozható.

Értékpapír kereskedésével foglalkozó tőzsdén kereskedési joggal rendelkezik *olyan külföldi vállalkozás*, amely

- a székhelye szerinti ország illetékes felügyeleti hatóságának engedélyével rendelkezik értékpapírral végzett kereskedési, illetőleg bizományosi tevékenység végzésére vonatkozóan, és
- tagsági vagy kereskedési joggal rendelkezik egy olyan elismert piacon, amellyel a tőzsdének a kölcsönös kereskedelemre vonatkozó megállapodása van, valamint
- érvényes és hatályos, a felügyeleti hatóságok kölcsönös elismerésén alapuló, tőzsdei kereskedési joggal rendelkező vállalkozások felügyeletére is kiterjedő nemzetközi együttműködési megállapodás van a Felügyelet és a külföldi vállalkozás székhelye szerinti felügyeleti hatóság között.

1.8. A tőzsde jogállása

A tőzsde jogállásával kapcsolatosan a következő sajátosságok állapíthatók meg:

- a kereskedési jog tartalmát és gyakorlásának módját a *tőzsde szabályzata* határozza meg;
- a tőzsdei kereskedő a tőzsdén csak azon tőzsdei termék kereskedésében vehet részt, amely tőzsdei termék kereskedéséhez szükséges *hatósági engedéllyel* rendelkezik;
- tőzsdei kereskedő kereskedési jogának gyakorlását az *elszámolóházi tevékenységet végző szervezet is jogosult korlátozni*, szabályzataiban meghatározott esetekben;
- a tőzsde jogosult a tőzsdei kereskedőktől azok tőzsdén folytatott tevékenységével kapcsolatos, illetve azt *befolyásoló információk kérésére*, gyűjtésére;
- a tőzsde jogosult a tőzsdei kereskedők tőzsdén folytatott tevékenységének, valamint tőzsdén folytatott tevékenységével kapcsolatos adatok, nyilvántartások *helyszíni ellenőrzésére*;
- a tőzsde köteles a *helyszíni ellenőrzés* megkezdése előtt a vizsgálat *tényéről*, tárgyáról, várható időtartamáról a *Felügyeletet értesíteni*;

- ha a tőzsde feladatkörében eljárva *jogszabálysértést észlel*, akkor haladéktalanul *értesíti a PSZÁF-t*.

1.9. A tőzsdei kereskedési jog megszűnése

A tőzsdei kereskedési jog megszűnik

- a tőzsdei kereskedő megszűnésével, halálával;
- a tőzsdei kereskedési szerződés lejártával;
- a tőzsdei kereskedési szerződés felmondásával; vagy
- a tőzsdei kereskedő kereskedési tevékenység folytatására jogosító engedélyének a hatósági visszavonásával.

A tőzsde a tőzsdei kereskedővel kötött szerződést **felmondja**, ha a tőzsdei kereskedő a tőzsde szabályzataiban előírt kötelezettségeit szankció alkalmazását követően sem teljesíti. A felmondással kapcsolatos döntés ellen a tőzsdei kereskedő, annak közlésétől számított harminc napon belül bírósághoz fordulhat; e határidő elmulasztása jogvesztéssel jár. A perindításnak a felmondásra nincs halasztó hatálya.

1.10. A tőzsde szabályzatai

A **tőzsde alapszabálya** határozza meg az értékpapírok és az egyéb tőzsdei termékek tőzsdei bevezetésének, törlésének feltételeit és eljárási rendjét, a kereskedés alapvető szabályait, az árfolyam és az egyéb tőzsdei információ nyilvánosságra hozatalának módját, a tőzsde szervezetei által alkalmazható szankciókat, kereskedőkre vonatkozó etikai normákat.

A tőzsde - törvény által meghatározott keretek között - szabályzatban határozza meg a tevékenységére vonatkozó általános szabályokat, valamint a tőzsdei kereskedőkre és kibocsátókra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket. A tőzsde szabályzatainak elfogadására és módosítására kizárólag az igazgatóság jogosult.

A tőzsdei szabályzatoknak biztosítaniuk kell, hogy a piac általános érdekeinek megfelelően a tőzsdei tevékenység, a kereskedés és az ezekről szóló információ átlátható és ellenőrizhető legyen, ezáltal teremtve meg a kereskedésben részt vevők esélyegyenlőségét, egyenlő elbírálását és a befektetők objektív piaci védelmét.

A tőzsde **szabályzatának kötelező tartalmi elemei:**

- a tőzsdei kereskedési jog megszerzésének, felfüggesztésének és megszűnésének feltételeit és eljárási rendjét;
- a szabályzatok hatálya alá tartozó személyekkel szemben a tőzsde által alkalmazható szankciókat, valamint a jogorvoslat rendjét;
- a tőzsdei kereskedés szabályait;
- a tőzsdei termék bevezetésének, törlésének feltételeit és eljárási rendjét;
- a kereskedés felfüggesztésének szabályait és eljárási rendjét;
- az árfolyam és az egyéb tőzsdei információ nyilvánosságra hozatalának módját;
- a tőzsdei kereskedők, a tőzsdére bevezetett értékpapírok kibocsátói adatszolgáltatásának tartalmát, módját és ellenőrzésének rendjét;
- a tőzsdei forgalom elszámolásának rendjét (ha a tőzsde maga végzi ezt a tevékenységet);
- a tőzsde vezető állású személyeire és alkalmazottaira vonatkozó összeférhetlenségi szabályokat;
- a tőzsde által a szolgáltatást igénybe vevők részére felszámított díjakat.

1.11. Tőzsdei ügylet

A tőzsdei ügylet az a **szerződés, amelyet a tőzsdei kereskedő a tőzsdén - a tőzsdei szabályzat által lehetővé tett körben és módon - tőzsdei termékre vonatkozóan köt.**

A tőzsdei ügylet **fajtái:**

- azonnali;
- határidős;
- opciós ügylet;
- ezek kombinációja.

A tőzsdei **ügylet érvényességéhez** a tőzsdei ügylet adatainak a tőzsdei szabályzatban meghatározott módon történő *rögzítése*, határidős és opciós ügylet esetében továbbá az *elszámolóház visszaigazolása* is szükséges.

Azonnali ügylet: ha a tőzsdei ügyletben az ügylet tárgyának tényleges átadására *anélkül vállalnak kötelezettséget, hogy a teljesítés módját és idejét meghatározták volna*, a kötelezettséget a tőzsdei szabályzatban meghatározott módon és időben kell teljesíteni.

Határidős ügylet: a felek megállapodhatnak abban, hogy a tőzsdei ügyletben vállalt kötelezettségeiket a tőzsdei szabályzat által meghatározott későbbi időpontban teljesítik a határidős ügyletnél a jogosult döntése szerint az ügylet tárgyát ténylegesen átadják, illetve az ügyletet készpénzben elszámolják. Ebben az esetben a tőzsdei ügylet a tőzsde szabályzata szerinti teljesítési feltételekkel azáltal jön létre, hogy az ügyletet az *elszámolóház nyilvántartásba veszi és visszaigazolja*. A határidős ügyletből eredő kötelezettséget - az elszámolóház szabályzata által meghatározott módon - mindkét fél irányában az elszámolóház teljesíti. A határidős ügylet teljesítése történhet az ügylet tárgyának tényleges átadásával, közraktári jeggyel történő teljesítéssel, illetőleg készpénzes elszámolással. Az elszámolásra vonatkozó szabályok a szerződés tárgyának tényleges átadásával történő teljesítését korlátozhatják vagy kizárhatják.

Vételi opció: ha a kötelezett tőzsdei termékre *másnak vételi jogot enged*, a jogosult a vételi jog tárgyát egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja.

Eladási opció: annak a személynek, aki a jogosulttal szemben a tőzsdei termékre *vételi kötelezettséget vállal*, a jogosult a tőzsdei terméket egyoldalú nyilatkozattal eladhatja.

Az opciós ügyletre vonatkozó **megállapodás tartalmazza** a tőzsdei termék:

- vételárát;
- az opciós díjat;
- az opció gyakorlásának időtartama (határnapja) meghatározását;
- az opció a tőzsdei ügylet megkötésétől számítva legfeljebb öt évre köthető ki.

Az *opció gyakorlása meghatározott határnapra* is kiköthető, ez esetben a határnap nem lehet távolabbi, mint a tőzsdei ügylet megkötésétől számított *öt év*. Az öt évet meghaladó időtartamra vagy öt évnél távolabbi határnapra, illetve határozatlan időre kikötött opció semmis. A tőzsdei szabályzat az opció - egyes tőzsdei ügyletekben kiköthető - időtartamát és határnapját meghatározhatja.

Az *opciós ügylet azáltal jön létre*, hogy azt az elszámolóház nyilvántartásba veszi és visszaigazolja. Az opciós ügyletből eredő kötelezettséget - szabályzata által meghatározott módon - mindkét fél irányában az elszámolóház teljesíti.

A bíróság a kötelezettet az opciós ügyletből folyó kötelezettsége alól nem mentesítheti. A tőzsdei ügylet megkötésének nem akadály, ha az ügylet tárgya nincs az eladó tulajdonában. Tőzsdei ügyletben kikötött opció vagy elővásárlási jog átruházható és az örökösökre is átszáll.

1.12. A tőzsdei forgalom elszámolása

A tőzsdei forgalom elszámolása a tőzsde vagy attól szervezetileg független, **elszámolóházi** tevékenységet végző szervezet által történhet.

A tőzsde ebből következően köteles szerződést kötni elszámolóházi tevékenységet végző szervezettel.

1.13. A tőzsde gazdálkodása, befektetési korlátozások

A tőzsde **szabad pénzeszközét nem fektetheti** az adott tőzsdére bevezetett és forgalmazott tőzsdei termékbe, ide nem értve az állampapírt és a tőzsde, valamint a tőzsdei elszámolást végző elszámolóház által kibocsátott részvényt.

A tőzsde szabad pénzeszközét **nem fektetheti** be részesedéssel rendelkező tulajdonosa által kibocsátott értékpapírba, ide nem értve az állampapírt.

A tőzsde **ingatlant** kizárólag tevékenysége ellátásához szükséges mértékben szerezhethet. (a tőzsde tevékenysége ellátásához szükséges ingatlanok minősül az az ingatlan vagy ingatlanrész, amely a tőzsde saját üzletviteléhez, illetve zavartalan működéséhez nélkülözhetetlen vagy alkalmazottainak jóléti szolgáltatásokkal való ellátásához szükséges)

A tőzsde működése során csak **olyan gazdasági társaságot alapíthat**, illetve csak olyan gazdasági társaságban lehet tulajdonos, amely tőzsdei tevékenység, illetve azt segítő kiegészítő tevékenység megvalósítását hivatott elősegíteni.

A tőzsde **nem szerezhethet olyan részesedést**, illetőleg nem létesíthet olyan tagsági viszonyt vállalkozásban, amely esetben a vállalkozás tartozásaiért a részesedés mértékére való tekintet nélkül korlátlanul felel.

1.14. A tőzsde működésének nyilvánossága

A tőzsde a tőzsdei kereskedők és a befektetők tájékoztatása érdekében **köteles biztosítani a tőzsdei adatok nyilvánosságát**. A nyilvánossá tétel a tőzsde vagy vele szerződéses kapcsolatban álló más szervezet által történhet.

A tőzsde *jogosult* a tőzsdei adat - szabályzatában meghatározott időn, de legfeljebb húsz percen belüli - átadásáért *ellenértéket kérni*. A szabályzatban meghatározott időt követően a tőzsdei adat bárki által szabadon felhasználható.

A tőzsde a PSZÁF-nak köteles bejelenteni és a bejelentéssel egyidejűleg meghatározott helyen nyilvánosságra hozni

- a tőzsdei tevékenység megkezdését;
- kereskedési szünnap elrendelését;
- a részvényesei nevét (cégnevét), illetve tulajdoni hányadukat;
- a törvényben meghatározott személyi körben bekövetkezett változást;
- a közgyűlésének összehívását a napirend közlésével, valamint a közgyűlés által hozott határozatokat;
- a közgyűlés által jóváhagyott auditált éves beszámolót és a könyvvizsgálói jelentést;
- a cégjegyzékben nyilvántartott adatainak változását;
- ha vele szemben törvényességi felügyeleti eljárás indult;
- ha valamely, a szolgáltatásához kapcsolódó tevékenységet nem önállóan végzi, hanem annak elvégzésére tőle szervezetileg független, önálló gazdasági társaságot bíz meg.

A tőzsde **bejelentési kötelezettségét** a döntés meghozatalát, az *esemény bekövetkeztét követő kettő napon belül teljesíti*.

1.15. A tőzsde jogutód nélküli megszűnése

Tőzsde felszámolójának vagy végelszámolójának a bíróság csak a Hpt.-ben (1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról) meghatározott közhasznú társaságot jelölheti ki.

A tőzsde felszámolójának vagy végelszámolójának a kijelölését követő *legalább hat hónapig a tőzsdei tevékenység folytatását biztosítania kell*.

2. Befektetési alapok

A befektetési alapok Hollandiában jelentek meg elsőként. Céljuk a befektetők összegyűjtött pénzének befektetése, magánnyugdíjpénztárak működtetése.

A befektetési alap olyan **jogi személyiséggel rendelkező alap, amelyet valamely befektetési alapkezelő társaság a nyilvános vagy zárt módon összegyűjtött tőke értékpapírokba vagy ingatlanokba történő befektetésével alakít ki és a befektetők általános megbízása alapján kezel.**

http://www.pszaf.hu/fogyasztoknak/befektetesek/befektetesi_alapok2

2.1. Befektetési alapok létrehozatala

A befektetési alap - az alapkezelő kérelmére - a PSZÁF által történő **nyilvántartásba vétellel jön létre**. A nyilvántartásba vételi kérelemhez csatolni kell a letétkezelő által kiállított igazolást arról, hogy a tájékoztatóban, illetőleg a kezelési szabályzatban meghatározott saját tőkét a befektetők befizették, illetve ingatlanapport esetében az ingatlan tulajdonjogának átruházására vonatkozó okiratokat az alap rendelkezésére bocsátották. A saját tőke eredményes befizetését követően az alapkezelő köteles haladéktalanul intézkedni a befektetési alap nyilvántartásba vétele iránt. Amennyiben több sorozatba tartozó befektetési jegy kerül forgalomba hozatalra, a jogszabályban, illetve a kezelési szabályzatban az alapra vonatkozóan meghatározott legkisebb induló saját tőke összegyűjtésére vonatkozó feltételt az esetben is teljesítettnek kell tekinteni, ha ezen tőkeösszeget a különböző sorozatokat alkotó befektetési jegyekre szóló, elfogadott jegyzésekre befizetett összegek, illetve - ingatlanapport esetén - teljesített hozzájárulások értékének együttes összege eléri.

Ha a befektetési alap saját tőkéjének összegyűjtésére nyitva álló időn belül nem sikerült a tőkét összegyűjteni, a forgalmazó a kezelési szabályzatban meghatározott időtartam lejártát követő öt napon belül köteles a befektetők által befizetett teljes összeget visszafizetni.

Befektetési alapot *nyílt végű vagy zárt végű, értékpapír- vagy ingatlanalapként, nyilvánosan vagy zártkörűen* lehet létrehozni. Az értékpapíralapokon belül különleges alapok, európai befektetési alap, alapokba befektető befektetési alap, származtatott ügyletekbe befektető befektetési alap és indexkövető befektetési alap is létrehozható.

A nyilvános módon létrehozott befektetési alap legkisebb induló saját tőkéje:

- a) értékpapíralap esetén kettőszázmillió forint;
- b) ingatlanalap esetén egymilliárd forint.

A zárt körben létrehozott befektetési alap legkisebb induló saját tőkéje

- a) értékpapíralap esetében egyszázmillió forint;
- b) ingatlanalap esetén ötszázmillió forint.

2.2. A befektetési alapok osztályozása

A befektetési alapok **létrehozatal szempontjából** lehetnek nyilvánosak vagy zártkörűek. A nyilvános alapban bárki szerezhethet részesedést, zártkörű alapban csak előre meghatározott befektetői kör.

Befektetési jegyek kibocsátása szempontjából: nyíltvégű – zártvégű. Nyíltvégű befektetési jegyek kibocsátása és visszavásárlása folyamatos, míg a zártvégű befektetési jegyeknek futamideje van, csak lejáratkor váltják vissza őket.

A befektetés tárgya szerint: értékpapír, deviza, ingatlan alap

2.3. Az ügylet tartalma

A befektetési jegy vásárlásával létrejött jogviszony több nevesített szerződés elemeit tartalmazza. A befektetési alap a befektető általános megbízása alapján kezeli a pénzt, ez *megbízási jelleget* kölcsönöz a jogviszonynak. A befektetési alap által megbízott letétkezelő kezeli a letétbe helyezett pénzt, értékpapírokat, ez a *letéti elemre* utal, *bizományi elemet* hordoz a jogviszony amennyiben a befektetők általános megbízása alapján a befektetési alap egyes tranzakciókat hajt végre pl. értékpapírok adásvételét.

A hitel- és pénzügyi törvény taxatív felsorolással meghatározza azokat a tevékenységeket, melyeket befektetési alap végezhet. Befektetési alapkezelő kizárólag az alábbi **tevékenységet** végezheti a PSZÁF engedélyével:

- befektetési alapkezelés;
- portfóliókezelési tevékenység;
- önkéntes kölcsönös biztosító pénztár részére végzett vagyongazdálkodás;
- magánnyugdíjpénztár részére végzett vagyongazdálkodás;
- a befektetési alapkezelő által kezelt befektetési alapok befektetési jegyeinek eladása és visszaváltása ügynökként;
- befektetési tanácsadás;
- értékpapír-kölcsönzés.

2.4. A jogviszony keletkezése

A jogviszony a **befektetési jegyek vásárlásával, jegyzéssel** keletkezik. A befektető célja, hogy megtakarításainak befektetési jegybe történő investálásával nyereséget érjen el, ami a befektetési jegy hozama. A befektetőt a tulajdonában lévő, adott sorozatba tartozó befektetési jegy mennyisége után az alap kezelési szabályzata szerint az adott sorozatra eső felosztott hozam olyan arányban illeti meg, ahogy *befektetési jegyei* összesített *névértéke* a hozam felosztásakor az adott sorozatban *forgalomban lévő befektetési jegyek összesített névértékéhez viszonyul*.

3. Befektetési jegy

A befektetési jegy a befektetési alap által kibocsátott értékpapír.

A befektetési jegy kötelező *tartalmi kellékei*:

- a) a befektetési alap megnevezése és a befektetési jegy sorozat megjelölése;
- b) a befektetési alap fajtája (zárt végű, nyílt végű), típusa (nyilvános vagy zártkörű), futamideje;
- c) a befektetési jegy névértéke, értékpapír kódja és sorszáma;
- d) a tulajdonos neve;
- e) a tulajdonosnak, illetve a birtokosnak a befektetési jegyhez fűződő, a befektetési alap kezelési szabályzatában meghatározott jogai;
- f) a kibocsátás időpontja;
- g) az alap kezelését végző befektetési alapkezelő cégneve és székhelye;
- h) az alap kezelését végző befektetési alapkezelő cégszerű aláírása.

A dematerializált befektetési jegy forgalomba hozatalához kiállított okirat a c) és d) pontokban meghatározott adatokat nem tartalmazza.

3.1. A befektetési jegyek kibocsátása, forgalomba hozatala

A befektetési jegyekre általánosságban az **értékpapírok nyilvános kibocsátásának** szabályait kell megfelelően alkalmazni az alábbi kitételekkel.

A dematerializált formában előállított befektetési jegyeket a befektetési alapkezelő kezdeményezésére az általa megállapított értéknapal a *központi értéktár keletkezteti*, illetve törli. Nyílt végű befektetési alap által kibocsátott dematerializált formában előállított befektetési jegy esetében a központi értéktár naponta állítja elő, illetve vonja ki a forgalomból a befektetési jegyeket az alapkezelő utasítása alapján.

Egy befektetési alap nevében egy vagy több sorozatot alkotó, egyazon sorozaton belül azonos névértékű és azonos jogokat megtestesítő befektetési jegyek bocsáthatók ki. Az egyazon alapon belüli befektetési jegy sorozatok az alábbiak tekintetében különbözhetnek egymástól:

- a felszámított díjak, költségek, jutalékok mértéke;
- a befektetési jegyek névértéke, a forgalomba hozatal pénzname;
- a forgalomba hozatal módja, a forgalomba hozatal és a forgalmazás helye, az értékesíthető mennyiség minimuma;
- a tőkenövekmény és a hozam megállapításának és kifizetésének szabályozása.

A már nyilvántartásba vett, nyílt végű befektetési alap által kibocsátott újabb befektetési jegy sorozat nyilvános forgalomba hozatalához jegyzési eljárás lefolytatása nem kötelező.

A nyílt végű befektetési alapra kibocsátott befektetési jegy nyilvános forgalomba hozatalának feltétele, hogy az alapkezelő a tőkepiaci törvény 17. számú mellékletnek megfelelő tartalommal nyilvános tájékoztatót, illetve a 16. számú mellékletnek megfelelő tartalommal kezelési szabályzatot és a 18. számú mellékletnek megfelelő tartalommal rövidített tájékoztatót és nyilvános ajánlattételt tegyen közzé.

A **nyilvános ajánlattétel** tartalmazza:

- a tájékoztató közzétételét engedélyező PSZÁF határozat számát és időpontját;
- a forgalomba hozandó értékpapír és a kibocsátó megnevezését;

- a forgalomba hozandó értékpapír mennyiségét (darabszámát), névértékét és értékesítési árát vagy az ármeghatározás módját;
- a forgalomba hozatali eljárás lebonyolítására rendelkezésre álló időtartamot, a forgalomba hozatali helyeket;
- a forgalomba hozatal és a fizetés módját;
- a tájékoztató megjelentetésének, illetve megtekintésének helyét, idejét és módját.

A nyilvános tájékoztató a befektetési alap megszűnéséig érvényes.

A befektetési jegyek zárt körben történő értékesítésének feltétele, hogy az alapkezelő a 16. számú mellékletnek megfelelő tartalommal *kezelési szabályzatot* tegyen hozzáférhetővé lehetséges befektetői számára.

A nyílt végű befektetési alapra kibocsátott befektetési jegyek az adott befektető számára első alkalommal történő értékesítéskor az alap kezelési szabályzatát és rövidített tájékoztatóját a *befektetőknek térítésmentesen át kell adni*, az alap tájékoztatóját, a legutóbbi éves és féléves jelentését a befektető kérésére térítésmentesen rendelkezésre kell bocsátani.

3.2. A nyílt végű befektetési alap által kibocsátott befektetési jegyek folyamatos forgalmazása

A befektetési jegyeknek a befektetők felé való értékesítésére az alapkezelő **forgalmazót** bíz meg. A forgalmazó a befektetési jegyek értékesítésére ügynököt vehet igénybe. A forgalmazó az ügynök tevékenységéért a befektetők felé, mint sajátjáért felel.

Az alapkezelő - a forgalmazó útján - a nyilvános nyílt végű befektetési alapra kibocsátott befektetési jegyekre a pénztári órák alatt azonnal köteles visszaváltási megbízást elfogadni és ingatlanalap esetén legfeljebb kilencven forgalmazási napon belül teljesíteni. Értékpapíralap esetén a befektetési jegy visszaváltásakor figyelembe vett nettó eszközérték legfeljebb a visszaváltási igény bejelentését követő harmadik forgalmazási napon érvényes nettó eszközérték lehet. A visszaváltásnál figyelembe vett nettó eszközérték megállapítását és a kifizetés napját az alap kezelési szabályzata tartalmazza. A nyilvános nyílt végű befektetési jegyet a forgalmazó köteles minden munkanapon forgalmazni, kivéve a PSZÁF által engedélyezett zárva tartást és a forgalmazás felfüggesztésének esetét. A nyílt végű befektetési jegyek forgalmazási árának alapja az egy befektetési jegyre jutó nettó eszközérték. A folyamatos forgalmazás során a befektető terhére eladási, illetve visszaváltási (vételi) jutalék számítható fel, amely - részben vagy egészben - az alapot, a

forgalmazót vagy az alapkezelőt illetheti. A jutalék mértékéről a befektetőt előzetesen tájékoztatni kell. A befektetési jegy eladása és visszaváltása, valamint a felosztott hozam kifizetése a forgalmazó feladata. Az értékesítésért kizárólag a forgalmazó felel.

A befektető részére a befektetési jegy folyamatos forgalmazása során a rövidített tájékoztatót, a tájékoztatót, a kezelési szabályzatot, a féléves vagy az éves jelentést, valamint a legfrissebb portfólió-jelentést a befektető kérésére térítésmentesen rendelkezésre kell bocsátani, illetve szóbeli és elektronikus értékesítés során fel kell hívni a befektető figyelmét, hogy hol érheti el a felsorolt dokumentumokat. Ha az alapkezelő a nyílt végű befektetési alap tájékoztatójában és kezelési szabályzatában a forgalomba hozandó befektetési jegy mennyiségére felső korlátot állapított meg (kibocsátási maximum), és a forgalomban lévő befektetési jegyek mennyisége ezt a korlátot elérte, akkor a befektetési jegyek folyamatos forgalomba hozatala szünetel. Ha a törvény másként nem rendelkezik, a befektetési jegyek visszaváltása a folyamatos forgalomba hozatal szünetelése esetén sem korlátozható. Kibocsátási maximum a nyílt végű befektetési alap befektetési jegyének jegyzési eljárással történő forgalomba hozatalára is meghatározható. A tájékoztatóban, rövidített tájékoztatóban közölni kell a kibocsátási maximum elérését követő allokáció módját, befejezésének időpontját, az allokációról való értesítés módját, valamint a folyamatos forgalomba hozatal újraindításának pontos feltételeit.

A kibocsátási maximum elérését, a befektetési jegyek folyamatos forgalomba hozatalának szüneteltetését, illetve újraindítását az alap hirdetményi helyein közzé kell tenni.

3.3. Az ügylet alanyai és jogállásuk

Az ügylet többszereplős. Az alanyok a következők:

- alapkezelő;
- letétkezelő;
- forgalmazó (befektetési jegyek forgalomba hozatala);
- ingatlanértékelő szervezet.

A befektető jogállása

- részesedés;
- megtekintés, tájékoztatás;
- adóhitelezés igénybe vétele;
- letétbe helyezés;
- bizományosi díjfizetési kötelezettség.

Az alapkezelő jogállása

- forgalmazó megbízása;
- alapkezelés;
- jegyzési, visszavásárlási jutalékra jogosult;
- részesedés kifizetése;
- elvárható gondossággal kell kezelni a pénzt;
- teljes vagyonával felel;
- kizárólagos tevékenységként végezhető.

A letétkezelő jogállása

Az alapkezelő az általa kezelt alap letétkezelésével Magyarországon bejegyzett, a hitel- és pénzügyi törvényben meghatározott „letétkezelés kollektív befektetések részére” pénzügyi szolgáltatási tevékenység végzésére engedéllyel rendelkező **hitelintézetet** köteles megbízni. A letétkezelői megbízási szerződés hatálybalépéséhez a PSZÁF jóváhagyása szükséges.

A letétkezelő tevékenysége során *független* módon, kizárólag a *befektetők érdekében* jár el. Az értékpapírszámla és a befektetéshez kapcsolódó pénzmozgások lebonyolítására szolgáló számla vezetését az egyes alapok és portfóliók tekintetében kizárólag egyazon letétkezelő végezheti.

Befektetési alap részére végzett letétkezelés esetén a letétkezelő az alábbi *feladatokat* végzi:

- meghatározza a befektetési alap összesített és az egy jegyre jutó nettó eszközértékét;
- gondoskodik a befektetési alap összesített és egy jegyre jutó nettó eszközértékének közzétételéről, illetve a befektetők részére történő közléséről;
- ellenőrzi, hogy a befektetési alapkezelő megfelel-e a jogszabályokban és az alapkezelési szabályzatban foglalt befektetési szabályoknak;
- biztosítja, hogy az alap eszközeit érintő ügyletekből, valamint a befektetési jegyek forgalmazásából származó valamennyi ellenszolgáltatás a szokásos határidőn belül az alaphoz kerüljön.

A befektetési alap tulajdonában lévő értékpapírok kizárólag a *letétkezelőnél* vagy az *általa nyitott számlákon helyezhetők el*, kivéve az óvadékba helyezett értékpapírok esetét. A fel nem használt óvadékot kizárólag a letétkezelőhöz vagy az általa nyitott számlára lehet szállítani, transzferálni. A befektetési alap kezelése során a letétkezelőnek adott

megbízás felmondása esetén az új letétkezelő megbízását a PSZÁF hagyja jóvá.

Tevékenysége során a jogszabályokban, az alapkezelési szabályzatban foglalt bármilyen eltérésről, valamint az alap saját tőkéjének negatívvá válásáról a letétkezelő köteles *írásban* értesíteni az alapkezelőt, valamint a PSZÁF-et. A letétkezelő tevékenysége végzése során *köteles visszautasítani* a befektetési alapkezelő által adott minden olyan *megbízást*, amely ellentétes a jogszabályokkal, illetve az alapkezelési szabályzattal, és a befektetési alapkezelőt köteles a törvényes állapot helyreállítására felszólítani. Amennyiben a befektetési alapkezelő nem tesz meg mindent a jogszabályoknak és az alapkezelési szabályzatnak megfelelő állapot helyreállítása érdekében, úgy a letétkezelő haladéktalanul értesíti a PSZÁF-et.

A letétkezelő e törvényben foglalt kötelezettségeinek nem teljesítéséből adódó *károkért felel*, az ettől eltérő kitétel semmis. A letétkezelő tevékenysége végzése során közreműködőt, így különösen alletétkezelőt vehet igénybe, amelynek a cselekedeteiért és mulasztásáért, mint sajátjaként felel. Alletétkezelőként kizárólag az e törvény előírásainak megfelelő másik letétkezelő, illetve ennek külföldi megfelelője vehető igénybe.

3.4. A jogviszony megszűnése

A jogviszony megszűnik, ha a befektetési jegy futamideje lejár, valamint ha a letétkezelő megszűnik.

3.5. Befektetési alap megszűnése

A befektetési alap a PSZÁF által vezetett nyilvántartásból való **törléssel** szűnik meg. A PSZÁF törli az alapot a nyilvántartásból

- a pozitív saját tőkéjű, határozott futamidejű alap futamidejének lejáratakor a megszűnési jelentés PSZÁF-hez történő benyújtását követő nappal;
- a pozitív saját tőkéjű alap megszüntetésekor a megszűnési jelentés PSZÁF-hez történő benyújtását követő nappal;
- a negatív saját tőkéjű alap megszüntetésekor a vagyon értékesítéséből származó ellenérték teljes kifizetésekor;
- más befektetési alapba történő beolvadás esetén a beolvadás napjával;

- a nyílt végű befektetési alap esetében az összes befektetési jegy visszaváltásakor, az utolsó befektetési jegy visszaváltása napját követő nappal.

Az *alapkezelő jogutód nélküli megszűnésekor*, illetőleg az alapkezelő tevékenységi engedélye visszavonásakor - ha az alapkezelést másik alapkezelő nem vállalja el - az alapot meg kell szüntetni.

A határozatlan futamidejű, pozitív saját tőkéjű befektetési alapot az *alapkezelő a PSZÁF engedélyével megszüntetheti*.

A megszüntetés **kötelező esetei**:

- a nyilvános nyílt végű befektetési alapot az alapkezelő köteles megszüntetni, amennyiben az alap saját tőkéje három hónapon keresztül, átlagosan nem éri el a húszmillió forintot;
- az alap megszüntetését a PSZÁF határozatban elrendeli, ha az alap saját tőkéje negatív.

A befektetési alap megszüntetését az alapkezelő, illetőleg a letétkezelő a megszüntetésről szóló PSZÁF határozat kézhezvételét követő kettő munkanapon belül köteles *közzétenni*. A közzététel napjától a nyílt végű befektetési jegyek visszaváltását és eladását fel kell függeszteni.

Az **alap hitelezői** a közzététel napjától számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül **jelenthetik be követeléseiket** a letétkezelőnél. Amennyiben a megszüntetési eljárás során az alap saját tőkéje a bejelentett hitelezői kötelezettségek figyelembevételével együtt negatívvá válik, akkor a letétkezelő köteles azt a PSZÁF-nek haladéktalanul bejelenteni.

Az alap megszűnésekor felmerülő feladatokat az alapkezelő, az alapkezelő akadályoztatása, illetve felszámolása esetén pedig a letétkezelő köteles elvégezni. A portfólióban lévő *befektetési eszközöket egy hónapon belül, az ingatlanokat három hónapon belül értékesíteni kell*. Pozitív saját tőkével rendelkező befektetési alap esetében a befektetési eszközök értékesítését az alapkezelő maga is elvégezheti. Ennek hiányában a befektetési eszközök értékesítésével befektetési szolgáltatót kell megbízni, amelynek bizományosi díja megszűnési költségként az alapot terheli.

A befektetési **alap saját tőkéje** kizárólag az alábbi eszközökben tartható:

- befektetési eszköz;

- bankbetét;
- deviza;
- ingatlan.

Ingatlant kizárólag az ingatlanalap szerezhethet.

4. Tőzsdei ügyletek, befektetési szerződés, a befektetési szolgáltatók és árutőzsdei szolgáltatók tevékenységi szabályai

4.1. A tőzsdei ügyletek szabályai

A tőzsdei ügylet: olyan **szerződés, amelyet a tőzsdei kereskedési joggal rendelkezők a tőzsdén a tőzsdei szabályzat által behatárolt körben egymással kötnek.**

Értékpapír ügyletek alapfogalmai:

- Pénzpiac: rövid lejáratú ügyletek.
- Tőkepiac: hosszabb ügyletek.
- Nyílt piac: bárki részt vehet a kereskedésben.
- Zárt piac: előre meghatározott befektetői kör vehet részt a kereskedésben.
- Elsődleges: értékpapír kibocsátásnak piaca.
- Másodlagos piac: az egyszer már jegyzett értékpapír forgalmazásának piaca.

A tőzsdei ügylet alanyai:

- a tőzsdei kereskedési joggal rendelkező személyek
- befektető (bárki lehet).

Az ügylet tárgya:

- értékpapírok;
- tőzsdei termékek.

Az ügylet teljesítésének módja:

- Nyílt kikiáltás: *hang-, és kézjelekkel* történő kereskedés.
- Kétoldalú jegyzés: a megbízás teljesítése érdekében az ügynök az adott értékpapír forgalmazására szakosodott kereskedőktől ajánlatot kér, majd az ajánlatokat összevetve a *legkedvezőbbel* köti meg a szerződést.
- Szakaszos ügyletkötés: valamennyi eladási és vételi ajánlatot összegyűjtik, ezeket a *tőzsde összehasonlítja*. Amennyiben van két ugyanolyan értékpapírra, árfolyamra, mennyiségre szóló, egymást

fedő vételi és eladási ajánlat, azt nyilvánosságra hozzák, az ügylet létrejön.

- Elektronikus ügyletkötés: számlák közti jóváírás.

4.2. Befektetési szerződés

Befektetési szerződés: speciális atipikus szerződés, a bizományi, letéti és a megbízási szerződés elemeit tartalmazza. Minden olyan megállapodás befektetési szerződésnek minősül, amely befektetési szolgáltatási tevékenység kifejtésére irányul a befektetési szolgáltatók és a befektetők között.

A törvény a befektetési szerződés fogalmát a következőképpen határozza meg: **befektetési szerződés alapján a befektetési szolgáltató arra vállal kötelezettséget, hogy a rendelkezésére bocsátott pénzeszközökkel, értékpapírokkal a befektető utasításai alapján befektetési ügyleteket bonyolít le, az ehhez szükséges letéti tevékenység végzése mellett, a befektető pedig az elvégzett tevékenységért díjat fizet.**

A szerződés atipikus jellegű.

A szerződés több elemből tevődik össze:

- *Megbízási elem*: keretjelleget ad a jogviszonynak, milyen nagyságú pénzt ad a befektető, utasításokat ad a kezelésre;
- *Letéti elem*: számlaszerződés, melyen a pénzt, vagy az értékpapírt nyilvántartják;
- *Bizományi elem*: tényleges ügyletek lebonyolítása a rendelkezésre bocsátott eszközökkel.

A szerződés alanyai

Befektetési szolgáltató befektetési szolgáltatási, kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenység végzésére jogosult jogszerű jogalany, aki a gyakorlatban befektetési vállalkozás, bank, hitelintézet (szövetkezeti hitelintézet, szakosított hitelintézet, árutőzsdetog, MNB, Kincstár stb.) lehet.

Befektetési vállalkozásnak minősül:

- értékpapír bizományos;

- értékpapír kereskedő;
- értékpapír befektetési társaság.

Befektetői oldalon bárki szerepelhet.

A szerződés megkötése és a tájékoztatási kötelezettség

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a tevékenységéhez kapcsolódó szerződés megkötését megelőzően **köteles tájékoztatni** az ügyfelet a befektetési eszköz, illetőleg a tőzsdei termék árfolyamáról, az ügyletkötést megelőző időszak árfolyam-alakulásáról, piaci helyzetéről, az ügyletet érintő lényeges nyilvános információkról, az ügylet kockázatáról, az ügyfél rendelkezésére álló esetleges befektetővédelmi rendszerről és minden olyan egyéb információról, amely a szerződés megkötése és teljesítése esetén lényeges lehet. A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a **tájékoztatás megtörténtét köteles belefoglalni a szerződésbe.**

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a szerződés megkötését megelőzően köteles az ügyfelét tájékoztatni a szerződéshez kapcsolódó díjakról, költségekről, továbbá arról, ha a szerződéssel kapcsolatos jogvita esetén nem a magyar jog alkalmazását, illetve nem a magyar bíróság kizárólagos illetékességét köti ki.

Ügyfélvizsgálat

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató az ügyletre vonatkozó szerződés megkötése előtt *köteles vizsgálni* azt, hogy az ajánlott befektetési eszköz, tőzsdei termék, ügylettípus, *befektetési konstrukció megfelelő-e* az ügyfél piaci ismeretei és kockázatviselő képessége szempontjából.

Határidős vagy opciós ügylet megkötésére irányuló megbízás elfogadása esetén a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató külön **kockázatfeltáró nyilatkozatot** köteles tenni, és annak tudomásulvételét az ügyféllel aláírtni, vagy más hitelt érdemlő módon igazoltatni. A kockázatfeltáró nyilatkozatnak tartalmaznia kell az azonnali ügyletet meghaladó mértékű, a határidős vagy opciós ügylet sajátosságaiból eredő, az ügyfélre háruló különleges kockázatot.

Ha a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató és az ügyfél közötti kapcsolat kizárólag *elektronikus úton jön létre*, a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató köteles olyan *információs rendszert működtetni* vagy igénybe venni, amely biztosítja

azt, hogy az ügyfél a fentiekben meghatározott információkhoz hozzájuthasson.

A befektetési szolgáltatót, illetőleg az árutőzsdei szolgáltatót az információs rendszer működtetésének kötelezettsége nem terheli, ha:

- az ügyfél intézményi befektető, vagy
- a szerződés korábban megkötött szerződés alapján adott eseti megbízásra irányul olyan befektetési eszköz, valamint áru-, illetőleg származtatott ügylet tekintetében, amelyre vonatkozóan az ügyfél a tájékoztatást már megkapta, vagy
- a tájékoztatásról az ügyfél írásban, vagy más hitelt érdemlő módon lemond.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató **köteles vizsgálni** az ügyfél **kockázatviselő képességét**.

Az ügyfél kockázatviselő képességének vizsgálata keretében a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató az ügyféltől vagyoni helyzetére vonatkozó írásbeli nyilatkozatot kérhet, továbbá követelheti:

- írásbeli nyilatkozatának alátámasztására okiratok bemutatását,
- az üzletszabályzatában előírtakon túl további biztosíték adását, és
- más befektetési szolgáltatóval vagy árutőzsdei szolgáltatóval való üzleti kapcsolatának feltárását.

Megbízás felvétele, megkötése

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató megbízást kizárólag az üzletszabályzatában rögzített módon vehet fel.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató az általa kötött szerződést üzletszabályzata által előírt módon **írásban vagy** - írásban megkötött keretszerződés alapján - **elektronikus úton rögzíti**.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a szerződés teljesítéséről az ügyfelet üzletszabályzatában előírt módon haladéktalanul értesíti. Az ügyfél kifejezett kívánsága alapján a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató az ügyfél megbízási ajánlatának elfogadásáról és annak tartalmáról is köteles **visszaigazolást** küldeni. A szerződésben az ügyfél megnevezéseként nem alkalmazható szám (számcsoport), jelige vagy bármely más, az ügyfél személyének elfedésére alkalmas utalás.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató **nem javasolhat olyan ügyletet**, amely megtévesztő jellege folytán *árfolyam-*

manipulációs célzatú, fiktív árfolyamot eredményez, illetve az ügyfele számára *hátrányos*.

A szerződés megkötésének megtagadása

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a szerződés megkötését **megtagadja**, ha

- a megbízás bennfentes kereskedésre szól vagy piacbefolyásolást valósít meg;
- a megbízás jogszabályba, a tőzsde, illetve az elszámolóház szabályzatának rendelkezésébe ütközik;
- az ügyfél a személyazonosságának igazolását vagy az azonosítást megtagadta, illetve az nem hitelt érdemlő;
- az ügyfél kockázatviselő képességét nem ítéli megfelelő mértékűnek.

A szerződés megkötésének megtagadását a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató haladéktalanul, de legkésőbb *egy munkanapon belül köteles a PSZÁF-nek bejelenteni*.

A szerződés nyilvántartása és teljesítése

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató összes saját számlás ügyletéről, megbízási szerződéséről, illetőleg megbízásáról **egységes folyamatos időrendi nyilvántartást** vezet. A nyilvántartásnak alkalmasnak kell lennie annak megállapítására, hogy az adott ügyletet saját számlára vagy az ügyfél javára kötötték.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató e törvény hatálya alá tartozó tevékenységéhez kapcsolódó nyilvántartásait - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - szerződés teljesítésétől, illetve megszűnésétől számított nyolc évig köteles megőrizni.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a tőzsdére bevezetett értékpapírra - az állampapír és a magyar állam készfizető kezességvállalással forgalomba hozott hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kivételével -, illetve egyéb tőzsdei termékre vonatkozóan megbízást kizárólag tőzsdei forgalomban teljesíthet, saját számlás ügyletet kizárólag tőzsdén köthet.

A tőzsdei kereskedés során a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató az adásvételi szerződést az ügyféllel saját számlára kizárólag megfelelő *ellenajánlat hiányában* akkor kötheti meg, ha a tőzsdei szabályzat ezt lehetővé teszi.

Bizományi szerződés esetén a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató kizárólag az ügyfél kifejezett hozzájárulásával teljesítheti a megbízást saját számlás ügyletként, illetve *más megbízásokkal összevontan vagy azt megbontva*.

A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató köteles az azonos tartalmú megbízásokat az időrendi nyilvántartás szerint teljesíteni, illetve az azonos tartalmú ügyletek esetén a saját számlás ügyletekkel szemben a megbízót előnyben részesíteni. Az időrendi nyilvántartás szerinti teljesítés kötelezettsége alól kivételt képez az az eset, ha az ügyfél e kötelezettsége alól a szolgáltatót felmenti, és folyamatos, részletekben való teljesítésre vonatkozó utasítást ad.

Ha a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a bizományi megbízásokat összevontan teljesíti, köteles biztosítani az ügyfelek egyenlő elbírálását, nem alkalmazhat olyan eljárást, amely bármely ügyfél számára hátrányos.

Ha a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a megbízást a szerződésben **meghatározott árfolyamnál kedvezőbben teljesíti**, az így jelentkező *előny kizárólag a megbízót illeti meg*. Az ezzel ellentétes szerződéses kikötés semmis. A befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató a megbízás teljesítése érdekében közreműködőt csak az ügyfél károsodástól való megóvásához szükséges mértékben vehet igénybe.

Ajánlattétel tőzsdére be nem vezetett értékpapírokra

A befektetési szolgáltató valamely tőzsdére be nem vezetett értékpapír vételi, illetve eladási ajánlati árfolyamának nyilvános közlése esetén köteles megjelölni azt az időtartamot, legkisebb, illetőleg legnagyobb mennyiséget, amelyre ajánlata fennáll. Ha a befektetési szolgáltató az árfolyamajánlat érvényességének időtartamát nem közli, a közölt árfolyam visszavonásig vagy megváltoztatásig érvényes. A befektetési szolgáltató az ajánlat visszavonását vagy megváltoztatását az ajánlat közlésével azonos módon köteles közölni.

Az árfolyamajánlat érvényességének időtartama alatt a befektetési szolgáltató az általa közölt árfolyamtól az egyes adásvételi szerződésekben nem térhet el.

Rendkívüli körülmény bekövetkezte - így különösen a befektetési szolgáltató működését akadályozó üzemzavar és a rendkívüli tájékoztatásban közzétett tény miatt előálló, előre nem látott piaci helyzet - esetén a befektetési szolgáltató nyilvánosan közzétett *ajánlatától elállhat*. Az elállás okát az ügyféllel közölni kell. Ha a befektetési szolgáltató ajánlati árat nem közöl, akkor kizárólag az általa ténylegesen megkötött ügyletek árfolyamát, értékét és időpontját teheti közzé.

Egyéb kereskedési szabályok

A befektetési szolgáltatók egymással kötött ügyleteit a vevő pozíciójában lévő fél két napon belül a PSZÁF-nek bejelenti, ha az ügyletet megkötő befektetési szolgáltatók egymással tulajdonosi kapcsolatban vannak, illetve ha az ügyletet megkötő befektetési szolgáltatóknak olyan közös tulajdonosa van, amely

- az egyik befektetési szolgáltatóban tíz százalékot meghaladó, a másik befektetési szolgáltatóban pedig bármely mértékű közvetlen, vagy
- bármelyik befektetési szolgáltatóban tíz százalékot meghaladó közvetlen és közvetett tulajdoni hányaddal vagy szavazati aránnyal rendelkezik.

A befektetési szolgáltató

- saját kibocsátású részvényére kötött saját számlás ügyletet, és
- annak a kibocsátónak a részvényére kötött saját számlás ügyletet, amelyben tíz százalékot meghaladóan közvetlen vagy közvetett tulajdonnal rendelkezik,

az üzletkötést követően haladéktalanul köteles bejelenteni a PSZÁF-nek.

A jogviszony tárgya

A jogviszony **közvetlen tárgya** befektetési *ügyletek bonyolítása, közvetett tárgya* pedig az amibe az összegyűjtött anyagi eszközöket fektetik: *értékpapír, deviza* és a befektetésekkel elérni kívánt *hozam*.

A szerződés tartalma

Befektetési szolgáltató jogállása:

- tájékoztatási kötelezettség;
- szerződéskötés előtti ügyfélvizsgálat;
- különleges kockázatokról tájékoztatás;
- szerződéskötési kötelezettség;
- üzleti órákban megbízások felvétele;
- közreműködő igénybevétele;
- titoktartási kötelezettség;
- számlák elkülönített kezelése;

- díjra jogosult;
- szerződéskötés megtagadásának oka (bennfentes kereskedelem);
- önszerződés joga.

Befektető jogállása:

- díj, jutalék megfizetése;
- tájékoztatás kérése;
- utasítási jog;
- nyereségre való jog.

A portfóliókezelési tevékenység végzésére vonatkozó általános szabályok

A portfóliókezelési tevékenységet végző (a továbbiakban: portfóliókezelő) tevékenységét mindenkor a megbízó érdekében, a jogszabályoknak, működési szabályzatának, valamint a portfóliókezelésre vonatkozó szerződésnek megfelelően köteles végezni. A portfóliókezelő az egyenlő elbánás elve alapján köteles eljárni az általa kezelt portfóliók, illetve a megbízók tekintetében.

A portfóliókezelő legalább egy főállású munkaviszonyban álló, a PSZÁF által a portfóliókezelést végző személyekről vezetett nyilvántartásban szereplő személyt köteles alkalmazni. A portfóliókezelő több, egymástól elkülönített portfóliót is kezelhet. A portfóliókezelő az általa kezelt portfóliókat egymástól elkülönítetten köteles kezelni és nyilvántartani. A portfóliókezelő által kezelt portfóliókban lévő eszközök nem képezik a portfóliókezelő tulajdonát.

A **portfóliókezelő** az általa kezelt portfóliók részét képező eszközök tekintetében minden esetben a **saját nevében, de a megbízók javára és terhére jár el**. A portfóliókezelő a befektetési eszközök, tőzsdei termékek vételével és eladásával kapcsolatosan a megbízók javára összesítetten vagy külön-külön is eljárhat. A portfóliókezelési tevékenységre vonatkozó megbízást írásban vagy minősített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában kötött szerződésben kell rögzíteni.

Az értékpapírok számlán történő forgalmazása

Rendelkezés a dematerializált értékpapír tulajdonjogáról

A dematerializált értékpapír (e fejezet során a továbbiakban: értékpapír) megszerzésére és átruházására kizárólag értékpapírszámlán történő terhelés, illetve jóváírás útján kerülhet sor. Az értékpapír tulajdonosának - az ellenkező bizonyításáig - azt kell tekinteni, akinek számláján az értékpapírt nyilvántartják.

Központi értékpapírszámla

A központi értéktár a központi értékpapírszámlát értékpapírszámlavezetőnként vezeti. A központi értéktár az átalakításra benyújtott, de át nem vett értékpapírokról vezetett központi értékpapírszámlát a *kibocsátó nevén vezeti*. Ha az értékpapír-számlavezető az általa vezetett értékpapírszámlán olyan terhelést hajt végre, amely jóváírásként más számlavezető által vezetett értékpapírszámlán jelenik meg, a terhelést a jóváírandó központi értékpapírszámla számának megjelölésével kell végrehajtani.

A központi értékpapírszámlán történt forgalmat követően az értékpapírszámlavezető a nála vezetett értékpapírszámlán - a központi értékpapírszámlán történő jóváírással egyező értéknapplal - az értékpapírt haladéktalanul jóváírja.

Az értékpapírszámla

Az értékpapír-tulajdonos részére értékpapírszámlát a befektetési szolgáltató vezet, a klíringtag tulajdonában álló értékpapírról értékpapírszámlát az elszámolóház vezet (a továbbiakban együtt: számlavezető). Az értékpapírszámla értékpapír-számlaszerződéssel jön létre. Értékpapírszámla-szerződéssel a számlavezető kötelezettséget vállal arra, hogy a vele szerződő fél (számlatulajdonos) tulajdonában álló értékpapírt a számlavezetőnél megnyitott értékpapírszámlán nyilvántartja és kezeli, a számlatulajdonos szabályszerű rendelkezését teljesíti, valamint a számlán történt jóváírásról, terhelésről és a számla egyenlegéről a számlatulajdonost értesíti.

Az értékpapírszámla tartalmazza

- a számla számát és elnevezését,
- a számlatulajdonos azonosítására külön jogszabályban előírt adatokat,
- az értékpapír kódját (ISIN azonosító), megnevezését és mennyiségét, továbbá
- az értékpapír zárolására való utalást.

Nem alkalmazható a számlatulajdonos megnevezéseként szám (számcsoporthat), jelige vagy bármely más, a számlatulajdonos személyének elfedésére alkalmas utalás.

Az értékpapírszámlán végrehajtott műveletről a számlavezető a művelet napján *visszaigazolást* állít ki és azt az üzletszabályzatában meghatározott módon megküldi a számlatulajdonosnak. A számlavezető az értékpapírszámla forgalmáról és egyenlegéről a számlatulajdonos kérésére haladéktalanul számlakivonatot állít ki. A számlakivonat az

értékpapír tulajdonjogát harmadik személyek felé a kiállítás időpontjára vonatkozóan igazolja. A számlakivonat nem ruházható át és nem lehet engedményezés tárgya.

Az értékpapírszámla feletti rendelkezésre a számla tulajdonosa, illetve az a személy jogosult, akit erre a számla tulajdonosa meghatalmazott. A számlavezető felé a *meghatalmazás* csak akkor hatályos, ha azt vele az üzletszabályzatában meghatározott módon és tartalommal írásban közölték. Az értékpapírszámlán nyilvántartott, közös tulajdonban álló értékpapír feletti rendelkezési jog együttesen vagy a tulajdonosok által választott és a számlavezetőnek bejelentett közös képviselő útján gyakorolható.

A rendelkezésre jogosultak aláírás mintáját a számlavezetővel az üzletszabályzatában meghatározott módon közölni kell. Az értékpapírszámla feletti rendelkezési jog gyakorlására jogszabály formanyomtatvány alkalmazását írhatja elő.

Zárolt értékpapír-alszámla

A számlavezető zárolt értékpapír-alszámlára vezet át minden olyan értékpapírt, amelyet jogszabály, bírósági, hatósági intézkedés vagy szerződés alapján harmadik személyt megillető jog terhel, illetőleg amelyről a számlatulajdonos így rendelkezik. Az alszámlán meg kell jelölni a zárolás jogcímét - így különösen óvadék, zálogjog, bírósági letét, igényper, végrehajtási eljárás - és azt a személyt, akinek javára azt bejegyezték. Az alszámláról kiállított számlakivonatot a számlavezető megküldi a számlatulajdonosnak és annak a személynek, akinek javára a jogosultságot bejegyezte, továbbá az érintett bíróságnak, végrehajtónak, más hatóságnak. Ugyanígy kell eljárni a jogosultság bejegyzésének törlése esetén is.

Az alszámláról az értékpapír csak akkor szabadítható fel, illetve terhelhető meg újra, ha a zárolásra okot adó körülmény megszűnt, és erről az arra jogosult nyilatkozik. Ez esetben az értékpapír-számlavezető az értékpapírt haladéktalanul visszavezeti az értékpapírszámlára. Ha a számlatulajdonos a zárolás időtartama alatt az értékpapírt jogosult elidegeníteni, a számlavezető gondoskodik arról, hogy a zárolásra okot adó körülmény feltüntetésével az értékpapír jóváírásra kerüljön az új számlatulajdonos javára vezetett értékpapírszámlához kapcsolódó zárolt értékpapír-alszámlán.

Ha az a személy, akinek javára a zárolás történt, igazolja, hogy az értékpapír tulajdonjogát megszerezte, a számlavezető haladéktalanul gondoskodik az értékpapírnak az új tulajdonos által megjelölt értékpapírszámlára történő átutalásáról.

Az értékpapírszámla megszűnése

Az értékpapírszámlaszerződést a számlatulajdonos bármikor határidő nélkül felmondhatja, a felmondás - a számla kimerülése kivételével - azonban csak akkor érvényes, ha egyidejűleg más számlavezetőt megjelöl. A számlavezető a szerződést harmincnapi felmondással akkor szüntetheti meg, ha tevékenységével felhagy, vagy a számlatulajdonos a számlavezetéshez kapcsolódó fizetési kötelezettségét ismételt felszólítás ellenére nem teljesíti. A számlavezető a felmondás közlésével egyidejűleg felhívja a számlatulajdonost, hogy a felmondási idő alatt jelölje meg az új számlavezetőt. Új számlavezető kijelölése hiányában a felelős őrzés szabályait kell alkalmazni.

A felmondás csak írásban érvényes. Az értékpapírszámla kimerülése az értékpapírszámlaszerződést nem szünteti meg.

Ügyfélszámla

A befektetési szolgáltató és az árutőzsdei szolgáltató ügyfélszámlát vezet. A befektetési vállalkozás és az árutőzsdei szolgáltató az ügyfélszámlán tartja nyilván a számlatulajdonost megillető bevételt, és az ügyfélszámláról teljesíti a számlatulajdonost terhelő kifizetést. A befektetési vállalkozás köteles ügyfélszámla-szerződést kötni azon ügyfelekkel, akik javára letétkezelési, illetve egyéni portfóliókezelési szolgáltatást nyújt.

Az ügyfél szabadon rendelkezhet az ügyfélszámla befektetési szolgáltatás, árutőzsdei szolgáltatás vagy értékpapír hozamából, elidegenítéséből származó összeg felhasználásáról. A befektetési szolgáltató és az árutőzsdei szolgáltató az ügyfelek tulajdonát képező ügyfélszámla-állományt - ha e törvény másként nem rendelkezik - letéti számlán köteles elhelyezni. Az ügyfélszámla nyitásra és kezelésre vonatkozó szabályokat külön jogszabály állapítja meg.

Befektetési szolgáltatási tevékenységet végző hitelintézet az ügyfél által igénybe vett befektetési szolgáltatási tevékenységhez kapcsolódó pénzforgalmat - az ügyfél kifejezett rendelkezése alapján - az ügyfél bankszámláján is lebonyolíthatja.

A részvénykönyv vezetés szabályai

A részvénytársaság igazgatósága a részvénykönyv vezetésére elszámolóháznak és befektetési vállalkozásnak, pénzügyi intézménynek megbízást adhat. A megbízás tényét a Céggközlönyben és a részvénytársaság hirdetményi lapjában közzé kell tenni.

Az értékpapír-számlavezető - a részvényes eltérő rendelkezése hiányában - a részvénykönyv vezetőjének bejelenti a részvényes nevét (cégnévét), lakcímét (székhelyét), részvényfajtánként és sorozatonként a részvényes tulajdonában álló részvények mennyiségét, valamint törvényben meghatározott egyéb adatait. A bejelentést a részvények értékpapírszámlán történő jóváírását követő öt napon belül kell teljesíteni.

Ha a részvényes úgy rendelkezett, hogy adatait ne vezessék be a részvénykönyvbe és a részvényesi jogok gyakorlására az általa meghatalmazott bejegyzésére sem került sor, a részvényes tulajdonában álló részvény alapján a részvénytársasággal szemben részvényesi jog nem gyakorolható. Az értékpapír-számlavezető, illetőleg a letétkezelő öt napon belül bejelenti a részvénykönyv vezetőjének, ha a részvényes értékpapírszámláján történt terheléssel a részvényes tulajdonjoga megszűnt, illetőleg a részvény a letétből kikerült.

Tulajdonosi igazolás

Ha a részvényes részvényesi jogait személyesen kívánja gyakorolni, a dematerializált értékpapírról az értékpapír-számlavezető tulajdonosi igazolást állít ki. A nyomdai úton előállított és letétbe helyezett részvényt és a letéti igazolást a részvényesi jog gyakorlása érdekében kérésre a letétkezelő köteles a részvényes rendelkezésére bocsátani.

A tulajdonosi, illetve letéti igazolásnak tartalmaznia kell a kibocsátó és a részvényfajta megnevezését, a részvény darabszámát, az értékpapír-számlavezető vagy letétkezelő megnevezését és cégszerű aláírását, névre szóló részvény esetén a részvényes nevét (cégnévét), lakhelyét (székhelyét). A közgyűlésen való részvételi jog gyakorlásához kiállított tulajdonosi, letéti igazolás a közgyűlés vagy a megismételt közgyűlés napjáig érvényes.

A tulajdonosi igazolás kiállítását követően az értékpapírszámlán - az adott értékpapírra vonatkozóan - változás nem vezethető át, a letéti igazolás kiállítását követően a tulajdonos, illetve más személy rendelkezésére

bocsátani nem lehet, kivéve, ha a tulajdonosi, letéti igazolás egyidejűleg bevonásra kerül.

A közgyűlésen való részvételi jogok gyakorlására kiállított tulajdonosi, letéti igazolásokról az értékpapír-számlavezető, a letétkezelő a közgyűlést (megismételt közgyűlést) megelőzően írásban, vagy minősített elektronikus aláírással ellátott okiratban tájékoztatja a részvénytársaságot.

Részvényesi meghatalmazott (nominee)

Az értékpapír-számlavezető, a letétkezelő, vagy az elszámolóház a részvényessel írásban kötött szerződés (e fejezet alkalmazásában a továbbiakban: szerződés) alapján, a részvényes meghatalmazottjaként (a továbbiakban: részvényesi meghatalmazott), saját nevében a részvényes javára gyakorolhatja a részvénytársasággal szemben a részvényesi jogokat. Részvényesi meghatalmazott devizakülföldi is lehet, ha saját joga alapján jogosult a saját nevében a részvényes javára a részvénytársasággal szemben a tagsági jogok gyakorlására. Ez a szabály megfelelően irányadó akkor is, ha a részvénytársasággal szemben a tagsági jogok gyakorlására másodlagos értékpapír kibocsátása alapján, a másodlagos értékpapír tulajdonosa (végső jogosult) javára kerül sor.

A részvényesi meghatalmazott tevékenysége mindazon részvényesi jog gyakorlására kiterjedhet, amely jog gyakorlására a részvényes jogosult. A részvényesi meghatalmazott kizárólag az általa vezetett értékpapírszámlán nyilvántartott vagy a nála letétbe helyezett névre szóló részvények alapján gyakorolhat részvényesi jogokat.

A szerződés nem lehet része az értékpapírszámla vezetésére, az értékpapír letétkezelésére létesített, illetve más befektetési szolgáltatási, vagy kiegészítő befektetési szolgáltatási szerződésnek. A szerződésben rendelkezni kell a részvényes és a részvényesi meghatalmazott közötti kapcsolattartás, az utasítás kikérésének és megadásának, a tájékoztatási kötelezettség teljesítésének módjáról.

A részvényesi meghatalmazott a részvénytársasággal szemben részvényesi jogokat a részvénykönyvbe részvényesi meghatalmazottként történő bejegyzését követően gyakorolhat. A bejegyzésnek tartalmaznia kell részvényfajtánként a joggyakorlás alapjául szolgáló részvények mennyiségét. Ha a részvénytársaságban történő tulajdonszerzés hatósági engedélyhez kötött, a részvényesi meghatalmazott kizárólag a részvényessel, illetve belföldi székhelyű részvénytársaság részvényeire

kibocsátott másodlagos értékpapír esetén annak tulajdonosával (végső jogosulttal) együtt jegyezhető be a részvénykönyvbe.

A részvényesi jogok gyakorlása során a részvényesi meghatalmazott köteles az ilyen személytől elvárható gondossággal eljárni. A részvényesi meghatalmazott köteles feltüntetni azt, illetve nyilatkozni arról, hogy nem tulajdonosként, hanem részvényesi meghatalmazottként jár el. E tevékenysége során közreműködőt kizárólag indokolt mértékben vehet igénybe. A részvényesi meghatalmazott tevékenysége nem irányulhat joggal való visszaélésre.

A részvényesi meghatalmazott a részvényes (másodlagos értékpapír esetén annak tulajdonosa), a részvénytársaság, vagy a PSZÁF felhívására köteles megjelölni az általa képviselt részvénytulajdonosokat és a részvénytársaság, vagy a PSZÁF felhívására köteles igazolni a megbízás fennállását. Minden érdekeltségét valószínűsítő harmadik személy a PSZÁF-nél kezdeményezheti a részvényesi meghatalmazott által képviselt részvénytulajdonosok megismerését.

A részvényesi meghatalmazott köteles a részvényest a szerződésben meghatározott módon és időben tájékoztatni a részvénytársaságnak a Gt. és a tőkepiaci törvény előírásai alapján közzétett hirdetményeiről, a közgyűlés határozatairól, és azok tartalmáról, valamint a részvényesi jogok gyakorlása körében tett intézkedéseiről és azok következményeiről.

A részvényesi meghatalmazott köteles a részvényest tájékoztatni a részvénytársasággal kapcsolatban tudomására jutott minden, a részvényesi jogok gyakorlását befolyásoló információról, valamint a birtokába került okiratok tartalmáról. Az okiratokról a részvényes kérésére bármikor köteles másolatot szolgáltatni.

A részvényesi meghatalmazott a közgyűlést megelőzően köteles írásban kikérni a részvényes utasítását. A részvényesi meghatalmazott olyan időben köteles a részvényestől utasítást kérni, hogy a részvényesnek az utasítás megadásához kellő idő álljon rendelkezésére.

Az utasításkérésben részletesen ismertetni kell a közgyűlés napirendi pontjait és a részvénytársaság által a részvényeseknek megküldött előterjesztéseket.

A részvényes utasításának hiányában - a (6) bekezdésben foglaltak kivételével -, illetve ha a részvényes utasítása nem egyértelmű, a részvényesi meghatalmazott a részvényes szavazati jogát nem gyakorolhatja.

A részvényes utasításának hiányában a részvényesi meghatalmazott csak abban az esetben gyakorolhatja a részvényes szavazati jogát, ha

- a) a részvényesi meghatalmazott az utasításkérésben a napirendi pontok szerint közölte az általa javasolt szavazás tartalmát és indokát, feltéve, hogy
- b) a részvényesi meghatalmazott tevékenységére vonatkozó szerződés kifejezetten tartalmazza a részvényesi meghatalmazott általános, a részvényes részéről bármikor visszavonható felhatalmazását arra, hogy ha a részvényes nem válaszol az utasításkérésre, az a részvényesi meghatalmazott által közölt szavazás tartalmának jóváhagyását jelenti.

4.3. Árutőzsdei ügyletek

Az ügyletek fajtái: azonnali, határidős, opciós.

Résztevői: megbízó, tőzsdetag, ügynök.

- Tőzsdetag: adott tőzsdén kereskedési joggal rendelkező személy
- Ügynök:
  - a befektetési szolgáltatóval, illetőleg árutőzsdei szolgáltatóval kötött szerződés alapján, annak nevében, felelősségére és kockázatára eljáró személy, aki/amely a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató bizományosi, illetőleg kereskedelmi tevékenységét megbízási szerződés alapján végzi és ennek során az ügyfél pénzét és egyéb eszközét kezelheti;
  - az a személy, aki/amely a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató bizományosi, illetőleg kereskedelmi tevékenységét elősegítő tevékenységet végez;

Az ügylet tárgya: szabályzatban rögzített áru, így,

- minden vagyoni értékkel bíró forgalomképes, birtokba vehető dolog
- devizaérték,

- közraktári jegy,
- index,
- előzőekből képzett árfolyamok, származékos termékek,
- forgalomképes vagyoni értékű jog

A teljesítés módja lehet:

- azonnali ügyletnél fizikális áruszállítás;
- határidő ügyletnél készpénzes elszámolás.

XVII. FOGYASZTÓVÉDELEM

1. A fogyasztóvédelmi jog célja

A fogyasztóvédelem (a fogyasztók védelme) olyan szemléletet, illetve politikát jelent, amely alapján a **gyengébb fél szükséges védelme** teóriájának része. Az idő folyamán különböző válaszok születtek a közgazdaságtanban és a jogirodalomban a külön fogyasztóvédelmi politika és eszköztár szükségessége és milyensége tekintetében. A gazdasági szereplők tipikusan egyenrangú és mellérendelt viszonyrendszere közepette volt meghatározó az a tétel, hogy önmagában a piaci verseny kedvező hatással van a fogyasztók érdekeire is, külön fogyasztóvédelmi megközelítés nem is indokolt. Az említett, piaci szereplők közötti egyensúlyi helyzet megbomlása azonban felerősítette és előtérbe helyezte az állami beavatkozás igenlését a fogyasztók oldalán is, aminek következtében egyre inkább elismerést nyert, hogy a gazdaságilag és egyéb szempontokból is kiszolgáltatott fogyasztói réteg – a verseny egyébként pozitív hatásain túl – védelemre szorul, az állam részéről. Az állam fogyasztók érdekében való beavatkozásának mértékére és módjára szintén különböző megoldások alakultak ki.

Mára a fogyasztóvédelem célját és funkcióját illetően a különböző megközelítések nagyjából összeértek: a piaci szereplők között megbomlott egyensúly kiegyenlítése érdekében szükség van a fogyasztók védelmére, ami az állam intenzívebb szerepvállalását igényli. Az állam részéről történő, alapvetően a jogalkotás útján történő beavatkozás a fogyasztói jogviszonyokba azonban csak **szükséges, ésszerű és arányos mértékű** lehet. A beavatkozás *egyensúly-helyreállító*, illetve *egyensúlytalanságot csökkentő* mértékének megtalálása az egyik legkritikusabb területe a fogyasztóvédelemnek.

A fogyasztóvédelmi jog célja az alkotmányos alapelvekkel összhangban az oktatáshoz, a tájékoztatáshoz, a jogi védelemhez, valamint az igényérvényesítéshez való jogok kiteljesítése.

Jogági hovatartozását illetően a **magánjog és közjog határán** (közig, polgári, büntetőjogi elemek) helyezhető el, a jogszabályok természete alapján csoportosított ún. tradicionális jogágak (polgári jog, büntetőjog, közigazgatási jog) csoportjába nem helyezhető el. A fiatal jogterületek

megjelenésével meghonosodott funkcionális jogágnak tekinthető, mint a (jogsabályok funkciói) munkajog, versenyjog, környezetvédelmi jog, hiszen több tradicionális jogág területéről tartalmaz elemeket, ezért „*keresztbe fekvő*” jogágnak is nevezik.

2. A fogyasztóvédelmi jog fejlődésének története

2.1. Az európai integráció szerepe a fogyasztóvédelem kialakításában

Az Európai Unió már korán felismerte a fogyasztóvédelem területének jelentőségét egyrészt az uniós polgárok életszínvonala biztosításának, valamint a gazdasági fejlődés egyik eszközének is tekintik. A közösségi politika kialakulását megelőzően azonban óriási különbségek mutatkoztak az egyes országok fogyasztóvédelmi rendszereiben és az ezt megvalósító jogi eszközökben. Ezek a különbségek nagyban hozzájárultak a közösségi szintű politika kialakulásához, mely annak biztosítására jött létre, hogy a fogyasztók egyre fontosabb szerepet tölthessenek be az egységes belső piacon, miközben magas szintű védelmet élveznek.

A Római Szerződés még nem említette a fogyasztóvédelmet, mint a szabályozás egyik területét. Az állam- és kormányfők **1972-es csúcstalálkozóján** merült fel először egy közös politika kialakításának szükségessége, de ekkor még csak a másodlagos jog területén, mely folyamat előbb ajánlások, majd irányelvek formájában megjelenő szabályokat eredményezett, az Alapszerződésben azonban nem történt változás.

1975-ben jelent meg az Európai Bizottság első - az 1975-1980 közötti időszakra szóló - **akcióprogramja**, mely az alapvető jogok öt kategóriáját fogalmazta meg, meghatározva ezzel a fogyasztókat védő szabályozás alapvető tematikáját.

- az *egészségvédelemhez és biztonság*hoz való jog;
- a fogyasztók *gazdasági érdekeinek védelméhez* való jog;
- jog a *kárigény érvényesítéséhez*;
- az *információhoz és oktatáshoz* való jogosultság;
- a *képviselő*hez vagy *meghallgatáshoz* való jog.

Az 1985-ben elfogadott **Egységes Európai Okmány** legfontosabb vívmánya a jogharmonizációs folyamat felgyorsítása volt azáltal, hogy az újonnan bevezetett 100/A. cikkben lehetővé tette a belső piac kiépítését

szolgáló tagállami szabályok harmonizációját célzó közösségi intézkedések többségi szavazással történő elfogadását, az addigi egyhangúság megkövetelése helyett. Az egészségügy, a közbiztonság és a környezetvédelem mellett a fogyasztóvédelem területén a **fogyasztói érdekek magas szintű védelmének követelményéről** beszélt.

A **Maastrichti Szerződés** (1992) további módosításai révén került be és fejlődött a **fogyasztóvédelem**, mint **önálló közösségi politika**, meghatározva annak alapvető jogi kereteit.

A közép- és kelet-európai államok csatlakozásra való felkészülésének segítésére adta ki az Európa Tanács az 1995 júniusában elfogadott **Fehér Könyvet**, mely már az 1990-es évek közepén meghatározta a fogyasztóvédelmi jogalkotással szembeni legfontosabb követelményeket, amelyek a következők:

- a fogyasztók számára *biztosítani kell* a Közösség 1975. évi, első fogyasztóvédelmi programjában meghatározott *alapjogokat*;
- a fogyasztóvédelemért felelős megfelelő *intézményi, szervezeti struktúra* kialakítása;
- *tanácsadó, konzultatív testületek* felállítása;
- a fogyasztók *tájékoztatását és oktatását szolgáló programok* indítása;
- *hatékony igényérvényesítési rendszer* biztosítása;
- a fogyasztóvédelmi *társadalmi szerveződések fejlődésének* támogatása.

Az **Amszterdami Szerződés** által hozott szemléletbeli változás folytán követelményként fogalmazódott meg a fogyasztóvédelmi politika célkitűzéseinek és prioritásainak **minden más közösségi politika és tevékenység során való figyelembevétele**. Fontos újítás, hogy a közösségi fogyasztóvédelmi jog addigi vívmányait az **elsődleges jog szintjére emelte**. Így kerültek nevesítésre a már 1975-ben kidolgozott fogyasztói *alapjogok*, valamint az a garanciális jellegű előírás, hogy a fogyasztóvédelmi követelményeket ténylegesen is figyelembe kell venni más közösségi politikák és tevékenységek meghatározásakor és végrehajtásakor.

Az európai és tagállami fogyasztóvédelmi politikák az egyes időszakokra meghatározott fogyasztóvédelmi stratégiák alapjain és célkitűzésein nyugszanak. Az elérendő célok érdekében jogalkotási és intézkedési tervet forgalmaznak meg az EU szintjén és tagállami szinteken is.

A **2002-2006** közötti időszakra vonatkozó fogyasztóvédelmi stratégia prioritásainak kialakítása során a bővítésből és az egységes piac megvalósulásából adódó kihívásokra kellett választ adni. A fogyasztók számára egyszerűbb és egységesebb szabályozás megvalósításának szükségessége került megfogalmazásra, hangsúlyozta továbbá, hogy megfelelő intézkedéseket kell tenni az **információ könnyebb elérhetősége**, valamint egy **hatékony jogérvényesítési mechanizmus** érdekében. Ezen körülmények figyelembevételével a fogyasztóvédelmi politika stratégiájának három területe került a középpontba:

- egységes, magas színvonalú fogyasztóvédelem kialakítása;
- a fogyasztóvédelmi jogszabályok hatékony végrehajtása;
- a fogyasztóvédelmi szervezetek bevonása az uniós politikába.

E célok megvalósítása annak érdekében került meghatározásra, hogy lehetővé tegye a fogyasztók érdekeinek megjelenését az Európai Unió más politikáiban, illetve hogy maximalizálja a belső piacon a fogyasztók oldalán jelentkező előnyöket, valamint hogy felkészüljön az új tagok felvételére.

Napjainkban az Európai Uniónak számos kihívással kell szemben néznie, az ezeknek való megfelelés érdekében a Bizottság három fő **célkitűzést** határozott meg a **2007-2013** közötti időszakra:

- az európai fogyasztók *pozíciójának megerősítése*;
- az európai *fogyasztók jólétének növelése* az árak, a választék, a minőség, a sokféleség, a megfizethetőség és a biztonságosság tekintetében;
- a *fogyasztók hatékony védelme* olyan súlyos kockázatokkal és fenyegetésekkel szemben, amelyeket egyénként nem tudnának orvosolni.

A fenti célok megvalósítása érdekében a közösségi fogyasztóügyi politika a következő területekre koncentrált:

- A fogyasztói piacok és a nemzeti fogyasztóügyi politikák nagyobb figyelemmel kísérése.
- Jobb fogyasztóvédelmi szabályozás.
- Jobb jogalkalmazás és jogorvoslat.
- Jobban tájékozott és felvilágosított fogyasztók.
- A fogyasztónak közösségi szakpolitikák és a jogi szabályozás középpontjába helyezése.

2.2. A fogyasztóvédelmi jog megjelenése Magyarországon

Hazánkban a 90-es évekig a mai értelemben vett fogyasztóvédelmi jogról nem is beszélhettünk. Az **1977-es Ptk. módosítás** volt az első olyan szabályozás, ami már foglalkozott a fogyasztókkal, mégpedig oly módon, hogy tartalmazta azon **általános szerződési feltételek megtámadásával** kapcsolatos rendelkezéseket, amelyek a jogi személyeknek egyoldalú előnyt tartalmaztak. A következő nagyobb lépés a **Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség létrehozása** volt **1991**-ben, majd ezek után folyamatosan születtek a fogyasztóvédelmi tárgyú törvények, rendeletek. Az Európai Bizottság által 1997-ben elkészített, a csatlakozni kívánó országok integrációs felkészültséget értékelő országjelentés fogyasztóvédelemre vonatkozó része alapvető hiányossággként tüntette fel, hogy Magyarországon nem volt átfogó fogyasztóvédelmi törvény. Erre is tekintettel még ugyanebben az évben megalkotásra került a **fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény** (Fgytv.). A fogyasztóvédelmi alapjogok biztosításában a törvény nagyjából eleget tesz az uniós elvárásoknak azzal, hogy a Preambulumban felsorolta törvény által deklarált célként az öt uniós alapjogot. Ezeket a jogokat töltötte meg tartalommal a törvény különböző fejezeteiben, egészen a legutóbbi fogyasztóvédelmi jog reformjáig.

Fogyasztóvédelmi jogunkat általánosságban az Európai Unió normákhöz való igazodás, valamint a jogszabályi széttagoltság jellemezte. Az Unió jogharmonizáció jegyében megszülető alapvető jogszabályok korábban nem voltak kellő mértékben összhangban egymással, illetve a korábban alkotott anyagokkal.

2.3. A fogyasztóvédelmi jog hazai reformja

Önálló fogyasztóvédelmi törvényünket legutóbb főként a 2005/29/EK Irányelv miatt kellett teljes mértékben átdolgozni, a változások többsége pedig 2008. szeptember 1. napjával lépett hatályba. Ezek egyik legfőbb célja a korábbi fogalmi tarkaság megszüntetése és a jogterület specifikus szabályok kialakítása, korábbi jogszabályok ennek megfelelő átalakítása, a *business to consumer* viszonyrendszerhez kapcsolódó rendelkezések egy helyen való szabályozása.

A kitűzött cél jegyében megalkotásra és elfogadásra került a fogyasztókkal szembeni **tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról** szóló **2008. évi XLVII. törvény** (Fttv.), amely a

Versenytvörvény hatálya alól kivéve, csak a fogyasztók szemszögéből foglalkozik ezzel a témakörrel.

A fogyasztóvédelmi törvénycsomag részeként pontosították a **reklámtevékenység** szabályait is a **2008. évi XLVIII. törvénnyel**, amely a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeire és korlátaira vonatkozó szabályokat tartalmazza.

3. A fogyasztóvédelmi törvény általános szabályai

Az átdolgozott, 2008. szeptember 1-től módosított fogyasztóvédelmi törvényben jelentősen megváltoztak a súlypontok. **Nagyobb szerepet** kapott a **fogyasztók életének, egészségének védelme**, a **termékbiztonsági követelmények törvényi szintre emelése**, a **forgalmazók felelőségének fokozása**. Más korábban szabályozott területek pedig egyéb helyen nyernek szabályozást. A módosítást követően kikerült a fogyasztók vagyoni érdekeinek a védelme, valamint a címkézés alapvető szabályai átkerültek az Fttv-be.

3.1. A fogyasztó fogalma

A változások eredményeként fogyasztó jelenleg az **önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy**, aki árut *vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz*, vagy az áruval kapcsolatos *kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje*.

Bizonyos különbség fennmaradt a fogyasztóvédelmi törvény és a Polgári Törvénykönyv között. A Ptk.-ban a fogyasztó a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül szerződést kötő személy. Érdemes lenne az egyébként egymással szorosan összefüggő, jelenleg mégis eltérő szabályozást összhangba hozni egymással. Az Fgytv. fogalmi rendszeréhez való igazítást támasztja alá az is, hogy az EU irányelvek terminológiája, az Európai Bíróság gyakorlata (a társas utazások kivételével) a fogyasztó fogalmát a természetes személyek köréhez köti.

3.2. A fogyasztó életének, egészségének és biztonságának védelme

A törvény a fogyasztók életének, egészségének és biztonságosságának védelméről szóló rendelkezéseket tartalmazza a 2001/95/EK irányelvnek való teljes megfelelés érdekében.

Ennek körében a biztonságos termék meghatározása kiegészül a használhatóság időtartamának figyelembevételével, továbbá pontosításra kerül az az esetkör, amikor az irányelvet nem kell alkalmazni (ha a termék régiség, vagy a terméket használat előtt meg kell javítani, rendbe kell hozni, illetve helyre kell állítani).

Elvi éllel szögezi le a törvény, hogy **csak biztonságos termék forgalmazható**. A termék akkor biztonságos, ha a *fogyasztó életét, egészségét, testi épségét* a rendeltetésszerű vagy az *ésszerűen várható használat mellett* - ideértve a használhatóság időtartamát, valamint az üzembe helyezési, beszerelési, karbantartási előírások betartását - nem, vagy csak a rendeltetésszerű vagy ésszerűen várható használatával járó *legkisebb mértékben veszélyezteti*.

A termék **biztonságosságát** elsősorban a **következők alapján** kell **megítélni**:

- a termék (összetétele, csomagolása, valamint összeszerelésére, beszerelésére és karbantartására, felhasználására vonatkozó előírások) alapvető ismérvei;
- a terméknek más termékre gyakorolt - az együttes használat során ésszerűen várható – hatásai;
- a termék külső megjelenítése, címkézése, használati és kezelési útmutatója, hulladékkezelési vagy más tájékoztatója;
- a termék használatának hatása a fokozott veszélynek kitett - különösen a gyermek- és az időskorú - fogyasztókra.

A rendelkezésekkel érintett személyi kör a termék értékesítési láncolatához kapcsolódik. A **gyártóval szemben** az alábbi **kötelezettségeket** állapítja meg az Fgytv:

- A gyártó köteles *gondoskodni* a termék *biztonságosságáról*.
- Az a gyártó (vagy forgalmazó), akinek a rendelkezésére álló tájékoztatás vagy szakmai ismeret alapján tudnia kell, hogy az általa forgalmazott termék nem felel meg a meghatározott biztonságossági követelménynek, *köteles a hatóságot haladéktalanul tájékoztatni*;
- Ha a kockázat figyelmeztetés nélkül nem észlelhető azonnal, a gyártó köteles a *fogyasztót írásban figyelmeztetni* olyan módon, hogy a

fogyasztó felmérhesse a termék rendeltetészerű vagy ésszerűen várható használatával járó veszélyt, illetve megtehesse a veszély elleni óvintézkedéseket. A figyelmeztetés nem mentesíti a gyártót és a forgalmazót a termék biztonságosságával kapcsolatos kötelezettségei alól.

- A gyártó köteles a forgalmazott termékkel kapcsolatos kockázati tényezőket felmérni, és megtenni a *megelőzésükhöz*, illetve az elhárításukhoz *szükséges intézkedéseket*, ennek körében
  - a terméket azonosításra alkalmas jelöléssel ellátni,
  - a forgalmazott termék biztonságosságát mintavétel útján rendszeresen ellenőrizni,
  - a termék biztonságosságával kapcsolatos kifogásokat kivizsgálni,
  - a forgalmazót az ellenőrzések megállapításairól tájékoztatni,
  - a nem biztonságos terméket a forgalomból kivonni, illetve - a külön jogszabályban meghatározottak szerint - visszahívni.

A **forgalmazót terhelő kötelezettségek** a termék biztonságával kapcsolatban:

- A forgalmazó nem forgalmazhat olyan terméket, amelyről tudja vagy a rendelkezésére álló tájékoztatás vagy szakmai ismeret alapján tudnia kellene, hogy nem biztonságos.
- A forgalmazó is terheli az a kötelezettség, hogy tájékoztassa a hatóságot a nem biztonságos termékkel kapcsolatban.
- Köteles továbbá elősegíteni az általa forgalmazott termék biztonságosságának ellenőrzését, és a veszélyek elkerülése érdekében a gyártókkal és a hatóságokkal együttműködni.

3.3. A termékekkel, szolgáltatásnyújtással kapcsolatos követelmények

Megtartotta a jogszabály a fogyasztók a termékekkel, szolgáltatásnyújtással kapcsolatos követelményekre vonatkozó részeit, megújult tartalommal. A fogyasztók tájékoztatásának (címkézés) szabályait kivették a törvényből, hiszen azok csak az előbbi szabályok érvényesülését hivatottak elősegíteni, túlzó általánosságuk miatt nehezen voltak alkalmazhatóak.

Fontos tudnivaló, hogy a **szabályozás lépcsőzetes**, a fogyasztóvédelmi törvény fent megjelölt fejezetében csak a legfontosabb szabályokat állapítja meg, melyet bizonyos esetekben (használati útmutató,

megfelelőség értékelése, csomagolás) további alacsonyabb szintű jogszabályok töltenek meg részletes tartalommal.

3.3.1. A használati és kezelési útmutató

A jelzett jogtechnikai megoldás már a használati és kezelési útmutató esetén jelentkezik, amely kapcsán a *külön jogszabályban meghatározott termék csak használati és kezelési útmutatóval forgalmazható*. Az ilyen használati és kezelési útmutatóban a fogyasztót magyar nyelven, közérthetően és egyértelműen tájékoztatni kell a termék rendeltetésszerű használatának, felhasználásának, eltarthatóságának és kezelésének módjáról, amely a szerződések hibás teljesítésének és a fontos szerepet játszó rendeltetésszerű használatnak is alapját képezi. A termékhez csatolt magyar nyelvű használati és kezelési útmutatónak tartalmaznia kell mindazt az információt, amelyet a gyártó által csatolt idegen nyelvű használati és kezelési útmutató tartalmaz.

A korábbi szabályozás a használati és kezelési útmutatóval szemben azt a követelményt támasztotta, hogy az idegen nyelvűvel azonos tartalmú legyen, míg a mostani szabályozás nagyobb mozgásteret enged a gyártóknak. A hivatkozott külön jogszabály, amely meghatározná azokat a termékeket, melyek csak ilyen útmutatóval hozhatóak forgalomba, jelen pillanatban még nem létezik, így az útmutató funkcióját a Polgári Törvénykönyv kötelmi alapelvei hivatottak helyettesíteni.

3.3.2. Megfelelőség értékelése

A megfelelőség értékelése azokra a termékekre vonatkozik, amelyekre vonatkozóan jogszabály **megfelelőség-értékelési kötelezettséget** ír elő, csak az előírt mód szerinti megfelelőségi tanúsítvánnyal, megfelelőségi nyilatkozattal, illetve megfelelőségi jelöléssel együtt forgalmazhatók.

3.3.3. Az ár feltüntetése

Az ár feltüntetése kapcsán a törvény - utalva az Ártörvény rendelkezéseire - kimondja, hogy **írásban** tájékoztatni kell a fogyasztóknak megvételre kínált termék *eladási áráról és egységáráról*, illetve a *szolgáltatás díjáról*, kivéve az *árverés* útján értékesítendő termékekre, ha annak kikiáltási (induló) árát az árverési tájékoztató meghatározza.

Az ár feltüntetésével kapcsolatos **alapvető szabályok** az alábbiak:

- Az eladási árat *egyértelműen, könnyen azonosíthatóan* és tisztán olvashatóan kell feltüntetni.
- Az eladási árat és az egységárat, illetve a szolgáltatás díját a Magyar Köztársaság *törvényes fizetőeszközében* kifejezve fel kell tüntetni.
- Az ár fogyasztó által *ténylegesen fizetendő*, az általános forgalmi adót és egyéb kötelező terheket is tartalmazó árat kell feltüntetni.

A vonatkozó joggyakorlat alapján ez alól egyetlen kivétel van: az idegenforgalmi adó feltüntetése. Így ebben az esetben jogszerű az ár + IFA feltüntetés.

- Ha a termékre vonatkozó kereskedelmi kommunikáció megjelöli a termék eladási árát, az *egységárat* is meg kell adni.
- *Több eladási ár* vagy szolgáltatási díj egyidejű feltüntetése esetén a vállalkozás köteles a feltüntetett *legalacsonyabb eladási ár* vagy szolgáltatási díj felszámítására.

3.3.4. Csomagolás

A terméket úgy kell csomagolni, hogy a csomagolás **óvja meg a termék minőségét, könnyítse meg szállítását**, ne befolyásolja hátrányosan a termék minőségét vagy mennyiségét. A termék csomagolására jogszabály további előírásokat határozhat meg.

3.3.5. Különös felelősségi szabályok

A jogalkotó **objektív**, kimentést nem engedő, az értékesítési lánc minden elemével szemben érvényesíthető **felelősségi alakzatokat** teremt.

- A használati és *kezelési útmutatóra*, a *megfelelőség értékelésére*, valamint a *csomagolásra* vonatkozó rendelkezések megtartására a **gyártó** köteles;
- Az *ár feltüntetésére* vonatkozó rendelkezések megtartására a **forgalmazó**, illetve a szolgáltatást értékesítő vállalkozás köteles.

Ha a gyártó nem tesz eleget kötelezettségeinek, a forgalmazó köteles azt pótolni.

Az eljáró hatóság felhívására a vállalkozás köteles igazolni, hogy a használati és kezelési útmutatóra, a megfelelőség értékelésére, a csomagolásra, illetve az árfeltüntetésre vonatkozó kötelezettségeinek eleget tett (**bizonyítási teher**).

A fogyasztó, ha nem kapta meg a jogszabályban előírt használati és kezelési útmutatót, illetve megfelelőségi tanúsítványt vagy megfelelőségi nyilatkozatot, annak **pótlását a forgalmazótól is kérheti**, függetlenül attól, hogy az megnevezte-e a gyártót. Ezek rendelkezések nem érintik a forgalmazónak a gyártóval szemben érvényesíthető igényeit.

3.3.6. A gyermek- és fiatalkorúak védelmét szolgáló különös rendelkezések

Új védendő kiemelt jogterületként helyet kaptak a törvényben a gyermek- és fiatalkorúakra vonatkozó előírások. Eszerint **tilos tizennyolcadik életévét be nem töltött személy** részére *alkoholtartalmú italt, szexuális terméket, valamint dohányterméket* értékesíteni, illetve kiszolgáltatni. Az ily módon meghatározott korlátozás érvényesítése érdekében a vállalkozás vagy annak képviselője kétség esetén felhívja a fogyasztót életkorának hitelt érdemlő igazolására. Az életkor megfelelő igazolásának hiányában a termék értékesítését, illetve kiszolgáltatását meg kell tagadni.

Nem fogadható el ebben az esetben az a vállalkozói gyakorlat, mely szerint a tilalmazott termékek pultra történő felrakása egyúttal annak elismerésül szolgál, hogy a 18. életévét betöltötte a vásárló, mintha a vásárlási nyilatkozat megtétele egyúttal az életkor igazolásául is szolgálna.

3.4. A fogyasztók oktatása

A fogyasztóval iskolai és iskolán kívüli oktatás keretében meg kell ismertetni az igényei érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat. A fogyasztóvédelmi oktatás elsősorban állami feladat. Az iskolai fogyasztóvédelmi oktatás a **Nemzeti Alaptanterv részét** képezi. A Nemzeti Alaptanterv fogyasztóvédelemmel kapcsolatos követelményeinek a Kormány részére történő benyújtása előtt be kell szerezni a fogyasztói érdekek országos képviseletét ellátó társadalmi szervezetek véleményét is.

A Nemzeti Alaptanterv elvei és követelményei szerint a fogyasztóvédelemért felelős miniszter közreműködik a közoktatás intézményei számára készülő fogyasztóvédelmi tantervi követelmények meghatározásában. Az állam az iskolai fogyasztóvédelmi oktatással kapcsolatos feladatait az oktatási intézményeken keresztül, a fogyasztóvédelmi hatósággal és a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó társadalmi szervezetekkel együttműködve látja el.

4. Termékfelelősség

A termékfelelősség intézménye a XX. században az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg először. Az 1916-os McPherson v. Buick Motor Company ügyben az USA Legfelsőbb Bírósága megteremtette a gyártók objektív felelősségét a hibás termék által okozott károk megtérítése vonatkozásában. A probléma Európában és Magyarországon is ismert volt. Bár a hibás teljesítéshez kapcsolódó jogkövetkezmények évezredek jogi múltra tekintenek vissza, az európai államok egészen 1985-ig nem kezelték egységesen külön alapokon nyugvó intézményként azt a helyzetet, amikor a termék hibájának orvoslásán (szavatossági jogok) túl a hibás termék által okozott károk megtérítését is kérte a fogyasztó.

A probléma forrását a *privity* doktrína jelentette. A hibás termék által okozott károk esetében ugyanis a termék gyártója és a fogyasztó (végfelhasználó) között nem volt szerződéses kapcsolat, így a fogyasztó kárának megtérítése érdekében a kereskedőhöz fordult. A kereskedő azonban egy gyártási hibában szenvedő termékkel kapcsolatosan hamar mentesülni tudott a felelősség hiányának bizonyításával, saját kárának viselésére kárhozhatva ezzel a fogyasztót. A *privity* doktrína értelmében a károk megtérítését csak azzal a személlyel szemben lehet követelni, akivel a fogyasztó közvetlenül szerződéses kapcsolatba került. További probléma volt, hogy ha nem a termék vevője szenvedte el a károkat, hanem annak tényleges használója (pl. unokának vásárolt ajándék), akkor a károsult szerződéses viszonyba még a kereskedővel sem került.

A korábbi közvetett felelősségi rendszer kitágítása két irányban történt meg. Vertikálisan a kereskedelmi lánc végén elhelyezkedő fogyasztó - akinek nincs szerződéses kapcsolata a gyártóval - kárát ítélték a gyártó oldalán felelősségre (*negligence without fault*, azaz a gyártó a termék hibája, és nem a saját felelősség/gondatlan eljárása miatt felel). A horizontális kibővülés során - amellyel szintén a szerződéses kapcsolat hiányán sikerült átlépni - azok kerültek be a termékfelelősség által védettek körébe, akik a terméket nem vásárolták, csak „haszonélvezői” voltak (passzív szemlélők, *bystanders*.)

Az 1970-es években Magyarországon is eltérő megoldások születtek a hibás termék által okozott károk megtérítésének kérdésében. A bírói gyakorlat kezdetben szigorúan a kontraktuális (szerződésességgel okozott károkért való) felelősség szabályainak alkalmazásával vizsgálta az ügyeket, majd a '80-as évektől már egyértelműen deliktuális

(szerződésen kívüli károkozás) felelősség körébe tartozónak ismerte el az intézményt. A deliktuális felelősség megállapítását már nem akadályozta a szerződések jogában ismert *privity* doktrína. A gyártót a bíróság a Ptk. 339. § alapján marasztalhatta a fogyasztót ért károk megtérítésében, amennyiben felrőhatósága megállapítható volt.

A gyártó hibás termék által okozott károkért fennálló felelőssége azonban a kártérítés általános szabályához képest eltérő megközelítést kíván. A felrőhatóság hiányára alapított mentesülés az esetek többségében nem okoz problémát a gyártónak, hiszen a gyártási technológiára vonatkozó előírások betartásának bizonyításával nem terhelte felelősség a gyártót a gyártási szalagról lekerülő selejtes termék által okozott károk megtérítéséért. Az amerikai alapgondolat pontosan azért szakított a polgári jogi felelősség általános alakzataként számon tartott vétkességi alapú rendszerrel, mert a termék hibáját eredményező gondatlan gyártói magatartás igazolásához szükséges bizonyítékok jellemzően a gyártónál lelhetők fel, így aránytalan terhet jelentett a fogyasztó számára a gyártó kötelelességének bizonyítása.

Az Európai Közösségek 1985/374 (EGK) számú irányelvében a gyártókat terhelő objektív (felrőhatóságtól független) felelősséget írt elő a hibás termék által okozott károk megtérítésére. Az irányelv sajátos abból a szempontból, hogy a *maximum harmonizáció* jegyében fogant. Ennek megfelelően a tagállamok az irányelv rendelkezéseitől csak annak kifejezett megengedő rendelkezése esetén térhetnek el saját nemzeti szabályaik megalkotása során, és még a fogyasztó számára kedvezőbb (a gyártókra nézve szigorúbb) szabályokat sem állapíthatnak meg az irányelv előírásaitól eltérően. Az irányelv így nem pusztá jogközelítést, hanem jogegységesítést valósított meg a termékfelelősség intézményével kapcsolatosan a tagállamok jogában. Magyarországon a jogalkotó az 1993. évi X. törvényben szabályozza a termékfelelősség problémáját. A törvény megalkotását – bő tíz évvel csatlakozásunk előtt – az EK irányelv inspirálta.

Meg kell jegyeznünk, hogy az EK termékfelelősségi irányelvének számos ponton gyártóknak kedvező, gyártói felelősséget limitáló szabályai annak a gazdasági környezetnek a lenyomatát adják, melyek elfogadása idején jellemezték az amerikai és európai piacot. Az 1980-as évekre már minden oldalról értelmezett és gyakran alkalmazott termékfelelősségi koncepciót az amerikai bíróságok olyan kiterjesztően értelmezték az objektív felelősséget tekintve, hogy egész iparágakat, nagyvállalatokat sodortak a termékfelelősség címén megfizetett kártérítési összegek a fizetéseképtelenség szélére (gondoljunk csak a dohányipart ért támadásnak is felfogható cigaretta perekre).

Az EK a fejlesztést visszafogó negatív amerikai példán okulva választotta a jóval visszafogottabb, fogyasztók számára megkötéseket tartalmazó, maximum harmonizációt előíró irányelvi szabályozási modellt. Az irányelv felülvizsgálata napirenden van.

4.1. A termékfelelősség lényege

A hazai és nemzetközi kereskedelemben az áruforgalom biztonsága, a fogyasztók érdekeinek védelme, a termékek korszerűségének fokozása és minőségük javításának követelménye szükségessé teszi, hogy a modern termelési feltételek mellett a gyártót a hibás termék által okozott károkért az általánosnál szigorúbb felelősség terhelje.

A termékfelelősség a **hibás termék által okozott károkért a hibás termék gyártóját terhelő, felróhatóságtól független, szigorú, objektív felelősség.**

Termékfelelősség esetében következményi károk kerülnek megtérítésre. Azok a károk, melyek a termék hibájával közvetlen okozati összefüggésben állnak. A felróhatóság meglétét megkívánó általános felelősségi alakzattal szemben a termékfelelősségi törvény a hibás termék által a fogyasztó személyében és vagyontárgyaiban okozott károk megtérítésénél objektív felelősségi rezsimet vezet be.

4.2. A gyártó fogalma

Termékfelelősség alapján elsődlegesen a gyártó az, aki felel a termék hibájából keletkező károkért. A gyártó személyének meghatározása így kulcsfontosságú az igényérvényesítés során.

Gyártónak minősül:

- a végtermék, résztermék, alapanyag *előállítója*;
- aki a terméken elhelyezett nevével, védjeggyével, vagy más *megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel*;
- import termékek esetében az *importálóval* szemben alkalmazhatók a termékfelelősségi szabályok.

Ha a fenti hármas szabály *ellenére sem állapítható meg*, hogy ki a termék gyártója, a károsult számára kedvezményként a törvény rögzíti, hogy **a termék minden forgalmazóját** (tehát nemcsak azt, akitől a fogyasztó a szóban forgó hibás terméket megvásárolta) **gyártónak kell tekinteni**

mindaddig, amíg a forgalmazó a gyártót, vagy azt a forgalmazót, akitől a terméket beszerezte, meg nem nevezi. A szabály alkalmazható import termékek esetében is, ha a gyártó ugyan feltüntetésre került, de importálója nem állapítható meg.

A forgalmazó felelőssége csak másodlagos, akkor kerülhet szóba, ha a gyártó személye nem ismert. Ebben az esetben is csak addig, amíg a gyártó, importáló kilétét a forgalmazó nem fedi fel.

Ebből következően téves az a gyakorlat, amit néhány EU tagállam (pl. Dánia) követett az irányelv implementálása során, és a forgalmazó és gyártó egyetemleges felelősségét mondta ki. Az Európai Bíróság a Skov v. Bilka ügyben rögzítette, hogy a termékfelelősség a gyártót terhelő különleges felelősség. Ebbe a kötelemben a forgalmazó csak az irányelv (és ennek megfelelően a magyar törvény) által megállapított körülmények fennállása esetén kapcsolódik be, feltételesen.

A forgalmazónak a *gyártó megnevezésére* a károsult írásbeli felszólításától számított 30 napon belül van lehetősége.

Ha a felelősség több személyt (pl. gyártó megnevezése hiányában több forgalmazót) terhel, úgy felelőségük a károsulttal szemben **egyetemleges**.

4.3. A termék fogalma

Terméknek minősül **minden ingó dolog**, akkor is, ha utóbb más ingó vagy ingatlan **alkotórészévé** vált. Terméknek minősül **továbbá a villamos energia** is.

A termék fogalma *kiterjed nyersanyagokra, feldolgozott késztermékekre egyaránt*. Bár az EK irányelv eredetileg kivonta a tárgyi hatály alól a földművelés, állattenyésztés, halászat és vadászat feldolgozatlan termékeit, a '90-es évek élelmiszerbotrányai (kerge marha kór, madárinfluenza, stb.) hatására ezeket a nyers termékeket is a termék fogalma alá rendelték.

A hatályos szabályozás egyértelműen termékekről rendelkezik, így **nincs lehetőség arra**, hogy a **hibás szolgáltatás miatt** bekövetkező károkat termékfelelősség címén (az objektív felelősségi rendszer alkalmazásával) követeljék. Így amennyiben a masszázskövetkeztében tartós fájdalom alakul ki, a termékfelelősség szabályai nem alkalmazhatók.

Nem alkalmazhatók a termékfelelősségi szabályok az atomenergiáról szóló törvényben meghatározott károokra, valamint olyan **nukleáris balesetek által okozott károokra** sem, amelyeket a Magyar Köztársaság

által ratifikált nemzetközi egyezmények rendeznek. Az atomkárokért való felelősség szabályai alapján ugyanis a nukleáris létesítmény engedélyesét (és a Magyar Államot) terheli a kártérítési kötelezettség.

4.4. A termékhiba meghatározása

A termékfelelősség igény esetében az egyik legfontosabb vizsgálati szempont, hogy a termék valóban hibás volt-e. A gyártó ugyanis kizárólag akkor kötelezhető a kár termékfelelősség körében történő megtérítésre, ha a kárt az általa gyártót hibás termék okozta.

A magyar törvény – az EK irányelvnek megfelelően – általánosságban határozza meg a termékhiba fogalmát, és nem differenciál a termékhiba eredetét illetően.

A termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen:

- a termék rendeltetésére,
- ésszerűen várható használatára,
- a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra,
- a termék fogalomba hozatalának időpontjára,
- a tudomány és technika állására.

A terméket nem teszi hibássá önmagában az a tény, hogy később nagyobb biztonságot nyújtó termék kerül forgalomba.

A jogszabály a termékhiba fogalma kapcsán megadja azokat a szempontokat, amelyek szerint az adott tényt minősíteni kell. A szempontok figyelembe vétele körültekintő vizsgálatra kényszeríti a jogvita során eljáró hatóságot, a hiba megállapíthatósága a legtöbb esetben szakértői ismereteket igényel.

Megjegyezzük, hogy a termékfelelősség hazájában, az Amerikai Egyesült Államok jogában a termékhibának három esetköre létezik. A gyártási hiba (*manufacturing defect*) esetén a termék hibáját az idézi elő, hogy a gyártás folyamatába valamilyen hiba csúszik, így „selejtes” termék keletkezik. A konstrukciós hiba (*design defect*) ún. „tervezett hiba”, mert a termék gyártásának alapjául szolgáló tervek, a termék kialakítása eleve magukban hordozzák a hibát. Végül az elégtelen figyelemfelhívás és tájékoztatás (*inadequate instructions and warnings*) is termékhiba az amerikai felfogásban. A hibakategóriák felállítását a magunk részéről a jogérvényesítést egyértelműsítő, ösztönző tényezőnek tartjuk. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az USA számos tagállamában a bírói gyakorlat az utóbbi években egyfajta visszarendezést indított el azzal, hogy a termékfelelősség klasszikus objektív felelősségi felfogását csak a gyártási hiba esetében

ismeri el. A termékhiba másik két kategóriájánál visszatérni látszik a vétkességi alapú felelősséghez.

4.5. Felelősség és bizonyítási teher

A termékfelelősség **nem függ a felróhatóságtól**. Előnye abban keresendő, hogy a fogyasztónak nem kell a gyártó oldalán az elvárható magatartás követelményének megsértését igazolnia, és a gyártó nem mentheti ki magát a felróhatóság hiányára hivatkozva.

A kártérítési felelősség alapja egy nagyon fontos kérdés. A római jogban találkozhatunk azzal az elvvel, mely szerint a károkozásért való felelősség bizonyos elvárható gondossági mércéhez kötődik (*bonus et diligens pater familias*). Ez tükröződik a Ptk. 339. §-ában megfogalmazott mentesülési esetben is (úgy járt el, ahogy az az adott helyzeten általában elvárható). Objektív felelősségi rendszerről akkor beszélhetünk, ha a felelősség a károkozás tényén és nem a felróhatóságon alapul. A termékfelelősség tehát a károkozás tényén alapul (vagyis a rendszer maga objektív) mégsem lehet mindenkit felelősségre vonni, hiszen előfordulhat olyan ok, amely „cselekményét” menthetővé teszi, ezért a törvény szűk körben és kizárólag a törvényben szabályozott esetekben lehetővé teszi a gyártó felelősség alóli mentesülését.

A károsulttal szemben a **gyártó felelősségének korlátozása vagy kizárása semmis**.

Az objektív felelősség azonban nem menti fel a károsultat a kárkötelem alapelemeinek bizonyítása alól. A **károsult köteles bizonyítani a kárt, a termék hibáját, valamint a kettő közötti okozati összefüggést**.

4.6. A kár fogalma

A törvény a kár fogalmát két esetre bontja. A hibás termék kárt okozhat egyrészt a károsult személyében, másrészt a károsult más vagyontárgyaiban. A két kárkategória között különbségtétel figyelhető meg a védelem szempontjából.

A **kár** ennek megfelelően:

- valakinek a *halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása folytán* bekövetkezett **vagyoni és nem vagyoni kár**;
- a hibás termék által *más dologban okozott*, a kár bekövetkeztekor **500 eurónak** a Magyar Nemzeti Bank hivatalos deviza középárfolyama szerinti forintösszegénél **nagyobb összegű kár**, ha az a más dolog

- szokásos rendeltetése szerint magánhasznált vagy magánfogyasztás tárgya, és
- azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta.

A két kárkategória közötti **különbségeket** a következő táblázat szemlélteti:

Halál, testi sérülés, egészségkárosodás folytán bekövetkező károk	Más dologban okozott károk
A kár nagyságára tekintet nélkül mindig az objektív felelősséget alapító termékfelelősségi szabályok alkalmazhatók.	Csak 500 eurót meghaladó kár nagyság esetében lehet (ekkor viszont az 500 euró alatti kárrészre vonatkozóan is!) a termékfelelősség szabályait alkalmazni. 500 eurót el nem érő károkozás esetében az általános felelősségi alakzat (Ptk. 339. §) alapján lehet helye kártérítésnek.
A gyártó teljes kártérítéssel tartozik (vagyoni és nem vagyoni károk egyaránt).	A gyártó csak a más dologban okozott tényleges kár (<i>damnum emergens</i>) megtérítésére köteles, elmaradott haszon megtérítése nem követelhető a termékfelelősségi szabályok alapján.

A Ptk. szabályaival ellentétben termékfelelősség esetén a gyártót még rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján ***sem lehet a felelősség alól részben mentesíteni.***

4.7. A gyártó mentesülésének esetei

Az objektív felelősség ellenére is van lehetősége a gyártónak a mentesülésre. A mentesülési okok azonban kizárólag a törvényben taxatívén meghatározott esetek lehetnek.

A gyártó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja:

- a terméket *nem hozta forgalomba*, vagy
- a terméket *nem üzletszerű forgalmazás céljából állította elő*, illetve azt nem üzletszerű gazdasági tevékenysége körében gyártotta vagy forgalmazta, vagy
- a termék az általa történő forgalomba hozatal időpontjában hibátlan volt és *a hiba oka később keletkezett*, vagy

- a termék általa történő forgalomba hozatala időpontjában a hiba a *tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető*, vagy
- a termék hibáját *jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta*.

A tudomány és technika állására alapított mentesülési ok számos problémát vet fel a gyakorlatban és az elméletben egyaránt. Lényegében a fejlesztési kockázatok (*development risk*) fogyasztókra hátrításáról van szó. Az EK irányelv ezen mentesülési ok alkalmazása kapcsán szabad döntést biztosít a tagállamoknak, hogy beemelik-e ezt a mentesülési okot saját jogszabályaikba vagy sem. A magunk részéről méltánytalannak tartjuk a tudomány és technika forgalomba hozatalakor rendelkezésre álló ismeretszintjére alapított mentesülés megengedését. Ez a klauzula lehetővé teszi ugyanis, hogy a gyártó egy új technológia alkalmazása esetén – melynek veszélyes voltáról még nem tud kellő tapasztalat hiányában – a később mégis bekövetkező károk alól mentesüljön. A fejlesztési kockázatokat ezzel szemben pontosan azokra kellene hátrítani, akik közvetlenül profitálnak egy új technológiából a piacon. Ezek pedig a gyártók, a termék előállítói. Hatályos törvényünk egyedül a gyógyszer gyártók felelőssége kapcsán zárja ki a tudomány és technika állására alapított mentesülést.

Az alapanyag vagy a résztermék gyártója mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

- a hibát a *végtermék szerkezete, illetőleg összetétele okozta*, vagy
- a hiba a *végterméket gyártó utasításának a következménye*.

A gyártó nem mentesül a felelősség alól a károsulttal szemben, ha a kár bekövetkeztében harmadik személy magatartása is közrehatott. Ez a szabály nem érinti a gyártónak a harmadik személlyel szemben érvényesíthető igényét.

A gyártónak ***nem kell megtérítenie a kárnak azt a részét***, amely a károsult felróható közrehatásából származott. A károsult terhére esik mindazok tevékenysége vagy mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.

4.8. Az igényérvényesítés szabályai

A törvény a termékfelelősségi igények érvényesítésére kétféle határidőt állapít meg. A *szubjektív határidő*, mely elévülési jellegű és a tudomásszerzéssel veszi kezdetét, **három év**.

Az elévülés akkor kezdődik, amikor a károsult tudomást szerzett vagy kellő gondossággal tudomást szerezhetett volna a kár bekövetkeztéről, a termék hibájáról vagy a hiba okáról és a gyártó, illetőleg az importáló személyéről.

Az *objektív határidő* alapján a gyártó felelőssége az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított **tíz évig** áll fenn, kivéve, ha a károsult időközben bírósági eljárást indított a gyártó ellen.

A termékfelelősség címén történő igényérvényesítés nem érinti a károsultnak a szerződészegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló, valamint külön jogszabályban megállapított igényérvényesítési lehetőségeit. Az *igénykumuláció* alapján tehát a károsult a termékfelelősség mellett pl. a hibás teljesítésből eredő igényeit (pl. kellékszavatosság) is érvényesítheti.

5. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma

5.1. A 2005/29 EK irányelv megalkotásának előzményei

A már meglévő EU irányelvek egy sor tisztességtelennek mondható üzleti magatartással foglalkoztak, átengedték azonban a tagállamoknak, hogy ezekkel szemben különböző módon léphessenek fel. Ezen a területen jelentős különbségek érezhetőek a nemzeti szinten *de minimis szabály* alapján lefektetett, tagállami szabályozások és alapelvek között, melyek az áruk és szolgáltatások szabad áramlásán nyugvó belső piac akadálymentes működését korlátozhatják. Az EU sokszínűsége ehhez még oly módon is hozzájárul, hogy a tagállamoknak eltérő elképzelései vannak afelől, melyik üzleti gyakorlatot tekinték tisztességtelennek.

A javaslat, hogy egy tisztességtelen üzleti magatartásokkal kapcsolatos irányelv megalkotásra kerüljön, először 2001-ben látott napvilágot a Bizottság fogyasztóvédelem témakörében született *Zöld Könyvében*. 2003-ban tárgyalta meg a miniszteri tanács a versenyképességi tanácsban a javaslatot, majd március 7-én fogadta el.

Az Európai Unió fogyasztóvédelme a tisztességtelen üzleti magatartásokról szóló *2005/29 EK irányelv* elfogadásával 2005. május 11-én újabb impulzusokat kapott.

Jogpolitikai háttereként és felhatalmazásként alapvetően a 2002-2006 évekre vonatkozó fogyasztóvédelmi stratégia célkitűzései, valamint az Európai Közösségeket létrehozó szerződés 95. cikkelyében deklarált cél

szolgált, miszerint az EU-ban egy egységes szintű és magas színvonalú fogyasztóvédelmet kell teremteni, illetve az egész EU területén garantálni. A cél egy magasabb színvonalú fogyasztóvédelem megteremtése a tagállamok tisztességtelen versenyre vonatkozó szabályozásának további egységesítésével. A Bizottság célja volt az is, hogy a tagállamok még eltérő előírásait kiegyenlítse, annak érdekében, hogy a meglátásuk szerint még mindig igen csekély tagállamok közötti gazdasági verseny a fogyasztók érdekében intenzívebbé váljon, a maximum jogharmonizáció révén az üzleti gyakorlatokkal kapcsolatos meghatározhatatlan számú érvényes jogi előírás és vonatkozó ítélet egységes meghatározással hatályát veszítse.

5.2. Az irányelv hazai átültetése: a fogyasztóvédelmi jog reformja

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) 2008. szeptember 1-jén lépett hatályba hazánkban, melyet egy átfogó fogyasztóvédelmi joganyag teljes átvilágítását és koncepcionális újraszabályozását megkövetelő jogalkotói munka előzött meg. A reform indokai a következők voltak:

- Az irányelv olyan már meglévő részszabályokat érintett, melyek nem alkottak homogén szabályozástömeget, de elszórtan több jogszabályban is megtalálhatóak voltak;
- Az irányelv a versenyjogi fogyasztóvédelem nagyon keskeny mezsgyéjén helyezte el a szabályozási tárgyat;
- Maximum jogharmonizáció mentén implementálandó a nemzeti jogrendszerekbe;
- A hazaitól eltérő fogalomrendszerrel, fekete listás tényállásokkal és keret jellegű definíciókkal operál;
- Horizontális beavatkozást igényelt a megszokott vertikális beavatkozástól eltérően a nemzet fogyasztóvédelmi jogokba.

Az új szabályozás hatásmechanizmusát röviden szemléltetve az alábbiakban foglalható össze tömören a szabályozás lényege: A fogyasztók megtévesztő magatartással szembeni közjogi védelme korábban sem volt ismeretlen a magyar jogrendszerben. Az Fttv. hatályba lépése előtt a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) járt el a fogyasztók üzleti döntésének tisztességtelen befolyásolása miatt a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpvt.), illetve a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény (Grtv.) megtévesztő reklámra vonatkozó rendelkezései

alapján. A versenytörvény korábbi – időközben módosított – III. Fejezetének rendelkezései a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolását, mint a tisztességtelen verseny egyik megnyilvánulási módját tiltották.

Az ún. versenyjogi fogyasztóvédelem korlátját képezte azonban – szűkebb értelemben vett fogyasztóvédelmi aspektusból – a közérdek szempontjának alkalmazása a GVH gyakorlatában. A fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása tilalmának megsértése ugyanis önmagában nem indokolta a versenyhatóság Tpv. alapján történő fellépését. A versenyfelügyeleti eljárás megindításának szükséges feltételét képezte a fogyasztó-megtévesztéses ügyekben is, hogy a vizsgált magatartás versenyjogi relevanciával bírjon, azaz a fogyasztói érdekek sérelme mellett a vállalkozói magatartás egyúttal a piaci versenyt is érdemben befolyásolja. Versenyérintettség hiányában önmagában a közérdek védelme nem indokolta a versenyfelügyeleti eljárás megindítását, így elmaradtak a versenyjogi jogkövetkezmények abban az esetben, ha megállapítható volt, hogy a vizsgált reklám, hirdetés, egyéb tájékoztatás piaci hatás kiváltására nem képes, mert a köztelevízőnek a gazdasági versenyben betöltött szerepe jelentéktelen, illetve csekély súlyú, vagy rövid ideig állt fenn a sérelmezett magatartás, vagy az érintett piac fogyasztóinak pusztán szűk körét érintette.

Hiányzott tehát jogrendszerünkben a fogyasztók elégséges szintű és megfelelő védelme azon esetekben, amikor egy tisztességtelen vállalkozói magatartásnak nem volt kimutatható piaci hatása, azonban a fogyasztók információs és vagyoni érdekeinek sérelmére ténylegesen sor került. E kereskedelmi gyakorlat alkalmazóival szemben a fogyasztóvédelmi hatóság hatáskör hiányában nem járhatott el, a megtévesztésekkel szemben hatáskörrel rendelkező GVH pedig a gazdasági verseny érdemi érintettsége, illetőleg az eljárás lefolytatásához fűződő közérdek hiánya miatt nem folytatott le eljárást. Az új szabályozás előnyének tekinthető, hogy lehetővé vált az állami fellépés az olyan tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok vonatkozásában is, melyek – a gazdasági verseny érdemi befolyásolására való alkalmasságuk hiányában – nem nyernének versenyjogi minősítést.

5.3. A törvény hatálya

A törvény alkalmazási területét tekintve, csak az ún. *Buisness-to-consumer* (B2C, azaz *kereskedő-fogyasztó reláció*) területet foglalja magában. A törvény az áruhoz kapcsolódó, a kereskedelmi ügylet lebonyolítását megelőzően, annak során és azt követően a fogyasztóval szemben alkalmazott kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozó szabályozást tartalmaz. A területi hatály tekintetében a törvény alkalmazása arra a kereskedelmi gyakorlatra terjed ki, amely a Magyar Köztársaság területén valósul meg, továbbá, amely a Magyar Köztársaság területén bárkit fogyasztóként érint.

Nem terjed ki ugyanakkor a törvény hatálya a szerződés létrejöttére, érvényességére és joghatásaira, valamint a kereskedelmi gyakorlattal összefüggésben felmerülő polgári jogi igényekre.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az Fttv. megtévesztő tevékenységgel vagy mulasztással, illetve agresszív kereskedelmi gyakorlattal kapcsolatos generálklauzulái a magánjog szintjén mozogva jelenthetik a szerződő fél megtévesztését, valamint a kényszer és fenyegetés tényállását is kimeríthetik. Ezekben az esetekben pedig a szerződés érvényességének kérdéséről van szó. A szabályozás a magánjogi védelmet kiegészíti egy fogyasztóvédelmi-versenyjogi védelemmel is.

5.4. Alapfogalmak

A törvény **fogyasztó** alatt az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személyt érti. A törvény tehát a közösségi fogyasztóvédelmi szabályozásban bevett megközelítést alkalmazza, melynek célja a gazdaságilag kiszolgáltatott, szakmai ismeretekkel nem rendelkező személyek védelme.

A törvény az **átlagfogyasztó** fogalmát az Európai Bíróság megfogalmazásának szellemében határozza meg, azt az esetet alapul véve, amikor az üzleti magatartás az általánosságban vett fogyasztót célozza meg, vagy eléri. Amennyiben egy kereskedelmi gyakorlat célzottan egy bizonyos fogyasztói csoportra így például a gyermekekre irányul, kívánatos, hogy a csoport átlagtagja szempontjából megvizsgálja a kereskedelmi gyakorlat hatását.

Az átlagfogyasztó az Európai Bíróság értelmezése szerint megfelelően tájékozott, figyelmes és körültekintő, figyelembe véve a társadalmi, kulturális és nyelvi tényezőket is, ugyanakkor ez az irányelv rendelkezik azon fogyasztók kizárásának

megakadályozásáról is, akik tulajdonságaik alapján különösen kiszolgáltatottak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatoknak. (Európai Bíróság, C-210/96 számú jogeset, Gut Springenheide GmbH Rudolf Tusky v. Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt, (1998) ECR I-4657, 31. pont és 220/98. számú jogeset Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG v. Lancaster Group GmbH, (2000) ECR I-117.).

A törvény értelmében a **kereskedelmi gyakorlat** a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru fogyasztók részére történő értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével közvetlen kapcsolatban álló magatartása, tevékenysége, mulasztása, reklámja, marketingtevékenysége vagy egyéb kereskedelmi kommunikációja.

5.5. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma

A törvény a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozását az alábbi rendszerben valósította meg:

- A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma – generálklauzula;
- Megtévesztő kereskedelmi gyakorlat (tevéssel és mulasztással megvalósítható);
- Agresszív kereskedelmi gyakorlat;
- Fekete listás tényállások.

5.5.1. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma

A törvény ezen fejezetét egy – a versenyjogi törvényalkotási technikából már jól ismert - generálklauzula nyitja meg, amely kimondja, hogy **tilos a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat**. A tisztességtelenség fogalmát a törvény csak példálózó jelleggel sorolja fel, ami azt jelzi, hogy a fel nem sorolt, de törvénybe ütköző esetekben a generálklauzulaként megállapított általános tilalmat kell alkalmazni.

Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat,

- amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója *nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően* elvárható gondossággal jár el (a továbbiakban: szakmai gondosság követelménye), és
- amely *érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét* az áruval kapcsolatos, a *szükséges információk birtokában meghozott*

tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazzák, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a továbbiakban: a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.

A szakmai gondosság teljesülése egyrészt a polgári jog jóhiszeműség és tisztesség elvének, másrészt az ésszerűen elvárható szintű szakismeret követelményének egyidejű érvényesülésével valósul meg. A szakmai gondosságnak a hatósági jogalkalmazásban tartalommal megtölthető egyedüli eleme az elvárható szintű szakismeret, mely álláspontunk szerint az adott szolgáltatás nyújtásához szükséges jogszabályi feltételek (elsősorban fogyasztóvédelmi magán- és közjogi előírások) ismeretét és betartását feltételezi. A fogyasztóvédelmi magánjog területén született jogszabályok fogyasztót védő előírásai minden esetben az átlag (minta) fogyasztót veszik alapul, amikor a gazdálkodóra többletkötelezettséget rónak.

A fogyasztói magatartás torzítását vagy az erre való alkalmasságot minden esetben a szubjektum, a fogyasztó, e törvény alkalmazásában az **átlagfogyasztó szemszögéből kell vizsgálni**, továbbá bizonyos esetekben a **különösen kiszolgáltatott fogyasztók** csoportjának tagja az, akit vizsgálni kell az ügyleti döntés meghozatala szempontjából.

Ha a kereskedelmi gyakorlat csak a fogyasztóknak egy, az adott gyakorlat vagy az annak alapjául szolgáló áru vonatkozásában koruk, hiszékenységük, szellemi vagy fizikai fogyatkozásuk miatt különösen kiszolgáltatott, egyértelműen azonosítható csoportja magatartásának torzítására alkalmas, és ez a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója által ésszerűen előre látható, a gyakorlatot az érintett csoport tagjaira általánosan jellemző magatartás szempontjából kell értékelni.

5.5.2. Megtévesztő és agresszív kereskedelmi gyakorlat

A törvény különösen tisztességtelennek minősíti az olyan kereskedelmi gyakorlatot, amely megtévesztő vagy agresszív. A ***megtévesztő kereskedelmi gyakorlat*** fogalmának mibenlétével kapcsolatos értelmező rendelkezés szerint, az a kereskedelmi gyakorlat minősül ilyennek, amely valótlan információt tartalmaz, vagy valós tényt olyan módon jelenít meg, hogy megtéveszti vagy alkalmas arra, hogy megtéveszse a fogyasztót az alábbiak közül egy vagy több tényező tekintetében, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas:

- az áru létezése, természete, figyelembe véve a termékmegnevezésére vonatkozó jogszabályi előírásokat is;
- az áru lényeges jellemzői;

Az áru lényeges jellemzője, különösen kivitelezése, összetétele, műszaki jellemzői, tartozékai, mennyisége, származási helye, eredete, előállításának vagy szolgáltatásának módja és időpontja, beszerezhetősége, szállítása, alkalmazása, a használatához, fenntartásához szükséges ismeretek, az adott célra való alkalmassága, a használatától várható eredmények, előnyei, veszélyessége, kockázatai, környezeti hatásai, az egészségre gyakorolt hatása, vagy tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye.

- az áru ára, illetve díja, az ár, illetve díj megállapításának módja, különleges árkedvezmény vagy árelőny megléte;
- az áru igénybevételehez kapcsolódó adómentesség, adókedvezmény vagy más adóelőny;
- az áruhoz kapcsolódóan valamely szolgáltatás, alkatrész, csere vagy javítás szükségessége;
- az áruhoz kapcsolódóan biztosított ügyfélszolgálat és panaszkezelés;
- a vállalkozás vagy képviselőjének személye, jellemzői és jogai, így különösen az ilyen minősége, a jogállása, társulásokban való részvétele és kapcsolatai, vagyona, szellemi alkotásokon fennálló jogai és kereskedelmi tulajdonjoga, engedélye, képesítései, díjai és kitüntetései;
- a vállalkozás kötelezettségvállalásának mértéke, a kereskedelmi gyakorlat indítékai, az értékesítési folyamat természete, a szponzorálásra, a vállalkozás vagy az áru jóváhagyására vonatkozó bármely állítás vagy jelzés, vagy
- a fogyasztó jogai, illetve a fogyasztót az ügylet folytán esetlegesen terhelő hátrányos jogkövetkezmények kockázata.

Megtévesztő kereskedelmi gyakorlat *továbbá*

- az a kereskedelmi gyakorlat, amely más vállalkozással, illetve annak cégnevével, árujával, árujelzőjével vagy egyéb megjelölésével való összetévesztésre vezethet;
- az olyan magatartási kódexben foglalt követelmény be nem tartása, amelynek a vállalkozás alávetette magát, amennyiben a vállalkozás
  - a követelmény betartására nem csupán szándéknyilatkozat formájában, hanem igazolható módon kötelezettséget vállalt, és
  - a kereskedelmi gyakorlat keretében utal a kódexnek való alávetettségére.

A megtévesztés mulasztással valósul meg abban az esetben, amikor a gazdálkodó a fogyasztó előtt tájékozott ügyleti döntéséhez szükséges és ezért jelentős információt hallgat vagy rejt el, amelyekre az ügylet megkötésére vonatkozó döntés meghozatalához szükségesek.

Azonos megítélés alá esik az is amikor a gazdálkodó a korábban említett részleteket tesz hozzáférhetetlenné, vagy homályos, kétértelmű, érthetetlen módon vagy nem kellő időben hoz nyilvánosságra, vagy a kereskedelmi ügylet pénzügyi céljait és értelmét nem teszi megismerhetővé, amennyiben ez az eset konkrét körülményeiből nem adódik, feltéve hogy ténylegesen vagy valószínűsíthetően arra készíti az átlagfogyasztót, hogy olyan ügyleti döntést hozzon, amelyet egyébként nem hozott volna meg.

Vásárlásra felhívás esetén **jelentős információ:**

- az áru lényeges jellemzői, az alkalmazott kommunikációs eszköznek megfelelő mértékben;
- a vállalkozás neve és címe azonosításra alkalmas módon, illetve annak a vállalkozásnak az azonosításra alkalmas neve és címe, amelynek a javára a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója eljár;
- az általános forgalmi adót és egyéb kötelező terheket is magában foglaló ár, illetve díj vagy az ár, illetve díj megállapításának módja, valamint az összes járulékos költség, így különösen fuvardíj, szállítási vagy postaköltség, illetve amennyiben e költségeket nem lehet ésszerűen előre megállapítani, annak feltüntetése, hogy ilyen további költségek merülhetnek fel;
- a fizetés, szállítás és teljesítés feltételei, valamint a panaszok kezelésének módja, amennyiben ezek eltérnek a szakmai gondosság követelményeitől;
- olyan szerződések esetében, amelyek tekintetében jogszabály elállási jogot biztosít a fogyasztónak, az erre való utalás.

Agresszív az a kereskedelmi gyakorlat, amely - figyelembe véve valamennyi tényszerű körülményt - pszichés vagy fizikai nyomásgyakorlással - akár a fogyasztóval szembeni hatalmi helyzet kihasználása, akár a fogyasztó zavarása révén - az adott helyzetben jelentősen korlátozza vagy alkalmas arra, hogy jelentősen korlátozza a fogyasztónak az áruval kapcsolatos választási vagy magatartási szabadságát, illetve lehetőségét a tájékozott döntés meghozatalára, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas.

5.5.3. A három kereskedelmi gyakorlat egymáshoz való viszonya

Az Fttv. háromféle szabályát, nem a törvény szövegében való megjelenésük sorrendjében, hanem a **speciálistól a generális felé haladva** kell alkalmazni:

- ha egy *magatartás szerepel a feketelistán*, akkor a kereskedelmi gyakorlat minden további vizsgálat nélkül tisztességtelennek minősül;
- a *feketelistán nem szereplő* kereskedelmi gyakorlat esetén vizsgálni kell azt, hogy az kimeríti-e a megtévesztő vagy az agresszív kereskedelmi gyakorlatnak a törvényben megadott kritériumait;
- csak ha a tisztességtelenség e *tipikus előfordulási eseteibe nem besorolható* kereskedelmi gyakorlatról van szó, kerül alkalmazásra a generálklauzula, ha annak feltételei fennállnak.

5.6. Felelősség a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértése miatt

Nóvum a korábbi versenyjogi szabályozáshoz képest, hogy a felelősség telepítésére vonatkozó szabályokat tartalmazza a jogszabály:

- A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértéséért *felel az a vállalkozás, amelynek a kereskedelmi gyakorlattal érintett áru értékesítése, eladásának ösztönzése közvetlenül érdekében áll.*
- A vállalkozás felel akkor is, ha a kereskedelmi gyakorlatot szerződés alapján *más személy valósítja meg a vállalkozás érdekében vagy javára;*
- A kereskedelmi *kommunikáció megjelenítési módjával összefüggő* okból eredő *jogsértésért* az is felel, *aki a kereskedelmi kommunikációt az arra alkalmas eszközök segítségével megismerhetővé teszi,* valamint aki önálló gazdasági tevékenysége körében a kereskedelmi kommunikációt megalkotja, vagy ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt, kivéve, ha a jogsértés a vállalkozás utasításának végrehajtásából ered.

5.7. Eljáró hatóságok

A törvényben foglalt tilalmak megsértése során több hatóság jogkörébe utalja a lefolytatandó eljárásokat a jogalkotó, oly módon, hogy **általános és speciális hatásköröket** különít el. A speciális hatáskörök megállapítása esetén az eljáró hatóság kiválasztására a jogsértő magatartás jogi megítélése lesz az irányadó.

A *tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat* tilalmának megsértése miatt főszabály az, hogy a **fogyasztóvédelmi hatóság** jár el (Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság).

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértése miatt a **Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete** jár el, ha az érintett kereskedelmi gyakorlat *a vállalkozás olyan tevékenységével függ össze, amelyet a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Psztv.) alapján a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete felügyel.*

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértése miatt a **Gazdasági Versenyhivatal** jár el, *ha a kereskedelmi gyakorlat a gazdasági verseny érdemi befolyásolására alkalmas.*

Ha a *címkén megjelenített kereskedelmi gyakorlat* azonos formában és tartalommal más kommunikációs eszköz útján is megvalósul, és ez utóbbi kereskedelmi gyakorlat tekintetében az eljárás *a gazdasági verseny érdemi érintettsége miatt a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozik, a Gazdasági Versenyhivatal bírálja el az e kereskedelmi gyakorlat alkalmazásával a címkén elkövetett jogsértést is.*

A **gazdasági verseny érdemi érintettségének megállapításánál** - a jogsértéssel érintett piac sajátosságainak figyelembevételével - a következő *szempontok* irányadóak:

- az alkalmazott kereskedelmi gyakorlat kiterjedtsége, figyelemmel különösen a kommunikáció eszközének jellegére, a jogsértéssel érintett földrajzi terület nagyságára, a jogsértéssel érintett üzletek számára, a jogsértés időtartamára vagy a jogsértéssel érintett áru mennyiségére, vagy
- a jogsértésért felelős vállalkozás mérete a nettó árbevétel nagysága alapján.

A gazdasági verseny érdemi érintettsége minden egyéb körülményre tekintet nélkül fennáll, ha

- a kereskedelmi gyakorlat országos műsorszolgáltatást végző műsorszolgáltatón keresztül valósul meg;
- a kereskedelmi gyakorlat országos terjesztésű időszakos lap vagy legalább három megyében terjesztett napilap útján valósul meg;
- a fogyasztók közvetlen megkeresésének módszerével végzett kereskedelmi gyakorlat legalább három megye fogyasztói felé irányul, vagy
- az áru eladásának helyén alkalmazott eladásösztönző kereskedelmi gyakorlat legalább három megyében megszervezésre kerül.

A fent felsorolt hatóságok a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértésével kapcsolatos feladataik hatékony ellátása érdekében együttműködnek egymással. Az együttműködés különösen a hatóságok jogalkalmazási gyakorlatának kölcsönös megismerését, az anyagi és eljárásjogi szabályok egységes alkalmazását, a hatásköri összeütközések elkerülését, az esetleges hatásköri viták hatékony rendezésének megkönnyítését szolgálja.

6. A fogyasztási hitel szabályozása

6.1. A fogyasztási kölcsön fogalma, formái

A fogyasztási kölcsön a mindennapi élet szokásos használati tárgyainak megvásárlásához, javíttatásához, illetve szolgáltatások igénybevételéhez - a természetes személy részére - nyújtott kölcsön, valamint a felhasználási célhoz nem kötött kölcsön, ha a kölcsönt a természetes személy nem üzletszerű tevékenysége keretében veszi igénybe.

Fogyasztási kölcsönnek minden olyan kölcsönt, részletfizetést vagy halasztott fizetést tekinthetünk, amelyet vállalkozás fogyasztó részére nyújt az általa forgalmazott termék vagy ingatlan megvételéhez, illetve az általa nyújtott szolgáltatás igénybevételéhez. Az ilyen jellegű kölcsönszerződések szabályait a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény állapítja meg. E tevékenység - a hitelintézet által kötött ilyen ügylet kivételével - nem minősül engedélyköteles pénzügyi szolgáltatásnak.

6.2. A fogyasztói kölcsönszerződés az Fgytv. alapján

A fogyasztási kölcsönszerződés **érvényességi kelléke** az írásba foglalás, és a szerződés egy példányának a fogyasztó részére történő átadása.

Meghatározott szerződési **tartalmi elemek hiánya** esetén a szerződés **semmisségét** társítja a szabályozás jogkövetkezmenyként:

- a szerződés *tárgyát* képező termék vagy ingatlan meghatározása;
- a szerződés alapján *fizetendő ár* meghatározása;
- a *tulajdonjog átszállásának* időpontja és feltételei;
- a szerződéssel kapcsolatos összes *költség*, ideértve a kamatok, járulékok, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értéke;
- az éves, százalékban kifejezett *teljes hiteldíjmutató*;
- az éves, százalékban kifejezett teljes *hiteldíjmutató módosításának* feltételei, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatás;
- a *részletek száma*, összege, a törlesztési időpontok;
- ha a termék vagy az ingatlan *ára* a szerződés időtartama alatt *változhat*, a *változás feltételei*, illetve az az összeg, melynek elérése esetén a fogyasztó hátrányos következmények nélkül elállhat a szerződéstől.

Semmisséggel szankcionálja továbbá a jogszabály, ha a fogyasztási kölcsönszerződésre vonatkozó szabályoktól a fogyasztó hátrányára eltérő szerződési kikötéseket állapítanak meg. A semmisségre *csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni*.

6.3. A fogyasztási kölcsönre vonatkozó reklámszabályok

Ha a fogyasztási kölcsönt nyújtó vállalkozás kereskedelmi kommunikációjában szerepel a fogyasztási kölcsön kamata, bármilyen költsége vagy törlesztő részlete, vagy ezekkel összefüggésbe hozható bármely utalás, közvetlenül ezt követően az éves, százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót is fel kell tüntetni legalább ugyanakkora méretben és megegyező megjelenítésben, illetőleg jól érthetően el kell hangoznia.

6.4. Előtörlesztés

Fogyasztási kölcsön esetében az ügyfél - a szerződés megszüntetése érdekében - **minden esetben élhet** a határidő (lejárat) előtti teljesítés (törlesztés) jogával, amely természetesen azzal jár, hogy a hitelező *köteles a hiteldíjat arányosan csökkenteni*.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a futamidő előtti végtörlesztés esetén a hitelintézetek ún. szerződésmódosítási díjat számítanak fel. Megítélés kérdése, hogy ez a szerződés módosításának minősül-e, hiszen az adós fél szerződésszerű teljesítése a hitel visszafizetése.

A fogyasztó nem kötelezhető arra, hogy a hitelezőnek a fogyasztási kölcsönszerződésből származó követelése ellenében váltókötelezettséget vállaljon, továbbá a fogyasztótól csekket sem fogadhat el a hitelező a követelése biztosítására.

6.5. A fogyasztási kölcsön, mint a hitelügyletek speciális típusa

A pénzügyi intézmények által nyújtott fogyasztási hitelnek számos **formája** létezik, lehet például:

- személyi hitel;
- folyószámlahitel;
- hitelkártya;
- az áruházakban, kereskedelmi egységekben igényelhető, gyors elbírálású, áruhitel.

A hitel- és kölcsönszerződés alapvető szabályait a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 522-528. §§-ai határozzák meg.

A Hpt. 212 -214/C. §§-ai a fogyasztási kölcsönt, mint a **hitelügyletek egy speciális típusát** külön szabályozzák, és az egyéb hitelügyletektől részben eltérő, többlet szabályokat állapítanak meg rá. A fogyasztási kölcsönszerződés megkötésekor egy ilyen többlet követelménynek tekintendő, hogy a hitelező köteles a fogyasztót a fogyasztási kölcsönszerződés megkötésekor minden olyan szerződési feltételről tájékoztatni, amely *jogszabály alapján válik a szerződés részévé*.

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete a pénzügyi intézmények számára, a fogyasztók tájékoztatására vonatkozóan 15/2001. számon, 9/2006. számon pedig a lakossági hitelezés előzetes ügyfél-tájékoztatásra és fogyasztóvédelmi elvekre vonatkozóan tett közzé ajánlást.

Az Fgytv-ben szabályozott fogyasztási kölcsönszerződésre vonatkozó szabályokon túl a Hpt. a következőkről rendelkezik:

Teljes hiteldíjmutató

A fogyasztási, lakossági kölcsönszerződésnek tartalmaznia kell a külön jogszabály alapján megállapított éves százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót. A teljes **hiteldíjmutató** az a *belső kamatláb*, amely mellett az ügyfél által visszafizetendő tőke és teljes hiteldíj egyenlő az ügyfél által a folyósításkor a pénzügyi intézménynek fizetett költségekkel csökkentett hitelösszeggel.

A teljes hiteldíj a fogyasztó által a kölcsönért fizetendő terhelés, amely tartalmazza a kamatokat, folyósítási jutalékokat és minden egyéb - a kölcsön felhasználásával kapcsolatosan fizetendő - költséget.

A Hpt. a fogyasztási kölcsönszerződések érvényességi kellékeit akként határozza meg, hogy meghatározott *formai követelmények hiánya* esetén a **semmisséget**, mint jogkövetkezményt társítja össze:

Semmis tehát az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, *amelyik nem tartalmazza:*

- a szerződés tárgyát;
- az éves, százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót;
- a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értékét;
- azon feltételeknek, illetőleg körülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható;
- a törlesztő részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat;
- a szükséges biztosítékok meghatározását, valamint
- a szerződéshez kapcsolódóan a fogyasztótól megkövetelt biztosítások megjelölését.

A pénzügyi intézmény a tájékoztatásban meghatározott díjakon és költségeken túlmenően az ügylet szerződés szerinti teljesítése esetén az ügyféllel szemben további jogcímen költséget, díjat nem számíthat fel.

Az *előtörlesztés* lehetősége hasonlóan alakul az Fgytv-ben szabályozottakhoz.

6.6. A fogyasztási kölcsönszerződés, mint egy alapügylet finanszírozására szolgáló járulékos ügylet

6.6.1. Visszatartási jog

Ha a fogyasztói kölcsönszerződés **olyan áru vásárlásának** vagy szolgáltatás igénybevételének **finanszírozását szolgálja**, amelyet a hitelező és az értékesítő **előzetes megállapodása alapján kizárólag az adott hitelező nyújthat** az értékesítőtől áru vásárlására vagy szolgáltatás igénybevételére, és

- az értékesítő a fogyasztóval kötött szerződés teljesítésével késedelembe esik vagy hibásan teljesít, és
- a **fogyasztó** késedelemből, illetve hibás teljesítésből eredő **követeléseinek az értékesítő nem tett határidőben eleget**,

a **fogyasztó** a fogyasztási kölcsönszerződés alapján esedékessé váló **fizetést visszatarthatja** az igénye kielégítéséig.

A visszatartási jog gyakorlását megalapozó körülményekről a fogyasztó az erre vonatkozó okiratok megküldésével köteles **írásban tájékoztatni** a hitelezőt. A visszatartási jog a tájékoztatást követően illeti meg a fogyasztót. Erre az időszakra *kamat nem számítható fel*.

6.6.2. Elállási jog gyakorlása

Ha a **fogyasztó az alapügylettől** az értékesítő szerződésszegése miatt **eláll** (vagy szankciós elállás hiányában, a fogyasztónak biztosított egyéb elállási jog gyakorlásával), egyúttal **jogosult a fogyasztási kölcsönszerződéstől is elállni**.

Az elállás alapján a **hitelező köteles** a fogyasztó által addig kifizetett összeg **azonnali visszafizetésére**. A hitelező az általa folyósított kölcsön visszafizetését csak az értékesítőtől követelheti, kivéve, ha az a vételárat a fogyasztónak visszafizette. Nagyon fontos szabály, miszerint a *jogszerűen gyakorolt elállás esetében a fogyasztótól kamat, költség, kártérítés nem követelhető*.

A visszatartási és elállási jogra vonatkozó **rendelkezések nem alkalmazandóak**:

- azokra a hitelmegállapodásokra, melyek összege 60 ezer forintnál kisebb, vagy 6 millió forintnál nagyobb;

- azokra a hitelmegállapodásokra, amelyek alapján a fogyasztónak a hitelt vagy 3 hónapot meg nem haladó időszak alatt, vagy 12 hónapot meg nem haladó időszak alatt legfeljebb 4 fizetési részletben kell visszafizetni;
- azokra a hitelmegállapodásokra, melyeket közokiratba foglaltak;
- azokra a hitelmegállapodásokra, melyeket ingatlanon kikötött jelzálogjog fedezete mellett kötöttek.

A Hpt. 214/C. § rendelkezései szerint a **pénzügyi intézmény az ügyfelet nem kötelezheti** arra, hogy a fogyasztási kölcsönszerződésből származó követelések ellenében **váltókötelezettséget vállaljon**. A pénzügyi intézmény nem fogadhat el csekket az ügyféltől fogyasztási kölcsönszerződésből származó követelése biztosítására. Amennyiben ilyen biztosíték nyújtására 2001. január 1-jét követően mégis sor került, az ügyfél bármikor követelheti a pénzügyi intézménytől a váltó vagy csekk visszaadását. A pénzügyi intézmény felel minden olyan kárért, mely az ügyfelet a fenti váltó- vagy csekk-kibocsátással összefüggésben érte.

6.7. Fogyasztási hitel az EU-ban

A fogyasztási hitelekről szóló, jelenleg hatályos közösségi jogszabály az **87/102/EGK** tanácsi irányelv, amely a fogyasztási hitel tagállami szabályozásának közelítéséről szól, és tartalmaz rendelkezéseket az éves teljes hiteldíj számításáról és megjelöléséről is. Ez a jogszabály azóta két ízben is módosításra került, 2004-ben pedig az Európai Bizottság a közösségi szabályozás egyértelműbbé tétele, és a meglévő három közösségi jogszabály egységes szerkezetbe foglalása érdekében új jogszabály tervezetet nyújtott be a fogyasztási hitelről.

Ennek eredményeképp a 87/102/EGK irányelv legkésőbb 2010-ben hatályát veszti, ugyanis 2008 áprilisában a Tanács elfogadta a fogyasztási hitelről szóló **2008/48/EK** irányelvet. A tagállamoknak az irányelv hatályba lépésétől számítva két évük van arra, hogy elfogadják és kihirdessék azokat a rendelkezéseket, amelyek az irányelvnek való megfeleléshez szükségesek.

7. A fogyasztói jogok érvényesítése

7.1. A békéltető eljárás szabályozásának előzményei

A magyar fogyasztóvédelmi jog modernizációjára alapvető ösztönzést gyakorolt az Európai Közösséggel 1991-ben megkötött és az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett *Társulási Megállapodás*, amely Magyarország számára jogharmonizációs kötelezettséget írt elő. Ennek értelmében nemcsak a meglévő, hanem a később megalkotandó közösségi joghoz is közelíteni kell a nemzeti jogot. A megállapodás 67. cikke kimondta, hogy a jogharmonizációt a lehető legteljesebb mértékben kell teljesíteni. A 68. cikk a jogharmonizációs területek között felsorolta a fogyasztóvédelmi szabályok közelítésének kötelezettségét. Emellett a korábban említett, Európai Bizottság által kiadott *Fehér Könyv* tartalmazott jogharmonizáció teljesítésére vonatkozó kötelezettséget. Mellékletének 23. fejezete írta elő, hogy a tagállamok dolgozzanak ki a **peres eljárásokon kívüli, hatékony igényérvényesítő eljárásokat**. Rögzítette ugyanakkor, hogy a csatlakozni kívánó országokban is szükséges felállítani olyan típusú testületeket, amelyek a nemzetközi tendenciáknak megfelelnek, döntési hatáskörrel rendelkeznek, valamint lényegesen olcsóbbak és gyorsabbak, mint a hagyományos bíróság előtt zajló eljárások. A legfontosabb követelményt az jelentette, hogyan lehet a rugalmasság mellett biztosítani azokat az eljárási garanciákat, melyek megléte elengedhetetlen a modern jogrendszerben. A kormány a jogharmonizációs kényszer hatására elfogadta a fogyasztóvédelmi modernizáció szükségességét, és összekapcsolta a jogharmonizációs feladatok teljesítésével. A 2145/1996. számú határozatában meghatározta a fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének legfontosabb elveit és követelményeit, valamint előírta, hogy az illetékes tárcáknak elő kell készíteni a fogyasztóvédelmi törvény (Fgytv.) tervezetét. Ennek nyomán az Országgyűlés 1997. december 15-én elfogadta az 1997. évi CLV. törvényt, amely 1998. január 1-jén lépett hatályba.

7.2. A békéltető eljárás célja, jellege

Az Fgytv. törvény VI. fejezete a fogyasztói jogok érvényesítésének keretein belül teremti meg a békéltető eljárás alapvető szabályozását. Az **eljárás célja** a *fogyasztói jogok egyszerű, gyors, hatékony és költségkímélő érvényesítésének biztosítása*, bírósági eljáráson kívüli rendezése. Ennek érdekében a békéltető eljárás során **elsődlegesen egyezség létrehozatalát kísérli meg**, majd ennek **eredménytelensége**

esetén pedig döntést hoz a fogyasztói jogvita tárgyában. A magyar szabályozás az alternatív vitarendezési modell tekintetében *vegyíti a mediációs jegyeket az arbitrációs jegyekkel*. Ugyanis az egyezség létrehozatalának kísérlete során egyfajta közvetítőként foglal helyet a békéltető tag vagy tanács a felek között, ugyanakkor az egyezség eredménytelenségét követő döntési felhatalmazással a választottbíráskodással mutat rokonságot az intézmény.

A békéltető testület intézményi jellegét tekintve *független testület*, mely a megyei (fővárosi) kereskedelmi és iparkamarák (a továbbiakban: kamara) mellett működik, azoktól szervezetileg és gazdaságilag is csak deklaráltan elkülönítve, ténylegesen szorosan együttműködve és néhol összefonódva. A gazdasági függetlenség alapjait biztosítja az állam, amikor a mindenkor éves központi költségvetésről szóló törvényben gondoskodik a békéltető testületek működésének ügyszámarányos támogatásáról, továbbá lehetőséget biztosít a helyi önkormányzatok a békéltető testület működtetésének feladataiból való részvállalásnak.

7.3. A békéltető testület hatásköre és illetékessége

A békéltető testület **hatáskörébe** tartozik a *fogyasztó és a vállalkozás közötti, a termék minőségével, biztonságosságával, a termékfelelősségi szabályok alkalmazásával, a szolgáltatás minőségével, továbbá a felek közötti szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatos vitás ügy* (a továbbiakban: fogyasztói jogvita) bírósági eljáráson kívüli rendezése.

A hatályos Fgytv. fogyasztó fogalma a természetes személyekre szűkíti le a védendő alanyi kört, így a békéltető testületi eljárást kezdeményezésére feljogosítottak körét is, mely nem egyezik meg a Ptk. által szabályozott fogyasztó fogalmával. A békéltető testületi eljárás szempontjából releváns fogyasztói jogvita tehát nem azonos a Ptk. fogyasztói szerződés kategóriájával.

A békéltető testület **illetékességi** területe *a testületet működtető kamara illetékességi területéhez* igazodik. Az Fgytv. az **illetékességi okok** többszintű rendszerét alakította ki:

- A fő illetékességi ok a *fogyasztó lakóhelyéhez* vagy tartózkodási helyéhez köti a testület illetékességét;
- A fogyasztó belföldi lakóhelye és tartózkodási helye hiányában a fogyasztói *jogvitával érintett vállalkozás* vagy az annak képviselőjére feljogosított szerv *székhelye* alapítja meg a békéltető testület illetékességét;

A *fogyasztó kérelme alapján* további **két vagylagos illetékességi ok** alapján állapíthatja meg illetékességét a békéltető testület:

- A lakóhely szerint illetékes testület helyett a *szereződés teljesítésének helye* vagy a fogyasztói jogvitával érintett vállalkozás, illetve az annak képviselőjére feljogosított szerv székhelye szerinti békéltető testület rendelkezik illetékességgel;
- A vállalkozás székhelye szerint illetékes testület helyett pedig a *szereződés teljesítésének helye* szerinti testület is illetékes, ha a teljesítés helye belföldön található;

7.4. A békéltető testület szervezeti felépítése

A békéltető testület elnökből, - szükség szerint - elnökhelyettesből és tagokból (a továbbiakban együtt: békéltető testületi tagok) áll. A pártatlanság és függetlenség eljárási alapelvek érvényesülése végett a testületi **tagokat** a *gazdálkodói oldal képviselőiben* a kamara és a megyei agrárkamarák, másrésztől a *fogyasztói érdekek képviselőit* ellátó társadalmi szervezetek egyenlő arányban jelölik ki legalább tíz, legfeljebb harminc főben, viszont külön jogszabály lehetőséget ad, ha az éves ügyszám meghaladja az ötszázat a testületi tagok száma negyven legyen.

A békéltető testületek alakulásakor egy kivétellel nem vagy alig volt fogyasztóvédelmi társadalmi szervezet, aki a testület fogyasztóvédelmi oldalának tagjait biztosította volna, így a meglehetősen keret jellegű Fgytv szabályozása elegendőnek bizonyult. Azonban a fogyasztóvédelmi társadalmi szervezetek megjelenésével egyidejűleg igény is mutatkozott a békéltető testületek munkájában való részvételre, így szükségessé vált a jelölés egységes szabályainak külön jogszabályban történő lefektetése.

Békéltető **testületi tag** az lehet, aki *felsőfokú iskolai végzettséggel* és annak megfelelő, *legalább kétéves igazolt szakmai gyakorlattal* rendelkezik. Nem lehet békéltető testület tagja, aki a polgári jog szabályai szerint *cselekvőképtelen* vagy *korlátozottan cselekvőképes*, vagy aki a *büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesült*.

A békéltető testületi tagoknak **függetlennek és pártatlannak** kell lenniük, nem lehetnek képviselői a feleknek, eljárásuk során *utasítást nem fogadhatnak el*. Teljes titoktartásra kötelezettek a békéltető testület működése során tudomásukra jutott tények és adatok tekintetében, az eljárás megszűnése után is. Minderről kijelölésük elfogadásakor írásbeli

nyilatkozatot kötelesek tenni. *Megbízatusuk három évre szól, tisztségükben újraválaszthatóak.*

A békéltető testületi tag ***megbízatása megszűnik:***

- a) a megbízatás időtartamának lejártával;
- b) a kizáró okok bekövetkezése esetén;
- c) lemondással;
- d) alkalmatlanná válása esetén;
- e) halálával.

7.5. A békéltető testület tisztségviselői: elnök és elnökhelyettes

Az **elnököt** - a testületi tagok közül - a **békéltető testület választja meg**. A választás eredményéről a békéltető testület értesíti a fogyasztóvédelemért felelős minisztert. Ha az elnök testületi tagsági megbízatásának megszűnését követő 60 napon belül a békéltető testület nem választ elnököt, az új elnököt a fogyasztóvédelemért felelős miniszter bízza meg a testületi tagok közül. Az elnök teljes jogkörrel képviseli a testületet.

A békéltető testület elnöke - ha a testület munkaterhe azt indokolja - **elnökhelyettest** jelölhet ki a testületi tagok közül. Az elnököt akadályoztatása esetén az elnökhelyettes teljes jogkörrel helyettesíti. Elnökhelyettes hiányában az elnököt szükség esetén az általa az adott alkalommal történő helyettesítésre kijelölt tag a kijelölésben meghatározott körben helyettesítheti.

A **tagokról** a testület elnöke **listát** vezet. A lista tartalmazza a tagok nevét, szakterületük és a tagot jelölő szervezet megjelölését. Ezek az adatok közérdekből nyilvános adatok. Az elnök a testületi tagok listáját megküldi a békéltető testület működési feltételeit biztosító kamarának, valamint a fogyasztóvédelemért felelős miniszternek.

7.6. A békéltető testület eljárása

7.6.1. Háromtagú békéltető tanács megalakítása

A békéltető testület főszabály szerint **háromtagú tanácsban jár el**. A tanács kialakításának rendszer igazodik az alternatív vitarendezésben megszokottakhoz, miszerint mindegyik fél a maga által jelölhető tag segítségével biztosítja a tanács pártatlan eljárását. Az eljáró tanács egyik tagját tehát az eljárást megindító *fogyasztó*, egy másik tagját pedig az *eljárással érintett vállalkozás* jelöli ki a testületi tagok listájáról. Az eljáró tanács elnökét, továbbá ha a felek bármelyike a megadott határidőn belül nem él a jelölés lehetőségével, vagy ha más okból szükséges, az eljáró tanács hiányzó tagját a *testület elnöke jelöli ki*, figyelemmel arra, hogy legalább egy tag a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezetek által jelölt, egy másik tag pedig a kamara által kijelölt testületi tagok közül kerüljön ki, valamint minden olyan szempontra, amely nagy valószínűséggel biztosítja független és pártatlan testületi tag kijelölését.

7.6.2. Egyedül eljáró tag

Ha a testület elnöke szerint a **fogyasztói jogvita egyszerű megítélésű**, az eljárás lefolytatására **egyedül eljáró testületi tagot** jelöl ki. Ha azonban *mindkét fél azt kéri*, a békéltető testület ebben az esetben is *háromtagú tanácsban jár el*. Egyedül eljáró testületi tagként csak az jelölhető ki, aki jogi végzettséggel rendelkezik, és a megelőző három évben nem állt az őt jelölő kamarával, illetve fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezettel, vagy ezek tagjával munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban.

A korábbi szabályozás alapján a felek közösen kérhették az egyedül eljáró tag kijelölését, mivel azonban az eljárás ezen pontján a felek közötti konszenzus minimálisra szűkült, így az egyedül eljáró tag kijelölésének lehetősége gyakorlati jelentőség nélkül maradt egészen a legutóbbi módosításig.

A békéltető testületi **tag az eljárásból ki van zárva**:

- ha neki vagy hozzátartozójának [Ptk. 685. § *b*) pont] a vitás ügyszemélyi vagy vagyoni érdekeltsége fűződik, illetve
- *egyéb ok miatt elfoglalt*, kivéve, ha a feleket erről tájékoztatta, és ennek ismeretében személye ellen egyik fél sem emelt kifogást.

A felek, illetve az elnök által az eljáró tanácsba kijelölt testületi tag köteles a testület elnökének haladéktalanul bejelenteni és a felek előtt feltárni minden olyan körülményt, amely jogos kétségeket ébreszthet függetlensége vagy pártatlansága tekintetében.

A **nyilvánosság eljárásjogi garanciális alapelve** is a békéltető eljárásról szóló szabályozás deklarált részét képezi, így a békéltető testület bárki kérésére köteles haladéktalanul, írásban vagy más megfelelő formában tájékoztatást adni a hatásköréről, illetékességéről, eljárásának szabályairól és költségeiről, a kötelezést tartalmazó határozat, illetve az ajánlás hozatalának feltételeiről, a határozatok kikényszerítésének módjáról, az ajánlás és a kötelezést tartalmazó határozat hatályon kívül helyezésének feltételeiről, és arról, hogy a békéltető testület eljárása nem érinti az igények bírósági úton való érvényesíthetőségét.

7.6.3. Eljárás megindítása, lefolytatása

Az Fgytv. az eljárás **megindításának feltételéül** azt kívánja meg, *hogy a fogyasztó az érintett vállalkozással közvetlenül megkísérelje a vitás ügy rendezését.* A polgári peres eljárással szemben a formaiságot mellőző, a laikus fél, peren kívüli jogérvényesítést elősegítő fórum előtti eljárás megindításának feltételéül szabott előzetes egyeztetési kötelezettsége, annak a tudatos, fogyasztóvédelmi-politikai szemléletnek a megjelenése, hogy a fogyasztót próbáljuk meg abba a helyzetbe hozni, hogy jogait megismerje, érvényesítse, majd csak ezek sikertelensége esetén vegye igénybe az állami segítséget.

A békéltető testület eljárása tehát a **fogyasztó kérelmére indul.** A kérelmet a békéltető testület elnökéhez kell írásban benyújtani. A kérelemnek tartalmaznia kell:

- a fogyasztó nevét, lakóhelyét vagy tartózkodási helyét;
- a fogyasztói jogvitával érintett vállalkozás nevét, székhelyét vagy érintett telephelyét;
- ha az illetékességet a szerződés teljesítésének helyére kívánja alapítani - a fogyasztónak a teljesítés helyére vonatkozó nyilatkozatát;
- a fogyasztó álláspontjának rövid leírását, az azt alátámasztó tényeket és azok bizonyítékait;
- a fogyasztó nyilatkozatát az előzetes egyeztetés teljesítéséről;
- a fogyasztó nyilatkozatát arra nézve, hogy az ügyben más

- békéltető testület eljárását nem kezdeményezte, közvetítői eljárást vagy polgári peres eljárást nem indított;
- a testület döntésére irányuló indítványt.
  - A kérelemhez csatolni kell azt az okiratot, illetve annak másolatát (kivonatát), amelynek tartalmára a fogyasztó bizonyítékként hivatkozik.

Ha a kérelem nem felel meg az előírt feltételeknek, a békéltető testület elnöke a kérelmet - annak beérkezésétől számított tizenöt napon belül - a **hiányok megjelölése mellett pótlás végett** a kérelmezőnek visszaküldi. Az eljárás megindulásától kezdődő határidők számításakor az **eljárás megindulásának az minősül, amikor a hiánytalan kérelem a békéltető testület elnökéhez beérkezik.** Az eljárás megindítása az elévülést megszakítja.

- A békéltető testület elnöke az eljárás megindulásától számított nyolc napon belül megvizsgálja, hogy az ügy a testület **hatáskörébe és illetékessége alá tartozik-e.**
- A testület **hatáskörének vagy illetékességének hiánya esetén** az ügyet - a kérelmező egyidejű értesítésével - a hatáskörrel, illetve illetékességgel rendelkező szervezetnek haladéktalanul megküldi.
- A testület hatáskörének és illetékességének megállapítása esetén az elnök az eljárás megindulásától számított **60 napon belüli meghallgatási időpontot tűz ki** a felek számára.
- Az elnök a **kérelmet - meghallgatás kitűzése nélkül - elutasítja**, ha megállapítható, hogy a felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt korábban más békéltető testület előtt eljárást indítottak, közvetítői eljárást indítottak, per van folyamatban vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak (*res iudicata*).

7.6.4. A felek értesítése, meghallgatás kitűzése

Az elnök a **meghallgatás** kitűzött időpontjáról, illetve arról, hogy kezdeményezi a meghallgatás mellőzését, a feleket a kérelem másolatának és a békéltető testületi lista egyidejű megküldésével kellő időben előzetesen értesíti, azzal a felhívással, hogy az eljáró tanács általuk jelölhető tagjára vonatkozó javaslatukat legkésőbb az értesítés részükre történt kézbesítésétől számított nyolc napon belül tegyék meg,

ellenkező esetben a kijelölésről a békéltető testület elnöke hivatalból gondoskodik.

A békéltető meghallgatáson való **megjelenés** a felek részéről **nem kötelező**, ugyanis a jogérvényesítés ezen formája csak egy alternatív, alávétésen alapuló vitarendezési forma, így sem idézésről, sem a távolmaradás szankcióiról nem beszélhetünk, a polgári perben megszokottakhoz hasonlóan.

A jogalkotás jelenleg abba az irányba hat, hogy a gazdálkodók jelenlétét együttműködését ösztönözze, esetleg távolmaradását szankcionálja – meglehetősen kevés sikerrel – ugyanakkor lehetőség van arra, hogy a vállalkozás ügy érdemére vonatkozó nyilatkozattételének elmaradása esetén a tanács a rendelkezésére álló adatok alapján határozzon.

Az értesítésben a **vállalkozást fel kell szólítani**, hogy az értesítés részére történt kézbesítésétől számított **nyolc napon belül írásban nyilatkozzék** (válaszirat)

- a fogyasztó igényének jogosságát és az ügy körülményeit, valamint a tanács döntésének kötelezőként történő elfogadását (alávetés) illetően;
- nyilatkozatában jelölje meg az állításait alátámasztó tényeket és azok bizonyítékait, illetve csatolja azokat az okiratokat (ezek másolatát), amelyek tartalmára bizonyítékként hivatkozik.

A vállalkozás válasziratának másolatát az elnök a kérelmezőnek haladéktalanul megküldi, ha pedig erre már nincs elegendő idő, azt a meghallgatáson adja át. Ha a vállalkozás válasziratát nem terjeszti elő, a tanács köteles az eljárást folytatni, anélkül, hogy a mulasztást a kérelmező állításai elismerésének tekintené.

7.6.5. A békéltető eljárás lefolytatása

A békéltető testületi eljárás a polgári peres eljárás formáit nélkülözi, ugyanakkor a szabályozás keret jelleggel az eljárás garanciális rendelkezéseit lefekteti. Érvényesülhet a felek **egyenlő elbánásának** az elve (kizárva ezzel, hogy egy kizárólag fogyasztóvédelmi instrumentum jöhessen létre), valamint az eljárás során a tanács (tag) köteles lehetőséget adni a felek számára álláspontjuk előadására, illetve beadványaik előterjesztésére (**kontradiktórius elem**). A **kioktatási kötelezettség** is megjelenik az Fgytv.-ben, amikor a tanács elnöke szükség esetén a

fogyasztót jogairól és kötelezettségeiről tájékoztatja. Az eljárás fő szabály szerint **nem nyilvános**, kivéve, ha az eljárás nyilvánosságához mindkét fél hozzájárul.

A kérelem, illetve a válaszirat az eljárás során szabadon módosítható vagy kiegészíthető, kivéve, ha az eljáró tanács ennek lehetőségét az ezzel okozott késedelemre tekintettel kizárja, vagy a vállalkozás az alávetésre hivatkozva a kérelem módosítása, illetőleg kiegészítése ellen tiltakozik.

A meghallgatáson való részvétel nem kötelező, a felek a meghallgatásról értesítést kapnak (nem idézést), viszont az egyezség létrehozatalának egyik feltétele, hogy a felek aktívan részt vegyenek az eljárásban. Ezek elmulasztását (a meghallgatástól távol marad valamelyik fél szabályszerű értesítésellenére, vagy bizonyítékait nem terjeszti elő) ugyanakkor a jogalkotó a rendelkezésére álló eszközökkel szankcionálja: a tanács lefolytatja az eljárást, és a rendelkezésre álló adatok alapján dönt.

7.6.6. Az eljárás megszüntetése, érdemi határozatok

A tanács az ügy érdemében **szótöbbséggel dönt**. A tanács az eljárást az annak megindulását követő **90 napon belül** befejezi, indokolt esetben ezt a határidőt a testület elnöke legfeljebb **30 nappal meghosszabbíthatja**.

A tanács az eljárást **megszünteti**, ha

- a fogyasztó a kérelmét visszavonja;
- a felek az eljárás megszüntetésében megállapodnak;
- az eljárás folytatása lehetetlen;
- az eljárás folytatására a tanács megítélése szerint bármely okból - ideértve a kérelem megalapozatlanságát is - nincs szükség.

A 2008. szeptember 1-jével hatályba lépett módosítások eredményeképpen, az elintézési határidők hosszabbodtak, valamint a megszüntetés okai között nevesített a jogalkotó egy különös esetet, amikor a kérelem megalapozatlannak tekinthető, és ez az eljárás megindítását követően derül ki. A jogalkotó eredeti szándéka szerint a megalapozatlan kérelmeket a hiánypótlási szakaszban lehetett volna orvosolni, majd a megalapozatlanság további fennállása esetén az eljárás megindulásáról nem beszélhettünk volna. Ezzel szemben a jelenlegi szabályozás fenntartja azt a korrekciós lehetőséget, amikor az eljárás egy hiánytalan kérelem folytán elindulhat, de később az eljárás bármelyik szakaszában bizonyosodik be, hogy a kérelem megalapozatlan volt.

Az eljárás során a tanács elnöke **egyezséget** kísérel meg létrehozni a felek között. Ha az egyezség megfelel a jogszabályoknak, a tanács azt

határozattal jóváhagyja, ellenkező esetben, illetve egyezség hiányában az eljárást folytatja.

Egyezség hiányában a tanács az ügy érdemében az alábbi **határozatokat** hozza:

- A tanács kötelezést tartalmazó határozatot hoz, ha a kérelem megalapozott, és a vállalkozás az eljárásnak alávetette magát. Az alávetésről - a békéltető testületnél vagy a kamaránál nyilvántartott, illetve kereskedelmi kommunikációjában közölt - általános *alávetési nyilatkozatában*, vagy az eljárás kezdetekor vagy legkésőbb a döntés meghozataláig nyilatkozhat a vállalkozás arról, hogy a békéltető testület döntését magára nézve kötelezőként elismerte.

A vállalkozás a székhelye szerinti békéltető testületnél vagy - valamennyi békéltető testületre kiterjedő hatállyal - a Magyar Kereskedelmi és Iparkamaránál írásban, visszavonásig érvényes általános alávetési nyilatkozatot tehet, amelyben vállalja, hogy a békéltető testületi eljárásnak és egyezség hiányában az ilyen eljárásban hozott határozatnak aláveti magát. Az alávetési nyilatkozatban a vállalkozás kötelezettségvállalásának mértékét, illetve hatályát a jogvita tárgyának általa meghatározott értékében vagy más módon is korlátozhatja.

- ajánlást tesz, ha a kérelem megalapozott, azonban a vállalkozás az eljárás kezdetekor úgy nyilatkozott, hogy a *tanács döntését kötelezőként nem ismeri el*, illetve ha a tanács döntésének elismeréséről egyáltalán nem nyilatkozott.

A tanács határozatát, illetve ajánlását annak meghozatala napján hirdeti ki. A kihirdetett határozat, illetve ajánlás **írásba foglalt egy-egy példányát** legkésőbb tizenöt napon belül **meg kell küldeni** a feleknek. A tanács határozata, illetve ajánlása nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy igényét bírósági eljárás keretében érvényesítse.

A kötelezést tartalmazó határozatnak, illetve az ajánlásnak ki kell terjednie a kérelemben előterjesztett valamennyi indítványra és a döntés alapjául szolgáló indokokra. A kötelezést tartalmazó határozatban rendelkezni kell az eljárás költségének összegéről és annak viseléséről. Az eljárás költségének tekintendő mindaz a költség, ami a felek oldalán a békéltető testület eljárása igénybevételevel összefüggésben - a célszerű és jóhiszemű eljárás követelményére figyelemmel - igazoltan felmerült (előzetes tudakozódás, egyeztetés és levelezés költsége, a felek személyes megjelenésével összefüggő útiköltség és keresetkiesés stb.). Az eljárás költségét az a fél viseli, akinek terhére a tanács az ügyet eldöntötte.

7.6.7. Jogkövetkezmények, a jogkövetés kikényszerítése

A békéltető testület alternatív, bíróságon kívüli jogérvényesítési fórumként a határozatok kikényszerítése terén nem rendelkezik széles és hatékony eszközrendszerrel. Mivel az eljárás határozatok kikényszeríthetősége tekintetében csak egy szegmensben mutat hasonlóságot a választottbírói eljárással (az önkéntes alávetés esetén), így a jogalkotó is az **ösztönzött, de jobbára önkéntes jogkövetés** talaján helyezkedik el. Mindezek alapján az alábbi jogkövetkezményekkel kívánja a jogalkotó a jogintézmény elfogadottságát, hatékonyságát elősegíteni, természetesen az eljárásjogi és alkotmányos alapelvek tiszteletben tartása mellett:

- A békéltető testület **közzéteheti** annak a vállalkozásnak a nevét, székhelyét és az eljárással érintett tevékenysége megjelölését, amely a felszólítás ellenére nem tett az ügy érdemére vonatkozó nyilatkozatot és a kitűzött meghallgatáson nem jelent meg, ilyen módon megakadályozva az egyezség létrehozását. Erre az értesítésben a vállalkozás figyelmét fel kell hívni.
- Ha a vállalkozás a tanács kötelezést tartalmazó határozatát vagy a határozattal jóváhagyott egyezséget a teljesítési határidőn belül nem hajtja végre, a fogyasztó kérheti a bíróságtól a tanács határozatának **végrehajtási záradékkal** történő ellátását.
- Ha a vállalkozás a tanács ajánlásának nem tesz eleget, a békéltető testület - a fogyasztó nevének megjelölése nélkül - jogosult a jogvita tartalmának rövid leírását és az eljárás eredményét - legkorábban az ajánlásnak a vállalkozás részére történt kézbesítésétől számított hatvan nap elteltével - **nyilvánosságra hozni**.

7.6.8. Jogorvoslatok

A tanács kötelezést tartalmazó határozata, illetve ajánlása ellen **fellebbezésnek nincs helye**, annak hatályon kívül helyezése azonban kérhető a bíróságtól.

A fél a kötelezést tartalmazó határozat, illetve az ajánlás részére történt kézbesítésétől számított tizenöt napon belül keresettel annak hatályon kívül helyezését kérheti a békéltető testület székhelye szerint illetékes megyei bíróságtól, ha

- a tanács összetétele vagy eljárása nem felelt meg e törvény rendelkezéseinek;
- a békéltető testületnek nem volt hatásköre az eljárásra, vagy
- a kérelem meghallgatás nélküli elutasításának lett volna helye.
- A vállalkozás az ajánlás hatályon kívül helyezését - az ajánlás részére történt kézbesítésétől számított tizenöt napon belül - akkor is kérheti a békéltető testület székhelye szerint illetékes megyei bíróságtól, ha az ajánlás tartalma nem felel meg a jogszabályoknak.

A hatályos szabályozás két újabb elemmel bővül: egyrészt a vállalkozói oldal érdekei és az alkotmányossági okok érvényesültek akkor, amikor az ajánlással szemben anyagi jogszabálysértésre hivatkozással a határozat hatályon kívül helyezését lehet kérni az illetékes megyei bíróságtól, másrészt ennek megfelelően a korábbi bírósági gyakorlattal ellentétben a békéltető testület az ilyen perben perbeli jog,- és cselekvőképességgel rendelkezik. A bíróság a tanács kötelezést tartalmazó határozatának végrehajtását a fél kérelmére **felfüggesztheti**. A bíróság ítélete kizárólag a kötelezést tartalmazó határozat, illetve az ajánlás hatályon kívül helyezésére vonatkozhat.

A határozat, illetve az ajánlás részére történt kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a fél kérheti a tanácstól, hogy a határozatban, illetve az ajánlásban előforduló bármely névcsere, névelírást, szám- vagy számítási hibát vagy más hasonló elírást javítson ki, vagy a kötelezést tartalmazó határozat, illetve az ajánlás meghatározott része tekintetében adjon értelmezést. Ha a tanács a kérelmet indokoltnak tartja, annak beérkezésétől számított nyolc napon belül a kijavítást elvégzi, illetve az értelmezést megadja. Az értelmezés a határozat, illetve az ajánlás részévé válik.

7.7. Panaszkezelés, ügyfélszolgálat

A fogyasztói jogérvényesítésre vonatkozó szabályok jól tükrözik a honi fogyasztóvédelmi jogpolitika szándékát: a fogyasztót olyan helyzetbe kell hozni, hogy képesség váljon jogai érvényesítésére, ugyanakkor ha ezek első, lehetőleg alternatív, peren kívüli lépcsőit kimerítette, továbbra is rendelkezésre állnak az igényérvényesítés hagyományos útjai. A 2008. szeptember 1-jén hatályba lépett szabályokkal jelentősen kiegészült a fogyasztóvédelem ezen szegmense, pontosabb, részletesebb szabályozás került lefektetésre, a kötelezettek felelősségére vonatkozó szabályok konkretizálódása mellett. A jogszabály célja, hogy a hatósági utat lehetőleg elkerülve, a fogyasztóvédelmi jogviták az érintett felek, a

vállalkozás és a fogyasztó, kölcsönös együttműködésével kerüljenek megoldásra.

A szabályozás alapvetően két részre bontható, egyrészt a valamennyi vállalkozás tekintetében alkalmazandó szabályok, illetve a külön megnevezett vállalkozásokra kötelezők.

7.7.1. Valamennyi vállalkozásra vonatkozó szabályok

A fogyasztó és a vállalkozás között fennálló egyenlőtlenségek kiegyenlítése érdekében a vállalkozás **köteles a fogyasztót tájékoztatni** a székhelyéről, a panaszügyintézés helyéről - ha az nem egyezik meg a forgalmazás, illetve értékesítés helyével - és az adott tevékenység, kereskedelmi forma vagy módszer sajátosságaihoz igazodó módjáról, valamint a panaszok közzlése érdekében a vállalkozás vagy a vállalkozás ügyfélszolgálatának levelezési címéről és - ha a panaszokat ilyen módon is fogadja - elektronikus levelezési címéről, illetve internetes címéről, telefonszámáról. Üzlettel rendelkező vállalkozás esetén az e bekezdés szerinti tájékoztatást jól láthatóan és olvashatóan kell megadni.

A fogyasztó **panaszát szóban vagy írásban közölheti a vállalkozással:**

A fogyasztó panasztételi jogosultsága tárgyi tekintetben korlátozott, mivel „csak” a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru fogyasztók részére történő forgalmazásával, illetve értékesítésével közvetlen kapcsolatban álló magatartására, tevékenységére vagy mulasztására teheti meg.

- A **szóbeli panaszt** azonnal meg kell vizsgálni, és szükség szerint orvosolni kell. Ha a fogyasztó a panasz kezelésével nem ért egyet, a vállalkozás a panaszról és az azzal kapcsolatos álláspontjáról haladéktalanul köteles *jegyzőkönyvet* felvenni, s annak egy másolati példányát a fogyasztónak átadni. Ha a panasz azonnali kivizsgálása nem lehetséges, a vállalkozás a panaszról haladéktalanul köteles jegyzőkönyvet felvenni, és annak egy másolati példányát köteles a fogyasztónak átadni, egyebekben pedig az írásbeli panaszra vonatkozóan köteles eljárni.
- Az **írásbeli panaszt** a vállalkozás - törvény eltérő rendelkezése hiányában - harminc napon belül köteles írásban megválaszolni. A panaszt elutasító álláspontját a vállalkozás indokolni köteles. A válasz másolati példányát három évig köteles megőrizni, s azt az ellenőrző hatóságoknak kérésükre bemutatni.

A panasz elutasítása esetén a vállalkozás köteles a fogyasztót írásban tájékoztatni arról, hogy panaszával - annak jellege szerint - mely hatóság vagy a békéltető testület eljárását kezdeményezheti. Meg kell adni az illetékes hatóság, illetve a vállalkozás székhelye szerinti békéltető testület levelezési címét.

7.7.2. A közüzemi, a pénzügyi, a biztosítási, illetve a pénztári szolgáltatási tevékenységet folytató vállalkozásra vonatkozó szabályok

A hivatkozott vállalkozások a fogyasztói panaszok intézésére, valamint a fogyasztók tájékoztatására kötelesek **ügyfélszolgálat működtetéséről** gondoskodni oly módon, hogy az az ügyfelek részére nyitva álló helyiségben kerüljön kialakításra.

Az ügyfélszolgálat működési rendjét, félfogadási idejét a vállalkozás úgy köteles megállapítani, hogy az ügyfélszolgálat megközelítése, az ahhoz való hozzáférés - az ellátott fogyasztók számára és földrajzi eloszlására figyelemmel - ne járjon aránytalan nehézségekkel a fogyasztókra nézve.

Ennek keretében a vállalkozás köteles biztosítani legalább azt, hogy:

- az ügyfelek részére nyitva álló helyiségben működtetett ügyfélszolgálat illetve a telefonos ügyfélszolgálat a *hét egy munkanapján 8 órától 20 óráig* nyitva tartson, és elérhető legyen;
- az ügyfelek részére nyitva álló helyiségben működtetett ügyfélszolgálat esetében a fogyasztóknak lehetősége legyen *elektronikusan és telefonon keresztül is a személyes ügyintézés időpontjának előzetes lefoglalására*, és ezek esetében az ésszerű időn belüli hívásfogadást kell biztosítani, illetve
- az elektronikus eléréssel működtetett ügyfélszolgálat *folyamatosan elérhető* legyen.

Az egyik legfontosabb módosítása, a fogyasztók magánjogi jogérvényesítése kapcsán legnagyobb jelentőséggel bíró újdonsága az Fgytv.-nek, hogy az ügyfélszolgálatához beérkező **valamennyi telefonon tett szóbeli panaszt**, illetve az ügyfélszolgálat és a fogyasztó közötti telefonos kommunikációt **hangfelvétellel rögzíteni kell**, és a hangfelvételt **öt évig meg kell őrizni**. A hangfelvételt a fogyasztónak - kérésére - rendelkezésre kell bocsátani.

Az ügyfélszolgálat minden esetben köteles a vállalkozás panasszal kapcsolatos **álláspontját és intézkedéseit indokolással ellátva** írásba foglalni, és a **fogyasztónak** a panasz beérkezését követő **tizenöt napon belül megküldeni**, kivéve, ha a fogyasztó panaszát személyesen jelenti be és a vállalkozás az abban foglaltaknak nyomban eleget tesz. Az ügyfélszolgálat a fogyasztói panaszok intézése és a fogyasztók tájékoztatása során köteles együttműködni a fogyasztói érdekek képviselőit ellátó társadalmi szervezetekkel.

Az írásbeliség követelményének levél, távirat, távgépíró vagy telefax útján, továbbá bármely egyéb olyan eszközzel is eleget lehet tenni, amely a címzett számára lehetővé teszi a neki címzett adatoknak az adat céljának megfelelő ideig történő tartós tárolását, és a tárolt adatok változatlan formában és tartalommal történő megjelenítését.

7.8. Keresetindítás (*közérdekű kereset/popularis actio*)

7.8.1. A közérdekű keresetek kialakulásának története

A fogyasztó érdekérvényesítésnek két eljárásjogi formáját ismerjük: a közérdekű keresetet (*popularis actio*) és a csoport-keresetet (*class action*). A *popularis actio* római jogi intézmény, amely a *populus*, azaz a nép számára volt lehetséges igényérvényesítési eszköz. Bárki benyújthatta, akinek volt keresetindítási lehetősége, a keresetnek helyt adó ítélet mindenkire kiterjedő (*erga omnes*) hatállyal bír.

A **csoport-keresetek** abban különböznek az előbbtől, hogy angolszász minta alapján egy társadalmi osztály, vagy csoport számára fontos érdeket jelenítenek meg oly módon, hogy annak *egy vagy több tagja indítja meg a keresetet, és a döntés hatálya kiterjed a többi érdekeltre is*. Ha a kereset megkapta a bíróság engedélyét, akkor képviselőre vonatkozó külön megbízásra sincs szüksége az igényérvényesítéshez. A csoport tagjai bármikor kiléphetnek a csoportos pertársaságból. Jellemzője még az is, hogy bármilyen jogsértésen alapuló polgári jogi igény érvényesíthető a segítségével. Míg ez Franciaországban és az Egyesült Államokban ismert jogintézmény, a magyar jogban nincs szabályozva, bár hasonlít az alanyi keresethalmazathoz, de ott az összes alany perben állása szükséges, míg a csoport-keresetnél csak a képviselőknél kell a perben félként részt venniük.

Az ügyvédek díjazásában is jelentős különbségek vannak. Míg Európában az ügyre fordított munkaórák alapján történik az ügyvédi munkadíj fizetése, addig Amerikában csak a megnyert perért kap sikerdíjat az

üggyvéd (*contingent fee*), mely nem ritkán 40 %-át is kiteheti a perértéknek.

7.8.2. A közérdekű kereset megjelenése a magyar jogrendszerben

A magyar jogrendszerben **közérdekű kereset négy esete** ismert:

- a fogyasztóvédelmi szabályok megsértése a *Fogyasztóvédelmi törvény* szerint;
- a *tisztességtelen szerződési feltételek* megtámadása a Polgári Törvénykönyv alapján;
- a törvény fogyasztókra kiható megsértése a *Versenytörvény* alapján;
- a *környezetvédelmi szabályok* megsértése a Környezetvédelmi törvény alapján.

7.8.3. A közérdekű kereset szabályozása

A Fogyasztóvédelmi törvény 39. §-a szabályozza a közérdekű keresetindítás szabályait, melyet a fogyasztóvédelmi jog egész területére kiterjedő eszközként határoz meg. Közérdekű kereset az ellen indítható, akinek **jogszabályba ütköző tevékenysége jelentős nagyságú hátrányt okoz vagy a fogyasztók széles körét érinti**. A pert akkor is meg lehet indítani, ha a *sérelmet szenvedett fogyasztó személye ismeretlen*, így a fogyasztók széles körének meghatározását kell hogy a joggyakorlat tartalommal töltsen meg.

A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van üggydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [BH2004. 108.].

7.8.4. Keresetindításra jogosultak

A kereset **megindítására jogosultak** köre változott az új szabályozásban., mivel korábban a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó *társadalmi szervezet*, az *ügyész* és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség indíthatta meg a keresetet, míg a jelenleg hatályos törvényben a jogalkotó ez utóbbit felváltotta a *fogyasztóvédelmi hatóság* kifejezéssel. Ennek oka az, hogy 2007. szeptember 1-jétől egységes fogyasztóvédelmi szervezeti rendszert hoztak létre Magyarországon, mely során a Fogyasztóvédelmi

Főfelügyelőséget és a regionális fogyasztóvédelmi felügyelőségeket összevonták, és ezzel létrejött a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság.

A törvény a kereset megindítására 1 éves határidőt állapít meg, amely a **jogsértés bekövetkeztétől** veszi kezdetét. A törvény erről nem határoz meg konkrét rendelkezést, de egyes vélemények szerint ez *jogvesztő* jellegű, azaz egy év után csak újabb jogsértés esetén kezdeményezhetnek közérdekű keresetet.

7.8.5. *Érvényesíthető igények és jogkövetkezmények*

Érvényesíthetnek **objektív és szubjektív igényt** is a fogyasztók, illetve a fogyasztók védelme érdekében fellépők, azaz irányulhat a kereset *abbahagyásra*, illetve *kártérítésre* is, ugyanakkor a jogszabálysértő tevékenységtől való jövőbeni eltiltás explicit módon nem vezethető le a szabályozásból. A jogsértés szankciójaként jelenik meg az a lehetőség a törvényben, hogy a bíróság az igény érvényesítőjét feljogosíthatja arra, hogy a jogsértő költségére az *ítéletet országos napilapban közzétegye*.

A jogsértő kötelezettsége az, hogy a sérelmet szenvedett fogyasztó igényét az ítéletnek megfelelően kielégítse. A fogyasztó viszont ettől függetlenül érvényesítheti polgári jogi igényét is, a közérdekű kereset megindítása nem befolyásolja azt.

Az 5. bekezdés teljesen új a hatályos fogyasztóvédelmi törvényben. Megalkotását az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozás magyarázza. Ez a rész a keresetindítási jogot bővíti ki az Európai Gazdasági Térség bármely államának joga alapján létrejött egységekre, amelyek az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzékben szerepelnek. A keresetindítás feltételeként azt állapítja meg a törvény, hogy olyan jogszabály megsértésén alapulhat csak, amely a 98/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv mellékletében szerepelnek.

IRODALOMJEGYZÉK

BARANYAI János: Az adásvétel és a csere (HVG, Bp. 2003.)

CSÉCSY György: Adalékok a franchise fogalmának meghatározásához és a franchise szerződésekhez (Jogtudományi Közlöny, 5/1995. 228-235. o.)

FAZEKAS Judit: Fogyasztóvédelmi jog (Complex, Budapest, 2007.)

FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelmi jog fejlődése (Civilisztika fejlődéstörténete, 2006. 113-150. o.)

FÉZER TAMÁS: Elektronikus kereskedelem és fogyasztóvédelem (A fogyasztóvédelmi jog új irányai az elméletben és a gyakorlatban, Debrecen, 2007. 29-38.)

FÉZER TAMÁS – SZIKORA VERONIKA: A termékfelelősség szabályozási modelljei az EU-ban és az USA jogrendszerében (Fogyasztóvédelmi Szemle, III. évf. 2. szám, 2009. június, 59-64.)

HAJNAL ZSOLT: Fogyasztói alapjogok a hatályos magyar jogi szabályozás és az európai uniós fejlődési tendenciák tükrében (Debreceni Jogi Műhely 2009/2.)

HAJNAL ZSOLT: A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozásának koncepcionális kérdéseiről (A fogyasztóvédelem új irányai az elméletben és a gyakorlatban, Debrecen, 2007. 29-39.)

KÁROLYI Géza – TÖRŐ Emese: Az ingatlan megszerzésével összefüggő illetékfizetési kérdésekről (Gazdaság és Jog, 2/2002. 8-9. o.)

KAZAY László: A vállalkozási szerződés (HVG, Bp. 1999.)

KISFALUDI András: A Ptk. értékpapírjogi szabályainak koncepciója (Polgári Jogi Kodifikáció, 6/2001. 13-16. o.)

LÁBADY Tamás: A termékfelelősség (Fogyasztóvédelmi Szemle, 2/2004. 51-58. o.)

MISKOLCZI BODNÁR Péter: A franchising szerződésről (Gazdaság és Jog, 7-8/1995. 19-23. o.)

MISKOLCZI BODNÁR Péter: Atipikus szerződések. Lízing, faktoring, franchise (Gazdaság és Jog, 1/1997. 3-11.)

MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): Az üzleti élet szerződesei (Unió Kiadó, Bp. 2002.)

PAPP Tekla: A koncesszió az Európai Unió irányelveinek tükrében (Gazdaság és Jog, 9/2004. 10-15. o.)

PAPP Tekla: Atipikus szerződések (Palatia Kiadó, Szeged, 2004.)

PAPP Tekla: Röviden a timesharing-szerződésről (Európai Jog, 4/2006. 24-28. o.)

PATAY Géza: A közbeszerzés joga. Kommentár a gyakorlat számára (HVG, Bp. 2006.)

SÁRKÖZY Tamás: A privatizáció joga Magyarországon. Indulat nélküli elmélkedés tényekről - lehetőségekről (Unió Kiadó, Bp. 1991.)

SYLVESTER Nóra – VEREBICS János: Az elektronikus aláírásra, elektronikus kereskedelemre vonatkozó törvények magyarázata (HVG, Bp. 2006.)

TAMÁS Lajos: A bizományi szerződés elméleti kérdései (Kemenes-
emlékkönyv, 1993.)

TOMORI Erika: Értékpapírjog (Mobil Kiadó, Bp. 2004.)

VATTAY György: A szállítmányozási ügylet (Külkereskedelem és jog 1991. 155-167. o.)

VÉKÁS Lajos: Szükség van-e kereskedelmi magánjogra? (Magyar Jog, 12/1998. 705-714. o.)

ZAVODNYIK József: Biztosítási szerződés (KJK-Kerszöv, Bp. 2000.)